

ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

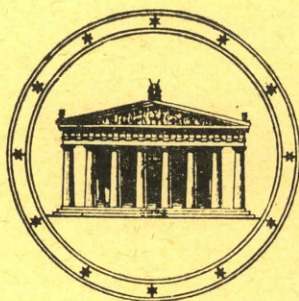
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1898

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1898

ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

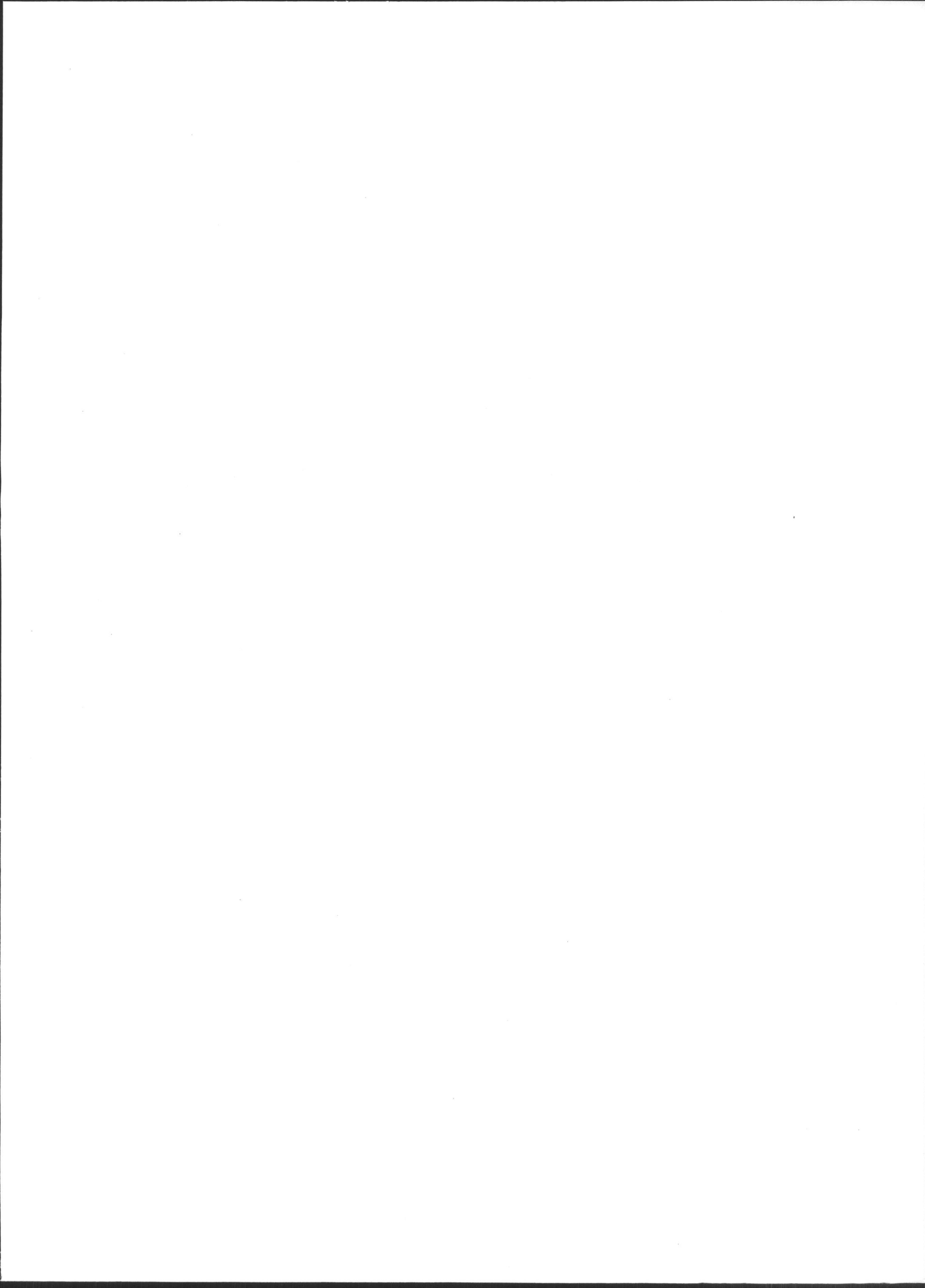
1898

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1898

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛ.
ΚΑΒΒΑΔΙΑ, Π. Ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνασκαφῶν (πίν. 1 καὶ 4 ζιγχογραφήματα ἐν τῷ κειμένῳ)	1
— Ἐπιγραφικά	135
ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΟΥ, Κ. Κέρνοι	21
— Σκηναὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τῶν γυναικῶν (πίν. 13)	211
ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ, Β. Λυκοσούρας νόμος ἱερός (πίν. 15)	249
— Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου λίθος (μετὰ 3 πανομοιότυπων ἐπιγραφῶν ἐν τῷ κειμένῳ)	271
RIDDER, A. DE Δύο κάτοπτρα μετὰ λαβῶν (πίν. 7)	121
SAVIGNONI, L Ἀρχαιότητες τῆς Κέω (πίν. 14 καὶ 5 ζιγχογραφήματα ἐν τῷ κειμένῳ).	219
ΣΚΙΑ, Α. Ν. Παναρχαία ἐλευσινιακὴ νεκρόπολις (πίν. 2-6 καὶ 2 παρένθετοι μετὰ 32 ζιγχογραφημάτων ἐν τῷ κειμένῳ).	29
ΤΣΟΥΝΤΑ, Χ. Κυκλαδικά (πίν. 8-12 καὶ 15 ζιγχογραφήματα ἐν τῷ κειμένῳ)	137

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

- Πίναξ 1 Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνασκαφῶν.
- 2-5 Ἐκ τῆς ἐν Ἐλευσίνι παναρχαίας νεκροπόλεως.
- 6 Ἐκ τῆς ἐν Ἐλευσίνι παναρχαίας νεκροπόλεως. — Σκαραβαῖοι εὐρεθέντες ἐν τῷ ἱερῷ.
- 7 Δύο κάτοπτρα μετὰ λαβῶν.
- 8 Κοσμήματα καὶ ἐργαλεῖα ἐκ τῶν Κυκλάδων.
- 9 Πήλινα ἀγγεῖα ἐκ τῶν Κυκλάδων.
- 10 Μαρμάρινα εἰδώλια καὶ σκευὴ ἐκ τάφων τῶν Κυκλάδων.
- 11 Μαρμάρινα εἰδώλια ἐκ τάφων τῶν Κυκλάδων
- 12 Χαλκᾶ ἐξ Ἀμοργοῦ.
- 13 Εἰδώλια ἐκ Βοιωτίας.
- 14 Γλυπτὰ ἐκ τῆς νήσου Κέω.
- 15 Λυκοσοῦρας νόμος ἱερός.
- Σελ. 29 Παρένθετος πίναξ. — Ἐλευσινιακὴ νεκρόπολις.
- 48 Παρένθετος πίναξ. — Τοῖχοι κτισμάτων τῆς ἐν Ἐλευσίνι παναρχαίας νεκροπόλεως.
- 10 Βάθρον τετραγωνικῆς στήλης Ἑρμοῦ. — Ἐνεπίγραφον βάθρον.
- 14 Βάθρον ἐκ λευκοῦ λίθου.
- 18 Ὑπέρθρον οἰκοδομήματος.
- 47-112 Ἀγγεῖα ἐκ τῆς ἐν Ἐλευσίνι παναρχαίας νεκροπόλεως.
- 142 Σχήματα διαφόρων τάφων.
- 144 Τομὴ οἰκογενειακοῦ τάφου.
- 156 Πλακίδιον ἐκ σχιστολίθου μετὰ δύο τρημάτων.
- 160 Μαρμάρινον φιαλίδιον.
- 167 Τετράπλευρον σκεῦος.
- 170 Σχεδιάσματα κατοικιῶν.
- 171 Τοῖχοι δωματίων ἐκ πλακωτῶν λίθων.
- 190 Μαχαίριον ἐξ Ἀμοργοῦ.
- 191 Λόγχη μετὰ αὐλοῦ. — Σμίλη.
- 204 Πῶμα πυξίδος.
- 209 Ἀγγεῖον μυκηναϊκόν.
- 223 Τεῖχος Κυκλώπειον. — Σχεδιάσμα τείχους.
- 228 Τοξοειδῆς κόγχη λουτήρος.
- 229 Ὁ πύργος τῆς Ἀγίας Μαρίνης.
- 247 Στήλη τετράγωνος ἐνεπίγραφος.
- 271 Πανομοιότυπος ἐπιγραφή.
- 272 Πανομοιότυποι ἐπιγραφαί.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

(Πίν. 1)

Ἐπιγραφὰς εὐρεθείσας ἐν ταῖς περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνασκαφαῖς ἔχω ἤδη δημοσιεύσει ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι, 1897 σ. 8 κέ., σ. 87 κέ., σ. 177 κέ. Ἐξ ἄλλων δὲ ἐπιγραφῶν ἐν ταῖς αὐταῖς ἀνασκαφαῖς εὐρεθείσων δημοσιεύω νῦν τὰς ἐπομένους¹.

Ψήφισμα

προταθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου.

1. Ἄνω δεξιὸν μέρος ψηφίσματος ἐπὶ πεντελησίου λίθου (ὑψ. 0.19, πλ. 0,34, πάχ. 0,09) εἰκονιζόμενον ἐν πίνακι 1, Α'. Εὐρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τῶν Μακρῶν, ἐν τῷ χωμάτῳ ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως προφανῶς καταπεσόντων.

Ἐδοξεν τῇ βολ[ῆ] καὶ τῷ] δῆμ[ωι] ἐ-
πρυτάνευε Κράτη[ς] ἐγραμμ[άτευε Ἐπιγέ-]
νης ἐπεστάτε Ἀλκιβιάδης εἶπ[ε τὰς ξυνθήκας]-
ς ἄς ξυνέθεντο οἱ στρατηγοὶ [τοῖς οἰκίσασ]-
5 ι Δαφνῶντα εἶναι αὐτοῖς] κατὰ [τὰ ξυγκείμε]-
να ἐπειδὴ ἄνδρες ἐγένον[τ]ο ἀγα[θοὶ καὶ ἀνα]-
γράψαι τὸν γραμμ[ατέα τῆς βολῆς ἐν στήλῃ]
λιθίνῃ ἐν πόλει τὰς τε ξυνθήκας καὶ τὸ ψή]-
[φισμα τόδε]

Ἡ ἐπιγραφή εἶνε στοιχηδὸν γεγραμμένη: ἐκ τῆς συμπληρώσεως δὲ τῆς ἐν τῷ στ. 7, ἥτις πάντως εἶνε βεβαία, δηλοῦται ὅτι ἕκαστος συνέκειτο ἐκ 34 γραμμάτων. Μόνον ὁ β' στίχος συνέκειτο ἐκ 32 γραμμάτων, ἀλλὰ τοῦτο προῆλθεν ἐκ λάθους τοῦ χαράξαντος τὴν ἐπιγραφὴν λιθοξόου. Οὗτος δηλ. ἔγραψε κατ' ἀρχὰς ἄλλο ὄνομα γραμματέως,

¹ Ἐν τῇ ἐνταῦθα μεταγραφῇ τῶν δημοσιευομένων ἐπιγραφῶν τὰ γράμματα, ὧν ἐλάχιστα μόνον ἔχνη ἐν τῷ λίθῳ σώζονται ἢ ἀνάγνωσις ὅμως εἶνε βεβαία, δηλοῦνται, διακρίσεως ἕνεκα, διὰ κυρτῶν στοιχείων.

ἐξ 8 γραμμάτων συγχείμενον, ἀκολούθως ἀπέξεσε τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἐν τῷ χώρῳ ὃν κατεῖχον τὰ 8 γράμματα ἔγραψε τὸ ἐκ γραμμάτων 6 συγχείμενον ἀληθὲς ὄνομα τοῦ γραμματέως Κράτης. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ λάθος τοῦτο ἐνόησεν ἀφοῦ εἶχε γράψει πλέον καὶ τὴν λ. ἐγραμμάτευε καὶ ἐπρόκειτο νὰ γράψῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιστάτου, ὃ ἀπετελεῖτο ἐξ 8 γραμμάτων. Ἐκ τούτου δύναται νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ γραμματέως εἶχε γράψει τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιστάτου. Ἰχνη τοῦ ἐξαλειφθέντος ὀνόματος διακρίνονται ἐν τῷ λίθῳ. Τὰ μὲν δύο πρῶτα γράμματα ἦσαν βεβαίως ΕΠ, τὰ δὲ λοιπὰ σωζόμενα ἔχνη εἶνε τοιαῦτα ὥστε δύναται τις νὰ ἀναγνώσῃ ΕΠΙΓΕΝΗΣ. Τοῦτο ἄρα τὸ ἐξ 8 γραμμάτων ὄνομα δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ ἐκλάβωμεν ὡς τὸ τοῦ ἐπιστάτου καὶ οὕτω νὰ συμπληρώσωμεν τὸ ἐν τῷ τέλει τοῦ β' στίχου κενὸν οὕτως: ἐγραμμ[άτευε Ἐπιγέ-].

Τὸ σωζόμενον ἐν τῷ λίθῳ κείμενον εἶνε μὲν κολοβόν, ἀλλ' ἄρκετόν ὥστε νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ὑπόθεσις τοῦ προκειμένου ψηφίσματος ἦτο ἡ κύρωσις συνθηκῶν ἄς συνέθεντο οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Δαφνουῦντος· διὰ τοῦτο αἱ συμπληρώσεις τῶν κενῶν τῶν στίχων, ἄς προτεινομεν, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς βέβαιαι, ὡς δηλοῦται τοῦτο καὶ ἐξ ὧν ἐν τοῖς ἐπομένοις ἐκθέτομεν πρὸς ἐρμηνείαν τῆς ἐπιγραφῆς.

Τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου προκαλεῖ ἐν πρώτοις ἡ φράσις: Ἀλκιβιάδης εἶπε. Προβάλλεται δηλ. εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ ἐρώτημα, τίς εἶνε ὁ Ἀλκιβιάδης οὗτος; μήπως εἶνε ὁ Ἀλκιβιάδης ὁ πάνυ, ὁ πεφιλημένος μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ὁ στρατηγικώτατος ἐκεῖνος περιβόητος ὅμως καὶ ἀλλοπρόσαλλος Ἀλκιβιάδης, ὁ γενόμενος ἢ αἰτία τῆς δυστυχίας τῆς πατρίδος του καὶ τοῦ ἑαυτοῦ ὀλέθρου; Φρονῶ ὅτι ἀληθῶς αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀλκι-

βιάδης εἶνε ὁ προτεινάς εἰς τὸν δῆμον τὸ προκει-
μενον ψήφισμα.

Τὸ μέσον πρὸς ἐρμηνείαν τῶν ἐν τῷ ψήφισματι
τούτῳ παρέχει ἡμῖν τὸ ἐν στ. Ὡ σωζόμενον γεω-
γραφικὸν ὄνομα *Δαφνοῦς*. Μόνος τῶν ἀρχαίων ὁ
Θουκυδίδης ἀναφέρει χωρίον τι *Δαφνοῦντα* (ἐν τῇ
Ἰωνίᾳ, παρὰ τὰς Κλαζομενάς) ἐν σχέσει πρὸς ιστο-
ρικὸν γεγονός, εἰς ὃ προφανῶς ἀναφέρονται τὰ ἐν
τῷ προκειμένῳ ψήφισματι.

Μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τῶν Ἀθηναίων ἐν Σικε-
λία (413 π. Χ.) ἀπεστάτησαν οἱ Χῆοι ἐν πρώτοις,
ἄλλοι τε τῶν συμμάχων καὶ οἱ Κλαζομενιοὶ (412)
ἀλλὰ τοὺς Κλαζομενίους καθυπέταξαν ἐκ νέου οἱ
Ἀθηναῖοι εὐθύς μετ' ὀλίγον, τῶν αἰτίων τῆς ἀπο-
στασίας ἀπελθόντων εἰς *Δαφνοῦντα*. «Οἱ δὲ Ἀθη-
ναῖοι τὰ τε ἐν τῇ Λέσβῳ πάλιν κατεστήσαντο
καί, πλεύσαντες ἐξ αὐτῆς, Κλαζομενίων τὴν ἐν
«τῇ ἠπειρῷ Πολίχναν τειχιζομένην ἐλόντες, διε-
«κόμισαν πάλιν αὐτοὺς ἐς τὴν ἐν τῇ νήσῳ πόλιν,
«πλὴν τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως· οὗτοι δὲ ἐς
«*Δαφνοῦντα* ἀπῆλθον· καὶ αὖθις Κλαζομενιοὶ προσ-
«εχώρησαν Ἀθηναίοις» (Θουκυδ. Η', 23). Ἐν
τούτοις ὁ τῶν Λακεδαιμονίων ναύαρχος Ἀστύοχος
ἐπειράθη καὶ ἐκ δευτέρου, ἀλλ' εἰς μάτην, νὰ κυ-
ριεύσῃ τὰς Κλαζομενάς. «Ὁ δ' Ἀστύοχος - - -
«προσβαλὼν Πτελεῶ καὶ οὐχ ἐλών, παρέπλευσεν
«ἐπὶ Κλαζομενάς· καὶ ἐκέλευεν αὐτῶν τοὺς τὰ Ἀ-
«θηναίων φρονούντας ἀνοικίζεσθαι ἐς τὸν *Δαφνοῦν-*
«*τα*, καὶ προσχωρεῖν σφίσι· ξυνεκέλευε δὲ καὶ Τα-
«μῶς, Ἰωνίας ὑπαρχος ὢν· ὡς δ' οὐκ ἐσῆκουν,
«ἐσβολὴν ποιησάμενος τῇ πόλει οὔσῃ ἀτειχίστῳ,
«καὶ οὐ δυνάμενος ἐλεῖν, ἀπέπλευσεν ἀνέμῳ με-
«γάλῳ, αὐτὸς μὲν εἰς Φώκαιαν καὶ Κύμην, αἱ δὲ
«ἄλλαι νῆες κατῆραν ἐς τὰς ἐπικειμένας ταῖς Κλα-
«ζομεναῖς νήσους *Μαράθουσαν* καὶ *Πήλην* καὶ *Δρύ-*
«*μουσαν* καὶ ὅσα ὑπεξέκειτο αὐτόθι τῶν Κλαζο-
«μενίων, ἡμέρας ἐμμείναντες διὰ τοὺς ἀνέμους
«ὀκτὼ τὰ μὲν διήρπασαν καὶ ἀνάλωσαν, τὰ δὲ ἐσ-
«βαλόμενοι ἀπέπλευσαν ἐς Φώκαιαν καὶ Κύμην,
«ὡς Ἀστύοχον» (Θουκυδ. Η', 31). Ἀλλὰ διατὶ
ὁ Ἀστύοχος ἐκέλευε νῦν τοὺς τὰ τῶν Ἀθηναίων
φρονούντας Κλαζομενίους νὰ ἀπέλθωσιν εἰς *Δα-*
φνοῦντα, ἀφ' οὗ εἰς *Δαφνοῦντα* εἶχον ἤδη ἀπέλθει
κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Θουκυδίδου ιστο-
ρούμενα, οἱ φρονούντες τὰ τῶν Λακεδαιμονίων; Τὴν

λύσιν τῆς ἀπορίας ταύτης παρέχει ἡμῖν τὸ προκει-
μενον ψήφισμα. Φαίνεται δηλ. ὅτι ἀφ' οὗ οἱ Ἀθη-
ναῖοι ὑπέταξαν τοὺς ἀποστατήσαντας Κλαζομενίους,
προσεχώρησαν αὐτοῖς εὐθύς μετ' ὀλίγον καὶ οἱ τότε
εἰς *Δαφνοῦντα* ἀπελθόντες (ὅπερ ὁ Θουκυδίδης παρέ-
λειψε νὰ ἀναφέρῃ) καὶ οὕτω συνήθησαν πρὸς τού-
τους αἱ συνθήκαι περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τῷ προ-
κειμένῳ ψήφισματι. Εὐλόγως ἄρα ὁ Ἀστύοχος
ἐκέλευεν ὕστερον τοὺς ἐμμένοντας πιστοὺς τοῖς
Ἀθηναίοις Κλαζομενίους νὰ ἀπέλθωσιν εἰς *Δα-*
φνοῦντα, διότι οἱ ἐκεῖ πρότερον ἀπελθόντες ἦσαν
πλέον ὁμόφρονες αὐτοῖς, οὐχὶ φίλοι τῶν Λακεδαι-
μονίων.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο, ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις
μετὰ τοῦ στόλου τῶν Λακεδαιμονίων εἶχεν ἐκπλεύ-
σει εἰς Ἰωνίαν, ὑποπτος γενόμενος τοῖς Λακεδαι-
μονίοις καὶ φοβούμενος κυρίως τὴν κατ' αὐτοῦ
προσωπικὴν ἔχθραν τοῦ Ἄγιδος, κατέφυγεν εἰς τὸν
Τισσαφέρην καὶ ἐπειράτο νὰ πείσῃ τοῦτον ὅπως
γείνη φίλος τῶν Ἀθηναίων ἐλπίζων ὅτι διὰ τοῦ
τρόπου τούτου ἤθελε κατορθώσει νὰ ἐπιτύχῃ τὴν
εἰς Ἀθήνας κάθοδον αὐτοῦ· συνεννοήθη δὲ πρὸς
τοῦτο μετὰ τοῦ ἐν Σάμῳ στρατοπέδου τῶν Ἀθη-
ναίων, τῆς δὲ συνεννοήσεως ταύτης ἀποτέλεσμα
ἦτο ἡ κατάλυσις τῆς δημοκρατίας ἐν Ἀθήναις, ἡ
διάστασις τῶν ἐν Σάμῳ Ἀθηναίων πρὸς τοὺς ἐν
Ἀθήναις καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἐν Σάμῳ ἀνάκλησις τοῦ
Ἀλκιβιάδου καὶ ἐκλογή αὐτοῦ εἰς στρατηγὸν (411
π. Χ.). Ἀλλ' ὁ Ἀλκιβιάδης φρονίμως ποιῶν δὲν
ἔπλευσε μετὰ τῶν ἐν Σάμῳ εἰς τὰς ὀλιγαρχουμέ-
νας Ἀθήνας, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔπλευσεν εἰς Ἑλ-
λήσποντον ἔνθα μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀθηναίων ἐνί-
κησε τοὺς Πελοποννησίους παρὰ τὴν Ἄβυδον βοη-
θουμένους ὑπὸ τοῦ Φαρναβάζου. Ἀπελθὼν δὲ τότε
πρὸς τὸν Τισσαφέρην ὅπως ἐπιδείξῃ αὐτῷ τὴν ἐαυ-
τοῦ ἰσχύν, ἐφυλακίσθη ὑπὸ τούτου, ἐδραπέτευσεν
ὁμως μετὰ ἓνα μῆνα καὶ κατέφυγεν εἰς Κλαζομε-
νάς (Ξενοφῶν, *Ἑλληνικά* I, 1, 10. Πλούταρχος,
Ἀλκιβιάδης 28, 10), ὅθεν ἀπελθὼν ἀφίκετο ἐγ-
καίρως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων καὶ
συνετέλεσεν εἰς τὴν κατατρόπωσιν τῶν Πελοποννη-
σίων παρὰ τὴν Κύζικον (410 π. Χ.). Καθυπέταξεν
εἶτα τὰς ἀποστατησάσας Σηλυμβρίαν, Καλχηδόνα
καὶ Βυζάντιον καὶ οὕτω πλήρης δόξης κατῆλθεν
εἰς Ἀθήνας κατὰ Μάιον τοῦ 408 π. Χ., ὅπου εἶχε

ψηφισθῆ ὡσαύτως, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ὀλιγαρχίας καὶ τὴν ἐκ νέου ἀνίδρυσιν τῆς δημοκρατίας, ἢ κάθοδος αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀλκιβιάδης ἐγένετο δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν καὶ ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ δήμου στρατηγὸς αὐτοκράτωρ. Τότε, ἂφ' οὗ εἶχον ὁμοφώνησει πλέον οἱ ἐν Ἀθήναις πρὸς τοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ Ἀθηναίους, ἦτο ὁ κατάλληλος καιρὸς ὅπως κυρώσῃ ὁ δῆμος τὰς κατὰ τοὺς προηγηθέντας χρόνους τῆς ἀστασίας καὶ διαφωνίας συναφθείσας ὑπὸ τοῦ στρατοπέδου, ἄνευ ἐντολῆς τοῦ δήμου, συνθήκας πρὸς τοὺς ἀποστατήσαντας καὶ ἐκ νέου ὑποταγέντας συμμάχους. Ἐπωφελήθη δὲ πρὸς τοῦτο τὴν ἐπὶ τετράμηνον (Ξενοφ. Ἑλληνικά I, 4, 21) διαμονὴν του ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις πανίσχυρος ἐγένετο τότε παρὰ τῷ δήμῳ (Πλουτ. Ἀλκιβιάδης, 34), καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος προέτεινε τὸ ἐν C. I. A. IVI, σ. 18, ἀρ. 61^α, ψήφισμα περὶ κυρώσεως τῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν συναφθεισῶν συνθηκῶν πρὸς τοὺς ὑποταγέντας Σηλυμβριανούς¹. Τότε βεβαίως θὰ προέτεινεν αὐτὸς οὗτος καὶ τὸ παρεμφεροῦς ὑποθέσεως προκείμενον ψήφισμα, τὸ περὶ κυρώσεως τῶν πρὸς τοὺς εἰς Δαφνοῦντα ἀπελθόντας καὶ οἰκίσαντας αὐτὸν Κλαζομενίους συνθηκῶν. Εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην, προϊστάμενον τότε τῆς πολιτείας, ἐπεβάλλετο τοιαύτη ἐνέργεια· διὰ τῆς προσωπικῆς ὁμοφωνίας αὐτοῦ ταύτης παρεμβάσεως ἀνταπέδιδεν ἴσως οὗτος καὶ χάριν τοῖς Κλαζομενίοις, οἵτινες θὰ εἶχον περιποιηθῆ καὶ εὐεργετήσῃ αὐτόν, καθ' ὃν χρόνον οὗτος δραπετεύσας ἐκ τῆς ἐν Σάρδεσιν εἰρκτῆς εἶχε καταφύγει εἰς τὴν ἑαυτῶν πόλιν.

Ὡς βέβαιον ἄρα δύναται νὰ θεωρηθῆ ὅτι ὁ ἐν τῷ προκειμένῳ ψήφισματι Ἀλκιβιάδης δὲν εἶνε ἄλλος τις, ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ στρατηγός, καὶ ὅτι τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐξεδόθη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν ἔτει 408 καθόδου καὶ διαμονῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν Ἀθήναις. Ἡ βεβαιότης δ' αὕτη δὲν μειοῦται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ψήφισμα εἶνε γεγραμμένον ἐν τῷ ἰωνικῷ ἀλφαβήτῳ, διότι τοῦ ἀλφα-

¹ Τὸ ψήφισμα τοῦτο εὐρέθῃ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Ἀσκληπιείου καὶ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Στ. Κουμανούδη ἐν Ἀθηναίῳ, τόμ. V (1877), σ. 513. Τὸ μέρος τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου προταθὲν ἔχει οὕτως:

«[Ἀλκιβιάδης] εἶπε· καθ' ἃ χυθένθεντο Σε[λυμβριαν]οί πρ[ὸς] Ἀθ[η]ναίους, κατὰ ταῦτα ποιῆν, [καὶ καταθ]ῆναι ἐμ[π]όλ[η]ι ἀναγράφαντας « τὸς τ[ε] ὄρκος καὶ τ[ὰς] συνθ[ῆ]κας μετὰ τῶν γραμματέος τ[ῆς] βολῆς - -] ἐν στέλει λιθί[ν]ει τέλεισι τοῖς αὐτῶν [καὶ] τὸ ψήφισμα τότε κτλ.

βήτου τούτου ἐγένετο ἐνίοτε χρῆσις ἐν Ἀθήναις καὶ πρὸ τῆς ἐν ἔτει 403 ἐπισήμου αὐτοῦ εἰσαγωγῆς. Τὸ ἕτερον ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου προταθὲν ψήφισμα περὶ κυρώσεως τῶν πρὸς τοὺς Σηλυμβριανούς συναφθεισῶν συνθηκῶν εἶνε γεγραμμένον ἐν τῷ ἀττικῷ ἀλφαβήτῳ, γίνεται ὁμοίως ἐν αὐτῷ καὶ ἰκανὴ χρῆσις τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου, διότι πολλάκις ἀπαντᾷ τὸ Ω ἀντὶ τοῦ Ο καὶ τὸ Η ἀντὶ τοῦ Ε· ὡσαύτως τὸ λ ἔχει ἐνιαχοῦ τὸ σχῆμα Λ, τὸ σχῆμα δηλ. τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου. Οὐδόλως παράδοξον ἄρα ἂν κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἕτερον ψήφισμα, οἷον τὸ προκείμενον, ἐγράψῃ ἐν τῷ ἰωνικῷ ἀλφαβήτῳ. Ἐπειτα δυνατὸν τὸ ψήφισμα τοῦτο νὰ μὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ λίθου εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ βραχὺν τινα χρόνον ὅτε συχνότερα ἦτο ὁπωσδήποτε ἢ χρῆσις τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται ὅτι ἡ συμπλήρωσις τοῦ ἐν τέλει τοῦ 4 στίχου κενοῦ διὰ τοῦ « τοῖς οἰκίσασιν Δαφνοῦντα » δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς βεβαία καὶ προτιμητέα πάσης ἄλλης συμπληρώσεως, οἷον « τοῖς οὔσι περὶ Δαφνοῦντα », ἥτις πληροῦ ὡσαύτως τὸ κενόν· εἰς τούτους δὲ τοὺς οἰκίσαντας τὸν Δαφνοῦντα Κλαζομενίους ἀναφέρεται ἡ ἐπομένη φράσις « ἐπειδὴ ἄνδρες ἐγένοντο ἀγαθοί ».

Ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὸ μνημονευθὲν ἤδη ἕτερον ψήφισμα, τὸ περὶ τῶν πρὸς τοὺς Σηλυμβριανούς συνθηκῶν, δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ὅτι καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ λίθῳ, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος, θὰ ἦσαν ἀναγεγραμμένοι αἱ κυρωθεῖσαι συνθήκαι. Τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος θὰ εἶχεν ἴσως ὡς ἐδηλώσαμεν ἐν τῇ μεταγραφῇ: « ἐ[ν] πόλει τὰς τε ξυνθήκας (ἢ ἴσως: τὸς τε ὄρκος καὶ τὰς ξυνθήκας) καὶ τὸ ψήφισμα τότε ». Ὑπὸ τοῦτο ἦσαν βεβαίως ἀναγεγραμμένοι αἱ συνθήκαι.

Τὸ προκείμενον ψήφισμα πρὸς τῇ σπουδαιότητι ἣν ἔχει ὡς ψήφισμα προταθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου, εἶνε ἀρκούντως σπουδαῖον καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἱστορικῆν, διότι συντελεῖ, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἰς τὴν πληρῶσιν κενοῦ τινος, ὃ φαίνεται ὅτι ὑπάρχει ἐν τοῖς ἱστορουμένοις ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου περὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Κλαζομενίων. Διὰ τοῦ ψηφίσματος δηλ. τούτου μακρόθεν ὅτι καὶ ἐκεῖνοι τῶν Κλαζομενίων ὅσοι γενόμενοι ἀφορμὴ τῆς ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀποστασίας εἶχον ἀπέλθει εἰς Δαφνοῦντα,

ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν ἐκ νέου τὰς Κλαζομενάς, προσεχώρησαν ὡσαύτως τοῖς Ἀθηναίοις· τότε συνήφθησαν συνθήκαι μεταξύ τούτων καὶ τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἀθηναίων καὶ τούτων τῶν συνθηκῶν τὴν κύρωσιν ἐζήτησεν ὁ Ἀλκιβιάδης διὰ τοῦ προκειμένου ψηφίσματος.

Ἐπιγραφαὶ μετὰ ὀνομάτων ἀρχόντων.

2. Ψήφισμα ἐκ πεντελησίου λίθου (ὑψ. 0,27, πλ. 0,34, πάχ. 0,12) εἰκονισμένον ἐν πίνακι 1, Β'. Εὐρέθη ἐντὸς τοῦ ἐν Ἀρχ. Ἐφημερίδι 1897 σ. 87 μνημονευομένου οἰκοδομήματος, ἐν ᾧ εὐρέθη καὶ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ τῆς Ἀρχ. Ἐφημερίδος σελ. 177 ψήφισμα περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος καὶ παρ' αὐτὸ εὐρέθησαν καὶ αἱ ἐπόμεναι ὑπ' ἀρ. 3 καὶ 5-12 ἐπιγραφαί.

[Ἀ]στὺ -----

Ἐπὶ Χρέμητο[ς ἀρχοντος ἐ-]
πὶ τῆς Ἐρεχθη[ίδος]
ης πρυτανείας]
[ι]ῶνος ὀγδόῃ καὶ δεκάτῃ]
[τ]ριακοστῇ τῇ[ς πρυτανεί]-
[ας] ἐκκλησίᾳ κυ[ρία τῶν πρ]-
[οέδρων] ἐπεψή[φιζε - - -
[- - ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ κτλ.]

Ἡ ἐπιγραφή εἶνε στοιχηδὸν γεγραμμένη· ἐκ τοῦ α' δὲ στίχου, οὗ ἡ συμπλήρωσις εἶνε βεβαία, δηλοῦται ὅτι ἕκαστος στίχος ἀπετελεῖτο ἐξ 20 γραμμάτων.

Τὰ τρία ἐν μέρει σωζόμενα ὑπὲρ τὸν α' στίχον μεγάλα καὶ ἀραιὰ γράμματα (στὺ) θὰ προέρχονται ἐκ κυρίου ὀνόματος, ὅπερ θὰ συνεχέιτο ἐν ὄλῳ ἐξ ἑννέα ἢ δέκα τὸ πολὺ γραμμάτων (Ἀστύδωρος, Ἀστύνομος, Ἀστύφιλος, κτλ.)· θὰ ἐδήλου δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο, ὡς φαίνεται, τὸν διὰ τοῦ προκειμένου ψηφίσματος τιμώμενον ἄνδρα (πρβ. καὶ C. I. A. II, 56)· τὸ ὄνομα τοῦ γραμματέως δὲν εἶνε βεβαίως τοῦτο, διότι τὸ τοῦ γραμματέως ὄνομα συνοδεύεται πάντοτε, ὡς γνωστόν, διὰ τῆς λ. ἐγραμμάτεω.

Ὁ Χρέμης διετέλεσεν ἀρχων ἐν ἔτει 326/5 π.Χ.

3. Ὁρθογώνιος πλάξ ἐκ πεντελησίου μαρμάρου προερχομένη ἐκ μεγάλου βάρου. Ὑψ. 0,33, πλ. 1,02, πάχ. 0,98. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ συνείχετο

ἄλλοις λίθοις. Φέρει ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τέσσαρας ἀναγεγλυμμένους στεφάνους ἐκ κλάδων μύρτου.— Εὐρέθη παρὰ τὴν ἀρκτικήν πλευράν τοῦ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀριθμῷ μνημονευομένου οἰκοδομήματος.

Δεξιὰ, ἐντὸς τοῦ πρώτου τῶν στεφάνων τούτων, εἶνε ἀμελῶς κεχαραγμένη ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

ΕΠΙΚΗΦΙΣΟΔΩΡΟΥ
ΑΡΧΟΝΤΟΣΕΠΙΤΗΣΑΙΓ
ΗΙΔΟΣΔΕΥΤΕΡΑΣΠΡΥΤΑ
ΝΕΙΑΣΕΚΤΗΚΑΙΔΕΚΑ
ΤΗΤΗΣΠΡΥΤΑΝΕΙΑΣ
ΤΩΝΠΡΟΕΔΡΩΝ
ΕΠΕΨΗΨΙ ΙΟΝΗΓ
ΗΣΙΑΣΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ
ΞΕΝΤΩΙΔΗΜΩΙΑΡΙ
ΕΙΠΕΝΕΠΑΙΝΕΣΑΙ
ΚΛΕΟΥΣ
ΞΟΝΚΑΙΚΑΛ
ΔΕΙΠΝΟΝΕΙΣ
ΡΥΤΑΝΕΙΟΝ

Ἐπὶ Κηφισοδώρου
ἀρχοντος ἐπὶ τῆς Αἰγ-
ηίδος δευτέρας πρυτα-
νείας ἕκτη καὶ δεκά-

5 τῆς πρυτανείας
τῶν προέδρων
ἐπεψή(φ)ιζ(ε)ν Ἡγ-
ησίας Μαραθώνιος
[ἔδο]ξεν τῷ δή[μ]ῳι Ἀρι-
10 - - - εἶπεν [ἔ]παινεσαι
- - - - - κλέους
- - - - - ον καὶ καλ[έσαι]
[ἔπι] δεῖπνον εἰς
15 [τὸ π]ρυτανεῖον.

Ἐν τοῖς λοιποῖς στεφάνοις θὰ ὑπῆρχον, ὡς φαίνεται, ἐπιγραφαὶ χρώματι τὸ πάλαι δεδηλωμένα.

Κηφισόδωρος διετέλεσεν ἀρχων ἐν ἔτει 366/5. ἄλλος δὲ Κηφισόδωρος ἐν ἔτει 323/2. Τίς τῶν δύο τούτων ἀρχόντων εἶνε ὁ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ μνημονευόμενος, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν μετὰ βεβαιότητος ἀλλὰ μετὰ πιθανότητός τινος· Ἐπειδὴ δηλ. ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ ἀναγράφεται καὶ ἡ ἡμέρα τῆς πρυτανείας (ἕκτη καὶ δεκάτη τῆς πρυτανείας), δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι περὶ τοῦ νεωτέρου Κηφισοδώρου πρόκειται, ὅτι δηλ. τὸ προ-

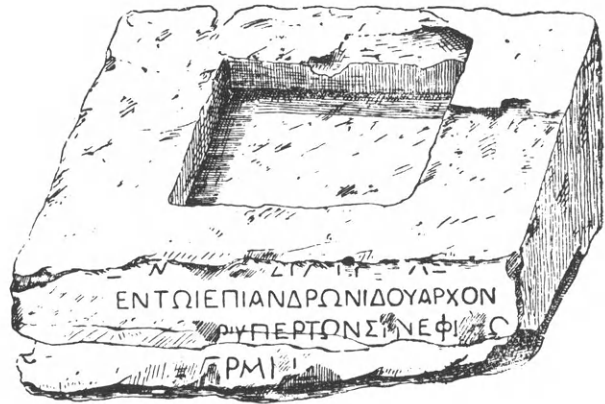
κείμενον ψήφισμα θὰ ἐξεδόθη ἐν ἔτει 323/2, διότι ἡ ἀναγραφὴ τῆς ἡμέρας τῆς πρυτανείας ἀπαντᾷ μὲν τὸ πρῶτον ἐν ψήφισματι τοῦ ἔτους 368/7 (C. I. A. II, 52) συνήθως ὁμοῦς εἶνε ἀπὸ τοῦ ἔτους 363/2 κέ. (C. I. A. II, 54). Καὶ ἡ φράσις τῶν προέδρων ἐπεψήφισεν ὁ δεῖνα, ἀντὶ τῆς ὁ δεῖνα ἐπεστάται, ἀπαντᾷ συχνότερον ἀπὸ τῶν αὐτῶν περιπτῶν χρόνων, ἀπὸ τῶν τελευταίων δηλ. χρόνων τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος, μέχρις οὗ ἐπικρατεῖ καθ' ὄλοκληρίαν ἐν τοῖς μετὰ τὸ 320 χρόνοις ἐπηυξημένη διὰ τοῦ: καὶ συμπρόεδροι.

Ἐν στ. 7, ἐν τῇ λ. ἐπεψή(φ)ί(ε)ν, ὁ λιθοξόος κατὰ λάθος ἔγραψεν ἀντὶ φ, Ψ, καὶ ἀντὶ ε, Ο. Μεταξὺ δὲ τοῦ Ι καὶ Ι τῆς αὐτῆς λέξεως ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου εἶνε ἐφαρμμένη· χρονολογεῖται δὲ ἡ φθορὰ αὕτη ἀφ' οὗ χρόνου ἐχαράσσετο ἐν τῷ λίθῳ ἡ ἐπιγραφή καὶ διὰ τοῦτο ὁ λιθοξόος ἀφῆκε τὸν χώρον ἐκεῖνον κενόν.

4. Βάθρον τετραγωνικῆς στήλης Ἐρμοῦ (ὑψ. 0,8, πλάτος 0,33, πάχος 0,26), εὑρεθὲν ἐν τῇ

4α. Ἐνεπίγραφον ἐκ πεντελησίου λίθου βάθρον ὅπερ δὲν προέρχεται ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνασκαφῶν, ἀλλ' εὑρέθη ἐν τοῖς ὑπογείοις κατεδαφισθείσης οἰκίας τῆς Ῥιζαρίου Σχολῆς κατὰ τὴν πρὸς Μεσημβρίαν τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν

ἐκκλησίᾳ τῶν Σεραφείμ, ἔνθα εὑρέθη καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 14 ἐπιγραφή, τόδε:

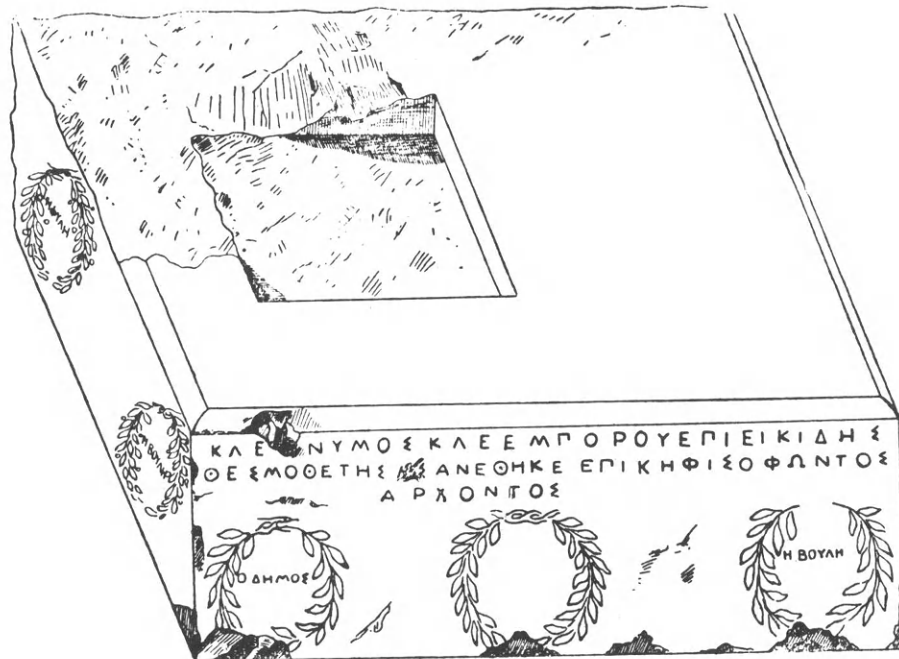

 -- ἐν τῷ ἐπὶ Ἀνδρωνίδου ἄρχον-
 [τος ἐνιαυτ]ῶι ὑπὲρ τῶν σ[υ]νεψή[β]ω[ν]
 Ἐρμοῦ.

Ἀνδρωνίδης ἄρχων εἶνε μοι ἄγνωστος.

ὁδὸν Ἀπόλλωνος. Ἐχρησίμειε δὲ ὡς κατώφλιον ἐν τῷ ὑπογείῳ τῆς κατεδαφισθείσης οἰκίας.

Τὸ βάθρον τοῦτο (ὑψ. 0,34, πλ. 0,95, πάχ. 0,66) εἶνε τόδε:

Πλὴν τῶν δύο πλευρῶν τῶν εἰκονιζομένων ἐν τῷ σχεδιογραφίματι, καὶ ἐν τῇ ἐτέρᾳ πλευρᾷ, τῇ δεξιᾷ, ὑπάρχουσι ὡσαύτως δύο στεφάνοι καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ, τῷ πρὸς ἀριστεράν, ὑπάρχει ἐπιγραφή: ΟΙΔΗΜΟΤΑΙ, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, τῷ πρὸς δεξιάν, σώζονται τάδε ΟΙΣΥ . . . ΟΙ // // // // // . Τὸ τελευταῖον σωζόμενον γράμμα φαίνεται ὅτι εἶνε Ι . Κατὰ ταῦτα ἄρα δεόν νὰ ἀναγνώσωμεν: οἱ σύ[ρεδρ]οι. Ἐδύναντο δὲ οἱ ἐννέα ἄρχοντες νὰ καλῶνται συνέδριοι διότι οὗτοι ἀπετέλουν *συνέδριον* (ἴδε Mitth. d. Arch. Instit. III σ. 44 καὶ πρβ. ἔσα περὶ τούτου ἐξέθηκα ἐν Ἄρχ. Ἐφημερίδι 1897 σ. 10 ἀρ. 6 καὶ σ. 12 ἀρ. 13). Ἐπειδὴ ἔμωσ μετὰ τὸ φαινόμενον Ι ὁ λίθος εἶνε ἐφθαρμένος καὶ ἐπομένως τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ στεφάνου ἐλλείπει, ἐπειδὴ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ μήκους, ὃ θὰ εἶχεν ἢ διάμετρος τοῦ στεφάνου, φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε χῶρος διὰ δύο εἰσέτι ἢ καὶ τρία γράμματα, δὲν εἶνε ἀπίθανος ἢ ἀνάγνωσις: συ[νάρχ]ο[ντες]· ὑποτιθεμένου ὅτι τὸ φαινόμενον Ι ἦτο Ν, ἂν καὶ δὲν διακρίνεται νῦν ἐν τῷ λίθῳ ἔχνος τι τῆς πλαγίας κεραίας τοῦ Ν.

Κατὰ ταῦτα αἱ ἐν τῷ προκειμένῳ βάρθρῳ ἐπιγραφαὶ ἔχουσιν οὕτως:

Κλε[ώ]νυμος Κλεεμπόρου Ἐπιεικίδης
θεσμοθετήσας ἀνέθηκε ἐπὶ Κηφισοφώντος
ἄρχοντος

ὁ δῆμος ἢ βουλή.

(ἐν τῷ μεσαίῳ στεφάνῳ ἴσως ὑπῆρχε τὸ πάλαι ἐπιγραφή χρώματι δεδηλωμένη).

ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ:

ἡ φυλὴ ἢ βουλή

ἐν τῇ δεξιᾷ πλευρᾷ:

οἱ δημόται οἱ συ[νάρχ]ο[ντες];

Ὁ Κηφισοφῶν διετέλεσεν ἄρχων ἐν ἔτει 329/8. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἢ ἐν τῇ ἄνω ἐπιφανείᾳ τοῦ προκειμένου βάρθρου κοιλότης, ἢ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς πλίνθου τοῦ ἀγάλματος, εἶνε σχετικῶς μικρὰ (μῆκος 0,34, πλάτος 0,90) καὶ δὲν κεῖται ἐν τῷ μέσῳ ἀκριβῶς τοῦ λίθου.

Διάφοροι ἐπιγραφαὶ

5. Τεμάχιον τοῦ ἄνω μέρους μαρμαρίνης στήλης (ὑψ. 0,15, πλ. 0,18, πάχ. 0,08), εἰκονιζόμενον ἐν τῷ φωτοτυπικῷ πίνακι ἀρ. 1, Γ'. Τὸ ἐν αὐτῷ σωζόμενον μέρος προξενικοῦ ψηφίσματος ἔχει οὕτως:

Πρόχσενος Χαλκ - - - - -
εὐεργέτης Χαλ - - - - -
ιδες.

[Ἐδο]χσεν τῆι βολῆι κα[ι] τῶι δέμοι ἀναγράφσαι πρό-
[χ]σενον τον [- - - - - ἐστέλει λι]-
[θ]ίτει ἐν πό[λει] - - - - -
- - - - - τος του - - - - -
- - - - - ν - - - - -

Εὐρέθη ἐντὸς τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις (ἀρ. 3) μνημονευομένου οἰκοδομήματος.

Ὡς βλέπει τις ἐν τῷ φωτοτυπικῷ ἀπεικονίσματι τῆς ἐπιγραφῆς, οἱ τρεῖς πρώτοι στίχοι εἶνε στοιχηδὸν γεγραμμένοι. Τοῦ δ' στίχου τὰ γράμματα εἶνε λίαν συμπεπυκνωμένα· τῶν ἐπομένων δὲ στίχων λίαν ἀραιὰ καὶ οὐχὶ ἀκριβῶς στοιχηδὸν γεγραμμένα.

Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ κ ἐν τῷ α' στίχῳ (Χαλκ) εἶνε βεβαία· ὡσαύτως βεβαία εἶνε ἢ ἀνάγνωσις τοῦ λ ἐν τῷ β' στίχῳ (Χαλ). Τὰ κενὰ δὲ ἀμφοτέρων τῶν στίχων τούτων δύσκολον εἶνε νὰ συμπληρωθῶσι μετὰ πιθανότητός τινος. Καὶ τὸ ἐν τῷ γ' στίχῳ *ιδες* ἀβέβαιον εἶνε ἂν εἶνε κατάληξις κυρίου ὀνόματος ἢ ἂν πρέπει νὰ ἀναγνώσῃ τις πα[ί]δες, ἀφ' οὗ περὶ προξενικοῦ ψηφίσματος πρόκειται. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναται τις νὰ ἀναγνώσῃ καὶ συμπληρώσῃ τὰ ἐν στ. 7 οὕτως: - - τὸς τοῦ[του] παῖδας.

Κατὰ ταῦτα ἄγεται τις νὰ συμπληρώσῃ τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ ψηφίσματος οὕτως:

Πρόχσενος Χαλκ[ιδέον ὁ δεῖνα καί]
εὐεργέτης Χαλ[(ἔθνικὸν ὄνομα) αὐτὸς καὶ οἱ πα]-
ιδες

[Ἐδο]χσεν τῆι βολῆι καὶ τῶι δέμοι ἀναγράφσαι πρό-
[χ]σενον τὸν [Χαλκιδέον τὸν δεῖνα κτλ.

Ἄλλ' ἢ συμπλήρωσις αὕτη θὰ ἦτο πιθανή, ἂν ἦτο γνωστὸν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὀνόμαζον προξένους τῶν ὑποτελῶν ἑαυτοῖς πόλεων, οἷα ἦτο ἢ Χαλκίς.

Τοιοῦτόν τι ὅμως οὐδὲν τῶν σωζομένων προξενικῶν ψηφισμάτων διδάσκει ἡμᾶς. Ἄλλ' ἤτο ἄρά γε ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα; Ἴνα ἀποκριθῆ τις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο, δεόν νὰ ἐξετάσῃ ἐν πρώτοις ἂν αἱ ὑποτελεῖς πόλεις, οἷα ἡ Χαλκίς, εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ ὀνομάζειν προξένους ἑαυτῶν. Ἄν αὗται δὲν εἶχον τοιοῦτον δικαίωμα, προφανῶς ὁ τῶν Ἀθηναίων πρόξενος θὰ ἦτο καὶ πρόξενος τῶν ὑποτελεῶν πόλεων. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ὅμως ταύτῃ περιπτώσει οὐδὲν ἔχει τὸ ἄτοπον ἢ ὑπόθεσις ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δυνατὸν ἐνίστε νὰ ὀνόμαζον ἰδιαιτέρους προξένους τῶν ὑποτελεῶν πόλεων, διότι τοῦτο πράττοντες οὗτοι δὲν ἠδίκουν οὔτε ἐσφετερίζοντο ἀλλότρια δικαιώματα, ἀλλ' εὐηργέτουν καὶ ἐχαρίζοντο ταῖς εἰς αὐτοὺς ὑποτεταγμέναις πόλεσι. Τὰς σχέψεις καὶ εἰκασίας ταύτας ἐκθέτω ἀπλῶς οὐχὶ διότι εἶνε δυνατὸν νὰ

ἐξαχθῆ ἐκ τοῦ προκειμένου ψηφίσματος σχετικὸν τι συμπέρασμα, ἀλλ' ὅπως δώσω ἀφορμὴν εἰς ἔρευναν ζητήματος λίαν σπουδαίου καὶ ἐνδιαφέροντος.

Καὶ ἄλλην συμπλήρωσιν δύναται τις νὰ προτείνῃ. Δύναται τις δηλ. τὴν λ. *Πρόχσενος* νὰ ἐκλάβῃ ὡς κύριον ὄνομα καὶ οὕτω νὰ συμπληρώσῃ τὸν α' στίχον ὡς ἐξῆς:

Πρόχσενος Χαλκ[ιδέος? πρόχσενος καὶ]
εὐεργέτης Χαλ [(ἐθν. ὄνομα) αὐτὸς καὶ οἱ πα]ίδες

ἀλλ' ἢ ἐπανάληψις αὕτη τῆς λ. *Πρόχσενος* εἶνε παράδοξος.

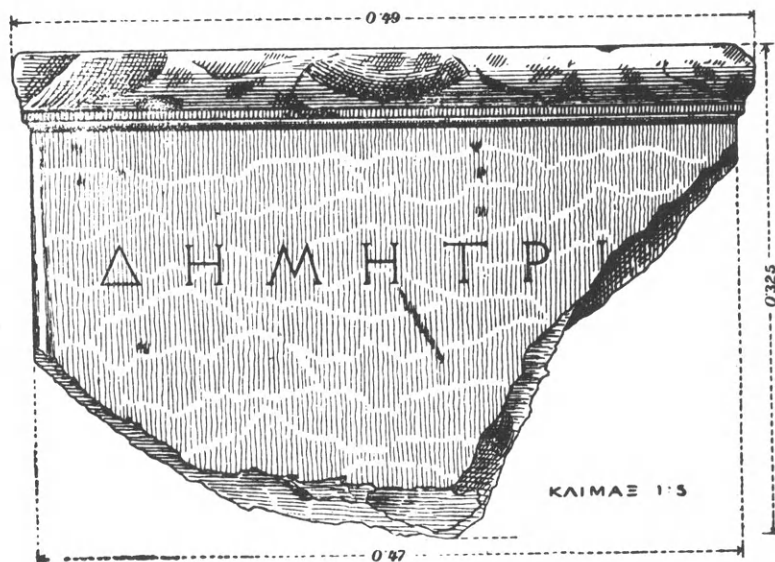
6. Τετραγωνικὸν βᾶθρον ἐκ λευκοῦ λίθου (ὕψος 0,26, πλ. 0,58, πάχ. 0,88) φέρον τὴν ἐξῆς ἐν πανομοιότηπῳ δημοσιευομένην ἀρχαϊκὴν ἐπιγραφὴν:

ΔΩΡΟΘΕΟΣ ΚΑΙ ΣΙΜΥΛΟΣ
ΑΝΕΘΕΤΗΝ ΑΠΑΡΧΗΝ

Δωρόθεος καὶ Σιμύλος
ἀνεθέτην ἀπαρχήν.

Εὐρέθη παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις (ἀρ. 3) μνημονευομένου οἰκοδομήματος.

7. Βᾶθρον ἐκ λευκοῦ λίθου εὐρεθὲν ἐκτὸς τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις ὑπ' ἀρ. 3 μνημονευομένου οἰκοδομήματος, παρὰ τὴν βορειοανατολικὴν αὐτοῦ γωνίαν, τόδε:

Εἰ καὶ ὑπάρχει χῶρος ἀριστερὰ δι' ἐν ἔτι γράμμα, προφανὲς εἶνε ὅτι δεόν νὰ ἀναγνώσωμεν «Δημητρι». Ἐκ τῆς ἐξακολουθήσεως δὲ τῶν ἀνασκαφῶν θὰ φανῆ ἂν ἐκ τοῦ λίθου τούτου εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ τοπογραφικόν τι συμπέρασμα.

8. Τεμάχιον ἀρχιτεκτονικὴν μορφήν ἐχούσης πλίνθου (ὑψ. 0,17, πλ. 0,11, πάχ. 0,07), ἐπιστεφούσης τὸ πάλαι βάλρον. Εὐρέθη ἐντὸς τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις (ἀρ. 3) μνημονευομένου οἰκοδομήματος.

Ἐπὶ προεξέχοντος ἄβακος, ἀποτελοῦντος τὴν ἀνωτάτην ἀρχιτεκτονικὴν μορφήν τῆς πλίνθου, σώζονται στοιχηδὸν γεγραμμένα τάδε:

Ρ Ε Π Ι Δ Ο
Α Ι Ο Ν Ο Σ
Α Ι Α Ν Ε Θ

----- κ]ρεπίδο[ς ----
----- αιονος ----
-- 'Αθενά]αι ἀνέθ[εκε]

Ὑπὸ τὸν ἄβακα ὑπάρχει ταινία καὶ ὑπὸ ταύτην κυμάτιον. Φαίνεται δὲ ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἐπιφάνειαι αὗται ἦσαν τὸ πάλαι κεκοσμημέναι γραπτοῖς κοσμήμασι.

9. Κάτω ἀριστερὸν μέρος ψηφίσματος ἐπὶ πεντελησίου λίθου (ὑψ. 0,27, πλ. 0,22, πάχ. 0,11) τόδε:

Ν Ο
Ο Τ Η Σ Β Ο Λ Η
Ν Κ Α Λ Ε Σ Α Ι Δ Ε Ι
Σ Α Υ Ρ Ι Ο Ν
Θ Ε Ο Π Ρ Ο Π Ο Σ

[----- 'Αθηναίων πρόξε]-
νο[ν καὶ εὐεργέτην τὸ δὲ ψήφισμα τόδε ὁ γραμματεὺς]
ὁ τῆς βολῆ[ς γραψάτω ἐν στήλῃ λιθίνῃ ἐς 'Ακρόπολι]-
ν καλέσαι δὲ [----- ἐπὶ ξένια ἐς τὸ πρυτανεῖον ἐ]
ς αὔριον

Θεόπροπος [----- ἐγραμμάτευε].

Εὐρέθη καὶ ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἐντὸς τοῦ παρὰ τὴν Κλεψύδραν οἰκοδομήματος, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἐπιγραφή ὑπ' ἀρ. 1.

Τὸ ὑπὸ τὸ ψήφισμα κύριον ὄνομα Θεόπροπος εἶνε προφανῶς τὸ τοῦ γραμματέως ὄνομα. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ γραμματέως ἀναγράφεται συνήθως ἐν ἀρχῇ τοῦ ψηφίσματος καὶ οὐχὶ ὑπ' αὐτό· μετὰ τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος εἶνε ἀναγεγραμμένον, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἐν τοῖς ψηφίσμασι τοῖς ἐν C. I. A. IV² σ. 11 ἀρ. 25 καὶ σ. 12 ἀρ. 33⁶.

Ἐκαστος στίχος τῆς στοιχηδὸν γεγραμμένης ἐπιγραφῆς συνέκειτο, ὡς φαίνεται, ἐκ γραμμάτων 41.

Ἡ μεταβολὴ τῆς συντάξεως ἀπὸ προστακτικῆς (γραφάτω) εἰς ἀπαρέμφατον (καλέσαι) καὶ τάνάπαλιν, εἶνε οὐχὶ ἀσυνήθης ἐν τοῖς ἀττικαῖς ψηφίσμασι (πρβ. C. I. A. II, 17, 86, 115 κέ.).

ἐς 'Ακρόπολι]ν: Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ν εἶνε βεβαία, ὥστε ἡ κατ' αἰτιατικὴν καὶ οὐχὶ κατὰ δοτικὴν συμπλήρωσις ἐπιβάλλεται ἡμῖν. Πρβ. C. I. A. II, 30 καὶ IV² σ. 3 στ. 39.

10. Τριγωνικὸν τεμάχιον πεντελησίου λίθου (ὑψ. 0,23, πλ. 22) ἐν ᾧ σώζεται ἐγγεγλυμμένος στέφανος ἐκ κλάδων μύρτου, ὡς φαίνεται. Ἐντὸς τοῦ στεφάνου εἶνε κεχαραγμένη ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

ΟΙΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ
ΟΙΑΘΗΝΑΙΩΝ

Εὐρέθη ἐντὸς τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις (ἀρ. 3) μνημονευομένου οἰκοδομήματος.

Κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφή δὲν φαίνεται ὅτι εἶνε ὑστερωτέρα τῆς Γ' π. X. ἐνταυτηριδός.

Σημειωτέον ὅτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλακὸς ὑπῆρχε καὶ ἄλλος στέφανος, οὗ σώζεται ἐλάχιστον λείψανον.

11. Τεμάχιον λευκοῦ λίθου (ὑψ. 0,20, πλ. 0,20, πάχ. 0,10), εὐρεθὲν ἐντὸς τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις (ἀρ. 3) μνημονευομένου οἰκοδομήματος. Ἐπ' αὐτοῦ σώζονται τὰ ἐξῆς:

Ι Ο Ν Υ
/// Ι Κ Ε Σ Ι Ο Σ
/// Ζ Ω Σ Ι Μ Ο Υ
Σ Δ
Ο Σ Λ Ε Ω Ν Ι Δ Ο Υ

ΛΕΩΝΙΔΟΥ
 ΟΣ
 ΔΡΟΣ
 ΟΥΣΙΟΙ
 ΦΑΝΤΗΣ
 ΜΟΣ
 ΛΛΙΟΣ

Τοῦ ἐνεπιγράφου τούτου λίθου ἐγένετο ὑστερωτέρα χρῆσις μεταβληθέντος αὐτοῦ εἰς ἀρχιτεκτονικὸν μέρος, εἰς ἐπίκρανον τετραγωνικῆς παραστάδος, στήλης ἢ βάλθρου, ἐκ κυματίου καὶ ἄβακος ἀποτελούμενον.

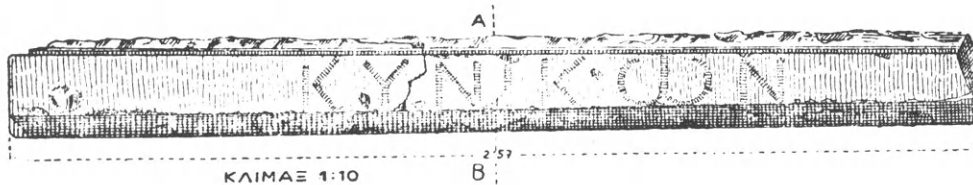
12. Τεμάχιον μαρμαρίνου πίνακος (ὑψ. 0,13, πλ. 0,14, πάχ. 0,04) ἐν ᾧ τεμάχιον στεφάνου ἐκ μύρτου καὶ ἐπιγραφῆς (ἐντὸς τοῦ στεφάνου):

ΜΟΘΕΤΗΣ

[ὁ δεῖνα θεσ]μοθέτης
 [Ἄπολλωνι ὑπὸ Μακραις].

Ὁ πίναξ οὗτος εἶνε προφανῶς τῶν πολλῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ταύταις εὑρεθέντων πινάκων (ἴδε Ἄρχ. Ἐφημερίς 1897, σ. 8 κέ., σ. 87 κέ.) τῶν ἀναθηματικῶν τῶ Ἄπολλωνι ὑπὸ Μακραις ἢ ὑπ' Ἄγκραις.

13. Τεμάχιον μαρμαρίνου πίνακος (ὑψ. 0,10, πλ. 0,08, πάχ. 0,03) τῶν Ἄπολλωνι τῶ ἐν Μακραις ἢ ὑπ' Ἄγκραις ἀνατεθειμένων, οἷος καὶ ὁ προηγούμενος. Εὐρέθη ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ταῖς

Εὐρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τῆς ἐκκλησίας τῶν Σεραφείμ.

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς *Κυνικῶν* δηλοῦται ὅτι ὁ λίθος προέρχεται ἐκ στοᾶς ἢ ἄλλου τινὸς οἰκοδομήματος ὃ ἀνήκε τοῖς Κυνικοῖς, ἐν ᾧ δηλ. οὔτοι τὰς

κατὰ τὸν χώρον τὸν μεταξύ τῶν Μακρῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Σεραφείμ.

ΡΧΟΣ
 ΥΣΙΟ

--- πολέμα]ρχος
 --- Διον]υσίο[υ].

14. Τεμάχιον πεντελησίου λίθου (ὑψ. 0,21, πλάτ. 0,20) ἐν ᾧ σώζονται τάδε:

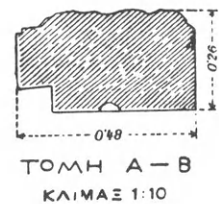
ΔΙΦΩΣΦΟΡ
 ΚΡΑΤΗΣ
 ΕΔΟΝΤΟΣ
 ΑΝΕΘΗΚΕ

[Ἄρτεμι]δι φωσφόρ[ωι]
 --- κράτης
 --- μ]έδοντος
 --- ἀνέθηκεν

Εὐρέθη ἐντετειχισμένη ἐν τοῖς μεταγενεστέροις κτίσμασι τοῖς παρὰ τὴν κατηρειπωμένην ἐκκλησίαν τῶν Σεραφείμ. Παρὰ τὴν ἐκκλησίαν δὲ ταύτην εὐρέθησαν ἐντετειχισμένοι ἢ ἐπομένη ἐπιγραφὴ καὶ ἢ ὑπ' ἀρ. 4.

Ἡ Ἄρτεμις καλεῖται φωσφόρος ἐν Ἰφιγεν. ἐν Ταύροις τοῦ Εὐριπίδου (στ. 21), ἐν τῇ Λυσιστρ. τοῦ Ἀριστοφάνους (στ. 443, 738) κ. ἄ.

15. Γείσωμα ἢ ὑπέρθυρον οἰκοδομήματος, ἐκ πεντελησίου λίθου, τότε:

διατριβὰς ἐποιοῦντο. Λαμβανομένων δ' ὑπ' ὄψιν τῶν μεγάλων διαστάσεων τοῦ λίθου δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος οἰκοδόμημα δὲν ἔκειτο μακρὰν τῆς ἐκκλησίας τῶν Σεραφείμ ἐν ἣ εὐρέθη ὁ λίθος.

ἴσως ἀδελφός, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, τοῦ ἐν στ. 6 Παμμένους Ζήνωνος Μαραθωνίου κτλ.

Τὸν ἐν στ. 12 Ἀλέξανδρον Ἀλεξάνδρου δὲν δυνάμεθα νὰ ταυτίσωμεν πρὸς τοὺς ἐξ ἐπιγραφῶν πολλοὺς ὁμωνύμους τούτῳ, ἅτε ἐλλείποντος τοῦ δημοτικοῦ.

Οἱ ἐν τοῖς στ. 13 καὶ 14 Κυδῆνῳρ καὶ Δημό-

στρατος Διονυσίου εἶνε ἴσως ἀδελφοί, κατ' ἀκολουθίαν καὶ ὁ Δημόστρατος εἶνε ἴσως Μελιτεὺς. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα εἶνε κεχαραγμένα ἐν τῷ λίθῳ ἀποκεχωρισμένα ἐκ τῶν ἄνω καὶ κάτω διὰ κενοῦ ἐκατέρωθεν χώρου ἐνὸς περιπόου στίχου.

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

ΚΕΡΝΟΙ

Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος (1897 σελ. 163-174) ὁ ν. Fritze δημοσιεύει τινὰ τῶν ἐν Ἐλευσίνι ὑπὸ Φιλίου κατὰ τὸ πλεῖστον εὐρεθέντων ἰδιοσχῆμων ἀγγείων, ὧν τινα ἤδη καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιος ἀπεικόνισεν (Ἀρχ. Ἐφημ. 1885 σελ. 171-174, Πίν. 9, 5-9) ὀνομάσας αὐτὰ ἐν τῇ βραχείᾳ αὐτοῦ περὶ τούτων ὀμιλίᾳ Ουμιατήρια.

Ὁ Fritze ὀρθῶς παρατηρήσας τὴν ταυτότητα τῶν ἐν λόγῳ ἀγγείων πρὸς τὰ ἐπὶ κεφαλῆς γυναικῶν τινῶν παρισταμένων ἐπὶ τοῦ πίνακος τῆς Νιννίου (Ἐφημ. Ἀρχ. 1897 σελ. 164) ἐπιθήματα, εἰκάζει λίαν δικαίως, ὅτι τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα ἦσαν ἐπὶ τούτῳ κατεσκευασμένα, ὅπως δῆλα δὴ φέρονται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς προσδεδεμένα, παραδέχεται δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ὑπὸ Φιλίου ἀποδοθεῖσαν αὐτοῖς χρῆσιν τὴν ὡς Ουμιατηρίων δῆλον ὅτι, προσθέτων ὅτι ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν ὀρχήσει γινομένη ἐν Ἐλευσινιακῇ τινι ἱεροτελεσίᾳ.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἂν ὀρθῶς ἠρμηνεύθη ἢ χρῆσις τῶν ἐν λόγῳ ἀγγείων, κρίνομεν καλὸν νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα κατάλογον καὶ ἄλλων μνημείων ἀρχαίων, ἐφ' ὧν εὐρίσκονται ἀπεικονισμένα τὰ ἀγγεῖα ταῦτα.

Ἐπὶ τῆς Ν. πλευρᾶς τῆς παρὰ τὴν σημερινὴν Μητρόπολιν ἐκκλησίας Παναγία Γοργοπήχο (Ἄγ. Ἐλευθέριος) ἐν Ἀθήναις εἶνε ἐντετειχισμένον ἀναγλύπτου ἐπιστύλιον¹ εἰλημμένον πιθανῶς, ὡς εἰ-

κάζει ὁ Lenormant² ἐκ τοῦ ἐν ἄστει Ἐλευσινίου ὅπερ ἐν τῷ μέσῳ τῶν λοιπῶν συμβόλων τῆς Ἐλευσινιακῆς λατρείας τῆς Δήμητρος φέρει ἀναγεγλυμμένον καὶ τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον. Ὅμοίως δ' ἀπεικονίζετο καὶ τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν μετὰ τῶν ἄλλων συμβόλων καὶ ἐπὶ τοῦ ὡσαύτως ἀναγλύπτου ἐπιστυλίου τῶν τοῦ Ἄπιου Πούλχρου ἢ μικρῶν Προπυλαίων τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἱεροῦ³, ὡς τοῦτο δηλοῦται νῦν μόνον ἐκ τοῦ ἀπεικονίσματος τοῦ μνημονευθέντος ἐπιστυλίου ἐν ταῖς Recherches archéol. τοῦ Lenormant σ. 396, διότι τὸ μικρὸν τεμάχιον ἄνω δεξιᾷ, ἐφ' οὗ ἐσφύζετο τὸ μὴ δυνάμενον νὰ παραγνωρισθῇ κομβίον τῆς λαβῆς τοῦ ἡμέτερου ἀγγείου, δὲν ἠδυνήθην δυστυχῶς νὰ ἀνεύρω ἐν Ἐλευσίνι.

Καὶ ἐπὶ τοῦ μεγάλου καλάθου, ὃν ἐπὶ κεφαλῆς φέρουσιν αἱ δύο κολοσσιαῖαι ἐξ Ἐλευσίνος καλαθηφόροι, τὸ μέσον μετὰ τῶν λοιπῶν ἀναγεγλυμμένων ἱερῶν Ἐλευσινιακῶν σκευῶν κατέχει ἐπίσης τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον, ἐξ οὗ, ὡς φαίνεται, προβάλλει ἐνταῦθα ἐξ ἐκατέρας πλευρᾶς μῆκων⁴.

Ὅμοίως δ' ἐπὶ ἀργυρῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων τῆς Ἀττικῆς⁵ ἀπαντᾷ ἐνίοτε ἀπεικονισμένον ἀγγεῖον, οὗτινος τὴν συγγένειαν πρὸς τὴν τοῦ ἀναγλύφου Γοργοπήχο καὶ ἐπομένως πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον ἀνεγνώρισεν ἤδη ὁ Beulé, ἢ αὐτὴ δὲ παράστασις τοῦ ἀγγείου εὐρηται καὶ ἐπὶ νομισμάτων τῆς Ἐλευσίνος⁶.

² Lenormant ἔ. ἀ. σελ. 53.

³ Lenormant ἔ. ἀ. σελ. 396 ff.

⁴ Greek marbles of Cambridge pl. IV, Philios Eleusis σελ. 82.

⁵ Beulé, Monnaies p. 154, 192, 344, Head p. 315, 316.

⁶ Head p. 328. Ἐν τῷ ἔθνικῳ νομισματικῷ μουσεῖῳ εὐρηται Ἐ-

¹ Lenormant, Recherches à Eleusis σελ. 53-55 καὶ 400-401. Καλῶς ἀπεικονισμένον ἐν Philologus 1866 σ. 227 κ. ἔ. (Bötticher: der Altar des Eleusiniums zu Athen).

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν νομισμάτων ἀπεικονίζετο τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον συχνότατα καὶ ἐπὶ μιᾶς τάξεως νομισματοειδῶν ἀντικειμένων συνήθως ἐν Ἀπτικῇ εὐρισκομένων, ὧν ἡ χρῆσις καὶ σημασία εἶνε δυστυχῶς εἰσέτι ἀόριστος⁷, δῆλα δὲ ἐπὶ τῶν μολυβδίνων συμβόλων, ὧν πολλὰ ὑπὸ Ποστολάκα⁸ καὶ Engel⁹ ἔχουσιν δημοσιευθῆ. Ἐπίσης δ' ἀπαντᾷ ἡ παράστασις τοῦ ἐν λόγῳ ἀγγείου καὶ ἐπὶ τινῶν τῶν ὑπὸ Ποστολάκα ἐν Ἀθηναίῳ¹⁰ δημοσιευθέντων χαλκῶν συμβολικῶν κερματίων.

Τὸ σχῆμα τῶν ἀγγείων καὶ ἐπὶ τῶν διαφόρων τούτων καλλιτεχνημάτων ἐλαχίστας μόνον διαφορὰς παρουσιάζει, κυρίως δὲ τοιαῦται παρατηροῦνται, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἐν Ἐλευσίनि εὐρεθέντα ἀγγεῖα, μόνον εἰς τοὺς λαιμούς αὐτῶν, οἵτινες ἄλλοτε μὲν εἶνε στενότεροι καὶ μακρότεροι, ἄλλοτε δὲ βραχύτεροι, καὶ εἰς τὰ πώματα.

Οἱ μικροὶ κοτυλίσκοι, οἵτινες ἀπαντῶσιν ἐπὶ πολλῶν ἀγγείων τῆς Ἐλευσίνοσ, οὐδόπως δηλοῦνται ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς μνημονευθεῖσιν ἔργοις ἀπεικονισμένων, σημειοῦνται δ' ὅμως εἰς τινὰ ἐξ αὐτῶν τὰ ἀνοίγματα τῶν πωμάτων καὶ οἱ ἐνίοτε ἐπὶ τῶν ὠτων τῶν ἀγγείων ἀπαντῶντες μεγαλείτεροι κοτυλίσκοι¹¹.

Τὸ ὑπὸ Engel πίν. VI, 183 δημοσιευόμενον σύμβολον ἔχει, ὡς φαίνεται, εἰς τόπον λαβῆς τοῦ πώματος ὁμοίωμα μήκωνος· πρὸς κάλυκα δ' ἀνθους ροιᾶς ὁμοιάζει καὶ ἡ λαβὴ τοῦ πώματος τοῦ ἀγγείου ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου Γοργοπήκο. Ἐπὶ τῶν νομισμάτων καὶ μολυβδίνων συμβόλων ἀπεικονίζονται τὰ ἀγγεῖα συνήθως ἐντὸς στεφάνου δάφνης ἢ ἐλαίας καὶ ἔχοντα τὰς λαβὰς κεκοσμημένας διὰ μικρῶν κλαδίσκων. Ἐν τοῦ ἡμετέρου νομισματικοῦ μουσείου σύμβολον φέρει τὸ ἀγγεῖον ἀπεικονισμένον ἐντὸς στεφάνου ἀποτελουμένου ἐκ δύο στάχων, ἐπὶ ἄλλων δ' ἐκ τῶν συμβόλων τὸ ἀγγεῖον εἶνε γεγλυμμένον ἐπὶ χιαστί ἀπεικονισμένων μήκωνος καὶ στάχεος. Ἀπαξ ἀπαντᾷ κάτωθεν τοῦ ἀγγείου ἡ ἰδιάζουσα Ἐλευσινιακὴ δᾶς καὶ ἀπαξ θύρ-

λευσινιακὸν νόμισμα τῶν ἀρχῶν τοῦ γ' αἰῶνος φέρον τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον ἐπὶ δύο πλαγίως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κειμένων καλῶν, ὅπερ μοι ὑπέδειξεν ὁ Σβορώνος.

⁷ Πρὸλ. Daremberg-Saglio Dict. II¹ σελ. 571.

⁸ Ποστολάκας ἐν Annali 1866 καὶ 1868 (Monum. 8 pl. 32 καὶ)

⁹ Bull. 1884 πίν. I, 17 πίν. VI, 183, 189, 187, 190 191.

¹⁰ Ἀθηναίον 9 (1880) πίν. 6, 189.

¹¹ Ἐφημ. Ἀρχ. 1885 σελ. 172.

σοσ κεκοσμημένος διὰ ταινιῶν. Ἀπαξ δ' ἐπίσης φαίνεται ὅτι πρὸς τῷ ἀγγεῖῳ ἀπεικονίζετο ὄφις.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω καταλόγου ἐξάγεται ὅτι τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα ἦσαν στενῶς συνδεδεμένα πρὸς τὴν Ἐλευσινιακὴν λατρείαν καὶ κατεῖχον, ὡς πρὸ πάντων ἐκ τῶν ἀναγλύφου Γοργοπήκο, Ἀπ. Πούλχρου καὶ τῶν καλαθηφόρων καταφαίνεται, τὴν πρωτὴν θέσιν μεταξὺ τῶν ἐπιστημοτέρων ἱερῶν σκευῶν τῆς Ἐλευσίνοσ, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ εἰς τὰ ἐπίσημα σύμβολα τῆς πόλεωσ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἐλευσίνοσ κατετάχθησαν.

Ὁ v. Fritze ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ καταδεικνύει μὲν τὴν χρῆσιν λιβανωτοῦ καὶ θυμιατηρίων ἐν Ἐλευσίनि, ἥτις ἄλλωσ τε δὲν ἔλειπεν καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν κυριωτέρων γνωστῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, δὲν ἀποδεικνύει ὅμως, ὅτι ἡ χρῆσις τῶν θυμιατηρίων ἐν Ἐλευσίनि ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐξ αὐτῆσ νὰ δικαιολογῆται ἡ κατάταξις τῶν θυμιατηρίων εἰς τὰ τὴν πρώτην θέσιν κατέχοντα σύμβολα τῆς Ἐλευσινιακῆσ λατρείασ.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σχῆμα αὐτῶν ἀν ἐξετάσωμεν, βλέπομεν ὅτι τὰ ἀγγεῖα ἡμῶν ἦσαν ὅλωσ ἀκατάλληλα διὰ τὴν ἀποδοδομένην αὐτοῖσ χρῆσιν ὡσ θυμιατηρίων· διότι ἐνῷ τὰ θυμιατήρια εἶνε συνήθωσ ἀβαθῆ καὶ ἔχουσι τὸ εὐρύτερον σημεῖον αὐτῶν κατὰ τὸ ἀνοίγμα, κατὰ φυσικὸν λόγον, διὰ νὰ εὐκολύνηται ἡ ῥοὴ τοῦ ἀέροσ διὰ τῆσ πρὸσ καῦσιν τοῦ λιβανωτοῦ χρησιμοποιοιμένησ ἐν αὐτοῖσ πυρᾶσ, τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα ἔχουσι πάντοτε ἀρκετὸν βάθος τὸ δὲ στόμιον αὐτῶν εἶνε πάντοτε ἱκανῶσ στενότερον τῆσ κοιλίας, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐδυσκόλευε λίαν, ἀν μὴ καθίστα παντελῶσ ἀδύνατον τὴν ἐπὶ μακρὸν διατήρησιν τῆσ πυρᾶσ ἐν αὐτοῖσ, πρὸ πάντων ὅταν δεχθῶμεν, ὅτι τῶν ἀγγείων ἐγένετο χρῆσις πεπωμασμένων, ὡσ τοῦτο φαίνεται ἐκ τοῦ πίνακοσ τῆσ Νιυνίου, ἔστω καὶ ἀν τὰ πώματα ἦσαν διάτρητα. Καὶ ἄλγοσ δὲ θὰ προῦξένοι εἰσ τοὺσ φέροντασ ἐπὶ κεφαλῆσ τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον, ἀν διαρκούσῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον τῆσ καύσεωσ τοῦ λιβανωτοῦ ἐν αὐτοῖσ, ἡ ἀναπτυσσομένη θερμότησ μετεδίδοτο καὶ εἰσ τὸ κατώτατον ἄκρον τοῦ ποδὸσ καὶ ἐκεῖθεν εἰσ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, λαμβανομένησ ὑπ' ὄψιν τῆσ μικρᾶσ ἀποστάσεωσ τοῦ ἄκρου τοῦ ποδὸσ ἀπὸ τοῦ σώματοσ αὐτοῦ τοῦ ἀγγείου.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν περιωθέντων ἡμῖν ἀγγείων

οὐδαμῶς γίνεται δῆλη γενομένη αὐτῶν χρήσις ὡς θυμιατηρίων, διότι ἀπαντῶσι μὲν ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐνὸς ἢ δύο ἐξ αὐτῶν ἴχνη καύσεως, ἀλλὰ τοῦτο μᾶλλον ὡς προελθὸν ἐξ ἐξωτερικῆς πυρᾶς δύναται νὰ ἐξηγηθῆ, ὅπως καὶ ἡ ἐν ἐνὶ τούτων εὐρεθεῖσα τέφρα ἀνθρώπων κάλλιστα ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὐρέσεως αὐτῶν, ὅστις κατὰ Φίλιον¹² ἔφερε προφανῆ ἴχνη καύσεως, ἐξηγεῖται, διότι καὶ ἐπὶ ἄλλου τῶν ἡμετέρων ἀγγείων, ὡς δύναται νὰ βεβαιώσῃ καὶ ὁ μετ' ἐμοῦ ἐξετάσας τὰ ἐν τῇ ἀποθήκῃ τοῦ μουσείου Ἐλευσίνος ἀποκείμενα ἀγγεῖα συνάδελφος Σκιᾶς, εὐρέθη ὁμοία τέφρα ἀλλὰ προσκεκολλημένη εἰς τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ καὶ ἐπ' οὐδενὸς τῶν πωματῶν διετηρήθη τοῦλάχιστον ἴχνος καπνοῦ, καὶ εἶνε ὅλως ἀπίθανον λογιζόμενοι τὴν εὐτέλειαν τῶν πλείστων ἐκ τῶν περιελθόντων εἰς ἡμᾶς ἀγγείων νὰ δεχθῶμεν, ὅτι πάντα ἦσαν ἀφιερῶματα¹³ καὶ ὅτι οὐδόλως ἐγένετο πρακτικὴ αὐτῶν χρήσις, καὶ ἐπὶ τῶν μνημονευθέντων δ' ἀνωτέρω ἀπεικονισμάτων τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου ἐν μνημείοις οὐδαμῶς γίνεται οὐδ' ἡ παραμικρὰ δῆλωσις πυρᾶς ἢ καπνοῦ, ὅπως τοῦτο συχνάκις εἰς ἄλλας ἀπεικονίσεις θυμιατηρίων συμβαίνει.

Τὰ εἰρημένα ἀρκοῦσι, μοὶ φαίνεται, νὰ καταδείξωσιν, ὅτι τὰ περὶ ὧν ἡ ἡμέτερα πραγματεία ἀγγεῖα δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἦσαν θυμιατήρια.

Ἄλλ' οὐδόλως εἶνε δυσχερὲς νὰ εὐρωμεν τὸ ὀρθὸν ὄνομα, ἀφ' οὗ ἡ χρήσις αὐτῶν εὐτυχῶς ἐγνώσθη διὰ τοῦ πίνακος τῆς Νιννίου.

Ἀγγεῖα κεραμεῖα ἱερά ἐν Ἐλευσίνι¹⁴ μνημονεύονται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δύο κυρίως αἱ πλημοχόαι καὶ οἱ κέρνοι.

Ὁ Beulé¹⁵ ἐπικαλούμενος τὴν ὁμοιότητα τῶν ἐπὶ Ἀττικῶν νομισμάτων ἀπαντώντων ἀγγείων

¹² Ἐφημ. Ἀρχ. 1885 σελ. 173.

¹³ Τινὰ τούτων ἦσαν ἀφιερῶματα, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφῶν. Ἐφ' ἐνὸς τούτων μαρμαρίνου σφύζεται ἡ ἐπιγραφή

Α Τ Η Ξ
Ι Ρ Ι Κ Α Ι Κ Ο Ρ Ε Ι
Α Ν Ε Θ Η Κ Ε Ν

Ἐφ' ἐνὸς τεμαχίου πηλίνου διὰ χρυσῶν γραμμάτων . . Μ Ε Ν Ι . . . καὶ ἐπὶ ἐτέρου μαρμαρίνου . . Α Κ Η . Μνημονευτέον ἐνταῦθα καὶ πῶμα τι πιθανῶς εἰς παρόμοιον ἀνήκον ἀγγεῖον, ἔχον σχῆμα κώνου καὶ πολλὰ μικρὰ ἀνοίγματα, μελανῶς γεγανωμένον καὶ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν

Ε Η : Θ Ε Ο Ι Ν Μ Ι Τ Ρ . . .

¹⁴ Πρβλ. καὶ Φίλιον ἔ. ἀ. σελ. 173.

¹⁵ ἔ. ἀ. σ. 155.

πρὸς τὴν περιγραφὴν τῶν πλημοχοῶν παρ' Ἀθηναίῳ παρεδέχθη ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἀγγεῖα, ἅτινα εἶνε ἀπεικονίσματα τῶν ἡμετέρων ἀγγείων, ἦσαν αἱ πλημοχόαι, ἀπὸ τούτου δ' ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία αὕτη παρὰ τοῖς νομισματικοῖς καὶ τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν ἀποδίδει εἰς τὰ Ἐλευσινιακά ἀγγεῖα καὶ ὁ Robert¹⁶.

Ἄλλ' ὁ Ἀθήναιος¹⁷ περιγράφων τὴν πλημοχόην λέγει ὅτι ἦτο αὕτη «σκεῦος κεραμεοῦν, βεμβικῶδες, ἐδραῖον ἡσυχῆ, ὁ κοτυλίσκον ἐνίοι προσαγορεύουσι, ὡς φησι Πάμφιλος. Χρῶνται δ' αὐτῷ ἐν Ἐλευσίνι τῇ τελευταίᾳ τῶν μυστηρίων ἡμέρᾳ, ἦν καὶ ἀπ' αὐτοῦ προσαγορεύουσι πλημοχόας· ἐν ἧ δὲ δύο πλημοχόας πληρώσαντες τὴν μὲν πρὸς ἀνατολὰς τὴν δὲ πρὸς δύσιν . . ἀνιστάμενοι ἀνατρέπουσί τε ἐπιλέγοντες ῥῆσιν μυστικὴν» ὡς δὲ καταφαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος τῆς Νιννίου ἡ χρήσις τῶν ἡμετέρων ἀγγείων ἦτο ἄλλοία¹⁸ τῆς ὑπὸ Ἀθηναίου ἀποδιδόμενης εἰς τὰς πλημοχόας, ὥστε ἡ ὀνομασία αὕτη ἀποκλείεται.

Μένει νῦν νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν εἶνε δυνατόν τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα νὰ ἦσαν τὰ ἕτερα τῶν ἱερῶν ἐν Ἐλευσίνι ἀγγείων, οἱ κέρνοι.

Τούτους περιγράφει ὁ Ἀθήναιος¹⁹ ὡς ἐξῆς «ἀγγεῖον κεραμεοῦν ἔχον ἐν αὐτῷ πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους, ἐν οἷς φησὶν, μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί, πίσοι, λάθυροι, ὄχροι, φακοί. Ὁ δὲ βαστάσας αὐτὸ οἶον λικνοφορήσας τούτων γεύεται, ὡς ἱστορεῖ Ἀμμώνιος . . .» Εἰδικώτερον δὲ καὶ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν οὗτοι ἐφέροντο μαρτυρεῖ ὁ Πολέμων παρὰ τῷ αὐτῷ Ἀθηναίῳ²⁰ ὡς ἐξῆς «μετὰ δὲ ταῦτα τὴν τελετὴν ποιεῖ καὶ αἰρεῖ τὰ ἐκ τῆς θαλάμης καὶ νέμει ὅσοι ἄνω τὸ κέρνος περιενηνοχότες· τοῦτο δ' ἐστὶν ἀγγεῖον κεραμεοῦν ἔχον ἐν αὐτῷ πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους· ἐνεῖσι δ' ἐν αὐτοῖς ὄρμιοι, μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί, πίσοι, λάθυροι, ὄχροι, φακοί, κύαμοι, ζεῖαι, βρόμος, παλάθιον, μέλι, ἔλαιον, οἶνος, γάλα, οἶον ἔριον ἄπλυτον» καὶ περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν ἐν τοῖς Ἐλευσινίοις μαρτυρεῖ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ

¹⁶ Preller - Robert, Griechische Mythologie σελ. 794, 1.

¹⁷ ΙΑ σελ. 93. 496 a.

¹⁸ Daremberg, Dict. σελ. 573.

¹⁹ ΙΑ σελ. 48. 476 f.

²⁰ ΙΑ σελ. 52. 478 d.

Πλάτωνος ²¹, ὅστις λόγον ποιούμενος περὶ τῶν μυστηρίων λέγει, ὅτι σύμβολα τῆς μυσσεως ἦσαν αἱ φράσεις «ἐκ τυμπάνου ἔφαγον, ἐκ κυμβάλου ἔπιον, ἐκερνοφόρησα».

Ὡστε κατὰ ταῦτα οἱ κέρνοι ἦσαν ἀγγεῖα, ἄτινα ὅπως καὶ τὰ ἡμέτερα ἐν Ἐλευσίनि εὐρεθέντα, ἐχρησίμευον ἵνα φέρωνται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν μελλόντων πιθανῶς νὰ μυηθῶσιν εἰς τὰ Ἐλευσίνια· ἀλλ' ἐν τῇ μνημονευθείσῃ περιγραφῇ τοῦ κέρνου ἀναφέρεται, ὅτι οὗτοι εἶχον πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους, εἰς οὓς ἐνετίθεντο μέλι, γάλα καὶ διάφορα ὑγρά καὶ ξηρὰ προϊόντα τῆς γῆς, καὶ τὰ εὐρεθέντα δ' ὅμως ἐν Ἐλευσίनि ἀγγεῖα φέρουσι κεκολλημένα πολλὰ «κομβία ἢ κοτυλίσκους», ὁμοιάζοντα, ὡς ὁ Φίλιος λέγει, πρὸς θηλάς ὀκτάποδος, ἄτινα εἶνε ἀληθές ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξέπεσον εἰς θέσιν ἀπλοῦ κοσμήματος οὐδένα ἔχοντος πρακτικὸν σκοπὸν.

Ὁ v. Fritze ἔ. ἀ. σελ. 171 μνημονεύων χωρίον τι τοῦ Πολυδεύκου ἀναφερομένον εἰς τὸ κερνοφόρον ὄρχημα καὶ ἔχον ὡς ἐξῆς «τὸ γὰρ κερνοφόρον ὄρχημα, οἶδ' ὅτι *λίκνα* ἢ *ἔσχαρίδας* φέροντες, κέρνα δὲ ταῦτα ἐκαλεῖτο», δέχεται ὅτι πραγματικῶς τὰ κέρνα ἦσαν ταῦτά πρὸς τὰ λίκνα καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου, ὁ κέρνος θὰ ἦτο μᾶλλον ὁμοίος πρὸς πλατεῖαν λοπάδα, ἀλλ' ὡς καὶ ὁ ἴδιος κατωτέρω (σ. 127) ὁμολογεῖ, τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Πολυδεύκου εἶνε λίαν ἀσαφές καὶ ἀντιφάσκει λίαν πρὸς τὴν ἀλλαχοῦ περιγραφὴν τοῦ κέρνου, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλαχίστην μόνον ἀποδεικτικὴν δύναμιν δύναται νὰ ἔχῃ.

Καὶ οἱ ὅπωςδῆποτε δὲ γράψαντες ²² μέχρι τοῦδε περὶ κέρνου παραγόμενοι ἐκ τῶν διαφόρων περιγραφῶν τοῦ ἀγγείου τούτου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, διάφορα ἐπενόησαν σχήματα πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν περὶ αὐτοῦ χωρίων, ἀφ' οὗ ὅμως ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τοῦ κέρνου, ἐν Ἐλευσίनि, εὐρέθησαν ἀγγεῖα ἀνταποκρινόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ὅσα περὶ κέρνου ἐκ τῆς σπουδαιοτέρας περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας, τῆς τοῦ Ἀθηναίου, γνωρίζομεν, δῆλα δὲ

²¹ Προτρεπτικός σελ. 76. Πρβλ. Lenormant ἐν Daremberg-Saglio, Dict. II, 572.

²² "18. Birch, anc. Pottery σελ. 147, Lenormant, Recherches σελ. 54, Guhl und Koner, Leben der Griechen und Römer σελ. 276 fig. 332.

ἀγγεῖα, ἄτινα ἐφέροντο ἐπὶ κεφαλῆς ἐν Ἐλευσινιακῇ τελετῇ καὶ ἄτινα ἐκοσμοῦντο διὰ τῶν πολλῶν ἐπικεκολλημένων κοτυλίσκων, οἵτινες ὡς κοσμημα ἐξηγοῦνται μόνον, ἂν δεχθῶμεν ὅτι ἀρχῆθεν εἶχον πρακτικὸν τινα σκοπὸν καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέπεσον εἰς θέσιν κοσμήματος, οὐδεμία, νομίζω, ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ζητῶμεν ἄλλο μὲν σχῆμα διὰ τοὺς κέρνους, ἄλλο δ' ὄνομα διὰ τὰ ἐν Ἐλευσίनि εὐρεθέντα ἀγγεῖα.

Ἡ κερνοφορία φαίνεται, ὅτι ἐλάμβανε χώραν, ἐν ᾗ χρόνῳ ἐτελεῖτο θυσία τις προκαταρκτικῆ ἴσως τῶν μυστηρίων, καὶ ἐδήλου τὴν ἐπίδειξιν πάντων τῶν προϊόντων τῆς γῆς, ὅσα τῇ ἀντιλήψει τῶν θεοτήτων, πρὸς ἃς προσεφέρετο ἢ θυσία, παρείχεν ἢ γῆ, καὶ ἴσως εἰκονικὴν τινα ἀπαρχὴν προσφερομένην εἰς αὐτάς τὰς θεότητας, καὶ διὰ τοιαύτην εἰκονικὴν προσφορὰν, ἠδύνατο πάντως, καὶ ἐν ἡ μορφῇ διεσώθησαν ἡμῖν οἱ Ἐλευσινιακοὶ κέρνοι, νὰ χρησιμοποιῶνται, ἂν δεχθῶμεν, ὅτι ἐντὸς μὲν αὐτῶν ἐτίθετο μικρὰ ποσότης τῶν διαφόρων ὑγρῶν προϊόντων, ἐν ταῖς ὀπαῖς δὲ τῶν ἀγγείων καὶ τῶν πωμάτων ἐνεπήγνυτο μικροὶ κλαδίσκοι μετὰ τῶν καρπῶν, ὅσους ἀναφέρει ὁ Πολέμων καὶ ὁ Ἀθηναῖος· ἴσως δ' ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις καὶ οἱ μικροὶ κοτυλίσκοι, οἵτινες ἐπὶ τῶν περισωθέντων ἡμῖν ἀγγείων εἶνε μόνον κοσμηματικοί, εἶχον καὶ μικρόν τι βάθος, ὅπως οἱ ἐπὶ τῶν ὠτων τοῦ ὑπὸ Φιλίου δημοσιευομένου καὶ ἐπὶ τινῶν ἄλλων ἐν Ἐλευσίनि σφζομένων ἀγγείων, καὶ ἐπομένως ἦσαν αὐτοὶ ἐπιτήδειοι νὰ περιλαμβάνωσιν ἐλάχιστον μέρος τῶν μνημονευομένων καρπῶν.

Τοιαύτη τις τελετὴ φαίνεται, ὅτι λαμβάνει χώραν ἐπὶ τῆς κυρίας εἰκόνος τοῦ πίνακος τῆς Νιννίου.

Ἀλλ' ὁ κέρνος ἐχρησιμοποιεῖτο, ὡς λέγει ὁ Ἀθηναῖος καὶ Πολυδεύκης, καὶ ὅπως φέρηται, ἐπὶ κεφαλῆς πάντως, καὶ ἐν ὄρχηματι τινι καλουμένῳ κερνοφόρῳ, ἢ παράστασις δὲ τοῦ τοιούτου ὄρχηματος μοῖ φαίνεται, ὅπως καὶ ὁ Fritze ἤδη ἐδέχθη, ὅτι εἰκονίζεται ἐν τῷ ἀετώματι τοῦ πίνακος τῆς Νιννίου· ἡ παρουσία τῆς αὐλητρίδος καθιστᾷ τοῦτο λίαν πιθανόν καὶ ἡ στάσις τῆς ἐν τῷ μέσῳ γυναικὸς ἀρμόζει λίαν εἰς ὄρχουμένην τὸ κερνοφόρον ὄρχημα, ὅπερ μεταξὺ τῶν μανιωδῶν ὄρχησεων κατελέγετο.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΠΑΝΑΡΧΑΙΑ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΗ ΝΕΚΡΟΠΟΛΙΣ

(Πίν. 2-6 και 2 παρένθετοι)

Ἱστορία τῆς ἀνασκαφῆς.

Ἐν ἔτει 1884 ὁ Δ. Φίλιος μικράς τινας δοκιμαστικὰς σκαφὰς ἐκτελῶν κατὰ τὴν πρὸς νότον τοῦ νῦν ὑπάρχοντος μουσείου κλιτῶν τοῦ λόφου τῆς ἐλευσινιακῆς ἀκροπόλεως ἀνεκάλυψε μέγαν ὄχετὸν μεταγενεστέρου ὑδραγωγείου πρὸς τὸ κράσπεδον τοῦ λόφου καὶ παρ' αὐτὸν τάφους μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων εὐτελῶν τὸ πλεῖστον, περὶ τούτων δὲ ἔγραψεν ἱκανὰ ἔν τε τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. Ἐταιρείας 1884 σελ. 83-87 καὶ ἐκτενέστερον ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1889, σελ. 171-187. Τὴν τελευταίαν ταύτην διατριβὴν θὰ ἀναφέρω ἐν τῇ παρουσίᾳ μελέτῃ ἀναγράφων μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Φιλίου μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ σελίδος τινὸς αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὁμοῦ τὰ ἐκ τῶν τάφων ἐκείνων εὐρήματα δὲν ἐφαίνοντο πλούσια, σπουδαιότερα δὲ καὶ μᾶλλον ἐπιέγουσα ἦτο τότε ἢ ἐν τῷ ἱερῷ ἀνασκαφῇ, δὲν ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺ τὴν ἐν τῇ θέσει τῶν τάφων ἀνασκαφὴν ἀναβάλλων αὐτὴν εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν.

Ἐν ἔτει 1895, ἐνῶ ἐφαίετο ἐγγίζον τὸ τέλος τῶν ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ σκαφῶν, ἀποφασίσας νὰ ἐπαναλάβω τὴν ὑπὸ Φιλίου ἀναβληθεῖσαν ἀνασκαφὴν τῶν τάφων ἐκείνων ἀνώρυξα δύο τάφρους ἀμφοτέρως παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ τότε ἀνακαλυφθέντος ῥωμαϊκοῦ ὄχετος, τὴν μὲν πρὸς ἀνατολὰς τὴν δὲ πρὸς δυσμὰς τοῦ ὑπὸ Φιλίου ἀνεσκαμμένου μέρους, ἵνα ἴδω μέχρι τίνος ἐξετείνοντο οἱ τάφοι. Ἄλλ' ἐν μὲν τῇ τάφρῳ I (ἴδε τὸ σχέδιον ἐν τῷ παρενθέντῳ πίνακι τῆς παρουσίης σελίδος), ἦτοι τῇ πρὸς ἀνατολὰς ἀνεκάλυψα μόνον οὐτιδανὰ τινα λείψανα τοιχαρίων ἐκ μικρῶν ἀργῶν λίθων ἠχοδομημένων ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου, σωζόμενα εἰς ἐλάχιστον ὕψος, ἐν δὲ τῇ ἐτέρᾳ τάφρῳ τῇ πρὸς δυσμὰς¹ ἀπολύτως οὐδὲν εὐρέθη. Ἐγκαταλιπὼν τὰς τά-

φρους ταύτας ἐπεχείρησα τὴν ἀνόρυξιν ἐτέρας πλησιέστερον τοῦ ὑπὸ Φιλίου ἀνεσκαμμένου μέρους, ἦτοι τῆς τάφρου I', ἐνθα ἢ ἐπίχωσις ἦτο βαθυτάτη, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ οὐδὲν εὕρισκον. Τέλος δὲ ἐκτείνων τὴν τάφρον ταύτην αἰεὶ πλησιέστερον πρὸς τὸ ὑπὸ Φιλίου ἀνεσκαμμένον μέρος ἀνεκάλυψα τῇ 8 Ἰουλίου 1895 ἐν τῇ θέσει ι' τὸν ἐν πίν. 3 ἀρ. 1 μέγαν ἀμφορέα κατακεκλιμένον μετὰ τοῦ στομίου πρὸς νότον ἐστραμμένου, ἐντὸς αὐτοῦ δὲ εὐρέθη ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος ὁ σκελετὸς παιδὸς δεκαετοῦς περίπου τὴν ἡλικίαν. Ἀκολούθως αἰεὶ δυτικώτερον προχωρούσης τῆς ἀνασκαφῆς ἀνευρίσκοντο καὶ ἄλλα ἀγγεῖα περιέχοντα σκελετοὺς παιδίων ἢ ὁστ' ἀνηλίκων κεκαυμένα καὶ τάφοι ὀρυκτοὶ εἴτε ἐκτισμένοι εἴτε ἄκτιστοι καὶ πυραὶ νεκρῶν. Μετὰ δέκα ἡμέρας παρετήρησα ὅτι καίτοι πάντες οἱ εὕρισκόμενοι τάφοι ἀνήκον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων, ὁμοῦ δὲν ἔκειντο πάντες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δαπέδου, ἀλλ' οἱ μὲν βαθύτερον οἱ δὲ ὑψηλότερον καὶ δὴ ὄχι σπανίως ὑπεράνω αὐτῶν τῶν βαθύτερον κειμένων. Μετ' ὀλίγον ἐφάνη ὅτι τὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα τάφων ἦσαν τρία, ἀλλ' ἔπειτα εὐρέθησαν ἐπανειλημμένως καὶ τέσσαρες τάφοι ἐπ' ἀλλήλων κείμενοι. Τὰ κτερίσματα κατὰ πρῶτον ἦσαν κοινὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα, ἀλλ' ἔπειτα ἐν τῇ θέσει α' ἀνεκαλύφθη τάφος τις ἀνήκων εἰς τὸ μεσαῖον στρώμα πλούσιος ὄχι μόνον εἰς ἀγγεῖα συνήθη, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα κτερίσματα σπανιώτερα, ἐν οἷς καὶ ζεύγος χρυσῶν ἐνωτίων, οὗτος δὲ παρέσχεν ἐλπίδα ὅτι καὶ ἄλλα ὄχι κοινὰ εὐρήματα ἔμελλον νὰ προέλθωσιν εἰς φῶς. Ἰποκάτω τοῦ τάφου τούτου ἀνεφάνη ὅλως ἀπροσδοκῆτως τοῖχος, ὅστις ὡς ἐκ τῶν μεγάλων λίθων τοῦ κατὰ πρῶτον ἀποκαλυφθέντος μέρους ἐφάνη πολὺ σπουδαιότερος τῶν ἐν τῇ τάφρῳ I ἀνακαλυφθέντων, καὶ ἐνομίσθη ὡς περίβολος σπουδαίου τινὸς νεκρικοῦ μνημείου μυκηναϊκῶν χρόνων, ἀλλ' ἢ ἐλπὶς

¹ Αὕτη ἡ τάφος ἦτο συνέχεια τάφρου τινὸς ἀνορυχθείσης ὑπὸ Φιλίου (σελ. 185), δὲν σημειοῦται δὲ ἐν τῷ ἡμετέρῳ σχεδίῳ.

αὕτη δυστυχῶς διεφύεσθη, ἀπεδείχθη δὲ ὅτι καὶ οὗτος ὁ τοῖχος καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἔπειτα ἀνακαλυφθέντες ἦσαν περίπου ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἐν τῇ τάφρῳ I καὶ τοὺς πρότερον ὑπὸ τοῦ Φιλίου εὐρεθέντας, οὐδεμίαν δὲ εἶχον πρὸς τοὺς τάφους σχέσιν.

Μέχρι τούτου τοῦ μέρους, ἦτοι μέχρι τοῦ τοίχου K', ἡ ἀνασκαφὴ ἐπεκτεινομένη αἰέποτε παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχου περιωρίζετο ἐν στενωπῷ χώρῳ πλάτους μόλις 3-6 μέτρων, ἔπειτα δὲ ἐπειδὴ ἦτο φανερόν ὅτι καὶ ὑποκάτω τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχου ὑπῆρχον ἄλλοι τάφοι, κατέστρεψα μέρος τοῦ ὄχου τούτου καὶ ἐξέτεινα τὴν ἀνασκαφὴν πρὸς νότον μέχρι τῆς σημερινῆς ὁδοῦ τῆς διερχομένης παραλλήλως τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχου. Αὐτόθι μεταξύ πολλῶν καὶ ἀξιολόγων εὐρημάτων ἀνεκαλύφθη τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1895 καὶ ὁ τάφος, ὃν ἀποκαλῶ τῆς Ἰσιδος ὡς ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ εὐρεθέντος μικροῦ ἀγαλματίου Ἰσιδος ἐξ αἰγυπτιακῆς πορσελάνης, ὁ πλουσιώτατος πάντων τῶν τάφων τῆς ἐλευσινιακῆς νεκροπόλεως. Ὑπεράνω τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος ἔκειντο τρεῖς ἄλλοι ὀρυκτοὶ τάφοι ἀλλεπάλληλοι, ὥστε ἐκεῖνος πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀνήκων εἰς τοὺς παλαιωτάτους τῶν αὐτόθι τάφων.

Διακοπείσης τῆς ἀνασκαφῆς περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου ὑπῆρχεν ἀνεσκαμμένος πρὸς βορρᾶν τῆς σημερινῆς ὁδοῦ ἰκανὸς χώρος μήκους μὲν 12 μ. περίπου μέχρις ἄλλου ἀνακαλυφθέντος ῥωμαϊκοῦ ὄχου καθετοῦ πρὸς τὸν πρῶτον, πλάτος δὲ 9,50 ἀπὸ τῆς σημερινῆς ὁδοῦ πρὸς βορρᾶν. Ἐπαναληφθεισῶν δὲ τῶν ἐργασιῶν ἐν ἔτει 1896 ἡ ἀνασκαφὴ ἐπεξετάθη μὲν καὶ πρὸς βορρᾶν ἕως 2 μ. ἀπὸ τῶν τάφων α καὶ γ, κυρίως ὁμοῦς ἀνεσκάφη σχεδὸν καθ' ἅπαν τὸ πλάτος αὐτῆς ἢ εἰρημένῃ πρὸς νότον τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχου σημερινῆς ὁδός, ἥτις κατόπιν ἐπεχώσθη, ἀφοῦ κατεσκευάσθη ἐξ ἀρχαίου ὑλικοῦ ἀνάλημμα πρὸς συγκράτησιν τῆς ἐπιχώσεως, ὅπερ σημειοῦται καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ. Ἀκολούθως καταστραφέντος καὶ τοῦ καθετοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχου τοῦ ἀνακαλυφθέντος κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, ἡ ἀνασκαφὴ ἐπεξετάθη καὶ πρὸς ἀνατολάς, παρετηρήθη δ' αὐτόθι ὅτι τὰ εὐρήματα μετέλλασον ὁλοσχερῶς χαρακτηῖρα, ὡσεὶ ὁ μεταγενέστερος ἐκεῖνος κάθετος ὄχου ἀπετέλει μεθόριον μεταξύ δύο νεκροπόλεων σημαντικῶς διαφορουσῶν ἀπ' ἀλλήλων.

Ἐκεῖθεν τοῦ καθετοῦ ὄχου οὐδεὶς τάφος ὀρυκτὸς εὐρέθη κατὰ τὸ ἔτος 1896, ἀλλὰ μόνον πυραὶ ἀλλεπάλληλοι, ἐν αἷς ὑπῆρχον συνήθως μόνον μυκηναϊκῶν ἢ προμυκηναϊκῶν ἀγγείων ὄστρακα, γεωμετρικὰ δὲ ὀλίγιστα ἐν ταῖς ἀνωτέροις στρώμασιν¹. Προσέτι δὲ ἀνεφάνη μέρος κυκλικοῦ κτιρίου ἐξ ἀργῶν λίθων λίαν διαφέροντος τῶν μέχρι τοῦδε εὐρημάτων, ὅπερ σημειοῦται ἐν τῷ σχεδίῳ διὰ τοῦ γράμματος A, ἀλλὰ δὲν κατωρλώθη νὰ ἀνασκαφῆ κατὰ τὸ ἔτος 1896 εἰμὴ τὸ πρὸς νότον μέρος αὐτοῦ ἐξῶθεν καὶ τὸ ἡμισυ σχεδὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ, ἦτοι τὸ μέχρι τοῦ τοίχου Λ. Τὸ κτίριον τοῦτο ἐξέλαβον κατὰ πρῶτον ὡς περίβολον σημαντικοῦ τινος νεκρικοῦ μνημείου, καὶ προσεδόκων νὰ εὕρω ἐντὸς αὐτοῦ ὀρυκτὸν τινα τάφον, τὰς δὲ κατὰ πρῶτον εὐρισκομένας πυρὰς ἐξελάμβανον ὡς νεωτέρας· ἔπειτα ὁμοῦς εὐρέθησαν καὶ ἄλλαι πυραὶ βαθύτερον κείμεναι τῶν προτέρων καὶ αὐτῶν τῶν θεμελιῶν τοῦ κτιρίου καὶ προσέτι τοῖχοι μεταξύ τῶν πυρῶν δυσχερεστάτην καθιστῶντες ἐν τῇ στενοχωρίᾳ πᾶσαν παρατήρησιν, ὥστε μὴ δυνάμενος μήτε πυρὰν μήτε εὐρημά τι νὰ συσχετίσω ὅπως δῆποτε πρὸς τὸ κτίριον περιέστην εἰς μεγίστην ἀπορίαν, ἅπαντα δὲ τὰ ἐν αὐτῷ μοὶ ἐφαίνοντο ἀσαφῆ καὶ αἰνιγματώδη. Μόλις ἐν ἔτει 1897 μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ κτιρίου ἠδυνήθη νὰ παρατηρήσω ὅτι τὸ κτίριον A καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ δὲν ἦτο εἰς μέγα βάλος τεθεμελιωμένον, καὶ ὅτι οἱ πλείονες τῶν ἐν αὐτῷ τοίχων καὶ πᾶσαι αἱ βαθύτερον εὐρεθεῖσαι πυραὶ ἔκειντο ὑποκάτω αὐτοῦ, καὶ αὐταὶ δὲ αἱ ἀνώτεραι πυραὶ διὰ πολλοὺς λόγους ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀρχαιότεραι τοῦ κτιρίου, ὅπερ κατὰ τύχην μόνον ὠκοδομήθη ἐπ' αὐτῶν, ἐπομένως ὅτι τὸ κτίριον A εἶνε νεώτερον πασῶν τῶν ἐν αὐτῷ πυρῶν καὶ ἔσως οὐδ' ἐπιτύμβιον μνημεῖον εἶνε. Ὅπως δῆποτε ἢ σύμπτωσις τῆς ὑπάρξεως πολλῶν καὶ λίαν περιπλόκων τοίχων ἐν αὐτῷ καὶ περὶ αὐτὸ καὶ ἢ ἐπὶ ἐν ἔτος διακοπῇ τῆς ἐν αὐτῷ ἀνασκαφῆς ἦτο λίαν ἀτυχὲς γεγονός, ἀφοῦ μάλιστα στερούμενος χωροσταθμικοῦ ἐργαλείου καὶ ἐν χώρῳ στενωπῶν ἐργαζόμενος μὴδὲ δυνάμενος νὰ προῖδω τὸ

¹ Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἐν τῇ παρουσίᾳ πραγματείας γεωμετρικὰ ἀποκαλῶ μόνον τὰ ἀγγεῖα τὰ ἄλλως λεγόμενα τοῦ Διπύλου, ὅχι δὲ τὰ γεωμετρικῆν διακόσμησιν ἔχοντα προϊστορικά.

εἶδος καὶ τὸ περίπλοκον τῶν εὐρημάτων περιέ-
πεσα εἰς πλείστας ἀπροόπτους καὶ σοβαρὰς δυσχε-
ρείας περὶ τὴν ἐξακριβώσιν τῶν κατὰ τὴν ἀνασκα-
φὴν παρατηρουμένων γεγονότων, ὅχι ἀπαξ δὲ αἱ
ἐν τῷ ἡμερολογίῳ μου πρόχειροι σημειώσεις ἀπε-
δείχθησαν ἀνεπαρκεῖς, ἐνῶ τὸ πρῶτον ἐφαίνοντο
ἐπαρκέσταται. Ὅχι σπανίως ὄστρακόν τι μετακι-
νούμενον εἰς μιᾶς παλάμης μόνον διάστημα ἠδύ-
νατο εὐκόλως νὰ ἀναμιχθῆ μετὰ τῶν ὄστράκων
παρακειμένης ἢ ἐπαλλήλου πυρᾶς, ἄλλοτε δὲ
ὄστρακα ἀνακαλυπτόμενα ἐντὸς τῶν ἀποκομιζομέ-
νων χωμάτων δυσκόλως ἐξηκριβοῦντο ἐν τίνι στρώ-
ματι ἀνευρέθησαν. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἔπραξα πᾶν τὸ ἐφι-
κτόν, ἵνα ἐξακριβώσω τὰ γεγονότα ὡς ἀσφαλέ-
στατα, ἢ δὲ σκαφὴ ἐξετελεῖτο βραδέως καὶ μόνον
ὑπὸ ἐνὸς ἐμπειροτάτου καὶ δεξιωτάτου σκαφέως
ὑπηρετουμένου ὑπὸ δύο ἄλλων ἐπίσης ἐμπείρων
ἐργατῶν, καὶ σχεδὸν καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον τῆς
ἐντὸς καὶ περίξ τοῦ κτιρίου τούτου σκαφῆς παριστά-
μην καὶ ἐγὼ πλησίον τοῦ σκαφέως. Ἀλλὰ καὶ πάλιν
κατελείφθησαν ἀμφιβολίαι τινές ὡς πρὸς τὸν ἀριθ-
μὸν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν εὐρεθειῶν πυρῶν, αἵτινες
ὅμως (ὡς μοι φαίνεται τοῦλάχιστον) δὲν ἔχουσιν
εὐτυχῶς μεγάλην σημασίαν, ἀμφιβάλλω δὲ ἂν θὰ
ἔλειπον καὶ ἄλλως ἐχόντων τῶν πραγμάτων. Πλεί-
ονα περὶ τούτων θὰ ῥηθῶσι περαιτέρω. Σημειωτέον
προσέτι καὶ τοῦτο, ὅτι ὅχι ὅλως ἀσήμαντον μέρος
ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ κτιρίου Α, ἦτοι τὸ πρὸς βορρᾶν
μέρος μέχρι περιπόου τοῦ ἄκρου τοῦ τοίχου ρ' καὶ τὸ
πρὸς ἀνατολὰς τοῦ τοίχου Ν' ἠναγκάσθη νὰ κατα-
λίπω ἀτελῶς ἐξερευνημένον, διότι ἠπειλεῖτο κατα-
στροφή τοῦ κτιρίου τούτου ὑποσκαπτομένων τῶν
θεμελίων. Ὡσαύτως ἔξωθι αὐτοῦ μικρὰ τινα μέρη,
ἦτοι τὸ παρὰ τὸ τοιχάριον ρ' καὶ ὀλίγον τι πρὸς
νότον τοῦ τοίχου ρ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνασκα-
φῶσι τελείως διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

Ἐν ἔτει 1897 πλὴν τοῦ ὑπολειπομένου μέρους
τοῦ κτιρίου Α ἀνεσκάφη καὶ ὁ ἄλλος ἐν τῷ σχεδίῳ
δεδηλωμένος χώρος πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς,
ἀλλὰ πάντοτε βορειότερον τῆς σημερινῆς ὁδοῦ,
κατεστράφη δὲ καὶ πάλιν μέγα μέρος τοῦ ῥωμαϊ-
κοῦ ὄχετοῦ πρὸς ἀνατολὰς ὀλίγον ἐντεῦθεν τοῦ
τοίχου Ξ. Τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1897 τὰ εὐρήματα
ἦσαν κατ' ἀριθμὸν ὀλιγώτερα τῶν ἄλλων ἐτῶν,
ἀλλ' οὐδὲν ἦττον σπουδαιότατα διὰ τὴν διευκρίνησιν

τῶν ἀσαφῶν δεδομένων τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1896,
οὐδέποτε δὲ ἄλλοτε προῆλθον εἰς φῶς πλείονα τεκ-
μήρια πρὸς καθορισμὸν τῆς σχετικῆς χρονολογίας
τῶν εὐρημάτων πρὸς ἄλληλα, ὅσα κατὰ τὸ ἔτος
1897. Τάφοι ὀρυκτοὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εὐρέθη-
σαν ὀλίγιστοι καὶ πενιχροὶ καὶ πυραὶ δὲ ὅχι πολ-
λαί, ἀλλὰ τὰ ἐν αὐταῖς εὐρισκόμενα πολυαριθμό-
τατα ὄστρακα μυκηναϊκῶν καὶ ἄλλων ἀγγείων (ὧν
τινα ἀπετέλεσαν καὶ ἀγγεῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ
ἦττον πλήρη), συλλεγόμενα μετὰ τῆς δυνατῆς
ἀκριβείας καὶ ἐπιμελείας πιστεύω ὅτι θὰ ἀποτελέ-
σωσι πολύτιμον ὁδηγὸν πρὸς ἐξακριβώσιν τῆς
χρονολογίας τῆς παναρχαίας ἐλληνικῆς ἀγγειολο-
γίας, ὡς ἀνήκοντα εἰς σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διὰ
τῶν πυρῶν διακεχωρισμένα καὶ προφανῶς ἀδιατά-
ρακτα ὑπὸ μεταγενεστέρων σκαφῶν διατελέσαντα
στρώματα. Πρὸς τούτοις ἐγένετο καὶ μικρὰ τις
προέκτασις τῆς ἀνασκαφῆς κατὰ τὸ δυτικὸν τῆς
νεκροπόλεως μέρος πρὸς βορρᾶν τοῦ τάφου α πρὸς
ἐξερεύνησιν μικρῶν τινῶν τμημάτων ἀνεξερευνη-
των καταλειφθέντων ὑπὸ τοῦ Φιλίου, προέβη δ' αὐ-
τόθι ἢ σκαφὴ καὶ ὀλίγον τι ὑποκάτω τῶν ὑπερκει-
μένων χωμάτων, ἐπειδὴ εὐρέθη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ
βράχου κείμενος γεωμετρικὸς τις τάφος παρὰ τὸν
τοῖχον Σ.

Τὸ τέρμα τῆς νεκροπόλεως ἢ τοῦλάχιστον τῶν
πυκνοτέρων ομάδων τῶν τάφων δὲν εὐρέθη οὐδὲ
κατὰ τὸ ἔτος 1897, ἀναμφιβόλως δὲ ὑπάρχουσι
καὶ ἄλλοι τάφοι ὅχι ὀλίγοι, ἀλλὰ καὶ τὸ μέχρι
τουδε ἀνασκαφῆν μέρος ἀπεκάλυψεν ἱκανὰ ἀξιο-
παρατήρητα γεγονότα καὶ ἐπλούτισε τὰ ἡμέτερα
μουσεῖα δι' εὐρημάτων σπουδαίων, ὥστε θὰ ἦτο
ἄτοπον νὰ ἀναβληθῆ ἢ δημοσίευσις τῆς παρούσης
μελέτης μέχρι τοῦ πέρατος τῆς αὐτόθι ἀνασκαφῆς.

Τὸ ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι σελ. 29-30 δη-
μοσιευόμενον σχεδιαγράφημα τῆς ἀνασκαφῆς ἐξε-
πονήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Α. Λυκάκη μετὰ
τὸ πέρας τῶν ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν, συνεπληρώθη
δὲ ἐν τισιν ἐκ τῶν ἐμῶν προχείρων διαγραμμάτων.
Ἐν αὐτῷ δὲν σημειοῦνται εἰμὴ ἐκεῖνοι μόνον οἱ
τάφοι, ὅσων ὑπελείφθησαν ἴχνη καὶ μετὰ τὴν ἀνα-
σκαφὴν καὶ οἱ πρὸς τὸ ἀνατολικώτερον μέρος κεί-
μενοι, ὧν ἡ θέσις ἔνεκα τῆς γειτονείας πολλῶν
τοίχων ἠδύνατο νὰ ὀρισθῆ εὐχερῶς διὰ τῶν προ-
χείρων μέσων. Τῶν ἄλλων τὴν θέσιν δὲν ἠδυνάμην

νά καταμετρήσω ἀκριβῶς, διότι ἐστερούμην τῶν ἀπαιτουμένων ἐργαλείων πρὸς καταμέτρησην, οἱ πλείονες δὲ τῶν τάφων δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσιν οὐδ' ἐπὶ βραχὺν χρόνον, διότι ἦσαν ἀπλοὶ λάκκοι ἐν τῇ γῆ ὅτε μὲν περιβαλλόμενοι ὑπὸ ὄλων αὐτοσχεδίου τοιχαρίου διαλυομένου ἅμα τῇ ἀνασκαφῇ ἄλλοτε δὲ οὐδὲ τοιοῦτον τοιχάριον ἔχοντες, ἔκειντο δὲ καὶ τοσοῦτον πυκνοί, ὥστε τινῶν καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν ἀντελαμβανόμενην μόλις ἔτε ἦσαν ἤδη ἐν μέρει κατεστραμμένοι. Τὸ τοιοῦτον συνέβαινε ὡς εἰκὸς ἰδίως ἐν ταῖς πυραῖς. Καταμέτρησην δὲ μὴ ἀκριβῆ ἐνόμισα ὄλων περιττήν, διότι τοσοῦτον πυκνοὶ ἔκειντο οἱ τάφοι, ὥστε πολλακίς καὶ δέκα μόνον ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου διαφορά ἦρκει νὰ συγχύση ἐν τῷ σχεδίῳ τάφους ἐντελῶς κεχωρισμένους ἀπ' ἀλλήλων. Εὐτυχῶς τῶν σπουδαιότερων τάφων ὑπελείφθησαν ἔχνη σαφῆ καὶ τούτων ἡ θέσις σημειοῦται ἀκριβῶς, ἄλλων δὲ ἡ θέσις εἶνε γνωστὴ κατὰ προσέγγισιν ὅχι πολὺ τῆς ἀληθείας ἀφισταμένην. Τὸ βάθος, ἐν ᾧ ἔκειτο ἕκαστος τάφος, ἦτο ἔτι δυσχερέστερον νὰ καταμετρηθῇ διὰ μόνων τῶν προχείρων μέσων, ἀφοῦ μάλιστα ἕνεκα τῆς συμπίεσεως τῶν χωμάτων τὰ στρώματα τῶν τάφων μόνον ὀλίγα ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου ἀπεῖχον ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ κατὰ στρώματα λοιπὸν διάκρισις τῶν τάφων εἶνε ἀληθῆς μόνον κατὰ προσέγγισιν, διὸ συνήθως γίνεται λόγος μόνον περὶ τριῶν ἀλλεπαλλήλων στρωμάτων τάφων, ἐνῶ ἐνιαχοῦ εὐρέθησαν καὶ τέσσαρες ἐπ' ἀλλήλων κείμενοι. Ἐνδέχεται λοιπὸν τάφος, ὃν ἐσημείωσα ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ ἀνώτατον στρώμα, νὰ ἀνήκε πράγματι εἰς τὸ τρίτον, ἢ ἄλλος ἀνήκων εἰς τὸ δεύτερον νὰ ἐσημειώθη ὡς ἀνήκων εἰς τὸ κατώτατον· μεγάλα λάθη ὅμως δὲν δύνανται νὰ συνέβησαν, διότι σχεδὸν πάντοτε ὑπῆρχον παρακείμενοι τάφοι, οἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς σύγκρισιν.

Ἐτέρα ἔλλειψις τῆς παρούσης ἀνασκαφῆς εἶνε ὅτι δὲν ἐφωτογραφήθησαν οἱ τάφοι ἅμα ἀποκαλυπτόμενοι. Ἀληθῶς ὅμως καὶ ἂν ὑπῆρχε πάντοτε πρόχειρος ἢ φωτογραφία, σπανίως μόνον ἔμελλε νὰ γίνῃ χρῆσις αὐτῆς, διότι ὡς ἐκ τοῦ αὐτοσχεδίου τῆς κατασκευῆς τῶν τάφων τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν εὐρίσκετο σχεδὸν πάντοτε πλήρες χώματος, ὥστε ὅστ' ἀ κτερίσματα καὶ χώματα ἦσαν πάντα ὁμοῦ συμπεπηγμένα, σπανίως δὲ ἐπετύγχανον οἱ σκαφεῖς

νά ἀφαιρέσωσι διὰ μαχαιρίων τὰ χώματα ἀφίνοντες ἀμετακίνητα τὰ κτερίσματα καὶ τὰ ὅστ' α, ὥστε νὰ δύνανται νὰ φωτογραφηθῶσι κατὰ χώραν. Συνήθως δὲν κατωρλοῦτο νὰ ἀφαιρεθῶσι τὰ χώματα εἰμὴ ἐξαγομένου καὶ τοῦ λοιποῦ περιεχομένου τοῦ τάφου ὁμοῦ μετὰ τῶν χωμάτων¹.

Τέλος κατὰ Μάρτιον τοῦ 1898, ἀφοῦ πολλοὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἀρχαιολόγων ἠμεδαπῶν τε καὶ ἀλλοδαπῶν εἶδον τοὺς βαθύτερον κειμένους τοίχους καὶ τὰ περισφύζομενα ἔχνη τῶν πυρῶν, προέβην εἰς μερικὴν ἐπίχωσιν τοῦ περὶ τὸ κτίριον Α τόπου, διότι ἄνευ αὐτῆς τοῦτο ἔμελλεν ἀφεύκτως νὰ καταστραφῇ μετ' ὀλίγον ὀλοσχερῶς. Περὶ ἄλλων δὲ τινων ἀνακαλύψεων ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ συμπληρουσῶν τὰ πορίσματα τῆς ἐν τῇ νεκροπόλει ἀνασκαφῆς θὰ γείνη ὁ προσήκων λόγος ἐν τοῖς Πρακτικαῖς τῆς Ἀρχ. Ἐτ. τοῦ ἔτους 1898.

Τοπογραφία τῆς νεκροπόλεως.

Ὁ τόπος, ἐνθα κεῖται τὸ ἀνεσκαμμένον μέρος τῆς νεκροπόλεως, ἀνήκει εἰς τὸ πρὸς νότον κράσπεδον τοῦ λόφου τῆς ἐλευσινιακῆς ἀκροπόλεως κατερχόμενος μέχρις αὐτοῦ τοῦ ἀλιπέδου, διὸ ἐκ τοῦ πυθμένου τοῦ νοτιωτάτου τῶν ἄλλων τάφου β' ἀνέβλυσεν ὕδωρ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν. Τὸ φυσικὸν βραχῶδες ἔδαφος βαίνει βαθμηδὸν ἀνυψούμενον πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολάς, ταπεινούμενον δὲ πρὸς νότον καὶ δυσμᾶς. Ἀνατολικώτερον τῶν τοίχων σ' καὶ Ε' καὶ βορειότερον τοῦ τοίχου Ε οὐδὲν ἄλλο παρθένον ἔδαφος ὑπάρχει ὑπὸ τοὺς τάφους πλὴν τοῦ βράχου, δυτικώτερον δὲ καὶ νοτιώτερον τῶν τοίχων τούτων τὸ παρθένον ἔδαφος εἶνε γῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτόθι ὁ βράχος εὐρίσκεται ὅχι πολὺ βαθύτερον. Ὁ τάφος τῆς Ἰσιδος ἀνήκει εἰς τοὺς βαθύτατα κειμένους, ὁ δὲ πυθμὴν αὐτοῦ, ὅστις ἐλήφθη ὡς ἀφετηρία τῆς καταμετρήσεως τοῦ ὕψους ὑπὸ τοῦ κ. Λυκάκη, κεῖται 8,04 μέτρα χαμηλότερον τοῦ παλαιοτάτου τῶν τριῶν κατωφλίων τῆς πρὸς νότον θύρας τοῦ ἱεροῦ², ἣτις ἀπέχει ἀπ' αὐτοῦ 82,70 μ. πρὸς ΒΑ. Βαθύτερον τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος κεῖνται οἱ τάφοι β (19) καὶ β', ὁ μὲν πρῶτος κατὰ 0,30, ὁ δὲ δεύτερος κατὰ 0,77. Παρὰ τὸν τάφον α ὁ βράχος

¹ Πρβλ. τὰ ὑπὸ Φιλίου λεγόμενα σελ. 174.

² Πρβλ. Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἐτ. 1895 σελ. 178 ἔξ.

κεῖται 0,55 βαθύτερον τῆς ἀφετηρίας, ἤτοι τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος, ὁ δὲ τοῖχος σ' (ἐφ' οὗ ὁ τάφος α) ὑψοῦται μέχρι 1,08 ἀνωτέρω τῆς ἀφετηρίας, ἐνῶ ὀλίγα μέτρα βορειότερον, ἤτοι ἐντεῦθεν τοῦ τοίχου Σ ὁ βράχος ὑψοῦται κατὰ 1,60 περίπου εὐρισκόμενος εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος πρὸς τὸν τοῖχον σ'.

Ἐξ μέτρα ἀνατολικώτερον, ἤτοι παρὰ τὴν γωνίαν τῶν τοίχων Π-Π' ὁ βράχος εὐρίσκεται ἔτι ὑψηλότερον, ἤτοι 1,31 ἀνωτέρω τῆς ἀφετηρίας, καὶ ἕτερα ἐξ μέτρα περίπου βορειοανατολικώτερον ὁ πυθμὴν τοῦ ἐν φυσικῷ κοιλώματι τοῦ βράχου εὐρεθέντος τάφου ν κεῖται 2,81 μ. ὑψηλότερον τῆς ἀφετηρίας. Βορειότερον δὲ παρὰ τὸ τέρμα τῆς ἀνασκαφῆς ὁ βράχος ὑψοῦται πολὺ περισσότερον ἀνερχόμενος ἔλως ἀποτόμως.

Πρὸς ἀνατολὰς δὲ τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος τὰ τοιχάρια ε-ε' ὑψοῦνται 0,80 ἀνωτέρω τῆς ἀφετηρίας, ὁ δὲ ὑποκάτω αὐτῶν βράχος 0,30, ἐντὸς δὲ τοῦ κτιρίου Α, ἐκεῖθεν τοῦ τοίχου Λ, ὁ βράχος εὐρίσκεται εἰς ὕψος 0,53. Ὀλίγον ἀνατολικώτερον, ἤτοι ἔξω τοῦ Α κατὰ τὸ μέσον τοῦ μεταξύ τοῦ τοίχου μ''' καὶ τοῦ τάφου 61 διαστήματος, ὁ βράχος φθάνει εἰς ὕψος 1,13 μ., παρὰ δὲ τὸν τοῖχον Μ πλησίον τοῦ χ'' εἰς ὕψος 2,90 ὑπὲρ τὴν ἀφετηρίαν. Αὐτὸς δὲ ὁ τοῖχος Μ κατὰ μὲν τὸ πρὸς δυσμὰς ἄκρον αὐτοῦ ὑψοῦται 4,05, κατὰ δὲ τὸ πρὸς ἀνατολὰς 4,11 μ.

Καὶ ἡ ἐπιχειμένη δὲ ἐπὶ τοῦ βραχῶδους ἐδάφους γῆ, τοῦλάχιστον καθ' ὃν χρόνον ἐκτίσθη τὸ κτίριον Α, εἶχε περίπου τὴν αὐτὴν ἐκ ΒΑ πρὸς ΝΔ κλίσιν, ὡς ἀποδεικνύει αὐτοῦ τοῦ κτιρίου τούτου ἡ κατασκευὴ. Τὸ κτίριον Α εἶνε τεθεμελιωμένον ἅπαν ἐπὶ γῆς πολὺ ὑψηλότερον τοῦ βράχου, τὸ ὕψος δὲ, μέχρι τοῦ ὁποίου σφύζεται, αὐξάνει μὲν πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς, ἐλαττοῦται δὲ πρὸς νότον καὶ δυσμὰς· τὸ δὲ βάθος, μέχρι τοῦ ὁποίου χωροῦσιν οἱ λίθοι αὐτοῦ, τοῦναντίον αὐξάνει μὲν πρὸς νότον καὶ δυσμὰς, ἐλαττοῦται δὲ πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς. Τὸ ὕψιστον δηλαδὴ μέρος αὐτοῦ ὑπάρχει μεταξύ τῶν τοίχων Ρ καὶ Ν' (3,03 ὑπὲρ τὴν ἀφετηρίαν), ἀλλ' αὐτόθι πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ν' ἔχει μόνον ἓνα δόμον λίθων χωροῦντα εἰς βάθος 0,25 μόνον¹. Τοῦναντίον τὸ ταπεινότατον μέρος αὐτοῦ

¹ Μεταξὺ τῶν τοίχων Ν' καὶ Ρ ὑπάρχουσι τρεῖς δόμοι λίθων χω-

ὑπάρχει ἐν τῷ πρὸς νότον ἄκρῳ (2,06 ὑπὲρ τὴν ἀφετηρίαν) καὶ μέχρι τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχέτου· ἀλλ' ὅμως αὐτόθι ὑπάρχει τὸ κάλλιστα διατηρούμενον μέρος αὐτοῦ ἔχον ὕψος περίπου 0,75-0,90, ὅπερ καὶ ἀπεικονίζεται ἐν τῷ παρενθέντῳ πίνακι τῆς σελίδος 48.

Ὁ ῥωμαϊκὸς ὀχετὸς ὁ διερχόμενος διὰ τοῦ κτιρίου Α εἶνε τεθεμελιωμένος ἐπ' αὐτῶν τῶν λίθων τοῦ κτιρίου τούτου κατὰ τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος αὐτοῦ, αὐτόθι δὲ ὁ πυθμὴν τοῦ ὀχετοῦ κεῖται 3,13 μ. ὑπὲρ τὴν ἀφετηρίαν, ἡ δὲ σημερινὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους 1 μ. περίπου ὑψηλότερον τοῦ πυθμένος τοῦ ὀχετοῦ· πρὸς βορρᾶν ὅμως τὸ σημερινὸν ἔδαφος ὑψοῦται μέχρις ἐνὸς καὶ δύο μέτρων προσέτι.

Ἡ τάφος, ἐν ἧ εὖρε τοὺς τάφους ὁ Φίλιος ἔκειτο παραπλεύρως τῶν τάφων α καὶ γ, ἐκτεινομένη 12 μ. σχεδὸν πρὸς δυσμὰς τῆς γωνίας τῶν τοίχων Π-Π', οἵτινες δηλοῦνται παρ' αὐτῷ διὰ τῶν γραμμῶν ε-ζ-η. Ὁ ἐν τῇ τάφῳ ταύτῃ χώρος δὲν εἶχεν ἀνασκαφῆ ὑπὸ Φιλίου ἅπας μέχρι τοῦ βράχου, ἀλλὰ μόνον ἐνιαχοῦ, διὸ εὐρέθησαν ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἐν τῷ τόπῳ τῆς τάφου ἐκείνης τάφοι τινὲς ὑπολειφθέντες. Ἡ θέσις ἐτέρας τάφου τοῦ Φιλίου ἀνορυχθείσης πρὸς ἀνατολὰς τῆς πρώτης εἶνε παρὰ τὸν τοῖχον Μ καὶ τὸ τοιχάριον χ''¹, ἐν αὐτῇ δὲ καὶ περίξ αὐτῆς οὐδεὶς τάφος εὐρέθη.

Οἱ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ εὐρεθέντες ὀλίγοι τάφοι οὐδαμῶς ἀπίθανον νὰ εἶνε συνέχεια τῆς παρούσης νεκροπόλεως².

Τύχαι τῆς νεκροπόλεως.

Ἡ ἐλευσινιακὴ αὕτη νεκρόπολις, καίπερ πολυαριθμούς τάφους περιέχουσα καὶ κατὰ τὴν ἔκτασιν οὕσα ὄχι μικρά, διετέλεσε σχεδὸν εἰπεῖν ἄθικτος ἀπὸ καταστρεπτικῶν ἐπηρειῶν νεωτέρων χρόνων, σπάνιον ἀληθῶς παράδειγμα ἐν ὁμοίῳ ἀρχαίοις νεκροταφείοις. Πρὸς ταφὴν νεκρῶν δὲν ἐγένετο χρῆσις τοῦ τόπου τούτου ἐν χρόνοις νεωτέροις τῶν ροῦντες εἰς βάθος 0,50, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ τύχην (ὄχι ἐκ τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους) ἐπειδὴ κάτωθεν ὑπῆρχεν ἡ πυρὰ 49, ἧς ἡ τέφρα φαίνεται ὅτι δὲν παρείχεν βάσιν στερεάν.

¹ Τὸν τοῖχον Μ ἐννοεῖ ὁ Φίλιος λέγων (σελ. 185) ὅτι εὖρε τοίχους εἰνὰς πηλοκτίστους καὶ ταρατσοειδῶς πεποιημένους.

² Ἴδε Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἐτ. 1895 σελ. 170 καὶ τὰς ἐν ὑποσημ. 2 παραπομπάς, ὡσαύτως καὶ τὰ ἐκδοθησόμενα Πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1898.

γεωμετρικῶν ἀγγείων, ὥστε πάντα τὰ ἐν αὐτῇ εὐρήματα εἶνε ἢ σύγχρονα τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων ἢ παλαιότερα· νεωτέρων δὲ χρόνων ἔργα εὐρέθησαν μόνον ὑπεράνω τοῦ δαπέδου τῶν τάφων, σπανιώτατα δὲ καὶ μόνον ἐν λίαν περιορισμένη ἐκτάσει εὐρέθησαν βαθύτερον. Καθ' ἅπαν τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ μέρος μόνον ἐν ἔργον νεωτέρων χρόνων εὐρέθη εἰσχωροῦν μέχρι τοῦ βάθους τῶν τάφων, ἤτοι τὸ ἐν τῇ μεταξὺ τῶν τοίχων Ε' καὶ Ε''' γωνία ὑπάρχον φρέαρ, ἐν μακεδονικοῖς χρόνοις κατασκευασμένον, ὡς ἀπεδείκνυον τὰ ἐν αὐτῷ εὐρεθέντα ὄστρακα ἀμφορέων οἴνου. Τοῖχοι εὐτελῶν οἰκημάτων ἐκ τῶν ἐσχάτων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος εὐρέθησαν ἱκανοὶ κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ τοίχου Ζ' μέχρι τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος μέρος καὶ πρὸς νότον τοῦ ὑπ' ἐμοῦ κατασκευασθέντος ἀναλήμματος τῆς ὁδοῦ χωροῦντες μέχρι βάθους 2 μ., ἀλλ' οὗτοι ἐχωρίζοντο ἀπὸ τῶν τάφων διὰ στρώματος ἐκ μικρῶν ποταμίων ἢ ἄλλων κοινῶν λίθων ἔχοντος πάχος 1 μ., ὅπερ καθ' ὅσον ἠδυνήθη νὰ κρίνω ἐκ τῶν ὀλιγίστων ἐν αὐτῷ εὐρεθέντων ὄστράκων, δὲν ἦτο νεώτερον τῆς ἐποχῆς τῶν ὑποκάτω αὐτοῦ τάφων. Διὰ τοῦτο ἐνόμισα περιττὸν νὰ σημειωθῶσιν οἱ τοῖχοι ἐκεῖνοι ἐν τῷ σχεδίῳ¹. Καθ' ἅπασαν τὴν λοιπὴν ἔκτασιν τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς νεκροπόλεως ἐπέκειτο ὑπεράνω τῶν τάφων ἐπίχωσις ἐκ κοινῶν χωμάτων κατενεχθέντων ὑπὸ τῶν βροχῶν, σχεδὸν εἰπεῖν μὴ ἐμπεριέχουσα λείψανα τέχνης νεωτέρων χρόνων εἰμὴ παρὰ τὸ σημερινὸν ἔδαφος. Κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν τοίχων Π-Π'-Π''-Π''' διάστημα εὐρέθη εὐθὺς ὑπεράνω τῶν τοίχων ἱκανῶς παχὺ στρώμα ἐκ λατύπης μέλανος ἐπιχωρίου λίθου, ἐξ οὗ εἶνε κατασκευασμένον καὶ τὸ δάπεδον τῆς Φιλωνείου στοᾶς, ἐνεθυμήθη δὲ τὴν ἐν CIA IV, 2 ἀριθ. 1054 ἐπιγραφὴν, καθ' ἣν γῆ ἐκ τῆς νοτίας αὐλῆς τοῦ ἱεροῦ ἔμελλε νὰ ἐκφορηθῆ εἰς τὸ θέατρον τὸ ἐπὶ τοῦ σταδίου. Σαφές τι ὁμῶς τεκμήριον τεχνητῆς ἐπιχώσεως πρὸς κατασκευὴν κλιτύος θεατροειδοῦς οὐδὲν ἐφάνη, βραδύτερον δὲ ἀπεδείχθη ὅτι ἐν τῷ εἰρημένῳ ἐκ λατύπης

¹ Ἴνα μὴ τις ὑποπέψῃ ὅτι τὸ ἐκ λίθων στρώμα τοῦτο ἀπετέλει τὸ ἔδαφος τῶν μεταγενεστέρων οἰκημάτων, παρατηρῶ ὅτι οἱ μεταγενέστεροι τοῖχοι ἤρχοντο ὑπεράνω αὐτοῦ, τὸ δὲ δάπεδον τῶν οἰκημάτων ἐκεῖνων ἔκειτο πολὺ ὑψηλότερον. Μεταξὺ τινῶν μεταγενεστέρων τοίχων εὐρέθη στρώμα ἱκανῶς παχὺ ἐκ θηραϊκῆς γῆς, ἣς γίνεται νῦν πολλὴ χρῆσις εἰς τὰς οἰκοδομὰς.

στρώματι ὑπῆρχον πράγματα ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἐν οἷς καὶ ἀργυροῦν δηνάριον Φαυστινῆς τῆς πρεσβυτέρας. Ὑποκάτω δὲ τῆς λατύπης ταύτης, ἐν δαπέδῳ δὲ ἐν ᾧ μόνις ἀνεφαίνοντο οἱ τοῖχοι εὐρέθη ὄστρακον πρωτοαττικοῦ ἀγγείου καὶ ἄλλα ἔτι νεώτερα, ἀλλ' ὀλίγα μόνις ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου βαθύτερον πᾶν ἔχνος νεωτέρων χρόνων ἐξέλιπε καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος. Μόνον παρὰ τὴν κορυφὴν τῆς γωνίας τῶν τοίχων Μ-Ν', ἀλλ' ἐν λίαν περιορισμένῳ χώρῳ, εὐρέθησαν μέχρι βάθους 0,70 κατωτέρω τῶν προηγουμένων τεμάχια ἀμφορέων οἴνου μεταγενεστέρων χρόνων, κεραμίδες πῆλιναι καὶ μαρμάριναι καὶ ὄστᾶ κατοικιδίων ζώων, ἐξ ὧν πάντων μοι ἐφάνη ὅτι αὐτόθι ὑπῆρχε μικρὸς λάκκος πρὸς ἀπόρριψιν θνησιμαίων.

Καὶ ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὰς δὲ τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ μέρει σπανίως καὶ μόνον ἐν περιορισμένῳ χώρῳ ἐφάνησαν ἔργα νεωτέρων χρόνων εἰσχωροῦντα μέχρι τοῦ βάθους, ἐν ᾧ ἦσαν τεθαμμένοι οἱ νεκροί. Μόνον ὁ διὰ μέσου τοῦ κτιρίου Α' διερχόμενος ῥωμαϊκὸς ὀχετὸς καὶ ὁ μεταγενέστερος τοῖχος Γ' εἰσχωροῦσι βαθύτερον τῶν ἄλλων, ὥστε ἐξ αὐτῶν φαίνεται ὅτι κατεστράφη τὸ ἐλλείπον μέρος ἐκ τῆς περιμέτρου τοῦ κτιρίου Α', πιθανῶς δὲ καὶ μέρος τοῦ τοίχου Ν', ἀλλὰ μεγαλύτερα τις βλάβη δὲν εἶνε φανερόν ὅτι ἐγένετο, τὰ δὲ κατώτερα στρώματα ἔμειναν καταφανῶς ὅλως ἀνέπαφα. Τὸ παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α' εὐρεθὲν μεταγενέστερον κτίσμα, ὅπερ σημειοῦται ἐν τῷ σχεδίῳ, κατεστράφη δὲ ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὅλως ἀβλαβὲς ὡς τεθεμελιωμένον κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ὑψηλότερον. Ἐκ τοῦ κτίσματος τούτου ἐσώζετο μικρὸν μόνον τμήμα διηρημένον εἰς δύο μέρη, τὸ μὲν πλησίον τοῦ ὀχετοῦ ἔχον πλάτος μόνις 0,50 ὑψηλότερον δὲ τοῦ πυθμένος τοῦ ὀχετοῦ σχεδὸν 0,40, τὸ δὲ ἕτερον πλάτους 2 μ. ὑψοῦμενον δίκην ἀναβαθμοῦ 0,65 ὑψηλότερον τοῦ πρώτου. Ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τούτων τὸ δάπεδον ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ παχείας στρώσεως ἐξ ἀσβέστου καὶ χαλίκων, ὡσεὶ ἦτο δεξαμενὴ τις. Ἡ στρώσις λοιπὸν τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους κεῖται ὑπὲρ τὸ 1 μ. ὑψηλότερον τοῦ ὑψίστου μέρους τοῦ κτιρίου Α', δεικνύει δὲ ἐν τίνι ὕψει τοῦλάχιστον ὑπῆρχεν αὐτόθι τὸ ἔδαφος κατὰ τοὺς

εσχάτους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ ἐν τῷ τοίχῳ Δ ὅμως ὑπάρχουσα θύρα μεταγενεστέρου οἰκήματος κεῖται εἰς πολὺ μεγαλύτερον βάθος, διὸ ὁ τοῖχος οὗτος δὲν ὑπῆρξεν ὁμοίως ἀβλαβῆς, ἀλλὰ διέταμε τὴν πυρὰν 62 μέχρι βάθους 0,20.

Πλὴν τῶν ὑπὸ τῶν εἰρημένων κτισμάτων προξενηθειῶν βλαβῶν ἀπαξ μόνον εὐρέθησαν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ ἴχνη νεωτέρων χρόνων εἰσχωροῦντα ἐντὸς τῶν ὑποκάτω κειμένων τάφων, ἤτοι ὄχι μακρὰν τοῦ ἄκρου τοῦ τοίχου ε ἐντεῦθεν δὲ τῆς θέσεως τῆς πυρᾶς 64, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἐν χώρῳ λίαν περιορισμένῳ. Αὐτόθι εὐρέθη μικρὸν τεμάχιον πρωτοαττικῆς ἀγγείου, εἰς κορινθιακὸς ἀρυβάλλος ἐκ τῶν συνήθων σφαιρικῶν καὶ μικρὸν τεμάχιον μαρμάρου κείμενα εἰς ὕψος 1,66 ἀπὸ τῆς ἀφρηρίας, ἤτοι 0,40 βαθύτερον τοῦ ἄκρου τοῦ κτιρίου Α, 0,60 δὲ βαθύτερον τοῦ δαπέδου τῆς ἀνωτάτης τῶν ἐν τῷ κτιρίῳ Α πυρῶν, ἤτοι τῆς πυρᾶς 31. Ἐφαίνετο δὲ εὐδιάκριτος βόθρος τις διαμέτρου 0,50 μετὰ πλακῶν σωρηδὸν ἐντὸς αὐτοῦ κειμένων, αἵτινες ἐξ ἀπαντος προήρχοντο ἐκ τάφου τινὸς καταστραφέντος ἐν νεωτέρῳ σκαφῇ¹. Εἰς τὸ αὐτὸ βάθος φθάνουσι καὶ τὰ θεμέλια τοῦ τοίχου Γ. Εἰς μέγα βάθος μεταξὺ τοῦ τοίχου Γ' καὶ τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ, εὐρέθησαν πρὸς τούτοις δύο τεμάχια κορινθιακῶν ἀγγείων μετὰ παραστάσεως λέοντος ἐκάτερον καὶ τεμάχιον κορινθιακοῦ ἀρυβάλλου ἐκ τῶν συνήθων ἀλλὰ ταῦτα ἔκειντο 0,05-0,10 ὑψηλότερον τῆς αὐτόθι ὑπαρχούσης πυρᾶς 34².

Τὰ ἐν τῇ νεκροπόλει κτίσματα.

Καθ' ἅπασαν τὴν περιοχὴν τῆς νεκροπόλεως, ἀλλ' ἰδίως κατὰ τὸ πρὸς ἀνατολὰς μέρος αὐτῆς ὑπάρχουσιν, ὡς ἐλέχθη ἤδη, πολυάριθμοι τοῖχοι πολλακίς ὑπερκείμενοι ἀλλήλων, ὅμοιοι τοῖς εὐρε-

¹ Καὶ τεμάχιά τινά σκυρίας σιδήρου αὐτόθι εὐρεθέντα ἴσως προήρχοντο ἐκ μεταγενεστέρης σκαφῆς. Ἄλλη ὄχι ὀλίγη σκυρία σιδήρου εὐρέθη πλησίον τοῦ τοιχαρίου μ''', αὕτη δὲ ἦτο πολὺ παλαιότερα, ἤτοι σύγχρονος τοῦ κτιρίου Α.

² Τεμάχια Ἀρρητίνου κυπέλλου μετὰ ἐκτύπου ἐν μέρει λίαν δυσαναγνώστου σφραγίδος

CSE
N-I

ἤτοι C. Sen(t)ι ταυτοχρόνως εὐρεθέντα ἔκειντο ὑποκάτω τῶν λίθων τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ.

θεῖσιν ἐν τῇ τάφῳ I, ἀλλ' ὄχι πάντες τόσον μικροὶ οὐδὲ τόσον εὐτελεῖς ὅσον ἐκεῖνοι. Πάντες εἶνε ὀκδομημένοι ἐξ ἐπιχωρίων ἀργῶν λίθων, σπανιώτερον μὲν ὅπως οὖν μεγάλων, ἐνίοτε δὲ καὶ πολὺ μικρῶν· μεταξὺ δὲ τῶν λίθων ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ ποτάμιοι¹. Τὸ ὕψος, μέχρι τοῦ ὁποίου σφίζονται εἶνε πάντοτε μικρὸν οὐδέποτε φθάνον 1,50 μ., οἱ σχετικῶς δὲ ὑψηλότεροι εἶνε ὁ Μ (1,30), ὁ Π' (1,20), τὸ κτίριον Α κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος (0,90), ὁ τοῖχος σ' (0,80), οἱ Ε, ΙΙ καὶ Π''' (0,70), οἱ Π'', Β, Β', Β'' (περίπου 0,50). Οἱ ἄλλοι εἶνε ἔτι μικρότεροι ἔχοντες ὕψος μόλις 0,20-0,30. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔχουσι πρόσοψιν τινα ὁμαλήν, ἤτοι τὸ κτίριον Α πρὸς νότον καὶ δυσμὰς, ὁ Μ πρὸς νότον, ὁ Ν' πρὸς δυσμὰς, ὁ ρ πρὸς ἀνατολὰς, οἱ Π, Π'' καὶ Π''' πρὸς νότον, ὁ Π' πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὸ ὑπὸ τὸν τάφον α μέρος τοῦ σ' πρὸς δυσμὰς. Ἄλλοι ἔχουσιν ἀμφοτέρας τὰς προσόψεις ἀνωμαλωτάτας, ἤτοι ὁ σ καὶ τὸ πρὸς τὴν γωνίαν μέρος τοῦ σ', ὁ μ, ὁ μ'', ὁ Ρ, ὁ Θ, ὁ Ε, ὁ Ζ, ὁ χ'' καὶ τὸ πρὸς βορρᾶν μέρος τοῦ κτιρίου Α. Περὶ τῶν ἄλλων δὲν εἶνε βέβαιον οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἄλλο, εἴτε διότι ἐλάχιστον μέρος αὐτῶν εἶνε φανερόν, εἴτε διότι σύγκεινται ἐκ ποταμίων λίθων, οἵτινες δυσκόλως ἐπιτρέπουσι νὰ φανῇ εὐθεῖα ἐπιφάνεια, ὅταν τὸ ὕψος ἢ τὸ μῆκος δὲν εἶνε μέγα. Τινῶν ἢ κατασκευὴ εἶνε τοσοῦτον ἀθλία (ὡς τοῦ χ'' καὶ τοῦ σ), ὥστε δυσκόλως δύνανται νὰ διακριθῶσιν ἀπὸ ὄλως ἀτάκτων σωρῶν λίθων. Τοῦτου ἕνεκα μεγίστη ἦτο κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἢ δυσχέρεια τῆς διακρίσεως αὐτῶν ἀπὸ τῶν πολλῶν κατὰ τύχην ἐντὸς τῶν χωμάτων ἐγκατεσπαρμένων λίθων, ὥστε παρὰ πᾶσαν ἐπιμέλειαν δὲν ἠδυνήθη ἐνίοτε νὰ προλάβω βλάβας τινὰς αὐτῶν ἐπενεχθεῖσας ὑπὸ τῶν σκαφῶν, ἐνδέχεται δὲ καὶ νὰ ἠφανίσθησαν μικρὰ τινα τοιχάρια, διότι πρὸς τοῦτο ἤρκει ἐν μόνον πληγμὰ τῆς σκαπάνης μετακινουῦν δύο τρεῖς λίθους. Ἄλλοτε τοιχάρια τινα ἐπιπλεκόμενα

¹ Ἄξιον σημειώσεως εἶνε καὶ εὐμέγεθες τεμάχιον μαρμάρου εὐρεθὲν ὑποκάτω τοῦ τοίχου Ν'', ὅπερ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὡς φαίνεται, ἐκτεθὲν εἰς τὴν ἐπήρειαν πολλοῦ ὕδατος ἀπετρίβη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀπέκτησε σχῆμα περίπου χελωνοειδές, φέρει δὲ ἀπανταχοῦ πλείστας μικρὰς ὀπὰς ὡσεὶ διὰ τρυπάνου, προξενηθείσας πιθανῶς ὑπὸ λιθοθρόων κογγυλίων. Τὸ μάρμαρον μοὶ φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε πεντελῆσιον. Πιθανῶς ὁ λίθος μετηνέχθη ἐν παναρχαίοις χρόνοις ἐξ ἀπομακρυσμένου τινὸς τόπου (ἴσως ἐκ τῶν νήσων) ὡς ἔρμα πλοίου, ἀπεροίφθη δὲ ἐν Ἐλευσίνι παρὰ τὴν ἀκτὴν καὶ παρέμεινεν αὐτόθι ἐπὶ τινὰς αἰῶνας.

πρὸς ἄλλα παρακείμενα φαίνονται ὡς ἓνα τοῖχον μετ' ἐκείνων ἀποτελοῦντα ἢ λανθάνουσιν ὑποκάτω ἄλλων ὑπερκειμένων.

Ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης εὐτελοῦς κατασκευῆς αὐτῶν καὶ ἐπειδὴ ἕνεκα τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους οἱ τοῖχοι πολλάκις δὲν ἦσαν καθ' ἅπαν αὐτῶν τὸ μῆκος ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ τεθειμελιωμένοι, ὥστε εὐκόλον ἦτο νὰ καταστρέφονται ἐν μέρει ὑπὸ μεταγενεστέρων σκαφῶν, προσέτι δὲ καὶ ἐπειδὴ δυσκόλως διακρίνονται οἱ συνεχεῖς τοῖχοι ἀπὸ τῶν προσωκοδομημένων εἰς αὐτούς, δὲν δυνάμεθα νῦν νὰ ὀρίσωμεν τὸ διάγραμμα τῶν κτιρίων, εἰς ἃ ἀνήκουσιν οἱ ἐν τῇ νεκροπόλει ταύτῃ τοῖχοι. Φανερόν ὅμως εἶνε ὅτι οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τοὺς τάφους, ἀλλ' ὠκοδομήθησαν πρὸς ἄλλον σκοπὸν πλὴν τῆς ταφῆς, διότι συχνάκις μὲν εὐρέθησαν τάφοι κείμενοι ὑπεράνω τοίχων, ἢ τοῖχοι ὑπεράνω τάφων, ἀλλ' οὐδέποτε τοῖχοι περιβάλλοντες τάφους ἢ ἐν οἰαδῇποτε συμμετρία πρὸς τάφους ὠκοδομημένοι¹. Ὡς ἐκ τῆς πυκνότητος αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀναλήμματα οὐδὲ ὡς περιφράγματα ἀγρῶν ἢ κηπαρίων, νομίζω δ' ὅτι οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται ἢ νὰ ὑπολάβωμεν αὐτούς ὡς τοίχους ἰδιωτικῶν οἰκημάτων. Τοῦτο ἀποδεικνύει καὶ τὸ σκιρωτὸν ἔδαφος, ὅπερ εὔρεν ὁ Φίλιος (σελ. 185) παρὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκαφέντας τάφους, καὶ ἐγὼ μεταξὺ τῶν τοίχων Μ καὶ υ, διότι ὄχι μόνον οὐδεμία συνέχεια ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν δύο τούτων σκιρωτῶν δαπέδων, ὥστε νὰ ὑποτεθῇ ὅτι εἶνε στρώσις ὁδοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Φιλίου εὐρεθὲν σύγκειται ἐκ λατύπης πωρίων λίθων καὶ ἔχει χροῶμα ὑπόλευκον, τὸ δὲ ὑπ' ἐμοῦ εὐρεθὲν σύγκειται ἐξ ἐρυθρωπῆς γῆς. Ἀφοῦ λοιπὸν οὐδεμία συνέχεια οὐδ' ὁμοιότης μεταξὺ τούτων ὑπάρχει, τὸ δὲ ὑπ' ἐμοῦ εὐρεθὲν εἶνε συνημμένον πρὸς τοίχους, οὐδαμῶς ἀμφίβολον φαίνεται ὅτι εἶνε δάπεδα δύο διαφόρων οἰκημάτων. Προσέτι ἐπειδὴ τὸ ὕψος τῶν τοίχων εἶνε περίπου τὸ αὐτὸ καθ' ἅπαν αὐτῶν τὸ μῆκος, πλὴν ὅπου ἀποκλίνει τὸ ἔδαφος, πάντες δὲ σχεδὸν ἀπολήγουσιν ἄνω εἰς ἐπιφάνειαν ὄχι μὲν ἐπίπεδον ἀλλ' ὅπως οὖν ὁμαλὴν, εἰκάζω ὅτι καὶ ἀρχῆθεν δὲν ἦσαν ὠκοδομημένοι εἰς ὕψος μεγαλύτερον τοῦ νῦν σφζομένου, ἀλλ' ὅτι ἐπ' αὐτῶν ὡς κρηπιδωμάτων ἦσαν ἐκτισμένοι

¹ Ἐξαιρουμένων, ἔννοεῖται, τῶν τοίχων τῶν κτιστῶν τάφων. Περὶ τοῦ κτιρίου Α θὰ γίνῃ ἐκτενέστερος λόγος κατωτέρω.

τοῖχοι ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅμως ὅτι κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν οὐδαμοῦ εὐρέθησαν ἴχνη πλίνθων οὔτε ἐπ' αὐτῶν τῶν τοίχων, οὔτε ἐντὸς τῶν χωμάτων, πλὴν ἐκείνων αἵτινες ἢ ἀνήκον εἰς τάφους ἢ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐκ τάφων ἀπεσπασμένοι. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν νομίζω ὅτι ἀναιρεῖ τὴν προειρημένην εἰκασίαν, διότι πλίνθοι αὐτοσχεδίως ἐκ τῆς προστυχοῦσης γῆς κατασκευάζονται, οἵα ἀναμφιβόλως θὰ ἦσαν αἱ τῶν τοιούτων οἰκημάτων, ἠδύναντο ἐκτιθέμεναι εἰς τὰς βροχὰς νὰ διαλυθῶσιν ὀλοσχερῶς μὴδὲν ἴχνος καταλείπουσαι· αἱ δὲ εὐρεθεῖσαι ἐκ τάφων πλίνθοι ἦσαν καλῆς κατασκευῆς καὶ ἐκ πηλοῦ ὀπωσοῦν καθαροῦ, διετέλεσαν δὲ καὶ ἀείποτε κατακεχωσμένοι, διὸ καὶ διετηρήθησαν. Τὴν ὁρθότητα τῆς ὑποθέσεως ὅτι οἱ τοῖχοι τῶν οἰκημάτων τούτων ἦσαν ἐξ ὠμῶν πλίνθων, ἀποδεικνύει καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ τοίχου Μ, διηρημένου ὄντος κατὰ τὸ πάχος εἰς δύο μέρη, τὸ μὲν πρόσθιον ταπεινότερον, τὸ δὲ ὀπίσθιον (ἦτοι τὸ πρὸς βορρᾶν) ἀνυψωμένον δίκεν ἀναβαθμοῦ κατὰ 0,30 περίπου¹. Ὁμοίαν πρὸς τοῦτον κατασκευὴν ἔχει τὸ ἐν τῇ νοτιά αὐλῇ τοῦ ἱεροῦ τεῖχος Ρ-Ρ', οὗ τὸ ἄνω μέρος ἦτο ὡσαύτως πλίνθινον². Ἔτερον τεκμήριον παρέχει ὁ τοῖχος Ε, ὅστις εἶνε ὠκοδομημένος κατὰ βαθμίδας κατερχομένης πρὸς δυσμὰς ἀναλόγως πρὸς τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους, ὡς φαίνεται καὶ ἐν τῇ ἀπεικονίσει αὐτοῦ. Μόνος ὁ τοῖχος Π' ἀπολήγων ἄνω εἰς ὄλως ἀνώμαλον ἐπιφάνειαν φαίνεται ὅτι ἦτο λίθινος καθ' ἅπαν τὸ ὕψος.

Τὰ πολλὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα τῶν τοίχων ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τεκμήριον βραχυχροῦ διαρκείας τῶν οἰκημάτων, εἰς ἃ ἀνήκον, ὑπόπτουσα δέ ποτε ὅτι ἦσαν ἐνιαύσια οἰκήματα ποιμένων, ἀλλὰ τὸ πάχος τῆς χωριζούσης τὰ ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α ἀλλεπάλληλα στρώματα τοίχων γῆς καὶ ἄλλα τεκμήρια ἀποδεικνύουσιν ὅτι οἱ τοῖχοι οὗτοι καίπερ μὴ ἔχοντες ἐμφανεῖς διαφορὰς τῆς οἰκοδομίας, ὅμως ἀπέχουσιν αἰῶνας ὄλους ἀπ' ἀλλήλων. Στρώματα τοίχων ὑπερκείμενα ἀλλήλων διακρίνονται ἐν τῷ τόπῳ τοῦ κτιρίου Α ἐν ὄλῳ ἔξ.

¹ Τοῦτο φαίνεται καὶ ἐν τῇ ἀπεικονίσει αὐτοῦ ἐν τῷ παρενθέντι πίνακι (σελ. 48). Ἴδε καὶ τὸ σχέδιον. Μηδεὶς δὲ ὑποπτέσῃ ὅτι ὁ Μ πράγματι ἀποτελεῖται ἐκ δύο διαφόρων τοίχων παρακειμένων ἀλλήλοις, διότι τὴν ἐνότητα τοῦ ὀπίσθιου μέρους πρὸς τὸ πρόσθιον ἐξηκρίβωσα ἀσφαλέστατα.

² Ἴδε Πρακτικά τῆς Ἀρχ. Ἐτ. 1895, σελ. 163 ὑποσημ. 1.

Τὸ κατώτατον στρώμα ἀποτελεῖ ὁ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου τεθεμελιωμένος τοῖχος Λ ἔχων ὕψος 0,45, ἤτοι εὐρισκόμενος εἰς βάθος 2,53 ἀπὸ τοῦ πυθμένου τοῦ ὑπεράνω ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ. Ἐν τῷ αὐτῷ διαπέδῳ τεθεμελιωμένοι καὶ περίπου σύγχρονοι εἶνε οἱ λ, λ', Ε καὶ Ε'. Ὁ ε φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ ἀνωτάτη βαθμὶς τοῦ Ε, ἐπομένως καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ε' ἀνήκουσιν εἰς τὸ κατώτατον στρώμα. Εἰς τὸ αὐτὸ βάθος κεῖνται καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν πρὸς νότον καὶ ΝΔ τοῦ κτιρίου Α ὑπαρχόντων τοίχων, ἤτοι οἱ Κ, Κ', Ε'', Ε''', Β, Β', Β'', Β''' καὶ Ζ. Ἐπομένως πάντες οὗτοι καίτοι δὲν συνδέονται πρὸς τοὺς προειρημένους, ἀνήκουσιν εἰς τὸ κατώτατον ἢ τὸ πολὺ εἰς τὸ δεύτερον στρώμα. Οἱ σ, σ' καὶ Σ εἶνε ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου τεθεμελιωμένοι, ἀλλ' εἰς μεγαλύτερον κατὰ τι ὕψος, ὥστε πιθανώτερον ἀνήκουσιν εἰς τὸ δεύτερον στρώμα, εἰς τὸ ὅποιον φανερώς ἀνήκουσιν ὁ κ' καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ Ε' τοιχάριον, ὅπερ χωρίζεται ἀπὸ τοῦ Ε' διὰ στρώματος γῆς.

Τὸ δεύτερον στρώμα τῶν ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α τοίχων ἀποτελεῖ ὁ τοῖχος Θ, ὅστις ἐπικάθηται ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ Α, ὕψοῦται δὲ 0,80 ὑψηλότερον αὐτοῦ, ἤτοι 1,85 κατωτέρω τοῦ πυθμένου τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ. Εἰς τὸ αὐτὸ στρώμα ἀνήκε καὶ τὸ ὑπ' ἐμοῦ καταστραφέν τοιχάριον θ'¹.

Σχεδὸν πάντες οἱ τοῖχοι τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου στρώματος εἶνε οὕτως ἀμελῶς καὶ αὐτοσχεδίως κατεσκευασμένοι, ὥστε οὐδένα χαρακτηριστικὸν τρόπον οἰκοδομίας ἐμφαίνουσιν. Μόνος ὁ τοῖχος σ' ὑπὸ τὸν τάφον α εἶνε ὠκοδομημένος ὀπωσοῦν ἐπιμελέστερον καὶ μετὰ μεγάλων λίθων, ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ οἰκοδομία δὲν εἶνε πολὺ σαφέστερα τῶν ἄλλων (καθ' ὅσον τοῦλάχιστον δύναμαι νὰ κρίνω). Ὑπάρχουσιν ὅμως ἕτερα τεκμήρια τῆς χρονολογίας αὐτῶν ἀσφαλέστατα. Εὐρέθησαν δηλαδὴ ἐπανειλημμένως κατὰ τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ τάφοι μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων κείμενοι ὑπεράνω τῶν τοίχων ἢ ἄλλως ἐπηρεάζοντες αὐτοὺς προϋπάρχοντας. Οὕτως ὁ τάφος α ἔκειτο ὑπεράνω τοῦ τοίχου σ' καὶ ὁ τάφος 18 ὑπεράνω τοῦ τοίχου Β'', ὁ τάφος 19 ἔκειτο μεταξὺ τῶν τοίχων Β'' Β''' καὶ Β', αἱ δὲ ἐπικαλύ-

¹ Τοῦτο ὅμως δὲν συνεδέτο πρὸς τὸν Θ, ἐπομένως ἴσως ἦτο ὀλίγον παλαιότερον καὶ ἀπεκόπη κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Θ, ἔκειτο ὅμως ἐν τῷ αὐτῷ διαπέδῳ.

πτουσαι τὸν τάφον β' πλάκες ἐστηρίζοντο ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπὶ ἰδίου τοιχαρίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπὶ τοῦ προϋπάρχοντος τοίχου Β' ὁ δὲ τάφος Γ φαίνεται ὅτι ἐπροξένησεν ἀποκοπὴν τινὰ τοῦ Β'. Οἱ τοῖχοι λοιπὸν τῶν δύο πρώτων στρωμάτων εἶνε παλαιότεροι πάντων τῶν αὐτόθι εὐρεθέντων μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων, καὶ αὐτῶν τῶν παλαιωτάτων.

Ἀφ' ἑτέρου ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α ὑπὲρ τὸ 1 μ. ὑψηλότερον τοῦ Θ, πολὺ δὲ ἔτι ὑψηλότερον τοῦ Α εὐρέθησαν δύο πυραὶ ἀναμφιβόλως ἀνήκουσαι εἰς τοὺς χρόνους τῶν μυκηναϊκῶν ἀγγείων, ἄρα οἱ τοῖχοι οὗτοι πρέπει νὰ θεωρηθῶσι καὶ ὡς κατὰ τι παλαιότεροι τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων ἢ πιθανώτερον ὡς ἐντὸς τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου ἐκτισμένοι, καίτοι οὐδὲν σημεῖον τῆς μυκηναϊκῆς τεκτονικῆς ἐμφαίνουσιν¹.

Τρίτον στρώμα ἀποτελεῖ τὸ τοιχάριον ρ'' εἰσχωροῦν ὑποκάτω τοῦ κτιρίου Α καὶ τοῦ τοίχου Ρ καὶ ἴσως ἠνωμένον μετὰ τοῦ τοιχαρίου ρ'. Τὸ στρώμα τοῦτο κεῖται καὶ αὐτὸ ὀλίγον τι βαθύτερον τῶν δύο προειρημένων μυκηναϊκῶν πυρῶν, ἔχνη ὅμως αὐτῶν δὲν παρετήρησα ὑπεράνω αὐτοῦ, ὥστε ἐνδέχεται νὰ εἶνε νεώτερον.

Τέταρτον στρώμα ἀποτελεῖ ὁ τοῖχος Ν' διερχόμενος καὶ αὐτὸς ὑποκάτω τῶν λίθων τοῦ κτιρίου Α, σύγχρονοι δὲ πρὸς αὐτὸν εἶνε οἱ τοῖχοι Μ, υ καὶ Ε, μεθ' ὧν ὁ Ν' εἶνε συνδεδεμένος καὶ ἀνήκε προφανῶς εἰς τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα².

Πέμπτον στρώμα ἀποτελεῖ τὸ κτίριον Α, ὅπερ διέρχεται ὑπεράνω τῶν τοίχων Ν', ρ'' Ε (καὶ ε), λ, λ', θ', Θ καὶ Α. Ἀμφότερα τὰ στρώματα ταῦτα (ἤτοι τὸ τέταρτον καὶ τὸ πέμπτον) ἀνήκουσιν εἰς

¹ Ὅτι αἱ πυραὶ ἐπεκάλυπτον τοὺς τοίχους Θ καὶ Α, δὲν παρετήρησα, ἐπειδὴ ἡ παρ' αὐτοὺς ἀνασκαφὴ δυστυχῶς συνετελέσθη ἐν μέρει μὲν ἐν ἔτει 1896, ἐν μέρει δὲ ἐν ἔτει 1897, τὰ δὲ ἔχνη ὡς εἰκὸς δὲν ἦσαν σαφῆ, ὡς ἐκ τῆς μακρᾶς διακοπῆς. Ἄλλ' ἵνα μὴ τις ὑποπτεύσῃ ὅτι οἱ τοῖχοι οὗτοι (τοῦλάχιστον ὁ Θ) καίπερ τόσον βαθύτερον τῶν πυρῶν εὐρεθέντες ἐκτίσθησαν ὅμως ὕστερον αὐτῶν, παρατηρῶ ὅτι ὁ τοῖχος Θ ἔχει καὶ μικρὸν προέχον τι κρηπίδωμα θ (οὗ τὸ πλεῖστον μέρος κατεστράφη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἐξ ἀνάγκης) χρησιμεῖον πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ ὑπολισθήσεως αὐτοῦ ἕνεκα τοῦ ἐπικλινούστος τοῦ ἐδάφους· τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Θ δὲν ἦτο πολὺ βαθύς ἐντὸς τῶν χωμάτων τεθεμελιωμένος. Ὅμοιον προέχον κρηπίδωμα ἔχει καὶ ὁ Μ καὶ ὁ Ε (παρὰ τὸν ε). Σημειωτέον δ' ὅτι οὐδὲν μυκηναϊκὸν ἢ νεώτερον τῶν μυκηναϊκῶν ὄστρακον εὐρέθη εἰς τὸ βάθος τῶν τοίχων Θ καὶ Α.

² Ὁ Ν' καὶ ὁ Ε (πιθανῶς καὶ ἄλλος ἠφανισμένος συνδέων αὐτοὺς) ἴσως ἀπετέλουν τὴν αὐλὴν τοῦ οἰκήματος, τοῦ ἔχοντος τὸ μεταξὺ Μ καὶ υ εὐρεθὲν σκιρωτὸν δάπεδον.

τούς χρόνους τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων, διότι ὑποκάτω μὲν τοῦ τοίχου υ ἀπεσπάσθη ἐκ τῶν χωμάτων λαβὴ ἐρυθροβαφοῦς προφανῶς γεωμετρικοῦ κυάθου φέρουσα ἀλλεπαλλήλους ὀριζοντίας γραμμάς, ἐντὸς δὲ τοῦ τοίχου Μ εὐρέθη ἐνφοδομημένος μελανοβαφῆς πυθμὴν εὐμεγέθους ἀγγείου, οὗ ἡ μέλαινα βαφὴ ἔχει τὴν ἰδιάζουσαν τοῖς γεωμετρικοῖς ἀγγείοις λάμψιν, ὑποκάτω δὲ τῶν λίθων τῆς νοτιοδυτικῆς προσόψεως τοῦ κτιρίου Α ἀπέσπασεν ἐπισκεφθεὶς τὴν ἀνασκαφὴν ὁ κ. Dörpfeld ἐκ τῶν χωμάτων μικρὸν τεμάχιον ἐκ τοῦ χείλους προφανῶς γεωμετρικοῦ κυάθου μετὰ λεπτῶν ὀριζοντίων ζωνῶν, ὑπ' ἐμοῦ δὲ αὐτόθι ὀλίγον ἐξωτέρω εὐρέθη τὸ ἐνταῦθα (εἰκ. 1) ἀπεικονιζόμενον ὄστρακον, ὅπερ ἔνεκα τοῦ ἐπ' αὐτοῦ κοσμήματος τῶν τροχοειδῶς διατεταγμένων σφαιρίων πρέπει νὰ ἀναχθῆ εἰς τὰ νεώτατα τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων¹.

Εἰκ. 1.

(Ύψος 0,06, πωζ. περίμετρος 0,20).

Τέλος δὲ ἕκτον στρώμα ἀποτελεῖ τὸ τοιχάριον ρ, ὅπερ διέρχεται ὑπεράνω τοῦ κτιρίου Α, δὲν εἰσχωρεῖ δὲ εἰμὴ εἰς μικρὸν σχετικῶς βάθος, καίτοι οἱ κατώτατοι λίθοι αὐτοῦ φαίνεται ὅτι εἰσεχώρησαν καὶ ὀλίγον τι βαθύτερον τῆς πυρᾶς 49. Τὸ τοιχάριον τοῦτο εἶνε σύγχρονον τῶν ἐσχάτων γεωμετρικῶν καὶ τῶν παλαιότερων κορινθιακῶν ἀγγείων, ὡς δηλοῦσι τὰ παρ' αὐτὸ εὐρεθέντα ὄστρακα, περὶ ὧν θὰ γείνη λόγος περαιτέρω.

Οἱ λοιποὶ πρὸς βορρᾶν τοῖχοι ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἀνώτατα στρώματα, ἤτοι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶνε παλαιότερος τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων. Ὁ τοῖχος Ρ φαίνεται ὅτι εἶνε νεώτερος τοῦ κτιρίου Α, προξε-

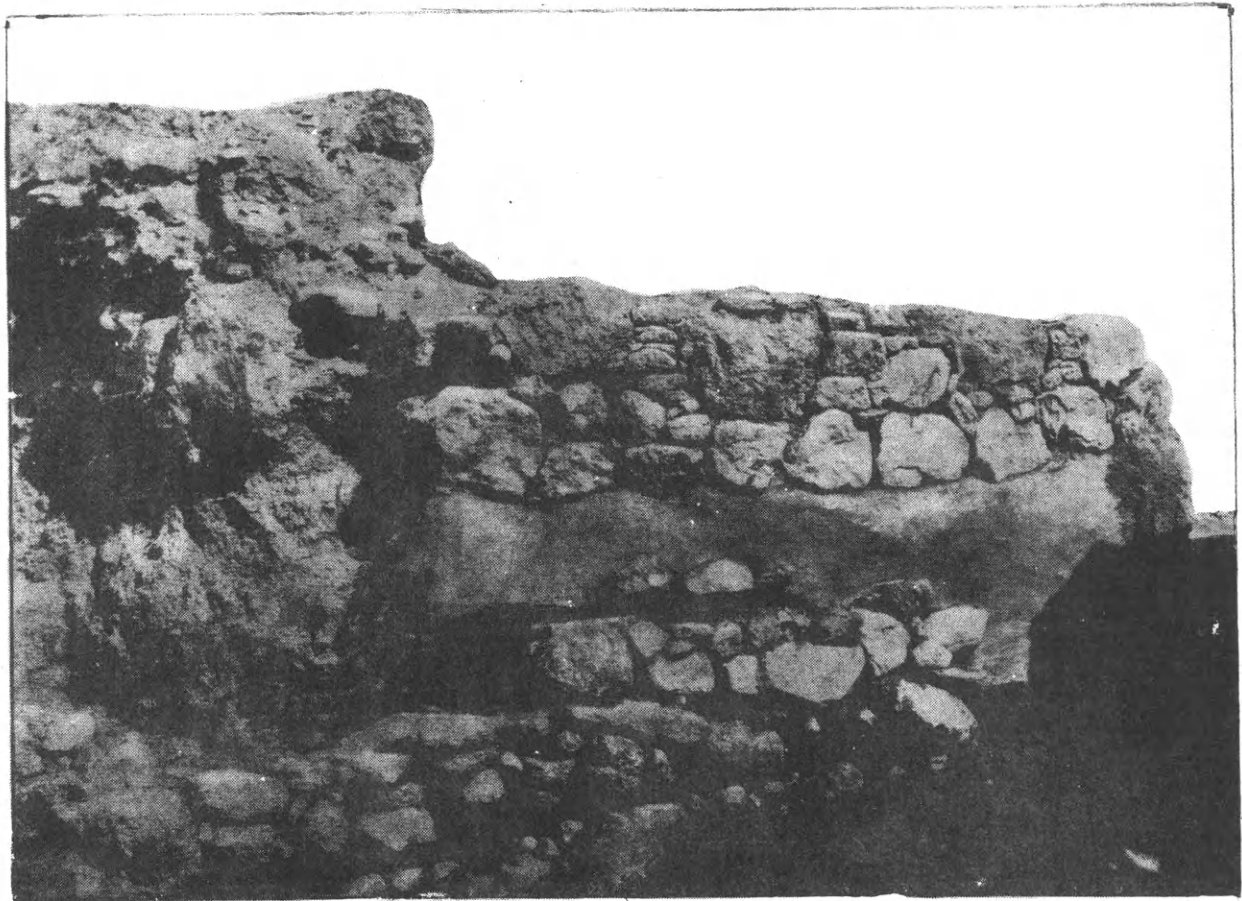
¹ Τὸ κόσμημα τοῦτο ἀπαντᾷ συνήθως ἐν ἀγγείοις νεωτέροις τῶν γεωμετρικῶν, οἷα καὶ τὰ ὑπὸ Pallat ἐξ Αἰγίνης δημοσιευθέντα (Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen. 1897, σελ. 318 fig. 35, σελ. 327 fig. 41, πίν. VIII). Σημειωτέον δὲ ὅτι ὀλίγον ἀπωτέρω αὐτοῦ τοῦ τοίχου τοῦ κτιρίου Α οὐδὲν γεωμετρικὸν ὄστρακον εὐρέθη εἰς τοσοῦτον βάθος, οὔτε ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α οὔτε ἐκτὸς αὐτοῦ.

νήσας βλάβην τινὰ εἰς αὐτό, ἐπομένως σύγχρονος ἢ πιθανώτερον παλαιότερος κατὰ τι τοῦ ρ¹. Ὁ δὲ Π καὶ ἐπομένως οἱ μετ' αὐτοῦ συνημμένοι Π' Π'' καὶ Π''', εἶνε παλαιότεροι τοῦ Ρ καὶ τοῦ Ν' καὶ Μ, διότι τοῦ μὲν Ρ λίθοι τινὲς πατοῦσιν ἐπὶ τοῦ Π, ὁ δὲ Ν' διέρχεται διὰ τοῦ Π διαρρήξας αὐτόν. Ὅτι ὁμοῦς ὁ Π καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ συνημμένοι δὲν εἶνε πολὺ παλαιότεροι ἀποδεικνύεται ὅχι μόνον ἐκ τῆς οἰκοδομίας, ἣτις οὐδαμῶς διαφέρει τοῦ Μ, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ Π εἶνε ὑψηλότερον τεθεμελιωμένος τῶν τοιχαρίων ρ' καὶ ρ''. Ἐκ τῶν λοιπῶν τοιχαρίων τὰ μὲν μ' καὶ μ'' εἶνε βαθέως τεθεμελιωμένα καὶ πιθανῶς σύγχρονα πρὸς τὸ ρ' καὶ ρ'' (τρίτον στρώμα), οἱ δὲ Ν, Ν'' μ καὶ μ''' ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἕκτον στρώμα, διότι καὶ ὑψηλότερον τοῦ Ν' τεθεμελιωμένοι εἶνε καὶ προσφοδομημένοι πρὸς αὐτόν. Οἱ δὲ χ καὶ χ'' εἶνε τεθεμελιωμένοι ἐπὶ τοῦ βράχου, ἀνήκοντες πιθανῶς εἰς τὸ τρίτον στρώμα.

Περὶ τῶν τοίχων τῶν κατωτάτων στρωμάτων ἐδηλώθη ἤδη ἀνωτέρω ὅτι εἶνε οὕτως εὐτελεῶς καὶ αὐτοσχεδίως ἐκτισμένοι, ὥστε οὐδὲν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ὠρισμένης τεκτονικῆς ἐμφαίνουσιν. Οἱ δὲ τοῖχοι τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων, ἢ μᾶλλον μόνον τοῦ τετάρτου καὶ τοῦ πέμπτου, ὧν τινες εἶνε ἐπιμελέστερον ὠφοδομημένοι, ὁμοιάζουσι κατὰ τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομίας μᾶλλον πρὸς τοὺς εὐτελεστέρους τοίχους τῶν μετ' αὐτοὺς χρόνων ἢ πρὸς τοὺς παλαιότερους αὐτῶν, ἤτοι τοὺς μυκηναϊκοὺς, ὡς διδάσκει καὶ ἐν μόνον βλέμμα ἐπὶ τοῦ παρενθέτου πίνακος, ἐν ᾧ εἶνε ἀπεικονισμένοι ὁ τοῖχος Μ καὶ τὸ πρὸς νότον μέρος τοῦ κτιρίου Α². Οἱ λίθοι οὐδεμίαν ἔχουσι κατεργασίαν, ἢ παρεμβολὴ μικρῶν λιθάρων μεταξύ μεγαλυτέρων λίθων εἶνε πολὺ σπανιωτέρα ἐν τούτοις τοῖχοις ἢ ἐν τοῖς μυκηναϊκοῖς, ἢ δὲ συναρμογὴ σχετικῶς τε-

¹ Καὶ μεταξύ τῶν λίθων τοῦ τοίχου Ρ εὐρέθη πυθμὴν ἀγγείου μελανοβαφῆς ἔχων τὴν ἰδιάζουσαν τοῖς γεωμετρικοῖς ἀγγείοις στιλπνότητα, ἀλλὰ δὲν ἦτο ἐνφοδομημένος μεταξύ αὐτῶν, ὡς ὁ ἐν τῷ Μ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ ρ εἶνε ὑψηλότερον τεθεμελιωμένος τοῦ Ρ.

² Ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ τοίχου Μ ἀποτυπωθεῖσα ἐκ φωτογραφίας τοῦ κ. Τσοῦντα διακρίνονται κάτω μὲν τὸ πρόχρον κρηπίδιωμα, ἄνω δὲ ἡ ὑψηλότερα ὀπισθία βαθμὶς τοῦ τοίχου καὶ τὸ ὀπισθεν αὐτῆς σκιρωτὸν δάπεδον, κατὰ δὲ τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἄκρον διακρίνεται ἀμυδρῶς καὶ μέρος τοῦ προσφοδομημένου τοίχου μ. Ἐν δὲ τῇ φωτοτυπίᾳ τοῦ κτιρίου Α διακρίνεται ὁ ὑποκάτω αὐτοῦ κείμενος τοῖχος Ε ὠφοδομημένος κατὰ βαθμίδας, καὶ τὸ μεταξύ αὐτῶν ὑπάρχον στρώμα γῆς. Κατὰ τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἄνω ἄκρον τῆς εἰκόνης φαίνεται τὸ ἐπὶ τοῦ κτιρίου Α ἐπικαθήμενον μέρος τοῦ βωμαϊκοῦ ὀχετοῦ.

Εικὼν 1. Νοτιὰ πρόσοψις τοῦ τοῖχου Μ.

Εικὼν 2. Νοτιὰ πρόσοψις κτιρίου Α.

λειοτέρα ἢ ἐν ἐκείνοις, ἐπειδὴ οἱ λίθοι εἶνε μᾶλλον ἐκλελεγμένοι καὶ δὲν γίνεται χρῆσις πηλοῦ. Ἡ ἔλλειψις πηλοῦ ἐν τοῖς τοίχοις τούτοις εἶνε ἀληθῶς πολὺ δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ, ἀφοῦ ἐπὶ χιλιετίας διετέλεσαν τεθαμμένοι ἐν τῇ γῆ, ὥστε τὰ χρώματα εἰσῆλυον καὶ ἐπλήρωσαν πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς κενά. Ἄλλ' ὅμως ἐπιμελῶς ἐξετάσας τὸ πρᾶγμα καὶ ἱκανοὺς λίθους ἐπὶ τούτῳ ἀποσπάσας πείθομαι ὅτι ἀληθῶς δὲν ὑπῆρχε πηλὸς μεταξύ τῶν λίθων παρεμβεβλημένος πρὸς συγκόλλησιν, διότι οὐδαμοῦ εὔρον ἐν τοῖς μεταξύ τῶν λίθων κενοῖς χρώματα συμπαγῆ καὶ κατὰ μάζας ἐπικεκολλημένα ἐπὶ τῶν λίθων, ἀλλ' ὅλως τούναντίον τὰ ἐν αὐτοῖς χρώματα εἶχον χαλαρὰν συνοχὴν ὡς ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἀποτεθειμένα, δὲν ἀπεσπῶντο δὲ κατὰ μάζας, ἀλλὰ διελύοντο εἰς κόνιν.

Ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία εἶνε τὰ δύο περιέργα μεταξύ τῶν τοίχων Κ' καὶ σ' μικρὰ κτίσματα ο καὶ ο'. Ὑπεράνω τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν ἔκειτο ὁ κτιστὸς τάφος γ' μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων. Ἀμφότερα ταῦτα ἐκάλυπτε παχὺ στρώμα λευκοτάτης τέφρας ἀνευ ἀκαύστων τεμαχίων ἀνθράκων, τοσοῦτον δὲ ἀφθόνου, ὥστε ἠδύνατο νὰ πληρωθῇ ἐξ αὐτῆς ὀλόκληρον κάρρον. Ἐν τῇ τέφρᾳ εὔρεθησαν τεμάχια κοινῆς γεωμετρικῆς πυξίδος καὶ ἄλλα γεωμετρικὰ ὄστρακα¹. Ἐκ τῶν δύο τούτων κτισμάτων τὸ μὲν ἀνατολικόν, ἦτοι τὸ ο, εἶνε τεθεμελιωμένον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου, τὸ δὲ δυτικόν περίπου 0,50 ὑψηλότερον τοῦ βράχου, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ πρὸς τὸ πρῶτον. Τὸ ο' ἦτο ὠκοδομημένον ἐξ ἀργῶν λίθων² καὶ τινων ὠμῶν

¹ Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν μοὶ ἐφάνη ὅτι ἡ τέφρα ἦτο διηρημένη εἰς δύο σωροὺς ἀντιστοιχοῦντας πρὸς τὰ ὑποκάτω αὐτῆς κτίσματα, ἀλλὰ τὰ ἴχνη ἦσαν τόσον ἀσαφῆ, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξακριβώσω τοῦτο μετὰ βεβαιότητος.

² Μεταξὺ τῶν λίθων ὑπῆρχε καὶ τις τραχίτης δισκοειδῆς περίπου τὸ σχῆμα καὶ ἔχων τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν ἐλαφρῶς κεκοιλωμένην δίχην ὀμβροδόχου κεράμου. Ἡ μεγίστη διάμετρος αὐτοῦ εἶνε 0,28, ἡ ἐλαχίστη 0,22, τὸ δὲ πάχος περίπου 0,04. Τοιοῦτοι λίθοι εἶνε πολλαχόθεν γνωστοί, ἐχρησίμευσον δὲ ἀναμφιβόλως ὡς ἀκόναι, ὡς καὶ νῦν συνήθως θεωροῦνται. Ἐν Ἐλευσίνι εὔρεθησαν ὅχι ὀλίγοι, ἐν οἷς καὶ τινες ἐν τῇ νεκροπόλει ἐνωκοδομημένοι ἐν τοῖς τοίχοις (εἰς λ. χ. ἐν τῷ τοιχαρίῳ 0' καὶ ἕτερος ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς πυρᾶς 56). Πιστεύω ὅτι ἦσαν ἀκόναι ἐργαλείων λιθίνων, διότι καὶ τὸ σχῆμα αὐτῶν εἰς λίθινα ἐργαλεῖα φαίνεται ἰσχυρῶς ἀρμόζον καὶ διότι καίπερ ἀβλαβεῖς καὶ δυνάμενοι εἰσέτι νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὸν ἀρχικὸν αὐτῶν προορισμόν, ὅμως εὔρισκονται ἐνωκοδομημένοι ἐν τοίχοις ὡς κοινοὶ λίθοι, ὅπερ δηλοῖ, νομίζω, ὅτι ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχεν ὀλοσχερῶς παύσει ἡ χρῆσις αὐτῶν.

πλίνθων, ὁμοιότατον δὲ πρὸς τάφον, ἀλλὰ μικρότερον τοῦ συνήθους μεγέθους τῶν τάφων καὶ ἀκάλυπτον ἄνωθεν. Ἐντὸς αὐτοῦ οὐδὲν ἄλλο εὔρεθη, πλὴν λεπτοῦ στρώματος τέφρας ξανθῆς σαφῶς διακρινομένης ἀπὸ τοῦ ὑπερκειμένου παχέος στρώματος τῆς λευκῆς τέφρας. Ὑποκάτω τοῦ στρώματος τῆς ξανθῆς τέφρας ὑπῆρχε λεπτὸν στρώμα χρώματος, ἔπειτα στρώμα μικρῶν χαλίκων, ὑποκάτω αὐτῶν μικροὶ λίθοι, ἔπειτα πάλιν στρώμα χρώματος καὶ τέλος ἕτερον στρώμα τέφρας λευκῆς μετὰ ἀνθράκων, ἀλλ' ἀνευ ὀστών· αὕτη ὅμως ἡ τέφρα ἔκειτο κατωτέρω τῶν ἀποτελούντων τὸ κτίσμα τοιχαρίων, ὥστε προφανῶς ἦτο παλαιότερα αὐτοῦ. Ἴσως τὸ κατώτατον τοῦτο στρώμα τῆς τέφρας ἦτο μέρος τοῦ μεγάλου σωροῦ τέφρας τοῦ ἐπικαλύπτοντος ἀμφότερα τὰ κτίσματα, δύναται δὲ μετὰ ἱκανῆς πιθανότητος νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ μέγας σωρὸς τῆς τέφρας ἀνήκει εἰς προϊστορικοὺς χρόνους καὶ ὅτι τὸ κτίσμα ο' ἐκτίσθη ἐντὸς αὐτοῦ κατόπιν ἐν τοῖς χρόνοις τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων, τότε δὲ καὶ παρεϊσέδυσαν τὰ γεωμετρικὰ ὄστρακα ἐντὸς τῆς τέφρας. Ἀσφαλές τι ὅμως τεκμήριον τούτου δὲν παρετήρησα. Ἐξω τοῦ κτίσματος πρὸς νότον εὔρεθησαν ὀστᾶ τινὰ ἀρνίου σεσωρευμένα, ἐντὸς δὲ τοῦ κτίσματος βαυύτατα ὄστρακα μικροῦ κυπελλοειδοῦς ἀγγείου ἐκ ξανθοῦ ἀχυροχρώμου πηλοῦ ἱκανῆν ἐμπεριέχοντος ἄμμου. Τὸ ἀγγεῖον οὐδὲν ἔχει ἐπίχρισμα, ἀλλὰ φαίνεται ἐπιτετριμμένον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πρὸς ἐξομάλυνσιν καὶ λείανσιν, καὶ εἶνε κατεσκευασμένον διὰ τροχοῦ. Ὅτι τὸ κτίσμα ο' ἦτο τάφος (πυρὰ μικροῦ παιδίου), δὲν εἶνε ὅλως ἀπαράδεκτον, ἀναμφιβόλως ὅμως λίαν ἀπίθανον, πιθανώτερον δὲ μοι φαίνεται ὅτι καὶ τοῦτο καὶ τὸ ο ἦσαν μικροὶ θωμοὶ ἢ ἀπλαῖ ἐσχάροι πυρὸς πρὸς θυσίαν, οἷα ἴσως ἦτο καὶ ἡ ἐν τῇ νοτίᾳ αὐλῇ τοῦ ἱεροῦ εὔρεθεισα α''¹.

Τὸ κτίσμα ο ἦτο ὀλόκληρον ἐκτισμένον ἐξ ὠμῶν πλίνθων πληρουσῶν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ, ὥστε κοιλὸς τις χῶρος οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ, ἐκτὸς ἂν ἀρχῆθεν ἦτο ὑψηλότερον τῶν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὔρεθέντων τεσσάρων δόμων πλίνθων ὕψους

¹ Ἴδε Πρακτικὰ Ἀρχ. Ἐτ. 1895 σελ. 162. Τὸ κτίσμα ο' μοὶ φαίνεται ἱκανῶς ὁμοιάζον πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ τετάρτου τάφου τῶν Μυκηνῶν εὔρεθέντα περιφερῆ βωμόν (Schliemann, Mykenae σελ. 246, Plan F, Schuchhardt, Schliemann's Ausgrab. σελ. 181).

έν συνόλῳ 0,30 περίπου. Παρά τήν ἀνατολικήν πλευράν αὐτοῦ ὑπῆρχον καί τινες λίθοι, εἰς αὐτὸ ἀνήκοντες, ὡς ἐφαίνοντο. Χρονολογικόν τι τεκμήριον δὲν εὐρέθη ἐν αὐτῷ πλὴν μικροῦ ὀστράκου προϊστορικοῦ ἀγγείου, ὅπερ ὅμως δύναται νὰ εἶνε πολλοὺς αἰῶνας παλαιότερον τοῦ κτίσματος τυχαίως παρεισδύσαν εἰς αὐτό.

Οἱ προϊστορικοὶ τάφοι.

Ἐλέχθη ἤδη ἀνωτέρω ὅτι ἀνατολικώτερον τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ ἢ μᾶλλον ἀνατολικώτερον τῶν τοίχων Ε' καὶ Κ' οὐδεὶς τάφος ὀρυκτὸς μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων εὐρέθη, ὡς ἐν τῷ δυτικῷ μέρει τῆς νεκροπόλεως, οὐδὲ νεκρὸς παιδίου τεθαμμένος ἐν ἀγγείῳ, οὐδὲ πυρὰ νεκροῦ ὁμοία πρὸς τὰς ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι συνήθεις, ἀλλ' οὐδ' ἀγγεῖόν τι περιέχον ὅστ' ἄ κεκαυμένα. Μόνον παραπλεύρως τοῦ μεταγενεστέρου τοίχου Γ' εἰς ὄχι μέγα βάθος ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας ὑπεράνω δὲ τῆς πυρᾶς 45 εὐρέθησαν τμήματα δύο ἀγγείων κατακεκλιμένων ἐπὶ στρώματος ὑποπρασίνου πηλοῦ, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀγγείων τούτων ἦτο ἠφανισμένον ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὥστε οὐδὲν εἶχεν ὑπολειφθῆ ἐντὸς τῶν εὐρεθέντων τεμαχίων. Ἀμφότερα τὰ ἀγγεῖα εἶνε ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ καὶ ἐπὶ τροχοῦ πεπονημένα, καὶ τὸ μὲν φέρει λεπτὸν ἐπίχρισμα ἐκ πηλοῦ ὑπολεύκου, τὸ δ' ἕτερον εἶνε τελείως ἀγάνωτον.

Καὶ αὐτὰ τὰ γεωμετρικὰ ὄστρακα σπανίζουσι κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τοῦτο μέρος καὶ σχεδὸν ἀείποτε ἀπαντῶσι μόνον ἐν τοῖς ἀνωτέροις στρώμασι. Τούναντίον δὲ πολυαριθμότατα εἶνε τὰ ὄστρακα τῶν μυκηναϊκῶν ἀγγείων ἰδίως τῶν στιλπνῶν καὶ ἕτερα ὄστρακα προϊστορικῶν χρόνων, ἧτοι ἐξ ἀγγείων μετὰ φαιομέλανος πηλοῦ καὶ στιλβώσεως (τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐπικληθέντων *λυδικῶν*)¹, ἀλλὰ μετὰ ὑποξάνθου ἢ ὑποπρασίνου πηλοῦ καὶ μελανῶν ἀμαυρῶν κοσμημάτων, πεπονημένα δὲ ἄνευ τροχοῦ (*νησιωτικά*), ἀλλὰ ἐξ ὁμοίου πηλοῦ ἢ ἐκ πηλοῦ ὑπερύθρου μετὰ ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος καὶ ἐστιλβωμένα διὰ τριβῆς καὶ τέλος πολυα-

ριθμότατα εὐτελῶν ἀγγείων ὄστρακα ἐκ κοινοτάτου πηλοῦ καὶ ἄνευ τροχοῦ πεπονημένα, ἔχοντα δὲ ἐνίοτε μόνον ὑπόλευκον ἐπίχρισμα. Ἀγγεῖα ἀέρρα εὐρέθησαν σπανιώτατα καὶ ταῦτα μικρότατα καὶ εὐτελέστατα βαθύτατα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου κείμενα· ἐκ τῶν συντετριμμένων ὀστράκων ὅμως κατωρθώθη νὰ ἀπαρτισθῶσι καὶ ἄλλα ἀγγεῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πλήρη. Ἀξιοπαρατήρητον εἶνε ὅτι οὐδαμοῦ τῆς νεκροπόλεως ἐφάνη οὐδὲν ἐκ τῶν παναρχαίων πηλίνων εἰδωλίων, ὧν πολλὰ εὐρίσκονται ἐν τάφοις ἀλλαχοῦ, καίτοι ἐν Ἐλευσίνι ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ εὐρέθησαν ἀναρίθμητα. Ὡσαύτως ἀξιοπαρατήρητος εἶνε ἡ σχεδὸν εἰπεῖν τελεία ἔλλειψις ὀστράκων ἐκ τῶν κοινοτάτων μυκηναϊκῶν ἀγγείων τῶν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Bügelkannen ἀποκαλουμένων, καίτοι ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ εὐρέθησαν ὄχι ὀλίγα.

Τάφοι προϊστορικοὶ ὀρυκτοὶ εὐρέθησαν μόνον δύο κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς νεκροπόλεως, ἀμφότεροι δὲ πενιχρότατοι ἀνήκοντες εἰς παιδία βρεφικῆς ἡλικίας, ἧτοι ὁ ἐν μικρῷ φυσικῷ κοιλώματι τοῦ βράχου παρὰ τὸν τοῖχον Π'' ἐνιδρυμένος τάφος ν καὶ ὁ τάφος 61¹ παρὰ τὸ κτίριον Α. Ὁ ἐν τῷ βράχῳ ἐνιδρυμένος τάφος ν ἔχει μῆκος 0,65, πλάτος 0,20 καὶ βάθος 0,20, ἐπεκαλύπτετο δὲ ὑπὸ κοινῆς πλακός. Ἐντὸς οὐδὲν ἄλλο εὐρέθη πλὴν τοῦ σκελετοῦ μετὰ τῆς κεφαλῆς πρὸς νότον κειμένης καὶ τινων μικροτάτων ὀστράκων ἀγγείων ἐκ τῶν λεγομένων λυδικῶν, ἐνὸς νησιωτικοῦ καὶ ὀλίγων ἄλλων εὐτελῶν ἀγανώτων. Καὶ ἔξω τοῦ τάφου οὐδὲν ἔχνος νεωτέρων χρόνων ἐφάνη, ὥστε ὅτι μὲν ὁ τάφος οὗτος εἶνε παλαιότερος τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων εἶνε βεβαίωτατον, ἀδηλον ὅμως ἂν εἶνε μυκηναϊκὸς ἢ προμυκηναϊκός. Ὁ δὲ τάφος 61 ἦτο ἐσκαμμένος ἐν τῇ γῆ εἰς βάθος 1,90 περίπου ἀπὸ τοῦ ὑψίστου μέρους τοῦ κτιρίου Α ἢ 1,10 ὑψηλότερον τοῦ πυθμένου τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος, ἐπεκαλύπτετο δὲ ὑπὸ πλακῶν καίτοι δὲν περιεβάλλετο ὑπὸ τοιχαρίου. Ἐντὸς αὐτοῦ οὐδὲν εὐρέθη πλὴν ὀστῶν σεσαθρωμένων καὶ τοῦ πυθμένου μικροῦ ἀγγείου μυκηναϊκοῦ πιθανώτατα, καίτοι ἡ τέχνη αὐτοῦ δὲν εἶνε σα-

¹ Ἐξ ὁμοίου πηλοῦ εἶνε καὶ τὰ ὑπὸ Sam Wide ἐν Ἀφίδναις εὐρεθέντα, περὶ ὧν ἴδε Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XXI σελ. 398 (3). Τὰς ἐπωνυμίας *λυδικὰ* καὶ *νησιωτικά*, καίπερ ἀθαιρέτους, μετεχειρίσθησαν συχνάκις χάριν εὐκολίας.

¹ Τὸν τάφον τοῦτον καὶ ἄλλους τινὰς ὡς καὶ πάσας τὰς προϊστορικὰς πυρὰς ἐδήλωσα διὰ τοῦ ἀριθμοῦ, ὃν ἔφερον ἐν τῷ ἐμῷ προχείρῳ ἡμερολογίῳ τῆς ἀνασκαφῆς. Τὴν τοιαύτην δήλωσιν προετίμησα, ἐπειδὴ τοὺς αὐτοὺς ἀριθμοὺς φέρουσι καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἐν τῷ μουσεῖῳ εὐρημάτων ἐπιτεθειμένα δελτία, τὰ ὅποια δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ ἀντικαταστήσω.

φής. Ὑπεράνω τοῦ τάφου τούτου ἔκειντο διεσπαρμένα ὄστρακα μυκηναϊκὰ μετὰ στιλπνοῦ ἐπιγανώματος, ἅτινα συγκολληθέντα ἀπετέλεσαν τὸ ἐνταῦθα (εἰκ. 2) ἀπεικονιζόμενον μικρὸν ἀγγεῖον.

Εἰκ. 2. (Ὑψος 0,13).

Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἀναμφιβόλως συνετρίβη ἐπὶ τοῦ τάφου κατὰ τὴν ταφήν, πέριξ δὲ εὐρέθησαν πάλιν μυκηναϊκὰ ὄστρακα μετὰ στιλπνοῦ ἐπιγανώματος εἴτε ἀπλᾶ ἄνευ οὐδενὸς διακόσμου εἴτε μετὰ λιτῆς διακοσμῆσεως, ὀλίγα δὲ μετ' ἀμαυρῶν χρωμάτων ἢ νησιωτικὰ, ἱκανὰ ἐκ τῶν λεγομένων λυδικῶν καὶ ὀλίγιστα ἐξ εὐτελῶν ἀγανώτων ἀγγείων. Μόνον ἐν χειλὸς κυπελλοειδοῦς ἀγγείου μετὰ τῆς λαβῆς ἔχει μέλαν χρῶμα ἀποστίλθον ὡς τὰ γεωμετρικά, ἀλλ' ἐνδέχεται νὰ κατέπεσεν ἐξ ἀνωτέρου στρώματος.

Ἄλλ' ὅμως πλήν τῶν ὀρυκτῶν τούτων τάφων εὐρέθησαν ἐν τῷ ἀνατολικῷ μέρει τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ὄχι ὀλίγα πυραῖ, ἐν αἷς οὐδὲν ἔχνος γεωμετρικῶν ἀγγείων ἐφάνη, ὥστε ἀναμφιβόλως καὶ αὗται εἶνε προϊστορικά. Τοιαῦται πυραῖ ἐν τῷ ἀνατολικῷ μέρει παρατηρήθησαν ἐν ὄλῳ 26, ὧν αἱ ἑνδεκα κεῖνται παρ' ἀλλήλας ἢ ἀλλεπάλληλοι ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ κτιρίου Α· ὁ ἀληθὴς ὅμως ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ κτιρίῳ τούτῳ πυρῶν ἀναμφιβόλως ἦτο μικρότερος, διότι εἶνε βέβαιον ὅτι ἐπανειλημμένως συνέβη διχοτόμησις πυρῶν κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν τοίχων λ, Λ, Θ' κλ. Ἐκ τῶν ἑνδεκα ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α παρατηρηθεισῶν μόνον τέσσαρες δύνανται ὡπωσδήποτε νὰ ὑποτεθῶσιν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς αὐτό, ἦτοι αἱ πυραῖ 31

καὶ 32 ἀνασκαφεῖσαι ἐν ἔτει 1896 καὶ αἱ πυραῖ 49 καὶ 50 ἀνασκαφεῖσαι ἐν ἔτει 1897· πᾶσαι δ' αἰ. ἄλλαι κεῖνται βαθύτερον τῶν θεμελίων τοῦ κτιρίου Α χωριζόμεναι διὰ παχέος στρώματος γῆς ἀπὸ τῶν προειρημένων, ὥστε περὶ ἐκείνων οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρχη ἀμφιβολία ὅτι εἶνε παλαιότεραι τοῦ κτιρίου, ὅπερ μόνον κατὰ τύχην ἐκτίσθη ὑπεράνω αὐτῶν¹. Κεῖνται δὲ ἡ μὲν πυρὰ 49 εἰς βάθος 0,80 ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ ὑπεράνω διερχομένου ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ ἢ εἰς ὕψος 2,33 ὑπεράνω τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος, ἡ δὲ πυρὰ 50 ὑποκάτω τῆς 49 εἰς βάθος 0,50 ἀπ' αὐτῆς ἢ 1,30 ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ. Ἀμφότεραι ἐξετείνοντο καθ' ἅπαν σχεδὸν τὸ πρὸς βορρᾶν μέρος τῆς περιοχῆς τοῦ κτιρίου Α μέχρι τοῦ τοιχαρίου ρ', ἀλλ' ὄχι περαιτέρω τοῦ τοίχου Ν'. Τῶν δὲ πυρῶν 31 καὶ 32 τὸ δάπεδον δὲν κατεμέτρησα, διότι ἐνόμισα κατὰ πρῶτον ὅτι ἦσαν ἀσήμαντοι πυραῖ γεωμετρικῶν χρόνων νεώτεραι τοῦ κτιρίου καὶ ὅλως ἄσχετοι πρὸς αὐτό. Ἐξ ὅσων ἐσημείωσα ὅμως τότε ἐξάγεται ὅτι ἀμφότεραι ἔκειντο κατὰ τι ὑψηλότερον τοῦ πρὸς νότον μέρους τοῦ κτιρίου Α, διότι παρατηρήσας μετὰ τινος ἡμέρας δυτικώτερον τοῦ κτιρίου ὀλίγα τινὰ ἔχνη πυρᾶς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δαπέδου πρὸς τὴν πυρὰν 31, ἐνόμισα ὅτι ταῦτα εἶχον ἀποτμηθῆ ἀπ' αὐτῆς κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ καθέτου ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ καὶ ὅτι ἀρχῆθεν ἡ πυρὰ 31 διήρχετο ὑπεράνω τοῦ τοίχου τοῦ κτιρίου Α. Ἦδὲ πιστεύω ὅτι ἡ πυρὰ 31 ἐδιχοτομήθη κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ κτιρίου Α, ἐπομένως ὅτι εἶνε παλαιότερα αὐτοῦ, καὶ προσέτι ἐπειδὴ καὶ ἡ πυρὰ 49 προεκτεινομένη ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ πρὸς νότον διέρχεται ὀλίγον τι ὑψηλότερον τοῦ κτιρίου Α, μοι φαίνεται πιθανώτατον καὶ σχεδὸν εἰπεῖν βέβαιον ὅτι αἱ πυραῖ 31 καὶ 49 εἶνε ἀμφότεραι μία καὶ ἡ αὐτὴ πυρὰ. Δυστυχῶς ὅμως καίπερ ἐπισταμένως ἐξε-

¹ Ἐπειδὴ δυσκολώτατον καὶ πολλάκις αὐτὸ τοῦτο ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐξακριβωθῆ ἡ περιοχὴ ἐκάστης πυρᾶς, ὥστε νὰ σημειωθῆ ἐν τῷ σχεδίῳ, καὶ προσέτι ἐπειδὴ πολλαὶ πυραῖ ὑπέρκεινται ἀλλήλων ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ὥστε πρὸς διάκρισιν τῆς περιοχῆς αὐτῶν θὰ ἦτο χρεῖα νὰ δηλωθῆ ἐν τῷ σχεδίῳ ἐκάστη διὰ διαφόρου χρώματος (ὅπερ δυσχερὲς καὶ πολυδάπανον), ἠναγκάσθη νὰ μὴ σημειώσω μηδεμίαν τὴν περιοχὴν. Ἄπλως ἀνέγραψα τοὺς δηλοῦντας τὰς πυρὰς ἀριθμοὺς συνήθως μὲν ὅπου περίπου ἦτο τὸ κέντρον τῆς περιοχῆς αὐτῶν, ἄλλοτε δὲ ὅπου ὑπῆρχε τέφρα περισσοτέρα. Μόνον ἐν τῇ πυρᾷ 64 ὁ δηλῶν αὐτὴν ἀριθμὸς ἐπαναλαμβάνεται ἐν ἑκατέρῳ τῶν ἄκρων πρὸς δήλωσιν τοῦ τε μεγέθους καὶ τῆς διευθύνσεως αὐτῆς.

τάσας δὲν ἠδυνήθην νὰ βεβαιωθῶ οὔτε ἂν συνείχοντο πρὸς ἀλλήλας οὔτε ἂν εἶχον διχοτομηθῆ ὑπὸ τοῦ τοίχου Θ, ἐξ ὧσων ὁμοῦς παρετήρησα ἀνωτέρω (σελ. 46 ὑποσ. 1) πείθονται ὅτι ὁ τοίχος Θ εἶνε παλαιότερος τῆς τε πυρᾶς ταύτης καὶ τῆς βαθύτερον κειμένης πυρᾶς 50. Περὶ δὲ τῆς πυρᾶς 32 ἐσημείωσα τότε ἀπλῶς ὅτι ἐκεῖτο ἀνατολικώτερον τῆς 31 εὐρεθείσης παρὰ τὸν κάθετον ῥωμαϊκὸν ὄχρον, ἤδη δὲ πιστεύω ὅτι καὶ ἡ πυρὰ 32 δὲν ἦτο αὐθύπαρκτος, ἀλλὰ συνέχεια τῶν πυρῶν 31 καὶ 49¹.

Ὅστρακα ἀγγείων ἐκ τῶν πυρῶν 31 καὶ 32 δὲν συνέλεξα, ἀλλ' ὁμοῦς ἐνθυμοῦμαι καλῶς ὅτι γεωμετρικὰ μὲν ὄστρακα εὐρέθησαν ὑπεράνω αὐτῶν, ἐντὸς δὲ αὐτῶν οὔτε γεωμετρικὰ οὔτε παλαιότερα ἄξια λόγου τινός, διὸ εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἀνεζήτουν ἐπιμελῶς τεκμήρια δυνάμενα νὰ ὁρίσωσιν τὴν χρονολογίαν τῶν πυρῶν τούτων. Ὑποκάτω ὁμοῦς τῆς πυρᾶς 32 συνέλεξα ὄστρακά τινα μυκηναϊκοῦ ἀγγείου μετὰ στιλπνοῦ γανώματος εὐτελοῦς κατασκευῆς, καὶ προσέτι ἄλλα τινὰ μυκηναϊκὰ ὄστρακα, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη σκυφοειδὲς ἀγγεῖον ὁμοιάζον τῷ παρὰ Furtwängler-Löschke, Myk. Vas. πίν. XLIV ἀριθ. 12 σχήματι ὕψους 0,135 ἄνευ λαβῶν, μηδεμίαν ἄλλην ἔχον διακόσμησιν πλὴν ὑπολεύκου στιλπνοῦ ἐπιχρίσματος, πεποιημένον δὲ ἄνευ τροχοῦ. Εὐρέθη δ' αὐτόθι καὶ τις μικρὸς λίθος πῶρινος τετμημένος εἰς σχῆμα σπονδυλοειδὲς ἔχων διάμετρον 0,08 καὶ πᾶχος 0,065 ἄγνωστον εἰς τί χρησιμεύων.

Ἡ πυρὰ 50 ἐὰν προεκταθῆ ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ πρὸς νότον συναντᾷ τὸν τοίχον τοῦ κτιρίου Α 0,20 περίπου βαθύτερον τοῦ αὐτόθι ὕψους αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ ὁμοῦς καὶ ἡ πυρὰ 49 προεκτεινόμεναι πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς διέρχονται κάτωθεν τῶν θεμελίων τοῦ κτιρίου Α. (Πρβλ. τὰ ἀνωτέρω σελ. 37-38 γεγραμμένα). Τὸ γεγονός τοῦτο νομίζω ὅτι εἶνε ὄλως ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ κτίριον Α ὠκοδομήθη ὡς μέλλον νὰ περιλάβῃ τὰς πυρὰς ταύτας, διότι ἂν μὲν τὸ κτίριον ἦτο πρότερον ἐκτισμένον, αἱ πυραὶ 49 καὶ 50 (ἢ καὶ μόνῃ ἢ 49) τοποθετούμεναι εἰς δὲ βάθος κείνται, θὰ ὑπέσκαπτον τὰ θεμέλια τοῦ πρὸς βορρᾶν μέρους τοῦ

¹ Ἴσως δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς διχοτομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ τοίχου Θ', ὅστις εὐρέθη περὶ τὰ 0,20 βαθύτερον.

κτιρίου καὶ θὰ ἐπέφερον τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ¹, ἂν δὲ προὔπηρχον αἱ πυραὶ τὸ δὲ κτίριον ἐκτίζετο ὀλίγον χρόνον κατόπιν, ἵνα περιλάβῃ αὐτάς, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ θεμελιωθῆ τοσοῦτον ὑψηλὰ, ἐπειδὴ ἢ ἐπὶ τῶν πυρῶν ἐπικειμένη γῆ μόνον μετὰ μακρὸν χρόνον ἠδύνατο νὰ καταστῆ συμπαγῆς, ὥστε νὰ θεμελιωθῆ ἐπ' αὐτῆς κτίριον. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ κτίριον Α εἶνε τεθεμελιωμένον ὑψηλὰ ἐπὶ στρώματος γῆς ἐπικεχωσμένης, δεικνύει νομίζω σαφέστατα ὅτι ἡ ὑποκάτω τῶν θεμελίων αὐτοῦ γῆ διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀσκάλευτος, ὥστε καλῶς συμπίεσθεισα ἀπέβη στερεὰ καὶ συμπαγῆς, διὸ καὶ οὐδεὶς τῶν λίθων τοῦ κτιρίου Α ὑπάρχει μετακεκινημένος ἕνεκα ἀσταθείας τῆς γῆς.

Πλὴν τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα τεκμήρια ἀποδεικνύοντα οὐδὲν ἥττον σαφῶς ὅτι τὸ κτίριον Α εἶνε πολὺ νεώτερον πασῶν τῶν ἐν αὐτῷ πυρῶν. Ἐν πρώτοις ὁ τοίχος Ν', ὅστις εἶνε παλαιότερος τοῦ κτιρίου Α (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 46-47) δὲν εἰσχωρεῖ οὐδὲ μέχρι τῆς πυρᾶς 49, ἀλλ' ἐπικάθηται ὀλίγον τι ὑπεράνω τοῦ πυρικαύστου στρώματος. Ἐπειτα εὐθὺς ἄμα τῇ ἀνακαλύψει τοῦ κτιρίου Α παρετήρησα παρὰ τὸ πρὸς νότον μέρος αὐτοῦ οὐκ ὀλίγους μικροὺς σωροὺς τέφρας, οἵτινες δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκληθῶσι πυραὶ, τὰ δὲ ὀλιγοστά ἔχνη αὐτῶν ἦσαν δυσπαρατήρητα, ὡς ἐσημείωσα τότε. Ἦδη νομίζω ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὅτι ἡ τέφρα ἐκείνη εἶχεν ἐξορυχθῆ ἐκ τῶν πυρῶν 31 καὶ 32 κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ κτιρίου Α, διότι προσέτι καὶ ὡμαὶ πλίνθοι εὐρέθησαν αὐτόθι πολλαὶ ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ, αἵτινες βεβαίως ἀπετέλουν πρότερον τὸν περίβολον τῆς πυρᾶς. Ὅμοιαι ὡμαὶ πλίνθοι ἐν ἀταξίᾳ κείμεναι μετὰ τῶν χωμάτων εὐρέθησαν οὐκ ὀλίγαι μὲν καὶ ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α παρὰ τὴν πυρὰν 49, ἔτι πλείονες δὲ ἔξω αὐτοῦ παρὰ τὸν τοίχον μ''' καὶ μετὰ τῶν τοίχων Ρ καὶ Ν', ἔνθα καὶ μετὰ τῶν λίθων τοῦ κτιρίου Α ὑπάρχει τις ἐνφοδομημένη. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ λοιπὸν οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω ὅτι αἱ πυραὶ 49, 31 καὶ 32, πιθανώτατα δὲ καὶ αἱ ἔξω τοῦ κτιρίου κείμεναι πυραὶ 47, 51 καὶ 52 (περὶ ὧν ἀκολούθως) ἀπετέλουν ἀρχῆθεν μίαν μόνην μεγάλην πυρὰν περιβαλλομένην ὑπὸ τειχίου ἐξ ὡμῶν πλίνθων, καὶ ὅτι αὕτη διεσπᾶσθη καὶ

¹ Σημειωτέον προσέτι ὅτι οἱ λίθοι τοῦ κτιρίου Α οὐδαμῶς δεικνύουσιν ἔχνη πυρός.

συνεχύθη κατά την οικοδομήν του κτιρίου Α και των τοίχων Ρ και ρ, ίσως δὲ και τοῦ τοιχαρίου Θ'.

Τὰ ἐν ταῖς πυραῖς 49 και 50 εὐρεθέντα ὄστρακα οὐδαμῶς ἀντίκεινται πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, διότι ἐνῶ τὸ κτίριον Α ἀναντιρρήτως ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων (πρβλ. σελ. 47), ἐν μὲν τῇ πυρᾷ 50 εὐρέθησαν μόνον μυκηναϊκὰ ὄστρακα μετὰ στιλπνοῦ ἐπιγανώματος σχεδὸν ἅπαντα ἀνήκοντα εἰς τὸν κατὰ Furtwängler και Löschke (Myken. Vasen σελ. VIII) τέταρτον τρόπον τοῦ δευτέρου εἶδους, ἐν οἷς ἀξιολογώτερα εἶνε τὰ ὄστρακα ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ὁ ἐνταῦθα εἰκ. 3 δημοσιευόμενος κύαθος, ἐν δὲ τῷ μεταξύ τῶν

Εἰκ. 3. (´ψος 0,15).

πυρῶν 50 και 49 διαστήματι και ἐντὸς τῆς πυρᾶς 49 εὐρέθησαν μὲν ὄστρακα ἀνάμικτα, ἤτοι μυκηναϊκὰ ὁμοια ὡς ἐν τῇ πυρᾷ 50, λυδικὰ και γεωμετρικά, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἱκανὰ τεκμήρια ἀποδεικνύοντα ὅτι τὰ γεωμετρικά προέρχονται ἐκ νεωτέρων ἐσκαφῶν τῆς γῆς πρὸς θεμελίωσιν τοῦ κτιρίου Α και τῶν ἄλλων ἀνωτέρω μνημονευθέντων τοίχων. Τῆς ἀναμίξεως ταύτης τῶν ὀστράκων διαφόρων στρωμάτων κάλλιστον και βεβαιότατον τεκμήριον εἶνε ὅτι εἰς ἀκέραιος γεωμετρικός κύαθος ἀκολούθως εἰκ. 4 ἀπεικονιζόμενος, ὅστις φέρει ὑπὸ τὴν λαβὴν ἐγκεχαραγμένον τὸ γράμμα Θ, και δύο ἄλλοι ὁμοιοι πρὸς αὐτὸν ἑλλιπεῖς δέ, εὐρέθησαν σχεδὸν 0,30 ὑψηλότερον τῆς πυρᾶς 49, ἐνῶ ἐν τεμάχιον ἐξ ἐνὸς τῶν ἑλλιπῶν τούτων κυάθων, εἰς τὸν ὁποῖον νῦν συνεκολλήθη, εὐρέθη ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 49. Και ἐν γένει δὲ τὰ ἐν τῇ πυρᾷ 49 εὐρεθέντα ὄστρακα διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλή-

λων πάμπολυ, και δὲν συγκολλῶνται πρὸς ἀλλήλα, ὥστε εἶνε φανερόν ὅτι δὲν προέρχονται ἐξ ἀγ-

Εἰκ. 4. (´ψος 0,074, διάμετρος στομίου 0,09).

γείων ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ συντριβέντων, ἀλλ' ὅτι ταῦτα ἀρχῆθεν εἰς διάφορα στρώματα ἀνήκοντα ἀνεμίχθησαν ἔπειτα¹. Τὸ νεώτατον τῶν ἐν τῇ πυρᾷ 49 εὐρεθέντων ὀστράκων φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ ἐνταῦθα εἰκ. 5 ἀπεικονιζόμενον τεμάχιον ἐκ τοῦ παρὰ τὴν λαβὴν μέρους κυπελλοειδοῦς ἀγγείου, ὅπερ πιθανώτατα ἀνήκει εἰς τὰ νεώτατα τῶν γεωμετρικῶν. Σύγχρονον ἴσως εἶνε τὸ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 2

Εἰκ. 5. (Σωζόμενον ὕψος 0,04).

ὄστρακον κορινθιακοῦ ἀγγείου, ὅπερ ὁμοιω δὲν εἶδον ἂν εὐρέθη ἐντὸς τῆς πυρᾶς ἢ ὀλίγον τι ὑπεράνω αὐτῆς. Ἀμφότερα ταῦτα παρεἰσέδυσαν κατὰ τὴν οικοδομήν τοῦ τοιχαρίου ρ.

Ἀνάμικτα ἦσαν και τὰ ἔξω τοῦ κτιρίου Α παρὰ τὸ πρὸς βορρᾶν και ἀνατολὰς μέρος αὐτοῦ εὐρεθέντα ὄστρακα, τὰ τε ἐν ταῖς πυραῖς 47, 51 και 52 και τὰ ἔξω αὐτῶν, ἤτοι γεωμετρικά, μυκηναϊκὰ μετὰ στιλπνοῦ ἐπιχρίσματος και προϊστορικά μετὰ ὑποπρασίνου πηλοῦ και μελανῶν ἀμαυρῶν κοσμημάτων (νησιωτικά). Αἱ πυραῖ αὗται εὐρέθησαν ἐν μεγάλῃ ἀταξίᾳ², ὥστε ἦτο φανερόν ὅτι δὲν ἦσαν

¹ Και ὑπεράνω τῆς πυρᾶς 49 ὁμοῦ μετὰ προμνημονευθέντων γεωμετρικῶν κυάθων εὐρέθη και μυκηναϊκοῦ ἀγγείου ὄστρακον.

² Ἐν τῇ πυρᾷ 51 ἐσημείωσα ὅτι εὐρέθησαν και πλίνθοι ὡμαὶ σποράδην.

ἀνέπαφοι· ἔκειντο δὲ ἢ μὲν 52 ἐν τῷ αὐτῷ περίπου δαπέδῳ πρὸς τὴν 49, ἐξ ἧς πιστεύω ὅτι ἀπετμήθη, αἱ δὲ πυραῖ 47 καὶ 51 περίπου 0,30 ὑψηλότερον, νομίζω δ' ὅτι καὶ αὐτῶν ἡ τέφρα ἐξωρύχθη κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τοίχου Ρ. Ἡ τέφρα τῶν πυρῶν 47 καὶ 51 ἐπεκάλυπτε καὶ τὸν τοῖχον Π, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἐξ αὐτῶν ἐπέκειτο καὶ λίθος εὐμεγέθης ὁ π. Αὐτόθι ὀλίγον ἀπωτέρω πρὸς τὴν γωνίαν Π-Π' ἐν τῷ αὐτῷ περίπου δαπέδῳ εὐρέθη καὶ μικρότατον πρωτοκορινθιακὸν ληκύθιον ὕψους μόλις 0,07 ἰκανῶς ὁμοιάζον πρὸς τὸ παρὰ Orsi ἐν Notizie degli scavi 1895 σελ. 123 fig. 31. Ἀξία σημειώσεως εἶνε ἡ ὀλιγότης τῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις πυραῖς παρατηρηθέντων λειψάνων ὀστῶν, περὶ ἧς θὰ γείνη λόγος καὶ ἀκολούθως, διότι μόνον ἐν ταῖς πυραῖς 31 καὶ 32 ἐφάνησαν ὀλίγα, ἔτι ὀλιγώτερα δὲ ἐν τῇ πυρᾷ 50 ὑποκάτω τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ καὶ ὀλίγιστα ἐν τῇ πυρᾷ 51, ἐν δὲ ταῖς πυραῖς 49, 47 καὶ 52 οὐδὲ ἶχνος.

Ἡδὴ ἀφοῦ τὸ κτίριον Α ἀπεδείχθη νεώτερον πασῶν τῶν ἐν αὐτῷ καὶ περὶ αὐτὸ πυρῶν καὶ ὅλως ἄσχετον πρὸς αὐτάς, ἐρωτᾶται εἰς τί τὸ παράδοξον κτίριον τοῦτο ἦτο προωρισμένον. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ προορισμὸς αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ μετὰ βεβαιότητος, ἐπειδὴ ὄχι μόνον τὸ ἀνώτερον μέρος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς περιμέτρου ὄχι ἀσήμαντον μέρος ὀλοσχερῶς ἐξηφανίσθη, προσέτι δὲ καὶ ἡ ἐπικαλύπτουσα τὸ κτίριον ἐπιχώσις εἶνε πολὺ νεωτέρων χρόνων. Ἐξ αὐτῆς τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἐξάγεται τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ κυκλικὸς αὐτοῦ τοῖχος ἔχων πρὸς νότον μὲν πάχος 0,40-0,55 πρὸς βορρᾶν δὲ ἔτι ὀλιγώτερον¹, καὶ προσέτι ἅπας ἐπὶ ἐπιχώστου γῆς θεμελιωμένος δὲν εἶνε ἰκανῶς στερεός, ὥστε νὰ βαστάσῃ μέγα βᾶρος. Τὸ ὕψος λοιπὸν τοῦ κτιρίου πρέπει νὰ ὑποτεθῇ πολὺ μικρόν. Ὁ κυκλικὸς τοῖχος ἔσθθεν μὲν εἶνε ὅλως ἀνώμαλος, ἐξῶθεν δὲ κατὰ τὸ πρὸς νότον μέρος ἔχει πρόσοψιν ἐπιμε-

¹ Ὑψηλότερον περὶ τὰ 0,50 εὐρέθη πῆλινον εἰδῶλιον ἀρχαϊκὸν γυναικείας μορφῆς καθήμενης ἐκ τῶν πολυαριθμοτάτων ἐν τῇ Ἀκροπόλει καὶ ἀλλαχοῦ εὐρεθέντων.

² Ἐν τῷ σχεδίῳ τὸ πάχος φαίνεται πολὺ μεγαλύτερον κατὰ τὸ πρὸς νότον καὶ δυσμὰς μέρος, τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε ἅπαν τοῖχος, ἀλλὰ περιλαμβάνει παραγέμισμά τι ἐκ μικρῶν λίθων ὑπάρχον μόνον κατὰ τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ τοίχου καὶ μὴ φθάνον μέχρι τῶν κατωτάτων λίθων αὐτοῦ. (Πρβλ. σελ. 60). Τὴν ὑποκάτω τοῦ παραγεμίματος τούτου γῆν δὲν ἠθέλησα νὰ ἀφαιρέσω, διότι ὄχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ καὶ ὁ τοῖχος θὰ κατεστρέφετο ἀπογομνούμενος ἐκ τῶν χωμάτων.

λῶς κατεσκευασμένην καὶ ὁμαλήν (παρένθ. πίν. σελ. 48), ἀλλὰ καὶ αὕτη ἔμελλε καθ' ἅπαν τὸ σωζόμενον ὕψος νὰ εἶνε κεκαλυμμένη ὑπὸ τῶν χωμάτων, διότι τὰ στρώματα τῶν πυρῶν 49 καὶ 50 δεικνύουσι καὶ νῦν ἔτι ὅτι συγχρόνως πρὸς αὐτάς τὸ ἔδαφος δὲν εἶχε πολὺ μεγάλην κλίσιν πρὸς νότον, ἀλλ' ἦτο σχεδὸν ὀριζόντιον. Ἄν δὲ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ὁμαλότης τῆς νοτίας προσόψεως ἀποδεικνύει ὅτι αὕτη ἦτο ὀρατὴ, πρέπει συνάμα νὰ ὑποτεθῇ καὶ ὅτι τὸ κτίριον δὲν εἶχεν οὐδαμῶς θεμέλιον, διότι ἅπασα ἡ πρόσοψις αὕτη μέχρι τῶν κατωτάτων λίθων εἶνε ἐπίσης ὁμαλή· ἀλλ' ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις θὰ ἦτο λίαν ἄτοπος. Καὶ αἱ πυραῖ δὲ 31, 32 καὶ 49 δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσιν, ἂν τὸ ἔδαφος εἶχε τοιαύτην κλίσιν πρὸς νότον, ὥστε νὰ εἶνε ὀρατὸς ὁ βαθύτερον ὑπάρχων τοῖχος τοῦ ἔπειτα κτισθέντος κτιρίου Α.

Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κτιρίου ὁ μεταξὺ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς μέρους αὐτοῦ καὶ τοίχου Ν χωρὸς πληροῦται ὑπὸ στρώματος ἐκ μικρῶν ἀργῶν λίθων ὑπερκειμένων τῆς πυρᾶς 49, τοιοῦτοι δὲ μικροὶ λίθοι ὑπάρχουσιν ὄχι ὀλίγοι καὶ κατὰ τὸ πρὸς ΝΔ μέρος αὐτοῦ. (Πρβλ. σελ. 59 ὑποσ. 2). Τὸ στῶμα τοῦτο καὶ ἡ διατήρησις τοῦ τοίχου Ν' ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ κτίριον Α καθ' ἅπαν τὸ σωζόμενον μέρος τοῦ ὕψους αὐτοῦ ἦτο πεπληρωμένον καὶ μόνον ὑψηλότερον δύναται νὰ ὑπῆρχε κοιλὸς τις χωρὸς ἐντὸς αὐτοῦ. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ νομίζω ὅτι τὸ κτίριον Α εἶνε τὸ κρηπίδωμα τύμβου τινὸς τῆς ἐποχῆς τῶν νεωτέρων γεωμετρικῶν ἀγγείων, οὗ τὸ ἀνώτατον μέρος πιθανῶς ἦτο πλίνθινον.

Αἱ βαθύτερον τῶν πυρῶν 31, 32, 49 καὶ 50 κείμεναι ἄλλαι πυραῖ αἱ ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α εὐρεθεῖσαι καὶ αἱ ἔξω αὐτοῦ κείμεναι 33, 37, καὶ 36 οὐδὲν ἶχνος γεωμετρικῶν ἀγγείων παρουσιάζουσιν. Καὶ αὐτὰ τὰ μυκηναϊκὰ μετὰ στιλπνοῦ ἐπιχρίσματος ὄστρακα μόνον ὀλίγον τι ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 50 εἰσχωροῦσι, κατωτέρω δὲ οὐδὲ ἐν ἐφάνῃ οὔτε ἐντὸς τῶν ἄλλων πυρῶν οὔτε ἔξω αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἐπτὰ τούτων πυρῶν ἡ ὑψηλότατα κειμένη εἶνε ἡ πυρὰ 57 εὐρεθεῖσα ὑποκάτω τοῦ τοίχου Ν', διὸ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνασκάψω αὐτὴν ὀλόκληρον. Αὕτη κεῖται εἰς βάθος 1,85 ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ, ἦτοι ἐν τῷ αὐτῷ σχεδὸν δαπέδῳ μετὰ τῶν κατωτάτων λίθων τοῦ πρὸς νότον μέρους τοῦ

κτιρίου Α, πρὸς τὸ ὁποῖον ὅμως εἶνε ἔλως ἄσχετος, διότι δὲν ἐκτείνεται περαιτέρω πρὸς νότον, τὸ δὲ παρ' αὐτὴν μέρος τοῦ κτιρίου Α εἶνε τεθεμελιωμένον πολὺ ὑψηλότερον. Ἴσως ὑπέστη βλάβην τινὰ κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τοίχου Α, ὅστις φθάνει εἰς ὕψος μόλις 0,30 κατώτερον τοῦ ἀνωτάτου μέρους τοῦ πάχους αὐτῆς, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν δὲν παρατηρήθη τοιαύτη βλάβη· ὁ δὲ τοῖχος Θ διέρχεται ὀλίγον τι ὑψηλότερον αὐτῆς. Ὑποκάτω τῆς τέφρας τῆς πυρᾶς ταύτης ὑπῆρχε λεπτὸν στρώμα χαλίκων, τὰ δ' ἐν αὐτῇ συλλεγέντα ὄστρακα εἶνε πάντα προϊστορικά, ἤτοι λυδικὰ καὶ ἄλλα εὐτελῆ, τινὰ μὲν μετὰ καστανωποῦ γανώματος, τινὰ δὲ καὶ ἄνευ γανώματος λελειασμένα δὲ διὰ τριβῆς, τινὰ δὲ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς τοιαύτης ἐπεξεργασίας.

Αἱ πυραὶ 38 καὶ 39 κείνται 0,70 βαθύτερον, ἐπομένως δὲν δύνανται νὰ ὑπέστησαν βλάβην τινὰ ἐκ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ τοίχου Θ, ἀλλ' ὁ τοῖχος Θ' εἰσεχώρησε καὶ ἐντὸς τῆς τέφρας τῆς πυρᾶς 39. Οἱ δὲ βαθύτερον κείμενοι τοῖχοι λ καὶ λ' εὐρέθησαν ὑποκάτω τῶν προηγουμένων πυρῶν, ἐκατέροθεν δὲ τοῦ λ ἔκειντο αἱ πυραὶ 44 καὶ 40 κείμεναι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου καὶ εἰσχωροῦσαι ὑποκάτω

τοῦ τοίχου Θ. Τὸ βάθος τῶν πυρῶν τούτων ἦτο 2,16 κατωτέρω τοῦ ὕψους τοῦ πρὸς νότον μέρους τοῦ κτιρίου Α, ἤτοι 0,66 βαθύτερον τῶν πυρῶν 38 καὶ 39. Ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ βράχου εἰς βάθος 1,20 κατωτέρω τῆς ὑπερκειμένης πυρᾶς 57 ἔκειτο ἡ μικρὰ πυρὰ 59 ὑπὸ τὸ ἄκρον τοῦ τοίχου Ν'. Τέλος δὲ ἡ πυρὰ 56 κείται ὑψηλότερον τοῦ βράχου, ἀλλὰ βαθύτερον τῆς 57 κατὰ 0,40, ὑψηλότερον δὲ τοῦ δαπέδου τῶν πυρῶν 38 καὶ 39 κατὰ 0,20.

Πρὸς εὐχερεστέραν ἀντίληψιν τῆς διαφορᾶς τοῦ δαπέδου τῶν πολλῶν ἐνταῦθα πυρῶν καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν τοίχων παραθέτω τὸν ἐπόμενον πίνακα, ἐν ᾧ σημειοῦται τὸ δάπεδον τῶν διαφόρων πυρῶν καὶ τοίχων καὶ παρ' αὐτὸ ἐν δύο στήλαις τὸ τε ὕψος ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος (στήλη Α) καὶ τὸ βάθος ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ ἔχοντος ὕψος 3,13 ὑπεράνω τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος (στήλη Β). Τὰ δὲ προσκείμενα σημεῖα δηλοῦσιν οἱ μὲν ἀστερίσκοι (*) τὰ γεωμετρικὰ ὄστρακα, τὰ τρίγωνα (Δ) τὰ μετὰ στυλίου ἐπιχρίσματος μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα, τὰ δὲ τετράγωνα (□) τὰ ἄνευ στυλίου γανώματος προϊστορικά.

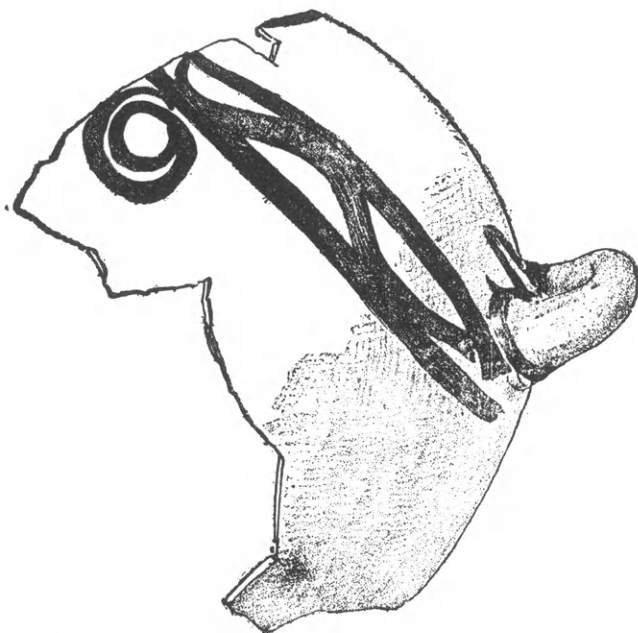
Τὰ ἐντὸς τοῦ κτιρίου Α

Τὰ περὶ τοῦ κτιρίου Α

A	B	
3,13	0	Πυθμὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ
3,03	0,10	Τὸ ὕψιστον σημεῖον τοῦ κτιρ. Α, τοῖχοι Ρ καὶ ρ. Δ *
2,63	0,53	Τεμάχια κυάθων γεωμετρ., (σελ. 57) τοῖχος Ν' *
2,53	0,63	Κυάθος γεωμετρ. μετὰ τοῦ γράμ. □ (σελ. 58 εἰκ. 4) *
2,33	0,80	Πυρὰ 49· Δ □ * πυραὶ 31-32
		Μεταξὺ τῆς πυρᾶς 49 καὶ τῆς πυρᾶς 50 Δ □ *
2,06	1,07	Τὸ ταπεινότατον (νοτιοδυτικόν) μέρος τοῦ κτιρίου Α
1,83	1,30	Πυρὰ 50· Δ
		Ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 50 Δ □
1,28	1,85	Πυρὰ 57, ἐμφάνισις τοίχων Θ καὶ Θ' □
1,26	1,87	Κατώτατοι λίθοι τοῦ πρὸς νότον μέρους τοῦ κτιρίου Α
0,80	2,23	Ἐμφάνισις τοίχου Ε (καὶ ε-ε')
0,78	2,25	Πυρὰ 56 □
0,56	2,57	Πυραὶ 38 καὶ 39 □
0,53	2,60	Ἐμφάνισις τῶν τοίχων λ, Α λ'
-0,10	3,23	Πυραὶ 40, 44, 59 □

A	B	
2,45	0,68	Πυραὶ 47 καὶ 51· Δ □ *
2,05	1,08	Πυρὰ 52 Δ □ *
1,10	2,03	Ὀστρακὸν γεωμετρ. ἀγγείου· (εἰκ. 1 σελ. 47) *
		Τάφος 61· Δ, πυραὶ 33 καὶ 36 (περίπου καὶ [πυρὰ 41 □])
0,46	2,65	Πυρὰ 37

Κατ' ἐμὴν γνώμην ὁ ἀριθμὸς τῶν προειρημένων βαθύτερον τοῦ κτιρίου Α κειμένων πυρῶν πρέπει νὰ περιορισθῇ ἀπὸ 7 εἰς τρεῖς, ἤτοι α') τὴν πυρὰν 57, β') τὴν πυρὰν 56 ὁμοῦ μετὰ τῆς 39, γ) τὴν ἐξωρύχθη ἐκ τῆς 56 κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τοίχου Θ, γ') τὰς πυρὰς 44, 40 καὶ 59, αἵτινες εἶνε μία καὶ ἡ αὐτὴ πυρὰ τριχοτομηθεῖσα ὑπὸ τῶν τοίχων Λ καὶ λ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν πυρὰν 38 ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τῆς ἐξορυχθείσης ἐξ ἐκείνων τέφρας. Τεκμήρια τούτων παρέσχεν ἡ ἀνασκαφὴ ἱκανά. Ἐν πρώτοις ἡ πυρὰ 59 εἶνε πολὺ μικρά, ὥστε δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς αὐτοτελής, καὶ αὐτὴ δὲ καὶ ἡ πυρὰ 40 ἐφάπτονται ἐκατέροθεν τοῦ τοίχου Λ· ὡσαύτως καὶ τοῦ τοίχου λ ἐφάπτονται ἐκατέροθεν αἱ πυρὰι 40 καὶ 44. Ἐπειτα ἐν τῇ πυρᾷ 44 εὔρον ὠμάς πλίνθους ἀτάκτως ἐρριμμένας ἐπὶ τῆς τέφρας, ἄλλας δὲ ὁμοίως ἀτάκτως κειμένας εὔρον ἐν τῇ πυρᾷ 40 καὶ ἐν τῇ ὑψηλότερον κειμένῃ 39. Τὸ δ' ἔτι σπουδαιότερον, τρία ἐν ὄλῳ ὄστρακα συλλεγέντα ἐν ἔτει 1896 ἐντὸς τῆς πυρᾶς 38 προσηρμόσθησαν καὶ συνεκολλήθησαν πρὸς τὰ ὄστρακα τοῦ ἐνταῦθα εἰκ. 6 ἀπεικονιζομένου

Εἰκ. 6. (Σωζόμενον ὕψος 0,25, σωζ. περίμετρος 0,34).

τμήματος προϊστορικῆς ὑδρίας, ἅτινα εὑρέθησαν ἐν ἔτει 1897 βαθύτερον, ἤτοι ὑποκάτω τῶν λίθων τοῦ τοίχου Θ (οὐ ἐδέησε νὰ καταστραφῇ μέρος),

ἀνηκον δὲ εἰς τὴν πυρὰν 40. Οὐδεμία λοιπὸν ὑπολείπεται ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἐμπεριέχουσα τὰ τρία συκολληθέντα ὄστρακα τέφρα τῆς πυρᾶς 38 ἐξωρύχθη ἐκ τῆς βαθύτερον κειμένης πυρᾶς 40. Ἴσως καὶ ἡ ἔξω τοῦ κτιρίου Α εὑρεθεῖσα πυρὰ 37, ἣτις κεῖται ἐν τῷ αὐτῷ περίπου δαπέδῳ πρὸς τὰς πυρὰς 38 καὶ 39, ἦτο δὲ μόνον μικρὸς σωρὸς πυκνῆς τέφρας ἄνευ ὄστων, ἀπετέλει καὶ αὐτὴ μέρος τῆς αὐτῆς πυρᾶς, ἐξωρύχθη δὲ ἡ τέφρα αὐτῆς κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τοίχου Ε. Ὡσαύτως καὶ ἡ πυρὰ 33, ἣτις εὑρέθη ὑπεράνω τῆς 37, πιθανώτατα εἶνε τμήμα τῶν πυρῶν 56 καὶ 39, διότι αὐτόθι εὑρέθησαν πλίνθοι ἐν ἀταξίᾳ καὶ ἄλλα σημεῖα συγχύσεως, ὥστε ἤδη τότε ἐσημείωσα ὅτι ἦσαν ἴχνη πυρᾶς καταστραφείσης. Καὶ ἡ πυρὰ 56 καίτοι ἐφαίνετο σχετικῶς ἀβλαβῆς, διετῆρει δὲ ἐν μέρει καὶ τὸ περιβάλλον αὐτὴν τειχίον (πάχους 0,30) ἐκ λίθων καὶ ὠμῶν πλίνθων¹, ὅμως οὐδαμῶς ἦτο ἀνέπαφος, διότι ὑπεράνω τῶν λίθων τοῦ πρὸς δυσμὰς τειχίου αὐτῆς εὑρέθη ὀλίγη τέφρα καὶ πλίνθοι τινὲς ἐν ἀταξίᾳ, προσέτι δὲ ὄστρακα ἀγγείων ἐντὸς αὐτῆς εὑρεθέντα συνεκολλήθησαν πρὸς ἄλλα εὑρεθέντα ἔξω αὐτῆς. Ἴσως προσέτι καὶ ἡ πυρὰ 36, ἣτις εἶχεν ὠμάς πλίνθους, ἔκειτο δὲ μόλις 0,20 περίπου βαθύτερον τῆς 56 εἶνε καὶ αὐτὴ μέρος ἐκείνης.

Ἡ ἀνωτέρω σελ. 63 εἰκ. 6 ἀπεικονισθεῖσα ὑδρία εἶνε κατεσκευασμένη ἄνευ τροχοῦ ἐκ πηλοῦ ὑποπρασίνου, φέρει δὲ κόσμημα ἐκ μελανοῦ ἀμαυροῦ χρώματος διῆκον ὑπεράνω τῆς ῥάχεως αὐτῆς ἀπὸ λαβῆς εἰς λαβὴν, ἀπομιμούμενον δέ, ὡς μοι φαίνεται, ἄορτῆρα ἢ τελαμῶνα πρὸς ἐξάρτησιν τοῦ ἀγγείου ἀπὸ τῶν ὠμων². Τὰ ὄστρακα τῆς ὑδρίας ταύτης ὡς καὶ πάντα τὰ ἐν ταῖς προειρημέναις πυρᾶις εὑρεθέντα οὐδαμοῦ δεικνύου-

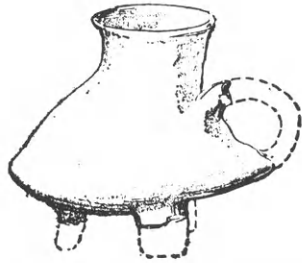
¹ Ἡ γωνία τοῦ τειχίου τούτου ἀπεῖχεν ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τὸ τοιχάριον ρ μέρους τοῦ κτιρίου Α 2,40, ἡ δὲ ἑτέρα γωνία ἀπὸ τῆς διασταυρώσεως τοῦ κτιρίου Α καὶ τοῦ τοίχου Ν' 2,30. Τὸ πλάτος τῆς πυρᾶς (ἐκ ΝΔ πρὸς ΒΑ) ἦτο 0,60, ἕτερον δὲ τοσοῦτον περίπου καὶ τὸ σωζόμενον μῆκος αὐτῆς ἀπὸ τοῦ τειχίου μέχρι τοῦ πέρατος τῶν πρὸς τὸν τοίχον Λ ἰχνῶν τῆς τέφρας, ἅτινα ἀπεῖχον ἀπὸ τοῦ τοίχου Θ 1,60. Ἡ τέφρα ἦτο ἄφθονος ἔχουσα πάχος 0,30, τινὲς δὲ τῶν λίθων τοῦ τειχίου ἐστηρίζοντο ἐπ' αὐτῆς, ἐξ οὗ εἶνε φανερόν ὅτι τὸ τειχίον ἐκτίσθη ἔπειτα.

² Ὁ μικρὸς κύκλος φαίνεται ὅτι παριστᾷ κόμβον τοῦ ἄορτῆρος. Τὸ σχῆμα δὲ τῆς ὑδρίας θά ἦτο ὅμοιον πρὸς τὴν κατωτέρω ἀπεικονιζομένην μυκηναϊκὴν ὑδρίαν τὴν εὑρεθεῖσαν ἐν τῇ πυρᾷ 64.

σιν ἔχνη πυρός¹, ὥστε οὐδαμῶς δύναται νὰ ὑπο-
τεθῆ ὅτι εἶνε ὄστρακα ἀγγείων τεθράσμενων αὐ-
τόθι ἐν χρόνοις παλαιότεροις τῶν πυρῶν. Ἐπειδὴ
δὲ τὰ ἐν ταῖς πυραῖς ταύταις εὐρεθέντα ὄστρακα
εἶνε πολυαριθμώτατα, ἐξ αὐτῶν δὲ καὶ ἀγγεῖα
σχεδὸν πλήρη ἀπετελέσθησαν, οὐδεμία ἀμφι-
βολία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὅτι ἂν μὴ πάντα, τὰ
πλεῖστα βεβαίως τῶν ὄστράκων τούτων προέρχον-
ται ἐξ ἀγγείων θραυσθέντων ἐπὶ τῶν πυρῶν ὑπὸ τῶν
κηδευσάντων ἐν αὐταῖς τοὺς νεκροὺς ἀκολουθούν-
των πατροπαράδοτον ἔθος. Ἀρτιώτερα τῆς προειρη-
μένης ὕδριας εἶνε ἕτερα δύο ἀγγεῖα, ὧν τὰ ὄστρακα
εὐρέθησαν ἐν τῇ πυρᾷ 38, ἥτοι ἄλλη ὕδρια χει-
ροποίητος² ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ μετὰ λεπτοῦ ἐπιχρί-
σματος ὑπολεύκου, καὶ ἡ ἐνταῦθα εἰκ. 7 ἀπεικονίζο-
μένη χύτρα ἐκ μέλανος πηλοῦ (λυδική) ἐστὶ λθω-
μένη διὰ τριβῆς, πεποιημένη δὲ διὰ τῆς χειρὸς ἄνευ
τροχοῦ μετὰ πολλῆς ἀρχαϊκῆς ἀγροικίας. Ἐπίσης

Εἰκ. 7. (Υψος 0,17).

Εἰκ. 8. (Σωζ. ὕψ. 0,061, μῆκ. 0,085).

σχεδὸν ἄρτιον (ἐλλειπόντων μόνον τῶν τριῶν πο-
δῶν καὶ τῆς λαβῆς) εἶνε καὶ τὸ ἐν εἰκ. 8 μικρὸν
ἀγάνωτον ἀγγεῖον, οὗ τὸ σχῆμα νομίζω ὅτι ἀπο-
μιμεῖται δερμάτινον σάκκον (κώρυκον)³. Τοῦτο
εὐρέθη παραπλεύρως τῆς πυρᾶς 56.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις κατωτέραις
πυραῖς ὄστράκων εἶνε εὐτελῆ ἄνευ οὐδεμιᾶς δια-
κοσμητικῆς ἐπεξεργασίας, πεποιημένα δὲ ἄνευ τρο-

¹ Μόνον ὄστρακά τινα χυτρῶν φέρουσιν ἔχνη πυρός, ἀλλὰ ταῦτα
προέρχονται ἐκ τῆς προτέρας τῶν ἀγγείων τούτων χρήσεως.

² Ἀρχαιολόγος ἐμπειρότατος τῶν ἀρχαίων ἀγγείων μοὶ εἶπεν ὅτι
παρτηρεῖ σαφῆ ἔχνη τροχοῦ, ἀλλ' ἐξετάσας τὰ ἔχνη ταῦτα δὲν πεί-
θομαι.

³ Τοιαῦτα ἀγγεῖα ὑπάρχουσι πάμπολλα ἐκ διαφόρων τόπων (πρβλ.
Furtwängler-Löschke, Myk. Vas. σελ. 35 καὶ πίν. XVI, 109).
Ἡ συνήθης ἐν αὐτοῖς προσθήκη ποδῶν καὶ κεφαλῆς πτηνοῦ ἢ ζώου
εἶνε, νομίζω, νεώτερα ἐπίνοια.

χοῦ. Καὶ ἐξ ἀπάντων τῶν ἐκ τῶν πυρῶν τούτων
συλλεγέντων πολυαριθμῶν ὄστράκων μόνον τινὰ
ἐκ τῶν λεγομένων λυδικῶν (περὶ τὰ δέκα) εὐρε-
θέντα ἐν ταῖς πυραῖς 56 καὶ 57 καὶ ἐν μετὰ ὑπο-
πρασίνου πηλοῦ ἄνευ διακοσμῆσεως εὐρεθὲν ἐν τῇ
πυρᾷ 57 φαίνονται πεποιημένα διὰ τροχοῦ, πάντα
δὲ τὰ λοιπὰ πολυειδῆ ὄστρακα (ἐν οἷς καὶ λυδικὰ
ὄχι ὀλίγα) εἶνε χειροποίητα ἄνευ τροχοῦ· ὥστε αἰ-
βαθύτατα κείμεναι πυραῖ (40, 44, 59) ἀνήκουσιν
εἰς χρόνους, ἐν οἷς ἴσως οὐδ' ὑπῆρχεν ἡ χρῆσις τοῦ
κεραμευτικοῦ τροχοῦ. Ἴσως δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ἐν ταῖς
ἀνώτερον κειμέναις πυραῖς 57 καὶ 56 μετὰ τροχοῦ
πεποιημένα ὄστρακα ἀνήκουσιν εἰς ἀγγεῖα εἰσηγ-
μένα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἐνῶ τῆς ἐπιχωρίου ἀγ-
γειοπλαστικῆς τὰ ἔργα ἦσαν ἅπαντα χειροποίητα.
Ἐκ τῶν εὐτεχνοτέρων ὄστράκων τὰ ἀξιολογώτατα
(πλὴν τῶν μνημονευθέντων μετὰ ὑποπρασίνου πη-
λοῦ) εἶνε ὀλίγα τινὰ ἐξ ἀγγείων μετὰ πηλοῦ ὑπερύ-
θρου καὶ λιτῆς δι' ἀπλῶν μελανῶν ἀμαυροχρώμων
γραμμῶν διακοσμῆσεως, ὅμοια τοῖς ὑπὸ Στάη ἐν
Αἰγίνῃ καὶ ὑπὸ S. Wide ἐν Ἀφίδναις εὐρεθεῖσιν².
Ταῦτα εὐρέθησαν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου ὑποκάτω
τῆς πυρᾶς 56, λαβαὶ δὲ τινες καὶ ἐντὸς αὐτῆς τῆς
εἰρημένης πυρᾶς. Τὸ εἶδος λοιπὸν τῶν τοιούτων
ἀγγείων ἀποδεικνύεται ὅτι εἶνε παμπάλαιον,
πολὺ παλαιότερον τῶν μυκηναϊκῶν (τοῦλάχιστον
τῶν σιλλπνῶν), ὁ δὲ μετὰ βεβαιότητος καθορι-
σμός τῆς χρονολογίας αὐτοῦ εἶνε ἐν τῶν σπου-
δαιοτάτων πορισμάτων τῆς ἡμετέρας ἀνασκα-
φῆς. Ὅχι ἀνάξια λόγου εἶνε καὶ ὀλίγιστα ὄστρακα
ἐξ ὑποπρασίνου πηλοῦ εὐρεθέντα ἐν τῇ πυρᾷ 38
καὶ ὑποκάτω τῆς παρακειμένης πυρᾶς 41, ἅτινα
φέρουσι μέλαν ἐπίχρισμα ἀμαυρὸν καὶ ἴσως εἶνε
ἀπομίμησις τῶν λεγομένων λυδικῶν. Ἐπίσης καὶ
ὀλίγα τινὰ ὄστρακα χυτρῶν μετὰ καστανοχρόου
βαφῆς εὐρεθέντα ἐν τῇ πυρᾷ 57 καὶ ἀλλαχοῦ. Ἄλλα
εὐρήματα ἐκτὸς ὄστράκων δὲν εὐρέθησαν πλὴν τι-

¹ Πρβλ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1896, πίν. 10 ἀριθ. 3 καὶ 7. Mittheil.
d. d. arch. Inst. Athen. 1896 πίν. XV ἀριθ. 4-5. (Σημειωτέον
ὅτι τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 4 ἀγγεῖον τοῦ Wide δὲν εἶνε πεποιημένον
διὰ τροχοῦ οὔτε gelbweissen Überzug ἔχει, ὅπως οὐδὲ τὰ ἡμέτερα
ἐκ τῆς ἐν Ἐλευσίνι νεκροπόλεως ὄστρακα, ὁ δὲ Wide σελ. 395 Grab
VI λέγων τὰ ἐναντία σφάλλεται συγχέων τὸ ἀγγεῖον ἐκεῖνο πρὸς τὸ
ὑπ' ἀριθ. 5, ὅπερ ἀληθῶς ἔχει ἐπίχρισμα ὑπολευκόν. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα
ἐξήτασα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ). Τὰ τῆς χρονολογίας τῶν τοιούτων
ἀγγείων ὁ Wide εἴκασεν ὀρθῶς καὶ μετὰ ἰκανῆς εὐστοχίας (σελ.
396 ἐξ.).

νων λεπιδίων ὀψιδιανού λίθου καὶ τεμαχίου ἐκ τοῦ παρὰ τὴν πτέρναν μέρους μικροῦ χαλκοῦ ἐγγχειριδίου, ὅπερ εὑρέθη ἐν τῇ πυρᾷ 36.

Ὅστ' ἀνθρώπινα κεκαυμένα δὲν παρετήρησα ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἐπτὰ τούτων πυρῶν, ἐν αἷς οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ 56 τῇ ὅπως ἄβλαβεστέρᾳ τῶν ἄλλων, καὶ μόνον ἐν τῇ μικρᾷ πυρᾷ 59 ἐφάνησαν ὀλίγιστα. Ἄκαυστα ὅμως ὅστ' εὑρέθησαν ἱκανὰ ἐν τῇ πυρᾷ 56, ὀλιγώτερα δὲ ἐν ταῖς πυραῖς 57 καὶ 40, ἐξ αὐτῶν ὅμως ὅσα ἠδυνήθησαν νὰ ἀναγνωρίσω, ἦσαν ἅπαντα ὅστ' αὐτῶν ζώων (τμημα πλευρᾶς βοός, σιαγῶν, κέρας καὶ ὠμοπλάτη ἀρνίου, σκέλος πτηνοῦ ἐν τῇ πυρᾷ 57, σκέλος μεγάλου ζώου ἐν τῇ πυρᾷ 57). εὑρέθησαν δὲ καὶ ὄστρακα ἱκανὰ, ἐν οἷς καὶ μύδιον κεκαυμένον καὶ ὄστον σηπίας ἐν τῇ πυρᾷ 56 καὶ ἕτερον ὄστον σηπίας ἐν τῇ πυρᾷ 57. Μόνον περὶ τῆς πυρᾶς 36 ἐσημείωσα ὅτι εἶχε καὶ ὄστ' ἀλλὰ δυστυχῶς ἐπειδὴ τότε δὲν προσεδόκων ὅτι ἐμελλον νὰ εὑρεθῶσιν ἄλλαι προϊστορικαὶ πυραῖ, δὲν παρετήρησα ἂν ἦσαν ὄστ' ἀνθρώπου ἢ ζώου οὐδ' ἂν ἦσαν κεκαυμένα ἢ ἄκαυστα.

Ἄλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πυραῖς ταῖς παλαιότεραις τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων συνήθως δὲν εὑρίσκοντο ὄστ' ἀλλὰ ἐν οἷς οὐδὲ ἐν ταῖς πυραῖς 62 καὶ 64 οὐδὲ ἴχνος, καίτοι αὗται δὲν κεῖνται μεταξὺ τοίχων οὐδ' ὑπέστησαν βλάβας (τοῦλάχιστον σημαντικὰς) ἐκ μεταγενεστέρων ἐπηρειῶν. Ἄλλ' ὅμως ἢ ἔλλειψις τῶν ὄστων νομίζω ὅτι οὐδαμῶς δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὑποψίαν μήπως αὗται δὲν ἦσαν πυραῖ νεκρῶν, διότι τὸ μέγεθος αὐτῶν, τὰ πέριξ ἐξ ὠμῶν πλίνθων καὶ λίθων τειχία καὶ τὰ ἐν αὐταῖς τεθραυσμένα ἀγγεῖα δεικνύουσι σαφῶς ὅτι δὲν ἦσαν πυραῖ παρεσκευασμένα εἰς πρόχειρόν τινα χρῆσιν. Διὸ οὐδὲ παρετηρήθη σημεῖόν τι δεικνύον ὅτι πολλάκις ἐκάη πῦρ ἐν τῇ αὐτῇ πυρᾷ, ἀλλὰ πᾶσαι φαίνονται ἐφ' ἅπαξ μόνον καεῖσαι. Τὰ δὲ ἐν αὐταῖς ὄστ' αὐτῶν ζώων εἶνε τοσοῦτον ὀλίγα, ὥστε δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς λείψανα ἀληθῶν δειπνῶν, ἀλλὰ μόνον τυπικῶν περιδείπνων, συνισταμένων ἐξ ὀλίγης τροφῆς τοῦ ὀσίου χάριν ἐσθιομένης. Ἡ λοιπὸν τὰ ὄστ' αὐτῶν νεκρῶν συνελέγοντο ἐν κάλπαις ἀλλαχοῦ κατορυττομέναις, οἷαι ἐνδέχεται νὰ ἦσαν καὶ τὰ ἀνωτέρω σελ. 51 μνημονευθέντα δύο ἀγγεῖα¹, ἢ τὸ πῦρ ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρόν,

¹ Τοῦτο ὅμως εἶνε ἱκανῶς ἀμφίβολον, διότι τὰ ἄλλα ἐν τῇ παρουσίᾳ

ὥστε ἐξηφάνιζεν ὀλοσχερῶς τὰ ὄστ'. Ἀληθῶς δὲ τοσαύτην ἔκτασιν καταλαμβάνουσιν αἱ προϊστορικαὶ πυραῖ καὶ τοσοῦτον ἰσχυρῶς κεκαυμένη εἰς πάχος 0,20 πολλάκις φαίνεται νῦν ἢ γῆ, καὶ τοσοῦτον ἄφθονος καὶ τελείως κεκαυμένη εἶνε ἢ σποδός, ὥστε δὲν μοι φαίνεται ὅτι ἦτο δύσκολον νὰ ἀφανισθῶσιν ὀλοσχερῶς τὰ ὄστ'. Ἐν μικρῷ μάλιστα ὑπολειφθέντι μέρει τῶν πυρῶν 57 καὶ 62 διακρίνω καὶ νῦν ὑπόλευκά τινα λεπτὰ στρώματα ἐν τῇ τέφρᾳ, ἅτινα ἴσως εἶνε λείψανα ὄστων μεταβλημένων εἰς ἄσβεστον ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ πυρός. Αἱ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων πυραῖ εἶνε συνήθως πολὺ μικρότεροι τῶν προϊστορικῶν, ἢ δὲ σποδός αὐτῶν εἶνε ἀτελῶς κεκαυμένη, πλήρης ἀνθρώκων καὶ εἰσέτι λιπαρά, ὅθεν ἐν αὐταῖς λείψανα ὄστων διατηροῦνται πλεῖστα.

Μία μόνη προϊστορικὴ πυρὰ ἢ ὑπ' ἀριθ. 55, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου παρὰ τὸν τοῖχον Π' εὑρεθεῖσα περιεῖχεν ἄφθονα ὄστ' ἀνθρώπων, ἐν οἷς καὶ εἰς σπόνδυλος. Τὰ ἐν αὐτῇ εὑρεθέντα ὀλίγα ὄστρακα εἶνε ἅπαντα προϊστορικά, ἦτοι ἐν μυκηναϊκῶν μετὰ στιλπνοῦ ἐπιχρίσματος, λυδικὰ τινα καὶ ἄλλα εὐτελεῖ, οὐδὲν δὲ ἴχνος νεωτέρων χρόνων οὔτε ἐν αὐτῇ οὔτε περὶ αὐτὴν ἐφάνη. Ὁμοίως ἄφθονα λείψανα ὄστων, ἐν οἷς καὶ τεμάχιον κρανίου ἐνήλικος ἀνθρώπου, περιεῖχε καὶ ἢ πυρὰ 60, ὑπεράνω τῆς ὁποίας εἶνε τεθεμελιωμένος ὁ τοῖχος Π'. Ἡ πυρὰ αὕτη ἐξετείνετο κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου Π' εἰς διάστημα 1,45 μ., πλάτος δὲ εἶχε περίπου 0,70 καὶ βάθος περίπου 0,40· ἢ μία πλευρὰ τοῦ βόθρου αὐτῆς διεκρίνετο καλῶς. Ὁ τοῖχος Π' εἶνε προφανῶς πολὺ νεώτερος τῆς πυρᾶς 60, διότι ἐθεμελιώθη ὑπεράνω αὐτῆς, ὡς ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους, ὥστε ἢ τέφρα καὶ ἢ ἐπικαλύπτουσα τὴν τέφραν ὀλίγη γῆ πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἦτο ἤδη ἰσχυρῶς συμπεπιεσμένη. Τούτου ἕνεκα ἴσως δὲν εἶνε ἀπίθανον ὅτι ἢ πυρὰ αὕτη εἶνε καὶ παλαιότερα κατὰ τὴν γεωμετρικῶν ἀγγείων, καίτοι τὸ μικρὸν μέγεθος αὐτῆς καὶ ἢ πλήρης ἀνθρώκων τέφρα, προσέτι δὲ καὶ αὐτὰ τὰ εὐρήματα φαίνονται δηλοῦντα τὸ ἐναντίον. Τὰ ἐν αὐτῇ εὐρήματα ἦσαν πενιχρά, ἦτοι ἀγάνωτος σφαιροειδῆς ἀρύβαλλος λίαν εὐτελεῖς δ-

νεκροπόλει εὑρεθέντα ἀγγεῖα, ὅσα ἐμπεριεῖχον ὄστ' κεκαυμένα, ἦσαν κατακεχωσμένα ὄρθια, ἐνῶ ταῦτα ἦσαν κατακεκλιμένα, ὅπως τὰ περιέχοντα ἀκαύστους σκελετοῦς παιδίων.

μοιος πρὸς πολυαριθμούς ἐν γεωμετρικοῖς τάφοις (ιδίως παιδίων) εὐρεθέντας καὶ μικρὸν ὀβελοειδῆς ἀντικείμενον σιδηροῦν ἀδιάγνωστον (ἴσως ὅμοιον τῷ παρὰ Φιλίῳ Ἐφ. Ἀρχ. 1889 σελ. 182 ἀπεικονισμένῳ). Μικρότατον δὲ ὄστρακον γεωμετρικοῦ ἀγγείου εὐρεθὲν ἐντὸς μὲν τοῦ βόθρου τῆς πυρᾶς, ἀλλ' ὑπεράνω τῆς τέφρας εἰσῆλθε προφανῶς κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τοῖχου Π'.

Ὑπολείπονται ἤδη νὰ ἐξετασθῶσιν αἱ νοτίως καὶ νοτιοανατολικῶς τοῦ κτιρίου Α κείμεναι πυραὶ, ἧτοι αἱ φέρουσαι τοὺς ἀριθμούς 34, 35, 41, 45, 46, 62, 64 καὶ 65. Ἡ πυρὰ 34 ἔκειτο ἐν τῷ αὐτῷ περίπυρρον δαπέδῳ πρὸς τὰς πυρᾶς 31 καὶ 32, ὥστε πιθανῶς ἀνήκεν εἰς μυκηναίκοις χρόνοις, καίτοι μυκηναϊκὸν τι ὄστρακον δὲν εὐρέθη ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ μόνον πηλίνη ἀσπίς μετὰ τροχοειδοῦς διακοσμῆσεως διὰ λευκοῦ καὶ κιτρίνου χρώματος, ὅμοια ταῖς πολλαῖς ἐν τῷ δρόμῳ τοῦ θολωτοῦ τάφου τοῦ Μενιδίου εὐρεθείσαις¹, καὶ δύο τεμάχια κορινθιακῆς πυξίδος μετὰ εἰκόνας λέοντος ἑκάτερον· ἀλλὰ καὶ ταῦτα καὶ ἡ ἀσπίς πιθανώτατα εἶνε πολὺ νεώτερα τῆς πυρᾶς, ἐν νεωτέρα τινὶ σκαφῇ μέχρι τοῦ βάθους αὐτῆς καταπεσόντα. (Πρβλ. σελ. 41). Ἡ διάμετρος τῆς πυρᾶς 34 ἦτο 2 μ. περίπου, τέφρα δὲ ἐν αὐτῇ σχεδὸν δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἡ γῆ εἰς πάχος 0,10 ἐφαίνετο πυρίκαυστος μετὰ ἰσχυροῦ πυρός. Πιθανῶς ἡ τέφρα καὶ τὰ ὄστα συλλεγέντα ἀπετέθησαν ἀλλαγῶ ἐν κάλπῃ τινί. Ὀδόντες δὲ ἀνθρώπινοι εὐρεθέντες ἐν αὐτῇ οὐδὲν ἔφερον ἴχνος πυρός, ὥστε βεβαίως τυχαίως παρέπεσαν ἔπειτα ἐν αὐτῇ. Ἡ δὲ πυρὰ 35 ἔκειτο ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 34, περιεῖχε δὲ ἀφθονωτάτην τέφραν, ἐν ἧ οὔτε ὄστρακον οὔτε ὄστα οὔτε ἄλλο τι εὐρέθη. Ὑποκάτω αὐτῆς εὐρέθη τεμάχιον προϊστορικοῦ κυπελλοειδοῦς ἀγγείου χειροποίητου ἀμαυροχρώμου καὶ ἐξ ὑπολεύκου πηλοῦ ἔχοντος τὴν στεφάνην ἐσωκλινῆ μετὰ ἀπλουστάτου κλαδοειδοῦς κοσμήματος περὶ αὐτὴν καὶ λαβὴ ἄλλου ἀγγείου τῆς αὐτῆς κατασκευῆς μετὰ κοσμήματος ὀφιοειδοῦς. Ὡσαύτως οὐδὲν ὄστρακον εὐρέθη ἐν τῇ πυρᾷ 46 κειμένη ἐν δαπέδῳ βαθυτέρῳ τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος, μετὰ τῶν δύο διασταυρουμένων τοιχαρίων, ἀλλὰ μόνον πλίνθοι τινὲς ὠμαί. Ὑπεράνω

¹ Das Kupelgrab bei Menidi σελ. 6 καὶ 49 c. Ὁ Wolters εἰκάζει ὅτι εἶνε ἀσπίδες ἀναθηματικαὶ ἀνατιθέμεναι τοῖς νεκροῖς ὑπὸ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν.

αὐτῆς εἰς ὕψος 1 μέτρον, ἧτοι ἐν δαπέδῳ ἴσῳ περίπυρρον πρὸς τὴν πυρὰν 34, εὐρέθη μικρὰ πηλίνη πινακίς, ὅμοια ταῖς ἀπειραρίθμοις ὑπὸ Φιλίου ἐν τῷ Τελεστηρίῳ εὐρεθείσαις, ἀλλ' ἡ διακόσμησις αὐτῆς εἶνε ὅλως ἐξίτηλος.

Πολὺ σπουδαιότεραι τῶν προηγουμένων διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ εἶδος τῶν ὄστράκων εἶνε αἱ πυραὶ 41 καὶ 45 κείμεναι ἀμφότεραι ἐν δαπέδῳ ἴσῳ περίπυρρον πρὸς τὸν τοῖχον ε, ἧτοι 0,80 ὑψηλότερον τοῦ πυθμένου τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος. Ὑπεράνω τῆς δευτέρας ἐξ αὐτῶν (0,80 περίπου ὑψηλότερον) ἔκειντο τὰ ἀνωτέρω σελ. 51 μνημονευθέντα δύο ἀγγεῖα. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐν τῇ πυρᾷ 41 εὐρεθέντων ὄστράκων ἀνήκουσιν εἰς προϊστορικὰ ἀγγεῖα χειροποίητα μετὰ ὑποκιτρίνου ἢ ὑποπρασίνου πηλοῦ καὶ ἀμαυρῶν μελανῶν κοσμημάτων. Τὰ ἀξιολογώτατα τούτων εἶνε τὰ δύο ἐν εἰκ. 9 καὶ 10 ἀπεικονισμένα τεμάχια σκυφο-

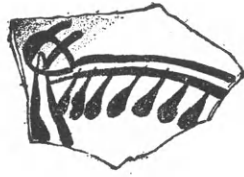
Εἰκ. 9. (Σωζόμενον ὕψος 0,11).

ειδῶν ἀγγείων μικροῦ μεγέθους λίαν εὐτέχνων, ὧν τὸ πρῶτον φέρει τὸ καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν σπειροειδῆς κόσμημα, ἐξ οὗ προφανῶς παρήχθη ὁ γωνιώδης μαϊανδρός τῶν συνήθων γεωμετρικῶν ἀγγείων. Τούτων ἰδίως τῶν ὄστράκων καὶ ἄλλων τοιούτων ἡ λεπτή καὶ εὐτεχνος κατασκευὴ, καίτοι εἶνε ἄνευ τροχοῦ πεποιημένα, μὲ πείθει ὅτι ὁ κεραμευτικὸς τροχὸς ἦτο ἄγνωστος τοῖς ἀγγειοπλάσταις τῶν τοιούτων ἀγγείων, διότι καλύτερα τούτων ἀγγεῖα βεβαίως δὲν κατεσκεύαζον. Ὁμοίως κατασκευῆς εἶνε καὶ τὸ πίν. 2, ἀριθ. 1 τεμάχιον γαστροῦδος ἀγγείου (περίπου οἶον Furtwängler - Löschke, Myk. Vas. πίν. XLIV. 5) μετὰ παραδόξου εἰκόνας πτηνοῦ.

Ὀλίγον δὲ μόνον διαφέρει ἢ κατασκευὴ τοῦ εἰκ. 11 μικροῦ ὄστράκου ἐξ ὑπολεύκου πηλοῦ, ὅπερ εὐρέθη ὑποκάτω τῆς πυρᾶς. Καὶ λυδικὰ ὄστρακα χειροποίητά τε καὶ ἐν τροχῷ πεποιημένα εὐρέθη-

Εἰκ. 10. (Σωζόμενη περίμετρος 0,065 σωζόμενον ὕψος 0,09).

Εἰκ. 11. (Μήκος 0,065 πλάτος 0,042).

σαν ἱκανὰ ἐν τε αὐτῇ τῇ πυρᾷ καὶ ὑποκάτω αὐτῆς καὶ ὑπὲρ αὐτήν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἀγάνωτα ὄστρακα ἐξ εὐτελῶν ἀγγείων χειροποίητων, ἐν οἷς καὶ τὸ εἰκ. 12 σχεδὸν τελείως ἀκέραιον μικρὸν ἀγγεῖον εὐρέθην ὑποκάτω τῆς πυρᾶς ἐπ' αὐτοῦ τοῦ

Εἰκ. 12. (Ἵψος 0,076).

βράχου. Ἐκ τῶν ὑποκάτω τῆς πυρᾶς εὐρεθέντων ἀξιοσημείωτον εἶνε προσέτι καὶ τεμάχιον ἀγγείου ὄχι μεγάλου ἐξ ὑποπρασίνου πηλοῦ βεβαμμένου ὀλοκλήρου διὰ μέλανος χρώματος· τοῦτο ἔχει σχῆμα ὄχι πολὺ διαφέρον τῶν ἀνωτέρω σελ. 66 μνημονευθεισῶν λοπάδων τῶν Ἀφιδνῶν, ὑπολαμβάνω δ' αὐτὸ ὡς ἀπομίμησιν τῶν λυδικῶν καὶ ἔνεκα τοῦ ἀπανταχόθεν περιβάλλοντος αὐτὸ μέλανος χρωματισμοῦ καὶ ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ σχῆμα ἔχει λυδικόν τι ἀγγεῖον μετὰ ποδὸς σχεδὸν ἄρτιον, εὐρέθην ἐν τῇ νοτιά ἀϋλῇ τοῦ ἱεροῦ ἐν ἔτει 1895. Ἐκ δὲ τῶν ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι τῆς πυρᾶς εὐρεθέντων ἄξια

λόγου εἶνε ἰδίως δύο ἀμαυρόχρωμα μυκηναϊκὰ ὄστρακα, ἐξ ὧν τὸ ἐν εἶνε ἐκ μικροῦ κυπελλοειδοῦς ἀγγείου μετὰ κοσμημάτων μελανῶν τε καὶ ἐρυθρῶν (Furtwängler-Löschke Myk. Vasen σελ. VII, α' εἶδος τῆς II κατηγορίας). Μικρότατον δὲ τι τεμάχιον ἐκ τοῦ πυθμένος πρωτοκορινθιακοῦ σκύφου μετὰ ἀκτινωτοῦ κοσμήματος ὡσαύτως ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι τῆς πυρᾶς εὐρέθην πιθανώτατα κατέπεσεν ἐξ ἀνωτέρων στρωμάτων, διότι τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα εἶνε ἀναμφιβόλως νεώτερα, ὀλίγα δὲ ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου ὑψηλότερον τῆς πυρᾶς εὐρέθη καὶ μελανοβαφὲς ὄστρακον ἀναμφιβόλως γεωμετρικόν. Ἐκ τῶν ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 41 εὐρεθέντων ὄστράκων ἐν συνεκολλήθῃ εἰς τὴν ἀνωτέρω σελ. 65 εἰκ. 7 ἀπεικονισθεῖσαν χύτραν, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ἡ πυρὰ 38 (ἢ μᾶλλον ἢ πυρὰ 40) εἶνε παλαιότερα τῆς 41. Ἐτερον δὲ ὄστρακον ἐξ ὑποπρασίνου πηλοῦ συνεκολλήθη πρὸς ἄλλα ὅμοια ὄστρακα τῆς παρακειμένης πυρᾶς 64, ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἀμφότεραι αἱ πυραὶ συνεχίζοντο, διότι τούναντίον ἦσαν σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα (ὡς καὶ ἀπὸ τῶν πυρῶν 38 καὶ 40), ἀλλ' ὅτι τὰ ὄστρακα ταῦτα ὑπῆρχον πρότερον τῆς ἐτέρας τῶν πυρῶν (ἦτοι τῆς 64) αὐτόθι.

Ὡσαύτως καὶ ἡ πυρὰ 45 καίπερ πλησιέστατα πρὸς τὴν πυρὰν 41 καὶ ἐν τῷ αὐτῷ περίπου δαπέδῳ κειμένη, ὅμως ἔνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν ἐν αὐτῇ ὄστράκων φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε συνέχεια αὐτῆς, ἢ τοῦλάχιστον πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι δὲν ὑπῆρξε τοσοῦτον ἀβλαβής, ὡς ἐκείνη. Ἐν αὐτῇ καὶ ὑποκάτω αὐτῆς εὐρέθησαν μὲν καὶ προϊστορικὰ ὄστρακα μετὰ ὑποπρασίνου πηλοῦ καὶ ἀμαυροχρῶμων κοσμημάτων, ὡσαύτως δὲ καὶ ἀγάνωτα ὡς ἐν τῇ πυρᾷ 41, ἀλλὰ καὶ ὄχι ὀλιγώτερα μυκηναϊκὰ τοῦ παλαιότερου εἶδους, ἐξ ὧν τινῶν συνεκολλήθη ὁ εἰκ. 13 ἀπεικονιζόμενος κύαθος μετὰ ἐρυθρῶν κοσμημάτων καὶ στίλπνου ἐπιχρίσματος. Ὁ κύαθος οὗτος εὐρέθη ὑποκάτω τῆς πυρᾶς, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἐν τεμάχιον πυθμένος πρωτοκορινθιακοῦ ἀγγείου μετὰ ἀκτινωτοῦ κοσμήματος καὶ πυθμὴν μικροῦ ληκυθίου ὡσαύτως μετὰ ἀκτινωτοῦ κοσμήματος, πιθανώτατα καὶ αὐτὸς πρωτοκορινθιακός. Ταῦτα βεβαίως δὲν δύνανται νὰ εἶνε οὔτε παλαιότερα, ἀλλ' οὐδὲ καὶ σύγχρονα τῶν ἄλλων αὐτόθι εὐρεθέντων προϊστορικῶν ὄστράκων.

Αἱ δὲ τρεῖς ὑπολειπόμεναι πυραὶ 62, 65 καὶ 64 ἀνήκουσιν (ὡς καὶ ὁ τάφος 61) πᾶσαι εἰς χρόνους μυκηναίκοις, διότι καὶ ἐντὸς τῆς βαθύτατα κειμένης ἐξ αὐτῶν (ἤτοι τῆς πυρᾶς 64) καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου εὐρέθησαν μυκηναϊκὰ ὄστρακα μετὰ στιλπνοῦ ἐπιχρίσματος. Ἐκεῖτο δὲ ἡ μὲν 62 εἰς

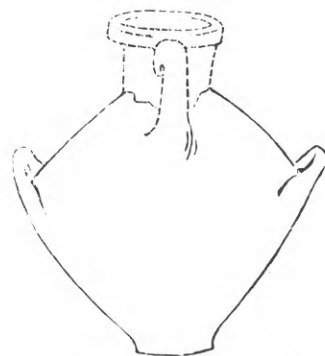

Εἰκ. 13. (Ῥψος 0,11, διάμετρος τῆς στεφάνης 0,13).

βάθος 1,60 ἀπὸ τοῦ παρ' αὐτὴν μέρους τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ ἢ 0,60 ὑψηλότερον τοῦ τάφου 61, ἡ δὲ πυρὰ 65 ἔτι βαθύτερον 0,70 ἀπ' ἐκείνης, τέλος δὲ ἡ 64 ἔκειτο ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου ἀκολουθοῦσα τὴν πρὸς νότον κλίσιν αὐτοῦ, διὸ παρὰ μὲν τὸν τάφον 61 ἐφάνη ἐν τῷ αὐτῷ πρὸς αὐτὸν δαπέδῳ (ἤτοι 0,70 βαθύτερον τῆς 62), κατὰ δὲ τὸ πρὸς νότον πέρασ αὐτῆς 1,10 βαθύτερον¹, ἤτοι 1,80 βαθύτερον τῆς πυρᾶς 62. Δὲν ἔκιντο ὅμως καὶ αἱ τρεῖς ἐπ' ἀλλήλων, ἀλλ' αἱ μὲν 62 καὶ 65 παραπλευρῶς τῆς 64 πρὸς ἀνατολὰς, ἡ δὲ 64 παραπλευρῶς τῆς 62 πρὸς νότον κατὰ μέρος μόνον εὐρισκομένη ὑποκάτω αὐτῆς. Ἐνεκα τοῦ μεγέθους τῆς πυρᾶς 64 (μῆκος τοῦλάχιστον 6 μ., πλάτος 1,20 ἕως 1,70) καὶ τῆς μεγάλης κλίσεως αὐτῆς ὑπόπτειτα μήπως ἦσαν δύο πυραὶ ἠνωμένοι, ἀλλὰ τὰ ὄστρακα παλαιοῦ μυκηναϊκοῦ ἀγγείου ὁμοίου τῷ παρὰ Furtwängler-Löschke, Myk. Thongef. πίν. IV, 14 (πλὴν τῆς βάσεως) διεσκορπισμένα ὑπεράνω τῆς τέφρας καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν αὐτῆς καὶ ὅμως συγκολλώμενα πρὸς ἀλλήλα, ἀπέδειξαν ὅτι ἅπασα ἦτο μία μόνη ἐνιαία πυρὰ· ἄλλως τε καὶ οὐδὲν ἴχνος χωρισμοῦ ἐφάνη ἐν αὐτῇ. Ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ πυραὶ 62 καὶ 65 ἦσαν μεγάλαι καὶ μετὰ λίαν ἰσχυροῦ πυ-

¹ Ἡ παρακειμένη πυρὰ 41 ἔκειτο ὀλίγον ὑψηλότερον.

ρὸς κεκαυμένοι, ἀλλ' ἡ ἐν αὐταῖς τέφρα δὲν ἦτο τοσοῦτον ἄφθονος, ὡς ἡ τῆς πυρᾶς 64, ἥτις ἠδύνατο νὰ πληρῶσῃ κάρρον ὀλόκληρον, ἦτο δὲ λευκοτάτη καὶ ἄνευ ἀνθράκων. Ὅστ' ἀνθρώπων ἐν οὐδεμιᾷ τούτων ἐφάνησαν, ὅστ' αὖ ζῶων δὲ (βοὸς πιθανῶς καὶ ἀρνίου) εὐρέθησαν μόνον ἐν τῇ πυρᾷ 64 μέλανα ἐκ τοῦ πυρός, ἀλλ' ὄχι κεκαυμένα. Τῆς δὲ πυρᾶς 65 ἡ τέφρα διεκρίνετο εἰς δύο ἀλλεπάλληλα στρώματα, ὧν τὸ ἀνώτερον ἴσως ἦτο πυρὰ ἐναγίσματος. Ἐξω δὲ τῶν πυρῶν παραπλευρῶς τοῦ τάφου 61 εὐρέθη κρανίον ἵππου. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐν ταῖς πυραῖς ταύταις εὐρεθέντων μυκηναϊκῶν ὀστράκων εἶνε ἀσήμαντα καὶ ἐξ εἰδῶν γνωστῶν. (Τὰ ἀξιολογώτατα Furtwängler-Löschke, Myk. Thongef. πίν. II, Myk. Vas. πίν. VI, 30 XII, πίν. XLI, 428. Ἀξία σημειώσεως εἶνε ἡ ἐν εἰκ. 14 ὑδρία μετὰ

(Εἰκ. 14. (Ῥψος περίπου 0,38) ¹).

ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος, συγκολληθεῖσα ἐκ πολλῶν ὀστράκων εὐρεθέντων ὑπεράνω τῆς πυρᾶς 64 καὶ τὸ ἐν εἰκ. 15 κύπελλον εὐρεθὲν ὑποκάτω τῆς

Εἰκ. 15. (Ῥψος 0,155).

¹ Τὸ Ῥψος τοῦ λαίμου δὲν εἶνε γνωστὸν, διότι τὸ σωζόμενον τεμάχιον τοῦ χείλους δὲν προσαρμόζει πρὸς τὴν κοιλίαν τοῦ ἀγγείου. Ἐτέρα ὑδρία ἀλλ' ὄχι ἀρτία μετὰ ἐξιτήλων ἐρυθρῶν κοσμημάτων εὐρέθη ὑπεράνω τῆς πυρᾶς 65.

πυρᾶς 62, ἄδηλον δὲ τίνι πυρᾷ ἀνήκον, προσέτι δὲ καὶ ὀλίγα ὄστρακα μετὰ στιλπνοτάτου ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος καὶ πολλῶν ἐγκατεσπαρμένων μικρῶν στιγμάτων ἐπιβεβλημένων διὰ ψήκτρας. Πλὴν τῶν μυκηναϊκῶν ὁμοίως εὐρέθησαν καὶ πάμπολλα προμυκηναϊκὰ (ιδίως ἐν τῇ πυρᾷ 64), τὰ πλεῖστα ἐξ ἀγανώτων ἀγγείων, τινὰ δὲ καὶ λυδικὰ καὶ ἐξ ἀγγείων χειροποιήτων μετὰ ὑποπρασίνου πηλοῦ καὶ μελανῶν βαφῶν. Γεωμετρικῶν δὲ ἀγγείων ὄστρακα εὐρέθησαν μόνον ὑπεράνω τῆς πυρᾶς 62, ἀλλὰ παραδόξως δύο μελανοβαφῆ ὄστρακα βεβαίως γεωμετρικὰ εὐρέθησαν βαθύτερον, τὸ ἐν **μάλιστα καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου ὑποκάτω τῆς πυρᾶς 64**. Κατὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ τελευταίου τούτου ἤμην παρῶν καὶ εὐθὺς ἐξήτασα μεθ' ὅσον ἠδυνάμην πλείονος ἐπιστάσις τὰ κατὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ἀπροσδοκῆτου εὐρήματος, οὐδένα δὲ λόγον εὔρον νὰ πιστεύσω οὔτε ὅτι παρέπεσεν ἐξ ἀνωτέρου στρώματος κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν (διότι τὸ ὑπερκείμενον στρώμα τῆς ἐπιχώσεως εἶχεν ἀφαιρεθῆ ἤδη¹, οὔτε ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπεισήλθεν ἄνωθεν εἰς ἐκεῖνο τὸ βάθος. Βεβαίως ἐκ δύο μόνον μικρῶν ὄστράκων καὶ τούτων μηδὲν φερόντων κόσμημα, ἀλλὰ μόνον μέλαν χρῶμα οὐδὲν ἐπιτρέπεται νὰ συμπεράνωμεν, δὲν ἀμφιβάλλω δὲ οὐδ' ἐγὼ ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὄστρακα εἶνε πολὺ νεώτερα τοῦ στρώματος ἐν ᾧ εὐρέθησαν, καίτοι δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω τοῦτο, ἔκρινα δ' ὁμοίως πρέπον νὰ ἀναφέρω τὰ κατὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἀκριβῶς ὡς ἀντελήφθην αὐτά, διότι φρονῶ ὅτι ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τὰ γεγονότα πρέπει νὰ μὴ παρασιωπῶνται καὶ ὅταν ἀκόμη ἀντιμάχωνται πρὸς τὰ ἀσφαλῶς ἐγνωσμένα καὶ δὲν δύνανται νὰ μεταβάλλωσιν αὐτά.

Τὸ σπουδαιότατον πόρισμα τῆς ἀνασκαφῆς τῆς ἐλευσινιακῆς ταύτης νεκροπόλεως εἶνε ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐκ παναρχαίων χρόνων ὑπάρξεως τοῦ ἔθους τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν τοῦλάχιστον ἐν Ἐλευσίनि. Πρώτην ταύτην φορὰν ἐν Ἑλλάδι βεβαιούται ὅχι δι' ὀλίγων καὶ μεμονωμένων ἢ ἀβεβαίων γεγονότων ἀλλ' ἀναμφισβητήτως καὶ ἀσφαλῆστατα διὰ πυρῶν πολυαριθμῶν καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀνεπάρκων ἀπὸ μεταγενεστέρων ἐπηρειῶν ὅτι ἐν μέρει τινὶ τῆς Ἑλλάδος τὸ ἔθος τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν ὑπῆρχεν ἐν πλήρει χρήσει καὶ

ἐν μυκηναϊκοῖς χρόνοις καὶ ἐν παλαιότεροις τῶν μυκηναϊκῶν, ὥστε νῦν ἐκλείπει πᾶσα δυσκολία περὶ τὴν συσχέτισιν τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐν ᾧ ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν ἐφαίνετο τέως μὴ ὑπάρχουσα¹, καὶ τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων, ἐν οἷς ἡ καῦσις παρίσταται ὡς καθολικῶς ἐπικρατοῦσα. Τὴν περιοχὴν τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐπεκράτει ἡ καῦσις, θὰ καθορίσωσι βεβαίως νεώτεροι ἀνασκαφαί, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦδε δὲν μοι φαίνεται πολὺ πρόωρον νὰ ἐκφέρω εἰκασίαν τινὰ ἐξηγοῦσαν τὸ αἴτιον τῆς διαφορᾶς τοῦ εἶδους τῆς ταφῆς κατὰ τοὺς τότε χρόνους. Νομίζω δηλαδὴ ὅτι ἡ διαφορὰ ὀφείλεται εἰς τὴν εἰς φυλὰς διαίρεσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἢτοι ὅτι ἀρχῆθεν αἱ μὲν τῶν φυλῶν ἔκαιον, αἱ δὲ κατώρυττον τοὺς νεκρούς, ὁ δὲ Ὀμηρος (εἴτε εἰς εἴτε πλείονες) παρέστησε τὰς ταφὰς κατὰ τὴν συνθήειαν τῆς ἑαυτοῦ φυλῆς. Βραδύτερον (ἀλλ' ἐν μυκηναϊκοῖς χρόνοις εἰσέτι) τὸ ἔθος τοῦ κατορύττειν τοὺς νεκρούς ἐπεξετάθη καὶ ἐν χώραις, ἐν αἷς ἀρχῆθεν ὑπῆρχε μόνον ἡ καῦσις, εἰς δὲ τὰς τοιαύτας χώρας ἀνήκει καὶ ἡ Ἐλευσίς.

Οἱ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφοι.

Τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος τῆς νεκροπόλεως, ἐν ᾧ εὐρέθησαν οἱ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφοι, δὲν ἦτο οὐδ' αὐτὸ ὅλως ἐλεύθερον προϊστορικῶν τινῶν ἐνταφιασμῶν κατὰ τὸ πρὸς νότον τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος μέρος ὑποκάτω τῆς σημερινῆς ὁδοῦ, ἀλλ' οὗτοι ἦσαν ἢ τάφοι παιδίων πενιχρότατοι ἢ πυραὶ ἐπίσης πενιχρόταται, ὑπέστησαν δὲ προσέτι βλάβας δεινὰς ὡς ἐκ τῆς οἰκοδομῆς τῶν τοίχων Β, Β', Β'', Β''' καὶ ἔπειτα ὑπὸ τῶν μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων, ὥστε τὰ ἴχνη αὐτῶν κατέστησαν λίαν δυσδιάκριτα καὶ συγκεχυμένα. Διὸ δὲν δύναται νὰ γείνη λόγος ἰδίᾳ περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ θὰ ἐκτεθῶσι τὰ προσήκοντα, ὅταν γείνη λόγος περὶ τῶν αὐτόθι μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων. Κατὰ τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς σημερινῆς ὁδοῦ μέρος μέχρι τοῦ τοίχου Σ οὐδεμία προϊστορικὴ ταφὴ ἐφάνη, ὄστρακα ὁμοίως μυκηναϊκὰ εὐρέθησαν καὶ αὐτόθι ἰκανά, ἀλλὰ πάντοτε βαθύτερον τοῦ δαπέ-

¹ Δὲν ὑπολογίζω τοὺς ἐν Σαλαμῖνι ἀνασκαφέντας τάφους, διότι οὗτοι δὲ ἀνήκουσιν εἰς ἀληθῶς μυκηναϊκοὺς χρόνους (Cavvadias, Catalogue des Musées d'Athènes, 1895 σελ. 25-26).

δου τῶν μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων. Εἶδη τάφων μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων ἦσαν τέσσαρα ἢ μᾶλλον τρία, ἤτοι α') ἀγγεῖα μᾶλλον ἢ ἤττον εὐμεγέθη ἐμπεριέχοντα σκελετοὺς παιδίων ἀκαύστους, β') τάφοι ὀρυκτοὶ ἄκτιστοι ἢ ἐκτισμένοι μετὰ σκελετῶν ἀκαύστων, συνήθως ἐνηλίκων ἀνθρώπων, γ') πυραῖ, ἐν αἷς ἐκάλησαν νεκροὶ ὅτε μὲν καταλειφθέντων τῶν ὀστέων ἐν αὐταῖς, ὅτε δὲ συλλεγέντων καὶ ἀποτεθέντων εἰς ἀγγεῖα, δ') ἀγγεῖα μετρίου μεγέθους ἐμπεριέχοντα ὅσα ἐνηλίκων κεκαυμένα. Πάντα τὰ εἶδη ταῦτα εἶνε γνωστὰ ὡς ἀπανταχοῦ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου ἀπαντῶντα, ἐξ αὐτῶν δὲ εὐρέθησαν ἐν τῷ πρὸς δυσμᾶς μέρει τῆς ἐλευσινιακῆς νεκροπόλεως τοῦ μὲν α' εἶδους τάφοι ἐν ὄλῳ εἴκοσι ἐπτὰ (27), τοῦ β' εἶδους ἤτοι ὀρυκτοὶ τάφοι πεντήκοντα ἐννέα (59), τοῦ γ' εἶδους δέκα ἐννέα (19), τοῦ δὲ τετάρτου δέκα (10), ἤτοι τὸ ὅλον τάφοι ἑκατὸν δέκα πέντε (115).

Ὁ ὄχι μικρὸς οὗτος ἀριθμὸς τάφων εὐρέθη ὅλον ἀτάκτως ἐγκατεσπαρμένος καθ' ἅπαν τὸ ἀνωτέρω (σελ. 31-32) δεδηλωμένον δυτικὸν μέρος τῆς νεκροπόλεως, μάλιστα δὲ συμπεπυκνωμένοι ἔκειντο εἰς δύο θέσεις, ἤτοι α') περὶ τὸν τάφον τῆς Ἰσιδος καὶ τὸν τάφον Γ, καὶ β') ἑκατέρωθεν τοῦ τοίχου σ' καὶ περὶ τὸν τάφον γ' ἀραιότεροι δὲ ἦσαν παρὰ τὸν τοίχον Β καὶ ἔτι μᾶλλον ἀραιότεροι παρὰ τὸν τοίχον Ζ. Τύμβου τινὸς περιλαμβάνοντος πλείονας τοῦ ἐνὸς τάφου ἢ καὶ πάντας τοὺς εὐρεθέντας δὲν παρετήρησα ἀσφαλῆ ἔχνη. Παρὰ τὴν πρὸς νότον πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ εὐρέθη στρώμα ἐκ μικρῶν κοινῶν λίθων πάχους 1 μ. ¹ ἐπικαλύπτον τοὺς αὐτόθι τάφους, ἀλλὰ τοῦτο οὔτε σχῆμα τυμβοειδὲς εἶχεν, οὔτε ἐφαίνετο ἂν ἀνήκεν εἰς πολλοὺς τάφους ἢ εἰς ἓνα μόνον ². Τὸ μάλιστα ἀξιοσημείωτον ἰδίωμα τῆς διατάξεως τῶν τάφων ἦτο ἢ ἐν ἀλλεπαλλήλοις στρώμασι θέσις αὐτῶν, ὥστε ὄχι μόνον οἱ παρ' ἀλλήλους κείμενοι τάφοι ὑπῆρχον ἐν δαπέδῳ βαθυτέρῳ ἢ ὑψηλοτέρῳ, ἀλλὰ συχνάκις τρεῖς ἢ καὶ τέσσαρες νεκροὶ εὐρέθησαν ὑπεράνω ἀλλήλων

¹ Ἄν τὸ στρώμα τοῦτο εἶχε σχεῖν τινὰ πρὸς τὸ ἐντὸς κτερίου Α εὐρεθὲν (ἴδε σελ. 60 καὶ σελ. 59 ὑποσ. 2). δὲν παρετήρησα, ἐπειδὴ καὶ ἐκτὸς τοῦ στρώματος ἦσαν πλείστοι λίθοι ἐγκατεσπαρμένοι, ὥστε ἢ ἔκτασις καὶ ἢ διεύθυνσις αὐτοῦ δὲν ἦτο εὐδιάκριτος.

² Ἴσως καὶ τὸ viel Geröll ὅπερ οἱ Brückner καὶ Pernice παρετήρησαν ἐν τῷ παρὰ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα ἀρχαίῳ νεκροταφείῳ ἦτο ὁμοίον τι (Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen 1893, σελ. 79).

τεθαμμένοι. Τὸ πάχος τῆς περιεχοῦσης τὰ ἀλλεπαλλήλα στρώματα τῶν τάφων γῆς ἦτο ἐν ὄλῳ μόλις 1,50-2 μ., ἐνίοτε δὲ οἱ ἐπ' ἀλλήλων κείμενοι νεκροὶ ἦσαν τοσοῦτον πυκνῶς ἐστιβαγμένοι ὥστε ἢ χωρίζουσα αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων γῆ οὐδὲ μιᾶς ὄλης παλάμης εἶχε πάχος, ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι ἐπῆλθε καὶ μεγάλη συμπίεσις τῶν χωμάτων ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ.

Διαφορὰ τις ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ταφῆς ἢ ὡς πρὸς τὴν τέχνην τῶν ἐν τοῖς τάφοις εὐρισκομένων ἀγγείων δὲν παρατηρεῖται, ἀλλ' οἱ κατώτατοι τῶν τάφων οὐδαμῶς διαφέρουσι τῶν ἀνωτάτων, ὥστε ὅσον δήποτε βραδεῖα καὶ ἂν ὑποτεθῆ ἢ πρόοδος τῆς τέχνης, οἱ εὐρεθέντες τάφοι ἀδύνατον φαίνεται νὰ ἀφίστανται χρονικῶς ἀπ' ἀλλήλων πλέον τῶν δύο ἢ τὸ πολὺ τριῶν γενεῶν. Τὰ τρία πρῶτα εἶδη τῶν τάφων ἦσαν εἰς πάντα τὰ στρώματα διανενημμένοι μετὰ τινος μόνον διαφορᾶς ἐπὶ πλέον ἢ ἐπὶ ἔλαττον, ἢν ἐπιτρέπεται νὰ θεωρήσωμεν ὡς τυχαίαν (ἦτοι ὀρυκτοὶ τάφοι κατώτατον στρώμα 27, μέσον 18, ἀνώτερον 14· νεκροδόχα ἀγγεῖα κατώτατ. στρ. 4, μέσ. 13, ἀνώτ. 10· πυραῖ κατώτ. στρ. 4, μέσ. 10, ἀνώτ. 5). Μόνον τὸ τέταρτον εἶδος τῶν τάφων, ἤτοι τὰ ὀστεοδόχα ἀγγεῖα εὐρέθησαν ἅπαντα ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι, καὶ ἐν μόνον ἐν τῷ μεσαίῳ, εἴτε διότι ταῦτα ἐθάπτοντο βαθύτερον, εἴτε κατὰ τύχην, διότι ἐλάττωσις τῆς χρήσεως τῶν τοιούτων ἀγγείων δὲν εἶνε πιθανή. Τὸ αἷτιον τῆς παραδόξου ταύτης ἐπ' ἀλλήλων ταφῆς τῶν νεκρῶν δὲν δύναται νὰ εἶνε φυσικὴ πρόσχωσις τοῦ ἐδάφους, ἔνεκα τῶν περιορισμένων ὀρίων τοῦ χωρίζοντος τὰ ἀλλεπαλλήλα στρώματα χρονικοῦ διαστήματος, ἀλλ' ἢ ἐπίχωσις πρέπει νὰ θεωρηθῆ κατ' ἀνάγκην τεχνητή. Νομίζω δ' ὅτι αὕτη προῆλθεν ἐπειδὴ ἐπὶ ἐκάστου νεκροῦ συνεσωρεύετο ὑπὸ τῶν οικείων αὐτοῦ μικρὸς σωρὸς γώματος εἴτε αὐτόθεν ποθὲν λαμβανομένου εἴτε ἄλλοθεν μεταφερομένου ἀποτελῶν μικρὸν τύμβον, μετὰ βραχὺν δὲ χρόνον οἱ τοιοῦτοι τύμβοι τῶν πυκνῶν παρ' ἀλλήλους κειμένων τάφων συνεχέοντο πρὸς ἀλλήλους καὶ ἰσοπεδοῦντο, ἐπὶ δὲ τοῦ δι' αὐτῶν ἀνυψωθέντος ἐδάφους ἀνωρύσσοντο ἄλλοι ὅμοιοι τάφοι καὶ ἐπὶ τούτων πάλιν ἄλλοι. Τοῦτο πιστεύω διότι ἐξίικις παρετήρησα ἐπὶ τάφων εἰς πάντα τὰ εἶδη καὶ πάντα τὰ στρώματα ἀνηκόν-

των σωρὸν λεπτῆς θαλασσίας ἄμμου καλῶς διακρινόμενον ἀπὸ τῶν πέριξ χωμάτων, ὅστις ἦτο φανερόν ὅτι εἶχεν ἐπισωρευθῆ ἐπίτηδες. Καὶ ποταμια δὲ ἄμμος ἄλλοθεν ὡσαύτως μετακομισθεῖσα ἐπεκάλυπτε πολλοὺς τάφους τοῦ μεσαίου στρώματος παρὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχε- τοῦ κειμένου.

Οἱ πλείονες τῶν τάφων, ὅσοι εὐρέθησαν ἀλλεπάλληλοι, ἀνῆκον εἰς τὸ δεύτερον εἶδος τὸ πολυαριθμότερον τῶν ἄλλων, ἦτοι τὸ τῶν ὀρυκτῶν, πολλάκις ὅμως εὐρέθησαν ἐν τοιαύτῃ ἀλλεπαλλήλῳ θέσει καὶ τάφοι εἰς διάφορα εἶδη ἀνήκοντες, ἐκ δὲ τῶν τοιούτων οἱ μάλιστα ἀξιοσημείωτοι ἦσαν οἱ ἐξῆς: Α'). Μεταξὺ τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος καὶ τοῦ τάφου 11 εὐρέθησαν τεθαμμένοι δύο νεκροί, ὧν τὰ κατὰ πρῶτον φανέντα κρανία ἔκειντο ἀκριβῶς τὸ ἕτερον ἐπὶ τοῦ ἑτέρου εἰς ὕψος 0,15, καὶ ὁ μὲν ἀνώτερος τῶν νεκρῶν ὑπῆρχεν ἐν τάφῳ πλινθοκτίστῳ, ὁ δὲ κατώτερος ἐν τάφῳ ἀκτίστῳ ὀλίγον κατωτέρω εὐρέθη στρώμα τέφρας ἀνευ ὀστῶν¹, ἔτι κατωτέρω δὲ ὑπῆρχε μεγάλη πυρὰ μετὰ ὀστῶν ἀνθρώπου περιβαλλομένη ὑπὸ πλίνθων ὠμῶν καὶ ἐπικεκαλυμμένη ὑπὸ λεπτῆς θαλασσίας ἄμμου καὶ παρ' αὐτὴν ἔτι βαθυτέρον ἦτο κατακεχωσμένος ἀμφορεὺς γεωμετρικὸς πλήρης ὀστῶν ἐνήλικος κεκαυμένων, ἔχων τὸ στόμιον ἐπικεκαλυμμένον διὰ γαστρῶδους κύλικος πεπληρωμένης ὑπὸ τῆς τέφρας, ἀναμφιβόλως δὲ παλαιότερος τῆς πυρᾶς. Παρὰ τὸν λαιμὸν τοῦ ἀμφορέως ὑπῆρχε παρακεχωσμένη ἡ πίν. 5 ἀριθ. 4-5 οἰνοχόη. Β'). Πλησίον τοῦ τοίχου σ νεκρὸς ἐνήλιξ ἐν πλινθοκτίστῳ τάφῳ μετὰ κτερίσματος ἐνὸς πρωτοκορινθιακοῦ σκύφου (πίν. 2 ἀρ. 11) εὐρέθη ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι κείμενος ὑπεράνω πυρᾶς περιβεβλημένης ὑπὸ πλίνθων, ἐν ἧ ὑπῆρχον ὀστᾶ ἀνθρώπινα καὶ ζώων, ἐν οἷς καὶ χαυλιόδους ἀγριοχοίρου. Γ'). Πυρὰ μετὰ ὀστῶν ἐνήλικος ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι ἔκειτο ὑπεράνω τῆς ἐν πίν. 3 ἀριθ. 9 νεκροδόχου χειροποιήτου λαγῆνου μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων (ὕψους 0,42), ἐν ἧ ὑπῆρχον τὰ ὀστᾶ βρέφους μετὰ τριῶν μικρῶν ἀγγείων. Δ'). Ἐτέρα πυρὰ ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι πλήρης ὀστῶν καὶ

¹ Ἴσως τὰ ὀστᾶ συλλεγένητα ἐτέθησαν εἰς ἀγγεῖόν τι ταφὴν ἀλλοχού, ἢ ἡ τέφρα αὐτὴ προήρχετο ἐξ ἐναγίσματος προσενεχθέντος τῷ νεκρῷ τῆς ὑποκάτω μεγάλης πυρᾶς.

ὀστράκων ἀγγείων ἔκειτο ἐπὶ τῶν πλακῶν τάφου τινὸς κτιστοῦ. Ε'). Εὐτελὲς νεκροδόχον ἀγγεῖον μετὰ τῶν ὀστῶν βρέφους ὄχι μακρὰν τοῦ ἀμφορέως ι' εὐρεθὲν ἔκειτο ὑπεράνω μικρᾶς πυρᾶς περιβεβλημένης ὑπὸ πλίνθων. Γ'). Ὁ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 6 πολυτελῶς κεκοσμημένος ἀμφορεὺς μετὰ τῶν ὀστῶν βρέφους εὐρέθη κείμενος ὑπεράνω ἐνήλικος νεκροῦ ἐν ἀκτίστῳ τάφῳ ἀνευ οὐδενὸς κτερίσματος τεθαμμένου. Ζ'). Τάφος παιδίου ὀρυκτὸς ἀκτίστος μετὰ πλατείας καὶ ταπεινῆς πυξίδος ἐπικαλυπτούσης τὰ ὀστᾶ εὐρέθη ὑποκάτω ὀρυκτοῦ τάφου ἐνήλικος, ἔλειπε δὲ τό τε πῶμα τῆς πυξίδος καὶ ὁ λαιμὸς μικρᾶς παρακειμένης ληκύθου, ἐξαφανισθέντα κατὰ τὴν ἀνόρουξιν τοῦ ὑπερκειμένου τάφου. Ἡ πολλάκις ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ νεκροπόλει παρουσιασθεῖσα εὕρεσις ὄχι δύο μόνον, ἀλλὰ καὶ τεσσάρων νεκρῶν ἐπ' ἀλλήλων κειμένων καὶ ἐνίοτε ἐν τάφοις διαφορωτάτου εἴδους καὶ διασταυρουμένων κατὰ διαφορωτάτας θέσεις καὶ ὅτε μὲν πενιχροῖς ὑπεράνω πλουσιωτέρων, ὅτε δὲ πλουσιωτέροις ὑπεράνω πενιχρῶν ἀποδεικνύει σαφῶς ὅτι ἐτάφησαν κατὰ διαφοροὺς χρόνους ὅπως ἀσχέτως πρὸς τοὺς προηγούμενους τεθαμμένους, διὰ τὴν ἀνωτέρω (σελ. 78-79) ἐκτεθεῖσαν αἰτίαν, πιθανώτατα δὲ ὅτε ἐθάπτοντο οἱ ὑπερκείμενοι νεκροὶ ἠγνοεῖτο ἡ θέσις τῶν ὑποκειμένων. Ἐπομένως ἐν τῇ νεκροπόλει ταύτῃ τοὺς λίγιστοι δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ὑπόστασιν γινώμαι συσχετίζουσαι τοὺς ἀλλεπαλλήλους τεθαμμένους νεκροὺς πρὸς ἀλλήλους, οἷα ἡ τοῦ Orsi¹ πιστεύοντος ὅτι εὗρεν ἀγαπητοὺς δούλους τεθαμμένους ὑπεράνω τεθνεώτων δεσποτῶν.

Τῆς αὐτοσχεδίου καὶ ἀνευ προνοίας πρὸς τὴν θέσιν τῶν πρότερον τεθαμμένων νεκρῶν κατασκευῆς τῶν τάφων συνέπεια ὑπῆρξαν καὶ αἱ παρατηρηθεῖσαι ἐν πολλοῖς τάφοις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον σπουδαῖαι βλάβαι αἱ ἐπελθοῦσαι ἐκ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ταφῆς νεκροῦ τινος ἐν νεωτέροις χρόνοις. Νεκροῦ τινος τεθαμμένου ἐν πλινθοκτίστῳ τάφῳ τοῦ ἀνωτάτου στρώματος εὐρέθησαν μόνον τὰ σκέλη, τὴν δὲ θέσιν τοῦ ἄλλου σώματος κατέλαβον οἱ πόδες ἄλλου νεκροῦ τεθαμμένου ἐν λιθοκτίστῳ τάφῳ διασταυρουμένῳ πρὸς ἐκεῖνον· ἀμφοτέροι δὲ οἱ τάφοι οὗτοι εἶχον καταστρέψει παλαιότεραν πυρὰν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ὑπάρχουσαν. (Κτερίσμα οὐδὲν ἐν οὐδενὶ

¹ Notizie degli scavi 1895, σελ. 111 ἐξ.

των τάφων τούτων). Ἐνὸς τῶν ὑπεράνω τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος τεθαμμένων τριῶν νεκρῶν ἔλειπον οἱ ἄχροι πόδες ἀποκοπέντες κατὰ τὴν κατασκευὴν ἄλλου κτιστοῦ τάφου διασταυρουμένου πρὸς ἐκεῖνον. Εὐτελῆς νεκροδόχος πίθος εὐρέθη κατὰ τὸ ἥμισυ ἐλλιπής, ὡσαύτως δὲ ἐλλιπῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα τρία μικρὰ ἀγγεῖα· τὸ ἐλλείπον μέρος αὐτῶν ἠφανίσθη κατὰ τὴν κατασκευὴν ἄλλου ἀκτίστου τάφου, ὅστις φαίνεται ὅτι καὶ ἄλλου νεκροῦ ἐτάραξε τὴν γαλήνην, διότι ἐν τῷ σφζομένῳ τεμαχίῳ τοῦ πίθου μετὰ τῶν ὄστων βρέφους εὐρέθησαν καὶ τινὰ ὄστᾶ ἐνήλικος νεκροῦ ἄκαυστα καὶ ζώου τινὸς προσέτι. Ἄλλου νεκροῦ τοῦ μεσαίου στρώματος τὰ ὄστᾶ εὐρέθησαν ἐν σωρῷ μετακινήθῃ κατὰ τὴν κατασκευὴν παρακειμένου τάφου. Ἐν τῷ τεθραυσμένῳ στομίῳ νεκροδόχου πίθου τοῦ μεσαίου στρώματος περιέχοντος σκελετὸν παιδίου εὐρέθησαν ὁμοῦ συμπεπηγμένα τεμάχια δύο ἢ τριῶν κρανίων ἐνηλίκων, ὧν ἄλλα ὄστᾶ ὑπῆρχον διεσπαρμένα πέριξ. Τὰς βλάβας δὲ ταύτας ἐπροξένησε παρακείμενος ὀρυκτὸς ἀκτίστος τάφος παιδίου κείμενος ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι ἐν τῷ αὐτῷ διαπέδῳ πρὸς τὸν τάφον τῆς Ἰσιδος¹.

Τὴν αὐτὴν τύχην φαίνεται ὅτι ὑπέστησαν καὶ τρεῖς προϊστορικοὶ τάφοι εὐρεθέντες ἐν τῷ πρὸς δυσμὰς μέρει τῆς νεκροπόλεως, ἤτοι α') ἢ παρὰ τὸν τοῖχος Β πυρὰ 20, β') ὁ τάφος μικροῦ παιδίου β κείμενος ἐν τῷ μυχῷ τῶν περικλειόντων τὸν τάφον 19 τοιχαρίων καὶ γ') ἕτερος τάφος παιδίου τινὸς πιθανῶς, ἐξ οὗ προέρχονται πέντε μικρὰ ἀγγεῖα εὐρεθέντα ἐν τῇ θέσει 17 πρὸς βορρᾶν τοῦ τοίχου Β πλησιέστατα δὲ τῆς τέφρας τῆς πυρᾶς 20, ἤτοι τὰ ἐν πίν. 2 ἀρ. 6-8 τρία μετὰ στιλπνοῦ ἐπιγνώματος μυκηναϊκὰ καὶ τὰ ἐν εἰκ. 16-17 δύο μικρὰ ἀγγεῖα ἐκ μέλανος πηλοῦ· τὰ δύο τελευταῖα ταῦτα εἶνε ἴσως μόνον ἐν τῷ ἡλίῳ ἀπεξηραμένα ἢ δι' ἐλαχίστου πυρὸς ὠπτημένα, ἐστιλβωμένα δὲ δι' ἀπλῆς τριβῆς. Ἡ πυρὰ 20 ἔχουσα ἄφθονον τέφραν πάχους 0,45 ἦτο ἐπιμήκης ἐκτεινομένη εἰς μῆκος 4-5 μ., διετμήθη δὲ καθ' ἅπαν τὸ μῆκος αὐτῆς ὑπὸ τοῦ τοί-

¹ Τὸ παράδειγμα τοῦτο δεικνύει ὅτι ἐνίοτε παλαιότεροι τάφοι (ὡς ὁ ἀνωτέρω νεκροδόχος πίθος) κείνται ἐν ὑψηλοτέρῳ στρώματι ἄλλων νεωτέρων αὐτῶν, διότι οὗτοι ἀνωρύχθησαν βαθύτερον. Τὸ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ὀρυκτῷ τάφῳ τεθαμμένον παιδίον εἶχεν ὡς κτέρισμα πλατύστομον λάγνον σχήματος ὁμοίου τῆ ἐν εἰκ. 4 ἀριθ. 8 καὶ δύο φέλλα χαλκᾶ τὸ μὲν εἰς τὴν χεῖρα, τὸ δὲ (ὡς μοι ἐφάνη) εἰς τὸν πόδα.

χου Β· προσέτι δὲ ἐντὸς αὐτῆς ἀνωρύχθη καὶ τάφος μικροῦ παιδίου ὡσεὶ διετοῦς, αἱ πλίνθοι δὲ τῆς πυρᾶς, ἡ τέφρα καὶ τὰ ἐν αὐτῇ λείψανα ὄστων καὶ ὄστρακα ἀγγείων ἦσαν οἰκτρῶς συγκεχυμένα

Εἰκ. 16. (Υψ. 0,072). Εἰκ. 17. (Υψ. 0,055).

καὶ συμπεφυρμένα, ὥστε ἡ μόνη ἀσφαλῆς ἀπόδειξις ὅτι ἡ πυρὰ ἀνήκει εἰς προϊστορικοὺς χρόνους, (πλὴν τοῦ μεγέθους αὐτῆς καὶ τῆς ἀφθονίας τῆς τέφρας) εἶνε ὁ ἔπειτα ἐντὸς αὐτῆς τεθεμελιωμένος τοῖχος Β, ὅστις ἀναντιρρήτως εἶνε πολὺ παλαιότερος πάντων τῶν μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων. (Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 45). Ὁ δὲ ἐντὸς τῆς πυρᾶς παιδικὸς τάφος εἶνε καὶ αὐτὸς λίαν παλαιός, ὡς ἀποδεικνύει τὸ τε βάθος αὐτοῦ καὶ ὁ τρόπος τῆς ταφῆς (περὶ οὗ περαιτέρω σελ. 90), ὡς κτερίσματα δὲ εἶχε γαστρώδη λάγνον ἄνευ ἐπιπέδου βάσεως ἀγάνωτον ὕψους 0,15 καὶ μικρὰν ἐπίσης ἀγάνωτον ἡμισφαιρικὴν φιάλην διαμέτρου 0,10 μετὰ τρήματος παρὰ τὸ χεῖλος. Τὰ ἐν τῇ θέσει 17 εὐρεθέντα πέντε μικρὰ ἀγγεῖα ἔκειντο πάντα ὁμοῦ ἐπὶ στρώματος χαλίκων μεμονωμένα, τὰ δὲ ὄστᾶ τοῦ νεκροῦ, οὗ ἦσαν κτερίσματα, φαίνεται ὅτι ἠφανίσθησαν κατὰ τὴν κατασκευὴν νεωτέρου τινὸς τάφου. Πλησίον ὁμῶς τῶν ἀγγείων τούτων καὶ ἐν τῷ αὐτῷ στρώματι (0,30 περίπου βαθύτερον τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος) εὐρέθησαν καὶ δύο μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφοι ἐπεστρωμένοι ἀμφοτέροι διὰ στρώματος χαλίκων συνεχομένου πρὸς ἐκεῖνο, ἐφ' οὗ ἔκειντο τὰ εἰρημένα πέντε ἀγγεῖα, ὥστε δύναται νὰ ἐγερθῆ ἡ ὑπόψια μῆτοι καὶ τὰ περὶ ὧν πρόκειται ἀγγεῖα ἀνήκουσιν εἰς τινὰ τῶν τάφων ἐκείνων· διὸ ἐπάναγκες φαίνεται νὰ περιγραφῶσιν ἐνταῦθα καὶ οἱ εἰρημένοι δύο τάφοι. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν εἶνε ὁ τάφος 19 κείμενος μεταξύ τῶν τοιχαρίων Β'', Β' καὶ Β''', οὔτινες περιέβαλλον τὸν νεκρὸν ἀπανταχόθεν πλὴν τοῦ πρὸς δυσμὰς μέρους, ἤτοι τοῦ πρὸς τοὺς

πόδας του νεκρού, οὐ ἢ κεφαλή ἔκειτο πρὸς ἀνατολάς. Πλάκες δὲν ἐπεκάλυπτον τὸν νεκρόν, τὰ δὲ περιβάλλοντα αὐτὸν τοιχάρια εἶχον ὕψος 0,50 ἀπὸ τοῦ πυθμένου. Ἡ ἔλλειψις τοιχαρίου πρὸς τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ καὶ τὸ μέγεθος καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ τοιχαρίου Β' ἀποδεικνύουσιν ἀσφαλῶς ὅτι πάντα τὰ εἰρημένα τοιχάρια δὲν εἶνε χάριν τοῦ τάφου κατεσκευασμένα, ἀλλὰ προϋπῆρχον τοῦ τάφου. Ὑπεράνω τῶν λίθων τοῦ τοιχαρίου Β' ὑπῆρχε τεθαμμένος ἄλλος νεκρὸς μεγαλόσωμος (τάφος 18) μὴ περιβαλλόμενος ὑπὸ τοίχων μηδ' ἔχων κτερίσμα τι, ἔκειτο δὲ ὑπτίως μετὰ τῆς κεφαλῆς πρὸς ἀνατολάς, ἐπομένως παραπλευρῶς πρὸς τὸν ἐν τῷ τάφῳ 19 νεκρόν. Ὁ νεκρὸς τοῦ τάφου 19 ἦτο ἐνήλιξ, καὶ εἶχεν ὡς κτερίσματα ὀκτὼ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα τὰ πλεῖστα εὐμεγέθη καὶ εὐτεχνα, ἦτοι τὴν ἐν πίν. 4 ἀριθ. 6 πολυτελῶς κεκοσμημένην πυξίδα καὶ ἐτέρας τρεῖς εὐμεγέθεις πυξίδας κατὰ τὸ στήθος αὐτοῦ, ἐτέραν μικρὰν πυξίδα παρὰ τοὺς μηρούς, μίαν εὐμεγέθη οἰνοχόην μετὰ στρεπτῆς λαβῆς καὶ τριλόβου στομίου ὁμοίαν τῇ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 2, κύπελον δίωτον ἀριστερόθεν τῆς κεφαλῆς καὶ κύλικα πλατεῖαν δεξιόθεν, προσέτι δὲ καὶ χαλκοῦν δακτύλιον ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ. Τὸ ἐκ χαλίκων ὑπόστρωμα τοῦ τάφου ἦτο πολὺ παχύτερον τοῦ ἐν τῇ θέσει 17, τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἀντίθεσις τοῦ μεγέθους τῶν ἀγγείων τοῦ τάφου 19 πρὸς τὰ ἐν τῇ θέσει 17 εὐρεθέντα καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ τάφου 19 (2,60 ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ) δεικνύουσιν ἀσφαλῶς ὅτι ὁ τάφος 19 οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχη σχέσιν πρὸς τὰ εἰρημένα πέντε μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα. Πολὺ πλησιέστερον ὅμως ἔκειτο ἄκτιστος τάφος παιδίου τινός, οὐ τὰ ὀστᾶ καὶ τὰ κτερίσματα ἴσως οὐδὲ σπιθαμῆς ὄλης διάστημα ἀπέχον τῶν ἐν τῇ θέσει 17 μυκηναϊκῶν ἀγγείων, ἔκειτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρώματος χαλίκων. Κτερίσματα τοῦ παιδίου ἦσαν ὄστρον ἐκ ψηφίδων ἠλέκτρον καὶ ὑαλώδους μάζης παρὰ τὸν λαιμὸν αὐτοῦ εὐρεθεῖς καὶ ὀκτὼ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα ὄχι πολὺ μικρά, ἦτοι ἡ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 5 πηλίνη ροιά, τρία δίωτα κύπελλα σχήματος ὁμοίου τῷ κατωτέρῳ ἐν εἰκ. 20 ἀπεικονιζόμενῳ¹, δύο γαστρώδεις κύλικες ἔχουσαι ὡς κύριον κόσμημα ἐκατέροθεν δύο ἀγκυλωτοὺς σταυροὺς περιβαλλομένους ὑπὸ κύ-

¹ Τὸ ἐν ἔχει ὡσαύτως ἐκατέροθεν παράστασιν ἐνός ἔππου ἐν φάτῃ.

κλου ἐκ στιγμῶν καὶ δύο κύαθοι κοινοί. Τὰ κτερίσματα ταῦτα ὅμως ὁμοῦ μετὰ τῶν ὀστέων τοῦ παιδίου καίπερ πλησιέστατα πρὸς τὰ ἐν τῇ θέσει 17 μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα κείμενα, ἦσαν κεχωρισμένα ἀπ' αὐτῶν, διὸ οὐδὲ εὐρέθησαν ταυτοχρόνως, ἀλλ' ὁ μὲν τάφος καὶ τὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα τὸ ἐσπέρας τῆς 30 Αὐγούστου 1896, τὰ δὲ εἰρημένα πέντε τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ πρωί. Πρὸς ἐξακριβώσιν τῆς σχέσεως τοῦ παιδικοῦ τάφου πρὸς τὰ πέντε μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἐξηρεύνησα εὐθὺς ἅμα τῇ εὐρέσει αὐτῶν τὸν πέριξ τόπον ἀκριβέστατα μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, ἀνεῦρον δὲ τότε καὶ ἕτερον γεωμετρικὸν ἀγγεῖον μικρότατον (ὑψ. 0,055) τὸ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 9 ἀπεικονισμένον, ὅπερ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξακριβώσω ἂν ἔκειτο πλησιέστερον πρὸς τὰ μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἢ πρὸς τὰ ἄλλα γεωμετρικὰ. Ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐξερευνήσεως τοῦ τόπου δὲν ἐπροΐσθη μὲν σαφέστερόν τι καὶ ἀσφαλέστερον τῶν προειρημένων τεκμήριον ἀποδεικνύον καταφανῶς καὶ ἀναντιρρήτως ὅτι τὰ πέντε μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἀνήκουσιν εἰς παλαιότερον τάφον, διότι τὸ μὲν διάστημα ἦτο μικρότατον, ὁ δὲ παιδικὸς τάφος ἄκτιστος, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τὰ πέντε μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα, καίπερ πλησιέστατα πρὸς τὰ γεωμετρικὰ κείμενα, ὅμως ἀπετέλουν ἰδίαν ὁμάδα, καὶ προσέτι ἐπειδὴ καὶ ἄλλοι δύο προϊστορικοὶ τάφοι εὐρέθησαν ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ, οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω ὅτι τὰ μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα καὶ τὸ ἐκ χαλίκων στρώμα, ἐφ' οὗ ἔκειτο καὶ αὐτὰ καὶ τὸ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τεθαμμένον παιδίον, εἶνε λείψανα καταστραφέντος παλαιότερου τάφου, ἐπομένως ὅτι ταῦτα δὲν ἀποδεικνύουσι συνυπαρξίν μυκηναϊκῶν τε καὶ γεωμετρικῶν ἀγγείων ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ. Ἐν δὲ τῷ μυκῷ τῶν περιχλειόντων τὸν τάφον 19 τοιχαρίων ἐν θέσει 6 (ἐκεῖ ἔνθα σημειοῦται ἀστερίσκος ἐν τῷ σχεδίῳ), ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐν τῷ τάφῳ 19 νεκροῦ εὐρέθησαν ὀστᾶ μικρότατα, ἅτινα ὑπόπτεισα ὅτι ἀνήκον εἰς πρόσφαγμά τι, ἀλλ' ὁ ἰατρὸς καὶ ὑψηγῆτης κ. Γ. Καρυοφύλλης ἐβεβαίωσεν ὅτι ἦσαν ἀνθρώπινα. Ὅτι ἀνήκον εἰς χρόνους προϊστορικοὺς, ἀποδεικνύουσι τὰ αὐτόθι εὐρεθέντα ὄστρακα ἀμαυροχρῶμων ἀγγείων ἐξ ὑποκιτρίνου πηλοῦ (ἐν οἷς καὶ τεμάχιον κυπέλλου μετὰ καμπύλου μαιάνδρου· πρβλ. ἀνωτ. σελ. 70 εἰκ. 9) καὶ δύο λεπίδες ὀψιδιανοῦ λίθου. Ὑπεράνω τῶν ὀστέων ὑπῆρχεν ὀλίγη τέφρα ἐξ ἐναγίσματός τινος

αναμφιβόλως. Ἀπανταχοῦ ἀλλαχοῦ τὰ μυκηναϊκὰ καὶ λοιπὰ προϊστορικά ὄστρακα εὐρέθησαν ὅλως κεχωρισμένα τῶν μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων ὅχι μόνον ἔξω τῶν τάφων κείμενα, ἀλλὰ (πλὴν ἑνὸς μόνου τεμαχίου) καὶ ἐν θαπέδῳ βαθύτερῳ τῶν τάφων. Τὰ εὐρεθέντα δὲ προϊστορικά ὄστρακα ἦσαν ἄλλως καὶ ὀλίγιστα, πλὴν τοῦ παρὰ τοὺς τάφους γ καὶ γ' τόπου ἔνθα εὐρέθησαν πολλὰ (τὰ πλεῖστα προμυκηναϊκὰ καὶ τινὰ μυκηναϊκὰ ἀμαυρόχρωμα, οὐδὲν δὲ μετὰ στιλπνοῦ γανώματος), ἀλλ' ἅπαντα βαθύτερον τῶν τάφων. Τὸ ἀξιολογώτατον ἐκ τῶν αὐτόθι εὐρεθέντων εἶνε τὸ ἐν εἰκ. 18 τεμάχιον εὐ-

Εἰκ. 18. Ὑψος 0,068, σπῆζομ. περίμετρος τοῦ στομίου 0,13.

τελοῦς χύτρας ἀγανώτου ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ, ὅπερ ὑποκάτω μικροῦ μαστιδίου φέρει ἐν γράμμα ἰκανῶς ὁμοιάζον πρὸς τὸ ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1895 πίν. 11 ἀριθ. 4-4α'. Ἐκ τῶν ἀπωτέρω εὐρεθέντων ὀλιγίστων μετὰ στιλπνοῦ γανώματος μυκηναϊκῶν ὄστράκων ἄξιον σημειώσεως διὰ τὸ σπάνιον εἶνε τεμάχιον κυπέλλου ὁμοίου πρὸς τὸ ἐκ Βαφειοῦ (Ἐφ. Ἀρχ. 1889 σελ. 154, πίν. 7,19).

Εἰς τὴν ὑπὸ τῶν νεωτέρων τάφων καταστροφὴν τῶν παλαιότερων συνετέλεσεν ὅτι οἱ τάφοι τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως πλὴν τῶν εἰρημένων (σελ. 78 ἐξ.) μικρῶν ἐκ χρώματος ἢ ἄμμου τύμβων, ὧν ἡ διάρκεια ἦτο ἐφήμερος, σπανίως εἶχον ἄλλο ἐπιτύμβιον μνημεῖον οἰονδήποτε, δεικνύον εἰς τοὺς ἐπιγενεστέρους τὴν θέσιν αὐτῶν. Λίθινος περίβολος

¹ Ἀξία σημειώσεως προσέτι εἶνε μικρὰ πλάξ ἐκ σχιστολίθου μετὰ τρήματος πρὸς τὸ ἄκρον, ἣτις ἴσως (φέρουσα ἐννοεῖται καὶ διακόσμησιν χρωματιστὴν) εἶνε ἀναθηματικὸν πινακίδιον ὅμοιον πρὸς τὰ πηλινα ἐκεῖνα, ὧν ἀναριθμητὸν πλῆθος εὐρέθη ἐν τῷ ἱερῷ ὑπὸ Φιλίου. Σημειωτέον προσέτι καὶ τεμάχιον μικρᾶς λοπάδος ὁμοίας τῆ ἐξ Ἀφιδνῶν ὑπὸ Sam Wide δημοσιευθείση (Mittheil. XXI πίν. XV,6), ὅπερ ὅμως δὲν ἐσημείωσα ποῦ εὐρέθη.

ἀποτερματίζων τάφον εὐρέθη μόνον εἰς ἐκ τεμαχίων πλακῶν ἐκτισμένος εἰς ἐλάχιστον ὕψος, διηρημένος δὲ εἰς δύο μέρη τὸ μὲν τετράγωνον, τὸ δὲ ἐπίμηκες, ὁμοιότατος πρὸς τὸν ὑπὸ Wide ἐν Ἀφιδναῖς εὐρεθέντα¹, διαφέρων δ' ἐκείνου μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι τοῦ ἐπιμήκους μέρους ὁ τοῖχος δὲν ἦτο ἠνωμένος πρὸς τὸ τετράγωνον, ὡς ἐν τῷ τῶν Ἀφιδνῶν, ἀλλὰ παρέκειτο παραλλήλως τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ τετραγώνου μὴ συνδεόμενος πρὸς αὐτό. Τὸ μέγεθος τοῦ τετραγώνου μέρους ἦτο 1,60×1,60, τοῦ δὲ ἐπιμήκους τὸ πλάτος ἦτο 0,60, ἐπομένως ὀλοκλήρου τοῦ περιβόλου τὸ μήκος ἦτο 2,20 μ. Ὅμοιότατος ὡσαύτως εἶνε καὶ ὁ περίβολος τοῦ κρηπιδώματος τοῦ ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸ ὄρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα ὑπὸ Brückner καὶ Pernice εὐρεθέντος μικροῦ τύμβου, ἐν ᾧ ὅμως τὸ μικρότερον ἐπίμηκες μέρος εἶνε νεωτέρα προσθήκη² (Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen. 1893 σελ. 97 πίν. VII). Ὁ τάφος ὃν περιέβαλλεν ὁ εἰρημένος περίβολος ἦτο πυρὰ κεκαυμένη ἐν ἀπλῷ βόθρῳ μήκους 1,30, πλάτους 0,65 καὶ βάθους 0,50, κειμένη δὲ 1 μέτρον βαθύτερον τοῦ περιβόλου, ἐπομένως ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι, ἐνῶ ὁ περίβολος ἔκειτο ἐν τῷ ἀνωτάτῳ³. Τύμβος τις ἐπὶ τοῦ περιβόλου δὲν ὑπῆρχεν, ἢ ἂν ὑπῆρχεν, ἦτο κατεστραμμένος, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παρατηρηθῆ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν, διότι ἐντὸς τῆς πυρᾶς εὐρέθη τεθαμμένος κατόπιν εὐμεγέθους νεκροδόχου ἀμφορέως (ὕψους 0,71), ἐμπεριέχων τὸν σκελετὸν μικροῦ παιδίου ἄκαυστον. Ἐκειτο δὲ ἡ τὸν τοιοῦτον περίβολον ἔχουσα πυρὰ παρὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ πρὸς τὸν τάφον Γ καὶ τὸν τῆς Ἰσιδος.

Στήλη λιθίνη μόνον ἀπαξ εὐρέθη παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ δυτικῶς τοῦ τοίχου σ', αὕτη δὲ ἦτο κοινὴ πλάξ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπεξεργασίας ὕψους 0,75. Ἰστατο ὀρθία ὑπεράνω

¹ Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen. XXI, Taf. XIII, Grab XII.

² Τοῦτο δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἰκασθῶμεν ὅτι τὸ σχῆμα τῶν τοιούτων περιέργων περιβόλων εἶνε ὑποτύπως οἰκήματος ἢ ναΐδιου, πιθανώτερα δὲ φαίνεται μοι ἢ εἰκασία ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς τάφοις τὸ μικρότερον ἐπίμηκες διαμέρισμα εἶνε προστεθειμένον εἰς τὸν τετράγωνον κύριον περίβολον τοῦ τάφου, ἵνα ἐπέχη τὸπον βωμοῦ, οἷος ὁ ἐν Μυκηναῖς καὶ πιθανώτατα τὸ κτίσμα ο'. (Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 50 ὑποσημ. 1).

³ Ἐξω τοῦ περιβόλου παρὰ τὴν μίαν τῶν πλευρῶν τοῦ τετραγώνου καὶ πλησίον τοῦ ἐπιμήκους μέρους αὐτοῦ ὑπῆρχε καὶ ἄλλη πυρὰ, ἐν ἣ εὐρέθη καὶ σιαγὼν ἀρνίου, ἀλλ' αὕτη ἦτο βεβαίως ἄσχετος πρὸς τὸν περίβολον.

τοῦ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 4 ἀμφορέως περιέχοντος ὅσῳ ἐνήλικος κεκαυμένα, κατακεχωσμένου δὲ ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι. Ὁ ἀμφορεύς ἐπικαλυπτόμενος ὑπὸ γαστρώδους κύλικος περιεκαλύπτετο ὀλόκληρος ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τοῦ στομίου ὑπὸ μικρῶν λίθων ἀποτελούντων ἄμορφον σωρόν, ἐν ᾧ ἐμπεριείχοντο καὶ ἄλλα τρία ἀγγεῖα, ἥτοι οἰνοχόη μεγάλη, κύπελλον εὐτελές καὶ ἕτερον μικρὸν ἀγγεῖον κυαθοειδές. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ στήλη φαίνεται ὅτι δὲν ὑπερεῖχε τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἐχρησίμευεν ὡς σημεῖον τοῦ τάφου ἀνευρισκομένη μόνον μετὰ μικρὰν ἀνασκάλευσιν τῆς γῆς, διότι ὀλίγον κατωτέρω τοῦ ἄνω ἄκρου αὐτῆς ὑπῆρχε λεπτόν στρώμα τέφρας προερχομένης ἀναμφιβόλως ἐξ ἐναγίσματός τινος τῷ ὑπ' αὐτὴν νεκρῷ, ὅπερ ἐδείκνυε σαφῶς ὅτι τοῦλάχιστον μέχρις ἐκείνου τοῦ στρώματος (ἥτοι σχεδὸν ὀλόκληρος) ἡ στήλη εὐρίσκετο ἐντὸς τῆς γῆς ἐν ὄχι μακρῷ χρόνῳ μετὰ τὴν ταφήν.

Τὰ ἐπὶ τῶν τάφων ἀντὶ στηλῶν ἐπιτεθειμένα μεγάλα καὶ πολυτελῶς κεκοσμημένα ἀγγεῖα, ὧν ἐξαίρετα δείγματα παρέσχον αἱ ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ παρὰ τὸ ὄρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα ἀνασκαφαί¹, εἶνε ἔλως ἀσυνήθη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει, διότι εἰς μόνον πούς τοιούτου ἀγγείου καὶ τούτου ὄχι πολὺ μεγάλο² οὐδὲ πολυτελοῦς εὐρέθη κατὰ χώραν. Οὗτος ἔκειτο ὑπεράνω πυρᾶς τοῦ μεσαίου στρώματος κειμένης παρὰ τὴν πρὸς νότον πλευρὰν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀχετοῦ³. Καὶ ἐν γένει δὲ τὰ γνωστὰ τοῦ Διπύλου νῦν λεγόμενα ἀγγεῖα μετὰ παραστάσεων ἀρματοδρομιῶν ἢ νεκρικῶν κηδειῶν εἶνε σχεδὸν εἰπεῖν ἄγνωστα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει, διότι πλὴν τοῦ εἰρημένου ποδός τρία μόνον μικρὰ ὄστρακα ἐκ τοιούτων ἀγγείων εὐρέθησαν καθ' ἅπασαν τὴν ἀνασκαφείσαν ἔκτασιν, καὶ μάλιστα τὰ δύο ἐξ αὐτῶν ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι⁴ καὶ ἐν

¹ Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen. 1893 σελ. 92-94.

² Ὑψος αὐτοῦ μέχρι τῆς γαστρὸς τοῦ ἀγγείου 0,24. Ἐν τῷ πυθμῆνι φέρεται ὀπὴν καὶ ἑτέρας τέσσαρας ὀπὰς περίε. Ὁ Φίλιος εὗρε πλείονας τοιούτους πόδας (σελ. 176 ὑποσημ. 1).

³ Ἐντὸς τῆς πυρᾶς εὐρέθησαν πολλὰ συντρίμματα κοινῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων καὶ λεπίδιον ὀψιδιανοῦ λίθου.

⁴ Τὰ ὄστρακα ταῦτα εἶνε τὰ ἐξῆς: α') Ὀστρακον μετὰ ἀρματηλάτου ἐλαύνοντος συνωρίδα (ὑψος 0,16, πλάτος 0,085, πάχος 0,01). Ἀνήκει εἰς ἀγγεῖον ὄχι μέγα, πιθανῶς ἀμφορέα. Εὐρέθη ὑπὸ τὸν ῥωμαϊκὸν ὀχετόν ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι. β') Ὀστρακον ἀνήκον πιθανῶς εἰς γαστρώδες τι ἀγγεῖον (ὑψ. 0,10, πλ. 0,05, πάχ. 0,015). Ἐπ' αὐτοῦ φαίνονται τρεῖς μορφαὶ τιλλόμεναι τὰς τρίχας. Εὐρέθη

μόνον ἐν τῷ μεσαίῳ, ἐν δὲ τῷ κατωτάτῳ οὐδὲ ἐν. Οἱ τάφοι λοιπὸν τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως ἀναμφιβόλως εἶνε καθόλου εἰπεῖν παλαιότεροι τῶν τοιούτων ἀγγείων, ὧν ἡ τέχνη φαίνεται ὅτι μόλις ἀνεφαίνετο κατὰ τοὺς χρόνους τῶν νεωτάτων τάφων αὐτῆς. Νὰ ὑποτεθῇ δὲ ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα ἦσαν συνήθη μόνον ἐν Ἀθήναις, οὐχὶ δὲ ἐν Ἐλευσίνι, εἶνε καὶ καθ' αὐτὸ ἄτοπον, ἀποδεικνύεται δὲ καὶ ἀναμφισβητήτως ἐσφαλμένον, ἀφοῦ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις παρὰ τὸν Ἀρειὸν Πάγον εὐρέθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπὸ τοῦ Dörpfeld τάφοι μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων ὁμοιοτάτων τοῖς ἐν Ἐλευσίνι, ἐν οἷς ὅμως τὰ εἰρημένα μετὰ παραστάσεων ἀρματοδρομιῶν καὶ κηδειῶν ἀγγεῖα εἶνε ὅλως ἄγνωστα.

Λίαν ἀξιοπαρατήρητος ὅμως εἶνε ἡ εὕρεσις μικρᾶς ὑδρίας ὕψους μόλις 0,33 μετὰ λιτῆς γεωμετρικῆς διακοσμήσεως ἰσταμένης ἀνωθεν τῶν ἐπικαλυπτουσῶν τὸν τάφον τῆς Ἰσιδος πλακῶν πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ¹. Αὕτη ἀναμφιβόλως ἦτο ἐστημένη ὡς στήλη, ὅπως καὶ τὰ προειρημένα ἐν τῷ Κεραμεικῷ μεγάλα ἀγγεῖα, ἐπειδὴ δὲ οὔτε διὰ τὸ μέγεθος οὔτε διὰ τὴν πολυτέλειαν τῆς διακοσμήσεως διακρίνεται, μοι φαίνεται ὅτι παριστᾷ τὸ ἔθος τῆς ἰδρύσεως ἀγγείων ὑπεράνω τάφων ἀντὶ στηλῶν ἐν τῇ γενέσει αὐτοῦ, δεικνύει δὲ ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα ἀρχικῶς δὲν ἰδρύνοντο πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ πρὸς ἐπιτέλειαν νομίμου τινὸς περὶ τοὺς νεκρούς, καὶ μόνον ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις κατεσκευάζοντο πολυτελῆ ὡς ἀληθῆ νεκρικὰ μνημεῖα. Ἡ ἀρχικὴ χρῆσις αὐτῶν, οἷα παρίσταται ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἰσιδος, φαίνεται ὅτι εἶνε νὰ δέχωνται τὰς χροᾶς καὶ τὸ αἶμα τῶν προσφαγμάτων, ὡς

νοτιώτερον τοῦ προηγουμένου ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι (πιθανῶς, δυνατόν καὶ ἐν τῷ μεσαίῳ). γ') Ὀστρακον ἐκ μικροῦ ἀγγείου πιθανῶς ἀμφορέως (ὑψ. 0,075, πλ. 0,14, πάχ. 0,05). Ἐν αὐτῷ φαίνεται ἀρματηλάτης ἐλαύνων συνωρίδα καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ αἱ κεφαλαὶ τῶν δύο ἵππων ἄλλου ἀρματος. Εὐρέθη πλησίον τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι.

¹ Καὶ ἐν τῷ τάφῳ α εὐρέθη ὁμοία ὑδρία ὕψους 0,275, ἥτις (ἂν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη) νομίζω ὅτι εὐρέθη ὀλίγον ὑψηλότερον τῶν ἄλλων ἀγγείων. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ τάφος δὲν εἶχεν ἐπικάλυμμα, δὲν ἀντελήφθη ἂν ἡ ὑδρία ἔκειτο ὑπεράνω τοῦ τάφου ἢ ἐντὸς αὐτοῦ. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὑποπεύω ὅτι ἦτο θεθειμένος καὶ μικρὸς τις ἀμφορεύς εὐρεθεὶς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ σελ. 79 Α' μνημονευθέντι πλινθοκτιστῷ τάφῳ τοῦ ἀνωτέρου στρώματος παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ, διότι ὀλόκληρος ὁ λαιμὸς αὐτοῦ ἐλλείπει τὰ δὲ ὄστρακα δὲν ἀνευρέθησαν, ὥστε ὄχι ἀπιάνως δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι μέρος τοῦ ἀμφορέως ὑπερεῖχεν ἔξω τοῦ τάφου καὶ ἠφανίσθη. Ὁ τάφος ἦτο ἐπίσης ἀκάλυπτος.

ὁ ἐπὶ τοῦ τετάρτου τῶν πολυτελεῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηναίων φρεατοειδῆς βωμὸς καὶ πιθανῶς τὸ κτίσμα ο' τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως¹ (Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 50 ὑποσημ.).

Περιδείπνων σαφῆ λείψανα δὲν παρετήρησα παρ' οὐδενὶ τῶν τάφων· ὑπῆρχον ὅμως πολλαχοῦ ἐντὸς τῶν χωμάτων ὅστ' αὐτὰ τινὰ ζώων (προβάτων, βοῶν, ἵππων) καὶ ὄστρεα πάμπολλα (τινὰ ἐν σωρῶ), ἐξ αὐτῶν δὲ τινὰ δύνανται νὰ εἶνε λείψανα περιδείπνων, σαφές τι ὅμως τεκμήριον δὲν ἐφάνη. Ὡσαύτως οὐδ' ἀνάθημά τι τοῖς νεκροῖς κατόπιν τῆς ταφῆς εὐρέθη ἄλλο πλὴν τῶν ὑπεράνω πολλῶν τάφων εὐρισκομένων μικρῶν πυρῶν, ἐν αἷς ἀναμφιβόλως ἐκάησαν ἐναγίσματα. Ἐν πλινθοκτίστῳ τάφῳ τοῦ ἀνωτέρου στρώματος οὐδὲν ἐμπεριέχοντι κτέρισμα ὑπῆρχε τοιαύτη πυρὰ παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ ἐντὸς μικροῦ βόθρου, ὃν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τοὺς ἀνωτέρω περιγραφέντας βωμούς. Τὰ δ' ἐνιαχοῦ ἔξω τῶν τάφων εὐρεθέντα ἀκέραια ἀγγεῖα² καὶ τινεὶ αἰχμὴ δόρατος σιδηρᾶ (ὁμοία, ὡς φαίνεται, τῇ παρὰ Φιλίῳ σελ. 181) εὐρεθεῖσα πρὸς βορρᾶν τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι ὁμοῦ μετὰ ἀπλοῦ σκυφοειδοῦς ἀγγείου πιστεῦω ὅτι ἦσαν λείψανα τάφων κατεστραμμένων καὶ ἐξηφανισμένων, διότι πρὸς οὐδένα τῶν ὑπαρχόντων τάφων ἠδύνατο νὰ σχετισθῶσιν.

Ταῦτα ἔστωσαν εἰρημένα καθ' ὅλου περὶ πάντων τῶν μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφων τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως. Ὑπολείπεται ἤδη νὰ ἐξετασθῇ ἕκαστον τῶν τεσσάρων αὐτῶν εἰδῶν κατ' ἰδίαν.

Α') *Νεκροδόχα ἀγγεῖα*. Ἐντὸς νεκροδόχων ἀγγείων τεθαμμένα εὐρίσκονται μόνον παιδία, καίτοι τινὰ τῶν εὐρεθέντων ἠδύνατο νὰ περιλάβωσι καὶ ἐνήλικας. Τὰ πλείονα τῶν οὕτω τεθαμμένων παι-

¹ Ἀγγεῖον ὑπεράνω τεθαμμένου νεκροῦ εὐρέθη ὑπὸ Στάη καὶ ἐντὸς σπηλαιοειδοῦς τάφου, ὅπου δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἔγχυσιν χοῶν ἢ αἵματος θυμάτων (Ἐφ. Ἀρχ. 1895 σελ. 206), ἀλλὰ τοῦτο ἔσως ἐγένετο κατ' ἔθος, ἀφοῦ ἡ χρῆσις τῶν τοιούτων ἀγγείων ὑπῆρχεν ἐν τοῖς ὄρυκτοῖς τάφοις. Δὲν εἶνε δ' ἀπίθανον καὶ ὁ σπηλαιοειδῆς ἐκεῖνος τάφος νὰ ἀφῆθι ἀνοικτὸς ἐπὶ τινὰ χρόνον μετὰ τὴν ἐναπόθεσιν τοῦ νεκροῦ.

² Ὅχι μακρὰν τοῦ νεκροδόχου ἀμφορέως ι' εὐρέθησαν τέσσαρες πλατύστομοι λάγνοι ὅμοιοι τῇ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 8 ἀπεικονιζομένη, αἵ τινεὶ εἰς οὐδένα τάφον ἐφαίνοντο ἀνήκουσαι.

δίῳ ἦσαν βρέφη, τινὰ δ' ὅμως προσήγγιζον καὶ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ὡς τὸ ἐν τῷ ἀμφορέϊ ι' (πίν. 3 ἀριθ. 1, πρβλ. σελ. 30) τεθαμμένον. Ἀλλ' ὅμως ἡ τοιαύτη ταφή δὲν ἦτο ἀποκλειστικῶς ἐν χρήσει διὰ τὰ παιδία, διότι δις μὲν εὐρέθησαν παιδία κεκαυμένα ἐν πυραῖς, πεντάκις δὲ ἐν ὄρυκτοῖς τάφοις, ἀλλ' αἰετοῦ ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι. Μόνον ἅπαξ ὑποκάτω τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὄχετοῦ εὐρέθη ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι ἐν τάφῳ κτιστῷ ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος νεκρός, οὗ ὁ σκελετὸς εἶχεν ὕψος μόλις 1,20, ἐπομένως ἐξ ἄπαντος ἦτο παῖς¹. Παρεξετάζοντες ταῦτα πρὸς τὴν ὀλιγότητα τῶν νεκροδόχων ἀγγείων ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα στρώματα (ἴδ. σελ. 78) δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς πιθανὸν ὅτι τὸ ἔθος τῆς ἐντὸς ἀγγείων ταφῆς τῶν νεαρῶς ἡλικίας νεκρῶν δὲν ὑπῆρχεν ἢ ἦτο λίαν σπάνιον ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς περιόδου τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων. Αἱ δύο πυραῖ, αἵτινες ἀσφαλῶς διεκρίνοντο ὅτι ἀνήκον εἰς παιδία, ἔκειντο πλησίον τοῦ ἀμφορέως ι', καὶ ἦσαν κεκαυμένοι ἐντὸς μικροτάτων βόθρων, ὧν ὁ εἷς περιεβάλλετο ὑπὸ πλίνθων· ὁ ἕτερος κάλλιον διασωζόμενος εὐρέθη ἔχων μῆκος 0,40, πλάτος 0,33 καὶ βάθος 0,40, ἔσωζεν ἱκανὰ λείψανα παιδικῶν ὀστέων ἐν τῇ τέφρᾳ καὶ ἐπεκαλύπτετο ὑπὸ ἄμμου θαλασσίας. Ἐκ δὲ τῶν πέντε ὄρυκτῶν παιδικῶν τάφων οἱ τέσσαρες περιεγράφησαν ἤδη, ἦτοι α') ὁ ἔχων ὡς ἐπικάλυμμα πυξίδα τινὰ (σελ. 80, Ζ'), β') ὁ ἐντὸς τῆς πυρᾶς 20 εὐρεθεῖς (σελ. 81 ἐξ.), γ') ὁ πλησίον τῶν ἐν τῇ θέσει 17 εὐρεθέντων μυκηναϊκῶν ἀγγείων καὶ δ') ὁ προξενήσας τὴν καταστροφὴν δύο ἄλλων τάφων (σελ. 81). Ὁ δὲ πέμπτος ἔκειτο πλησίον τοῦ τοίχου Ζ ἐν δαπέδῳ βαθυτάτῳ ἴσῳ πρὸς τὸν τάφον β' (πρβλ. σελ. 36), ἦτο δὲ ὄλος πλινθοκτιστος καὶ ἐπεκαλύπτετο ὡσαύτως ὑπὸ πλίνθων (μῆκος αὐτοῦ 0,68, πλάτος 0,55). Ἐντὸς αὐτοῦ οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρχε πλὴν τῶν ὀστέων, περίξ δὲ εὐρέθησάν τινα ὄστρακα μυκηναϊκά, ὥστε ὁ τάφος οὗτος εὐκόλως δύναται νὰ ἀναχθῇ καὶ εἰς προϊστορικοὺς χρόνους.

¹ Ἡ γῆ τῶν πλευρῶν τοῦ τάφου τούτου ἔφερεν ἴχνη πυρός, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ τοῦ νεκροῦ οὐδὲν σημεῖον καύσεως παρετηρεῖτο. Ἐν τῷ πυθμένι ὁ τάφος ἦτο ὑπεστρωμένος ὑπὸ ἄμμου θαλασσίας. Σημειωτέον ὅτι καὶ ἄλλοι τῶν ἐν πυραῖς ἢ ὄρυκτοῖς τάφοις τεθαμμένων νεκρῶν ἐνδέχεται νὰ ἦσαν παῖδες, ἀλλ' ἔνεκα φθορᾶς τοῦ σκελετοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ διακριθῶσιν.

Τὰ νεκροδόχα ἀγγεῖα ἐλογίζοντο ὡς ἀπλαῖ θή-
και, ὧν ἡ ἀξία ἠδύνατο νὰ εἶνε πολὺ κατωτέρα τοῦ
ἐμπεριεχομένου, διὸ ὄχι σπανίως ἦσαν εὐτελέστατα
καίτοι ἐντὸς αὐτῶν ὑπῆρχον κτερίσματα πολλὰ καὶ
καλά. Δις μάλιστα ἀντὶ ἀκεραίων ἀγγείων ἡ νε-
κρικὴ θήκη ἦτο κατεσκευασμένη αὐτοσχεδίως ἐξ
ὀστράκων δύο ἢ πλειοτέρων ἀγγείων τεθραυσμέ-
νων. Εἰς τοιαύτην θήκην ἀνῆκε καὶ τὸ ἐν πίν. 3
ἀριθ. 3 τεμάχιον πολυτελῶς διακεκοσμημένου κρα-
τῆρος, ἐπικαλύπτον τὰ χάσματα ἐπίσης ἐλλιποῦς
εὐτελοῦς ἀμφορέως (στρῶμα ἀνώτατον). Ὡσαύτως
καὶ ὁ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 6 πολυτελής νεκροδόχος ἀμ-
φορέως ἦτο ἐλλιπὴς πρὸς τὸν λαιμόν, τὸ δὲ χάσμα
ἐκάλυπτε τὸ ἐπίπωμα αὐτοῦ καὶ τινες λίθοι. Εὐρί-
σκονται ὅμως καὶ πολυτελεῖ νεκροδόχα ἀγγεῖα ὄχι
ὀλίγα, οἳ ἐν πρώτοις εἶνε οἱ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 1-2
ἀμφορεῖς. Τούτων ὁ πρῶτος εἶνε ὁ ἀνωτέρω σελ.
30 ἀναφερόμενος ἀμφορέως ἰ' ἀνήκων εἰς τὸ κατώ-
τατον στρῶμα, ὁ δὲ δεύτερος ἀνήκεν εἰς τὸ μεσαῖον
στρῶμα καὶ εἶνε λίαν ἀξιοσημεῖωτος διὰ τὰ ἐν τῷ
λαιμῷ ἐκατέρωθεν ἀπεικονισμένα πτηνὰ ὁμοιά-
ζοντα λίαν πρὸς στρουθοκαμήλους¹. Ἐπίσης δ' ἀ-
ξιοσημεῖωτος εἶνε ὁ εἰρημένος ἐν πίν. 3 ἀριθ. 2
ἀμφορέως καὶ διότι ἐν αὐτῷ εὐρέθησαν ὁμοῦ τε-
θαμμένα δύο παιδία, τὸ μόνον παράδειγμα δι-
πλοῦ ἐνταφιασμοῦ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει. Τὰ
ἐν αὐτῷ κτερίσματα ἦσαν ἑννέα μικρὰ ἀγγεῖα, ὧν
ἀξιοσημεῖωτα εἶνε εἰς κύαθος πρωτοκορινθιακὸς τῆς
αὐτῆς κατασκευῆς πρὸς τὸν ἐν πίν. 2 ἀριθ. 11 σκύ-
φον, εἰς σκύφος ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ προφανῶς ἐπι-
χωρία ἀπομίμησις πρωτοκορινθιακῆς τέχνης, ὡς
ὁ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 12, καὶ δύο πολὺ μικρὰ πρωτο-
κορινθιακὰ ληκύθια μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων.

Τὰ νεκροδόχα ἀγγεῖα κατωρύσσοντο πάντοτε
κατακεκλιμένα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ὀστεοδόχα,
ἅτινα ἐθάπτοντο ὄρθια, ἐνίοτε δὲ περιεβάλλοντο ὑπὸ
λίθων, πλακῶν ἢ ὠμῶν πλίνθων, ἀλλὰ τὰ πλείονα
δὲν εἶχον τοιοῦτον περιχύλισμα, ἐν οἷς οὐδ' ὁ ἀμφο-
ρέως ἰ'. Ὡς νεκροδόχα ἐχρησιμοποιοῦντο ἀγγεῖα δια-

¹ Ἐπιστήμων ἔμπειρος τῆς ζωολογίας μοι εἶπεν ὅτι ἀναγνωρίζει
ἀσφαλῶς στρουθοκαμήλους διὰ τε τὸ ὅλον σχῆμα καὶ διὰ τοὺς δύο
μόνον δακτύλους ἔχοντας πόδας αὐτῶν. Δυστυχῶς ἡ ἀτέλεια τῆς τέ-
χνης δὲν ἐπιτρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὸν τοιοῦτον ἰσχυρισμὸν ὡς βέ-
βαιον, ἀφοῦ μάλιστα τὰ ἐν πίν. 5 ἀριθ. 2 α πτηνὰ, ἅτινα παρίστανται
καταβροχθίζοντα ἰχθῦς ὥστε δὲν δύνανται νὰ εἶνε στρουθοκάμηλοι,
ἔχουσι σχῆμα περίπου τὸ αὐτὸ καὶ ἐπίσης διδακτύλους πόδας.

φόρων σχημάτων, ἤρκει μόνον νὰ ἠδύνατο νὰ περι-
λάβωσι τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ. Τὰ πλείονα τῶν εὐ-
ρεθέντων ἦσαν πίθοι ἀγάνωτοι καὶ εὐτελέστατοι.
διὰ μόνων τῶν χειρῶν ἀνευ τροχοῦ πεποιημένοι,
ὧν μέγιστος εἶνε ὁ ἐν εἰκ. 19 ἀπεικονιζόμενος, ἔχων

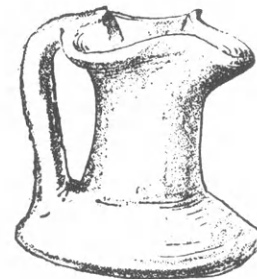

Εἰκ. 19. Ὑψος 1,31, περίμετρος τῆς κοιλίας 2,27.

ὕψος 1,31 καὶ διάμετρον τοῦ στομίου 0,37. Οὗτος
ἔκειτο ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι μετὰ τῶν τάφου Γ
καὶ τοῖχου Ζ, ἐμπεριεῖχε δὲ μετὰ τοῦ νεκροῦ καὶ
τέσσαρα μικρὰ ἀγγεῖα καὶ μίαν μικρὰν σφαῖραν
πηλίνην (βόλον). Τὰ δύο ἐκ τῶν ἀγγείων ἀπεικο-
νίζονται ἐν εἰκ. 20 καὶ 21. Μετὰ τοὺς πίθους συ-

Εἰκ. 20. Ὑψος μετὰ τῶν λαβῶν 0,075,
μέγιστη διάμετρος τοῦ στομίου 0,085, ἐλαχίστη 0,06,

Εἰκ. 21. Ὑψος 0,08.

χνότεροι εἶνε οἱ ἀμφορεῖς διαφόρου μεγέθους, ἀλλ' εὐρέθησαν καὶ τρεῖς λάγυνοι χειροποίητοι, ἐν αἷς καὶ ἡ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 9, καὶ ἕτεροι τοσαῦται στάμνοι¹, προσέτι δὲ καὶ μία ὕδρια ἀγάνωτος. Τὸ μικρότατον τῶν εὐρεθέντων νεκροδόχων ἀγγείων εἶνε εὐτελής στάμνος ὕψους 0,33 καὶ διαμέτρου τοῦ στομίου 0,12 εὐρεθεῖσα ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι. Οἱ νεκροὶ δὲν ἐνετίθεντο καθ' ὠρισμένην θέσιν, ἀλλ' ἔπως ἔτυχε, τὸ δὲ στόμιον τοῦ ἀγγείου συνήθως μὲν ἐπεκαλύπτετο διὰ πλακός, λίθου, πλίνθου ἢ καὶ ἱστράκου ἄλλου ἀγγείου, ἀλλ' ἐνίοτε εὐρίσκεται καὶ ἀκάλυπτον (ὡς λ. χ. τοῦ ἀμφορέως ι'), ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῆ ὅτι ὑπῆρχε κάλυμμα τι φθαρτόν. Προσέτι νεκροδόχος τις χειροποίητος λάγυνος (ὕψους 0,38) μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων ἐν τῷ ἀνωτέρῳ στρώματι εὐρεθεῖσα, εἶχεν ὡς ἐπικάλυμμα ἀκέραιον ἀγγεῖον, ἧτοι μεγάλην γαστρώδη κύλικα, πίθος δὲ τις ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι ἐπεκαλύπτετο ὑπὸ τρυβλίου ἀνεστραμμένου.

Τὰ ὡς κτερίσματα προσφερόμενα ἀγγεῖα ἐτίθεντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ νεκροδόχου ὁμοῦ μετὰ τοῦ νεκροῦ, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἔξω αὐτοῦ παρακεχωσμένα τινὰ ἢ πάντα, καίτοι ὑπῆρχε γῶρος ἐντὸς. Οὕτω παρακεχωσμένα ἔξω τοῦ πρὸ μικροῦ μνημονευθέντος πίθου εὐρέθησαν ὁ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 12 σκύφος ἐπιχωρίου τέχνης κατ' ἀπομίμησιν τῶν πρωτοκορινθιακῶν καὶ ἡ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 7 μικρὰ λήκυθος. Ὁ πλοῦτος τῶν ἐν τοῖς παιδικαῖς τάφοις κτερισμάτων ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτον ἀνάλογος πρὸς τὴν ἡλικίαν τῶν νεκρῶν, ἧτοι τὰ μὲν τῆς βρεφικῆς ἡλικίας παιδία εὐρίσκονται τεθαμμένα ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος ἢ μετὰ ἐνὸς ἢ δύο εὐτελῶν ἀγγείων (συνήθως κυάθων ἢ σκύφων), τὰ δὲ μᾶλλον ἀνεπτυγμένα τὴν ἡλικίαν ἔχουσι κτερίσματα πλούσια. Ὁ πλουσιώτατος τῶν παιδικῶν τάφων ἦτο νεκροδόχος τις πίθος εὐρεθεῖς ἐν τῷ μεσαίῳ στρώματι, ὅστις ἐμπεριεῖχε 16 ἐν ὄλῳ μικρὰ ἀγγεῖα, ὧν τινὰ εἶνε μικρότατα ἐπίτηδες ὡς κτερίσματα παιδίων κατεσκευα-

σμένα, ἀπομιμούμενα δὲ τὸ σχῆμα ἄλλων συνήθων ἀγγείων μεγαλύτερου μεγέθους. (Πρόχους τις ἔχει ὕψος 0,038, λήκυθος δὲ τις 0,045). Ὅμοιως πλούσιος ἦτο ὁ ἀνωτέρω (σελ. 81) μνημονευθεὶς πίθος μετὰ τῶν κρανίων ἐνηλίκων νεκρῶν ἐν τῷ στομίῳ, ὅστις ἐμπεριεῖχε 13 ἀγγεῖα, ἐξ ὧν μάλιστα ἀξιοσημεῖωτα εἶνε τὸ ἐν εἰκ. 22 ἀγάνωτον

Εἰκ. 22. Ὑψος μετὰ τοῦ πώματος 0,11.

ἄνευ τροχοῦ πεπονημένον σφαιροειδὲς ἀγγεῖον ἐξ ὑπολεύκου πηλοῦ, μετὰ τριῶν λαβῶν, πώματος καὶ δύο μαστιδίων καὶ τὸ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 13 σφαιροειδὲς, προσέτι δὲ μικρὸν χάλκωμα παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ, ὅπερ ἴσως ἦτο πόρπη, καὶ μικρὸν σίδηρον κατὰ τὰ νῶτα αὐτοῦ, οὗ τὸ σχῆμα φαίνεται αὐλοειδές.

Β') Ὀρυκτοὶ τάφοι. Ἐν τοῖς ὀρυκτοῖς τάφοις πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων ἐθάπτοντο νεκροὶ ἐνήλικες ἄκαυστοι, συγγάκις ἀποτεθειμένοι ἐπὶ στρώματος χαλίκων ἢ καὶ θαλασσίας ἄμμου. Ἐντὸς τεσσάρων τάφων ὁμοῦ (ὧν οἱ τρεῖς ἀνήκον εἰς τὸ κατώτατον στρώμα πάντες πλησίον τοῦ ἀμφορέως ι' κείμενοι, εἷς δὲ εἰς τὸ μεσαῖον, ἧτοι ὁ ἀνωτέρω σελ. 90 ὑποσημ. μνημονευθεὶς παιδικός) εὐρέθησαν καὶ ἔχνη πυρᾶς ὀλίγιστα ἀλλὰ σαφῆ· ἐν τῷ ἐνὶ μάλιστα τῶν τριῶν πρώτων τάφων ἐφαίνετο ἐπὶ τοῦ ἐπικαλύπτοντος τὸν πυθμένα στρώματος χαλίκων λεπτὸν στρώμα τέφρας, ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ σκελετός. Ἄλλ' ἐν πᾶσι τούτοις τὰ τε ὅστ'α καὶ τὰ κτερίσματα ἦσαν καταφανῶς ὄλως ἄθικτα ὑπὸ τοῦ πυρός, ὥστε μοι φαίνεται βέβαιον ὅτι οἱ νεκροὶ δὲν ἐκάησαν οὐδ' ἀπλῶς μόνον κατὰ τύπον, ἀλλ' ὅτι πρὸ τῆς καταθέσεως τοῦ νεκροῦ ἐκάη ἐν τῷ τάφῳ πρόσφαγμά τι.

¹ Τὰς ἐπιονυμίας λάγυνος καὶ στάμνος ἀπέδωκα εἰς ἀγγεῖα ἔχοντα τὸ σχῆμα τῶν σήμερον παρ' ἡμῖν εὐχρηστῶν λαγυνίων καὶ σταμνῶν. Τὰ λαγύνια εἶνε ἀγγεῖα μικροῦ μεγέθους ἄνευ λαίμου καὶ μετὰ μιᾶς μόνον λαβῆς, ὧν γίνεται χρῆσις συνήθως πρὸς πόσιν ὕδατος, αἱ δὲ στάμναι εἶνε μᾶλλον εὐμεγεθεῖς μετὰ βραχέος λαίμου, εὐρέος στομίου καὶ δύο μικρῶν λαβῶν παρὰ τὸ στόμιον, γρησιμεύουσι δὲ συνήθως πρὸς χύσιν ὕδατος κατὰ τὴν πλύσιν.

Ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων 59 ὀρυκτῶν τάφων μόνον 31 ἦσαν κτιστοὶ εἴτε διὰ λίθων ἢ πλακῶν, εἴτε δι' ὤμων πλίνθων εἴτε καὶ διὰ λίθων ὁμοῦ καὶ πλίνθων, οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν ἄκτιστοι ἀπλῶς ἐσκαμμένοι ἐν τῇ γῆ, ἥτις περιέβαλλε τοὺς τε νεκροὺς καὶ τὰ κτερίσματα. Ἄλλ' ὅμως καὶ οἱ ἄκτιστοι τάφοι συχνάκις ἦσαν κάτωθεν ἐπεστρωμένοι διὰ στρώματος χαλίκων, ἐν ἐνὶ δὲ τοιοῦτῳ τάφῳ τοῦ ἀνωτέρου στρώματος ὑπῆρχε στρώμα χαλίκων καὶ ὑπεράνω τοῦ νεκροῦ, ἐπ' αὐτοῦ δὲ στρώμα γῆς καὶ τέλος ἄμμος θαλασσία ἐπικαλύπτουσα ὅλον τὸν τάφον. Ὑποκάτω τῆς ἄμμου παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ ὑπῆρχε καὶ μικρὰ πυρὰ ἐναγίσματος, εὐρισκομένη εἰς ὕψος 0,60 ἀπὸ τοῦ κατωτέρου στρώματος τῶν χαλίκων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπισημασμένη θαλασσία ἄμμος δεικνύει ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους τότε ἦτο ὅπου τὸ στρώμα τῆς πυρᾶς, τὸ ὕψος τῶν 0,60 (ὅπερ ἕνεκα τῆς συμπίσεως τῆς ἐπιχώσεως πρέπει νὰ ἀυξηθῆ εἰς 1 περίπου μέτρον) παριστᾷ τὸ ἀρχικὸν βάθος τοῦ τάφου ἀπὸ τῆς τότε ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Αὕτη εἶνε ἡ μόνη περίπτωση, ἐν ἣ ἠδυνήθη νὰ προσδιορίσω τὸ ἀρχαῖον δάπεδον τοῦ νεκροταφείου, εἰκάζω δ' ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι τάφοι ὁμοίως εἰς μικρὸν βάθος ἀνωρύσσοντο¹.

Ἐκ τῶν κτιστῶν τάφων οἱ πλείονες ἦτοι 18 ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων ἢ τεμαχίων πλακῶν, ἐννέα δι' ὤμων πλίνθων καὶ τέσσαρες μόνον διὰ λίθων ὁμοῦ καὶ πλίνθων. Ἄπαντα τὰ εἶδη ταῦτα τῶν κτιστῶν τάφων ὡς καὶ οἱ ἄκτιστοι ἦσαν εἰς πάντα τὰ στρώματα διανενημένοι, ὡς ἔτυχεν, οὐδαμοῦ δὲ ἐφάνη εἶδος τι προτιμώμενον τῶν ἄλλων. Καὶ ὡς πρὸς τὰ κτερίσματα ἀκόμη οὐδὲν τῶν εἰδῶν τούτων φαίνεται πλουσιώτερον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ συχνάκις εὐρέθησαν λιθόκτιστοι καὶ πλινθόκτιστοι τάφοι οὐδὲν κτέρισμα περιέχοντες καὶ τοῦναντίον ἄκτιστοι τάφοι πλουσιώτατοι εἰς ἀγγεῖα καὶ ἄλλα κτερίσματα. Ὁ μέγιστος καὶ κάλλιστα πάντων τῶν ἄλλων διὰ λίθων ἐκτισμένος καὶ διὰ διπλῆς σειρᾶς πλακῶν ἐστεγασμένος τάφος Γ τοῦ κατωτάτου στρώματος ἐμπεριείχεν ὡς κτέρισμα μόνον εὐτελεστάτην ἀγάνωτον λάγυρον ὁμοίαν τῇ κατωτέρῳ ἐν εἰκ. 23 ἀπεικονιζομένη, καὶ ὅστ' αἰτινα

¹ Σημειωτέον ὅτι τινὲς τῶν κτιστῶν τάφων εἶχον αὐτοὶ μόνον μετὰ τῶν ἐπικαλυπτούσων αὐτοῦ πλακῶν ἄνευ τῆς ὑπερκειμένης γῆς βάθος 0,60, ἀλλὰ καὶ οὗτοι πιστεύω ὅτι δὲν ἦσαν βαθύτερον ἀνωρυγμένοι.

μεγάλου ζώου, ἴσως βοός, πιθανῶς ἐκ προσφάγματος τινος προερχόμενα. Τοῦναντίον ὁ μετὰ τὸν τῆς Ἰσιδος καὶ τὸν α πλουσιώτατος ἀπάντων τῶν ἄλλων τάφος καὶ ὁ ἀνωτέρω (σελ. 83 ἐξ.) ἰκανῶς πλούσιος παιδικὸς τάφος ἦσαν ἄκτιστοι. Δὲν ἐπιτρέπεται λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ ἄκτιστοι τάφοι ἀνῆκον ἀποκλειστικῶς εἰς πένητας ἢ δούλους, καίτοι ἀληθῶς οἱ πλείονες ἐξ αὐτῶν ἦσαν πενιχρότατοι. Ὡσαύτως καὶ τὸ μέγεθος τῶν τάφων οὐδαμῶς εἶνε ἀνάλογον πρὸς τὸν πλοῦτον τῶν κτερισμάτων, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ τάφος τῆς Ἰσιδος εἶνε ὁ πάντων τῶν ἄλλων μικρότατος ἔχων μῆκος 1,40, πλάτος 0,75 ἕως 0,93 καὶ βάθος 0,60. Ὁ πρὸ μικροῦ μνημονευθεὶς τάφος Γ ἔχει μῆκος 2,02, πλάτος 1,00 καὶ βάθος 0,60. Ἔτερος ἐπίσης μέγας τάφος ὑπεράνω τοῦ τάφου α κείμενος, ἐκτισμένος δὲ διὰ πλίνθων καὶ τινων λίθων καὶ ἐπικεκαλυμμένος διὰ πλακῶν εἶχε μῆκος 2,20 καὶ πλάτος 0,55, ἦτο δὲ καὶ αὐτὸς πενιχρότατος οὐδὲν κτέρισμα ἐμπεριέχων, ἀλλὰ μόνον ὅστ' αἰτινα μικροῦ ζώου (προβάτου ἢ ἐριφίου) κατὰ τὸ ἄκρον. Λίαν ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι ἐν τάφῳ τόσοῦ μεγάλῳ καὶ οὐδὲν ἐμπεριέχοντι κτέρισμα ὁ νεκρὸς δὲν ἔκειτο ὑπτίως, ἀλλ' ὀκλάζων, διὸ τὰ ὅστ' αἰτινα τῶν κνημῶν εὐρέθησαν ὁμοῦ μετὰ τῶν μηρῶν. Ἡ τοιαύτη ἄρα ταφή, περὶ ἧς θὰ ρηθῶσι πλείονα μετ' ὀλίγον, δὲν προήρχετο ἕνεκα ἐλλείψεως χώρου ἐν τῷ τάφῳ, ἀλλ' ἐξ ἔθους. Ἄλλος τάφος πλινθόκτιστος, ἐπεστρωμένος διὰ χαλίκων καὶ ἐπικεκαλυμμένος διὰ πλακῶν ἐπίσης δὲ οὐδὲν κτέρισμα ἐμπεριέχων, εἶχε μῆκος 2,10, πλάτος μόνον 0,30 καὶ βάθος 0,26· ἔκειτο παραπλευρῶς πρὸς νότον τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος ἐν δαπέδῳ ὀλίγον τι μόνον ὑψηλοτέρῳ αὐτοῦ. Οἱ πλείονες ὅμως τῶν κτιστῶν τάφων εἶχον μῆκος μικρότερον τῶν 2 μέτρων, ὀλίγον τι δὲ μεγαλύτερον τῶν 1,60. Βαθύτερος δὲ τῶν 0,60 τάφος οὐδεὶς εὐρέθη. Μοναδικὸς διὰ τὴν κατασκευὴν ἦτο ὁ λιθόκτιστος τάφος 11 ἔχων μῆκος 1,65, πλάτος, 0,65 καὶ βάθος 0,58, ἐν δὲ τῷ μέσῳ τοῦ πυθμένου βαθύτερον ἐσκαμμένην αὐλακα πλάτους 0,35 καὶ βάθους 0,06, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐπεστρωμένης διὰ χαλίκων ἔκειτο ὑπτίως ὁ νεκρὸς.

Νεκροὺς τεθαμμένους ὄχι ὑπτίως, ἀλλ' ὀκλάζοντας ἢ καθημένους ἢ ἄλλως συνεσταλμένους¹

¹ Οἱ ἐν *Bulletino di Paleontologia italiana*, Serie III, tomo

παρετήρησα 13, ἤτοι 8 ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι, 2 ἐν τῷ μεσαίῳ καὶ 3 ἐν τῷ ἀνωτάτῳ· τούτων 7 μὲν ὑπῆρχον ἐν τάφοις κτιστοῖς, 5 δὲ ἐν ἀκτίστοις. Ἐνίοτε ἡ τοιαύτη ταφή ἐπεβάλλετο ὑπὸ τῆς μικρότητος τοῦ τάφου, ὡς ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἰσιδος, ἀλλ' ἐνίοτε ὁ λόγος οὗτος δὲν ὑπῆρχεν, ὡς σαφέστατα ἀποδεικνύει ὁ πρὸ μικροῦ μνημονευθεὶς πλινθόκτιστος τάφος, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχη ὅτι ἡ τοιαύτη ταφή ὀφείλεται εἰς πατροπαράδοτον συνήθειαν. Ἐν ἀκτίστῳ τινὶ τάφῳ τοῦ μεσαίου στρώματος πλησίον τοῦ τοιχαρίου κ' κειμένῳ εὐρέθη τὸ κρανίον τοῦ νεκροῦ κείμενον ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀστέων τῆς λεκάνης, ὅπερ δεικνύει ὅτι ὁ νεκρὸς εἶχε ταφή καθήμενος¹. Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπτιῶν τεθαμμένων νεκρῶν εἶνε πολὺ μεγαλύτερος, φαίνεται ὅτι τὸ ἔθος τοῦ θάπτειν τοὺς νεκροὺς καθημένους ἢ ὀκλαζόντας εὐρίσκετο ἤδη ἐν παρακμῇ ἢ ὅτι ἐξῴθεν εἰσαχθὲν εἰς Ἐλευσίνα δὲν ἠυδοκίμησε πολὺ.

Οἱ περιβάλλοντες τοὺς κτιστοὺς τάφους τοῖχοι ἦσαν πάντοτε λίαν λεπτοί, ἐνίοτε δὲ καὶ ὅλως αὐτοσχεδίως δι' ὀλίγων μόνον λιθαρίων ὠκοδομημένοι, ὥστε ἦτο φανερόν ὅτι ἡ κατασκευὴ αὐτῶν ἀπέβλεπε μόνον εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἐπικαλυπτουσῶν τοὺς τάφους πλακῶν, ὅχι δὲ καὶ εἰς παρακώλυσιν τῆς εἰσόδου χωμάτων ἐντὸς τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου. Ὅχι ἅπαξ μάλιστα εὐρέθησαν τάφοι μετὰ ἐπικειμένων πλακῶν μὴ ἔχοντες τοίχους κατὰ τὰς στενάς πλευράς αὐτῶν, δύο δὲ οὐδὲ κατὰ τὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν, ἄλλοι δὲ τινες καὶ οὐδένα ἔχοντες τοίχον, διότι αὐτὴ ἡ γῆ ἐφαίνετο ἱκανῶς συμπαγῆς, ἵνα ὑποστηρίξῃ τὰς ἐπικαθημένας πλάκας. Ἐν οὐκ ὀλίγοις τάφοις πάλιν τούναντίον ὑπῆρχον μὲν οἱ πέριξ τοῖχοι, ἀλλ' ἔλειπε τὸ ἐπικάλυμμα, εἴτε διότι ἀφηρέθησαν αἱ πλάκες ἔπειτα, εἴτε διότι ἐπεκαλύπτοντο ὑπὸ σανίδων, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, καίτοι σημεῖόν τι ξυλίνου ἐπικαλύμματος δὲν παρετήρησα².

IV, πίν. I-IV φριτοτυπικῶς ἀπεικονισμένοι σκελετοὶ μοὶ φαίνονται ὁμοιότατα τεθαμμένοι πρὸς τινὰς τῶν ἐν Ἐλευσίνῃ, ἰδίως ὁ ἐν πίν. IV, ἀριθ. 2.

¹ Ἐξ ὑστερας μετακινήσεως τῶν ὀστέων δὲν δύναται νὰ ἐπῆλθε τοῦτο, διότι, ὡς παρετήρησα, πολλὰ τῶν ὀστέων διετήρουν ἐν τῇ γῆ τὴν αὐτὴν θέσιν, ἢν ἔχουσι κατὰ φύσιν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σκελετῷ, οἷον τὰ ὀστά τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ τὰ δύο ὀστά τοῦ πήχεως. Ὁ νεκρὸς οὗτος εἶχε ὡς κτερίσμα μόνον ἓνα εὐτελῆ κύαθον. Μόλις 0.10 βαθύτερον τῶν ὀστέων εὐρέθη μεγάλη πυρὰ ἄλλου νεκροῦ.

² Πρὸς Brückner καὶ Pernice ἐν. ἀν. σελ. 150.

Τὸ ἐπικάλυμμα ἔλειπεν ἰδίως ἐν τοῖς πλείστοις τῶν πλινθοκτίστων τάφων, ἀλλὰ καὶ ἐν τισὶ τῶν λιθοκτίστων, ὧν μάλιστα δύο ἦσαν καὶ λίαν πλούσιοι περιέχοντες ὁ μὲν 13, ὁ δὲ 15 ἀγγεῖα, ἐν οἷς καὶ τὰ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 1, 8 καὶ 9¹. Ἐνεκα τοῦ αὐτοσχεδίου τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐπικαλύμματος τῶν τάφων καὶ τῶν περιβαλλόντων αὐτοὺς τοιχαρίων, τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν ἦτο ἐντελῶς πεπληρωμένον χώματος πολλάκις ἰσχυρῶς συμπεπηγμένου, ὥστε ἡ ἐξαγωγή αὐτοῦ ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος ἄνευ φθορᾶς τῶν ὀστέων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν κτερισμάτων ἐνίοτε (Πρὸς. σελ. 35 ἐξ.). Δύο μόνον ὀρυκτοὶ τάφοι ἦσαν ἐσωτερικῶς κενοὶ χωμάτων καὶ τούτων ὁ εἷς ὄχι τελείως, ἀμφότεροι δὲ ἦσαν πενιχρότατοι ὁ μὲν μόνον μετὰ μικρᾶς οἰνοχόης, ὁ δὲ ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος.

Πλὴν τῶν ἀγγείων καὶ τῶν ἄλλων κτερισμάτων εὐρέθησαν ἐν πολλοῖς τῶν ὀρυκτῶν τάφων καὶ ὀστᾶ τινὰ ζώων μεγάλων καὶ μικρῶν, ἤτοι βοῶν καὶ προβάτων ἢ καὶ λαγῶν, ἐν τινὶ δὲ τάφῳ καὶ κελύφῃ ὤων². Ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῶν ἐν τοῖς τάφοις ἀγγείων πιστεύω ὅτι ἦσαν πλήρη ποτῶν καὶ ὑγρῶν τροφίμων, οἷον μέλιτος, γάλακτος, λίπους, ἐλαίου κ.τ.τ., ἢ ἄλλων ὁμοίων οὐσιῶν εἰς θεραπείαν τοῦ σώματος χρησίμων. Εἰκάζω δὲ τοῦτο ὅχι μόνον διότι δυσκόλως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔθους τῆς προσφορᾶς εἰς τοὺς νεκροὺς ἀγγείων, καὶ δὴ πολλάκις εὐτελῶν ἐν τάφοις ἄλλως πλουσίοις, ἐὰν ταῦτα ὑποθεθῶσι κενά, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι ὄχι

¹ Ἐκ τῶν 15 ἀγγείων τοῦ δευτέρου τάφου τὰ δέκα εἶνε πλατύστομοι λάγνοι ὅμοιοι τῇ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 8, ἔπειτα ἡ λαγαρωτέρα λάγνος πίν. 4 ἀριθ. 1 καὶ ὁ πίν. 4 ἀριθ. 9 κύαθος, δύο δίωτα κύπελλα μετὰ μαστιδίων, καὶ μία πυξὶς ἐμπεριέχουσα γλοιώδη τινα οὐσίαν, περὶ ἧς κατωτέρω. Πλὴν τῶν ἀγγείων εὐρέθη παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ καὶ σιδηροῦς σαυρωτὴρ δόρατος, οὗ ἡ αἰχμὴ δὲν εὐρέθη, καὶ προσέτι τὸ ὀπίσθιον μέρος ἐλεφαντίνης περόνης λίαν εὐτέχνως διακεκοσμημένον εἰς σχῆμα κεφαλῆς ὕφους. Ἡ ἐλεφαντίνη περόνη πιθανώτατα ὑπῆρχεν ἐν τῇ κόμῃ τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ τὸ σωθὲν μέρος αὐτῆς ἀποθραυσθὲν, ὡς φαίνεται, κατὰ τὴν ταφὴν εὐρέθη παρὰ τὸ ἀριστερόν πλευρόν τοῦ νεκροῦ ἐντὸς τοῦ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 9 κύαθου. Ἐν τῷ αὐτῷ κυάθῳ εὐρέθησαν καὶ μικρότατα τινὰ ὀστάρια, ἅτινα ἴσως εἶνε μὸς τινος εἰσδύσαντος εἰς τὸν τάφον καὶ ἐναποθανόντος. Ὁ τάφος ἀνήκεν εἰς τὸ μεσαῖον στρώμα, ἔκειτο δὲ πρὸς νότον τοῦ βωμαϊκοῦ ὀχετοῦ. Ὑπεράνω αὐτοῦ ἔκειτο ἄλλος τάφος ἐστεγασμένος διὰ πλακῶν καὶ ἔχων μόνον τὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν ἐκτισμένην, κτερίσμα δὲ οὐδέν.

² Περὶ τούτου πλείονα σελ. 105. Λαγοῦ δὲ, ὡς μοὶ ἐφάνη, (ἢ μὴ ἦσαν κυναρίου τινός;) παρὰ τὸ στήθος τοῦ νεκροῦ εὐρέθησαν ἐν τάφῳ λιθοκτίστῳ τοῦ μεσαίου στρώματος οὐδὲν ἄλλο ἐμπεριέχοντι κτερίσμα. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ τάφῳ α.

ἄπαξ εὐρέθησαν ἐν τάφοις ἀγγεῖα, ἅτινα εἶνε φανερόν ὅτι δὲν ἦσαν κενά. Οὕτω δύο μικροὶ κύαθοι νεκροδόχου πίθου τοῦ μεσαίου στρώματος εὐρέθησαν πλήρεις μελαίνης τινὸς γλοιώδους οὐσίας σαφέστατα διακρινομένης ἀπὸ τῶν ἐπικαθημένων χωμάτων, πυξίς δέ τις ἐν τῷ ἀνωτέρω (σελ. 98 ὑποσημ. 1) περιγραφέντι τάφῳ εὐρεθεῖσα ἦτο ὡσαύτως πλήρης γλοιώδους οὐσίας λευκῆς σαφέστατα καὶ αὐτῆς διακρινομένης ἀπὸ τῶν χωμάτων. Ἡ οὐσία αὕτη ἦτο βεβαίως μᾶζά τις χρήσιμος εἰς τὸν βίον¹. Τὸ αὐτὸ δηλοῖ καὶ ἡ ἐν εἰκ. 23 ἀπεικονιζο-

Εἰκ. 23. "Υψ. 0,165

μένη εὐτελεστάτη ἀγάνωτος λάγυνος, ἥτις εὐρέθη παρακεχωσμένη παρὰ τὸν ἐν πίν. 3 ἀριθ. 6 νεκροδόχον ἀμφορέα ἔχουσα τὸ στόμιον ἐπικεκαλυμμένον διὰ λίθου σκέποντος τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἐπικειμένων χωμάτων. Ἄλλη ὁμοία λάγυνος ἐπίσης διὰ λίθου ἐπικεκαλυμμένη εὐρέθη παρὰ τὴν νεκροδόχον θήκην, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ τὸ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 3 τεμαχίον (σελ. 91). Ὅμοιως ἐπικεκαλυμμένοι δι' ἐνὸς τεμαχίου πλακὸς ἀμφοτέροι εὐρέθησαν δύο εὐτελεῖς κύαθοι, παρακεχωσμένοι πλησίον ἄλλου τινὸς νεκροδόχου ἀμφορέως τοῦ ἀνωτέρου στρώματος². Ὑπάρχουσιν ὁμῶς καὶ πο-

¹ Τὴν μᾶζαν ταύτην ἐνόμισα ὅτι ἦτο πηλὸς τις ἀποκαθαριστικὸς (σμημα), ἀλλ' ὁ χημικός κ. Ὄθων Ρουσόπουλος ἀναλύσας τὴν ἐν τῇ πυξίδι ἀποφαίνεται ὅτι « δὲν εἶνε ἀνόργανος σάπων (πηλὸς κλπ.), ἀλλ' οὔτε ὀργανικὸς ἀποσπινθηρὸς σὺν τῷ χρόνῳ δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἤτο ποτε, διότι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ εὐρίσκατο κάπως μᾶλλον ἄφθορον τὸ νάτρον ἢ τὸ κάλι ». Συστατικὰ τῆς μάζης ταύτης ὁ κ. Ρουσόπουλος εὔρε τὰ ἐξῆς: ἀνθρακικὸν ὀξυ (CO₂), πυριτικὸν ὀξυ (SiO₂), ὀξειδίου σιδήρου (Fe₂O₃), ἄργιλλον (Al₂O₃), ἄσβεστον (CaO), μαγνησίαν (MgO), νάτρον (Na₂O) καὶ κάλι (K₂O), τὰ τελευταῖα ἀμφοτέρω εἰς ἐλαχίστην ποσότητα, καὶ ἔχνη ὀργανικῆς οὐσίας.

² Καὶ ὁ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 8 ἀμφορέως ἐπεκαλύπτετο ὑπὸ γαστροῦδος

λυάριθμα ἀγγεῖα, ἅτινα εἶτε ἔνεκα τῆς μικρότητος αὐτῶν ἢ τοῦ ἀκαταλλήλου σχήματος ἢ δι' ἄλλους λόγους δὲν εἶνε πιθανόν ὅτι ἐμπεριείχον τι, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἐθεωρήθησαν καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ ἀγγεῖα ὡς πρέπων τοῖς νεκροῖς κόσμος διὸ ὄχι σπανίως εὐρίσκονται ἀγγεῖα προφανῶς ἐπίτηδες ὡς ἐντάφια κατασκευασθέντα ἀπομιμούμενα δὲ εἰς μικρὸν μέγεθος τὸ σχῆμα ἄλλων ἀγγείων μεγάλων χρησίμων ἐν τῷ βίῳ. Τοιαῦτα εἶνε τὰ πλείονα τῶν ἐν τῷ ἀνωτέρω (σελ. 93) μνημονευθέντι νεκροδόχῳ πίθῳ εὐρεθέντων 16 ἀγγείων, τὰ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 9 καὶ 14-15, ἡ ἐν εἰκ. 21 σελ. 92 πρόχους ἄνευ κοιλίας καὶ ἄλλα ἱκανά. Καὶ

Εἰκ. 24. "Υψ. 0,16

τὸ ἐν εἰκ. 24 κρατηροειδὲς ἀγγεῖον (σελ. 105) πρὸς τὸναὐτὸν σκοπὸν μοι φαίνεται πεποιημένον.

Τινῶν ἐκ τῶν προσφερομένων τοῖς νεκροῖς ἀγγείων ἡ χρῆσις φαίνεται ὅτι ἦτο τυπικὴ καὶ κατὰ παράδοσιν ὠρισμένη (ὡς λ. χ. τῶν λουτροφόρων ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις) εἴτε διότι ἐθεωροῦντο ὡς ἀρμόζοντα εἰς νεκροὺς ὠρισμένης ἡλικίας ἢ φύλου ἢ καταστάσεως ἢ καθ' ὠρισμένον τινὰ τρόπον ἀποθανόντας ἢ δι' ἄλλον ὅμοιον λόγον, εἴτε διότι κατ' ἔθος ἐχρησίμευον ὡς σκεύη πρὸς ἐπιτέλειαν νομί-

κύλικος, καίτοι δὲν περιείχεν ὄστᾶ, ἀλλ' ἦτο κενός. Ὡσαύτως δὲ καὶ πλατύστομος λάγυνος ἐν τάφῳ ἀκτίστῳ τοῦ κατωτάτου στρώματος ἐπεκαλύπτετο ὑπὸ μεγάλου κυάθου. Ἄλλ' ἐν τούτοις τὸ ἐπικείμενον ἀγγεῖον δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὅτι ἦτο ἀπλῶς ἐπιτεθειμένον, ὄχι δὲ ὡς ἐπικάλυμμα.

μου τινός περι τούς νεκρούς. Τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῆ βέβαιον περι τῶν χαλκίνων φιαλῶν καὶ τῶν γαστροδῶν κυλίκων τῶν ἐπικαλυπτουσῶν τὸ στόμιον ὀστεοδόχων ἀγγείων, ὡς θὰ ἐκτεθῆ περαιτέρω, καὶ περι τῶν δύο εὐρεθεισῶν πηλίνων ροιῶν, ἧτοι τῆς ἐν πίν. 2 ἀριθ. 5 ἀπεικονισμένης (ἴδε σελ. 83) καὶ ἑτέρας μικροτάτης ἀγανώτου μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων, ἧτις εὐρέθη κατασυντετριμμένη ἐν τάφῳ τοῦ κατωτάτου στρώματος, περι οὗ ἴδε σελ. 105¹. Ὡσαύτως οἱ τρεῖς εὐρεθέντες πηλινοὶ τρίποδες, ἧτοι ὁ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 3 καὶ δύο μικροὶ ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἰσιδος, πιθανῶς εἶνε ὄργανα λατρείας, καίτοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καὶ ὡς ὁμοίωμα τῶν ἐν ταῖς κοιναῖς χρεῖαις τοῦ βίου συνήθων σκευῶν, ὡς εἶνε οἱ πέντε εὐρεθέντες κάλαθοι (ὁ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 17 καὶ ἕτερος ὁμοῖος ἐκ τοῦ τάφου α καὶ οἱ τρεῖς ἐκ τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος), τὰ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 4 ὑποδήματα καὶ ἡ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 13 σκάφη εὐρεθεῖσα ἐν τῷ ἀνωτέρῳ σελ. 81 καὶ 94 μνημονευθέντι νεκροδόχῳ πίθῳ. Ὅχι δὲ ὅλως ἀπίθανον εἶνε ὅτι καὶ ἄλλα ἀγγεῖα, ὡς αἱ πολλὰ εὐρισκόμενα οἰνοχόαι καὶ κύλικες, εἶχον τοιαύτην τινὰ ἔννοιαν προσφερόμενα ὡς κτερίσματα. Ἐπίσης πρὸς ἐπιτέλεσιν νομίμου τινός μοι φαίνεται ὅτι ἐχρησίμευον αἱ εὐτελεῖς ἀγάνωτοι λάγυνοι, αἱ ὅμοιαι τῇ ἀνωτέρῳ σελ. 99 εἰκ. 23 ἀπεικονισμένη, διότι καὶ ἀνάρμοστοι ὡς κτερίσματα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰς εἶνε, καὶ οὐδέποτε εὐρέθησαν δύο ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ, μάλιστα δὲ διότι μία ἀπέκειτο ἐντὸς τῆς ἐπικαλυπτούσης ὀστεοδόχον τινὰ ἀμφορέα χαλκῆς φιάλης, ὅπως ἀπεικονίζεται ἐν πίν. 3 ἀριθ. 7. Εὐρέθησαν δὲ τοιαῦται λάγυνοι ἐν ὄλῳ ὀκτώ, τρεῖς μὲν παρὰ νεκροδόχα ἀγγεῖα (πρβλ. σελ. 99), μία ὡς ἐπικάλυμμα νεκροδόχου στάμνου, δύο ἐν πυραῖς τεθραυσμένα, μία ἐν τῷ ὀρυκτῷ τάφῳ Γ καὶ μία ἐπὶ ὀστεοδόχου ἀμφορέως (πίν. 3 ἀριθ. 7). Ὑποπετεύω δ' ὅτι καὶ ἄλλο εἶδος εὐτελοῦς ἀγγείου, ἧτοι σφαιροειδεῖς ἀγάνωτοι ἀρύβαλλοι ἐξ ὑπολεύκου πηλοῦ,

¹ Πρβλ. Ὀμηρ. Ὑμν. εἰς Δῆμ. στ. 370 ἐξ.

Ὡς φάτο· γήθησεν δὲ περίφρων Περσεφόνηα
καρπαλίμως δ' ἀνόρουσ' ὑπὸ χάρματος, αὐτὰρ ὄγ' Ἄιδης
βοῆς κόκκον ἔδωκε φαγεῖν μελιθόα, λάθρη
ἄμφι ἐνωμήσας, ἵνα μὴ μένοι ἤματα πάντα
αὐθι παρ' αἰδοίῃ Δημητῆρι κvanoπέπλω.

Πλείονα ἴδε παρὰ Murr, Die Pflanzenwelt in der gr. Mythol. σελ. 52 ἐξ. Hehn, Kulturpflanzen σελ. 235 ἐξ.

ὡς ὁ ἐν εἰκ. 25 (ἐξ ὧν τρεῖς μὲν εὐρέθησαν ἐν νεκροδόχοις ἀγγείοις, ἕτεροι τέσσαρες ἐν πυραῖς, δύο ἐν τῷ τάφῳ α καὶ εἷς ἐν τῷ τῆς Ἰσιδος) δὲν

Εἰκ. 25. Ὑψ. 0,09.

ἦσαν τεθειμένοι ὡς ἀπλᾶ ἄνευ ἄλλης τινός ἔννοιας κτερίσματα¹. Περι ἄλλων κτερισμάτων, ἅτινα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς παίγνια, θὰ γείνη λόγος ἀκολούθως.

Τάφους τινὰς ὀρυκτοῦς ἢ συστάδας τοιούτων τάφων κρίνω ἀξίους ἰδίας περιγραφῆς, τοιοῦτοι δὲ εἶνε α') ἡ συστάς τοῦ τάφου γ, β') ὁ τάφος α, γ') ἡ συστάς τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος, δ') ὁ τάφος 11, ε') ὁ ἀνωτέρω σελ. 96 μνημονευθεῖς λίαν πλούσιος ἄκτιστος τάφος. Ἡ συστάς τοῦ τάφου γ συνέκειτο ἐκ τεσσάρων ἀλλεπαλλήλων κειμένων τάφων, οἵτινες τοσοῦτον πυκνῶς ἦσαν ἐστιβαγμένοι, ὥστε τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ κατωτάτου μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ἦτο μόλις 0,80, μετὰ μεγάλης δὲ δυσκολίας διηυκρινήθησαν τὰ καθ' αὐτοὺς ἐν τῇ ἀνασκαφῇ. Ὁ κατώτατος τάφος ἦτο πλινθόκτιστος πολλὴν ἐμπεριέχων τέφραν ὁμοῦ μετὰ τῶν ὀστέων, ἐπεκαλύπτετο δὲ ὑπὸ σωροῦ θαλασσίας ἄμμου πάχους 0,35 καὶ δὲν ἐμπεριεῖχεν οὐδὲν κτερίσμα. Ὑπεράνω αὐτοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς διεύθυνσιν ἔκειτο ἕτερος τάφος κτιστὸς διὰ λίθων ἐπιμελῶς συνηρμοσμένων, ἀκάλυπτος ἄνωθεν, ἔχων μῆκος 2 μ. καὶ πλάτος 0,95. Ὁ νεκρὸς ἔκειτο ἐπὶ τῆς κάτωθι θαλασσίας ἄμμου ἔχων παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ τεθαμμένον μικρὸν τι ζῶον, οὗ τὰ ὀστᾶ ἐχώρουν ὑπὸ τοὺς λίθους τοῦ τοίχου τοῦ τάφου, ἐξ οὗ ἦτο φανερόν ὅτι ὁ τοῖχος ἐκτίσθη μετὰ τὴν ἐναπόθεσιν τοῦ νεκροῦ ἢ τοῦλάχιστον μετὰ τὴν ἐναπόθε-

¹ Εἷς εὐρέθη καὶ ἐν τῇ πυρᾷ 60 (ἴδε σελ. 68-69). Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ ἀρύβαλλοι οὗτοι εὐρίσκονται συχνάκις ὁμοῦ μετὰ τῶν προειρημένων λαγύνων.

σιν τοῦ συντεθαμμένου ζώου. Ὡς κτερίσματα εἶχε πέντε ἀγγεῖα, ἤτοι μικρὰν πλατύστομον λάγυνον, μικρὸν τρύβλιον, οἰνοχόην, κύλικα καὶ κύαθον μετὰ ἡθμοῦ. Ὁ τρίτος νεκρὸς ἔκειτο ἐν ἀκτίστῳ τάφῳ χωριζόμενος ἀπὸ τοῦ δευτέρου διὰ στρώματος χαλίκων καὶ οὐδὲν ἔχων κτερίσμα¹. Ὁ δὲ τέταρτος διεσταυροῦτο πρὸς τοὺς ὑποκειμένους οὐδὲν καὶ αὐτὸς ἔχων κτερίσμα, ὃ δὲ τάφος αὐτοῦ ἐπεκαλύπτετο ὑπὸ πλακῶν στηριζομένων ἐπὶ αὐτοσχεδίου τοιχαρίου.

Ὁ τάφος α ὁ πλουσιώτατος μετὰ τὸν τῆς Ἴσιδος ἦτο σχεδὸν εἰπεῖν ἄκτιστος, περιβαλλόμενος μόνον ὑπὸ ὀλίγων τινῶν λίθων καὶ ἀκάλυπτος ἄνωθεν. Ἀνῆκεν εἰς τὸ μεσαῖον στρώμα, ὑπερέκειτο δ' αὐτοῦ λεπτὸν στρώμα ἀνθράκων καὶ τέφρας ἐξ ἐναγίσματός τινος, καὶ ἔτι ἀνωτέρω ἔκειτο ὃ ἐν σελ. 96 μνημονευθεὶς πλινθόκτιστος τάφος μετὰ τοῦ ὀκλάζοντος νεκροῦ. (Πρβλ. καὶ σελ. 43). Ὁ ἐν αὐτῷ τεθαμμένος νεκρὸς ἦτο γυνή, ὡς ἐμφαίνουσι τὰ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κρανίου εὐρεθέντα χρυσᾶ ἐνώτια μετὰ λεπτοτάτης κοκκιδωτῆς διακοσμῆσεως φέροντα λευκὸν τινα λίθον ἐνδεδεμένον ἐν τῷ μέσῳ καὶ δύο ἀπιοειδεῖς ψηφίδας ἠλέκτρου ἐκατέροθεν αὐτοῦ (πίν. 6 ἀριθ. 7)². Ἐτάφη καθημένη μετὰ ὀκλαδὸν συνεσταλμένων τῶν σκελῶν, τῶν δὲ χειρῶν κρεμασμένων ὀπισθεν, διὸ τὰ σκέλη μὲν καὶ τὸ κρανίον εὐρέθησαν ὁμοῦ, ὀπισθεν δ' αὐτῶν ἡ σπονδυλικὴ στήλη καὶ αἱ πλευραὶ, αἱ δὲ χεῖρες ἔτι μᾶλλον ὀπισθεν. Πλὴν τῶν χρυσῶν ἐνωτίων ἡ νεκρὰ ἔφερε δύο ὀσφυλίους τὸν μὲν χρυσοῦν τὸν δὲ χαλκοῦν, τρεῖς πόρπας χαλκᾶς³ καὶ ὄρμον, ἐξ οὗ εὐρέθησαν τέσσαρα χρυσᾶ σφαιρία, ἑτέρα ψηφίς χρυσοῦ ἐπιμήκης καὶ μία ὡσαύτως ἐπιμήκης ψηφίς ἐξ ἠλέκτρου, ἧτις βεβαίως δὲν ἦτο μόνη⁴. Ἐλεφάντινος δὲ τις

ῥαβδίσκος ἐλλιπῆς πλησίον πόρπης τινὸς τεθειμένος καὶ τούτου ἕνεκα κατιωμένος ὑπὸ τοῦ χαλκοῦ φαίνεται ὅτι ἦτο περόνη τις ἐν τῇ κόμῃ. Ἐν τῷ τάφῳ ὑπῆρχον προσέτι καὶ ὀστάρια μικροῦ τινος ζώου, ἴσως λαγοῦ (ἢ κυναρίου;). Ἀγγεῖα δὲ εὐρέθησαν 35 καὶ προσέτι ἐν ἰππάριον πήλινον μετὰ γεωμετρικῶν κοσμημάτων, εἰς πήλινος σφόνδυλος καὶ 14 πήλιναι σφαῖραι (βόλοι). Αἱ σφαῖραι αὗται, ὡς καὶ αἱ ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἴσιδος δὲν εὐρέθησαν ἀπασαὶ ὁμοῦ, ἀλλ' ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς ἢ καὶ πλείονας εἰς διάφορα μέρη τοῦ τάφου, αἱ ἐξ δ' ἐξ αὐτῶν εἶνε ἄτρητοι, ὥστε εἶνε φανερὸν ὅτι οὔτε ὄρμον ἀπετέλουν οὔτε εἰς τὴν στολὴν τῆς νεκρᾶς ἀνήκον, πιθανώτατα δὲ ἦσαν παίγνια. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀγγείων εἶνε συνήθη γεωμετρικά, ἀξιολογώτατα δὲ εἶνε τρία καλαθοειδῆ (ἐν οἷς καὶ τὸ πίν. 2 ἀριθ. 17) καὶ τὸ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 4 ζεῦγος ὑποδημάτων¹. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου προέρχεται καὶ τὸ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 16 γνωστοῦ σχήματος ἀγγεῖον. (Πρβλ. *Annali*

¹ Ταῦτα εἶνε πιστότατα καὶ μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας ἀπεικασμένα ὁμοίως πρὸς πραγματικὰ ὑποδήματα, ὥστε τούτου ἕνεκα καὶ διὰ τὴν παλαιότητα τῶν χρόνων, ἐξ ὧν προέρχονται, ἀποτελοῦσι μοναδικὸν ἀληθῶς καὶ πολύτιμον εὑρημα. Εἶνε δὲ πεποιημένα ὡς ζεῦγος, τὸ μὲν διὰ τὸν δεξιὸν πόδα, τὸ δὲ διὰ τὸν ἀριστερόν, καὶ συνίστανται ἐκ τριῶν μερῶν, α') τοῦ πέλματος, ὅπερ περιβάλλει καὶ ἄνωθεν τοὺς δακτύλους φθάνον σχεδὸν μέχρι τοῦ ταρσοῦ καὶ εἶνε ἐξώρραφον, ὅπως εἰς τὰ τουρκικὰ μέστια καὶ τὰ ἡμέτερα τσαρούχια, β') τοῦ ἀψιδίου συνισταμένου ἐξ ἐνὸς μόνου τεμαχίου δέρματος περιβάλλοντος τὸν τε ταρσὸν καὶ τὸ ὑπὲρ τὰ σφυρὰ μέρος τῆς κνήμης καὶ γ') τοῦ πρὸς τὸν ἄρμον τοῦ ποδὸς μέρους, ὅπερ εἶνε λευκὸν (ὅπως καὶ τὸ πέλμα), ἐνῶ τὸ ἀψίδιον εἶνε βεδαμμένον μέλαν, φαίνεται δὲ ὅτι συνίστατο ἐξ ἰδίου τεμαχίου εἴτε μαλακοῦ δέρματος ἢ τὸ πιθανώτερον ὑφάσματος (ἢ πῆλου), οὗ λεπταὶ πτυχαὶ δηλοῦνται δι' ἐγκεχαραγμένον γραμμῶν. Τὸ τρίτον τοῦτο μέρος ἀπολήγει ἄνωθεν εἰς προτετραμένον (πιθανῶς μεταλλινόν) δακτύλιον, ἐξ οὗ ἐξαρτάται ὁ ἴμας, ὁ συσφίγγων τὸ περὶ τὴν κνήμην μέρος. Τοῦ δακτυλίου τούτου ἡ ὑπερξίς ἦτο, ὡς φαίνεται, ἀναγκαία, διότι τὸ δῆμα (ἢ ὁ πῆλος) ἐξ οὗ συνίστατο τὸ παρὰ τὸν ἄρμον τρίτον μέρος τοῦ ὑποδήματος, δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτούμενην στερεότητα, ὥστε καὶ διατηρῆν ὑπὸ τοῦ ἱμάντος νὰ μὴ ἀποσχισθῇ κατὰ τὴν χρῆσιν. Τοῦ ἀψιδίου τὸ δῆμα φαίνεται ὅτι ἦτο σκληρόν, διὸ δὲν ἠδύνατο νὰ κατασκευασθῇ ἐξ αὐτοῦ τὸ παρὰ τὸν ἄρμον τοῦ ποδὸς μέρος τοῦ ὑποδήματος, περὶ τὴν κνήμην δὲ εἶνε πεποικιλμένον διὰ γεωμετρικῶν κοσμημάτων, ἅτινα δὲν θὰ ἔλειπον βεβαίως καὶ ἐν τοῖς πραγματικῶν ὑποδημασιν, θὰ ἦσαν δὲ κενητά. Ἡ ῥαφή τοῦ περιβάλλοντος τὸν ταρσὸν μέρους τοῦ ἀψιδίου πρὸς τὸ περὶ τὸ ἐσωτερικὸν σφυρὸν εἶνε δεδηλωμένη σαφῶς δι' ἐντομῆς καὶ λευκῶν στιγμάτων τοῦ πρὸς τὸν ἄρμον μέρους ὅμοιος δὲν φαίνεται ῥαφή ἕνεκα τῆς λεπτότητος αὐτοῦ πιθανώτατα. Περὶ ἑρῶν εἶνε ὅτι τὰ ἀρχαιότατα ταῦτα ὑποδήματα ἔχουσι κατασκευὴν πολὺ τελειότεραν πάντων τῶν ἐμοὶ τοῦλάχιστον γνωστῶν ἐλληνικῶν ὑποδημάτων, ὅσα παρίστανται ἐν μνημείοις τῆς τέχνης. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ τυχὸν ἐγεθησομένη ὑποψία, μήτοι ταῦτα ὑποδήματα ταῦτα εἶνε λύχνοι οἱ δὲ δακτύλιοι μυκτῆρες αὐτῶν, δὲν δύναται νὰ ἔχη οὐδεμίαν ὑπόστασιν διὰ πολλοὺς λόγους.

¹ Ὁ τρίτος νεκρὸς τοσοῦτον πλησίον ἔκειτο πρὸς τὸν δεύτερον σχεδὸν ἐφαπτόμενος αὐτοῦ, ὥστε δὲν εἶνε ὅλως ἀπίθανον νὰ ἐτάφη συγχρόνως μετὰ τοῦ δευτέρου ἐν τῷ αὐτῷ κτιστῷ τάφῳ χωριζόμενος ἀπ' ἐκείνου μόνον διὰ τοῦ ἐκ χαλίκων στρώματος. Πιστεύω δ' ὅμως πολλῶ μᾶλλον ὅτι οἱ δύο τάφοι εἶνε ὅλως ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων.

² Ὁμοιοτάτης ἐργασίας εἶνε καὶ τὰ ὑπὸ Φιλίου Ἐφ. Ἀρχ. 1885 πίν. 9 ἀριθ. 3 - 4 ἐκδοθέντα χρυσᾶ πινακίδια.

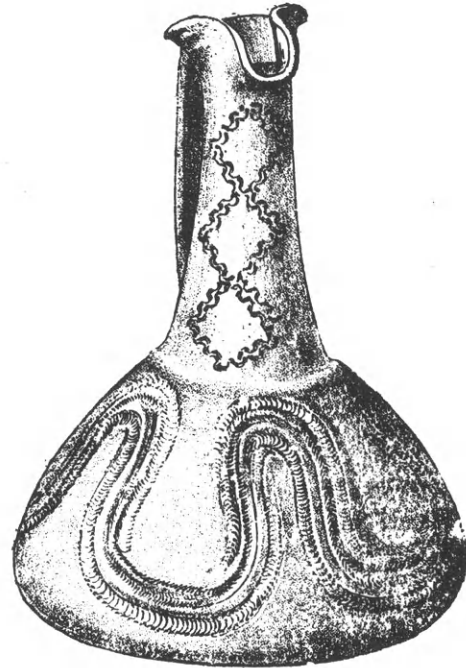
³ Πᾶσαι αἱ εὐρεθείσαι πόρπαι εἶνε μᾶλλον ἢ ἦττον ἐν κακῇ καταστάσει. Τὸ σχῆμα αὐτῶν ὁμοιάζει τῇ παρὰ Montelius, *La civilisation prim. en Italie, Serie A Pl. VIII 92*, ἀλλὰ τὸ ἐπιστήριγμα τῆς βελόνης εἶνε ἐν τισὶ πλατὺ, ὡς τῶν ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1892 πίν. 11.

⁴ Αἱ ψηφίδες τοῦ ὄρμου τούτου καὶ τὰ χρυσᾶ ἐνώτια εὐρίσκονται ἐν τῷ Ἀθήνησιν Ἐθνικῷ μουσεῖῳ ὁμοῦ μετὰ τοῦ συνόλου τῶν ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἴσιδος εὐρεθέντων ἀγγείων καὶ λοιπῶν ἀντικειμένων.

dell' Inst. 1872, Tav. K, 7). Πλήν τῶν γεωμετρικῶν καὶ τινῶν ἀγανῶτων εὐρέθησαν ἐν αὐτῷ καὶ τὰ δύο ἐν πίν. 2 ἀριθ. 14-15 μικρὰ ἀγγεῖα μετὰ τριποδικῆς βάσεως καὶ τὶς ἡμισφαιρικὴ φιάλη ἅπαντα χειροποίητα ἐκ μέλανος πηλοῦ ἀτελῶς ὠπτημένου ἐστιλβωμένα διὰ τριβῆς καὶ διακεκοσμημένα διὰ χαρακτῶν γεωμετρικῶν κοσμημάτων. Τὰ τρία ταῦτα ἀγγεῖα εἶνε προφανῶς ἔργα τῆς αὐτῆς τέχνης πρὸς τὰ ἐν Ἀφιδναῖς ὑπὸ S. Wide (ἔ. ἀν. πίν. XIV 1. XV, 2-3) εὐρεθέντα, ἀλλὰ πολὺ νεώτερα ἐκείνων βεβαίως. Τῆς αὐτῆς τέχνης φαίνεται ὅτι εἶνε ὡσαύτως καὶ δύο νεκροδόχοι λάγυνοι χειροποίητοι ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ, ἦτοι ἡ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 9 καὶ ἄλλη μνημονευθεῖσα σελ. 93, καίτοι ἡ διακόσμησις αὐτῶν δὲν ἔχει καταφανῆ ὁμοιότητα πρὸς τὰ τῶν Ἀφιδνῶν.

Ἡ συστάς τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος ἀπετελεῖτο καὶ αὐτὴ ἐκ τεσσάρων ἀλλεπαλλήλων ὀρυκτῶν τάφων, ὧν κατώτατος ἦτο ὁ τῆς Ἰσιδος ἐκτισμένος διὰ τεμαχίων πλακῶν, ἐπεστρωμένος διὰ χαλίκων καὶ ἐπικεκαλυμμένος ὡσαύτως διὰ πλακῶν. Τὸ μέγεθος αὐτοῦ ἴδε σελ. 96 (πρβλ. καὶ σελ. 36). Ὁ ὑπεράνω τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος κείμενος νεκρὸς δὲν ἐπεκάλυπτεν αὐτὸν ὀλόκληρον, διότι δὲν ἐξετείνετο μέχρι τοῦ πρὸς ἀνατολὰς μέρους, ὅπου ὑπῆρχεν ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ, ἀλλ' αὐτόθι ἴστατο ἐπὶ τῶν πλακῶν ἡ ἐν σελ. 88 μνημονευθεῖσα ὕδρια. Ὁ τάφος τοῦ δευτέρου τούτου νεκροῦ ἦτο κτιστὸς διὰ λίθων καὶ πλίνθων καὶ ἀκάλυπτος, ἐμπεριεῖχε δὲ ἴ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα, ἐν οἷς καὶ τὸν μικρὸν σελ. 100 εἰκ. 24 κρατῆρα, μικρὰν ροιὰν μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων ἐφαρμένην (πρβλ. σελ. 100) καὶ μίαν σφαιρὰν πηλίνην, προσέτι δὲ καὶ ὄχι ὀλίγα τεμάχια κελύφους ὠν. Ὁ νεκρὸς ἦτο τεθαμμένος καθήμενος, ἐκτεταμένα ὅμως ἔχων τὰ σκέλη, ἐξ ὧν ἀπεκόπησαν οἱ ἄκροι πόδες (πρβλ. σελ. 81) ὑπὸ τοῦ ἐν σελ. 98 μνημονευθέντος λιθοκτίστου ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος τάφου, τοῦ μόνου εὐρεθέντος κενοῦ χωμάτων. Ὁ τρίτος νεκρὸς ἔκειτο 0,40 ὑψηλότερον τοῦ δευτέρου διασταυρούμενος πρὸς αὐτὸν ἐν ἀκτίστῳ τάφῳ οὐδὲν ἔχων κτερίσμα. Ὁ δὲ ἀνώτατος πάντων τέταρτος τάφος ἔκειτο ἐπίσης ἐν ἀκτίστῳ τάφῳ κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν πρὸς τὸν τρίτον, ἔχων ὡς κτερίσματα δύο ἀγγεῖα, ὧν τὸ ἕτερον εἶνε ἡ

ἐν εἰκ. 26 ἀπεικονιζομένη μικρὰ λήκυθος ἐξ ὑπολεύκου ἐστιλβωμένου πηλοῦ μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων. Τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος μέχρι τοῦ πυθμένος τοῦ τέταρτου τάφου ἦτο 1,80. Ὁ τάφος τῆς Ἰσιδος ἀνήκεν ἐπίσης εἰς γυναῖκα, ὡς ἐμφαίνουσι τὰ ἐπὶ τοῦ κρανίου αὐτῆς εὐρεθέντα χρυσᾶ μετὰ τριῶν ἐν-

Εἰκ. 26. Ὑψ. 0,135

δεδεμένων ψηφίδων ἠλέκτρου ἐνώτια (πίν. 6 ἀριθ. 6). Ἐνεκα τῆς μικρότητος τοῦ τάφου ἡ νεκρὰ δὲν ἦτο τεθαμμένη ὑπτία, ἀλλ' ἀνακεκλιμένη πρὸς τὸν τοῖχον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ τάφου, στηρίζουσα τὸν ἀγκῶνα τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἐν τῇ γωνίᾳ αὐτοῦ. Ἐν ἑκατέρῃ τῶν χειρῶν ἐφόρει χαλκᾶ φέλια καὶ δακτυλίου, ἓνα μὲν ἀργυροῦν ἐν τε τῇ δεξιᾷ καὶ τῇ ἀριστερᾷ, δύο σιδηροῦς ἐν τῇ δεξιᾷ καὶ ἓνα ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ τέσσαρας ἢ πέντε χαλκοῦς, ὧν ἓνα μόνον ἐν τῇ ἀριστερᾷ. Παρὰ τὸ κρανίον εὐρέθη τεμάχιον πλατείας ἐλεφαντίνης περόνης μετὰ σκαλιστῶν κοσμημάτων, μίαν μικρὰ πόρπη χαλκῆ καὶ δύο σιδηρᾶ ἀντικείμενα (τὸ ἐν δακτυλιοειδῆς) ἅπαντα ἀνήκοντα εἰς τὴν στολὴν τῆς κόμης. Ἔτεροι ἐξ χαλκαῖ πόρπαι ἀνήκον εἰς τὸν ἱματισμὸν τῆς νεκρᾶς, αἱ δύο δὲ μεγαλύτεραι εὐρέθησαν παρὰ τὸν δεξιὸν ὦμον. Εἰς τοὺς βοστρύ-

χους τῆς κόμης φαίνεται ὅτι ἦτο προσηρημένος καὶ ὄρυμος ἐκ ψηφίδων αἰγυπτιακῆς πορσελάνης εὐρεθεὶς παρὰ τὸν δεξιὸν ὤμον τῆς νεκρᾶς. Ἐτερος ὄρυμος ἐκ μικροτάτων κόκκων ἠλέκτρου καὶ ἐπιμήκων ψηφίδων αἰγυπτιακῆς πορσελάνης φαίνεται ὅτι ἀνήκεν εἰς τὸν λαιμόν. Πλὴν τούτων εὐρέθησαν ἐν τῷ τάφῳ εἰς ἀστράγαλος προβάτου, δύο λεπτόταται σιδηραὶ λεπίδες καὶ ἄλλη λεπίς ἐξ ὀψιδιανοῦ λίθου καὶ 16 πήλινα σφαῖραι (βόλοι), ὧν αἱ 6 ἄτρητοι. Ἀγγεῖα δὲ εὐρέθησαν 68, πληροῦντα ὁλοσχερῶς τὸν χώρον τοῦ τάφου¹. Τὰ πλεῖστα εἶνε πολὺ μικρά, πάντα δὲ ὄχι πολυτελεῖ οὐδὲ πολὺ εὐτεχνα, τρία μάλιστα εἶνε ἀγάνωτα εὐτελέστατα, ἐν δὲ εἶνε μικροτάτη χωνοειδῆς βάσις μεγαλυτέρου ἀγγείου ἀποθραυσθέντος, ἐγένετο δ' ἐν τῇ ταφῇ χρῆσις αὐτῆς ὡσεὶ ἦτο αὐτοτελεῖς ἀγγεῖον ἀρχῆθεν οὕτω κατεσκευασμένον². Ἡ συχνάκις παρατηρηθεῖσα τοιαύτη εὐτέλεια τινῶν ἀγγείων ἐν τάφοις ἄλλως πλουσίσις, ὡς καὶ ὁ μέγας τῶν ἀγγείων ἀριθμὸς φαίνεται ὅτι δηλοῦσιν ὅτι ταῦτα δὲν προσεφέροντο πάντα ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀπωτέρων συγγενῶν ἢ φίλων, ὧν οὔτε ἡ πρὸς τὸν νεκρὸν στοργὴ οὔτε ἡ εὐπορία ἦτο ἴση. Ἀξιολογώτατα ἐκ τῶν ἐν τῷ τάφῳ εὐρεθέντων ἀγγείων εἶνε τρία καλαθοειδῆ τὸ μὲν ὡς τὸ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 17, τὰ δὲ δύο διάτρητα (εἰκ. 27), προσέτι

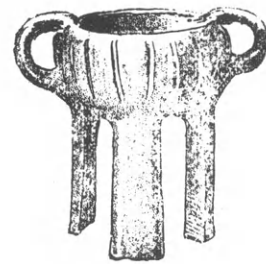
Εἰκ. 27. Ὑψ. 0,09

δὲ δύο μικροὶ τρίποδες ἐκ μέλανος πηλοῦ μετὰ

¹ Ἐκ τοῦτου δὲν μοι φαίνεται ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσῃ τις ὅτι ἡ προσηρημένη ὕδρια ἐτέθη ὑπὲρ ἄνω τοῦ ἐπικαλύμματος τοῦ τάφου δι' οὐδένα ἄλλον λόγον, εἰμὴ ἐπειδὴ δὲν ἐχώρει ἐντός· διότι καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχεν, εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἐξευρεθῇ ἡ ἴσως ἀνεψυμένον τοῦ τοῦ τάφου κατὰ ὀλίγα ἑκατοστά.

² Τάφος μικροῦ παιδίου εὐρεθεὶς ἐν τῇ νοτιᾷ αὐλῇ τοῦ ἱεροῦ ἐμπεριείχε πέντε τοιαύτας βάσεις. Περὶ τούτου θὰ γείνη λόγος ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. Ἐτ. τοῦ 1898.

χαρακτῶν κοσμημάτων (εἰκ. 28), καὶ τρεῖς μικραὶ φιάλαι (διαμέτρου 0,05-0,085) χειροποίητοι ὁμοίωταται ταῖς ἐκ Τίρυνθος παρὰ Schliemann (Tiryns σελ. 157, πίν. XXVII b). Πλὴν τῶν εὐρημάτων τούτων ἄτινα, οὐδὲν ἔχουσι τὸ ἑκτακτον, εὐρέθη ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ὅλως ἀπροσδοκῆτως κατὰ τὸ πρὸς τὰ σκέλη τῆς νεκρᾶς μέρος τὸ ἐν πίν. 6 ἀριθ. 1-1^α εἰδῶλιον Ἰσιδος ἐξ αἰγυπτιακῆς πορσελάνης (ὑψος αὐτοῦ 0,054) καὶ οἱ ἐν πίν. 6 ἀριθ. 2-4 τρεῖς ἐξ ὁμοίας ὕλης αἰγυπτιακοὶ σκαραβαῖοι¹. Ὅρμον δὲν ἀπετέλουν τὰ αἰγυπτιακὰ ταῦτα ἀντικείμενα, ὡς τοῦλάχιστον μοὶ ἐφάνη,

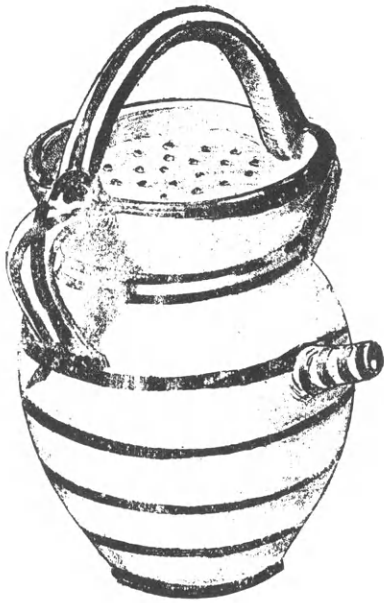

Εἰκ. 28. Ὑψ. 0,06

οὐδ' ἄλλως ἐφαίνοντο ἀνήκοντα εἰς τὴν στολὴν τῆς νεκρᾶς, καθ' ὅσον ἠδυνήθη νὰ ἀντιληφθῶ, πιστεύω δὲ πολὺ μᾶλλον ὅτι δὲν ἦσαν τεθειμένα ἐν τῷ τάφῳ ὡς ἀπλᾶ ἀθύρματα, ὧν ἠγνοεῖτο ἡ σημασία, ἀλλ' ὅτι εἴτε διότι τὰ ἐν Ἐλευσίνι μυστήρια προῆλθον ἐξ Αἰγύπτου, εἴτε διότι ὁμοιάζον πρὸς τὰ αἰγυπτιακὰ, ἢ Ἰσις ἤδη ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις δὲν ἦτο ἄγνωστος ἐν Ἐλευσίνι, ἀλλ' εἴτε συνταυτιζομένη τῇ Δήμητρι εἴτε νομιζομένη θεότης οἰκεία αὐτῇ ἐτύγγανε σεβασμοῦ τινος, ἂν ὄχι καὶ λατρείας ἐν τῷ τῆς Δήμητρος τόπῳ. Ἄν δ' ἀληθῶς ταῦτα ἔχουσιν οὕτω, ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἦτο δύσκολον νὰ γίνωσι δεκταὶ εἰς τὰς ἐν Ἐλευσίνι τελετὰς καὶ τινες συνήθειαι αἰγυπτιακαί, διὸ νομίζω ὅτι δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον ὅτι ἐκ τῶν ἀγγείων τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος τρία (ὧν τὸ ἐν μικρότατον χειροποίητον) ἔχουσι τὸ σχῆμα τοῦ σικλίου (situla), ὅπερ ὡς γνωστὸν ἐν πλείστοις μνημείοις τῆς ἀρχαίας τέχνης παρίσταται φέρουσα ἢ Ἰσις καὶ αἱ ἱέρειαι αὐτῆς. Ἐν τῶν εἰρημένων τριῶν σικλίων, ὅπερ μὴ

¹ Σκαραβαῖος τις ἐξ ὑαλώδους μάζης εὐρέθη καὶ ὑπὸ Φιλίου (σελ. 175 ὑποσ. 2), ἀλλ' εἶνε ἐφαρμένον.

νον τῶν ἄλλων ἔχει κρουρόν καὶ ἠθμόν, ἀπεικονίζεται ἐν εἰκ. 29 Ἀληθῶς ὅμοια ἀγγεῖα ὑπάρχουσι γνωστὰ καὶ ἄλλα ἀλλαχόθεν, καὶ τὸ σχῆμα δ' αὐτῶν δὲν εἶνε τοιοῦτον, ὥστε ἐξ ἅπαντος νὰ λογισθῶσιν ὡς σκεύη λατρείας, ἀλλ' οὐδὲν ἤττον ἢ εὐρεσις αὐτῶν ἐν τούτῳ τῷ τάφῳ εἶνε ἀξιοσημείωτος, καὶ προσέτι ὅτι ὅμοια ἀγγεῖα δὲν εὐρέθησαν ἐν ἄλλοις τάφοις τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως πλὴν τοῦ τάφου α καὶ τοῦ κατωτέρω περιγραφησομένου ἀκτίστου, ἐξ οὗ προέρχεται ὁ ἐν πίν. 6 ἀριθ. 5 αἰ-

Εἰκ. 29. Ὑψος ἄνευ τῆς λαβῆς 0,15

γυπτιακὸς σκαραβαῖος, καὶ ὅτι ἐὰν ὑποτεθῆ ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἰσιδος ἔχουσι λόγον θρησκευτικόν (ἐὰν λ. χ. ὑποτεθῆ ὅτι ἡ τεθαμμένη ἦτο ἰέρεια), ὁ αὐτὸς λόγος δύναται κάλλιστα νὰ ἰσχύη καὶ περὶ ἐκείνων τῶν τάφων, πολλὰ πλὴν ἐχόντων ὁμοιότητα πρὸς τὸν τῆς Ἰσιδος. Ἡ πρόοδος τῶν ἀνασκαφῶν ἴσως παράσχη καὶ ἄλλα αἰγυπτιακὰ ἢ αἰγυπτιαζόντα μνημεῖα ἱκανὰ νὰ διαφωτίσωσι σαφέστερον καὶ βεβαιότερον τῶν ὑπαρχόντων τὰς πρὸς τὴν Αἴγυπτον σχέσεις τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἱεροῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πρότερον εὐρημένων ἴσως ὑπάρχουσι τινὰ δυνάμενα νὰ συντελέσωσιν εἰς τοῦτο κατὰ τι, διὸ ἐνόμισα ὅχι ἀνωφελές νὰ ἐκδοθῶσιν ἐνταῦθα καὶ ἕτεροι ἑνδεκα αἰγυπτιακοὶ σκαραβαῖοι (πίν. 6 ἀριθ. 8-18) εὐρεθέντες ὑπὸ Φιλίου οἱ μὲν ἐν αὐτῷ τῷ Τελεστηρίῳ, οἱ δὲ ἔξωθι

τῆς Φιλωνείου στοᾶς, πάντες εἰς μέγα βάθος, ἐν πολὺ παλαιαῖς χρόνοις κατακεχωσμένοι¹.

Ὁ τάφος 11 εἶνε λίαν ἀξιοσημείωτος καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ (πρβλ. σελ. 96), ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἐν αὐτῷ εὐρεθεῖσαν μικρὰν γαστρώδη κύλικα (πίν. 5 ἀριθ. 1 καὶ 1α), τὴν φέρουσαν ἔνθεν μὲν παράστασιν πεζομαχίας, ἐτέροθεν δὲ παράστασιν μάχης ἀπὸ νεώς, ἣτις βεβαίως εἶνε ἀξία νὰ κατάσχη ἕξοχον θέσιν μεταξύ τῶν φερόντων ὁμοίας παραστάσεις γεωμετρικῶν ἀγγείων². Ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου προέρχεται καὶ ἡ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 2 οἰνοχόη μετὰ στρεπτήης λαβῆς καὶ τριλόβου στομίου. Ἡ τε κύλιξ καὶ ἡ οἰνοχόη ὡς καὶ ἕτεραι δύο οἰνοχόαι ἀπλούστεραι εὐρέθησαν παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ κειμένην πρὸς ἀνατολάς. Ὁ τάφος ἦτο κτιστὸς διὰ λίθων καὶ τεμαχίων πλακῶν καὶ ἀκάλυπτος ἄνωθεν, ἀνῆκε δὲ εἰς τὸ κατώτατον στρώμα, ὀλίγον τι βαθύτερον κείμενος τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος. Ὁ νεκρὸς ἔκειτο ὑπτίως ἔχων ἐπὶ τοῦ κρανίου ἓνα χαλκοῦν καὶ δύο σιδηροῦς δακτυλίους, οἵτινες βεβαίως ἦσαν σφηκωτῆρες τῆς κόμης. Παρὰ τὸ κρανίον αὐτοῦ ὡσαύτως εὐρέθησαν καὶ ὀλίγα ὀστᾶ μικροῦ τινος ζώου. Ἀγγεῖα εὐρέθησαν 10, ὧν 6 ἦσαν κύλικες, μία πυξίς καὶ τρεῖς οἰνοχόαι, ὧν ἡ μία ἔκειτο ἀνεστραμμένη.

Ὁ δ' ἀνωτέρω σελ. 96 (ἐν ἀρχῇ) μνημονευθεὶς λίαν πλούσιος ἀκτίστος τάφος, ἐξ οὗ προέρχεται

¹ Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς νεκροπόλεως, ἀλλ' ἐν σημερινῇ ἐπιχώσει εὐρέθη προσέτι καὶ κορμὸς μικροῦ μαρμαρίνου εἰδωλίου γυναικὸς ὄλως γυμνῆς θηλαζούσης βρέφος, ἣτις ἐξ ἅπαντος εἶνε ἡ Ἰσις.

² Ἐν ἀμφοτέροις ταῖς παραστάσει τῆς κύλικος ταύτης ἀξιοπαρατήρητος εἶνε ἡ κατ' ἀντιστοιχίαν διάταξις τῶν μορφῶν, ἣτις ὅμως ἀπέχει πολὺ τῆς ἐν ταῖς παραστάσει τῶν γνωστῶν μεγάλων ἀγγείων τοῦ Διπύλου μονοτόνου συμμετρίας. Ἡ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν παραστάσεων ναῦς εἶνε μικροτέρα τὴν κατασκευὴν ἄλλων ἐξ ἀγγείων τοῦ Διπύλου γνωστῶν νεῶν, φαίνεται δὲ ὅτι εἶνε κωπηλατος, ἢ ὁ ἰστός ἔχει ἀφαιρεθῆ. Τὰ ἐπὶ τοῦ περιτοναίου ὑψούμενα δίκην στηλῶν πέντε (πολὺ παχύτερα τοῦ προσήκοντος) ξύλα οὐδὲν ἄλλο φαίνεται ὅτι δύνανται νὰ εἶνε ἢ σκαλμοί, ἴσως δὲ ἔκτος σκαλμὸς εἶνε ἡ ἐν τῷ πηδαλίῳ πλησίον τοῦ κυβερνήτου φαινομένη μικρὰ κεραία κατὰ παραδρομὴν τοῦ τεχνίτου εἰς ἀνοικτεῖον θέσιν προστεθεισα. Τὸ ἐπὶ τῆς πρώρας καθήμενον πτηνὸν φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε ἀπλῶς πρὸς πλήρωσιν τοῦ χώρου προστεθειμένον, ἴσως δὲ εἶνε οἰωνός. Ἡ ἀπουσία τῶν κωπηλατῶν, ἐνῶ ὑπάρχει ὁ κυβερνήτης, φαίνεται ὅτι οὐδένα ἄλλον ἔχει λόγον, ἢ ὅτι ἡμέλησε νὰ γράψῃ αὐτοὺς ὁ τεχνίτης. Τὸ φέρον ἕτεραν παράστασιν πλοίου ὄστρακον πίν. 5, ἀριθ. 3 ἀνήκει εἰς σκύφον πρωτοκορινθιακόν, εὐρέθη δὲ παρὰ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ὥστε δὲν εἶνε ἐκ τῶν εὐρημάτων τῆς νεκροπόλεως. Τὴν πληρεστάτην ἀναγραφὴν τῶν ἐπὶ ἀγγείων τοῦ Διπύλου παραστάσεων πλοίων παρέχει ὁ Cecil Torr ἐν Revue archéol 1894 σελ. 14 ἐξ.

καὶ ὁ ἐν πίν. 6 ἀριθ. 5 αἰγυπτιακὸς σκαραβαῖος, εὐρέθῃ ὡσαύτως ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι μετὰ τὸν τάφου τῆς Ἰσιδος καὶ τῶν τοίχων Ε' καὶ Ε". Ὁ σκελετὸς ἐφαίνετο λίαν βραχὺς ἔχων μέγεθος μῆκος 1,40, καὶ μάλιστα ἐνῶ τὰ σκέλη εἶχον μῆκος 0,75, ὀλόκληρος ὁ κορμὸς ἀπὸ τῶν γλουτῶν μέχρι τοῦ λαιμοῦ εἶχε μέγεθος μῆκος 0,40. Τοῦτο προῆλθεν ἀναμφιβόλως ἐπειδὴ ὁ νεκρὸς ἐτάφη ἀνακεκλιμένος, ἀλλὰ ἔνεκα τῆς συμπίεσεως τῶν χωμάτων τὰ ὀστά ἐστρώθησαν ἅπαντα εἰς ὀριζοντίαν θέσιν¹. Ὁ ἐν πίν. 6 ἀριθ. 5 αἰγυπτιακὸς σκαραβαῖος εὐρέθῃ ὁμοῦ μετὰ μακροῦ ὄρμου ἐκ πεσσοειδῶν ψηφιδῶν αἰγυπτιακῆς πορσελάνης παρὰ τὸν δεξιὸν ὦμον τοῦ νεκροῦ, ἀπετέλει δέ, ὡς φαίνεται, μετὰ τοῦ ὄρμου κόσμον τῶν βοστρύχων. Εὐρέθησαν ὡσαύτως εἰς χαλκοῦς δακτύλιος ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τοῦ νεκροῦ καὶ ἕτερος ἐν τῇ ἀριστερᾷ, παρὰ δὲ τὸ δεξιὸν πλευρὸν αὐτοῦ καὶ σιδηροῦν τι ἀντικείμενον ἐφθαρμένον. Ἀγγεῖα δὲ εὐρέθησαν 20, ἐξ ὧν ἐμνημονεύθη ἤδη (σελ. 109) σικλίον τι ἀπλούστατον. Πλὴν τῶν ἀγγείων εὐρέθησαν καὶ τὰ ἐν εἰκ. 30-32 τρία πήλινα ἀντικείμενα, ἅτινα φαίνεται ὅτι εἶνε παίγνια. Ἄξιον σημειώσεως ὁμῶς

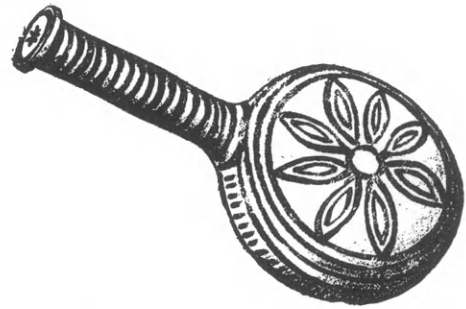

Εἰκ. 30. Διάμετρος 0,075, πάχος 0,51

εἶνε ὅτι, καθ' ἃ ἐβεβαίωσεν ὁ καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς κ. Ῥήγας Νικολαΐδης, ὁ νεκρὸς δὲν ἦτο παῖς, ἀλλ' ἦγεν ἡλικίαν 25 ἐτῶν περίπου, δυστυχῶς ὁμῶς δὲν διεκρίνετο ἂν ἦτο ἀνὴρ ἢ γυνή. Τὸ ἐν εἰκ. 30 φακοειδὲς ἀντικείμενον ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἐγκεκλεισμένην σφαῖραν τινὰ πηλίνην κροτοῦσαν ἐν αὐτῷ, κατὰ δὲ τὴν περιφέρειαν εἶνε διάτρη-

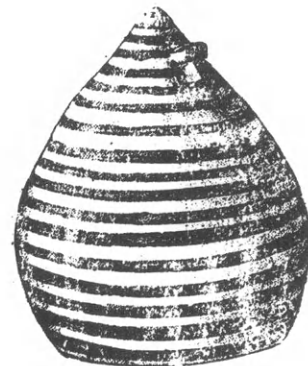
¹ Τὸ αὐτὸ παρατηρήθη καὶ ἐν κτιστῷ τάφῳ τοῦ μεσαίου στρώματος, ἐξ οὗ προέρχεται τὸ ἐν πίν. 4 ἀριθ. 5 κύπελλον. Τοῦτου ὁ κορμὸς ἐφαίνετο παρὰ φύσιν βραχὺς.

τον πρὸς ἐξάρτησιν. Ὅμοίως κροτεῖ ἐκ τῶν ἐγκεκλεισμένων ἐν αὐτῷ χαλίκων καὶ τὸ ἐν εἰκ. 31 ἀντικείμενον, ὁμοιάζον πρὸς σείστρον. Τοῦ δὲ ἐν

Εἰκ. 31. Μῆκος 0,13, πάχος 0,03, διάμετρος 0,68

εἰκ. 32 κωνικοῦ ἀντικειμένου, οὐ καταφανῆς εἶνε ἡ ὁμοιότης πρὸς τὰ προσαρτήματα τοῦ ἐξ Ἀφιδνῶν (Mittheil. XXI πίν. XIV ἀριθ. 4) ἀγγείου, ἢ χρῆσις δὲν εἶνε σαφής, διότι οὔτε κροτεῖ, ὡς τὰ ἄλλα, οὔτε συριγμὸν φαίνεται ὅτι δύναται νὰ ἐκβάλῃ ἐκ τῆς μικρᾶς παρὰ τὴν κο-

Εἰκ. 32. Ὑψος 0,84, διάμετρος τῆς βάσεως 0,066

ρυφὴν αὐτοῦ ὀπῆς, ἀλλ' ἐπωσδήποτε οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι καὶ αὐτὸ ἦτο προωρισμένον πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ὡς καὶ τὰ ἄλλα δύο.

Γ' καὶ Δ'). Πυραὶ καὶ ὀστεοδόχα ἀγγεῖα. Αἱ πυραὶ τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κεχωρισμένα ἀπὸ τῶν ὀστεοδόχων ἀγγείων, εἰς δὲ μόνος ὀστεοδόχος ἀμφορεὺς τοῦ μεσαίου στρώματος εὐρεθεὶς ἐπὶ τέφρας ἐφαίνετο ὅτι ἠδύνατο νὰ περιέχῃ τὰ ὀστά τοῦ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ πυρᾷ καέντος νεκροῦ, ἀλλὰ καὶ τότε δὲν ἦτο τοῦτο σαφές. Ἄλλος ὀστεοδόχος ἀμφορεὺς ἐντὸς πυρᾶς εὐρεθεὶς ἦτο προφανῶς παλαιότερος τῆς πυρᾶς (σελ.

79 Α')· εἰς τοῦτον ἀνήκεν ἢ ἐν πίν. 5 ἀριθ. 2-2α οἰνοχόη ἢ φέρουσα ἐν μὲν τῷ λαιμῷ παράστασιν δύο ἀντιμετώπων πτηνῶν καταβιβρωσκόντων ἰχθῦν καὶ αἰγάγγρων ἐκατέροθεν, ἐπὶ δὲ τῆς κοιλίας πάλιν ὁμοίαν παράστασιν πτηνῶν καταβιβρωσκόντων ἰχθῦν. Συχνάκις ὅμως ἐν τῇ τέφρᾳ τῶν πυρῶν ὑπῆρχον τοσαῦτα λείψανα ὀστέων, ὥστε ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς βέβαιον ὅτι δὲν συνελέχθησαν τὰ ὀστᾶ εἰς ἴδιον ὀστεοδόχον ἀγγεῖον. Αἱ πυραὶ τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως ἦσαν μὲν ἐν γένει μικρότεραι τῶν προϊστορικῶν τοῦ ἀνατολικοῦ (πρβλ. σελ. 67-68), ἀλλ' ὅμως εὑρέθη καὶ πυρὰ ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι ἔχουσα μῆκος ὑπὲρ τὰ 2 μ., πλάτος 0,40 καὶ βάθος 0,50. Τινὲς ἐκ τῶν πυρῶν περιεβάλλοντο ὑπὸ πλίνθων ἢ πλίνθων ὁμοῦ καὶ λίθων, αἱ πλείονες ὅμως ἦσαν ἄκτιστοι. (Πρβλ. καὶ σελ. 86 καὶ 87). Συντρίμματα γεωμετρικῶν ἀγγείων εὑρίσκοντο ἐν ταῖς πυραῖς ἱκανά, ἐξ ὧν συνεχόλλησα καὶ τινα ἀγγεῖα πλήρη, ἀξιοπαρατήρητος δ' ἦτο ἐν αὐταῖς ἡ συχνότης τῶν χειροποιήτων εὐτελῶν λαγύνων, οἷα ἢ ἐν σελ. 99 εἰκ. 23. Ἐν γένει ὅμως ὡς πρὸς τὰ κτερίσματα αἱ πυραὶ εἶνε τὸ πενιχρότατον εἶδος τῶν τάφων. Τὰ δὲ ὀστεοδόχα ἀγγεῖα εἶνε συνήθως ἀμφορεῖς καλῶς διακεκοσμημένοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον, οὐδέποτε δὲ τόσο εὐτελεῖς, ὡς τινα τῶν νεκροδόχων ἀγγείων. Κατωρύσσοντο δὲ ὀρθια (πρβλ. σελ. 91) εἴτε ἀπλῶς ἐντὸς τῆς γῆς, περιβαλλόμενα ἐνίοτε καὶ ὑπὸ ὀλίγων ἢ πολλῶν λίθων ἐπισεσωρευμένων, ὡς ὁ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 4 ἀμφορεὺς (σελ. 86 ἐξ.), εἴτε ἐντὸς μικρῶν πλινθοκτίστων ἢ λιθοκτίστων τάφων. Τοιοῦτος εἶνε ὁ τάφος β', ἔχων μῆκος 1 μ., πλάτος 0,55 καὶ βάθος 0,50, οὗ ἡ κατασκευὴ περιεγράφη ἤδη σελ. 46 (πρβλ. καὶ σελ. 36)· κατὰ τὰς στενάς πλευράς ἦτο ἄκτιστος. Ἐντὸς αὐτοῦ εὑρέθησαν δύο ἀμφορεῖς ἐπικεκαλυμμένοι διὰ κυλίκων, ὁ εἰς δ' αὐτῶν ἐμπεριεῖχε τὰ ὀστᾶ. Ἐν αὐτῷ εὑρέθησαν καὶ πολλοὶ ἀνθρακες ἐξ ἐναγίσματος τινος. Ἄλλος ὁμοῖος τάφος τοῦ κατωτάτου στρώματος ἐκ λίθων ὁμοῦ καὶ πλίνθων ἐκτισμένος καὶ ἀκάλυπτος ἄνωθεν εἶχε μῆκος 0,80 καὶ πλάτος 0,50. Τὰ ὀστᾶ ἐμπεριεῖχεν ὁ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 5 ἀμφορεὺς ἐπικεκαλυμμένος διὰ κύλικος, πλὴν αὐτοῦ δ' ὑπῆρχον καὶ τέσσαρα ἄλλα ἀγγεῖα, ἐν οἷς καὶ ἡ μεγάλη ἐν πίν. 3 ἀριθ. 10 λήκυθος. Ὅμοιως ἐν πλινθοκτίστῳ τάφῳ

τοῦ μεσαίου στρώματος ὑπεράνω τοῦ τοίχου σ' κειμένῳ εὑρέθησαν οἱ δύο ἐν πίν. 3 ἀριθ. 7-8 ἀμφορεῖς, ὧν ὁ πρῶτος ἐμπεριεῖχε τὰ ὀστᾶ καλύπτεται δὲ ὑπὸ χαλκῆς ἡμισφαιρικῆς φιάλης, ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο εὐτελής λάγυρος (πρβλ. σελ. 101). Ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἐπὶ τῶν πλίνθων εὑρέθησαν καὶ δύο χαλκαὶ πόρπαι. Ὄστεοδόχα ἀγγεῖα μετὰ χαλκῆς φιάλης ἐπικαλυπτούσης τὸ στόμιον αὐτῶν εὑρέθησαν καὶ ἄλλα ὑπὸ τε τοῦ Φιλίου (σελ. 178) καὶ ὑπ' ἐμοῦ, ἐν αὐτῇ δὲ φαίνεται ὅτι ἐνίοτε ἐκαίοντο ἐναγίσματα, διότι ἡ τοιαύτη φιάλη ἀμφορέως τινὸς εὑρεθέντος ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι παρὰ τὸν τάφον γ ἐμπεριεῖχεν ἱκανὴν μέλαιναν τέφραν¹. Εἰς ὀστεοδόχον ἀμφορέα τοῦ κατωτάτου στρώματος ἀνήκει καὶ ὁ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 4 τρίπους, ὁμοῦ μετὰ ἐξ ἀγγείων, μιᾶς σφαίρας πηλίνης καὶ μιᾶς ἀτράκτου χαλκῆς.

Πλὴν τῶν πηλίνων εὑρέθη καὶ χαλκοῦν ὀστεοδόχον ἀγγεῖον σχήματος ἡμισφαιρικοῦ κείμενον ἐν δαπέδῳ ὀλίγον τι ὑψηλοτέρῳ τοῦ τάφου τῆς Ἰσιδος πλησίον τοῦ τοίχου Ζ. Ἐξῶθεν ἦτο περιβεβλημένον ὑπὸ ὑφάσματος τινος, οὗ ἴχνη διακρίνονται νῦν ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ, ἐπεκαλύπτετο δὲ ὑπὸ δύο σειρῶν πλακῶν στηριζομένων ἐπὶ τινων λίθων. Μεταξὺ τῶν δύο σειρῶν τῶν πλακῶν ὑπῆρχε πυρὰ ἐναγίσματος.

Εἶδος τῶν ἀγγείων. Χρονολογία.

Ἐν τοῖς τάφοις τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως, ὡς ἐδηλώθη ἤδη, πλεονάζουσιν ἀγγεῖα γεωμετρικὰ ἐκ τοῦ εὐλόγως θεωρουμένου ὡς παλαιοτάτου εἶδους τῶν ἀγγείων τοῦ Διπύλου διακεκοσμημένα διὰ χρώματος μέλανος ἢ ἐρυθροῦ. Πλὴν αὐτῶν καὶ τῶν ἐξ ὁμοίου ἐρυθροῦ ἢ ὑπερύθρου πηλοῦ πεποιημένων εὐτελῶν ἀγανῶτων ἀγγείων, ἅτινα προφανῶς εἶνε ἔργα ὡσαύτως τῆς ἐπιχωρίου ἀγγειοπλαστικῆς, εὑρίσκονται συχνάκις, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις νεκροπόλεσι, σχύφοι καὶ κύαθοι ἐκ τῶν λεγομένων πρωτοκορινθιακῶν ἐκ πηλοῦ ὑποκίτρινου λεπτοτάτης ἐργασίας, ἀλλὰ μετὰ γεωμετρικῆς διακοσμῆσεως πολὺ ἀπλουστέρως τῶν

¹ Παρὰ τὸν ἀμφορέα τοῦτον εὑρέθη καὶ σιδηροῦν δρεπανοειδὲς μαχαίριον μῆκος 0,17 ὅμοιον τῷ παρὰ Φιλίῳ σελ. 181. Πρβλ. καὶ Schuchardt, Schliemanns' Ausg. σελ. 235 εἰκ. 194.

ἀγγείων τοῦ Διπύλου¹. (Παραδείγματα ἐν πίν. 2 ἀριθ. 3 καὶ 11). Ταῦτα εἶνε προφανῶς εἰσηγμένα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, διότι συχνάκις εὐρίσκονται ὅμοια ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ ὁμοίου τῷ τοῦ Διπύλου, ἅτινα ἐκ τε τῆς διαφορᾶς τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς πολὺ ὀλιγώτερον λεπτῆς ἐργασίας εὐκόλως ἀναγνωρίζονται ὡς ἐπιχώριος ἀπομίμησις τῶν εἰρημένων πρωτοκορινθιακῶν. (Παράδειγμα πίν. 2 ἀρ. 12). Ἐπίσης ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς φαίνονται εἰσηγμένα μικρά τινα ληκύθια ἐξ ὑπολεύκου ἢ υποκιτρίνου πηλοῦ πεποιημένα καὶ φέροντα χαρακτὰ κοσμήματα ὅτε μὲν ποικιλώτερα ὅτε δὲ ἀπλούστερα. (Παράδειγμα σελ. 106 εἰκ. 26). Ἐξ ὁμοίου πηλοῦ καὶ τῆς αὐτῆς πιθανῶς προελεύσεως εἶνε καὶ οἱ εὐτελεῖς ἡμισφαιρικοὶ ἀρύβαλλοι, ὡς ὁ ἐν σελ. 102 εἰκ. 25 καὶ ὀλίγιστά τινα ὅμοια ἀγγεῖα ἄλλων σχημάτων. Τοῦ ἐν σελ. 94 εἰκ. 22 ὅμως μικροῦ ἀγγείου καὶ ἄλλου σχεδὸν ὁμοίου ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ εὐρεθέντος διαφέρει κατὰ τι καὶ ὁ πηλὸς καὶ ἡ ἐργασία ἀπὸ τῶν προειρημένων εὐτελῶν ἀρυβάλλων, ὥστε ἴσως δὲν εἶνε τῆς αὐτῆς τέχνης ἔργα.

Σπουδαιότερα τῶν προειρημένων εἶνε ἡ εὕρεσις ἀγγείων μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων ὁμοίων τοῖς ἐξ Ἀφιδνῶν (ἴδε σελ. 105 καὶ 107 ἐξ.). Ἡ τέχνη τῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει εὐρεθέντων τοιούτων ἀγγείων οὐδεμίαν σχεδὸν εἰπεῖν πρόοδον ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἐν Ἀφιδναῖς εὐρεθέντα καταδεικνύει, καίτοι ταῦτα εἶνε ἀναμφιβόλως πολὺ νεώτερα ἐκείνων, ὡσαύτως δὲ καὶ οὐδεμία ἐπίδρασις καταφαίνεται οὔτε τῆς τέχνης τῶν τοῦ Διπύλου ἀγγείων ἐπὶ τούτων, οὔτε τᾶνάπαλιν². Ἐπομένως ἡ ὑπὸ S. Wide (ἔ. ἀν. σελ. 408 ἐξ.) ὑποτιθεμένη καταγωγή τῆς τέχνης τῶν τοῦ Διπύλου ἀγγείων ἐκ τῆς τέχνης τῶν ἐξ Ἀφιδνῶν δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀληθής. Χαρακτηριστικώτατον ἰδίως εἶνε ὅτι καίτοι ὁ μαϊάνδρος εἶνε ἐν τοῖς τοῦ Διπύλου ἀγγείοις κοινότατος, τὰ ὁμοῦ μετ'

¹ Μοναδικὴν ἐξάρεσιν ἀποτελεῖ τὸ ἐν πίν. 5 ἀριθ. 3 τεμάχιον μετὰ παραστάσεως πλοίου. Ληκύθια πρωτοκορινθιακά, ὡς τὸ ἐν σελ. 59 μνημονεύμενον, δὲν εὐρέθησαν ἐν τῷ δυτικῷ μέρει τῆς νεκροπόλεως οὔτε ἐντὸς τάφων οὔτε ἐξω.

² Μοναδικὴν ἐξάρεσιν ἀποτελεῖ τὸ ἐν σελ. 58 εἰκ. 5 τεμάχιον, οὗ ὁ μαϊάνδρος καὶ τὸ περὶ τὸ χεῖλος ἀκτινωτὸν κόσμημα εἶνε ὁμοιότατα τῇ διακοσμήσει τῶν ἐν πίν. 2 ἀριθ. 14-15 μικρῶν ἀγγείων. Ἀλλὰ τὸ ὄστρακον ἐκεῖνο εἶνε νεώτερον τῶν τάφων τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς νεκροπόλεως, ἢ δὲ διακόσμησις αὐτοῦ διαφέρουσα τῶν ἄλλων ἀγγείων τοῦ Διπύλου φαίνεται ὅτι εἶνε ἀρχαϊστὴ ἀπομίμησις τῆς ἐκλιπούσης Ἀφιδναίας τέχνης.

αὐτῶν εὐρίσκόμενα ἀγγεῖα τῆς Ἀφιδναίας τέχνης ἀγνοοῦσιν αὐτὸν τελείως καὶ μόνον ἐν ἐξ αὐτῶν (πίν. 2 ἀριθ. 14) ἔχει τι κόσμημα ὁμοιάζον πρὸς μαϊάνδρον, ὅπερ ὅμως εἶνε μᾶλλον τεθλασμένη γραμμὴ. (Πρβλ. καὶ Wide ἔ. ἀν. πίν. XIV, 1). Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα λοιπὸν εἶνε ἔργα τέχνης ἀπομεινωμένης ἐν στενῇ τιμῇ καὶ δυσπροσίτῳ χώρᾳ, ἀγνοούσης τὴν τέχνην τοῦ Διπύλου καὶ ἀγνοουμένης ὑπ' αὐτῆς.

Ἡ τέχνη τῶν τοῦ Διπύλου γεωμετρικῶν ἀγγείων παρίσταται καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει ὡς καὶ ἀπανταχοῦ τῆς Ἀττικῆς ἤδη τελείως ἀνεπτυγμένη καὶ οὐδεμίαν προκάταρξιν ἔχουσα. Νὰ ὑποτεθῆ ὅτι τὰ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει εὐρεθέντα ἀγγεῖα τοῦ Διπύλου δὲν εἶνε τὰ εὐθὺς κατόπιν τῶν μυκηναϊκῶν κατασκευασθέντα ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἀλλ' ὅτι προὑπῆρξαν ἄλλα ἀγγεῖα γεωμετρικὰ ἀτελέστερα, ἐξ ὧν παρήχθησαν ἐκεῖνα, μοὶ φαίνεται ὅλως ἀπαράδεκτον, ὅχι μόνον διότι οὐδαμοῦ εὐρέθησαν τοιαῦτα ἀγγεῖα¹, ἀλλὰ καὶ διότι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεκροπόλει τὸ φέρον τὰ συνήθη ὄστρακα τοῦ Διπύλου δάπεδον τῆς ἐπιχώσεως ἐπίκειται εὐθὺς ὑπεράνω τῶν μυκηναϊκῶν μὴ χωριζόμενον ἀπ' αὐτῶν δι' ἄλλου τινὸς στρώματος, οἱ δὲ τοῖχοι τῶν κτισμάτων τοῦ τρίτου, τετάρτου καὶ πέμπτου στρώματος (σελ. 46) ἀποδεικνύουσι σαφῶς ὅτι ὁ τόπος τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως δὲν ἔμεινεν ἀργὸς ἐπὶ μακρὸν χρόνον μετὰ τῆς ἐποχῆς τῶν μυκηναϊκῶν ἀγγείων καὶ τῶν τοῦ Διπύλου. Ἀφοῦ δὲ ὡς ἐκ τῶν τοίχων τούτων ἐπῆλθον συχναὶ ἀνασκαλεύσεις τοῦ ἐδάφους, μοὶ φαίνεται ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ καταχωσθῇ αὐτόθι ὄστρακόν τι ἐκ τῶν ὑποτιθεμένων πρωτογόνων γεωμετρικῶν ἀγγείων, ἂν ἀληθῶς ὑπῆρχον τοιαῦτα ἀλλ' ὅμως οὐδαμοῦ οὐδὲν τοιοῦτον εὐρέθη. Προσέτι ἂν εἰ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφοι τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως ἀπέιχον μακρὸν χρόνον ἀπὸ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, οὔτε ἡ παναρχαία τέχνη τῶν ἐξ Ἀφιδνῶν ἀγγείων θὰ διετηρεῖτο ἀκόμη, οὔτε ἄλλα ἀγγεῖα ἔχοντα σχῆμα πανάρχαιον, ὡς τὸ ἐν σελ. 94 εἰκ. 22², θὰ εὐρίσκοντο ὁμοῦ μετὰ τῶν

¹ Πρβλ. S. Wide ἔ. ἀν. σελ. 407.

² Πρβλ. Schliemann, Ilios σελ. 274 εἰκ. 55. Ἐτερον τεκμήριον (καὶ δὴ ἀσφαλέςτατον, ἐὰν ὑποτεθῆ ἀληθές) ἀποτελοῦσι τὰ ἐν σελ. 108 μνημονευθέντα χειροποίητα κύπελλα τοῦ τάφου τῆς Ἰσίδος τὰ ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ ἐκ Τίρυνθος, ἐὰν θεωρηθῶσιν ὅχι γεωμετρικά, ἀλλὰ

του Διπύλου. Οί τάφοι λοιπόν και τὰ γεωμετρικά ἀγγεία τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως πρέπει νὰ ὑποθεθῶσι βραχὺ μόνον διάστημα ἀπέχοντες τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ὥστε ἐν τούτῳ τῷ διαστήματι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ τέχνη τοῦ Διπύλου. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων νομίζω ὅτι ἡ τέχνη τοῦ Διπύλου δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως ἢ ἐὰν ὑποθεθῇ ὅτι *παρήχθη καὶ ἀνεπτύχθη ἐν ἄλλῃ τινὶ χώρᾳ, εἰσήχθη δὲ ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν Ἀττικὴν ἤδη τελείως ἀνεπτυγμένη.*

Τὰ κοσμήματα τῶν ἀγγείων τοῦ Διπύλου μὴδ' αὐτοῦ τοῦ μαιάνδρου ἐξαιρουμένου (πρβλ. σελ. 70) δὲν διαφέρουσι τῶν προϊστορικῶν γεωμετρικῶν κατὰ τὴν ἐπίνοιαν, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν αὐστηρὰν πρὸς τὸ γωνιώδες τείνουσαν κανονικότητα. Ἄλλ' αὕτη ἡ κανονικότης καὶ ἂν ὑποθεθῇ ὅτι ἠδύνατο νὰ παραχθῇ διὰ καλαισθητικόν τινα λόγον, νομίζω ὅτι ἦτο ἔλως ἀδύνατον νὰ ἐπικρατῇ ἐν αὐτοῖς τοσοῦτον ἀποκλειστικῶς, ὅσον ἐπικρατεῖ, ἂν δὲν ἐπεβάλλετο ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦ ὕλικου τῶν τεχνουργημάτων, ἐν οἷς κατὰ πρῶτον ἐφηρμόσθησαν τὰ ἐκ τῆς προϊστορικῆς τέχνης παρελημμένα ἀκανόνιστα καὶ μᾶλλον πρὸς τὸ καμπύλον τείνοντα γεωμετρικά κοσμήματα. Ὑλικὸν κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοιαύτην τέχνην, οἷα ἡ τοῦ Διπύλου, εἶνε κατ' ἐξοχὴν τὸ ξύλον, ὡς δύναται νὰ πεισθῇ πᾶς τις ἀποβλέπων εἰς τὰ σήμερον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος διὰ σκαλιστῶν κοσμημάτων διακοσμούμενα ξύλινα ἀγγεία (κανάτια κ.λ.), ῥάβδους, ἡλακάτας κ.τ.τ. Ἡ χώρα λοιπόν, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη κοιτὶς τῆς τέχνης τοῦ Διπύλου πρέπει νὰ ὑποθεθῇ ὡς ἔχουσα τοιαύτην ἀφθονίαν ξυλείας, ὥστε τὰ ξύλινα ἀγγεία ἦσαν ἐν αὐτῇ πολὺ ἐπικρατέστερα τῶν πηλίνων, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπίσης ἀπρόσιτος εἰς πᾶσαν ἐπίδρασιν τῆς τελείως ἀνεπτυγμένης μυκηναϊκῆς τέχνης, ὡς ἡ στενὴ περιοχὴ τῆς Ἀφιδναϊκῆς ἀγγειοπλαστικῆς· διότι ἂν ἡ μυκηναϊκὴ ἐπίδρασις ἐπῆρχετο ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ πρώτῃ κοιτίδι, οὔτε τὰ ἀττικά ἀγγεία τοῦ Διπύλου θὰ ἦσαν τοσοῦτον ἀνεπηρέαστα, οὔτε τὰ ὅμοια γεωμετρικά ἀγγεία τῶν ἄλλων χωρῶν θὰ ἐδείκνυον τοσοῦτον διάφορον βαθμὸν μυκηναϊκῆς ἐπιδράσεως. Ἡ τέχνη λοιπόν τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων

μυκηναϊκά, πρὸς τὰ ὅποια (τὰ ἔσχατα, ἐννοεῖται) ἀληθῶς ὁμοιάζουσι πολὺ.

ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πρώτης κοιτίδος αὐτῆς ἔλως ἀνεπηρέαστος, ἢ δὲ κατόπιν ἐπ' αὐτῆς ἐπίδρασις τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης ὑπῆρξεν ἀείποτε μικρά, ἀλλὰ καὶ ἡ μικρὰ αὕτη ἐπίδρασις εἶνε φανερόν ὅτι τὴν μὲν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βοιωτίαν ἀφῆκε σχεδὸν εἰπεῖν ἔλως ἄθικτον μέχρι τοῦ τέλους τοῦ γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ¹, ἐπικρατεῖ δὲ μᾶλλον πρὸς νότον καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς νεωτέροις ἀγγείοις ἢ ἐν τοῖς παλαιότεροις². Ταῦτα μοὶ φαίνεται ὅτι ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ κοιτὶς τοῦ γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ κεῖται ἐν τῇ βορείῳ Ἑλλάδι³, ὅ δ' ἀναπτύξας τὸν ῥυθμὸν τοῦτον λαὸς ἦτο ἀλλοτριώτατος πρὸς τὸν μυκηναϊκὸν πολιτισμὸν καὶ μόλις βραδέως ἐξοικειώθη πρὸς αὐτὸν ἐν ταῖς μακρὰν τῆς πρώτης αὐτοῦ πατρίδος κειμέναις χώραις, ἐνθα καὶ ἰσχυρότερα ἦσαν τὰ μυκηναϊκὰ στοιχεῖα. Τοιοῦτος λαὸς οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ εὔρεθῃ πλὴν τῶν Δωριέων, τῶν ἐκ τῆς βορείου Ἑλλάδος ἀφορμηθέντων κατακτητῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Κρήτης καὶ ἐξολοθρευτῶν τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ὑπὸ Wide (ἐν. ἕ. σελ. 406) ἀντιπαρατηρούμενον ὅτι ἡ Ἀττικὴ δὲν κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, καὶ ὅμως ἐν αὐτῇ ὁ γεωμετρικὸς ῥυθμὸς ἤκμασεν ὡς οὐδαμῶς ἄλλαχοῦ, νομίζω ὅτι δὲν ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον, διότι ἐὰν ὑποθεθῇ ὅτι τὰ καλὰ μυκηναϊκὰ ἀγγεία δὲν παρήγοντο ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἀλλ' ἐκομίζοντο ἔξωθεν (ὅπερ οὐδαμῶς ἀπίθανον), ἐννοεῖται εὐκόλως ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐστιῶν τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης ἠδύνατο κάλλιστα νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν Ἀττικὴν (πιθανώτερον διὰ τῶν παρακειμένων χωρῶν, οἷον Αἰγίνης, Μεγάρων) τέχνη κατωτέρα μὲν τῆς μυκηναϊκῆς, ἀλλ' ὅμως ἀνωτέρα ὅπως ἴσως τῆς ἐπιχωρίου.

Τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως τὰ γεωμετρικά ἀγγεία, ὡς καὶ τὰ ἄλλα ὅμοια ἀττικά, οὐδεμίαν σχεδὸν εἰπεῖν μυκηναϊκὴν ἐπίδρασιν ἐμφαίνουσιν. Μόνον τὸ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς ἐν πίν. 4 ἀριθ. 8 λαγύνου ὑπάρχον σπειροειδὲς κόσμημα, ὅχι σπανίως ἀπαντῶν καὶ ἐν ἄλλοις ἀγγείοις, φαίνεται

¹ Βεβαίαν μυκηναϊκὴν ἐπίδρασιν ἀνεκάλυψεν ὁ Böhlau μόλις ἐν τοῖς λεγομένοις πρωταττικοῖς ἀγγείοις (Jahrbuch d.d. arch. Inst. 1887 σελ. 33 ἔξ.).

² Πρβλ. S. Wide, Nachleben mykenischer Ornamente ἐν Mittheil. d.d. arch. Inst. 1897 σελ. 233 ἔξ.

³ Εἰς τὴν ἀνέυρεσιν αὐτῆς θὰ συντελέσωσι πιθανῶς ἀνακαλύψεις, οἷα ἡ τοῦ Λεονάρδου εὐρόντος πρὸ δύο ἐτῶν γεωμετρικά ἀγγεία ἐν θολωτοῖς τάφοις ἐν Θεσσαλίᾳ.

ὁμοιάζον πρὸς τὸ ἐν Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen 1897 σελ. 246, ὅπερ ὄχι ἀπιθάνως ὁ Wide νομίζει ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης παρειλημμένον. Ἄσυνήθης ἀλλ' ὄχι ἀλλοτρία πρὸς τὸν γνήσιον γεωμετρικὸν ῥυθμὸν εἶνε ἡ διακόσμησις τοῦ ἐν πίν. 3 ἀριθ. 4 ἀμφορέως, ἣτις συνίσταται ἐκ δύο ἡμικυκλίων μετὰ πολλῶν ὁμοκέντρων τόξων καὶ δύο κατακορύφως συνημμένων τριγώνων. ἐν τῷ κεντρικῷ αὐτῶν μέρει καὶ ἐξ ἐνὸς ῥομβοειδοῦς κοσμήματος ἐφαπτομένου τῶν ἡμικυκλίων ἐκατέρωθεν. (Πρβλ. S. Wide, *Nachleben myk. Orn.* ἐν. ἀ. σελ. 244, Orsi ἐν *Amer. journal of Arch.* 1897 σελ. 252 ἐξ.). Ἄξια σημειώσεως εἶνε καὶ ἡ διακόσμησις τοῦ ἐν πίν. 2 ἀριθ. 3 πρωτοκορινθιακοῦ σκύφου καὶ τοῦ ὁμοίου ὁστράκου ἀριθ. 4, εὐρεθέντων τοῦ μὲν ἀκεραίου σκύφου ἐν νεκροδόχῳ πίθῳ τοῦ κατωτάτου στρώματος ὁμοῦ μετὰ ἐννέα ἄλλων μικρῶν ἀγγείων, τοῦ δὲ ὁστράκου ἐντὸς τῶν χωμάτων ὑπὸ τὸν κάθετον ῥωμαϊκὸν ὀχετόν. Ἄμφοτερα εἶνε κεχρωματισμένα διὰ ἐρυθρωποῦ χρώματος, ἐφ' οὗ εἶνε ἐπιβληθέντα διὰ λευκοῦ χρώματος πᾶσαι αἱ εὐθεταί γραμμαί. (Πρβλ. Pallat ἐν Mittheil. d. d. Inst. Athen 1897 σελ. 277 ἀριθ. 2-4).

Τὴν χρονικὴν περίοδον, εἰς ἣν ἀνήκουσιν οἱ μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τάφοι τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως, ὀρίζουσιν ἀσφαλῶς τὰ προεκτεθέντα τεκμήρια, ἧτοι:

α') ὅτι τὰ μυκηναϊκὰ ὁστράκα ἀναφαίνονται εὐθύς ὑπὸ τὸ δάπεδον τῶν εὐρεθέντων τάφων, οὐδὲν δὲ ὀψωσοῦν διάφορον εἶδος ὁστράκων μεσολαβεῖ ἐν τῷ μεταξύ, καίτοι ὁ τόπος φαίνεται ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπῆρξεν ἐν τῷ μεταξύ ἀργὸς ἐπὶ μακρὸν χρόνον.

β') ὅτι τὰ γνωστὰ μετὰ παραστάσεων ἄρματοδρομιῶν καὶ κηδειῶν ἀγγεῖα τοῦ Διπύλου εἶνε καθόλου εἰπεῖν νεώτερα τῶν ἐν τῇ νεκροπόλει τάφων (ἴδε σελ. 87 ἐξ.).

γ') ὅτι ἐσώζετο ἀκόμη ἡ ἀρχέγονος τέχνη τῶν ἐξ Ἀφιδνῶν ἀγγείων (ἴδε σελ. 105 καὶ 107 ἐξ.).

δ') ὅτι τὰ ὀψωσοῦν νεώτερα εἶδη τῶν πρωτοκορινθιακῶν ἀγγείων δὲν εἶχον ἀναφανῆ ἀκόμη (ἴδε σελ. 115 ὑπόσημ. 1).

Πάντα ταῦτα δηλοῦσιν ὅτι οἱ εἰρημένοι τάφοι τῆς ἡμετέρας νεκροπόλεως ἀνήκουσιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων τῆς Ἀττι-

κῆς τὴν εὐθύς μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν μυκηναϊκῶν ἐπακολουθήσασαν, ἧτοι εἰς τὸν δέκατον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα περίπου.

Πρὸς τὴν χρονολογίαν ταύτην φαίνεται ὅτι συμβιβάζονται καὶ οἱ εὐρεθέντες αἰγυπτιακοὶ σκαραβαῖοι, καίτοι δυστυχῶς ἡ χρονολογία αὐτῶν εἶνε δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ. Περὶ αὐτῶν ἐζήτησα διὰ τοῦ κ. Wolters τὴν γνώμην δύο γνωστῶν αἰγυπτιολόγων τῶν κκ. Erman καὶ von Bissing, ἀποστείλας αὐτοῖς φωτογραφίας. Κατ' ἀμφοτέρους τοὺς αἰγυπτιολόγους τούτους ὁ σπουδαιότατος τῶν σκαραβαίων εἶνε ὁ ἐν πίν. 6 ἀριθ. 2, ἐφ' οὗ ἀπαντᾷ ἡ ἐπωνυμία Ra-men-cheper, ἣν ἔφερον ὁ Τούθμωσις ὁ Γ' τῆς ΙΗ' δυναστείας (ὅστις ὅμως δὲν δύναται νὰ εἶνε ὁ ἐν τῷ ἡμετέρῳ σκαραβαίῳ ἀπαντῶν) καὶ δύο ἄλλοι νεώτεροι αὐτοῦ βασιλεῖς ὁ Μήφρης τῆς ΚΑ' δυναστείας καὶ ὁ Pianchi τῆς ΚΔ'. Ὁ τοῦ ἡμετέρου σκαραβαίου δύναται νὰ εἶνε ὁ Μήφρης ἀκμάσας κατὰ τὸν ἐνδέκατον π.Χ. αἰῶνα περίπου, τοῦτο δὲ συμβιβάζεται κάλλιστα πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐξ ἄλλων τεκμηρίων ὀρισθεῖσαν χρονολογίαν, ὥστε νομίζω ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθές. Ἄλλ' ὁ κ. von Bissing ἀποβλέπων εἰς τὴν τεχνολογίαν τῶν σκαραβαίων παραδέχεται ὅτι δὲν εἶνε ὁ Μήφρης, ἀλλ' ὁ Pianchi τῆς ΚΔ' δυναστείας ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ Η' π.Χ. αἰῶνος (730 ἢ τὸ πολὺ 750). Ὁμολογεῖ ὅμως ὁ κ. von Bissing ὅτι ἐκ μόνης τῆς φωτογραφίας μὴ δυναμένης νὰ ἀναπαραστήσῃ τὸ χρῶμα μηδὲ τὴν σύστασιν τοῦ ὑλικοῦ, ἐξ οὗ συνίστανται οἱ σκαραβαῖοι, ἡ τοιαύτη ἐκτίμησις τῆς χρονολογίας εἶνε ἐπισηφής καὶ ὅτι ἐὰν ὑπάρχωσιν ἄλλα ἀσφαλῆ τεκμήρια, πρέπει καὶ τῶν σκαραβαίων ἡ χρονολογία νὰ ὀρισθῇ κατ' αὐτά. Τοὺς λόγους, οὓς προβάλλει ὁ κ. v. Bissing δὲν εἶμαι ἀρμόδιος νὰ ἐκτιμήσω, ἀλλ' ὅμως τὰ προεκτεθέντα τεκμήρια νομίζω τοσοῦτον ἀσφαλῆ, ὥστε δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ τῶν σκαραβαίων ἡ χρονολογία πρέπει νὰ ὀρισθῇ συμφώνως πρὸς αὐτά. Ἄλλ' ἔτι ἀσφαλέστερον εἶνε τὸ ἀρνητικὸν τεκμήριον τοῦτο, ἧτοι ἐὰν δεχθῶμεν τοὺς ἐν τῷ τάφῳ τῆς Ἰσιδος σκαραβαίους ὡς νεωτέρους τοῦ 750 π.Χ., πρέπει συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἡμετέρας ἀνασκαφῆς νὰ δεχθῶμεν κατ' ἀνάγκην καὶ ὅτι μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου καὶ δύο τοῦλάχιστον γενεὰς κατόπιν

ἤτοι μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐπεκράτουν ἀποκλειστικῶς τὰ ἀγγεῖα τοῦ Διπύλου, δὲν εἶχον δ' ἀκόμη ἀναφανῆ ὄχι μόνον κορινθιακὰ οὐδὲ πρωτο-

αττικὰ ἀγγεῖα, ἀλλ' οὐδ' αὐτὰ τὰ καθαρῶς γεωμετρικὴν διακόσμησιν φέροντα πρωτοκορινθιακὰ ληκύθια.
ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ.

ΔΥΟ ΚΑΤΟΠΤΡΑ ΜΕΤΑ ΛΑΒΩΝ

(Πίν. 7)

Ἡ προέλευσις τῶν ἐν πίν. 7 δημοσιευομένων κατόπτρων δὲν εἶνε βεβαία. Ἐν τῷ Εὐρετηρίῳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἀναγράφονται μὲν ὡς ἀνακαλυφθέντα ἐν Κορίνθῳ, ἐπειδὴ ὅμως δὲν εὐρέθησαν ἐν ἀνασκαφαῖς κανονικαῖς, ἀλλ' ἠγοράσθησαν, ὀφείλομεν νὰ μὴ παρέχωμεν εἰς τὰς πληροφορίας ἐμπόρων πίστιν μείζονα ἢ ὅσης εἶναι ἄξια¹. Ἐὰν ἡ ἀρχαιολογία νοσῆ κατὰ τι, βεβαίως νοσεῖ ἔνεκα τῆς ἀβεβαιότητος τῶν μεθόδων αὐτῆς καὶ τῆς ὀλίγης διακρίσεως κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης· νομίζω δ' ὅτι πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου ἐπιέγουσα ἀνάγκη εἶναι νὰ διαγράψωμεν καὶ ἀπορρίψωμεν πᾶσαν πληροφορίαν περὶ προελεύσεως μὴ μεμαρτυρημένην ἀσφαλῶς.

Τὰ κάτοπτρα, ἅτινα νῦν κεῖνται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσεῖῳ ὅπως καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἀρχαῖα τῆς Ἐταιρείας², ἐμνημονεύθησαν συχνὰ ὑπ' ἄλλων καὶ ἐμελετήθησαν, ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο πάντοτε ἐν παρόδῳ καὶ ἄνευ τῆς προσοχῆς, ἧς εἶναι ἄξια³. Ἐνεκα τούτου εὐγνωμονῶ τῇ διευθύνσει τῆς Ἐφημερίδος, ἧτις ἀπεφάσισε ν' ἀπεικονίσῃ αὐτὰ καὶ ἀνέθηκεν εἰς ἐμὲ τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν. Τόσῳ μᾶλλον δ' εἶναι ἄξια δημοσιεύσεως, καθ' ὅσον ἀνήκουσιν εἰς κατηγορίαν ὀλιγάριθμον, εἰς ἣν ὅσον ἐγὼ γνωρίζω μόνον δύο ἄλλα κάτοπτρα ὑπάγονται, ἅτινα ἀμφότερα κεῖνται ἐν τῷ Antiquarium τοῦ Βερολί-

¹ Ὁ Holleaux φρονίμως ποιῶν ἐδείχθη ὡς πρὸς τοῦτο ἐπιφυλακτικῶς. B.C.H., XVI, 1892, σελ. 360 σημ. 5.

² Ἀρ. 1001-2 τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἀρ. 7687 καὶ 7691 τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

³ B.C.H., 1892, σ. 360 σημ. 5 (Holleaux). Catalogue des Bronzes de la Société archéologique (A. de Ridder), 115-6, σ. 31-2. De ectypis quibusdam aeneis quae falso vocantur « argivo-corinthiaca » (A. de Ridder), 3-4, σ. 8. Athen. Mittheil., 1895, σ. 476 (P. Wolters), κ.λ.

νου¹ καὶ ὧν πρὸς τούτοις τὸ ἕτερον ἐν μέρει μόνον σώζεται².

Τὰ κάτοπτρα ταῦτα ἔχουσι λαβὴν, τὸ δὲ σχῆμά των ἰδιάζει αὐτοῖς· ἀλλὰ δὲν εἶναι δύσκολον νὰ εὑρη τις πολλὰς ἀναλόγους μορφὰς ἢ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι³ ἢ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ⁴. Κυρίως ἀποτελεῖται τὸ κάτοπτρον ἐκ μακρᾶς λαβῆς εὐρυνομένης καθ' ὅσον πλησιάζει πρὸς τὸν ἀντανακλαστικὸν δίσκον καὶ ἀποληγούσης ἄνω εἰς τετράγωνον πλάκα, ὁμοίως εὐρυνομένην ὀλίγον τι πρὸς τὰ ἄνω, ἧτις ἀφ' ἐνός μὲν χρησιμεύει ὡς κώλυμα τῆς χειρὸς καὶ ἀφ' ἐτέρου μεταβιάζει τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ θεατοῦ ἀπὸ τοῦ μακροῦ ἐλάσματος τῆς λαβῆς εἰς τὸν δίσκον τοῦ κατόπτρου. Τὸ κάτω ἄκρον τῆς λαβῆς, τὸ ὁποῖον ὡσαύτως ὀφείλει νὰ χρησιμεύῃ ὡς κώλυμα, ἔχει σχῆμα κύκλου⁵· ἐπειδὴ δ' ἔπρεπε νὰ εἶναι δυνατὴ ἢ ἀνάρτησις τοῦ κατόπτρου, ὁ κύκλος οὗτος ἢ εἶναι τετρημένος⁶ ἐν τῷ μέσῳ ἢ (ὅπως εἰς τὰ δύο ἡμέτερα κάτοπτρα) περατοῦται διὰ σωληνοειδοῦς κρίκου⁷.

¹ Historische Aufsätze E. Curtius gewidmet, XV, σ. 179-193, πίν. IV (A. Furtwängler). Archäol. Anzeiger, 1893, σ. 97, 6 (A. Furtwängler).

² Historische Aufsätze σ. 179-193.

³ Historische Aufsätze, σ. 183 σημ. 1. Bronzes de la Soc. Arch., n° 117 σ. 32 κξξ.

⁴ Χωρὶς ν' ἀναφέρω τὰ ἀπιοειδῆ κάτοπτρα τῆς Παλεστίνης, παρατηρῶ δτι τὸ ἐτρουσκικὸν κάτοπτρον τὸ δημοσιευθὲν ἐν τούτῳ τῷ περιοδικῷ (Ἐφημ. Ἀρχ. 1883 πίν. 13, σ. 249) ὑπενημιζεῖ ἐν τινι τὰ ἡμέτερα κάτοπτρα, διαφέρει δ' αὐτῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ δίσκος των δὲν διακρίνεται σαφῶς ἀπὸ τῆς λαβῆς.

⁵ Ἴδου αἱ κυριώτεροι διαστάσεις τῶν κατόπτρων· διάμ. 0,198 μ. καὶ 0,16 μ., μῆκος τῆς λαβῆς 0,205 μ. καὶ 0,18 μ., διαστάσεις τῶν πλακῶν 0,055 μ. πρὸς 0,053 μ. καὶ 0,048 μ. καὶ 0,043 μ., διάμ. τῶν κύκλων τῆς βάσεως 0,03 μ. καὶ 0,035 μ.

⁶ Bronzes de la Soc. archéol., 122, σ. 32.

⁷ Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ δίσκου ὑπάρχει ἐπίσης κρίκος πρὸς ἀνάρτησιν.

Ὁ ἀντανακλαστικός δίσκος εἶναι, ὡς συνήθως, λεπτός, μᾶλλον δὲ κοῖλος¹. Ἄλλ' ἡ πρωτοτυπία τῶν κατόπτρων τούτων ἐγκείται ἐν τούτῳ, ὅτι κατὰ τρόπον τέχνης ἀρχαιότατον ἐν χρήσει ὄντα ἀπὸ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ἢ προσθία ὄψις τῶν λαβῶν καλύπτεται ὑπὸ ἐλασμάτων ἐπιθέτων, ἅτινα ἀφοῦ ἰδιαίτερος εἰργάσθησαν, κατόπιν τὰ ἐφήρμισαν ἐπὶ τῆς λαβῆς. Ὁρθῶς δὲ παρετήρησαν, καὶ πρῶτος ὁ Furtwängler², ὅτι τὰ χαλκᾶ ταῦτα ἀνάγλυφα ἔχουσι σχέσιν μετὰ γνωστοτάτης κατηγορίας ἀρχαϊκῶν ἀναγλύφων, τῶν ἀναγλύφων ἅτινα, ἐσφαλμένως κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀποκαλοῦσιν «ἀργειοκορινθιακά»³.

Οἱ δύο εἰς τὰ κάτω ἄκρα τῶν λαβῶν κύκλοι κοσμοῦνται ὁ μὲν διὰ κεφαλῆς Γοργοῦς, ὁ δ' ἕτερος διὰ δύο ἀντιμετώπων ἀλεκτρούων. Τὸ κύριον δὲ μέρος τῆς λαβῆς, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ σχῆμα ἰκανῶς ὁμοιάζει πρὸς τὰς λαβὰς τῶν ἀμφορέων τοῦ Νικισθένους, κοσμεῖται ὅπως ἐκεῖναι διὰ μιᾶς ὀρθίας μορφῆς. Τέλος ἐπὶ τῆς τετραγώνου πλακῶς τοῦ ἐνὸς ὑπάρχουσι δύο ἀντιμέτωποι σφίγγες, ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ ἑτέρου δύο ἐναντίοι λέοντες ἔχοντες τὰς κεφαλὰς ἐστραμμένας πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ἄς ἐξετάσωμεν νῦν συντόμως ἐκάστην τῶν παραστάσεων τούτων.

Τὸ θέμα τῶν ἀντιμετώπων ἀλεκτρούων⁴ ἀπαντᾷ συχνά ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ τέχνῃ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ ἀγγειογράφοι τῆς Κορίνθου πολλάκις παριστῶσι δύο ἀλεκτρούνας ἀπέναντι ἀλλήλων (συχνοὶ εἶναι πρὸ πάντων ἐπὶ τῶν ἀλαβάστρων), τὸ θέμα ὅμως οὔτε ἐξευρέθη ἐν Κορίνθῳ οὔτε ἰδιάζει μόνη τῇ κορινθιακῇ τέχνῃ. Διότι γνωστόν εἶναι ὅτι ἦλθεν ἐξ Ἀνατολῆς καὶ ὀλόκληρος σειρὰ ἰωνικῶν μνημείων δεικνύει τὴν ὁδόν, ἣν ἠκολούθησε μέχρι τῆς ὀριστικῆς ἐγκλιματίσεώς του ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους⁵. Ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι τὰ ἀρχαιότατα εἰς

¹ Ἐν Bronzes de la Soc. arch., σ. 30-31 διώρθωσα τὰ περὶ τούτου ὑπὸ Furtwängler (Historische Aufsätze, σ. 183) εἰρημένα.

² Hist. Aufsätze, σ. 179-193.

³ Εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ ἀνασκευὴν τῆς γνώμης ταύτης ἀφιέρωσα μίαν θέσιν de ectypis . . . (ἴδε ἀνωτέρω).

⁴ Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀριστεροῦ ἀλεκτροῦος λείπει, σώζεται ὅμως ἡ χαρακτηριστικὴ καμπύλη τοῦ στήθους. Ἄξιον παρατηρήσεως δ' εἶναι ὅτι ἡ παράστασις δὲν καταλαμβάνει ὀλόκληρον τὸν χώρον τοῦ κύκλου, ἀλλὰ χορδῇ ὑποτείνουσα ἐν τέταρτον περίπου τῆς περιφέρειας χρησιμεύει, ὅπως ἐπὶ τῶν κυρηναϊκῶν γραφῶν, ὡς ἔδαφος ἐφ' οὗ ἴστανται οἱ ἀλεκτροῦοι.

⁵ De ectypis, σ. 50 σημ. 4-7.

ἐμὲ γνωστά παραδείγματα εἶναι δύο πρωταττικαὶ παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείων ῥυθμοῦ τοῦ Φαλήρου¹. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἶναι πολὺ ἀρχαιότερα τῆς ἀναπτύξεως τῆς κορινθιακῆς κεραμεικῆς, κατ' ἀκολουθίαν οὐδὲν ἀναγκάζει νὰ δεχθῶμεν ἕνεκα τῶν ἀλεκτρούων σχέσιν τινὰ μετὰ τῆς Κορίνθου καὶ τῶν ἡμετέρων ἀγγείων. Ἄλλως ὅθεν δῆποτε καὶ ἂν ἦλθε τὸ θέμα τοῦτο, οἱ ποιήσαντες τὰ ἀργειοκορινθιακά ἀνάγλυφα τεχνῆται μετεχειρίσθησαν αὐτὸ συχνά. Εἰς ἀλεκτροῦν εὑρηται ἐπὶ ἐνὸς ἄλλου ἐκ τῶν κατόπτρων ἡμῶν², ὡσαύτως ἐπὶ ἐλασμάτων ἐκ τοῦ Πτώου, ἅτινα εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων μετὰ τῶν ἀναγλύφων ἡμῶν³.

Ἡ κεφαλὴ τῆς Γοργοῦς⁴ διαφέρει ἀπὸ τῶν πολυαριθμῶν ἀποτροπαίων τῶν κοσμοῦντων τοὺς πυθμένας ἰωνικῶν καὶ κορινθιακῶν φιαλῶν ἢ τὰ ὠτα, λαβὰς καὶ ἀρχαϊκὰ ἀνάγλυφα ἐκ μαρμάρου ἢ μεταλλοῦ. Ὁ τύπος τῆς μορφῆς εἶναι κανονικὸς καὶ δὲν ὑπάρχουσιν ὄφεις συμπεπλεγμένοι μετὰ τῶν πλοκάμων καὶ τῆς λοιπῆς κόμης, τούτου δ' εὐρίσκονται παραδείγματα καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις⁵. Ἡ αὐτὴ εἰκὼν ἀπαντᾷ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἐπὶ τοῦ ἐν Βερολίῳ κατόπτρου.

Οἱ ἐναντίον ἀλλήλων ἰστάμενοι καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω στρέφοντες λέοντες, ἀπαντῶσιν ὡσαύτως πολὺ συχνά, δεκατρία δὲ ζεύγη ἐσημείωσα ἐγὼ εὐρισκόμενα ἐπὶ ἀναγλύφων «ἀργειοκορινθιακῶν»⁶, ἐξ ὧν τὰ ἐννέα προέρχονται ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν⁷. Δὲν θὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν τοῦ θέματος τούτου, διότι αὕτη θὰ ἦτο ἀπέραντος. Ὑπομιμνήσκω μόνον ὅτι ζῶα στρέφοντα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω ἀπαντῶσιν ἐν Χαλδαίᾳ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκ τῶν ἐγχαράκτων κογχυλίων⁸, ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ καὶ ἐπὶ τῶν

¹ Jahrbuch, 1887, σ. 43, 4 f, εἰκ. 3: σ. 48-9, 4 k, εἰκ. 8.

² Anzeiger, 1893, σ. 97, 6.

³ B.C.H. 1892, πίν. XIV. 3, XV. 2 = de ectypis, 38, 40, σ. 48.

⁴ Ἡ κεφαλὴ αὕτη περιβάλλεται, ὅπως καὶ οἱ δύο ἀλεκτροῦοι, ὑπὸ κοκκίδων κειμένων μετὰ τῶν συγκεντρικῶν κύκλων, καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον περιβάλλεται ἡ κεφαλὴ τῆς Γοργοῦς καὶ ἐπὶ γραπτῶν ἀγγείων πρὸς τὴν φιάλην τοῦ Νικισθένους, Wiener Vorlegeblätter 1890 1, πίν. V, 1^d καὶ τὴν τοῦ Ἐργατίμου, αὐτόθι, 1888, πίν. IV. 3. Γνωστόν δ' εἶναι ὅτι αἱ κοκκίδες μετὰ τῶν κύκλων ἀπαντῶσι καὶ περὶ τῶν ῥοδάκων, οἵτινες κοσμοῦσι τὰ βοιωτικὰ διαδήματα.

⁵ Bronzes de l'Acropole, 1456-7, σ. 160-2 κ.λ.

⁶ De ectypis, 4, 20, 35, 87-96, σ. 8, 14, 17, 24-5.

⁷ De ectypis, 87-9, 91-6, σ. 24-5, εἰκ. 13-5.

⁸ Ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Λούβρου ὑπάρχουσι τινὰ ἐξ αὐτῶν προερχόμενα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ κ. de Sarzee.

πρώτων ἑλληνικῶν ρυθμῶν, ὅτι δ' ἀπ' ἐναντίας ἐν τῇ κορινθιακῇ τέχνῃ οἱ λέοντες σπανίως παριστῶνται οὕτω¹, συχνὰ δὲ ἐν Ῥόδῳ² καὶ ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ ἰωνικῇ κεραμεικῇ³. Ἀλλὰ προτιμῶ νὰ ἐπιμείνω μᾶλλον ἐπὶ λεπτομερειῶν τοπικωτέρων, μᾶλλον ἰδιαζουσῶν τῷ ἡμετέρῳ κατόπτρῳ.

Ὅπως ἐπὶ ἐνὸς ἄλλου ἀναγλύφου ἐν Βερολίῳ εὐρίσκομένου⁴, οἱ καθειμένοι πρόσθιοι πόδες τῶν λεόντων δὲν πατοῦσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἐπὶ ἀνθεμίῳ, ὅπερ ὑποτίθεται φυόμενον ἐκ τοῦ ἐδάφους. Ἀλλὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἀνθίου εἶναι ἐνταῦθα διάφορον. Ἐπὶ τοῦ ἐν Βερολίῳ ἀναγλύφου ὁ ἀνοικτὸς κάλυξ ὑπενθυμίζει ἄνθη τινὰ λωτοῦ συχνὰ ἀπαντῶντα ἐπὶ οἰνοχοῶν τῆς Ῥόδου. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἐπὶ τοῦ κατόπτρου ἡμῶν ὁμοιάζει πρὸς ῥόδακα, οὗ ἀπετμήθη τὸ ἐν τέταρτον· πέντε πέταλα σαφῶς διακεκριμένα κεῖνται παρ' ἄλληλα ὡς φύλλα ῥιπιδίου μεταξύ δύο σπειροειδῶν γραμμῶν ἠνωμένων διὰ τρίτης ὀριζοντίας παριστώσεως δεσυόν. Τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ ἀνθίου εἶναι πολὺ ἀρχαῖον καὶ φαίνεται ὅτι ἔχει τὴν ἀρχὴν του ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ, εὐρίσκεται δ' ὑπὸ τὰς λαβὰς τοῦ ἐξ Ἀναλάτου μεγάλου ἀγγείου⁵ καὶ — ἐλίγον διάφορον, μετὰ τεσσάρων μόνον πετάλων — ἐπὶ τῆς ζωφόρου πρωτακτικῆς κρατῆρος⁶. Ὁ Boehlau παρατηρεῖ ὀρθῶς ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀγγειογράφοι παρέλαβον τὸ φυτικὸν τοῦτο κόσμημα, τὸ ὅποιον σχεδὸν ἀπαράλλακτον εὐρίσκεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ Τανάγρας τρίποδος⁷. Οὕτω ἐξακριβοῦται ἡ ἀρχὴ τοῦ κοσμήματος.

Ἡ ἐκ στιγμῶν γραμμὴ, ἡ ἐκ τοῦ μέσου τοῦ ἀνθίου ἀνερχομένη, παριστᾷ ἀναμφιβόλως στέ-

λεχος δένδρου ἢ θάμνου, οὔτινος ἡ ῥίζα κατὰ παράδοξον ἀνωμαλίαν εἶναι ἐν ἄνθος. Ἀρχικῶς (ὡς ἐπὶ τοῦ μνημονευθέντος ἐξ Ἀναλάτου ἀγγείου βλέπομεν) οἱ λέοντες ἐβάδιζον ἐναντίον ἀλλήλων καὶ ἵνα συνέλθωσιν ὤφειλον, κατ' ἀφελῆ συνθήκην, νὰ υπερβῶσι τὸ ἐμπόδιον ὅπερ τοὺς ἐχώριζεν· ἕνεκα τούτου οἱ πρόσθιοι πόδες αὐτῶν εἶναι ἀνίσως ὑψωμένοι ὡσεὶ ἐπάτουν ἐπὶ διαφόρων βαθμίδων τοῦ θάμνου. Ὅταν τὸ θέμα ἀπὸ φυσικοῦ, οἷον ἦτο ἐν ἀρχῇ, μετεβλήθη εἰς συνθηματικὸν καὶ σχεδὸν ἰραλδικόν, πᾶν ὅ,τι ἔμενεν ἐκ τῆς ἀρχικῆς πάλης τῶν θηρίων ἐξέλιπεν· ἀντὶ νὰ μάχωνται ἐναντίον ἀλλήλων κατήντησαν οἱ λέοντες ν' ἀποστρέψωσιν ἀπ' ἀλλήλων συμμετρικῶς τὰς κεφαλὰς. Ἐξ ἐναντίας δὲ πᾶν ὅ,τι τοὺς συνέδεε διετηρήθη, ἀν καὶ μετεμορφώθη λίαν. Ὁ ἐν τῷ μεταξύ θάμνος ἀντικατεστάθη διὰ σχηματικοῦ ἀνθίου, ἐξ οὗ ἀνεφύετο στέλεχος παριστῶμενον διὰ γραμμῆς ἐκ στιγμῶν¹. Τὸ ἀνθίμιον καὶ τὸ στέλεχος ἀντικαθιστῶσι μέχρι τοιοῦτου βαθμοῦ τὸν ἀρχικὸν θάμνον, ὥστε οἱ πόδες τῶν λεόντων τίθενται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ στελέχους καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθίου· τὸ συνθηματικὸν δηλαδὴ εἶναι ἔτι αἰσθητότερον ἐνταῦθα, ἀλλ' αἰ ἀντίθετοι καμπύλαι τῶν δύο ἐναντίον ἀλλήλων ἰσταμένων σωμάτων² ἐναλλάσσονται μετὰ κομψῆς συμμετρίας, καὶ τοῦτο μόνον προφανῶς ἐπεζητήσεν ὁ τεχνίτης τοῦ κατόπτρου.

Τὰς καθημένας σφίγγας εὐρίσκομεν ἐπίσης ἐπὶ τῶν «ἀργειοκορινθιακῶν» ἀναγλύφων, ἦτοι, πρῶτον, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἐπὶ τοῦ κατόπτρου τοῦ Βερολίνου, ἔπειτα δὲ ἐπὶ τεσσάρων ἄλλων ἀναλόγων ἀναγλύφων³. Δὲν ἀναφέρω δ' ἐνταῦθα εἰμὴ μόνως τὰς παραστάσεις, καθ' ἃς τὸ τέρας κάθηται καὶ τὸ πρόσθεν σῶμά του εἶναι ἤρεμον, οἱ δὲ πόδες του κάθηται καὶ συγχεόμενοι, μία δὲ παράλληλος γραμμὴ, ἣτις ἐνίοτε καὶ αὐτὴ λείπει, δηλοῖ μόνη ὅτι ὑπάρχουσι δύο πόδες καὶ ὅτι ὁ εἰς καλύπτεται ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ ἑτέρου. Τὸ σχῆμα τοῦτο ἀπαντᾷ συχνὰ ἐπὶ κορινθιακῶν ἀγγείων καὶ ὄχι ὀλιγώτερον

¹ Ἐπὶ ἀγγείου τῆς Κύπρου (Jahrbuch, 1888, πίν. 8) αἱ στιγμαὶ ἀντικαθιστῶνται διὰ καθέτου στίχου τεθλασμένων γραμμῶν.

² Ἡ πλάσις τοῦ σώματος οὐδὲν ἔχει τὸ ὑπενθυμίζον, ὅπως ἐπὶ τινῶν λαβῶν φιαλῶν ἀνακαλυφθεισῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει (Bronzes de l'Acropole, 231-5, σ. 77-9), ἐγγύθεν ἢ πόρρωθεν τὴν φύσιν ἢ τοῦλάχιστον ἀσσυριακὰ ἔκτυπα, ἀλλ' εἶναι, ὅπως ἐπὶ πολλῶν κοσμηματικῶν ἀγγείων, ὅλως συνθηματικῆ.

³ De ectypis 42, 48 B, 59-60, σ. 41-2, εἰκ. 2, σ. 19, 20.

¹ Τὸ ἀλάστρον τοῦ Λούβρου ἰδίως (B.C.H., 1895, σ. 76, εἰκ. 4) ἔχει ἐργασίαν ὅλως ἰδιαιτέραν καὶ εἶναι μεμονωμένον ἐν τῇ κορινθιακῇ κεραμεικῇ. Ἐπὶ τοῦ τεμαχίου ὁμοῦ τοῦ κορινθιακοῦ πίνακος, τοῦ ἐν τῷ Antiquarium (Antike Denkmäler, I, πίν. VII, 7* = Furtwängler, Besch. der Vasensammlung, I, 910) μοι φαίνεται ὅτι παριστᾷ τὸ ἐν λόγῳ θέμα. Ἡ ἐν τῇ κάτω δεξιᾷ γωνίᾳ φαινόμενη κηλὶς δὲν δύναται νὰ εἶναι ὁ πούς τοῦ Ἡρακλέους, εἶναι δ' ἀναμφιβόλως κακῶς ἀπεικονισμένος πούς λέοντος δεξιὰ ὀρθομένου. Διορθωτέα κατὰ τοῦτο τὰ ὑπὸ Furtwängler λεγόμενα ἐν Roscher's Lex. der Mythol., λ. Herakles, σ. 2196.

² Journal of hell. Stud., 1885, σ. 186.

³ De ectypis, σ. 52, σημ. 3, 4.

⁴ Anzeiger, 1891, σ. 117, εἰκ. 7, n° 7.

⁵ Jahrbuch, 1887, πίν. 3-4, σ. 34-9. Πρβ. αὐτόθι, σ. 52-8, εἰκ. 13.

⁶ Jahrbuch, 1887, πίν. 4, σ. 39-43.

⁷ Archäologische Zeitung, 1881, πίν. 4. Jahrbuch, 1887, σ. 42 σημ. 9.

συχνὰ ἐπὶ ἰωνικῶν μνημείων διαφόρων εἰδῶν¹. Ἄς ἰδῶμεν νῦν τίνα θέσιν κατέχει τὸ ἡμέτερον ἀνά-
γλυφον ἐν ταύτῃ τῇ πολυαρίθμῳ σειρᾷ.

Ἐὰν ἀνασκοπήσωμεν τὰ ἀνωτέρω² μνημονευ-
θέντα παραδείγματα, πρέπει νὰ διαγράψωμεν πρῶ-
τον τὸ κάτοπτρον τοῦ Βερολίνου, ἐφ' οὗ σφίγξ φαί-
νεται ὅτι ἔχει γένειον, καὶ τὰ ἐξ Ὀρχομενοῦ ἐλά-
σματα³, ἅτινα δὲν ἐδημοσιεύθησαν. Δὲν διστάζομεν
δὲ νὰ διαγράψωμεν αὐτὰ, διότι τὰ ἐλάσματα, ἅτινα
ἄλλως διατηροῦνται κάκιστα, ἐφάνησαν εἰς ἐμὲ
ἀκριβῶς ὅμοια πρὸς τὸ ἐκ τοῦ Πτώου ἔλασμα τὸ
κάλλιστα δημοσιευθέν⁴. Μένουσι λοιπὸν τοῦτο τὸ
ἔλασμα καὶ τὸ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως⁵. Ἐὰν παρα-
τηρήσωμεν καλῶς τὰ τρία ταῦτα μνημεῖα, βλέ-
πομεν ὅτι ὑπάρχουσι μεταξὺ αὐτῶν μικραὶ διαφο-
ραὶ ἰδίως διαφέρουσιν αἱ πτέρυγες κατὰ τὸ σχῆμα
καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκφύσεώς των. Ἐπὶ τῶν ἐλα-
σμάτων τοῦ Πτώου καὶ τῆς Ἀκροπόλεως κοκκί-
δες διεσπαρμέναι καλύπτουσιν ὅλον τὸ ἄνω μέρος
τοῦ στήθους· τὰ πτερὰ τῆς πτέρυγος προσφύονται
ἐν σειρᾷ ἀπλήῃ ἢ διπλῇ ἐγκαρσίως ἐπὶ τοῦ κυρίου
νεύρου καὶ δὴ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σώματος τῆς σφιγγὸς
μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν προσθίων μηρῶν. Τούναντίον
ἐπὶ τοῦ κατόπτρου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου τὸ διὰ
στιγμῶν κεκοσμημένον μέρος⁶ κεῖται λοξῶς ὡς
ταινία ἐπὶ τοῦ στήθους· τὰ πτερὰ ὡσαύτως ἀντὶ
νὰ εἶναι ἐγκάρσια ἐπὶ τοῦ κυρίου νεύρου, καταλή-
γουσιν ἐπ' αὐτοῦ διὰ μεγάλων καμπυλῶν. Ἄρα τὰ
ἐλάσματα δυνατὸν νὰ εἶναι ἔργα τῆς αὐτῆς τέ-
χνης· δὲν εἶναι ἔργα τῆς αὐτῆς χειρὸς οὔτε—του-
λάχιστον κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν— τοῦ αὐτοῦ
ἐργαστηρίου.

Ἄλλ' οἰαίδηποτε καὶ ἂν εἶναι αὐταὶ αἱ ἐν ταῖς
λεπτομερείαις διαφοραὶ, τὸ γενικὸν σχῆμα τῶν
σφιγγῶν εἶναι τὸ αὐτό. Τὸ ἰσχνὸν καὶ ἐπίμηκες
σῶμα, ἢ λεπτὴ κεφαλή, ὁ ὑψηλός, σχεδὸν ἀσθε-
νής, λαιμὸς προξενουσὶν ἐντύπωσιν κομψότητος καὶ
ἐλαφρότητος ὅπως διάφορον ἐκείνης, ἣν ἐμποιοῦσιν
ἄλλαι σφίγγες, τὰς ὁποίας δύναται τις ν' ἀποκα-

λέση σαρκώδεις καὶ ὦν ἡ κεφαλή καὶ τὰ μέλη
εἶναι παχέα καὶ πλαδαρά, οὐχὶ ἄνευ βαρύτητός
τινος. Διῖσχυρίσθησαν δὲ τινες ἤδη, ὅτι ἡ ἰωνικὴ
τέχνη δὲν ἐγνώρισε καὶ δὲν παρέστησεν ἢ τὴν τε-
λευταίαν ταύτην κατηγορίαν σφιγγῶν καὶ ὅτι αἱ
ἄλλαι, αἱ τέχνης μᾶλλον νηφαλίας, ἀκριβῶς ἕνεκα
τῆς νηφαλιότητός των εἶναι πελοποννησιακαὶ ἢ
κορινθιακαὶ¹.

Ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀληθές, θὰ εἴχομεν βέβαιον τε-
κμήριον καταγωγῆς. Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι, ἐὰν
ἢ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ἀσφαλής. Ἡ κορινθιακὴ κερα-
μεικὴ, συνήθως βάνουσος καὶ ἀμελής, παρουσιάζει
μὲν ἐπὶ τινῶν ἐκλεκτῶν ἔργων αὐτῆς κομψότητα
καὶ χάριν τῶν γραμμῶν· ἀλλά, χωρὶς νὰ εἰσέλθω-
μεν ἐνταῦθα εἰς στατιστικὸς ὑπολογισμοὺς, πόσα
ἄγγεῖα κορινθιακὰ δὲν ἔφερον εἰς φῶς αἱ ἀνασκαφαὶ
καὶ πόσα δὲν πληροῦσι τὰς θήκας τῶν μουσείων
ἡμῶν, ἐφ' ὧν αἱ σφίγγες εἶναι βαρεῖαι, τὰ σώματα
αὐτῶν οὐχὶ ῥαδινὰ καὶ αἱ κεφαλαὶ μεγάλαι, ἐφ' ὧν
ἐνὶ λόγῳ ἀπαντῶσιν ἀκριβῶς οἱ ἐναντίοι ἐκείνων
χαρακτῆρες, περὶ ὧν λέγεται ὅτι ἰδιάζουσιν αὐ-
τοῖς; Καὶ χωρὶς νὰ ὑπομνήσω ὅτι ἡ κομψότης,
αὕτη ἢ ἰσχνότης μάλιστα, εἶναι γνωρίσματα πα-
σίγνωστα τῆς ἀττικῆς τέχνης, θ' ἀναφέρω, διὰ νὰ
περιορισθῶ μόνον εἰς τὰς σφίγγας, δύο περιφῆμα
ἀρχαῖα μνημεῖα, ἰωνικὰ ἀμφοτέρα, ἔνθα ἡ σφίγξ
εἶναι ἐντελῶς ὅμοια ταῖς ἡμετέραις. Τὸ ἐν τούτων
εἶναι ἡ σφίγξ, ἣν οἱ Νάξιοι ἀνέθηκαν ἐν Δελφοῖς,
τὸ δ' ἕτερον κύλιξ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου²,
ἣν ὁ κ. Pottier ἀποδίδει δικαίως εἰς τὴν ἀττικοῦ-
νικὴν τέχνην³. Τὸ ἐπιχειρήμα λοιπὸν δὲν ἔχει
ἀξίαν, πάντως δὲ δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς
ἐπίσημον πιστοποιητικὸν καταγωγῆς.

Ἡ σπουδαιότης ὅμως τῶν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων
κατόπτρων παραστάσεων, δυστυχῶς καὶ ἡ κάκι-
στα σωζομένη, εἶναι ἢ ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως αὐ-
τῶν, ἐφ' ἧς εἰκονίζεται, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν Βερο-
λίνῳ κατόπτρου, μορφὴ ἱματιοφόρος ἐν κατατομῇ.

Πρὶν προχωρήσωμεν σημειοῦμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει
σχεδὸν ἀμφιβολία, ὅτι ἡ μορφὴ εἶναι ἀνδρική· διότι
ἐπὶ τοῦ κατόπτρου τοῦ Βερολίνου σώζεται ἡ κεφαλή

¹ De ectypis, σ. 57, σημ. 3-7.

² Κάτοπτρον τοῦ Antiquarium καὶ De ectypis, 12, 48, 59-60.

³ B.C.H., 1895, σ. 222-3, 896. De ectypis, σ. 20, 59-60.

⁴ B.C.H., 1892, πίν. XV, 1, σ. 358, β. De ectypis, σ. 19, 48,

⁵ Athen. Mittheil., 1895, πίν. XIV, 4, σ. 474-6. De ectypis,
σ. 11-2, εἰκ. 2, 12.

⁶ Ἡ κοκκίδωσις σώζεται ἐν μέρει μόνον.

¹ B. C. H. 1892, σ. 359.360 (Holleaux).

² Journal of hell. Studies, 1884, πίν. 41, σ. 220, A (C. Smith).

³ Catalogue des vases antiques du Louvre, I, σ. 157.

αὐτῆς καὶ εἶναι ἐστεμμένη διὰ στεφάνου, ἢ δὲ κόμη πίπτει ἐπὶ τῶν ὤμων ἐνιαία. Τοῦτο εἶναι βέβαιον, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἠδυνάμεθα ἤδη νὰ εἰκάσωμεν καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων ἀναγλύφων. Θὰ ἴδωμεν ὅμως ὅτι ἡ ἐσθῆς τῆς μᾶλλον βεβλαμμένης μορφῆς, 7691, δὲν ἐξηγεῖται καλῶς ἢ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι φορεῖ αὐτὴν ἀνὴρ. Ὡς πρὸς τὸ ἄλλο κάτοπτρον δέ, ἢ μὲν κεφαλὴ λείπει, σώζεται ὅμως μέρος τῆς κόμης καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξάγονται βέβαια συμπεράσματα. Ἐπὶ τοῦ τραχήλου ἢ κόμη, ἀντὶ νὰ κατέρχεται συμπαγῆς ὅπως ἐπὶ πολλῶν χαλκῶν τῆς Ἀκροπόλεως¹, σχηματίζει ὄγκον χαρακτηριστικόν· ἐὰν δ' ἐξετάσῃ τις ἐκ τοῦ πλησίον τὸ ἔλασμα, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ μέρος τοῦτο διατηρεῖται πολὺ καλῶς, παρατηρεῖ ὅτι ὁ ὄγκος οὗτος ὁ ἔχων σχῆμα θυλάκου κλειστοῦ (καὶ ὑπογραμμισμένου διὰ γραμμῆς παραλλήλου τῷ περιγράμματι) εἶναι ἔσθθεν κοίλος ἢ κενός. Κατ' ἀκολουθίαν δὲν πρόκειται κόμη πλεονάκις δεδεμένη καὶ περατουμένη κάτω πραγματικῶς², ἀλλὰ κόμη κατερχομένη κατὰ μῆκος τοῦ τραχήλου καὶ ἀνεστραμμένη εἶτα ὀπισθεν πρὸς τὰ ἄνω· τὸ ἄκρον αὐτῆς περιεδένετο κατόπιν κατὰ τὸν τράχηλον δι' ἀπλοῦ δεσμοῦ ἢ, ὅπερ πιθανώτερον φαίνεται κατὰ τὸ κάτοπτρον τοῦ Βερολίνου, εἰσῆρχετο εἰς τὸ διάδημα, ὅπερ περιέβαλλε τὴν κεφαλὴν³. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ φορεῖν τὴν κόμην εἶναι συνηθέστατος καὶ τὰ ἀρχαῖα ἀγγεῖα παρέχουσιν ἡμῖν πλεῖστα παραδείγματα αὐτοῦ⁴, εἶναι δὲ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀνδρικός τρόπος. Ἐχομεν λοιπὸν ἐν αὐτῷ, ἰδίως ἕνεκα τῆς ἀναλόγου μορφῆς τοῦ Βερολίνου, βεβαίαν ἀπόδειξιν τοῦ ἀνδρικοῦ γένους.

Ἡ ἐσθῆς ἐρίζεται δυσκολώτερον ἕνεκα τῆς κακῆς διατηρήσεως τῶν δύο ἀναγλύφων· ἐτι δὲ δυσκολώτερον εἶναι τὸ πρᾶγμα, διότι ἄλλα μνημεῖα δυνάμενα νὰ παραβληθῶσι πρὸς ταῦτα, ἂν καὶ δὲν ἐλλείπωσιν ὅλως, ὅμως εἶναι λίαν σπάνια ἐν τῇ ἀρχαίῃ τέχνῃ. Τὰ πήλινα ἀγγεῖα παρέχουσι παραδείγματα ὑποπτα ἕνεκα τοῦ διαφόρου τρόπου τῆς ἐργασίας, ὡσαύτως δ' αἱ μαρμάρινοι, πήλιναι καὶ χαλκαὶ κόραι, ἐπειδὴ εἶναι περίοπτοι, δὲν εἶναι πε-

πλασμένοι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οὔτε αἱ πτυχαὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν εἶναι ἐξεργασμένοι κατὰ τὰς αὐτὰς συνθήκας. Αἱ ἐνδεδυμένοι ὅμως ἀνάγλυπτοι καὶ ἐν κατατομῇ μορφαί, συγκρινόμεναι πρὸς τὰς περίοπτους, εἶναι ὀλίγοι καὶ ταύτας μόνως δυνάμεθα νὰ παραβάλωμεν πρὸς τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Ἑθνικοῦ Μουσείου.

Καὶ πρῶτον βέβαιον εἶναι ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι ἡ ἐσθῆς ἀμφοτέρων τῶν κατόπτρων δὲν εἶναι ἡ αὐτή, ἢν φοροῦσι τὰ ἀγάλματα τῆς Ἀκροπόλεως, ἢ τοῦλάχιστον δὲν εἶναι ἡ ἐσθῆς, ἢν φοροῦσι τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν, ἢτοι ὁ μακρὸς ποδήρης χιτῶν καὶ τὸ πολύπτυχον ἱμάτιον. Διότι τὰ ἐνδύματα ταῦτα συνήθως ἀποκρύπτουσι ἢ δεικνύουσι τὰ μέλη τοῦ σώματος· Ἐὰν δὲ αἱ ἡμέτεραι μορφαὶ ἐφόρουσιν τοιαῦτα ἐνδύματα, θὰ ἐβλέπομεν ταῦτα μᾶλλον ἢ τὰ ὑπ' αὐτῶν στολιζόμενα σώματα. Λίαν χαρακτηριστικόν εἶναι ὅμως ὅτι τούναντίον ἐκεῖ, ὅπου τὸ ἔλασμα διατηρεῖται, ἡμεῖς διακρίνομεν σαφῶς τὴν κυματίζουσαν γραμμὴν τὴν περιγράφουσαν τὸ σῶμα, ἐπὶ δὲ τοῦ κατόπτρου ἀρ. 7687 διακρίνομεν ὀλόκληρον τὴν κατατομὴν τῶν κνημῶν. Τὸ ἀνόμοιον λοιπὸν τῆς ἐσθῆτος φαίνεται ἀποδεδειγμένον· ἐτι δὲ βεβαιότερον καθίσταται τοῦτο, διότι ἐπὶ τοῦ «ἀργειοκορινθιακοῦ» ἐλάσματος, ἐφ' οὗ κατὰ τὸν Bather παριστᾶται ὁ μῦθος τῆς Αὐγῆς¹, αἱ μορφαὶ εἶναι τούναντίον ἐνδεδυμένοι ὅπως καὶ τὰ ἀγάλματα τῆς Ἀκροπόλεως· ἀρκεῖ νὰ παραβάλωμεν πρὸς ἄλληλα τὰ δύο ἀνάγλυφα, ὅπως πεισθῶμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐξ Ἐλευθερῶν οὐδὲν ἐκ τοῦ σώματος εἶναι ὀρατόν, ἐνῶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων κατόπτρων φαίνεται σχεδὸν γυμνόν. Βεβαίως λοιπὸν ἡ ἐσθῆς εἶναι διάφορος.

Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι αἱ μορφαὶ τῶν δύο ἀναγλύφων δὲν φοροῦσιν ἱμάτιον· ἴσως μάλιστα φοροῦσι καὶ χιτῶνα. Ἐὰν παραβάλλῃ τις πρὸς αὐτὰ τὸν «τορευτὸν» κίονα τῆς Ἐφέσου² ἢ τὴν ἐκ Σύμης³ στήλην, παρατηρεῖ ἐπ' ἀμφοτέρων ἐνδυμα καλύπτον τὸν ἀριστερὸν ὤμον, ἱκανῶς βραχὺ (μὴ κατερχόμενον κάτω τῶν γονάτων) καὶ πρὸ πάντων ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ τῶν μελῶν. Τὸ αὐτὸ

¹ Bronzes de l'Acropole, πίν. III-IV (B.C.H. 1894, πίν. V-VI).

² Conze, Attische Grabreliefs, πίν. IV.

³ Πρὸς τὴν κόμην τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τῆς οἰνοχόης τοῦ Κόλχου, Wiener Vorlegeblätter, 1889, πίν. I, 2^b.

⁴ Πρὸς τὸν πίνακα VI τῶν Vorlegeblätter τοῦ 1888, σποράδην.

¹ Bronzes de la Soc. arch., 798^a, σ. 137-8. Journal of Hell. Stud., 1892-3, πίν. IX, σ. 254-5. De ectypis, 34, σ. 17-8.

² Journal of Hell. Stud., 1889, πίν. III. Collignon, H. de la Sculpture grecque, I, εἰκ. 83, σ. 180.

³ B.C.A., 1894, πίν. VIII, σ. 221-5 (A. Joubin).

ισχύει περί τοῦ ἱματίου τοῦ Διὸς τῆς Ince Blundell Hall¹, ἂν καὶ φορῆ τοῦτο ὁ θεὸς ἐπὶ χιτῶνος πολὺ μακροῦ, καὶ πρὸ πάντων περί τοῦ ἱματίου τοῦ ἀνδρὸς τῆς ἐξ Ὀρχομενοῦ στήλης². Τέλος τὸ ἱμάτιον(;) εἶναι ἔτι βραχύτερον ἐπὶ τῆς στήλης Borgia³, σχεδὸν τόσον βραχὺ ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς μετόπης τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων, ἐφ' ἧς, φαίνεται ὅτι φορεῖται ἐπὶ τοῦ δεξιῦ ὤμου, ὅπως ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου⁴.

Ἐὰν ἐξετάσῃ τις ὅμως καλῶς τὸ κάτοπτρον 7687, παρατηρεῖ ἐπὶ τοῦ στήθους ἐξόγκωσιν τοῦ ἐνδύματος διήκουσαν λοξῶς ἀπὸ τοῦ δεξιῦ ὤμου πρὸς ἀριστερὰ ἄνωθι τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος· ἀπὸ τῆς ἐγκαρσίας ταύτης γραμμῆς ἄρχονται πλείονες κάθετοι παράλληλοι ἀυλακώσεις, ὑπὸ δὲ τὸν δεξιὸν ἀγκῶνα κρέμαται ἄκρον ἐνδύματος· τὰ τελευταῖα ἴχνη τοῦ ἐνδύματος τούτου εἶναι ὁρατὰ ἀνωτέρω τοῦ γόνατος, ἐκεῖ ὅπου περίπου αἱ κνήμαι φαίνονται χωριζόμεναι. Πάντα ταῦτα τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα ἀνευρίσκονται, παραδείγματος χάριν, ἐπὶ τῆς στήλης τῆς Σύμης· ἡ παρυφή τοῦ ἱματίου διήκει ὡσαύτως λοξῶς διὰ τοῦ στήθους, ἂν καὶ κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν· αἱ πτυχαὶ κατήρχοντο ἐπίσης σχεδὸν καθέτως καὶ ἐν ἄκρον κρέμαται ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ βραχίονος. Ἡ μόνη διαφορὰ ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ ἱμάτιον εἶναι μακρότερον καὶ ὅτι αἱ κνήμαι ἐπὶ τῆς στήλης χωρίζονται ὀλιγώτερον. Ἄλλ' ἐὰν ὑποθέσωμεν ἐνδυμα διαμέσον μεταξὺ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκ Σύμης στήλης καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς στήλης Borgia, τὸ ἐνδυμα τοῦτο θὰ εἶναι ἀκριβῶς τὸ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας μορφῆς φορούμενον.

Ἄλλὰ τί ὑπῆρχεν ὑπὸ τὸ ἱμάτιον; ἐφορεῖτο ἀμέσως ἐπὶ τῆς σαρκός, ὅπως ἐπὶ τῶν στηλῶν τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ τῆς Νεαπόλεως καί, ὡς φαίνεται, ὡσαύτως ἐπὶ τῆς ἐκ Σύμης; Ἡ ὑπῆρχε χιτῶν, ὅπως ἐπὶ τῶν ἄλλων μνημονευθέντων μνημείων σχεπαζόμενος ὑπὸ τοῦ ἱματίου; Δὲν εἶναι ἀδύνατον ν' ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην· ὑπὸ τὸν ἀριστερόν ἀγκῶνα διακρίνω κρεμάμενον ἐν ἄκρον

ἐνδύματος ἀνήκον ἀναμφισβητήτως εἰς τὸν χιτῶνα, ὅστις εἶναι χειριδωτὸς καὶ ἐφαρμόζεται ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ σώματος, ὅπως ἐπὶ ἀπείρων ἀρχαϊκῶν ἔργων.

Τὸ ἐνδυμα ὅπερ φορεῖ ἡ μορφή τοῦ κατόπτρου 7691 εἶναι ὀλίγον διάφορον¹. Ἐκ τοῦ ἀναγλύφου δὲν σώζεται εἰμὴ ἐλάχιστον ἴχνος τοῦ βραχίονος καὶ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ κάτω σώματος, τὸ ὅποιον σώζεται μέχρι τῶν ἀστραγάλων περίπου. Τὸ περίγραμμα τοῦ μέρους τούτου εἶναι λίαν σαφές καὶ αἱ μεγάλαι λοξαὶ καὶ παράλληλοι πτυχαί, αἱ ἀπὸ τοῦ κάτω μέρους τῶν κνημῶν ἀρχόμεναι, δεικνύουσιν ὅτι τὸ ἐνδυμα ὅπερ εἶναι κεκολλημένον ἐπὶ τῶν κνημῶν, ἀνυψοῦται καὶ ἔλκεται ἰσχυρῶς πρὸς ἀριστεράν. Τὰς αὐτὰς πτυχάς, ὀλιγώτερον ὅμως μακρὰς καὶ λοξὰς, ἀνευρίσκωμεν ἐπὶ τῆς στήλης τῆς Σύμης, ἀλλὰ τὸ ἐνδυμα κατέρχεται ἐπ' αὐτῆς ὀλιγώτερον. Τούναντίον δ' ὁ «τορευτὸς» κίων τῆς Ἐφέσου εἶναι ἐντελῶς ὅμοιος. Ἐχομεν λοιπὸν πιθανῶς καὶ ἐνταῦθα, ἐὰν μὴ ἀπολύτως τὴν αὐτήν, τοῦλάχιστον λίαν ὁμοιάζουσαν στολήν, καὶ εἶχομεν δίκαιον εἰπόντες ἀνωτέρω, ὅτι ἂν καὶ εὐρίσκειται τὸ ἀνάγλυφον εἰς κακὴν κατάστασιν, ὅμως τὸ ἐνδυμα ὅπερ φορεῖ ἡ ἐπ' αὐτοῦ μορφή φαίνεται ὅτι εἶναι ἀνδρικόν.

Ἐπολείπεται νὰ ὀρίσωμεν τὴν στάσιν τῶν μορφῶν ἢ μᾶλλον τῆς μορφῆς, διότι τὸ κάτοπτρον 7691 δὲν διαφέρει κατὰ τοῦτο τοῦ ἐτέρου. Κατὰ τὸ σύνθηες ἀρχαϊκὸν σχῆμα, ἡ μορφή παριστᾶται βαδίζουσα βραδέως καὶ προβάλλουσα τὸν δεξιὸν πόδα, ὅστις πατεῖ δι' ὄλου τοῦ πέλματος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὅπως καὶ ὁ ἀριστερός. Οἱ βραχίονες ἀπέχουσι τοῦ σώματος, ὁ ἀριστερός ἀγκῶν εἶναι ὀλίγον ὑψωμένος καὶ ὁ πῆχυς λοξῶς καθιεμένος, ἡ δὲ χεὶρ φθάνει μέχρι τῶν λαγόνων· τούναντίον ὁ δεξιὸς

¹ Ἡ συναρμογή τῶν τεμαχίων τοῦ κατόπτρου τούτου ἐγένετο οὐχὶ καλῶς, τοῦτο δὲ καθιστᾶ ἐκ πρώτης ὄψεως δύσκολον τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν. Εἰς τὸ κάτω μέρος βλέπομεν, ὅπως ἐπὶ τοῦ προηγουμένου κατόπτρου, τὴν ἀριστερὰν κνήμην τῆς μορφῆς καὶ τὰς κατιούσας πτυχὰς τοῦ ἱματίου, ἀνωτέρω δ' ὑπάρχει ἐν τεμαχίον ἀνεστραμμένον. Ἐὰν ἐξετάσωμεν αὐτὸ κατὰ τὴν ὀρθὴν διεύθυνσιν, παρατηροῦμεν ἓνα ἀριστερόν ὤμον καὶ ἓνα ὑψωμένον δεξιὸν βραχίονα, οἵτινες ἀντιστοιχοῦσιν ἀκριβῶς πρὸς τὸ ἄνω σῶμα τοῦ ἀρ. 7687. Δεξιὰ ὅμως τοῦ ἀγκῶνος ὑπάρχουσι παράλληλοι ὀριζόντιαι πτυχαί, αἵτινες δὲν ὑπάρχουσι ἐπὶ τοῦ πρώτου κατόπτρου· ἐκ τῆς διεύθυνσεως δὲ τῶν πτυχῶν τούτων δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι τὸ ἱμάτιον ἐπὶ τοῦ δευτέρου κατόπτρου ἀντὶ νὰ καλύπτῃ τὸν δεξιὸν ὤμον, καλύπτει τὸν ἀριστερόν. Ἄλλ' ἡ κατάστασις τοῦ κατόπτρου εἶναι τοιαύτη, ὥστε δυσκόλως δύναται τις ν' ἀποφανθῇ μετὰ βεβαιότητος.

¹ Archäologische Zeitung, 1874, πίν. 5, σ. 31. 259.

² Brunn-Bruckmann, Denkmäler, πίν. 41. Collignon, ἔ.ἀ., εἰκ. 124, σ. 255.

³ Rayet, Monuments, I, πίν. 19. Collignon, ἔ.ἀ., εἰκ. 125, σ. 256.

⁴ Homolle ἐν Gazette des Beaux-Arts, 1895, I, σ. 208-10, εἰκ., σ. 207.

πῆχυς ὑφoῦται παραλλήλως τῷ στήθει καὶ ἡ χεὶρ φθάνει μέχρι τοῦ ὕφους τοῦ ὤμου. Ἡ συμμετρικὴ ἰσορροπία τῶν μελῶν, ἣτις εἶναι εἰς τῶν ἀρμονικωτέρων τρόπων, δι' οὗ οἱ Ἕλληγες ἐρρῦθμισαν τὴν κίνησιν τῶν βραχιόνων, ἀπαντᾷ ἐπὶ ἀπειρῶν ἀρχαϊκῶν παραστάσεων¹, εὐρίσκεται δὲ ὁμοία καὶ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου τοῦ Βερολίνου, ἀλλ' ἐπὶ ἐκείνου ὁ ἀριστερὸς βραχίον ἔχει θέσιν μᾶλλον ὀριζοντίαν καὶ ὁ δεξιὸς ἤττον κάθετον. Ὡστε καὶ ὡς πρὸς τοῦτο δὲν ὑπάρχει ταυτότης μεταξὺ τῶν ἀναγλύφων.

Τί ἐβάσταζον αἱ μορφαὶ ἐν χερσίν; Ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Βερολίνου ἡ ἀριστερὰ χεὶρ κρατεῖ κλάδον κρεμάμενον, ἡ δὲ δεξιὰ ὑψώνει ἄνθος περιπλόκου σχήματος· ἀμφιβάλλω ὅμως ἐὰν καὶ τὰ σύμβολα εἶναι τὰ αὐτά. Διότι νομίζω μὲν ἀληθῶς ὅτι βλέπω ἀνωτέρω τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὴν χαρακτηριστικὴν καμπύλην τῶν ἀνθέων λωτοῦ, ὅπως ἡ ἐλληνικὴ κεραμεικὴ συνήθως τὰ εἰκονίζει², δὲν ἠδυνήθη ὅμως, ἂν καὶ μετὰ προσοχῆς παρετήρησα, ν' ἀνακαλύψω τι ἐν τῇ ἀριστερᾷ, ἣτις ἦτο καθειμένη ἀπλῶς ἢ ἀνύψωνε τὸ ἔνδυμα. Τῷ ὄντι δὲ ὁ Ἄλιος Γέρων ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τοῦ Κόλχου³ ἔχει ὡσαύτως καθειμένην τὴν χεῖρα κενὴν συμβόλου.

Εἶναι θεὸς ἢ ἐπὶ τῶν λαβῶν τῶν κατόπτρων τούτων παριστωμένη μορφή; Ἐνεκα ἐλλείψεως χαρακτηριστικῶν συμβόλων δὲν δύναται, φρονῶ, νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο κατὰ τρόπον χρήσιμον. Ὡσαύτως δὲν θὰ συζητήσω ἐκ νέου ἐξ ἀφορμῆς μόνον τῶν δύο τούτων μνημείων τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς τέχνης τῶν «ἀργειοκορινθιακῶν» ἀναγλύφων. Περιορίζομαι μόνον νὰ παρατηρήσω ὅτι, ἐν τῇ ἀνωτέρω γενομένη ἀναλύσει, οὐδὲν δικαιολογεῖ τὴν ὑπόθεσιν πελοποννησιακῆς πηγῆς· διότι πλὴν ἄλλων, ἣτοι τῶν ἀντιμετώπων ἀλεκτρούων, τῆς Γοργοῦς, τῶν Σφιγγῶν καὶ τῶν λεόντων, αἱ δύο κύρια μορφαὶ εἶναι ἐνδεδυμένοι καθ' ὃν τρόπον τὰ ἰωνικὰ ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα, ἀρκεῖ δὲ νὰ ἔχη τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἐλάχιστα μνημεῖα, ἅτινα ἀνωτέρω πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐμνημονεύσαμεν,

¹ Gerhard, Auserlesene Vasenbilder, IV, πίν. CCCVIII, 2. Wiener Vorlegeblätter, 1889, πίν. I, 2^b.

² Ὁ φίλος μου Perdrizel, ὅστις ἐξήτασε χάριν ἐμοῦ ἐκ νέου τὸ κατόπτρον, με εἰδοποιεῖ ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βεβαιωθῇ τοῦτο ἀπολύτως.

³ Wiener Vorlegeblätter, 1889, πίν. I, 2^b.

διὰ νὰ ἴδῃ πρὸς ποῖον μέρος τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου ὀδηγεῖ ἡμᾶς ἡ λεπτομέρεια αὕτη τῆς ἐργασίας. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἀρνοῦμαι ἔνεκα τούτου ὅτι δύνανται τὰ κάτοπτρα νὰ εὐρέθησαν ἐν Κορίνθῳ· ἀλλ' ἐὰν αἱ περὶ προελεύσεως αὐτῶν πληροφορίαι εἶναι ἀκριβεῖς, ἀποδεικνύεται ἅπαξ ἔτι πόσον ἡ κορινθιακὴ τέχνη εἶναι τέχνη δανεία καὶ πόσον στενὴ ἦτο ἡ ἐξάρτησις αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἰωνικῶν προτύπων¹.

Ἐν τέλει δυνάμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν, διὰ τίνα λόγον τὸ σχῆμα τοῦτο τῶν κατόπτρων ἐξέλιπε τόσον ἐνωρίς· διότι δὲν διεσώθησαν βεβαίως πάντα τὰ τοῦ εἶδους τούτου ἀρχαῖα κάτοπτρα, ἀλλὰ καὶ δυνατὸν δὲν εἶναι ν' ἀποδώσωμεν εἰς ἀπλὴν τύχην τὸ γεγονός, ὅτι τέσσαρα μόνον ἐξ αὐτῶν ἔχομεν σήμερον. Τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δίδει ἡ ἐξέτασις αὐτῶν τῶν λαβῶν. Ἡ τετράγωνος πλάξ συνδέεται μετὰ τοῦ δίσκου κατὰ τρόπον λίαν ἀπότομον καὶ λίαν ἀδέξιον· οὐδὲν ὑπάρχει τὸ κολλάζον τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς εὐθείας γραμμῆς εἰς τὴν καμπύλην, οὐδὲν ἀνάλογον πρὸς τὰ ἐκτενῆ ἡμιανθέμια, πρὸς τοὺς πετωμένους ἔρωτας, πρὸς τὰς καμπύλας καὶ ἄλλας γραμμάς, αἵτινες ἐπὶ τῶν ἐχόντων βάσιν κατόπτρων χρησιμεύουσι πρὸς σύνδεσιν τοῦ δίσκου μετὰ τοῦ ἀγαλματίου τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν βάσιν. Ἡ ἔλλειψις δ' αὕτη ἀρμονίας δὲν εἶναι τὸ μόνον ἐλάττωμα. Τὸ ἀνάγλυφον δὲν καταλαμβάνει οὐδ' αὐτὸν τὸν τετράγωνον χώρον ὅλον τὸν δι' αὐτὸ προωρισμένον· περατοῦται κάτω κατὰ τρόπον ἐπίσης ἀπότομον καὶ ἐστερημένον χάριτος, ὅπως καὶ ἄνω. Ὡσαύτως ἐλλεῖπει εὐφυῆς τις ἐφεύρεσις, ἣτις θὰ ἠδύνατο νὰ μεταβιβάζῃ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ θεατοῦ κατὰ τρόπον φυσικὸν ἀπὸ τοῦ τετραγώνου τούτου εἰς τὴν κυρίως λαβήν. Καὶ κατὰ τὸ ἄκρον δὲ τῆς λαβῆς ταύτης ἀναφαίνεται τὸ αὐτὸ πρόβλημα τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς εὐθείας γραμμῆς εἰς τὸν κύκλον· δὲν εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ πρόβλημα καὶ πάλιν κακῶς ἐλύθη. Πᾶσαι αἱ δυσκολίαι αὗται, ἃς ὁ καλλιτέχνης βαθέως αἰσθάνεται, παραβλέπονται ἐνταῦθα ὡς ἐκ συστήματος καὶ ἀφίνονται ἄνευ λύσεως. Ἐπειδὴ δὲ αἱ δυσκολίαι αὗται προήρχοντο μᾶλλον ἐξ αὐτοῦ

¹ Ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ καταλόγου τῶν Χαλκῶν τῆς Ἀχροπόλεως ἐξήγησα τί ἐννοῶ διὰ τοῦ ὄρου τούτου, εἰς ὃν πρέπει, φρονῶ, ν' ἀποδίδεται εὐρεῖα ἔννοια περιλαμβάνουσα πάσας τὰς ἐλληνικὰς ἀποικίας τῆς Ἀνατολῆς.

τοῦ σχήματος τοῦ κατόπτρου ἢ ἐξ ἀπειρίας, σὺν τῇ βαθμιαίᾳ ἀναπτύξει παρ' Ἑλλησι τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ ἐξέλιπε τὸ σχῆμα τοῦτο· διότι οὐδείς τεχνικός συνδυασμός ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ζήσῃ ἐν Ἑλλάδι, ἐὰν δὲν ἦτο συγχρόνως ἀρμονικός καὶ ἀπλοῦς. Τῶν χαρακτήρων ὁμοῦς τούτων ἐστεροῦντο

ἐξόχως τὰ ἡμέτερα κάτοπτρα· ἔνεκα τούτου ἐπ' ὀλίγον χρόνον μόνον εὐηρέστησαν καὶ ὁ συρμός αὐτῶν ὑπῆρξεν ἐφήμερος.

Αἰ, 6, 18 Ἰανουαρίου.

A. DE RIDDER.

Ε Π Ι Γ Ρ Α Φ Ι Κ Α

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

A'

Ἐν σελ. 5 σημ. 1 ἀνεδημοσίευσα μέρος τοῦ ἐν C.I.A. IV 1 σ. 18 ἀρ. 61^a, ψηφίσματος περὶ κυρώσεως συνθηκῶν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Σηλυμβριανούς. Ἄλλ' ὁ Wilhelm ἀνεγνώρισεν ἐσχάτως τεμάχιόν τι λίθου προσαρμόζον εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο, ὃ καὶ φιλοφρόνως ἀνεκοίνωσέ μοι (πρβ. καὶ Jahresheft des oesterr. Instituts 1898. Beiblatt σ. 44). Κατὰ τὸ νέον τοῦτο τεμάχιον ἀναγινώσκονται ἐν τῷ προκειμένῳ ψηφίσματι: καὶ καταθεῖναι ἐμ πόλει ἀναγράφσας τὰς (σ)τρατε(ρ)οὺς τὰς συνθέκας μετὰ τῷ γραμματέος τ[ε] βολέας. Δὲν εἶνε ἄρα ὀρθή ἢ ἐν τῷ Corpus συμπλήρωσις: ἀναγράφσας τὰς τ[ε] ὄρκους καὶ τ[α]ς συνθέκας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἢ συμπλήρωσις τοῦ 8^{ου} στίχου τοῦ ψηφίσματος τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἣν προτείνω ἐν τῇ ἐν σελ. 1 μεταγραφῇ τοῦ ψηφίσματος τούτου: ἐ[ν πόλει τὰς τε συνθέκας καὶ τὸ ψήφισμα τόδε]: δύναται νὰ εἶνε ἢ μόνη ὀρθή, ἀφ' οὗ ἢ ἄλλη συμπλήρωσις: ἐ[ν πόλει τὰς τε ὄρκους καὶ τὰς συνθέκας κτλ.], ἣν θὰ προτείνέ τις ἴσως (πρβ. σ. 6) κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἐν τῷ Corpus ψήφισμα, ἐξελέγχεται νῦν ἐσφαλμένη.

B'

Τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν τοῦ πρώτου στίχου τῆς ἐν τῇ Ἀθηναῖ 1897 σ. 449, καὶ ἐν τῇ Ἐφημερίδι ταύτῃ, 1897 σ. 195 πίν. 12, δημοσιευμένης ἀγωνιστικῆς ἐπιγραφῆς ἐκ Χαλκίδος εὔρεν ὁ Wilhelm (Anz. d. Ak. der Wissenschaften in Wien. 1897 ἀρ. XXVI. Πρβ. Jahreshefte d. oesterr. Instituts, 1898, Beiblatt σ. 48), ἔστις ὀρθοὶ ἐκ τῶν ἐν Athen. Mittheilungen 1881 σ. 161 καὶ ἐν BCH 1892 σ. 92, εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν ἀναγινώσκει οὕτως:

Ἐ[πὶ ἡγ]εμό[ρ]ος Τιμα[ρ]χίδ[ου τοῦ Α]υσι-στράτο[υ]. Ὁ παρατηρῶν τὰ ἐν τῷ λίθῳ σωζόμενα ἴχνη τοῦ β' γράμματος δυσκόλως θὰ πιστεύσῃ ὅτι τοῦτο ἦτο δυνατόν νὰ ἦτο Π καὶ οὐχὶ μᾶλλον Λ. Ἐν τούτοις ἢ προτεινομένη ἀνάγνωσις Ἐ[πὶ ἡγε]-μό[ρ]ος εἶνε προφανῶς ἀναμφισβήτητος.

Σημειωτέον δὲ ὅτι κατ' ἀνακοίνωσιν γενομένην μοι ὑπὸ τοῦ ἐν Χαλκίδι καθηγητοῦ κ. Μάτσα ἐσχάτως εὑρέθη καὶ ἄλλη παρὰ τὴν Χαλκίδα ἐπιγραφὴ χρονολογουμένη δι' ἄρχοντος καλουμένου ἡγεμόνος, ἀρχομένη οὕτως: Ἀγαθῆι τύχηι. Ἐπὶ ἡγεμόνος Μενέφροτος γραμματέως Τίτου Σεπτιμίου τοῦ Τίτου Φιλοτίμου κτλ,

Τῆ 21 Ἰουλίου 1898.

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ.

ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ

(Π/ν. 8-12)

Τὸ 1894 διατρίψας ἓνα καὶ ἥμισυ περίπου μῆνα ἐν Ἀμοργῷ ἀνέσκαψα τάφους τινὰς τῆς κυκλαδικῆς ἐποχῆς¹, πρὸς δὲ τούτοις ἀνεῦρον ὀλίγα ἀγχεῖα μᾶλλον ἢ ἦττον ἄρτια καὶ πολλὰ θραύσματα ἄλλων, σύγχρονα τοῖς τάφοις, ἐντὸς λάκκου ἐσκαμμένου ἐν ἀγρῷ. Ἐπειδὴ δὲ ἠλπιζον ὅτι θά μοι ἐπέτρεπετο ταχέως νὰ ἐπανεέλθω εἰς τὰς νήσους, ἀνέβαλον νὰ γράψω τι περὶ τῶν ἐν Ἀμοργῷ ἀνασκαφῶν. Ἐνεκα ἐργασιῶν ὅμως ἐν ἄλλοις τόποις μόλις πέρυσιν ἠδυνήθην νὰ ἐπαναλάβω τὰς ἐρεῦνας ἐκεῖνας καὶ μεταβάς διέτριψα ἐν Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ πλέον τῶν δύο μηνῶν ἀνασκάπτων κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου πάλιν τάφους τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, συνεργάτην δὲ πλήρη ζήλου ἔχων τὸν Γ. Χρυσάφην². Νῦν φρονῶ ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ δημοσιεύσω τὰ ἀποτελέσματα τῶν τε ἐν Ἀμοργῷ καὶ τῶν περυσινῶν ἀνασκαφῶν, ἂν καὶ αἱ ἐργασίαι μέλλουσι πιθανῶς νὰ ἐπεκταθῶσι προσεχῶς καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐκ τῶν Κυκλάδων νήσων.

1. Προϊστορικὰ νεκροταφεῖα.

Ὁ Dümmler³ σημειοῖ ἔνδεκα προϊστορικὰς νεκροπόλεις ἐν Ἀμοργῷ κειμένας ἐν ταῖς θέσεσιν Ἀγία Παρασκευή, Ἀρκεσίνη, Φοινικίες, Δωκαθίσματα, Νοτινά, Κόκκινα χρώματα, Εὐλοκερατίδι, Κάπρος, Βουνί, Κάψαλα (οὐχὶ Κέφαλα, ὡς γράφει ὁ Dümmler) καὶ Ἅγιος Γεώργιος. Πλὴν τούτων ὅμως

¹ Μεταχειρίζομαι τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς μᾶλλον ἁρμόζον ἀντὶ τῶν Ἀμοργινῆ ἢ Προμυκηναϊκῆ ἐποχῆς, ὧν τὸ μὲν πρῶτον εἶναι λίαν περιωρισμένον, τὸ δ' ἕτερον λίαν γενικόν καὶ ἀόριστον. Ὡσαύτως καλῶ κυκλαδικούς τοὺς ἄλλως καρικούς λεγομένους τάφους.

² Ἐκφράζω καὶ ἐνταῦθα τὰς εὐχαριστίας μου εἰς αὐτόν καὶ εἰς τὸν ἐν Πάρῳ κύριον Μπάον, ὅστις λίαν προθύμως καὶ ἀφιλοκερδῶς μοι ἐπέτρεψε νὰ σκάψω ἐν τῇ ἰδιοκτῆτι νήσῳ τοῦ Δεσποτικοῦ. Ἀλλὰ καὶ πρὸς πολλοὺς ἄλλους ἐκ τῶν κατοίκων τῶν νήσων, ἃς ἐπισκέφθην, ὀφείλω εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν παρασχεθεῖσάν μοι συνδρομὴν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς μου.

³ Athen. Mitth. 1886 σ. 15 ἔξ. μετὰ χάρτου μικροῦ τῶν νεκροπόλεων ἐν Beilage 1.

ἔχουσιν εὐρεθῆ τάφοι μεμονωμένοι καὶ εἰς ἄλλα μέρη· οὕτω εἷς ἐν Αἰγιάλῃ, ἐξ οὗ προέρχεται μαρμάρινον εἰδῶλιον ἀποκείμενον νῦν ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ἐλευσίνος¹, ἄλλοι δύο οὐχὶ ὀλίγον ἀπέχοντες ἀλλήλων ἐν τῇ θέσει Κάτω Ἀκρωτήρι νοτιοδυτικῶς τῆς Μινώας καὶ πέντε ἢ ἕξ ἐν τῇ θέσει Σταυρὸς πρὸς βορρᾶν τῶν Νοτινῶν, ὧν οἱ τρεῖς ἐν τῷ αὐτῷ ἀγρῷ, οἱ δὲ λοιποὶ ἐν ἄλλοις ἀπώτερον κειμένοις. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Dümmler ἀναφερομένων ἔνδεκα νεκροπόλεων ἀγνοῶ κατὰ πόσον δικαιοῦνται νὰ φέρωσι τὸ ὄνομα τοῦτο. Διότι ἐν Ἀρκεσίνη μὲν εἷς μόνος τάφος ἀνήκων πιθανῶς εἰς τὴν ἐποχὴν, περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται, ἀνεκαλύφθη, ὡσαύτως εἷς ἐν Ἀγία Παρασκευῇ καὶ ἄλλος εἷς ἐν τῇ θέσει Κόκκινα χρώματα· ἐν τῇ θέσει δὲ Φοινικίες δύο καὶ ἐν τῇ τῶν Νοτινῶν τρεῖς μὲν ἐν τῷ αὐτῷ ἀγρῷ ἄλλ' οὐχὶ πλησίον ἀλλήλων, τέταρτος δ' ἐν ἄλλῳ ἀγρῷ. Ἐν γένει ὅσον ἐγὼ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἀνασκαφῶν καὶ ἐκ πληροφοριῶν ἄλλων γνωρίζω, μόνον ἐν Κάπρῳ, Δωκαθίσμασι καὶ Καψάλοις εὐρέθησαν πλείονες τάφοι ὁμοῦ, ἦτοι περὶ τοὺς εἴκοσιν ἐν Κάπρῳ, οὗ τὸ νεκροταφεῖον φαίνεται νῦν ἐξηνητλημένον, ἄλλοι τόσοι περίπου ἐν Δωκαθίσμασι — δὲν εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι κρύπτονται ἐνταῦθα πολλοὶ ἔτι ὑπὸ τὴν γῆν — καὶ ἔνδεκα ἐν Καψάλοις, ἔνθα δὲν εἶχον γείνει πρὸ ἐμοῦ ἀνασκαφαί. Ὡστε κατὰ ταῦτα φαίνεται ὅτι ἐν Ἀμοργῷ τὰ συνεχῆ νεκροταφεῖα, τὰ συγκεῖμενα ἐκ πλείονων τῶν δέκα τάφων, εἶναι σπανιότερα, συχνότεροι δὲ οἱ μεμονωμένοι τάφοι ἢ μικραὶ συστάδες ἀποτελούμεναι ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων τάφων ἐκάστη.

Ἐν Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ τὰ πράγματα δὲν ἔχουσιν ἀκριβῶς οὕτω· διότι ἐκεῖ συνηθέστερα εἶναι τὰ μᾶλλον ἢ ἦττον ἐκτενῆ νεκροταφεῖα, οἱ δὲ μεμονωμένοι τάφοι ἀπαντῶσιν, ὅσον

¹ Μνημονεύει αὐτὸ ὁ Blinkenberg, Antiquités prémycénienes (Mém. des antiquaires du Nord, 1896) σ. 63, ΑΕ.

ἐγὼ ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω, σπανιώτερον. Ἐν Πάρῳ ἐννέα νεκροταφεῖα ἐγένοντό μοι γνωστά· ἐκ τούτων τὰ ἕξ κεῖνται εἰς τὰ μεσημβρινοανατολικά τῆς νήσου ἐν θέσει Γλυφά, Γαλανὰ Κρημνά, Παναγία, Πύργος, Δριὸς καὶ ἐν ἄλλῃ τινὶ μεταξὺ Πύργου καὶ Παναγίας, ἧτις ἔνεκα τῶν τάφων καλεῖται Μνημόρια. Ἐν τῷ πρώτῳ ἀνεκαλύφθησαν δέκα τάφοι, ἐν τῷ δευτέρῳ εἴκοσι καὶ ὀκτώ, ἐν τῷ τρίτῳ εἴκοσι καὶ τρεῖς (μοὶ εἶπον ὅμως ὅτι τάφοι τινὲς εἶχον ἀνοιχθῆ καὶ πρότερον ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφεῖῳ) καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ πενήκοντα καὶ ὀκτώ. Τὰ νεκροταφεῖα πέμπτον καὶ ἕκτον φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐπίσης ἐκτενῆ ὅπως τὸ τοῦ Πύργου, ἦσαν ὅμως σεσυλημένα καὶ κατεστραμμένα ἢ καὶ ἐξ ἀρχῆς τόσον πενιχρά, ὥστε δὲν ἔκρινα καλὸν ν' ἀνασκάψω αὐτὰ τελείως· παρατηρῶ μόνον περὶ τοῦ ἐν Δριῶ ὅτι συνέκειτο ἐκ δύο συστάδων τάφων χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ βραχύδους ἐκτάσεως ἐν ἧ δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ σκάψωσι τάφους.

Τὰ ἄλλα τρία ἐκ τῶν ἐννέα νεκροταφείων τῆς Πάρου εὐρίσκονται εἰς τὰ δυτικά τῆς νήσου· τὸ ἐν κεῖται ἐν Ἀβύσσῳ, τὸ ἄλλο ἐν θέσει Καμάρι καὶ τὸ τρίτον παρὰ τὰ Ἐπισκοπιανά. Ἐν Ἀβύσσῳ¹ ἀνεσκάψα δέκα τάφους, τὸ νεκροταφεῖον ὅμως ἦτο ἄλλοτε προφανῶς μεγαλείτερον, ἀλλὰ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, παρ' ἣν κεῖται, ὑποσκάπτοντα τὸ γεῶδες ἔδαφος παρέσυραν τὸ πλεῖστον ἴσως αὐτοῦ. Ἐν Καμαρίῳ δ' ἀνεῦρον ἐγὼ τέσσαρας τάφους μόνον, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἔθαψαν κατόπιν οἱ Χριστιανοί, οἵτινες κατέστρεψαν ἀρχαιοτέρους τάφους, ὅπως ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἀπεδείχθη. Ὡσαύτως κατεστράφη ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει τὸ παρὰ τὰ Ἐπισκοπιανά νεκροταφεῖον, κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν ἐκ τῆς φυτεύσεως ἀμπέλων, τὸ δὲ καὶ ὑπὸ ὁδοῦ διερχομένης δι' αὐτοῦ.

Πῆν τούτων ἀνεκαλύφθησαν τάφοι τινὲς εἰς τὰ ἀνατολικά τῆς νήσου ἐν θέσει, ἧτις καλεῖται Μεσάδα, ἐντὸς ἀμπελῶνος, οὐχὶ μακρὰν δὲ τοῦ ἀμπελῶνος τούτου μοὶ εἶπον ὅτι εὐρέθη ποτὲ ἄλλος τάφος περιέχων δύο μαρμάρινα εἰδώλια· ἐγὼ ὅμως σκάψας οὐδὲν εὔρον². Εἷς τάφος ἀνεκαλύφθη καὶ

πλησίον τοῦ χωρίου Λεῦκαι, ἄλλος δὲ παρὰ τὸ χωρίον Κῶστος. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ βεβαιώσω, ἐὰν ἀνήκον οὗτοι εἰς νεκροταφεῖα ἢ ἦσαν μεμονωμένοι.

Ἐν Ἀντιπάρῳ τέσσαρα εἶναι τὰ εἰς ἐμὲ γνωστά γενόμενα μεῖζονα νεκροταφεῖα, κεῖνται δὲ εἰς τὸ νότιον ἡμισυ τῆς νήσου ἐν θέσει, αἵτινες ὀνομάζονται Ἀπάντημα, Σωρός, Πεταλίδι καὶ Κρασάδες· πάντα ταῦτα ὅμως ἀνεσκάφησαν λαθραίως, τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ Th. Bent καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ ἀδελφῶν Swan, τὰ δὲ ὑπὸ τινος Γάλλου. Ἐγὼ μόνον ἐν τῷ τῶν Κρασάδων ἔσκαψα, διότι τοῦτο κείμενον πλησίον μεταλλείου καὶ τῶν κατοικιῶν τῶν ἐργατῶν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαντλήσωσιν οἱ ἀρχαιοκάπηλοι, ἐνῶ τὰ λοιπὰ τρία εὐρίσκονται εἰς μέρη ἢ ἐντελῶς ἀκατοίκητα σήμερον ἢ λίαν ἀραιῶς κατοικημένα. Ἀπετελεῖτο δὲ τὸ νεκροταφεῖον τῶν Κρασάδων ἐκ πενήκοντα τοῦλάχιστον τάφων, διότι τόσους περίπου λάκκους σκαφέντας καὶ ὑπ' ἐμοῦ καὶ ὑπ' ἄλλων ἠδυνήθην νὰ μετρήσω. Μεταξὺ δὲ τῆς θέσεως ταύτης καὶ τοῦ Ἀπαντήματός μοι εἶπον ὅτι εὐρέθησαν εἰς δύο μέρη ἄλλοι τάφοι, ἀγνοῶ ὅμως ἂν ἦσαν οὗτοι μεμονωμένοι ἢ ἀνήκον εἰς νεκροπόλεις. Εἰς τὴν λοιπὴν Ἀντίπαρον ἀνεκαλύφθησαν τάφοι, ὅσον ἠδυνήθην νὰ πληροφορηθῶ, μόνον εἰς δύο θέσεις κειμένας εἰς τὴν μέσον περίπου τῆς νήσου καὶ καλουμένας Γεωργουλάς καὶ Ψαρόγα· ἐν ἀμφοτέραις φαίνεται ὅτι ὑπῆρχον νεκροταφεῖα ἐξ ὀλίγων τάφων συγχείμενα.

Εἰς τὰ νότια τῆς νήσου τοῦ Δεσποτικοῦ ὑπάρχει μικρὰ κοιλάς καλουμένη Λειβάδι καὶ ὅλως μὲν ἀμμόδης, διότι κατακλύζεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης ὅταν πνέῃ σφοδρὸς νότιος ἄνεμος, σπουδαία ὅμως κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐνταῦθα μόνον τῆς νήσου ὑπάρχει εἰς μικρὸν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν βάλθος πόσιμον ὕδωρ, τὸ ὅποιον συλλέγεται ἐντὸς λάκκων¹, οὗς οἱ ποιμένες σκάπτουσι προχείρως ἐπὶ τοῦ ἀμμόδους ἐδάφους χάριν ἑαυτῶν καὶ τῶν ποιμνίων των. Ἐπὶ τῆς κλιτύος δὲ τοῦ ὄρους, τὸ ὅποιον ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τῆς κοιλάδος ταύτης ἠρέμα ἀνέρχεται πρὸς βορρᾶν, ἀνεκαλύφθησαν τρεῖς συστάδες τάφων ἀποτελούμεναι ἢ μὲν πρώτη ἐκ τάφων οἰκογενειακῶν διπλῶν² ἕξ,

¹ Περὶ τούτου τοῦ νεκροταφείου φαίνεται ὅτι ἤκουσεν ἐν Πάρῳ ὁ Ross, *Reisen auf den Inseln des gr. Meeres*, I σ. 51.

² Καὶ τὴν Μεσάδα μνημονεύει ὁ Ross ἕ. ἀ. ὡς θέσιν, ἐνθα εὐρέθησαν κυκλαδικοὶ τάφοι.

¹ Τοὺς λάκκους τούτους ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι λίμνας· πρβ. Ἡστία 1894 σ. 97 καὶ Athen. Mitth. 1895 σ. 42.

² Ὅρα κατωτέρω τὰ περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν τάφων.

ἡ δευτέρα, ἣτις ἀπέχει τῆς πρώτης περὶ τὰ πεντήκοντα μέτρα, ἐκ τεσσάρων συνήθων τάφων καὶ ἡ τρίτη κειμένη ἀπώτερον ἐξ ὀκτῶ ἢ ἐννέα πάλιν διπλῶν. Βορειοδυτικῶς δὲ τῶν συστάδων τούτων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους καὶ ἐν θέσει καλουμένη Ζουμπάρια, ἀνεκαλύφθη μεγαλείτερον νεκροταφεῖον συγκείμενον ἐκ δεκατεσσάρων τάφων· φαίνεται ὁμοίως ὅτι ὑπάρχουσιν αὐτόθι καὶ ἄλλοι, διότι ἐγὼ δὲν ἐπρόφθασα ν' ἀποπερατώσω τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ νεκροταφείου. Τέλος εἰς τάφος λέγεται ὅτι εὐρέθη καὶ εἰς τὰ βορειοανατολικά τῆς νήσου πλησίον τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι οἱ κυκλαδικοὶ τάφοι τῶν ἐξερευνηθεισῶν νήσων παρουσιάζονται οἱ μὲν μεμονωμένοι καὶ διεσπαρμένοι, οἱ δὲ ἀποτελοῦντες νεκροπόλεις συνεχεῖς περιλαμβανούσας μέχρι πενήκοντα καὶ ἐξήκοντα τάφων. Καὶ εἶναι μὲν πιθανόν, ὅτι παρὰ τοὺς νῦν μεμονωμένους τάφους ὑπῆρχόν ποτε καὶ ἄλλοι τάφοι καταστραφέντες ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἢ καὶ ἐν νεωτέροις χρόνοις ὑπὸ τῶν καλλιεργούντων τὴν γῆν· διότι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν τάφων τούτων εἶναι ὅτι κεῖνται εἰς μικρὸν βάθος ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ὥστε συχνὰ παρασυρομένων τῶν χωμάτων ὑπὸ τῶν βροχῶν ἀποκαλύπτονται τὰ καλύμματα αὐτῶν ἢ, ὅταν λείπη ἤδη τὸ κάλυμμα, τὰ χεῖλη τῶν ὀρθίων πλακῶν· οἱ δὲ ἀροτριῶντες ἢ φυτεύοντες γεωργοὶ ἐξάγουσι τὰς πλάκας ἕπως μὴ τοὺς ἐμποδίζωσιν εἰς τὰς ἐργασίας των. Οὐχ ἥττον δὲν ἐξηγεῖται ἐκ τούτου μόνου τὸ φαινόμενον τῶν μεμονωμένων τάφων καὶ ὀφείλομεν, νομίζω, νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ἐν ἀρχῇ δὲν ἦσαν πάντες οἱ τάφοι συγκεντρωμένοι εἰς κοινὰ νεκροταφεῖα, ἀλλ' ὅτι ἕκτοτε ἤδη πολλοὶ — μάλιστα ἐν Ἀμοργῷ — ἔθαπτον τοὺς νεκρούς των μακρὰν τῶν ἄλλων.

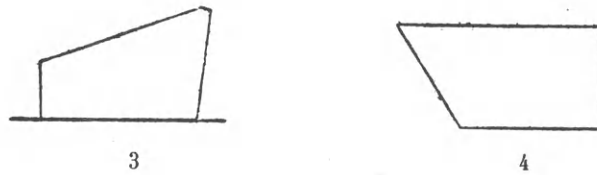
2. Κατασκευὴ τῶν τάφων. Θεσίς τῶν νεκρῶν. Κτερίσματα.

Οἱ κυκλαδικοὶ τάφοι εἶναι δύο εἰδῶν, ἀπλοῖ ἢ διπλοῖ. Οἱ ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντες ἀπλοῖ τάφοι ἦσαν πάντες τετράπλευροι, δὲν ἦσαν ὁμοίως πάντες ὀρθογώνιοι· τούναντίον οἱ ἐντελῶς ὀρθογώνιοι τετράπλευροι τάφοι, οἱ ἔχοντες δηλαδὴ τὰς δύο μακρὰς πλευρὰς ἴσας ἀλλήλαις καὶ τὰς στενὰς ὡσαύτως ἴσας ἀλλήλαις, ἦσαν λίαν σπάνιοι. Οἱ

πλεῖστοι εἶχον σχῆμα τραπεζίου προσεγγίζον μᾶλλον ἢ ἥττον πρὸς τὸ τριγωνικόν, ὡς δεικνύουσιν αἱ εἰκόνες 1 καὶ 2 (τάφοι 26 καὶ 22), ἄλλοι

δ' εἶχον τὴν μίαν γωνίαν σχεδὸν ὀρθήν (εἰκ. 3, τάφος 33) ἢ δύο γωνίας ὀρθὰς καὶ τὰς ἄλλας δύο ἀνίσους (εἰκ. 4, τάφ. 34). Ἀποτελοῦνται δὲ συνή-

θως ἐκ τεσσάρων ὀρθίων καὶ οὐχὶ λίαν κανονικῶν πλακῶν, σπανιώτερον δὲ ἢ μία τῶν πλευρῶν, καὶ δὴ ἢ ἀπέναντι τῆς μεγίστης, εἶναι κτιστὴ ἐκ λίθων κοινῶν. Ὡς καλύμματα τῶν τάφων χρησιμεύουσι πάλιν πλάκες μᾶλλον ἢ ἥττον μεγάλα καὶ συνήθως ἔκειτο μία ἐφ' ἐκάστου τάφου· συχνὰ ὅμως ἀπαντῶσι καὶ τάφοι ἄνευ καλυμμάτων, τὰ ὅποια ὑπῆρχον μὲν πιθανώτατα ἄλλοτε, ἀλλ' ἀφῆρησαν· διότι ὡς εἶπομεν ἤδη οἱ τάφοι κεῖνται εἰς ἐλάχιστον βάθος. Ἐπὶ τῶν καλυμμάτων δὲ κεῖνται πολλάκις καὶ μικρότεροι πλάκες ἢ λίθοι κοινοί¹. Τὸ ἔδαφος τῶν τάφων εἶναι συνήθως ἐπεστρωμένον δι' ἄλλης ἢ ἄλλων πλακῶν, οὐχὶ ὅμως πάντοτε ὀλόκληρον· διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνον τὸ παρὰ τὴν μείζονα πλευρὰν τοῦ τάφου ἡμισυ ἦτο ἐπεστρωμένον καὶ ἐπ' αὐτοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἔκειτο ὁ νεκρός.

Τὰ κατὰ τὰς διαστάσεις τῶν τάφων φαίνονται ἐκ τῆς κατωτέρω χωριστῆς περιγραφῆς ἐκάστου τῶν κυριωτέρων ἐξ αὐτῶν. Ἐνταῦθα δὲ παραθέτω μόνον γενικὰς τινὰς παρατηρήσεις. Τοῦ μεγίστου τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντων τάφων τὸ μῆκος τῆς μακροτάτης τῶν πλευρῶν ἦτο 1,37^μ, τῶν ἄλλων

¹ Τοῦτο παρατήρησε καὶ ὁ Dümmler ἐν Ἀμοργῷ, Athen. Mitth. 1886 σ. 17.

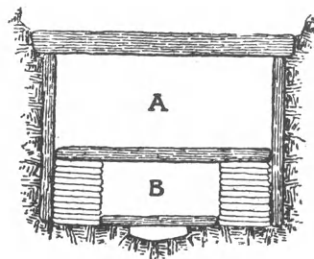
δμως σπανίως υπερβαίνει τὸ 1,20^μ. καὶ τῶν πλείστων περιστρέφεται περὶ τὸ ἐν μέτρον. Συνήθως δὲ ἐν τοῖς νεκροταφείοις τὸ ἐν πέμπτον περίπου τῶν τάφων ἔχει μῆκος μικρότερον τῶν 0,80^μ. καὶ φαίνεται ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐτάφησαν ἄνθρωποι νεαρῆς ἡλικίας. Ἐν τῷ ἐν Πάρῳ δμως νεκροταφείῳ τοῦ Πύργου εὗρον ἀνεστραμμένην τὴν ἀναλογίαν, διότι ἐκεῖ ἐκ τῶν πενήτηκοντα καὶ ὀκτῶ τάφων μόνον οἱ δεκατρεῖς εἶχον μῆκος μεγαλύτερον τῶν 0,80^μ, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι πάντες οἱ λοιποὶ τεσσαράκοντα πέντε νεκροὶ ἀπέθανον ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ, ὑποθέτω μᾶλλον ὅτι ὁ τρόπος τῆς ταφῆς ἦτο ὀλίγον διάφορος (βρα κατωτέρω). Ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ ἐλάχιστος πάντων τῶν τάφων, ὅστις σχεδὸν ὀρθογώνιος ὦν εἶχε μῆκος 0,30^μ, πλάτος 0,17 καὶ βάθος 0,13.

Τὸ πλάτος τῶν τάφων εἶναι ἐπίσης λίαν ποικίλον· συνήθως κυμαίνεται μεταξὺ ἐνὸς μέτρου καὶ 0,30^μ, ὑπάρχουσιν δμως καὶ πλατύτεροι καὶ στενότεροι· ἐνὸς τάφου τῆς Πάρου τὸ πλάτος ἦτο 1,18^μ, ἀλλ' οὗτος περιεῖχε δύο νεκρούς, ἄλλου δὲ τινος ἐν Ἀμοργῷ ἦτο 1,50^μ, καὶ οὗτος δμως δὲν ἦτο κατεσκευασμένος δι' ἓνα νεκρόν. Οἱ ἔχοντες δὲ μικρότερον τῶν 0,30^μ πλάτος ἢ ἦσαν τάφοι μικρῶν παιδίων, ὡς φαίνεται, ἢ εἶχον τὴν ἀπέναντι τῆς μεγίστης πλευρᾶν κτιστήν, ταύτην δὲ τὴν πλευρᾶν ἔκτιζον πιθανῶς μετὰ τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατάθεσιν τοῦ νεκροῦ καὶ τὴν ἔκτιζον οὕτω, ὥστε ὁ τάφος ἐγίνετο πρὸς τὰ ἄνω στενότερος.

Τὸ βάθος ποικίλλει ἀπὸ 0,13^μ μέχρι 0,75^μ, συνήθως δμως εἶναι μικρότερον τοῦ ἡμίσεος μέτρου, ἐκ τῶν 139 δὲ τάφων, ὧν τὸ βάθος ἐμέτρησα, οἱ 83 εἶχον βάθος μικρότερον τῶν 0,40^μ, καὶ μετὰ τῶν 83 τούτων ὑπῆρχον 23 ἔχοντες μῆκος 0,90^μ καὶ πλέον ἢτοι ἀνήκοντες εἰς τοὺς μεγαλύτερους. Ἐν Ἀντιπάρῳ μάλιστα εἶς τάφος μήκους ἐνὸς μέτρου ἦτο μόνον 0,15^μ βαθύς.

Ἐν ἐκάστῳ τῶν τάφων τούτων ἐθάπτετο, ὅπως ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀνασκαφῶν ἐξάγεται, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶς μόνος νεκρός· διότι μόνον εἰς ἑπτὰ περιπτώσεις εὐρέθησαν λείψανα δύο μέχρι πέντε ἴσως νεκρῶν ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος δὲν εἶναι βεβαίως μέγας καὶ ἢ ἐνταφίσεις πλείονων ἀνθρώπων ὁμοῦ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξαιρέσις, ἣτις ἐνίοτε δύναται νὰ εἶχε καὶ τυχαῖον λόγον, ὡς τὸν

σύγχρονον θάνατον συγγενῶν προσώπων. Τούαντιον συμβαίνει ἐν τοῖς διπλοῖς τάφοις, οἵτινες ἦσαν βεβαίως οἰκογενειακοί· διότι ἐν αὐτοῖς πάντοτε ἐθάπτοντο πλείονες τοῦ ἐνὸς νεκροῦ. Ἡ παρακειμένη εἰκὼν 5 δεικνύει τὴν τομὴν ἐνὸς τῶν τάφων τού-

5

των, ὅστις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα ὅλης τῆς κατηγορίας· ὁ τάφος οὗτος ἐκαλύπτετο ὑπὸ μεγάλης τετραπλεύρου πλακὸς μήκους 1,35^μ καὶ πλάτους 1,16^μ, περίξ δὲ τῶν τριῶν πλευρῶν αὐτῆς, πλὴν τῆς προσθίας, ἴσταντο ὄρθιαι ἄλλαι μικραὶ πλάκες ὕψους 0,25^μ περίπου ἀποτελοῦσαι οἰνοεὶ περίβολον. Ἡ πλάξ ἐσκέπαζε τὸν ἀνώτερον τάφον A, ὅστις ἦτο τετράπλευρος ὀρθογώνιος ἔχων μῆκος 1,28^μ καὶ πλάτος 0,82^μ, βάθος δὲ 0,45^μ περίπου· τὸν πυθμῆνα τοῦ ἀπετέλει ἄλλη πλάξ, ἣτις συγχρόνως ἐχρησίμευεν ὡς κάλυμμα τοῦ τάφου B, οὗ τὸ μὲν ὕψος ἦτο 0,38^μ, τὸ πλάτος 0,79^μ ἦτοι σχεδὸν ἀκριβῶς ἕσον καὶ τὸ πλάτος τοῦ τάφου A, καὶ τὸ μῆκος 0,74^μ μόνον· τὸ μῆκος ἠλαττώθη τόσον, διότι ἡ πλάξ, ἣτις ἐχρησίμευεν ὡς πυθμῆν τοῦ A καὶ κάλυμμα τοῦ B, ἐπάτει ἐπὶ τοιχείων κατεσκευασμένων ἐκ πλακῶν ὀριζοντίως τεθειμένων, τὰ τοιχεῖα δὲ ταῦτα ἐμείωσαν πολὺ τὸ μῆκος τοῦ κάτω τάφου. Ὁ πυθμῆν τοῦ τάφου B ἦτο ὡσαύτως ἐπεστρωμένος διὰ πλακὸς, ὑφ' ἣν ἀνεκαλύφθη λάκκος ἀβαθῆς ἐσκαμμένος ἐν τῷ βράχῳ. Λείψανα νεκρῶν ὑπῆρχον ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τάφοις καὶ ἐν τῷ λάκκῳ.

Οἱ ἄλλοι διπλοὶ τάφοι δὲν διαφέρουσι τούτου κατὰ τὰ ἄλλα, στεροῦνται δμως συνήθως τοῦ λάκκου καὶ δὲν εἶναι πάντες ὀρθογώνιοι, ἀλλὰ συχνότερον ἔχουσιν, ὅπως καὶ οἱ ἀπλοῖ, σχῆμα τραπεζίου, αἱ διαστάσεις των δὲ εἶναι ἢ ὅμοιαι ἢ ὀλίγον μικρότεραι· αἱ πλευραὶ, πλὴν μιᾶς, εἶνε ὡς ἐν τοῖς ἀπλοῖς ἐκ πλακῶν ὀρθίων, ἢ δὲ προσθία, ἣτις ἐν

τοῖς μὴ ὀρθογωνίοις τάφοις εἶνε ἢ ἐλάσσων παράλληλος, εἶναι πολλάκις ἢ ὅλη κτιστὴ ἢ τὸ μὲν κατώτερον μέρος αὐτῆς μέχρι τοῦ πυθμένου τοῦ ἀνωτέρου τάφου ἀποτελεῖται ἐκ πλακῶς, τὸ δ' ὑπέρτερον εἶνε κτιστόν. Δι' ἐκάστην τῶν τριῶν ἄλλων πλευρῶν ἐξαρκεῖ μία μόνη ὑψηλὴ πλάξ, τοῦτο δὲ καὶ τὸ ἐξαιρετικῶς μέγα βάθος τῶν τάφων τούτων, τὸ ὅποσον συχνὰ πλησιάζει τὸ ἐν μέτρον, ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἦσαν προωρισμένοι ὅπως γείνωσι διπλοῖ, ἤτοι ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἦσαν προωρισμένοι ὡς οἰκογενειακοί. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν κατεσκευάζοντο ἔκτοτε διπλοῖ· κατ' ἀρχὰς ἐκτίζοντο ὡς οἱ ἀπλοῖ τάφοι, μόνον ὅτι ἦσαν βαθύτεροι, μετὰ καιρὸν δὲ καὶ ἀφοῦ εἶχον ἤδη θάψει ἐν αὐτοῖς νεκρούς τινας, παραμερίζοντες τὰ ὅστ' αὐτῶν ἔκτιζον δύο τοιγία παρὰ τὰς πλαγίας πλευρὰς τοῦ τάφου μέχρις ὕψους τινὸς καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔθετον πλάκα διαιροῦσαν ὀριζοντίως τὸν ἕνα τάφον εἰς δύο διαχωρίσματα ἢ πατώματα· τὸ ἀνώτερον ἐκ τῶν δύο τούτων διαχωρισμάτων ἐσκέπαζον διὰ τῆς αὐτῆς πλακῶς, ἥτις καὶ πρότερον ἐκάλυπτε τὸν τάφον. Διπλοῖ τάφοι ἀνεκαλύφθησαν ἐν Δεσποτικῷ καὶ εἷς ἐν Ἀντιπάρῳ, ἐξηκριβῶσα δ' ἐν αὐτοῖς λείψανα μέχρις ἑπτὰ νεκρῶν, ἴσως ὅμως ἦσαν ἔτι πλείονων.

Πλήν τούτων ἀνεκαλύφθησαν ἐν Ἀμοργῷ καὶ δύο τάφοι σχήματος κυκλοτεροῦς· ὁ πρῶτος, ἐν τῷ νεκροταφείῳ Κάπρου κείμενος, ἦτο λάκκος οὐχί λίαν κανονικὸς διαμέτρου 1,50^m περίπου, ἐσκευασμένος δὲ διὰ πολλῶν μικρῶν λίθων καὶ τινων τεμαχίων πλακῶν ἀτάκτως ἐπερριμμένων· μεταξύ τῶν λίθων τούτων εὐρέθησαν τεμάχια δύο τουλάχιστον μαρμαρίνων ἀγγείων καὶ ἐν τεμάχιον πινακίου ἐκ σχιστολίθου (σχήματος ὡς πίν. 10, 12), ὑπὸ τοὺς λίθους δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ λάκκου εὔρον λίθινον ἐξάρτημα τετραγώνον εἰς τὸ ἐν ἄκρον (πίν. 8, 65), τριπτήρα κυλινδρικὸν ἐκ λίθου ὄψιανου (πίν. 8, 9), τεμάχια ἀπὸ δύο πηλίνων ἀγγείων καὶ ὀλίγα ὅστ' α. Τοιοῦτοι τάφοι εὐρέθησαν, ὡς μοι εἶπον, ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ καὶ ἄλλοι, ἢ ἰδική μου ὅμως γνώμη περὶ τοῦ ὑπ' ἐμοῦ ἀνασκαφέντος λάκκου εἶναι ὅτι ἦτο κατεστραμμένος τάφος, οὗ τὸ ἀρχικὸν σχῆμα μένει ἀμφίβολον. Ὁ δεύτερος ὅμως τάφος εἶχεν ἀναμφισβητήτως κυκλικὸν σχῆμα, ἀνεκαλύφθη δ' οὗτος ἐν τῇ θέσει Φοινικίης καὶ εἶχε διάμετρον ἐνὸς περίπου μέτρον· ἐκαλύπτετο διὰ πλακῶν, αἵ-

τινες εἶχον βυθισθῆ, περίξ δὲ περιέβαλλον αὐτὸν ἄλλαι μικραὶ πλάκες ὀρθαὶ καὶ τὸ ἔδαφός του ἦτο ἐπεστρωμένον δι' ὁμοίων πλακῶν. Εὐρέθη ἐν αὐτῷ μόνον τὸ ἥμισυ πηλίνου κυαθίσκου καὶ στρογγύλον τεμάχιον κισσήρεως τῆς Θήρας. Τέλος ἐν τῇ θέσει Δωκαθίσματα ἀνεκαλύφθη εἰς τάφος, κατεστραμμένος καὶ οὗτος, σχήματος δὲ πιθανῶς τετραπλευροῦ, ἀλλὰ κατεσκευασμένος ἐκ λίθων μικρῶν, ὧν ἐσώζοντο ὀλίγοι σχηματίζοντες γωνίαν· εὐρομεν αὐτόθι μαρμαρίνον γυναικεῖον εἰδώλιον (πίν. 10, 3) καὶ λεπίδα ὄψιανου.

Οἱ ἐν τοῖς τάφοις τούτοις τεθαμμένοι νεκροὶ δὲν ἐκαίοντο, ἀλλ' ἐνεταφιάζοντο τὰ σώματα αὐτῶν ἄκαυτα· τοῦτο καὶ πρότερον ἦτο γνωστόν, ἐπεβεβαιώθη δὲ νῦν. Περὶ τῆς θέσεως ὁμοῦ τῶν νεκρῶν εἰκασίαι μόνον ἐγίνοντο μέχρι τοῦδε· τὸ μῆκος τῶν τάφων εἶναι τὸσον μικρόν, ὥστε ἀποκλείεται ἢ σκέψις ὅτι οἱ νεκροὶ ἔκειντο ἐκτάδην, ἔνεκα τούτου δὲ γενικῶς παρεδέχθησαν, ὅτι ἔθαπτον αὐτοὺς καθημένους ἢ ἡμικαθημένους¹. Μόνος ὁ Bent φρονεῖ, ὅτι ἐν τοῖς τάφοις τούτοις ἀπετίθεντο τὰ ὅστ' α τῶν νεκρῶν ἐν σωρῷ, ἀφοῦ ἀπεγυμνοῦντο πρότερον τῶν σαρκῶν καθ' οἰονδήποτε τρόπον². Ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁμοῦ ἀνασκαφῶν ἀπεδείχθη ὅτι οὐδετέρα τούτων τῶν γνωμῶν εἶνε ὀρθή. Ὡς πρὸς τὴν πρώτην ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσωμεν τὰ περὶ τῶν διαστάσεων τῶν τάφων ῥηθέντα, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ὅπως τὸ μῆκος, οὕτω καὶ τὸ βάθος τῶν πλείστων τάφων

¹ Dümmler, Athen. Mitth. 1886 σ. 17.—Wolters, αὐτόθι 1890 σ. 48.—Perrot et Chipiez, Hist. de l'art. VI σ. 471.—Blinkenberg, Antiquités prémycéniennes ἐν Mém. des antiquaires du Nord, 1896 σ. 4, καὶ ἄλλοι. Τὸ ἀληθές εἶκασεν ἦδη ὁ R. C. Bosanquet (The Annual of the British School at Athens 1895—96, σ. 141, 142), ὅστις ὁμοῦ εὐρίσκει φαίνεται πιθανὴν καὶ τὴν ἐν τῷ κειμένῳ ἐκτιθεμένην γνώμην τοῦ Bent.

² Journal of hell. studies 1884 σ. 48—49. Κατὰ τὸν Bent τὰ ὅστ' α εὐρίσκονται ἐν σωρῷ παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ τάφου, ἐν τινὶ δὲ λίαν μικρῷ τάφῳ, ἐν ᾧ ἴνα χωρήσωσι δύο νεκροὶ ἔπρεπε νὰ κατατηθῶσι τὰ μέλη των, εὔρε, λέγει, δύο κρανία στερεῶς ἐσφηνωμένα μεταξύ τῶν ὀρθίων πλακῶν· ἐκ τούτου ἐξάγει τὸ ἐν τῷ κειμένῳ συμπέρασμά του. Ἡ ἐνσφηνωσις ὁμοῦ τῶν κρανίων μεταξύ τῶν πλακῶν προφανῶς δὲν ἀποδεικνύει ὅτι τὰ ὅστ' α κατετέθησαν εἰς τὸν τάφον ἐν σωρῷ (διότι τότε δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην νὰ τὰ ἐνσφηνώσωσιν εἰς τὴν γωνίαν), ἀλλὰ μᾶλλον τὸναντίον· ὅτι δηλαδὴ οἱ νεκροὶ ἐτάφησαν ἀκέρατοι οὕτω, ὥστε αἱ κεφαλαὶ των ἔκειντο εἰς τὴν γωνίαν, ἢ τὰς γωνίας τοῦ τάφου, αἱ δὲ πλάκες αὐτοῦ πιεζόμεναι ὑπὸ τῶν περίξ χωμάτων ἐνέδωκαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ συνέσφιγξαν κατὰ τὰς γωνίας τὰ κρανία μεταξύ των· ἐν πολλοῖς τάφοις μάλιστα παρετήρησα ἐγὼ ὅτι καὶ διεσπάρθησαν αἱ πλάκες εἰς τὸ μέσον ἔνεκα τῆς πίεσεως τῶν χωμάτων. Τὴν δ' εὐρεσίαν τῶν ὀστέων παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ τάφου θὰ ἐξηγήσωμεν ἀμέτῳ κατωτέρω.

είναι τόσο μικρόν, ὥστε δυσκόλως ἐννοεῖται, τίνι τρόπῳ ἠδύναντο νὰ κάθηνται ἐν αὐτοῖς ἄνδρες τέλειοι. Τὴν γνώμην πάλιν τοῦ Bent ἀναιρεῖ ἡ κατά τὰς ἀνασκαφὰς ἡμῶν ἐν πολλαῖς περιπτώσεσιν, ἐν αἷς οἱ σκελετοὶ διετηροῦντο μᾶλλον ἢ ἦττον καλῶς, γενομένη παρατήρησις ὅτι τὰ ὀστᾶ ἔκειντο οὐχὶ ἐν σωρῶ, ἀλλ' ἐν τῇ φυσικῇ ἀκολουθίᾳ των. Ἐκ τῶν αὐτῶν δὲ περιπτώσεων ἐβεβαιώθη, ὅτι οἱ νεκροὶ εἶχον ἐν τῷ τάφῳ τὸ σχῆμα ἀνθρώπων κοιμωμένων, ἔκειντο δηλονότι πλαγίως ἐπὶ τῆς δεξιᾶς — ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦλάχιστον — πλευρᾶς των καὶ εἶχον τὰ σκέλη συνεσταλμένα, ἦτοι τοὺς μηροὺς λοξῶς πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καὶ τὰς κνήμας πρὸς τὰ ὀπίσθεν κεκαμμένας¹· οἱ βραχίονες φαίνεται ὅτι δὲν εἶχον πάντοτε τὴν αὐτὴν θέσιν, ἐν μιᾷ δὲ περιπτώσει ὁ μὲν δεξιὸς βραχίον, ὁ ὑπὸ τὸ σῶμα, ἐκάμπτετο κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ ὁ πῆχυς διηυθύνετο πρὸς τὸ πρόσωπον, ὡς ἐὰν ἡ κεφαλὴ ἠρειδέτο ἐπὶ τῆς χειρὸς, ὁ δὲ ἀριστερὸς ἦτο καθειμένος παρὰ τὴν πλευρὰν καὶ ἡ χεὶρ ἔφθανε μέχρι τῶν λαγόνων· ὁ νεκρὸς οὗτος, ὅστις ἦτο τελείως ἀνεπτυγμένος, κατεῖχε χῶρον ἑνὸς περίπου μέτρου, ἦτοι 0,68^μ· ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου μέχρι τῆς λεκάνης καὶ μόνον 0,30^μ· ἀπὸ τῆς λεκάνης μέχρι τῶν ποδῶν.

Κατὰ ταῦτα ὅταν τὸ μῆκος τοῦ τάφου ἦτο μεγαλύτερον τοῦ μέτρου, ἐχώρει εἰς αὐτὸν εὐκόλως ἀνὴρ τέλειος — περὶ τούτου ἄλλως ἐβεβαιώθη καὶ πειραματικῶς, ἑνὸς τῶν ἐργατῶν κατακλιθέντος ἐν τάφῳ μήκους 1,14^μ· ἐν θέσει οἷα ἡ τῶν νεκρῶν καὶ φωτογραφηθέντος ὑπ' ἐμοῦ οὕτω —, ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ὁ τάφος ἦτο κατὰ τι μικρότερος, πάλιν ἐχώρει ὁ νεκρὸς τελείου ἀνδρὸς, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὅμως βεβαίως μετὰ τινος δυσκολίας. Ἀληθῶς δὲ ἐνίοτε ἦσαν τὰ σκέλη τόσον κεκαμμένα κατὰ τὰ ἰσχία καὶ τὰ γόνατα, ὥστε μοι φαίνεται ὅτι ἐχειράσθη βία τις¹. Εἰς τινὰς μάλιστα περιπτώσεις εὐρέθησαν ἐντὸς ἐσκεπασμένων τάφων λίθοι κείμενοι ἐπὶ τοῦ νεκροῦ καὶ ἐπειδὴ δύσκολον εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν

¹ Ἡ κάμψις τῶν σκελῶν ἐγένετο πιθανῶς οὐχὶ ἐν τῷ τάφῳ, ἀλλὰ πρότερον ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον καὶ πρὶν ψυχρανθῆ τὸ πτώμα. Τοιοῦτό τι ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (IV 190) περὶ τῶν Νασαμῶνων τῆς βορείου Ἀφρικῆς: « θάπτουσι δὲ τοὺς ἀποθνήσκοντας οἱ νομάδες κατὰπερ οἱ Ἕλληνες, πλὴν Νασαμῶνων· οὗτοι δὲ κατημένους θάπτουσι, φυλάσσοντες, ἐπεὶν ἀπίη τὴν ψυχὴν, ὅπως μιν κατίσσοι μὴδὲ ὑπτιος ἀποθανέται ».

ὅτι τυχαίως ἐρρίφθησαν ἐκεῖ, πιθανὸν εἶναι ὅτι ἐτέθησαν ἐπίτηδες ὅπως πιέζωσι τὰ μέλη αὐτοῦ. Ὅπως δὴποτε φαίνεται ὅτι ἐν ἄλλοις τάφοις οἱ νεκροὶ ἦσαν μᾶλλον ἐκτεταμένοι καὶ ἐν ἄλλοις μᾶλλον συνεσταλμένοι, οὕτω δ' ἐξηγεῖται νομίζω τὸ μικρὸν μῆκος τῶν πλείστων τάφων τοῦ νεκροταφείου Πύργου ἐν Πάρῳ. Ὅμοίως ἐκ τῆς ἀσυμμέτρου ταύτης θέσεως τῶν νεκρῶν ἐξηγεῖται καὶ τὸ τραπεζιοειδὲς σχῆμα τῶν τάφων· ὁ νεκρὸς ἦτο κατακεκλιμένος παρὰ τὴν μεγίστην τῶν πλευρῶν ἔχων τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν μίαν τῶν παρ' αὐτὴν γωνιῶν καὶ τοὺς πόδας παρὰ τὴν ἐτέραν, τὰ γόνατά του ὁμοῦς προετεινόντο μᾶλλον ἢ ἦττον πρὸς τὴν ἀπέναντι ἐλάσσονα πλευρὰν. Ἐνεκα τούτου δὲ εἶδομεν ὅτι ὁσάκις τὸ ἔδαφος τοῦ τάφου εἶνε ἐπεστρωμένον διὰ πλακῶν, συνήθως ἡ στρώσις περιορίζεται μόνον εἰς τὸ πρὸς τὴν μεγίστην πλευρὰν ἡμισυ αὐτοῦ, ἐφ' οὗ κατέκειτο ὁ νεκρὸς. Ἀντὶ δὲ τῆς στρώσεως ἡ καὶ ἐπὶ τῆς στρώσεως εὐρίσκεται πολλάκις πλησίον τῆς γωνίας, παρ' ἣν ἔκειτο ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ, μικρὰ πλάξ, ἣτις ἐχρησίμευεν ὡς προσκεφάλαιον¹.

Ἐν τοῖς διπλοῖς οικογενειακοῖς τάφοις τὸ κατώτερον χώρισμα περιέχει ὀστᾶ νεκρῶν πλείονων τοῦ ἐνὸς ἐν ἀταξίᾳ ἢ ἐν σωρῶ κείμενα, καὶ τοῦτο εἶναι εὐνόητον, διότι εἶπομεν ὅτι παρεμερίζοντο τὰ ὀστᾶ πρὸς κατασκευὴν τῶν τοιχιῶν· ἐν δὲ τῷ ἀνωτέρῳ, ἐν ᾧ ἦσαν τεθαμμένοι πάλιν πλείονες νεκροὶ, οἱ σκελετοὶ ἐφύλαττον συνήθως τὴν θέσιν, ἐν ἣ ἀρχικῶς ἐτάφησαν· τὰ ὀστᾶ ὅμως τοῦ ἐνὸς κείνται πολλάκις ἐπὶ τῶν τοῦ ἄλλου, τοῦτο δὲ συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς ἀπλοῖς τοῖς περιέχουσι πλείονας νεκρούς. Ὅτι δὲ καὶ ἐν τοῖς διπλοῖς οἱ νεκροὶ εἶχον τὰ σκέλη συνεσταλμένα, ἐξάγεται ἐξ αὐτῶν τῶν διαστάσεων τῶν τάφων. Ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ νεκροῦ ἐν τῷ τάφῳ φαίνεται ὅτι δὲν ἐπεκράτει ὠρισμένος νόμος ἢ ἔθιμον, ἀλλ' ὅτι μετεβάλλετο κατὰ τὰς περιστάσεις· διότι ἐν τοῖς τάφοις, ἐν οἷς εὐρίσκονται πλείονες σκελετοὶ, παρατηρεῖται ὅτι ἄλλοι ἔχουσι τὴν κεφαλὴν πρὸς μίαν διεύθυνσιν καὶ ἄλλοι πρὸς τὴν ἐναντίαν. Σταθερώτεροι πολὺ εἶναι δύο ἄλλοι κανόνες· πρῶτον ὅτι, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, ὁ νεκρὸς κατεκλίνετο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ δευτε-

¹ Τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Bent ἔ. ἀ. σ. 49 διὰ λέξεων (a slab or pillow on which the head was rested), αἰτινας ἀντίκεινται ὅλως πρὸς τὴν περὶ τοῦ τρόπου τῆς ταφῆς γνώμην του.

ρον ότι οι τάφοι κατεσκευάζοντο ούτω ώστε, όσάκις τὸ ἔδαφος δὲν ἦτο επίπεδον, ὁ παρά τὴν μεγίστην τῶν πλευρῶν τοῦ τάφου κατακείμενος νὰ βλέπη πρὸς τὸ κατωφερές μέρος τοῦ ἐδάφους, κατεσκευάζοντο δηλαδή ἔχοντες τὴν μεγίστην τῶν πλευρῶν πρὸς τὴν ἀνωφέρειαν καὶ τὴν ἀπέναντι αὐτῆς πρὸς τὴν κατωφέρειαν. Τοῦτο εἶναι λίαν φηκόν, διότι ὁ ἐπὶ κατωφεροῦς ἐδάφους ἐγκασιῶς κατακεκλιμένος ἐν θέσει οἷα ἡ τῶν νεκρῶν, κινδυνεύει νὰ κατακυλισθῆ, ἐὰν ἔχη τὸ πρόσωπον καὶ τὰ πρόσθια τοῦ σώματος ἐστραμμένα πρὸς τὴν ἀνωφέρειαν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ νότια τῶν νήσων Πάρου, Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ, ἔνθα κείνται τὰ πλεῖστα τῶν νεκροταφείων, καὶ εἰς τὰ νότια τῆς Ἀμοργοῦ τὸ ἔδαφος εἶναι συνήθως κεκλιμένον πρὸς νότον, ὁ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς κατακείμενος νεκρὸς ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, δηλαδή ἡ μὲν κεφαλή του εὐρίσκειται παρά τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ τάφου, οἱ δὲ πόδες παρά τὴν ἀνατολικήν¹. Ἐν ἄλλοις νεκροταφείοις ὅμως οἱ νεκροὶ εἶχον ἀλλοίαν διεύθυνσιν· ἐν τῷ τοῦ Πύργου τῆς Πάρου π. χ. ἔβλεπον κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς ἀνατολάς καὶ εἶχον τὴν κεφαλὴν παρά τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν, ὡσαύτως δ' ἐν τῷ τῶν Καψάλων τῆς Ἀμοργοῦ· διότι ἐν ταῖς δύο ταύταις θέσεσι τὸ ἔδαφος εἶναι κεκλιμένον πρὸς ἀνατολάς. Προσθέτω ἀκόμη ὅτι ἐπειδὴ ἐν ταῖς νήσοις τὸ ἔδαφος συνήθως κλίνεται πρὸς τὴν θάλασσαν, οἱ νεκροὶ εἶχον συνήθως τὸ πρόσωπον πρὸς αὐτὴν ἐστραμμένον.

Μετὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ νεκροῦ ἐν τῷ τάφῳ ἔκτιζον τὴν προσθίαν πλευρὰν αὐτοῦ, ὁσάκις δὲν μετεχειρίζοντο καὶ δι' αὐτὴν μίαν μόνην πλάκα, διὰ λίθων ἀργῶν, οὗς ἐτοποθέτουσαν πολλάκις ἢ ἐπίτηδες ἢ καὶ ἐξ ἀμελείας οὔτω, ὥστε τὸ πλάτος τοῦ τάφου κατὰ τὰ χεῖλη αὐτοῦ ἠλαττοῦτο τόσο, ὥστε ἀδύνατον θὰ ἦτο νὰ θάψωσι τὸν νεκρὸν, ἐὰν ὑποτεθῆ ὅτι καὶ ἡ τετάρτη πλευρὰ ἐκτίζετο πρὸ τῆς ἐνταφιάσεως. Κτιστὴν εἶχον τὴν μίαν τῶν πλευρῶν πρὸ πάντων οἱ τάφοι τῶν νεκροταφείων Μνημορίων, Δριοῦ καὶ Ἀθύσσου ἐν Πάρῳ, ἔπειτα πολλοὶ τῶν τοῦ νεκροταφείου Κρασάδων ἐν Ἀντιπάρῳ. Ἐν τοῖς λοιποῖς νεκροταφείοις ἦτοί Παναγίας, Γα-

¹ Ἐνεκα τούτου ἤδη ὁ Bent ἔ. ἀ. σ. 48 ἐσημείωσεν ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ὅτι παρά τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῶν τάφων εὐρίζονται ὅστα, τὰ ὅστα δηλ. τοῦ κρανίου καὶ πλησίον τὰ τοῦ στῆθους.

λανῶν Κρημνῶν καὶ Πύργου τῆς Πάρου καὶ ἐν τῷ τῶν Ζουμπαρίων τοῦ Δεσποτικοῦ ἦσαν σπάνιοι οἱ τάφοι οἱ ἔχοντες μίαν τῶν πλευρῶν κτιστὴν, οὐδεὶς δὲ οὔτω κατεσκευασμένος εὐρέθη ἐν τῷ τῶν Γλυφῶν τῆς Πάρου.

Πρὶν σκεπάσωσι τὸν τάφον διὰ τοῦ ἐκ πλακῶς καλύμματος, φαίνεται ὅτι ἐπέρριπτον ἐπὶ τοῦ νεκροῦ χῶμα, εἰς τινὰς περιπτώσεις ὅμως ἢ ἐν τῷ τάφῳ γῆ ἦτο τόσο καθαρά ἀπὸ λιθαρίων, ὡς ἐὰν εἶχε κοσκινισθῆ πρότερον, ὥστε πιθανὸν εἶναι ὅτι ὁ τάφος ἀρχικῶς ἦτο κενὸς καὶ ὅτι ἡ γῆ εἰσέδυσεν εἰς αὐτὸν μετὰ τῆς βροχῆς. Ὅπως δὲ ποτε ὅμως οὐδεὶς τάφος εὐρέθη ἐντελῶς κενός.

Δὲν ἐβεβαιώθη ἐὰν ὑπῆρχον στῆλαι ἐστημέναι ἐπὶ τῶν τάφων· ἐπὶ τινῶν εὐρέθησαν ἀληθῶς ἀνωτέρω τῶν καλυμμάτων πλάκες μικρότεραι, ἀλλ' ἀγνοῶ ἐὰν ἦσαν στῆλαι· μία τούτων ἀνακαλυφθεῖσα ἐπὶ τοῦ τάφου 133 εἶχεν ὕψος 0,74^μ· καὶ πλάτος 0,56^μ· πρὸς τὸ ἐν ἄκρον καὶ 0,64^μ· πρὸς τὸ ἕτερον, ὥστε ἦτο ἀληθῶς κατάλληλος ὡς ἐπιτυμβία· ἐπὶ δὲ τοῦ καλύμματος τοῦ τάφου 131 ὑπῆρχον δύο πλάκες διαστάσεων 0,69^μ· πρὸς 0,48^μ· καὶ 0,66^μ· πρὸς 0,46.

Ἐν Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ ἀνέσκαψα 190 περίπου τάφους, ἐκ τούτων δὲ οἱ ὀκτώ ἦσαν πιθανῶς πρότερον σεσυλημένοι· ἐκ τῶν λοιπῶν πενήκοντα καὶ εἰς οὐδὲν κτέρισμα περιεῖχον, δὲν περιλαμβάνονται δὲ εἰς αὐτοὺς οἱ τάφοι τῶν νεκροταφείων Μνημορίων καὶ Δριοῦ, τῆς ἀνασκαφῆς τῶν ὀπείων, ὡς εἶπον, ἠναγκάσθην νὰ παραιτηθῶ, διότι δὲν εὐρίσκοντι ἐν αὐτοῖς. Τοὺς πλείστους ἄνευ κτερισμάτων τάφους, κατ' ἀναλογίαν, εὐρόμεν ἐν τῷ νεκροταφείῳ Γαλανῶν Κρημνῶν, ἦτοι ἑνδεκα ἐκ τῶν εἴκοσι καὶ ὀκτώ, καὶ ἐν τῷ τοῦ Πύργου, ἦτοι εἴκοσι καὶ ἓνα ἐκ τῶν πενήκοντα καὶ ὀκτώ. Ἀφαιρουμένων δὲ τῶν 51 τάφων, τῶν ἄνευ κτερισμάτων, καὶ τῶν σεσυλημένων ὀκτώ ἀπὸ τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν 190, ὑπολείπονται τάφοι 131. Ἐκ τούτων πάλιν 55 τάφοι οὐδὲν ἄλλο περιεῖχον πλὴν ἐνὸς πηλίνου ἀγγείου, δεκαεννέα δὲ περιεῖχον ὀλίγας ψήφους ὄρου ἢ λεπίδας ὄψιανου μεθ' ἐνὸς πηλίνου ἀγγείου ἢ καὶ ἄνευ ἀγγείου. Ἀγγεῖα πηλίνα μόνα ἢ μετ' ἄλλων κτερισμάτων εὐρέθησαν ἐντὸς ὀγδοήκοντα ἐξ τάφων. Λεπίδας ὄψιανου εὗρον ἐν ὄλῳ μόνον ἐντὸς εἴκοσι καὶ ἐνὸς τάφων, μαρμάρια

δ' ἀγγεῖα ἢ ἄλλα σκευή ἐντός εἰκοσιῆς τάφων καὶ ἐν Ἀμοργῷ μόνον ἐντός ἐνός, μαρμάρια πάλιν εἰδώλια ἐν Ἀμοργῷ μὲν ἐντός τριῶν τάφων, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις νήσοις ἐντός δώδεκα. Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅτι τὰ πάντων συνηθέστατα κτερίσματα εἶναι τὰ πήλινα ἀγγεῖα, αἱ δὲ λεπίδες ὄψιανου καὶ τὰ μαρμάρια σκευή καὶ εἰδώλια πολὺ ἀπέχουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἐκ τῶν σταθερῶν κτερισμάτων¹. Ὅπλα χαλκᾶ εὔρον ἐν Ἀμοργῷ, ἐν Πάρῳ δὲ καὶ ταῖς παρακειμέναις αὐτῇ νήσοις οὐδέν, οὐδ' ἄλλο μεταλλινὸν πρᾶγμα, πλὴν τεσσάρων μικρῶν τεμαχίων σύρματος χαλκοῦ (τάφ. 56). Ὁ Bent εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀνεκάλυψεν ἐν ἐνὶ τῶν νεκροταφείων τῆς Ἀντιπάρου ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ κοσμήματα², ἀλλ' οὐτ' ἐκεῖνος οὔτε ἄλλος τις, ἔσον ἠδυνήθη νὰ πληροφορηθῶ, εὔρεν ἐν ταῖς νήσοις ταύταις ὅπλα. Τὰ βέλη, χαλκᾶ ἢ λίθινα, εἶναι ἄγνωστα ὅχι μόνον ἐν Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀμοργῷ.

Ὅταν δὲν ὑπάρχωσιν ἐν τῷ τάφῳ ἄλλα κτερίσματα πλὴν ἐνός πήλινου ἢ μαρμαρίνου ἀγγείου, κεῖται τοῦτο σχεδὸν πάντοτε πρὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ πρόχειρον αὐτῷ· ὁσάκις δὲ τὰ κτερίσματα εἶναι πλείονα, τότε εὐρίσκονται ἢ πάντα πρὸ τῆς κεφαλῆς³, ἢ ἄλλα μὲν αὐτοῦ, ἄλλα δὲ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ τάφου. Διαφοραὶ δὲ μεταξὺ τῶν νεκροταφείων ὡς πρὸς τὰ κτερίσματα, πλὴν τῆς μνημονευθείσης μεταξὺ Ἀμοργοῦ καὶ Πάρου ὡς πρὸς τὰ ὅπλα, δὲν παρατηροῦνται πολλαὶ ἢ ἐξηγοῦνται αἱ ὑπάρχουσαι ὡς διαφοραὶ πλοῦτου. Οὕτω ἐν τῷ νεκροταφείῳ Γαλανῶν Κρημνῶν τῆς Πάρου εὐρέθη ἐν μόνον μαρμαρίνον ἀγγεῖον, ἐνῶ ἐν τῷ πλησίον κειμένῳ τῶν Γλυφῶν, τὸ ὅποιον ἦτο πολὺ μικρότερον, εὐρέθησαν ἕξ· τοῦτο ἔμως ἀποδεικνύει μόνον, ὅτι οἱ ἐν τῷ δευτέρῳ νεκροταφείῳ ταφέντες

¹ Τοῦτο πολλοὶ ἀκολουθοῦντες τῷ Ross, Archäol. Aufsätze I σ. 53, συχνὰ ἐπαναλαμβάνουσι. Περὶ τῶν λεπίδων ὄψιανου σημειῶ, ὅτι ἐν τοῖς νεκροταφείοις Γλυφῶν καὶ Γαλανῶν Κρημνῶν τῆς Πάρου οὐδεμία εὐρέθη.

² Journal of hell. St. V σ. 52.

³ Καὶ ὁ Dümmeler (ἐ. ἀ. σ. 17) ἐν τῷ μόνῳ τάφῳ τῆς Ἀμοργοῦ, περὶ οὗ παρέχει λεπτομερεστέρας πληροφορίας, εὔρε τὴν τε θέσιν τοῦ νεκροῦ ὅποιον ἀνωτέρῳ περιεγράψαμεν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐννοήσῃ αὐτήν, καὶ τὰ κτερίσματα πάντα πρὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ· διότι λέγει ὅτι ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ τοῦ τάφου (ἀπὸ τοῦ θεατοῦ) ἔκειτο τὸ κρανίον, ἐν τῇ δεξιᾷ δ' ὀπισθίᾳ γωνίᾳ ἄλλα ὅσα (τὰ τῶν ποδῶν βεβαίως) καὶ πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ τάφου (ὡστε πρὸ τοῦ κρανίου) εὐρέθησαν τὰ κτερίσματα.

ἦσαν εὐπορώτεροι. Ὁ Dümmeler ἀληθῶς γράφει, ὅτι ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Κάπρου ἐν Ἀμοργῷ εὐρίσκονται μαρμάρια εἰδώλια, εἰς τὰ Δωκαθίσματα δὲ οὔτε ὅπλα οὔτε εἰδώλια. Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ εὔρον ἐν τάφοις τῶν Δωκαθισμάτων εἰδώλια καὶ λόγχην καὶ ἐγχειρίδιον καὶ ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ. Μᾶλλον ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ μνημονευθεῖσα ἀνακάλυψις ὑπὸ τοῦ Bent χαλκῶν καὶ ἀργυρῶν κοσμημάτων ἐν νεκροταφείῳ τῆς Ἀντιπάρου· διότι αὕτη ἀποτελεῖ ἀληθῶς ἐξαίρεσιν.

3. Περιγραφή τῶν κυριωτέρων τάφων.

Ἵνα δικαιολογήσω καὶ διασαφήσω τὰ ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐκτεθέντα γενικὰ συμπεράσματα παραθέτω σύντομον περιγραφὴν τῶν κυριωτέρων τάφων, εἰς οὓς περιέλαβον καὶ πάντας ἐκεῖνους, ὧν κτερίσματά τι δημοσιεύεται ἐν τοῖς πίναξιν¹.

Νεκροταφεῖον Καψάλων. Ἀμοργοῦ.

Τ(άφος) 5. Διαστ(άσεις) 115-50-73-53. Ἐπεστρωμένον διὰ πλακὸς τὸ παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν ἤμισυ τοῦ πυθμένος· ἐπ' αὐτοῦ ἐλάχιστα λείψανα ὀστέων, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀσπρώτου μέρους μαρμαρίνον γυναικεῖον εἰδώλιον (πίν. 10,2) εἰς τρία τεθραυσμένον· οὕτω δὲ ἐξ ἀρχῆς τεθραυσμένον φαίνεται ὅτι κατετέθη εἰς τὸν τάφον.

T. 9. Διαστ. 105-72-80-75. Ὅστ' εὐρέθησαν· παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου ἔκειτο πήλινον μόνωτον ἀγγεῖον, περαιτέρω δὲ πρὸς τὸ μέσον τοῦ τάφου κυαθίσκος κωνικός (πίν. 9,12), πρὸς τούτοις χαλκῆ λαβίς (πίν. 12,4), τεμάχιον χαλκῆς καρφίδος (;), τρία τεμάχια λεπίδων ὄψιανου καὶ δύο κόγχαι.

T. 10. Διαστ. 110-100-150-0. Ἐκαλύπτετο

¹ Ἐν τῇ περιγραφῇ ὀπισθίαν πλευρὰν λέγων ἐννοῶ τὴν μείζονα παράλληλον ἢ τὴν μεγίστην πλευρὰν τοῦ τάφου, παρ' ἣν ἔκειτο ὁ νεκρός, προσθίαν δὲ τὴν ἀπέναντι ταύτης, τὴν κτιστὴν πολλακίς, δεξιὰν τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ πρὸ τοῦ τάφου ἰσταμένου θεατοῦ καὶ ἀριστερὰν τὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ θεατοῦ· ὡσαύτως διακρίνω καὶ τὰς γωνίας εἰς προσθίαν δεξιὰν, προσθίαν ἀριστερὰν κλπ. Οἱ δ' ἀριθμοὶ τῶν διαστάσεων σημαίνουσι ἐκατοστὰ τοῦ μέτρου καὶ ὁ μὲν πρῶτος δηλοῖ τὸ μήκος τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς, ὁ δεύτερος τὸ τῆς προσθίας, ὁ τρίτος τὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων κάθετον ἀπόστασιν καὶ ὁ τέταρτος τὸ βάθος τοῦ τάφου· ὅπου δὲ ἐνεκα αἰτίας τινὸς δὲν ἐμέτρῃσα διάστασιν τινα, τίθεται 0.

ὑπὸ μεγάλης πλακός, ὡς δὲ φαίνεται ἐκ τοῦ μεγάλου πλάτους του, περιεῖχε πλείονας τοῦ ἐνὸς νεκρούς. Ὑπὸ τὸ κάλυμμα εἰς μικρὸν βάθος εὐρέθησαν ὀλίγα ὀστᾶ κείμενα ἐπὶ ἀραιῷ στρώματι θαλασσιῶν χαλίκων, ὑπὸ τὸ στρώμα δὲ τοῦτο ὑπῆρχον πρὸς τὸ μέσον τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς ἄλλα πλείονα ὀστᾶ ἐν σωρῷ. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ τάφου εὐρέθησαν τεμάχια λεπίδος χαλκοῦ ἐγχειριδίου ἢ μαχαιρίου (πίν. 12,3) καὶ πήλινον κολοβὸν ποτήριον ἄωτον (πίν. 9,25), ἐφ' οὗ παρατηροῦνται ἴχνη τοῦ τροχοῦ, δι' οὗ κατεσκευάσθη. Πλὴν τούτων εὐρέθησαν τεμάχια μικρὰ πηλίνων ἀγγείων καθ' ἑλὴν τὴν ἐπίχωσιν, τοῦτο δ' εἶναι ἄλλη ἀπόδειξις ὅτι ὁ τάφος ἐχρησίμευσε πλεονάκις πρὸς ἐνταφίαισιν νεκρῶν.

Τ. 11. Διαστ. 96-78-78-35. Στρῶσις τοῦ πυθμένος κατὰ τὰ τρία τέταρτα ὀστᾶ δὲν εὐρέθησαν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἀστρώτου μέρους τοῦ πυθμένος παρὰ τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν ἔκειντο τέσσαρες λεπίδες ὀψιανοῦ.

Εἰς δύο διάφορα μέρη τοῦ νεκροταφείου τούτου ἀνεκαλύφθησαν δύο πλάκες σχιστολίθου, ὧν ἡ ἐτέρα ἴστατο ἐπὶ ὀρθία ἐπὶ μιᾶς τῶν μακρῶν πλευρῶν τῆς, παρ' αὐτάς δ' εὐρέθησαν τεμάχια πήλινα, ὧν τὰ πλείστα τούλάχιστον καὶ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει προήρχοντο ἀπὸ μεγάλων εὐρυστόμων ἀγγείων μετὰ δύο λαβῶν φερουσῶν λοξὰ ἐγχαράγματα (πρβ. πίν. 9,37). Ἐπειδὴ δὲ τοιαῦτα ἀγγεῖα ἐν οὐδενὶ τῶν τάφων εὑρον, δὲν μοι φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἐκ κατεστραμμένων τάφων τῆς συνήθους κατασκευῆς προήρχοντο. Ἴσως αὐτὰ τὰ ἀγγεῖα ἦσαν τάφοι μικρῶν παιδιῶν, αἱ δὲ πλάκες ἐχρησίμευσον ἀπλῶς ὡς σήματα, ἂν καὶ οὐδεμίαν ἔδειξιν συνηγοροῦσαν ὑπὲρ τοιαύτης εἰκασίας παρετήρησα. Πολλὰ λαβαὶ ἐντελῶς ὅμοιαι εὐρέθησαν ἐν ἐρειπίοις τῆς Πάρου παρὰ τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Πύργου, ἐν δὲ ἀγγεῖον εἰς τεμάχια καὶ ἐν τῷ νεκροταφίῳ ἐκείνῳ.

Θέσις Σταυρός. Ἄμοργοῦ.

Τ. 12. Ὁρθογώνιος περίπου, διαστ. 130 πρὸς 108, βάθος 55. Μία τῶν πλευρῶν κατεστραμμένη μέρος τοῦ πυθμένος ἐστρωμένον διὰ δύο πλακῶν. Παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν ὑπῆρχον ὀστᾶ τινὰ

ἐφθαρμένα, παρὰ δὲ τὴν ἀριστερὰν εὐρέθησαν λόγχη χαλκῆ (πίν. 12,5), χαλκοῦν ἐγχειρίδιον (πίν. 12,6) καὶ δίωτος πηλίνη φιάλη εἰς πλείστα τεμάχια τεθραυσμένη, παρὰ δὲ τὴν ἀπέναντι δεξιὰν πλευρὰν τοῦ τάφου εὐρέθη πηλίνη σφαιρική πρόχους (πίν. 9,26).

Νεκροταφεῖον Δωκαθιδμάτων. Ἄμοργοῦ.

Τ. 13. Τὸν τάφον τοῦτον ἀνεφέραμεν ἤδη ἀνωτέρω σ. 146. Τοῦ ἐν αὐτῷ ἀνεκαλυφθέντος εἰδωλίου ἢ κεφαλῆ ἦτο ἀπεσπασμένη, ὑψηλότερον δ' ἐν τοῖς χώμασιν ὑπῆρχον πολλὰ τεμάχια πηλίνων ἀγγείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ δύο οὐχὶ ἄρτια ποτήρια (σχήματος πίν. 9,39) φέροντα ὑπὸ τοὺς πυθμένας ἐντυπον πλέγμα, οἷον τὸ ἐν πίν. 9,24.

Τ. 14. Ἦτο τετράπλευρος περίπου, συνήθους μεγέθους, καὶ ἔκειτο ὑπὸ βράχον τινά. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν εὐρέθη λόγχη χαλκῆ (πίν. 12,2), παρὰ δὲ τὴν ἀπέναντι δεξιὰν ἔκειντο δύο γυναικεῖα μαρμάρια εἰδῶλια (τὸ ἐν πίν. 10,1, τὸ ἄλλο ἐντελῶς ὅμοιον, ἀλλ' ὀλίγον μικρότερον), ἐν πήλινον δίωτον ἀγγεῖον (πίν. 9,21) καὶ τεμάχια τινὰ ἄλλου, φιάλης ἴσως. Πρὸς τὸ μέσον δὲ τῆς προσθίας πλευρᾶς τοῦ τάφου εὐρέθησαν δύο μαρμάρια φιάλαι, ὧν ἡ μικρότερα (πίν. 10,6) ἔχουσα δύο μικρὰς ἀτρήτους ἀποφύσεις ὑπὸ τὰ χεῖλη περιεῖχεν ἐρυθρὸν χρῶμα, πρὸς τούτοις ἐν χαλκοῦν ἐγχειρίδιον φέρον ἀργυροῦς ἤλους ἐπὶ τῆς πτέρυγος (πίν. 12,8) καὶ ἐν τεμάχιον μικροῦ ἀργυροῦ ἀγγείου.

Σκάπτων πλησίον τοῦ τάφου 13 εὑρον ἐν τοῖς χώμασιν ἐν μαρμάρινον εἰδῶλιον τεθραυσμένον εἰς πολλὰ τεμάχια καὶ τὸν κορμὸν δευτέρου ἄμφοτερα προήρχοντο βεβαίως ἀπὸ τάφων καταστραφέντων. Ἐν ἄλλῳ δὲ τάφῳ ἀνοιχθέντι πρὸ ἐμοῦ ἐκεῖ που πλησίον ἀνεκαλύφθησαν ἀρχαῖα τινά, ὧν τὰ πλείστα ἀγορασθέντα ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κείνται νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσεῖῳ. Ὡς μοι εἶπεν ὁ εὐρών αὐτά, ὁ τάφος ἦτο κατεσκευασμένος, ὡς συνήθως, ἐκ τεσσάρων πλακῶν καὶ ἐκαλύπτετο ὑπὸ ἄλλης πλακός, ἐκ τῶν ὀστῶν δὲ ἐσώζετο μόνον τὸ κρανίον· πλησίον αὐτοῦ ἔκειτο ἐν ἀργυροῦν διάδημα (πίν. 8,1), μία καρφίς ἀργυρᾶ (πίν. 8,66)¹

¹ Κατὰ λάθος τοῦ χαρακτοῦ παρελείφη ἐν τῷ πίνακι ὁ ἀριθμὸς τῆς καρφίδος.

καὶ ἐν μικρὸν κολοβὸν φιαλίδιον (πίν. 8,3· ἀπεικονίσθη ἀνεστραμμένον) ὁμοίως ἀργυροῦν· ἔπειτα δύο χαλκᾶ ψέλια (πίν. 8,2), μία βαθεῖα μαρμαρίνη φιάλη (πίν. 10,8), εἷς χάλιξ δι' οὗ ἔτριβον χρωμα καὶ βῶλος χρώματος ἐρυθροῦ, ἐν πήλινον ἀγγεῖον (πίν. 9,11), ὑπὸ τὸν πυθμένα τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἐντυπον φύλλον (πίν. 9,11^α), καὶ τέλος μαρμαρίνον εἰδώλιον, ὅπερ δὲν ἠγοράσθη.

Νεκροταφεῖον Κάπρου. Ἄμοργοῦ.

T. 17. Τοῦτον περιεγράψαμεν ἀνωτέρω σ. 145.

T. 18. Διαστ. 115-45-80-50. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν εὐρέθη σμίλη χαλκῆ (πίν. 12,7).

Νεκροταφεῖον Γλυφῶν. Πάρου.

T. 21. Αἱ πλάκες τοῦ τάφου εἶχον ἀφαιρεθῆ πᾶσαι καὶ τὰ χρώματα φυσικῶς ἀνακινήθη. Εὐρέθησαν ὅμως ἐν αὐτοῖς τὰ ἐξῆς κτερίσματα· τρία ἄμορφα μαρμαρίνα εἰδῶλια (ἐν πίν. 11,11), ἐν λίθινον στυλβωτήριον (πίν. 8,12), ἐν στρογγύλον πλακίδιον ἐκ σχιστολίθου διαμ. 0,85 μ. καὶ ἐν ὄστρακον πορφύρας.

T. 22. Διαστ. 124-37-92-60. Τὸ παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν ἡμισυ τοῦ πυθμένος ἐπεστρωμένον διὰ πλακός· ὁ νεκρὸς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἐστρωμένου μέρους ἔχων τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν γωνίαν καὶ τοὺς πόδας πρὸς τὴν δεξιὰν ὀπισθίαν γωνίαν. Πρὸ τοῦ κρανίου ἦτοι πλησίον τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ τάφου ἔκειντο τρία μαρμαρίνα δοχεῖα (σχήματος ὡς πίν. 10, ἀρ. 16,17).

T. 23. Ὁ τάφος ἦτο ὑπ' ἄλλων ἤδη ἀνοιγμένους καὶ ἐν μέρει κατεστραμμένους, τὸ σχῆμά του ὅμως ἦτο ὁμοῖον τῷ τοῦ προηγουμένου καὶ τῶν ἄλλων τοῦ αὐτοῦ νεκροταφεῖου. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν εὐρέθη μαρμαρίνον εἰδώλιον (πίν. 10,4).

T. 24. Διαστ. 92-50-85-50. Λεῖψανα τοῦ κρανίου εἰς τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν γωνίαν· πρὸ αὐτῶν δύο μαρμαρίνα δοχεῖα (τὸ ἐν πίν. 10,16) καὶ ἐν ἄμορφον εἰδώλιον (πίν. 11,20).

Νεκροταφεῖον Γαλανῶν Κρημνῶν. Πάρου.

T. 42. Διαστ. 106-77-50-50. Λεῖψανα κρα-

νίου παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν γωνίαν, ἀλλὰ ὄστᾶ παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν. Μετὰ τῶν ὀστέων τοῦ κρανίου εὐρέθησαν καὶ τινὰ δακτύλων χειρὸς καὶ πέντε λίθιναι ψῆφοι καὶ μία ὄστεινη.

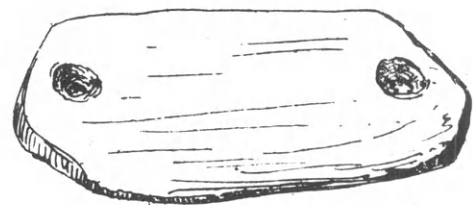
T. 43. Διαστ. 114-85-57-30. Εὐρέθησαν ἐν αὐτῷ λεῖψανα τεσσάρων ἤ, πιθανώτερον, πέντε νεκρῶν· τὰ κρανία τῶν τριῶν ἔκειντο παρὰ τὴν ἀριστερὰν τοῦ τάφου πλευρὰν, ἐν ὅμως ἐξ αὐτῶν ἔκειτο ἐπὶ ἄλλου· τοῦ τετάρτου δὲ κρανίου τὰ λεῖψανα εὐρέθησαν εἰς τὴν δεξιὰν ὀπισθίαν γωνίαν· ὑπὸ τὰ πρῶτα κρανία ὑπῆρχον καὶ μικρὰ ὄστᾶ τοῦ στήθους, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι δὲν ἔκειντο πάντες οἱ νεκροὶ ἐν ἧ θέσει ἐξ ἀρχῆς ἐτάφησαν. Κτερίσμα οὐδέν.

Νεκροταφεῖον Μνημοριῶν. Πάρου.

T. 55. Διαστ. 114-84-66-0. Καὶ οὗτος, ὅπως οἱ πλείστοι τῶν τάφων τοῦ νεκροταφεῖου τούτου, δὲν ἦτο ἀνέπαφος. Ὅστᾶ δὲν ὑπῆρχον· παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν τοῦ τάφου καὶ ἐγγύτατα αὐτῇ εὐρέθη μαρμαρίνον πινάκιον (πίν. 10,14).

Νεκροταφεῖον Παναγίας. Πάρου.

T. 56. Διαστ. 102-85-52-47. Ἡ προσθία πλευρὰ τοῦ τάφου ἦτο κτιστή. Λεῖψανα τοῦ κρανίου πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς· μεταξύ δ' αὐτῶν καὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀπισθίας γωνίας εὐρέθησαν τέσσαρες λίθιναι ψῆφοι (αἱ τρεῖς πίν. 8, ἀρ. 57-59), τέσσαρα μικρὰ τεμάχια χαλκοῦ σύρματος καὶ λεῖψανα ὀστέων, τῶν χειρῶν ἴσως. Μεταξὺ δὲ πάλιν τοῦ κρανίου καὶ τῆς ἀριστερᾶς προσθίας γωνίας ὑπῆρχε μαρμαρίνον πινάκιον (πίν. 10,15), περαιτέρω δὲ πρὸς τὸ μέσον τῆς προσθίας πλευρᾶς πλακίδιον ἐκ σχιστολίθου μήκ. 0,10^α φέρον δύο τρήματα (εἰκ. 6)· ἀπέναντι αὐτοῦ πρὸς τὴν ὀπι-

6

σθίαν πλευρὰν τοῦ τάφου ἔκειντο τέσσαρες λεπίδες

ὄψιαν (μία τούτων πίν. 10,15), δύο κωνικοί πυρῆνες ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου καὶ φιαλίδιον ἐκ λίθου ἐρυθροῦ μεθ' ἐνὸς διατρήτου ὠτίου. Τέλος παρὰ τὴν δεξιάν πλευράν τοῦ τάφου, ἤτοι παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ, ἀνεκαλύφθησαν μαρμαρίνη φιάλη (πίν. 10,10) καλύπτουσα ἄλλον κωνικὸν πυρῆνα ὄψιαν (πίν. 8,10) ἔχοντα τὴν βάσιν ἐπιμελῶς λελειασμένην (στιλβωτήριον), λεπίς ὄψιαν, κόγχη φυσική, χάλιξ, βῶλος χρώματος ἐρυθροῦ καὶ δεύτερον μαρμάρινον πινάκιον (πίν. 10,11) ἔχον σχῆμα τραπεζίου καὶ τετρημένον εἰς δύο μόνον γωνίας.

T. 57. Διαστ. 117-85-118-48. Καὶ τούτου ἢ προσθία πλευρὰ κτιστή· τὸ κάλυμμα ἀπετελεῖτο ἐκ δύο μεγάλων πλακῶν, ὡσαύτως δ' αἱ πλάγαι πλευραὶ συνέκειντο ἐκ δύο πλακῶν ἐκάστη — ὡς ἐάν ἦσαν δηλαδὴ δύο τάφοι ἠνωμένοι. Ἀληθῶς δ' ἦσαν τεθαμμένοι ἐν αὐτῷ δύο νεκροὶ ἔχοντες ἀμφοτέρω τὰ κρανία παρὰ τὴν ἀριστεράν πλευράν τοῦ τάφου. Πλησίον τοῦ κρανίου τοῦ ἐνὸς εὐρέθη συντετριμμένον πήλινον δοχεῖον μετὰ βάσεως (σχ. πίν. 9,6) κοσμούμενον δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν ἀπὸ τῶν ὤμων κατερχομένων καὶ λεπίς ὄψιαν, παρὰ δὲ τὸ κρανίον τοῦ ἐτέρου νεκροῦ ἔκειντο ὅμοιον ἀγγεῖον ἄνευ κοσμημάτων ἐντελῶς κατεστραμμένον καὶ δύο λεπίδες.

T. 58. Διαστ. 127-53-84-49. Λεῖψανα τοῦ κρανίου εἰς τὴν ἀριστεράν ὀπισθίαν γωνίαν, πρὸ αὐτοῦ δὲ πήλινον ἐξάωτον δοχεῖον (πίν. 9,2).

T. 59. Διαστ. 110-84-73-46. Τὸ κρανίον φαίνεται ὅτι ἔκειτο πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς· πρὸ αὐτοῦ ἤτοι εἰς τὴν προσθίαν ἀριστεράν γωνίαν ἔκειτο πυξίς πηλίνη κυλινδρική (σχ. πίν. 9,31) μετ' ἐγχαράκτων καὶ τρεῖς λεπίδες ὄψιαν, πρὸς τὴν ἀπέναντι δὲ γωνίαν τοῦ τάφου, τὴν δεξιάν προσθίαν, εὐρέθη ἄλλη ὁμοία πυξίς· ἀμφοτέραι ἐν κακίστῃ καταστάσει.

T. 63. Διαστ. 137-84-92-50. Ὁ νεκρὸς κατακεκλιμένος παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευράν, ἢ κεφαλὴ πρὸς τὴν ἀριστεράν πλευράν. Πρὸ αὐτῆς παρὰ τὴν ἀριστεράν προσθίαν γωνίαν εὐρέθη πήλινον δοχεῖον μετ' ἐγχαράκτων, ὀπίσω δὲ τοῦ κρανίου πυξίς πηλίνη κυλινδρική (σχ. πίν. 9,31) κοσμουμένη ὡσαύτως δι' ἐγχαράκτων.

T. 68. Διαστ. 87-69-50-47. Λεῖψανα τοῦ

νεκροῦ, ὡς συνήθως, παρὰ τὴν ὀπισθίαν πλευράν, παρὰ τὴν ἀριστεράν δὲ πλευράν πηλίνη πυξίς κυλινδρική (σχ. πίν. 9,18) καὶ δοχεῖον παρεμφερὲς τῷ ἐν πίν. 9,1.

T. 69. Διαστ. 97-63-85-57. Λεῖψανα τοῦ κρανίου παρὰ τὴν ἀριστεράν πλευράν, παρὰ δὲ τὴν δεξιάν, καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν δεξιάν προσθίαν γωνίαν, ἔκειτο μαρμάρινον σκεῦος σχήματος μεγάλου ποτηρίου μετὰ δύο διατρήτων ὠτίων (πίν. 10,18).

T. 73. Διαστ. 95-49-57-44. Ὁ νεκρὸς φαίνεται ὅτι ἦτο κατακεκλιμένος οὐχὶ ἐπὶ δεξιᾷ, ὡς συνήθως, ἀλλ' ἐπ' ἀριστερά. Πρὸ τοῦ κρανίου εὐρέθη μαρμάρινον δοχεῖον (σχ. πίν. 10,16) καὶ ἐν φυσικὸν κογχύλιον τῆς θαλάσσης.

T. 75. Διαστ. 105-80-38-37. Ἡ προσθία πλευρὰ κτιστή, ὁ δὲ νεκρὸς κατακεκλιμένος παρὰ τὴν ὀπισθίαν ἐπὶ τὰ δεξιᾷ. Πρὸ τοῦ κρανίου εὐρέθη πήλινον ἀγγεῖον σχήματος σκύφου καὶ πήλινον δοχεῖον μετὰ βάσεως (σχ. πίν. 9,6) κοσμούμενον δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν τῶν μὲν περιβαλλουσῶν τὸν λαιμόν, τῶν δ' ἀπὸ τῶν ὤμων κατερχομένων.

T. 77. Διαστ. 48-28-40-37. Ἐκ τῶν διαστάσεων φαίνεται ὅτι ἦτο τάφος παιδίου· ὅσα δὲν εὐρέθησαν, ἀλλὰ μόνον ἐν ἄμορφον μαρμάρινον εἰδῶλιον καὶ ἐξάρτημα λίθου ἐρυθροῦ τετρημένον εἰς τὸ παχύτερον ἄκρον (πίν. 8,64).

Νεκροταφεῖον Πύργου. Πάρου.

T. 82. Διαστ. 58-39-35-25. Πρὸ τῆς ἀριστερᾶς ὀπισθίας γωνίας τοῦ τάφου εὐρέθη πυξίς πηλίνη κυλινδρική (πίν. 9,18), ἄνευ τοῦ πώματος, κεκοσμημένη δι' ἐγχαράκτων.

T. 84. Κατεστραμμένος, ἐκ δύο ὁμοῦ σωζομένων πλακῶν ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἦτο μέγας· ἐν τῇ μεταξύ τῶν δύο πλακῶν γωνία εὐρέθη πυξίς σφαιρική μετὰ πώματος (πίν. 9,27), κεκοσμημένη δι' ἐγχαράκτων καὶ αὐτὴ καὶ τὸ πῶμα.

T. 88. Κατεστραμμένος ἐν μέρει· ἡ ὀπισθία πλευρὰ εἶχε μῆκος 0,50^μ περίπου. Εὐρέθησαν ἐν αὐτῷ τεμάχια μικροῦ πηλίνου ἀγγείου, πιθανῶς δ' ἐντὸς αὐτοῦ ἔκειντο ὀκτώ λίθιναι ψῆφοι (αἱ τρεῖς πίν. 8, ἀρ. 50-52) ἀνακαλυφθεῖσαι μετὰ τῶν τεμαγίων.

T. 90. Διαστ. 72-40-50-36. Εύρέθησαν ἐν αὐτῷ δύο λίθιναι ψῆφοι (πίν. 8, ἀρ. 46. 47).

T. 91. Διαστ. 68-42-41-31. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν εὐρέθη πῆλινον μόνωτον φιαλίδιον, εἰς τὴν δεξιὰν δὲ προσθίαν γωνίαν ἔκειτο δοχεῖον πῆλινον λίαν κολοβόν (σχ. πίν. 9,28).

T. 93. Κατεστραμμένος ἐν μέρει· διαστ. 70-0-57-25. Εὐρέθη ἐν αὐτῷ πυξίς κυλινδρική μετὰ πώματος φέρουσα ἐγχαράγματα ὅχι μόνον περίξ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸν πυθμένα, ἐντὸς δ' αὐτῆς τρεῖς λίθιναι ψῆφοι (πίν. 8, ἀρ. 49. 62. 63).

T. 96. Διαστ. 63-43-48-36. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν ἔκειτο πῆλινον δοχεῖον (σχ. πίν. 9, ἀρ. 1. 4), παρὰ δὲ τὴν δεξιὰν πλευρὰν πυξίς πηλίνη κατεστραμμένη.

T. 98. Διαστ. 100-90-68-50. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν εὐρέθη μικρὰ μαρμαρίνη φιάλη καὶ πλησίον μαρμάρινος τριπτήρ (πίν. 8, 13· ἐπ' ἀμφοτέρων ἴχνη ἐρυθροῦ χρώματος) καὶ πυξίς πηλίνη κυλινδρική μετ' ἐγχαράγμάτων (σχ. πίν. 9,18), πρὸς τὸ μέσον δὲ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, ἀλλ' οὐχὶ πλησίον αὐτῆς, πυξίς πηλίνη σφαιρική μετὰ τοῦ πώματος παρακειμένου αὐτῇ (σχ. πίν. 9,27).

T. 100. Διαστ. 50-38-43-28. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν εὐρέθη μικρὰ πυξίς κυλινδρική μετὰ πώματος (πίν. 9,14) καὶ πλησίον δύο ἄμορφα μαρμάρινα εἰδώλια (πίν. 11, ἀρ. 14. 17), πρὸς τὴν δεξιὰν δ' ὀπισθίαν γωνίαν ἄλλη πηλίνη πυξίς σφαιρική μετὰ πώματος (σχ. πίν. 9,34). Ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ ὑπῆρχε πλακίδιον, ἐφ' οὗ ὡς ἐπὶ προσκεφαλαίου φαίνεται ὅτι ἔκειτο ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ.

T. 101. Διαστ. 44-34-25-15. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου εὐρέθησαν δύο μικραὶ πῆλιναι κυλινδρिकाὶ πυξίδες μετὰ τῶν ἑαυτῶν πωμάτων (σχ. πίν. 9,18).

T. 102. Διαστ. 64-48-52-33. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου, δηλαδὴ περὶ τὴν θέσιν, ἐν ἣ κατὰ κανόνα ἔκειτο ἡ κεφαλὴ, εὐρέθησαν ὀκτώ λίθιναι ψῆφοι (αἱ δύο πίν. 8, ἀρ. 44. 45).

T. 103. Διαστ. 49-34-41-29. Παρὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ τάφου εὐρέθησαν δεκατέσσαρα ἄμορφα μαρμάρινα εἰδώλια (πέντε ἐξ αὐτῶν πίν. 11, ἀρ. 4. 6. 7. 10. 13), πέντε λίθιναι ψῆφοι,

εἰκοσιτρία τεμάχια φυσικῶν κογχυλίων τοῦ εἶδους τῶν τερηδόνων, ὧν τινα ἔχουσι τὰ χεῖλη ἐπίτηδες λελειασμένα, πέντε μικροὶ θαλάσσιοι κοχλῖαι τετρημένοι καὶ ἐξ ἐλάχιστα κογχύλια τοῦ εἶδους τῶν κώνων ὡσαύτως τετρημένα. Περαιτέρω δέ, πρὸς τὸ μέσον τῆς προσθίας πλευρᾶς τοῦ τάφου, ἔκειτο πῆλινον δοχεῖον ἄνευ βάσεως (σχ. πίν. 9, ἀρ. 1. 4) μετ' ἐγχαράκτων γραμμῶν κατερχομένων ἀπὸ τῶν ὤμων.

T. 104. Διαστ. 85-63-61-50. Πρὸς τὸ μέσον περιήπου τῆς προσθίας πλευρᾶς εὐρέθη μαρμαρίνον δοχεῖον (πίν. 10,17).

T. 105. Διαστ. 55-42-31-28. Ἐπὶ τοῦ καλύμματος ἔκειτο ἄλλη μικροτέρα πλάξ. Εἰς τὸ μέσον περιήπου τοῦ τάφου εὐρέθη πυξίς πηλίνη κυλινδρική ἄνευ πώματος (σχ. πίν. 9,18), ὑπὸ τὴν πυξίδα δὲ τρεῖς ψῆφοι λίθιναι καὶ περίξ αὐτῆς ἄλλαι δύο ψῆφοι (πίν. 8, 20 καὶ 21), δύο πτηνά (πίν. 8, ἀρ. 16. 17) ἐπίσης λίθινα καὶ δύο ἐξαρτήματα (πίν. 8, ἀρ. 18. 19) εἰργασμένα ὡς φαίνεται ἐξ ὀστράκου τινός.

Νεκροταφεῖον Ἀβύσσου. Πάρον.

T. 106. Διαστ. 105-102-52-49. Ἡ προσθία πλευρὰ κτιστή. Τὸ κρανίον ἔκειτο παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν γωνίαν, πρὸ αὐτοῦ δὲ πυξίς πηλίνη κυλινδρική μετ' ἐγχαράγμάτων (σχ. πίν. 9,18) καὶ μαρμαρίνον φιαλίδιον ἔχον δύο μικρὰ ὄτα καὶ ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας πέντε ἐγχαράκτους ἀκτινοειδεῖς γραμμὰς (εἰκ. 7. Εἰκονίσθη ἀνεστραμμένον).

7

T. 107. Μῆκος 65, πλ. 25. Ὁ νεκρός, ὡς ἐφαίνετο, ἔκειτο ἐν τῇ συνειθισμένη θέσει· πρὸ τῆς κεφαλῆς δὲ ὑπῆρχε πυξίς πηλίνη κυλινδρική (σχ. πίν. 9,18) καὶ παρ' αὐτὴν τρεῖς λίθιναι ψῆφοι, μία δὲ ἐντὸς τῆς πυξίδος (πίν. 8, 53).

Νεκροταφείον Καμαρίου. Πάγον.

T. 111. Διαστ. 82-74-43-35. Ἡ προσθία πλευρὰ κτιστή· εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς καὶ ὅλως ἐν τῇ γωνίᾳ εὐρέθη πυξίς πηλίνη μετὰ πώματος εἰς πολλὰ τεμάχια τεθραυσμένη.

Ἐκ τῶν κατεστραμμένων δὲ τάφων τοῦ νεκροταφείου τούτου (ἴδε ἀνωτέρω σ. 139) προήρχοντο ἀναμφιβόλως ἄλλα τινὰ πράγματα εὐρεθέντα ἐν τοῖς χώμασιν, ἧτοι κολοβὸν πήλινον ἀγγεῖον τοῦ σχήματος τῶν δοχείων κεκοσμημένον δι' ἐγγαράκτων γραμμῶν καὶ στιγμῶν (πίν. 9, 8), ἐν ἄμορφον μαρμάρινον εἰδώλιον (πίν. 12, 12) καὶ ἐν κυρτὸν μαρμάρινον πινάκιον (πίν. 10, 15), ἐφ' οὗ σώζονται ζωηρὰ λείψανα ἐρυθροῦ χρώματος.

Νεκροταφείον Κρασάδων. Ἀντιπάρου.

T. 112. Σεσυλημένος. Εὐρέθησαν ἐν αὐτῷ τεμάχια τινὰ δύο τοῦλάχιστον μαρμαρίνων ἀγγείων καὶ κεφαλὴ μαρμαρίνου εἰδώλιου (πίν. 10, 5).

T. 113. Διαστ. 120-58-88-49. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου εὐρέθη μαρμαρίνη φιάλη καὶ πλησίον χάλιξ πρασινωπὸς (πίν. 8, 11), παρὰ τὴν δεξιὰν δὲ πλευρὰν μαρμάρινον δοχεῖον (σχ. πίν. 10, 16).

T. 114. Διαστ. 125-78-82-56. Φαίνεται ὅτι ἐν αὐτῷ ἦσαν τεθαμμένοι δύο νεκροί, ὧν ὁ μὲν εἶχε τὴν κεφαλὴν παρὰ τὴν ἀριστερὰν τοῦ τάφου πλευρὰν, ὁ δ' ἕτερος κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν καὶ οὕτω ὥστε τὸ κρανίον του νὰ κεῖται ἐπὶ τῶν κνημῶν τοῦ πρότερον ταφέντος. Εἰς τὴν ἀριστερὰν προσθίαν γωνίαν εὐρέθησαν δύο πήλινα δοχεῖα, τὸ μὲν μετὰ βάσεως (σχ. πίν. 9, 6), τὸ δ' ἕτερον ἄνευ βάσεως. Ὁ πυθμὴν δὲν ἦτο ἐπεστρωμένος, ὑπῆρχεν ὅμως μικρὰ πλάξ χρησιμεύουσα ὡς προσκεφάλαιον τοῦ πρώτου νεκροῦ, οὗ ὀλίγα λείψανα ἐσώζοντο.

T. 115. Διαστ. 110-57-42-37. Τὸ κρανίον ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ, πρὸ αὐτοῦ δ' εὐρέθησαν ἐννέα λίθιναι ψῆφοι (αἱ πέντε πίν. 8, ἀρ. 37-39. 42. 43), ἄλλαι ἐξ πολὺ μικραὶ ἐξ ὕλης λευκῆς καὶ εὐθρύπτου (πίν. 8, 41), τεμάχιον κρυστάλλου

φυσικοῦ τετρημένον εἰς τὸ ἐν ἄκρον (πίν. 8, 40), ἄλλο μεγαλειότερον τεμάχιον κρυστάλλου ἄνευ τρήματος καὶ δύο ἄμορφα μαρμάρινα εἰδώλια, ὧν τοῦ ἐνὸς ἡ ραβδοειδῆς κεφαλὴ ἀπεσπασμένη οὔσα ἔκειτο ἀπώτερον παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ (τὸ ἐν πίν. 11, 19).

T. 116. Εὐρέθησαν ἐν αὐτῷ δύο λίθιναι ψῆφοι (πίν. 8, ἀρ. 60. 61).

T. 117. Διαστ. 116-62-66-42. Τὸ κρανίον ἔκειτο ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ· πρὸ αὐτοῦ εὐρέθη μαρμάρινον δοχεῖον (σχ. πίν. 10, 18), πρὸς τὴν δεξιὰν δ' ὀπισθίαν γωνίαν, ἧτοι παρὰ τοὺς ἄκρους πόδας τοῦ νεκροῦ, ἔκειτο δεκατρία ἄμορφα μαρμάρινα εἰδώλια (πέντε ἐξ αὐτῶν πίν. 11, ἀρ. 1. 5. 8. 9. 15) καὶ μικρὸν μαρμάρινον φιαλίδιον διαμ. 0,05*.

T. 118. Σχεδὸν ὀρθογώνιος τετράπλευρος μήκους 70 καὶ πλ. 50 περίπου. Παρὰ τὸ κρανίον ἔκειτο πήλινον δοχεῖον ἄνευ βάσεως λίαν βεβλαμμένον, φιάλη πηλίνη βαθεῖα (πίν. 9, 40) καὶ λεπὶς ὀψιανοῦ.

T. 119. Τὸ κρανίον ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ, πρὸ αὐτοῦ δοχεῖον πήλινον ἐντελῶς ἐφθαρμένον καὶ ἐν τοῖς ἐκ τοῦ δοχείου χώμασι δύο λίθιναι ψῆφοι (πίν. 8, ἀρ. 55. 56).

T. 120. Διαστ. 60-51-66-35. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν πρὸς τὴν προσθίαν γωνίαν εὐρέθη πήλινον δοχεῖον μετὰ βάσεως (σχ. πίν. 9, 6) καὶ παρ' αὐτὸ δύο λίθιναι ψῆφοι ἐρυθροῦ χρώματος.

Νεκροταφείον Λειβαδίου. Δεσποτικοῦ.

Τάφοι 123-126 καὶ 130 ἀνήκουσιν εἰς μίαν συστάδα, τάφοι 127-129 εἰς ἄλλην καὶ τάφοι 131-133 εἰς ἄλλην.

T. 123. Διπλοῦς τάφος. Τοῦ ἀνωτέρου διαστ. 125-115-80-82 (βάθος ἀπὸ τῶν χειλέων τοῦ ἀνωτέρου μέχρι τοῦ πυθμῆνος τοῦ κατωτέρου). Προσθία πλευρὰ κτιστή. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τάφῳ εἶχον θάψαι καὶ κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τριῶν πηλίνων ἀγγείων καὶ ἐνὸς λύχνου· ἐκ τῆς πρώτης δὲ ταφῆς εἶχε διασωθῆ μικρὸν πήλινον ἀγγεῖον (πίν. 9, 5). Ἐν τῷ κατωτέρῳ τάφῳ ὑπῆρχον ὅστ᾽ αὖ καὶ τρεῖς λεπίδες ὀψιανοῦ.

T. 124. Διπλοῦς. Τοῦ ἀνωτέρου διαστ. 123-

95-74. Βάθος δλον 65. Προσθία πλευρά κτιστή. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἔκειντο δύο νεκροὶ ἔχοντες τὰ κρανία ὁ μὲν παρὰ τὴν ἀριστεράν, ὁ δὲ παρὰ τὴν δεξιάν τοῦ τάφου πλευράν. Ἐν τῷ κατωτέρῳ ὑπῆρχον ὅστᾳ ἐν σωρῶ καὶ πηλίνῃ πυξίς σφαιρική μετ' ἐγγαγραμμάτων (πίν. 9, 34) καὶ τεμάχια λεπίδων ὄψιανου.

T. 125. Διπλοῦς. Τοῦ ἀνωτέρου διαστ. 120-100;-72. Βάθος δλον 95. Προσθία πλευρά κτιστή. Εὐρέθησαν ἐν αὐτῷ δύο τεμάχια λεπίδων ὄψιανου καὶ ὀλίγα τεμάχια τριῶν πιθανῶς μαρμαρίνων ἀγγείων. Τοῦ κατωτέρου τάφου διαστ. 50-37-72 καὶ βάθος 20, περιεῖχε δ' οὗτος ὅστᾳ καὶ τινὰ τεμάχια λεπίδων ὄψιανου.

T. 126. Διπλοῦς. Τοῦ ἀνωτέρου διαστ. 106-87-100. Βάθος δλον 90. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ φαίνεται ὅτι εἶχον θάψει καὶ μετὰ τὴν κυκλαδικὴν ἐποχὴν, ἔνεκα τούτου τὰ χρώματα ἦσαν μέλανα ὡσεὶ ἐκ πυρᾶς προερχόμενα, εἰς ταύτην δὲ τὴν ὑστερωτέραν ταφὴν ἀνήκον πιθανῶς μία χαλκῆ βελόνη καὶ τινὰ τεμάχια ἀγγείου, οὗ ὁ πηλὸς εἶναι χρώματος τεφροῦ. Ἐν τῷ κατωτέρῳ τάφῳ εὐρέθησαν ὅστᾳ, τεμάχια πηλίνου σκυφοειδοῦς ἀγγείου καὶ τεμάχια τινὰ λεπίδων ὄψιανου. Ὑπὸ τὸν πυθμένα δὲ τοῦ κατωτέρου τάφου ὑπῆρχον πάλιν ὅστᾳ, τεμάχια πηλίνου ἀγγείου καὶ δύο λεπίδες ὄψιανου.

T. 127. Διαστ. 90-60-64-55. Παρὰ τὴν ἀριστεράν πλευράν εὐρέθη ἄμορφον μαρμαρίνον εἰδώλιον, ἄλλο δ' ὅμοιον παρὰ τὴν ἀπέναντι δεξιάν πλευράν.

T. 128. Διαστ. 120-77-41-52. Ἡ προσθία πλευρά κτιστή. Φαίνεται ὅτι ἦσαν δύο οἱ νεκροὶ ἔχοντες τὰς κεφαλὰς παρὰ τὴν ἀριστεράν πλευράν τοῦ τάφου· πλησίον εὐρέθη φιάλη μαρμαρίνη (πίν. 10, 9) καὶ λεπίς ὄψιανου.

T. 129. Διαστ. 86-33-70-49. Παρὰ τὴν δεξιάν πλευράν τοῦ τάφου εὐρέθη μαρμαρίνον δοχεῖον (σχ. πίν. 10, 18) καὶ παρ' αὐτὸ μαρμαρίνον πινάκιον (πίν. 10, 12) μετὰ λειψάνων χρώματος ἐρυθροῦ, ἐν ᾧ ἔκειντο τρία ἄμορφα μαρμαρίνα εἰδώλια (τὸ ἐν πίν. 11, 12) καὶ δύο χάλικες, ὧν ὁ εἷς σώζει πάλιν ἴχνη χρώματος ἐρυθροῦ.

T. 130. Διπλοῦς. Κατεστραμμένος ἐν μέρει. Αἱ διαστάσεις του φαίνεται ὅτι ἦσαν οἶαι αἱ τοῦ

τάφου 125. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ εὐρέθησαν ὅστᾳ καὶ τινὰ τεμάχια πηλίνης πυξίδος φερύσης ἐγγάρακτα σπειροειδῆ κοσμήματα ὅμοια τοῖς ἐν πίν. 9, 16, ἐν δὲ τῷ κατωτέρῳ τάφῳ εὐρέθησαν πλὴν ὅστων μία λεπίς ὄψιανου καὶ ἄλλα δύο τεμάχια τῆς μετὰ σπειροειδῶν κοσμημάτων πυξίδος. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἦτο πιθανῶς κτέρισμα ἀρχαιότερον συντριβὲν κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνωτέρου τάφου καὶ ἔνεκα τούτου ἄλλα μὲν τῶν τεμαχίων εὐρέθησαν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ, ἄλλα ἐν τῷ κατωτέρῳ τάφῳ καὶ τὰ πλεῖστα λείπουσιν δυστυχῶς.

T. 131. Διπλοῦς. Ὁ ἀνώτερος σχεδὸν τετράγωνος, διαστ. 102 πρὸς 99, ἦσαν δὲ τεθαμμένοι ἐν αὐτῷ πέντε τοῦλάχιστον νεκροί, ὧν οἱ μὲν τρεῖς εἶχον τὰς κεφαλὰς παρὰ τὴν ἀριστεράν πλευράν, εἰς δὲ πλησίον τῆς δεξιᾶς προσθίας γωνίας καὶ εἰς πλησίον τῆς δεξιᾶς ὀπισθίας γωνίας. Μεταξὺ τῶν δύο παρὰ τὴν δεξιάν πλευράν κεφαλῶν ἔκειτο πυξίς πηλίνῃ σφαιρική (πίν. 9, 22) καὶ ὀλίγον περαιτέρω τὸ πῶμα αὐτῆς. Ἐν τῷ κατωτέρῳ τάφῳ, ὅστις ἦτο τετράπλευρος ὀρθογώνιος (διαστ. 48 πρὸς 77) ὑπῆρχον ὅστᾳ δύο τοῦλάχιστον νεκρῶν, εὐρέθησαν δὲ αὐτοῦ καὶ τινὰ τεμάχια λεπίδων ὄψιανου. Τὸ κάλυμμα τοῦ ἀνωτέρου τάφου ἀπετέλει πλάξ λίθου ψαμμίτου ἔχουσα μῆκος 135, πλ. 118 καὶ πάχος 10 περίπου· ἢ πρὸς τὰ κάτω ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι ὁμαλὴ καὶ φέρει χαράγματα. Ἀνωτέρω δὲ αὐτῆς ἔκειντο δύο ἄλλαι μικρότεραι πλάκες μνημονευθεῖσαι ἤδη ἐν σ. 150.

T. 133. Διπλοῦς. Τὴν τομὴν αὐτοῦ καὶ τὰς διαστάσεις ὄρα ἐν σελίδι 144. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τάφῳ ὑπῆρχον λείψανα πάλιν πέντε τοῦλάχιστον νεκρῶν, ὧν οἱ τρεῖς εἶχον τὰς κεφαλὰς παρὰ τὴν ἀριστεράν πλευράν, εἰς παρὰ τὴν δεξιάν καὶ εἰς ἐν τῷ μέσῳ περίπου τοῦ τάφου. Εὐρέθησαν ἐν αὐτῷ κολοβὸν πηλίνον σφαιρικὸν ἀγγεῖον πλατύστομον καὶ δύο τεμάχια λεπίδων ὄψιανου. Ἐν τῷ κατωτέρῳ τάφῳ εὐρομεν ὅστᾳ δύο, ὡς ἐφαίνετο, νεκρῶν καὶ μίαν κολοβὴν λεπίδα ὄψιανου.

Νεκροταφεῖον ἐν θέσει Ζουμπάρια. Δεδοπτικῶς.

T. 135. Διαστ. 93-47-67-35. Ἡ κεφαλὴ ἔκειτο ἴσως πρὸς τὴν δεξιάν ὀπισθίαν γωνίαν, ἔνθα ὑπῆρχε μικρὰ πλάξ ὡς προσκεφάλαιον. Πρὸ αὐ-

τῆς εὐρέθη μικρὰ πηλίνη πυξίς μετὰ πώματος καὶ ἐγχαράκτων κοσμημάτων (σχ. πίν. 9, 18), κατὰ τὸ μέσον δὲ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ τάφου καὶ ἐγγύτατα ταύτῃ ἔκειντο ἐν σωρῶ πενήκοντα περὶ τοῦ λίθου ψῆφοι ἕρμου, ἐν αἷς μία ἐν μορφῇ πτηνοῦ καὶ ἄλλη τετραπόδου (πίν. 8, ἀρ. 22-36. 48. 54). Πρὸς τὸ μέσον πάλιν τῆς ἀπέναντι προσθίας πλευρᾶς ὑπῆρχε πῆλινον δοχεῖον ἄνευ βάσεως (σχ. πίν. 9, 1) μετ' ἐγχαράκτων.

T. 136. Διαστ. 108-65-57-26. Τοῦ κρανίου λείψανα εἰς τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν γωνίαν· πρὸ αὐτοῦ ἔκειτο πῆλινον δοχεῖον ἄνευ βάσεως κεκοσμημένον δι' ἐγχαράκτων (πίν. 9, 1).

T. 137. Διαστ. 95-78-56-43. Λείψανα κρανίου ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ, πρὸ αὐτοῦ ἔκειτο ἐν πῆλινον δοχεῖον ὅπως ἐφαρμένον καὶ τρία ἄμορφα μαρμάρια εἰδώλια (ἐν τούτων πίν. 11, 3) καὶ τρία πλακωτὰ χαλίκια, ἅτινα πιθανῶς ἐπίσης εἰδώλια παριστώσι (τὸ ἐν πίν. 11, 2).

T. 138. Κρανίου λείψανα ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὀπισθίᾳ γωνίᾳ, πρὸ αὐτοῦ δὲ πῆλινον δοχεῖον ἐφαρμένον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρέθησαν δύο λίθιναι ψῆφοι.

4. Ἄλλα λείψανα σύγχρονα τοῖς τάφοις.

Ὁ Dümmler¹ ἀναφέρει ὅτι εἶδεν ἐν Ἀμοργῶ παρὰ τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Κάπρου τοῖχος ἐκ μεγάλων λίθων, παρ' ὃν εὐρίσκονται καὶ τεμάχια πίθων ἐκ πηλοῦ χονδροῦ, ὑποθέτει δ' ἐκ τούτων μετὰ τοῦ ἱερέως Δημητρίου Πρασίνου, ὅτι ἔκειντο ἐκεῖ προϊστορικαὶ κατοικίαι. Ἄλλ' ἐγὼ ἀμφιβάλλω, ἐὰν ὁ τοῖχος ἐκεῖνος — πιθανῶς ἀνάλημμα μᾶλλον — εἶναι τόσο ἀρχαῖος, δὲν θεωρῶ δὲ καὶ τὰ τεμάχια τῶν πίθων, τοῦλάχιστον ὅσα ἐγὼ μετὰ τοῦ Πρασίνου εἶδον, ἀσφαλῆ τεκμήρια. Οὐχ ἦττον ἀδύνατον δὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα.

Ἐν τῇ θέσει Δωκαθίσματα ὅμως τὸ ἐκεῖ νεκροταφεῖον κεῖται ἐπὶ κλιτύος, κατωτέρω δ' αὐτοῦ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τὸ ἔδαφος γίνεται ὁμαλότερον καὶ ἐνταῦθα — ἰδίως πλησίον ἐνὸς τοίχου μήκους 3,70* συγχειμένου ἐκ τεσσάρων ὀγκολίθων, ὑφ' οὓς ὑπάρχουν ἄλλοι μικρότεροι λίθοι ἐδραζόμενοι ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους — εὔρον ὄχι μόνον πλεῖστα

¹ Ε. ἀ. σ. 28.

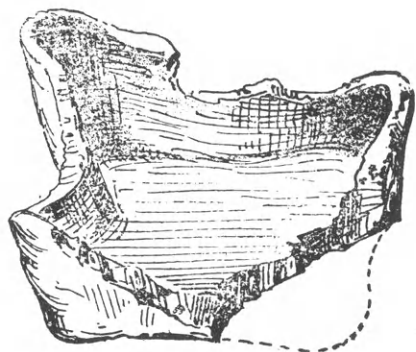
τεμάχια πηλίνων ἀγγείων συγχρόνων τοῖς τάφοις, ἀλλὰ καὶ τέσσαρα πῆλινα σπονδύλια (ἐν πίν. 8, 6) καὶ ὠρειδῆ μυλόλιθον ἐκ τραχύτου καὶ ὀστᾶ ζώων (μεταξὺ ἄλλων κέρας καὶ ὀδόντας προβάτων ἢ αἰγῶν) καὶ πρὸ πάντων πολλὰς πεταλίδας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ λείψανα ταῦτα προέρχονται βεβαίως ἀπὸ κατοικιῶν καὶ ἐπειδὴ τὰ τεμάχια τῶν ἀγγείων δηλώνουσι σαφῶς τὴν ἡλικίαν αὐτῶν, ὑποθέτω ὅτι ἐνταῦθα κατῴκουν οἱ ἄνθρωποι, εἰς οὓς ἀνήκε τὸ νεκροταφεῖον.

Ἄλλαχοῦ ἐν Ἀμοργῶ δὲν εὔρον ἐγὼ σαφῆ μαρτύρια κατοικιῶν τῆς κυκλαδικῆς ἐποχῆς. Πλεῖστα ὅμως τεμάχια ἀγγείων καὶ τινὰ ἄρτια ἀνεκαλύφθησαν ἐν τῇ θέσει Κάτω Ἀκρωτήριον βορειοδυτικῶς τῆς Μινώας καὶ ἡμίσειαν σχεδὸν ὥραν μακρὰν τῶν Καταπόλων. Ἐνταῦθα παρὰ τὸ στόμιον τοῦ μεγάλου λιμένος τῆς Μινώας, δεξιὰ τῶ εἰσπλέοντι, κεῖται ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, ὀλίγον δ' ἀνωτέρω τῆς ἐκκλησίας εὐρέθησαν ἄλλοτε, ὡς μοι διηγήθησαν, ὑπὸ τινὰ βράχον ἐξέχοντα τῆς πέριξ ἐπιφανείας πολλὰ τεμάχια ἀγγείων ἐν σωρῶ καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὀλίγα ἄρτια. Ἐγὼ δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξετάσω καλῶς τὸν τόπον τῆς εὐρέσεως, διότι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ μέρους μετέβαλεν αὐτὸ εἰς μάνδραν προβάτων καὶ ἐλατομησεν ἐν μέρει τὸν βράχον, ἀλλαχοῦ δὲ προσέκτισε τοίχους· φαίνεται ὅμως ὅτι ἦτο σπήλαιον ἢ ῥωγμὴ εὐρεῖα. Ἐν ἐκ τῶν ἐνταῦθα εὐρεθέντων ἀγγείων ἀπεικονίζεται πίν. 9, 19.

Ἐξω τοῦ τοίχου τῆς μάνδρας ὁ βράχος ἐξέχει πάλιν τοῦ ἐδάφους, ἐν τινὶ δὲ ῥωγμῇ αὐτοῦ παρατήρησα ἄλλα τεμάχια πηλίνων ἀγγείων καὶ ἔσκαφα ἐν αὐτῇ. Ἀληθῶς δ' ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ῥωγμὴ ἦτο σχεδὸν πλήρης θραυσμάτων, ἀλλ' οὐδὲν ἄρτιον ἀγγεῖον εὔρον ἐν αὐτῇ οὐδὲ θραύσματα πολλὰ συναρμοζόμενα. Τὰ πλεῖστα φαίνεται ὅτι ἀνήκον εἰς φιάλας μᾶλλον ἢ ἦττον βαθείας ἐχούσας διάτρητα ὤτα· πρὸς τούτοις εὔρον αὐτόθι ἐν πῆλινον κοχλιάριον, οὗ ἡ λαβὴ ἔλειπε, καὶ τεμάχιον βαθείας μαρμαρίνης φιάλης. Μεταξὺ δὲ τῶν θραυσμάτων ἀγγείων ὑπῆρχον καὶ ὀστρακα κογχυλίων, ἰδίως πολλὰ πεταλίδων, καὶ τινὰ ὀστᾶ ζώων, ἐξ ὧν διέκριναν ὀλίγους ὀδόντας προβάτου ἢ αἰγῶν καὶ τὴν κάτω σιαγόνα κυνὸς μετρίου μεγέθους (ἢ ἀλώπεκος;). Πλησίον δὲ τῆς ῥωγμῆς ταύτης εὔρον ἄλ-

λην μικροτέραν, ἥτις ὁμοίως ἦτο πλήρης πεταλί-
δων καὶ θραυσμάτων ἀγγείων.

Μεταξὺ τῶν δύο ῥωγμῶν καὶ τῆς μάνδρας ἀνε-
καλύφθη λάκκος ἐσκαμμένος ἐν τῷ στερεῷ ἐδάφει,
ἀκανόνιστος τὰς πλευράς, μᾶλλον ἐπιμήκης, μήκ.
2,80^μ καὶ πλάτ. 2,30^μ περίπου, βάθους δὲ μεγί-
στου ἐνὸς σχεδὸν μέτρου· διότι ὅπως αἱ πλευραὶ,
καὶ ὁ πυθμὴν τοῦ λάκκου ἦτο ἀνώμαλος καὶ τὸ
βάθος οὐχὶ πανταχοῦ τὸ αὐτό. Ὁ λάκκος οὗτος
ἦτο πάλιν πλήρης θραυσμάτων πηλίνων ἀγγείων,
εὐρέθησαν ὅμως καὶ τινὰ ἄρτια ἢ σχεδὸν ἄρτια.
Τὰ πλεῖστα τεμάχια ἀνήκον καὶ ἐνταῦθα εἰς φιά-
λας μᾶλλον ἢ ἦττον βαθείας καὶ μεγάλας (μία
πίν. 9,17), εὐρέθησαν ὅμως καὶ ποτήρια (ἐν πίν.
9, 39) ἢ τεμάχια ποτηρίων, ὑπὸ τοὺς πυθμένας
τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἐντυπον τὸ γνωστὸν ἤδη ἡμῖν
πλέγμα ἢ τὸ φύλλον, τεμάχια δοχείων καὶ δύο
ἄρτια δοχεῖα (τὸ ἐν πίν. 9, 9), μία βαθεῖα φιάλη
μετ' ἐνὸς διατρήτου ὠτίου καὶ προχοῆς (πίν. 9,
7), μία πρόχους (πίν. 9, 20), μία κυλινδρική πυ-
ξίς φέρουσα καὶ αὐτὴ ὑπὸ τὸν πυθμένα ἐντυπον
πλέγμα, δύο πώματα πυξίδων, ὧν τὸ μὲν ἐν (πίν.
9, 3) ὡς τὰ συνήθη, τὸ δ' ἕτερον, τὸ ὁποῖον εἶναι
κολοβόν, φέρει πολλὰ μικρὰ τρήματα· ἐν κολοβόν
τετράπλευρον σκευός, οὗ αἱ μὲν γωνίαι εἶναι ἀπε-
στρογγυλωμέναι, αἱ δὲ πλευραὶ κοίλαι, καὶ ὑπὸ
τὸν πυθμένα τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει πάλιν ἐντυπον τὸ
πλέγμα (πίν. 9, 24, τὸ δὲ σχῆμα εἰκ. 8)· κοχλιά-

8

ριά τινὰ μᾶλλον ἢ ἦττον κολοβά (ἐν σχεδὸν ἄρτιον
πίν. 9, 33)· τεμάχια πώματος πυξίδος μετ' ἐγγα-
ράκτων σπειροειδῶν κοσμημάτων (πίν. 9, 16)· ἐν
τεμάχιον μεγάλου ἀγγείου, ἐφ' οὗ φαίνονται τύποι
δακτύλων καὶ φυλλοειδῆ κοσμήματα (πίν. 9, 23)

καὶ ἄλλα. Αἱ φιάλαι συχνὰ ἦσαν ἀνεστραμμέναι
καὶ ἐκάλυπτον ἄλλα ἀγγεῖα ἢ τὰ τεμάχια αὐτῶν,
ἄλλα δὲ πάλιν τεμάχια εὐρίσκοντο ἐντὸς τῶν δο-
χείων, ἦτο δὲ προφανές ὅτι δὲν εἰσῆλθον εἰς αὐτὰ
κατὰ τύχην τέλος σημειῶ ὅτι εὐρέθη τὸ στόμιον
μετὰ τοῦ λαιμοῦ ἐνὸς ἀγγείου κεκλεισμένον διὰ
τεμαχίου κισσῆρεως, ἣν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης
φέρουσιν ἐκ Θήρας καὶ ἐκβράζουσιν εἰς τὰς παρα-
λίας τῶν πλησίον νήσων.

Πλὴν τούτων εὐρέθησαν ἐν τῷ λάκκῳ καὶ τινὰ
πήλινα σφονδύλια (πίν. 8, ἀρ. 4.7), πολλὰ τεμά-
χια λίθων ὄψιανου καὶ δύο ἄμορφα τεμάχια τοῦ
αὐτοῦ λίθου.

Πολλὰ τῶν ἀγγείων περιεῖχον ὀστᾶ, τὰ ὅποια
συχνὰ ἦσαν μέλανα καὶ ἀπνηθρακωμένα ἐκ καύ-
σεως, διέκρινα δὲ μεταξὺ αὐτῶν ὀστέας προβάτων
ἢ αἰγῶν καὶ δύο ἢ τρεῖς βοῶν. Ἐκ θαλασσιῶν δὲ
ζώων εὔρον πάλιν πρὸ πάντων πεταλίδας πολλὰς.
Ἄλλὰ καὶ ἀνθρώπων ὀστᾶ (τεμάχια κρανίου καὶ
τινὰ ἄλλα) παρατήρησα πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέ-
ρος τοῦ λάκκου εἰς βάθος 0,30^μ.

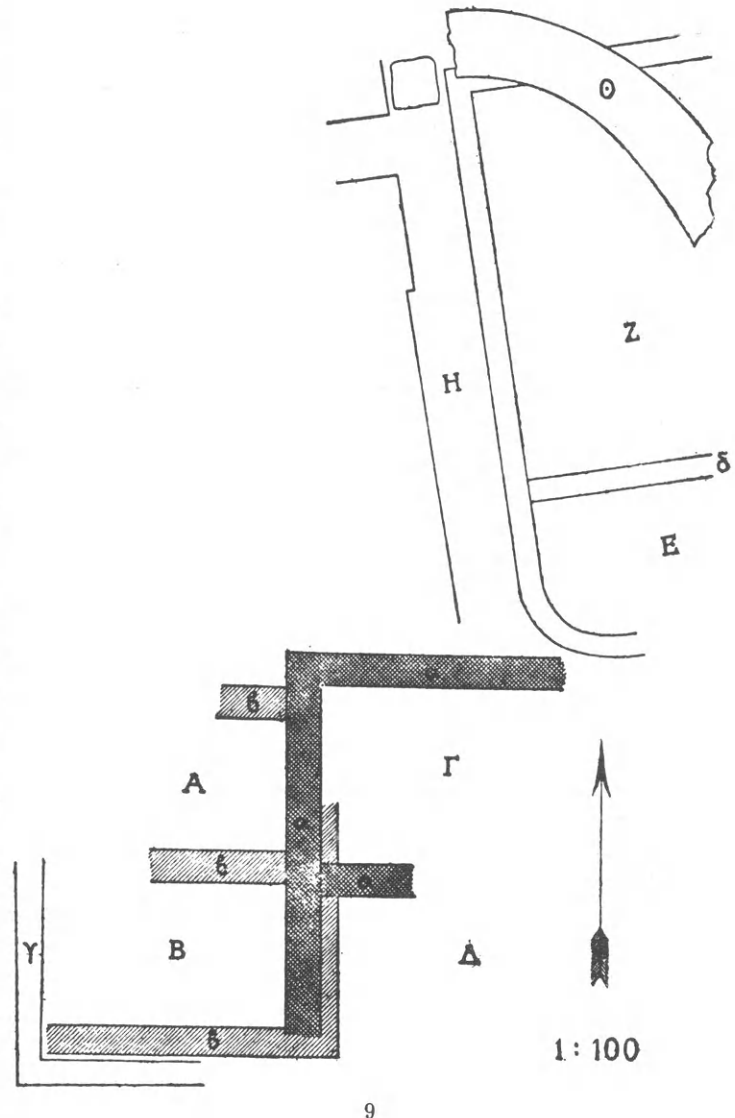
Ὅτι ὁ λάκκος εἶναι σύγχρονος τῶν τάφων, δὲν
ὑπάρχει ἀμφιβολία· διότι τρανῶς ἀποδεικνύεται
τοῦτο ἐκ τῶν σχημάτων τῶν δοχείων, τῶν ποτη-
ρίων, τῆς πυξίδος, τῶν πωμάτων πυξίδων, ἐκ τῶν
σπειροειδῶν κοσμημάτων τοῦ πώματος πίν. 9, 16
καὶ ἐκ τῶν ἐντύπων φύλλων καὶ πλεγμάτων (πρὸς
ἀνωτ. σ. 134. 135). Ἄλλὰ πρὸς τινὰ σκοπὸν ἐρρί-
φθησαν τὰ ἀγγεῖα εἰς τὸν λάκκον καὶ τὰς ῥωγμὰς
τοῦ βράχου, δὲν γνωρίζω. Βεβαίως δὲν εἶναι ἀπορ-
ρίμματα κατοικιῶν, διότι εἶδομεν ὅτι ὑπάρχουσι καὶ
ἀγγεῖα ἄρτια, τὰ ὅποια δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῶ-
σιν ὡς ἄχρηστα· ἔπειτα τὰ κεκαυμένα ὀστᾶ, τὰ
ὅποια περιεῖχον πολλὰ τῶν ἀγγείων, δὲν φαίνονται
ὄντα ἀπλᾶ ἀπορρίμματα, ἀλλὰ μᾶλλον λείψανα
θυσιῶν ἢ ἐναγισμάτων ἢ καὶ περιδείπνων. Ἄλλὰ
νεκροταφεῖον δὲν ἀνεκαλύφθη ἐνταῦθα, μόνον δ' εἰς
τάφος πλησίον τῶν ῥωγμῶν καὶ ἄλλος τις ἐν γει-
τονικῷ ἀγρῷ.

Λείψανα ἀναμφισβήτητα κατοικιῶν εὔρομεν ἐν
Πάρῳ πλησίον τοῦ νεκροταφείου Πύργου. Ἡ θέσις
καλεῖται οὕτω ἐκ τῶν ἐρειπίων πύργου ἐκτισμένου
ἐπὶ τοῦ ὑψίστου σημείου μικροῦ ἀκρωτηρίου εἰσ-
χωροῦντος πρὸς νότον εἰς τὴν θάλασσαν· πρὸς ἀνα-
τολάς τοῦ πύργου κεῖται τὸ νεκροταφεῖον, πρὸς

νότον δέ, σχεδόν συνεχόμενα μετὰ τοῦ νεκροταφείου, τὰ ἐρείπια τοῦ προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ. Ἄλλοτε βεβαίως ὑπῆρχον ἐνταῦθα πλείονα λείψανα κατοικιῶν, ἀλλὰ τμήματα μεγάλα τοῦ ἀκρωτηρίου ὑποσκαφέντα ὑπὸ τῶν κυμάτων κατέπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ μετ' αὐτῶν κατεποντίσθησαν καὶ τὰ ἐρείπια. Οὐχ ἤττον σώζονται καὶ νῦν ὅχι ὀλίγα τμήματα τοίχων, ἰδίως δ' εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τοῦ ἀκρωτηρίου ἀνεκαλύφθησαν πλείονες κάλλιον διατηρούμενοι τοῖχοι καὶ τούτων αὐτοσχέδιασμα παρατίθεται ἐνταῦθα (εἰκ. 9). Οἱ τοῖχοι δὲν εἶναι πάντες ἀκριβῶς σύγχρονοι ἀλλήλοις, διότι ὑπάρχουσιν ἀρχαιότεροι καὶ νεώτεροι· ἡ χρονικὴ διαφορὰ ὅμως δὲν δύναται νὰ εἶναι μεγάλη, διότι τὰ ἐν τοῖς ἐρείπιοις ἀνακαλυφθέντα ἀγγεῖα ἀνήκουσι πάντα εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν. Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ σχεδίου σώζονται τὰ λείψανα δύο συνεχομένων δωματίων (Α, Β, τοῖχοι β), ἐπ' αὐτῶν δ' ἐκτίσθη κατόπιν ἄλλο οἶκημα συγκείμενον καὶ τοῦτο, ὅσον σώζεται, ἐκ δύο χωρισμάτων (Γ, Δ). Πάντα ταῦτα τὰ δωμάτια εἶναι τετράπλευρα ὀρθογώνια, τῶν δὲ τοίχων σώζονται μόνον τὰ κατώτερα μέρη· ὁ κάλλιον διατηρούμενος ἔχει ὕψος 0,60^μ περίπου. Οἱ ἀρχαιότεροι τοῖχοι εἶναι ὠκοδομημένοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ μικρῶν ἀργῶν λίθων, ἐν τοῖς ὑστερωτέροις δ' ἐγένετο μεγαλειτέρα χρῆσις λίθων οὐχὶ μὲν ἐξεργασμένων, ἀλλὰ πλακωτῶν ἐκ φύσεως καὶ ἔνεκα τούτου φαίνονται οὗτοι ἐπιμελέστερον ὠκοδομημένοι. Τὰ θεμέλια εἶναι συνήθως παχύτερα, ἀνωτέρω δὲ γίνεται ὁ τοῖχος ὀλίγον λεπτότερος· τὸ σωζόμενον τμήμα π. χ. τοῦ βορείου τοίχου τοῦ δωματίου Α ἔχει πᾶχος κατὰ μὲν τὰ θεμέλια 0,45^μ, ὑψηλότερον δὲ μόνον 0,39^μ. Καὶ ἦσαν τὰ θεμέλιά του βαθύτερα μὲν πρὸς δυσμᾶς, ὅπου τὸ βραχῶδες στερεὸν ἔδαφος κατέρχεται, ὀλιγώτερον δὲ βαθέα πρὸς ἀνατολᾶς· ἐπ' αὐτῶν κεῖται μία σειρὰ πλακιδίων, δι' ὧν ἐπέρχεται ἰσοπέδωσις, καὶ κατόπιν ἀρχίζει ὁ κύριος τοῖχος, ὁ λεπτότερος κατὰ 0,06^μ. Γενικῶς δὲ τὸ πᾶχος τῶν τοίχων ποικίλλει ἀπὸ 0,40^μ ἕως 0,50^μ περίπου. Οἱ λίθοι κεῖνται ἐν πηλῷ, δὲν ἔχουσι δ' οἱ τοῖχοι, καθ' ὅσον σώζονται, ἀλοιφὴν οὔτε ἐκ πηλοῦ οὔτε ἄλλην τινά.

Πρὸς βορρᾶν τῶν δωματίων τούτων ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἐρείπια ἄλλου περιέργου οἰκήματος

(Ε, Ζ), τοῦ ὁποῦ δυστυχῶς μέρος μόνον σώζεται ὅσον φαίνεται δὲ νῦν, συνέκειτο τοῦτο ἐξ ἐνὸς τετραπλεύρου ὀρθογωνίου δωματίου (Ζ) καὶ ἐνὸς παρακειμένου ἔχοντος πιθανῶς τὰς μὲν δύο γωνίας ὀρθάς, τὰς δ' ἄλλας δύο καμπύλας (Ε). Ἐπ' αὐτῶν ἐκτίσθη βραδύτερον ἄλλο κτίριον, οὗ σώζεται

νῦν μόνον ἐν τοξοειδῶς τμήμα παχέος τοίχου (Θ). Οἱ τοῖχοι τῶν δωματίων Ε, Ζ ἔχουσι πᾶχος μόνον 0,35^μ ἕως 0,38^μ καὶ εἶναι ὠκοδομημένοι, μάλιστα ἢ καμπύλη γωνία τοῦ Ε (ἴδε εἰκόνα 10 ἀντιγραφείσαν ἐκ φωτογραφίας ὑπὸ τοῦ κ. Gilliéron) ἐκ λίθων πλακωτῶν κειμένων πάλιν ἐν πηλῷ. Τὸ δ' ἔδαφος τῶν δωματίων εἰς ἐν μὲν μέρος εἶναι ἐστρωμένον διὰ μικρῶν πλακιδίων, ἀλλαχοῦ δ' ἡ στρώσις ἀποτελεῖται ἐκ λίθων κοινῶν καὶ χώματος· ἔκ τινων

δ' ὀλίγων λειψάνων φαίνεται ὅτι ἐπὶ τῶν λίθων, ἴσως μάλιστα καὶ ἐπὶ τῶν πλακιδίων, ὑπῆρχεν ἄλλη στρώσις ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ, πεπατημένου βεβαίως. Ἄλοιφή ἐπὶ τῶν τοίχων πάλιν οὐδαμοῦ φαίνεται, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσω ὅτι σώζονται

μόνα τὰ κατώτατα μέρη αὐτῶν, τὰ ὅποια μόλις ὑπερέχουσι τοῦ ἐδάφους τῶν δωματίων. Ὁ τοῖχος Θ ἔχει πᾶχ. 0,90^μ ἕως 1,10^μ, διότι ἄλλοι λίθοι εἰσέχουσι καὶ ἄλλοι προέχουσι· καὶ ἄλλως δὲ δὲν εἶναι πολὺ ἐπιμελῶς ἐκτισμένος, διότι ἴσως δὲν ἦτο ὁρατὸν

10

τὸ σωζόμενον κατώτατον μέρος αὐτοῦ. Τὸ πᾶχος ὅμως τοῦ τοίχου Θ δὲν εἶναι μοναδικόν, διότι καὶ βορειότερον τοῦ οἰκήματος τούτου περὶ τὰ 30 ἢ 40 μέτρα σώζεται ἐπὶ τῆς κρημνώδους ἀκτῆς μεμονωμένον μικρὸν τμήμα τοίχου πᾶχους 0,90^μ.

Παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῶν δωματίων Ε Ζ ὑπάρχει στενὸς διάδρομος Η ἐστρωμένος διὰ μικρῶν πλακῶν, εἰς τὸ σημερινὸν δὲ τέρμα αὐτοῦ κεῖται πλάξ τετραγώνος ἐξέχουσα τοῦ ἐδάφους ὡς κατώφλιον· οὐδὲν τεκμήριον ὅμως φέρει πείθον ὅτι ἦτο ἀληθῶς κατώφλιον. Πρὸ τῆς πλακῆς δὲ ταύτης ὑπάρχει ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ διαδρόμου ἄνοιγμα, ὡς ἐὰν κατέληγεν ἐνταῦθα ἄλλος διάδρομος. Ὁ τοῖχος δυτικῶς τοῦ διαδρόμου Η, καθ' ἕσπον σώζεται, δὲν ἔχει πρόσωπον πρὸς δυσμᾶς.

Περὶ τὰ εἴκοσι μέτρα βορειότερον τῶν περιγραφέντων ἐρειπίων ἀνεκαλύφθη ἄλλος τοῖχος ἀνήκων καὶ οὗτος εἰς οἰκοδόμημα ἔχον στρογγύλας τὰς γωνίας· διότι εἶναι εὐθύς μὲν ἐπὶ ἐκτάσεως τεσσάρων περίπου μέτρων, κατόπιν ὅμως γίνεται καμπύλος, ἔπως ὁ δυτικὸς τοῖχος τῶν δωματίων Ε Ζ.

Ἄλλων μεμονωμένων τοίχων λείψανα εὕρισκονται ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν μοι

ἐφάνησαν παρουσιάζοντά τι ἄξιον περιγραφῆς· ἄλλως δὲν σώζεται τι πλεόν τῶν θεμελιῶν ἐκ μιᾶς σειρᾶς λίθων. Δὲν σώζονται δὲ καὶ λίθοι πολλοὶ μεταξὺ τῶν τοίχων ἢ περὶ αὐτοὺς καὶ ἔνεκα τούτου δὲν γνωρίζομεν, ἐὰν τὰ οἰκήματα ἦσαν μόνον ἐκ λίθων ἢ καὶ ἐξ ἄλλων ὑλῶν ὠκοδομημένα. Ὡσαύτως οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῆς στέγης αὐτῶν, μόνον δ' ἐκ τοῦ μικροῦ πᾶχους τῶν τοίχων, μάλιστα τῶν δωματίων Ε Ζ, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μετὰ πιθανότητος ὅτι δὲν ἦτο πολὺ βαρεῖα. Ἄλοιφην εἶδομεν ὅτι δὲν ἔχουσιν οἱ τοῖχοι καθ' ἕσπον σώζονται, πρὸς βορρᾶν ὅμως τοῦ οἰκήματος Ε Ζ ἐν τοῖς ἐρειπίοις ἐνός δωματίου, οὗ δύο πλευραὶ ἐσώζοντο καὶ τούτων μόνον τὰ κατώτατα μέρη, εὐρέθησαν τρία τεμάχια πηλοῦ ἀναμεμιγμένου μετ' ἀχύρων· ἐν τούτων, οὗ ἡ τομὴ εἶναι τριγωνική, σώζει ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας τύπους καλάμων ἢ ῥαβδίων, ἐπὶ ἄλλης δὲ χρῖσμα σκληρὸν ἐκ γῆς ὑπολεύκου ἀναμεμιγμένης ὡς φαίνεται μετὰ πολλῆς ἄμμου· ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων γνωρισμάτων του ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς γωνίας, ἣτις σχηματίζεται μεταξὺ τοῦ ἄνω πέρατος τῶν τοίχων καὶ τῶν δο-

κῶν τῆς στέγης, ἔταν αὕτη εἶναι κεκλιμένη· εἰς τοὺς θαλαμοειδεῖς μυκηναϊκοὺς τάφους ἢ γωνία αὕτη εἶναι ἐνίοτε δεδηλωμένη¹, ἐν ταῖς κατοικίαις δὲ βεβαίως ἐπλήρουν αὐτὴν διὰ πηλοῦ, ὅπως πράττουσι καὶ σήμερον. Ἐὰν ἢ ὑπόθεσις αὕτη ἦτο ὀρθή, θ' ἀπεδεικνύετο ὅτι ἢ στέγη ἦτο κεκλιμένη καὶ συνίστατο ἐκ δοκῶν καὶ κλάδων ἢ καλάμων². δυστυχῶς ὅμως τὸ τεμάχιον εἶναι τόσο μικρόν, ὥστε φρονιμώτερον φαίνεται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ μὴ στηρίζωμεν ἐπ' αὐτοῦ συμπέρασμα τι.

Εἰς τὰ δωμάτια Γ καὶ Δ εὐρέθησαν δύο πλακωτοὶ λίθοι, εἷς ἐν ἑκατέρῳ, ἔχοντες διαστάσεις ὁ μὲν 0,31^μ πρὸς 0,28^μ, ὁ δ' ἕτερος 0,39^μ πρὸς 0,38^μ. Ἀμφότεροι ἔφερον ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἐσκαμμένην κοιλότητα στρογγύλην, καὶ ἢ μὲν τοῦ πρώτου ἔχει διάμετρον 0,14^μ καὶ βάθος 0,017^μ, ἢ δὲ τοῦ ἑτέρου διάμ. 0,10^μ καὶ βάθος 0,021^μ. Ἄλλοι δύο ὅμοιοι λίθοι μεθ' ὁμοίων κοιλοτήτων ἀνεκαλύφθησαν ὁ μὲν ἐν τῷ δωματίῳ Β, ὁ δ' ἐν τῷ Ζ, ἦσαν δὲ καὶ οὗτοι καὶ εἰς ἐκ τῶν δύο πρώτων ἀνεστραμμένοι, εἶχον δηλαδὴ τὴν κοιλότητα πρὸς τὰ κάτω. Περὶ τῶν λίθων τούτων ὑπέθεσα ὅτι ἔκειτο εἰς τὰ κατώφλια τῶν θυρῶν καὶ ὅτι ἐντὸς τῶν κοιλοτήτων ἐστρέφοντο τὰ ἄκρα τῶν στροφίγγων· ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐφαίνοντο ἐπαρκῆ ἴχνη τριβῆς, τὸ πρᾶγμα μένει ἀμφίβολον. Λειψανα δοκῶν κειμένων ἐντὸς τῶν τοίχων οὐδαμοῦ παρατηρήθησαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχον· διότι εἶπομεν ὅτι τῶν τοίχων σώζονται μόνον τὰ κατώτατα μέρη.

Ἡ κατάστασις τῶν ἐρειπίων εἶναι τοιαύτη, ὥστε δὲν ἐπιτρέπει ὅπως μετὰ βεβαιότητος ἀναπαραστήσωμεν τὰ σχέδια τῶν παναρχαίων τούτων οἰκημάτων· δὲν μοι φαίνεται ὅμως ἔλως ἀδύνατον νὰ φθάσωμεν εἰς συμπεράσματα μᾶλλον ἢ ἤττον πιθανά. Ἐὰν, ὡς ὑπεθέσαμεν ἀνωτέρω, τὸ δωμάτιον Ε εἶχε καὶ τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν ἀπεστρογγυλωμένην, ἢ εἰσοδος εἰς αὐτὸ θὰ ἔκειτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς· ἐὰν δὲ πρὸς τούτοις παραδεχθῶμεν ὅτι εἰς τὸ δωμάτιον Ζ εἰσῆρχοντο ἀπὸ τοῦ Ε, θὰ ἔχωμεν οἶκημα συγχεί-

μενον ἐξ ἐνὸς προσθίου δωματίου καὶ ἐνὸς ἐσωτέρου, ἦτοι ἐκ προδόμου καὶ μεγάρου. Ὅμοια δύνανται μετὰ τινος πιθανότητος νὰ ὑποθεθῇ ὅτι ἦτο καὶ ἢ διαίρεισις τῶν ἄλλων οἰκημάτων. Οἱ διὰ τοῦ γράμματος β δηλωθέντες τοῖχοι, οἵτινες εἶναι οἱ ἀρχαιότεροι τῶν λοιπῶν ἐπικειμένων ἢ παρακειμένων, ἔχουσι πάχος κατὰ τὰ θεμέλια 0,44^μ ἢ 0,45^μ καὶ ἀνήκουσι προφανῶς εἰς τὸ αὐτὸ οἶκημα, ἐσχημάτιζον δὲ δύο δωμάτια, Α καὶ Β. Ὁ τοῖχος γ εἶναι ὑστερώτερος τῶν τοίχων β, ἀλλ' ἔχει πάχος μόνον 0,41^μ περίπου καὶ ἔνεκα τούτου δὲν συνδέεται οὐδὲ μετὰ τῶν τοίχων α, οἵτινες εἶναι 0,47^μ ἕως 0,50^μ παχεῖς· οἱ τρεῖς ὅμως τοῖχοι α ἀπετέλουν ἐπίσης δύο δωμάτια, Γ καὶ Δ. Ὅστε ἔχομεν ἄλλα δύο οἰκήματα συγκεείμενα πάλιν ἐκ δύο δωματίων ἑκάτερον, ἴσως δὲ καὶ τούτων τὸ ἐν ἐχρησίμευεν ὡς πρόδομος τοῦ ἑτέρου. Τοῦ δωματίου Ζ τὸ βάθος εἶναι 5,10^μ περίπου· τὸ πλάτος του δὲν εἶναι γνωστόν, καὶ ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἢ εἰσοδός του ἔκειτο πέραν τοῦ νῦν σωζομένου ἄκρου τοῦ μεσοτοίχου δ, τότε τὸ πλάτος θὰ ἦτο μεγαλύτερον τοῦ βάθους· ἐπειδὴ ὅμως ὁ μεσοτοίχος δ μόλις ἐξέχει νῦν τοῦ ἐδάφους, πιθανόν εἶναι ὅτι ἢ εἰσοδος ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὑπάρχοντος μεσοτοίχου.

Τὰ ἐν τοῖς ἐρειπίοις τούτοις ἀνακαλυφθέντα τεμάχια πηλίνων ἀγγείων ἦσαν γενικῶς πάντα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἦτοι σύγχρονα τῶν τάφων. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσι τέσσαρα ποτήρια (σχ. πίν. 9, 39 ἢ ἀβαθέστερα τούτου) φέροντα ἔντυπον ὑπὸ τοὺς πυθμένας τὰ μὲν δύο τὸ πλέγμα, τὰ δὲ τὸ φύλλον. Συχναὶ εἶναι καὶ αἱ μετὰ λοξῶν ἐγχαραγμάτων λαβαὶ (πίν. 9, ἀρ. 29. 37), ὧν τὴν δευτέραν καὶ ἐκ τοῦ παρὰ τὰ ἐρείπια νεκροταφείου καὶ ἐξ Ἀμοργοῦ γνωρίζομεν (ἀνωτ. σ. 153). Μία ἄωτος κύλιξ (πίν. 9, 15) ἔχει βάσιν οἷα ἢ τῶν μαρμαρίνων καὶ πολλῶν πηλίνων δοχείων. Ἐπὶ τοῦ τεμαχίου δὲ πίν. 9, 10, τὸ ὅποιον προέρχεται ἀπὸ τοῦ χεῖλους εὐμεγέθους ἀγγείου, εὐρίσκομεν, πλὴν συστήματος λοξῶν γραμμῶν καὶ δύο μὴ συνεχομένων σπειρῶν, ἔντυπα τὰ ἀντικόρυφα τρίγωνα, δι' ὧν σχηματίζεται γραμμὴ τεθλασμένη (πρβ. τὸ ἀργυροῦν διάδημα πίν. 8, 1). Ἐκ τῶν λοιπῶν τεμαχίων ἀγγείων τὰ πλεῖστα εἶναι ἄνευ κοσμημάτων, ἐπὶ τινῶν ὅμως ἀνηκόντων εἰς ἀγγεῖα μᾶλλον ἢ ἤττον μεγάλα ἀπαντᾷ ὑπὸ τὸ χεῖλος πλαστικὴ ταινία κοσμουμένη ἢ δι' ἀ-

¹ Ἴδε Ἀρχ. Ἐφημ. 1891 σ. 8 σημ. 1.

² Ἐπειδὴ καὶ διὰ ἀρχαιοταπεινῆς ἢ καλαμοσκεπῆς στέγης εἰκονίζεται ἐπὶ τοῦ ἐκ Μήλου λίθου ἀγγείου Perrot et Chipiez Hist. de l'art VI σ. 910 εἰκ. 461 = Tsountas and Manatt, Mycenaean Age εἰκ. 133, σ. 259.

πλῶν λοξῶν γραμμῶν ἢ διὰ γραμμῶν διασταυρουμένων (πίν. 9, 29 καὶ 32). Διάφορον δὲ τὸ σχῆμα ταινίαν, οἷονεὶ ἐπανάληψιν τοῦ χεῖλους, ἄνευ ἐγχαραγμάτων, δεικνύει τὸ τεμάχιον πίν. 9, 38. Τέλος σημειῶ ὅτι ἐν τῷ δωματίῳ Α ἀνεκαλύφθη πίθος, ὅστις ἂν καὶ εἰς τεμάχια τεθραυσμένος συνεκρατεῖτο ὑπὸ τῶν χωμάτων ὄρθιος καὶ εἶχεν ὕψος 0,70^μ. Τὸ στόμιόν του ἐσκεπάζετο ὑπὸ πλακὸς ἐκ σχιστολίθου, δὲν περιεῖχε δ' ἄλλο τι ἢ ὀλίγα ὄστᾶ ζώου.

Πλὴν τούτων ἀνεκαλύφθησαν ἐν τοῖς ἐρειπίοις λεπίδες τινὲς ὄψιανου, ἐν κολοβὸν λίθινον ἐργαλεῖον (πίν. 8, 8), δύο λίθινα στιλβωτήρια, εἰς σφαιρικὸς τριπτήρ ἐκ τραχύτου, πέντε πήλινα σφονδύλια καὶ τρεῖς μυλόλιθοι πάλιν ἐκ τραχύτου. Μετάλλια πράγματα δὲν εὐρέθησαν, τὰ δὲ λείψανα τῶν ζώων ἦσαν ὅχι πολλά. Ἐκ θαλασσίων ζώων σημειῶ τὸ ὄστρεον, τὴν πορφύραν, τὴν κόγχην (τὸ εἶδος ὅπερ σήμερον καλεῖται κυδώνιον), τὸν θαλάσσιον κογλίαν. Ἐκ ζώων δὲ τῆς ξηρᾶς διέκρινα ἐγὼ σιγόνας αἰγῶν ἢ προβάτων.

Ὁ πύργος, ἐξ οὗ ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω ἢ θέσις ἔλαβε τὸ ὄνομα, εἶναι κυκλικὸς καὶ ἔχει διάμετρον ἐσωτερικὴν 3,40^μ, πάχος δὲ τοίχου 1,10^μ καὶ σώζεται μέχρις ὕψους δύο μέτρων. Εἶναι ὠκεοδημημένος ἐκ μικρῶν ἀργῶν λίθων ἄνευ πηλοῦ καὶ δὲν ἔχει εἴσοδον, διότι φαίνεται ὅτι αὕτη ἔκειτο ὑψηλότερον καὶ ἦτο προσιτὴ διὰ κλίμακος. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πύργου ἀνέσκαψα μέχρι τοῦ βράχου, ἀλλὰ δὲν εὔρον δυστυχῶς οὐδὲν σαφὲς τεκμήριον ὀρίζον τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἐκτίσθη.

Πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου εἰσέχει εἰς τὴν θάλασσαν ἄλλη, μικροτέρα πολὺ, βραχέως γλῶσσα, ἐφ' ἣς ὡσαύτως σώζονται ἐρείπια ὅμοια τοῖς περιγραφείσιν, ἀλλ' ὀλίγα· μεταξύ δὲ τῆς γλῶσσης ταύτης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου κολποῦται ἢ παραλία εἰς ὀρμισκὸν λίαν ἀσφαλῆ διὰ μικρὰ πλοῖα. Ἄλλος ὄρμος ὑπάρχει πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Πύργου.

Λείψανα κατοικήσεως ἀνεκαλύφθησαν καὶ παρὰ τὸ νεκροταφεῖον τῆς Ἀβύσσου· ἤδη πλησιέστατα τῶν τάφων φαίνονται τοῖχοι τινὲς, ὧν ὅμως ἡ ἡλικία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀρισθῇ μετ' ἀκριβείας, εὔρον δ' ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας λίθον στρογγύλον φέροντα ἐντομὴν περὶ τὸ μέσον (πίν. 8, 14). Ἀπωτέρω, περὶ τὰ πεντήκοντα μέτρα μα-

κρὰν τοῦ νεκροταφείου, εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς ῥάχως βραχέως ἀκρωτηρίου τὰ λείψανα δύο μακρῶν παραλλήλων τοίχων, οἵτινες ἀπέχουσιν ἀλλήλων τριάκοντα περίπου μέτρα καὶ περιέβαλλον ἕκτασιν οὐχὶ μικρὰν. Καὶ τούτων τῶν τοίχων ἡ ἐποχὴ δὲν ὀρίζεται· μέρος ὅμως τοῦ ὑπ' αὐτῶν περιβαλλομένου χώρου εἶναι οἷονεὶ κατεσπαρμένον διὰ πλήθους τεμαχίων λίθου ὄψιανου, ἀμόρφων κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἐν μικρᾷ δὲ δοκιμαστικῇ ἀνασκαφῇ, ἣν ἐπεχείρησα αὐτόθι, συνέλεξα ἐν βραχεῖ σωρὸν ἄλλων τεμαχίων ὄψιανου καὶ λεπίδων ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου καὶ πλῆθος τεμαχίων πήλινων ἀγγείων συγχρόνων τοῖς τοῦ Πύργου· πρὸς τούτοις εὔρον ἐν πήλινον σφονδύλιον, ὄστρακα πορφυρῶν καὶ πεταλίδων καὶ—ὅπερ τὸ σπουδαιότατον πάντων—πέντε τεμάχια σκωριῶν προερχομένων κατὰ τὸν καθηγητὴν τῆς ὀρυκτολογίας κ. Μητσόπουλον καὶ τὸν ὑφηγητὴν κ. Σκοῦφον ἀπὸ καμινεύσεως χαλκούχων μεταλλευμάτων.

Ὁ Bent ἀναφέρει ὅτι εἶδεν ἐν Ἀντιπάρῳ λόφον οὕτω κατεσπαρμένον διὰ τεμαχίων ὄψιανου. Ἐγὼ δὲν ἐπεσκέφθην τὸν λόφον τοῦτον, οὔτε περὶ τῶν ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης μεταξύ Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ ἐρειπίων δύναμαι νὰ εἶπω τι—ὅμοια λέγεται ὅτι ὑπάρχουσι καὶ παρὰ τὴν Ἀβύσσον¹—εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ ὅμως τοῦ Δεσποτικοῦ σώζονται πάλιν ἐρείπια τινὰ προϊστορικῶν χρόνων. Ἐκεῖ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Λειβαδίου ὑπέρεται τῆς κρημνώδους ἀκτῆς τῆς θαλάσσης βράχος μέγας, ὅστις ἀπεσπάσθη ποτὲ ἀπὸ τοῦ παρακειμένου ὄρους καὶ χωρίζεται νῦν ἀπ' αὐτοῦ διὰ διασφάγος ἰκανῶς εὐρείας. Ὁ πανταχόθεν ἀπότομος οὗτος βράχος, ὅστις εἶναι καὶ ὀλίγον στρογγύλος, καλεῖται Χειρόμυλος, φέρει δ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς του λείψανα προϊστορικῶν οἰκήσεων, ἧτοι τοίχους τινὰς ἀνήκοντας εἰς τετράγωνον οἰκημα καὶ πλῆθος τεμαχίων ἀγγείων χαρακτηριστικῶν τῆς ἐποχῆς. Δυστυχῶς, ἂν καὶ εἶχον σκοπὸν νὰ σκάψω ἐνταῦθα μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν τάφων τοῦ Δεσποτικοῦ, ὅμως δὲν ἐπρόφρασα, διότι ἀπεκλείσθη ὑπὸ τοῦ χειμῶνος ἐν Ἀντιπάρῳ· σημειῶ μόνον ὅτι πλὴν τῶν ἄλλων εἶδον τρεῖς πλάκας, αἵτινες φαίνεται ὅτι ἀνήκον εἰς κλίμακα.

¹ Τοῦτο ἤκουσε παρὰ τῶν κατοίκων ἤδη ὁ Ross, *Reisen auf den Inseln des gr. Meeres*, I σ. 51.

Β. Ὁ κυκλαδικὸς πολιτισμὸς.

Αἱ μέχρι σήμερον ἐν ταῖς νήσοις ἐνεργηθεῖσαι συστηματικαὶ ἀνασκαφαί, ὧν τὰ ἀποτελέσματα ἐγένοντο γνωστά, καὶ αἱ τυχαῖαι ἀνακαλύψεις δὲν ἐξαρκοῦσιν, ὅπως ἀποπειραθῶμεν νὰ περιγράψωμεν τὴν εἰκόνα τοῦ παναρχαίου νησιωτικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκ πολλῶν νήσων οὐδὲν πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σχετιζόμενον ἔχομεν καὶ ἐξ ἄλλων ἐλάχιστα· πόσον δὲ εὐκόλον εἶναι ἢ ἔλλειψις ἀκριβῶν πληροφοριῶν ἐξ ὅσον οἷόν τε πλείστων μερῶν καὶ ἢ ἐκ τούτου ἄγνοια τῶν τοπικῶν ἐθίμων νὰ παραγάγῃ ἡμᾶς εἰς συμπεράσματα ἐσφαλμένα, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς διαφορᾶς, ἣτις ὑπάρχει ὡς πρὸς τὰ ὅπλα μεταξύ τῶν τάφων τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῶν τάφων τῆς Πάρου, Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ. Ἔως οὗ ὅμως ἐξερευνηθῶσι καὶ ἄλλαι πλείονες νῆσοι, ἐπιτρέπεται νὰ ἀνασκοπήσωμεν, τί ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πρὸ πάντων ἐξάγεται περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου πολιτισμοῦ τῶν Κυκλάδων.

Ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν κατοικῆ τις, πάντοτε ἢ θάλασσα δὲν θ' ἀπέχη πολὺ· τὰ πλείστα ὅμως τῶν νεκροταφείων καὶ ἐν Ἀμοργῷ καὶ ἐν Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ κεῖνται, δύνανται τις νὰ εἴπῃ, ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκτῆς τῆς θαλάσσης. Εἰς τὰ νοτιοανατολικά τῆς Πάρου εἶναι συγκεντρωμένα ἐξ νεκροταφεῖα ἐπὶ ἐκτάσεως τεσσάρων ἕως πέντε χιλιομέτρων, τὸ μᾶλλον δὲ πρὸς τὰ μεσόγεια κείμενον, τὸ τῆς Παναγίας, δὲν ἀπέχει τῆς θαλάσσης πλεόν τῶν 20 λεπτῶν τῆς ὥρας. Ἐπειδὴ δὲ πλησίον τῶν νεκροταφείων ἔκειντο αἱ κατοικίαι — εἶδομεν ὅτι εἰς τὰ Δωκαθίσματα τῆς Ἀμοργοῦ καὶ εἰς τὸν Πύργον καὶ τὴν Ἄβυσσον τῆς Πάρου αἱ κατοικίαι συνείχοντο μετὰ τῶν νεκροταφείων — ἀκολουθεῖ ἔτι καὶ οἱ συνοικισμοὶ ἦσαν παράλιοι καὶ εἰς τινὰς ἀκτὰς μάλιστα λίαν πυκνοί. Ἄλλ' ἐὰν κρίνωμεν, ὡς δικαιούμεθα, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τάφων ἐκάστου νεκροταφείου, θὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἄλλοι μὲν συνοικισμοὶ ἀπετέλουν μικρὰς κώμας, ἄλλοι δὲ δὲν περιελάμβανον ἢ ὀλιγίστας μόνον κατοικίας· διότι τὸ νεκροταφεῖον τῶν Γλυφῶν π. χ. περιεῖχε δέκα μόνον τάφους. Τὰ ἐκτενῆ νεκροταφεῖα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὑπῆρχον συνοικισμοὶ ἐκ πλείονων, συγγε-

νῶν πιθανῶς οικογενειῶν — κατοικίαι γενῶν —, ἐνῶ τὰ ἐξ ὀλίγων τάφων συγκείμενα ἀνήκον ἴσως εἰς μίαν μόνην οικογένειαν μακρὰν τῶν ἄλλων κατοικοῦσαν. Οἱ δὲ μεμονωμένοι τάφοι, οὓς ἀπηντήσαμεν μάλιστα μὲν ἐν Ἀμοργῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν Πάρῳ, μαρτυροῦσι πιθανῶς ὅτι αἱ μεταναστεύσεις τῶν οικογενειῶν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον δι' οἰονδήποτε λόγον δὲν ἦσαν σπάνιαι, συχνότεραι δὲ πολὺ ὡς φαίνεται ἐν Ἀμοργῷ. Μεταξὺ τῶν διαφόρων γενῶν ἢ τῶν διαφόρων οικογενειῶν παρατηροῦνται διαφοραὶ τινες κατὰ τὰ ἔθιμα ἢ τὸν πλοῦτον· οὕτω εἶπομεν ὅτι ἐν Δεσποτικῷ δύο συστάδες ἀπετελοῦντο μόνον ἐκ διπλῶν τάφων, οἵτινες ἐν ἄλλοις νεκροταφείοις εἶναι σχεδὸν τελείως ἄγνωστοι· ἐν τῷ νεκροταφείῳ δὲ τοῦ Πύργου οἱ πλείστοι τῶν τάφων ἦσαν μικροῦ μεγέθους. Τὰ νεκροταφεῖα πάλιν Γλυφῶν καὶ Παναγίας ἐφαίνοντο καὶ ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν τάφων καὶ ἐκ τῶν κτερισμάτων πλουσιώτερα πάντων τῶν ἄλλων τῆς Πάρου, τὸ δὲ τῶν Καψάλων ἐν Ἀμοργῷ ἦτο πολὺ πενιχρότερον τῶν τοῦ Κάπρου καὶ τῶν Δωκαθισμάτων¹.

Περὶ τῶν οἰκιῶν, αἵτινες ἀπετέλουν τοὺς συνοικισμοὺς τούτους τῶν γενῶν καὶ οικογενειῶν, παρέχουσιν ἡμῖν ἰδέαν τινὰ τὰ ἐν Πύργῳ ἐρείπια. Ἡ οἰκοδομικὴ τῶν νησιωτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐρίσκετο εἰς τὸν αὐτὸν περίπου βαθμὸν ἀναπτύξεως, ὃν κατεῖχεν ἐν τῇ δευτέρᾳ πόλει τῆς Τροίας. Βάσεις κιόνων δὲν εὐρέθησαν, δὲν γνωρίζομεν δὲ καὶ ἐὰν μετεχειρίζοντο πλίνθους ὡμάς· μετεχειρίζοντο ὅμως, ἐνίοτε τοῦλάχιστον, τὴν ἐκ πηλοῦ καὶ ἀχύρων ἀλοιφήν τῶν τοίχων. Οἱ λίθοι εἶναι ἀκατέργαστοι, ὅπως εὐρίσκοντο ἢ εὐκόλως ἐκ μειζόνων ἐθραύοντο, ἐν τῇ προτιμῆσει ὅμως τῶν πλακωτῶν λίθων διαφαίνεται ἤδη τάσις πρὸς εὐπρεπεστέραν καὶ συγχρόνως στερεωτέραν τοιχοδομίαν· διότι αἱ πλάκες ἐφαρμόζονται καλλίτερον καὶ πατοῦσιν ἀσφαλέστερον. Φροντὶς οὐχὶ μικρὰ κατεβάλλετο καὶ ὡς πρὸς τὸ ἔδαφος τῶν οἰκημάτων, τὸ ὅποσον ἐστρώνετο διὰ πλακῶν ἢ διὰ χώματος πεπατημένου ἐπὶ λίθων μικρῶν καὶ χαλίκων. Ἐὰν δὲ ἢ ἀνωτέρω κατ' εἰκασίαν γενομένη ἀναπαράστασις τῶν σχεδίων εἶναι ὀρθή, τότε καὶ ἢ κάτοψις τῶν οἰκημάτων ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Πύργου ἐν

¹ Ὁμοίως διαφορὰς παρατήρησε καὶ ὁ Bent (ἐ. ἀ. σ. 49) μεταξύ τῶν νεκροταφείων τῆς Ἀντιπάρου.

ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς δὲν ἦτο οὐσιωδῶς διάφορος τῆς τῶν ἀπλουστέρων τρωικῶν καὶ μυκηναϊκῶν μεγάρων. Αἱ δ' ἀπεστρογγυλωμέναί γωνίαί τοῦ δωματίου Εἰνευρίσκονται φαίνεται καὶ ἐν τοῖς προϊστορικοῖς ἐρειπίοις τῆς Θήρας, ἔνθα κακῶς νομίζω ἐξηγοῦνται ὑπὸ τοῦ Fouqué¹. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἀποδεικνύουσιν ἀπλούστατα, ὅτι εὐρισκόμεθα ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν τὰ τετράγωνα οἰκήματα δὲν εἶχον εἰσέτι ἐπικρατήσει ὀριστικῶς τῶν κυκλοτερῶν, ἅτινα παριστώσιν αἱ δύο λίθιναι πυξίδες ἐκ Μήλου καὶ Ἀμοργοῦ².

Καὶ ἡ κεραμεικὴ τῶν νησιωτῶν εἶχεν ἤδη προοδεύσει ικανῶς, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ καλλίτερα ἐκ τῶν ἔργων αὐτῆς· διότι ἀληθὲς εἶναι ὅτι δὲν παρατηρεῖται ἐν πᾶσιν ἡ αὐτὴ τελειότης ἐργασίας, ἀλλ' ὑπάρχουσι μεταξὺ ἀγγείων τοῦ αὐτοῦ μέρους ἢ μεταξὺ τῶν ἀγγείων ἐνὸς μέρους καὶ τῶν ἀγγείων ἄλλου διαφοραὶ οὐχὶ μικραὶ μαρτυροῦσαι βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης ἐν χρόνῳ μᾶλλον ἢ ἥττον μακρῷ. Τὰ ἀγγεῖα, ἅτινα ἐγὼ ἐν τοῖς τάφοις τῆς Ἀμοργοῦ εὔρον, δὲν εἶναι πολλά· τούτων δὲ τὰ πλεῖστα εἶναι ἄτεχνα, ὁ πηλὸς αὐτῶν συνήθως ἐρυθρὸς καὶ οὐχὶ καθαρὸς, ἀλλ' ἀναμεμιγμένος μετ' ἄμμου καὶ μικρῶν θραυσμάτων λίθου, ἢ δ' ἐπιφάνεια ἐνίοτε ὄχι μόνον ἀσπίλωτος, ἀλλὰ καὶ ἀνώμαλος. Ἐν τῶν ἀτεχνοτάτων, τὸ ὅποιον εἶναι καὶ ἀτελῶς ὠπτημένον, εἶναι τὸ ἀγγεῖον πίν. 9,11, τὸ εὔρεθὲν ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ μετὰ τοῦ ἀργυροῦ διαδήματος (ἀνωτ. σ. 155). Ἐν ἄλλοις τάφοις ὅμως εὐρέθησαν ἀγγεῖα πολὺ τελειότερα, τοιοῦτο δὲ καλῶς εἰργασμένον καὶ καλῶς ὠπτημένον ἀγγεῖον, οὗ ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ὀμαλὴ καὶ λεία καὶ ὁ πηλὸς ἤδη ἄρκετὰ καθαρὸς, εἶναι τὸ ἐκ τάφου 14 (πίν. 9,21). Τὰ ἐκ τοῦ λάκκου τῆς Ἀμοργοῦ ἀγγεῖα συμφωνοῦσι γενικῶς μετὰ τῶν ἐν τοῖς τάφοις ἀνακαλυφθέντων, ὑπάρχουσι δὲ καὶ μεταξὺ αὐτῶν καλλίτερα καὶ χειρότερα ἔργα. Ὁ πηλὸς εἶναι συνήθως, ὅπως καὶ ἐν τοῖς ἐκ τῶν τάφων,

χρώματος ἐρυθροῦ καὶ οὐχὶ καθαρὸς, ἡ ὀπτησις ὅμως τῶν πλείστων ἐπαρκῆς καὶ ἡ ἐπιφάνεια ἄλλοτε μὲν λεία, ἄλλοτε δὲ τραχεῖα. Ἰγνη σαφῆ τροχοῦ ἐπὶ ἐνὸς μόνου ἀγγείου ἐξ Ἀμοργοῦ παρετήρησα, ἐπὶ τοῦ ποτηρίου πίν. 9,25, τὸ ὅποιον εὐρέθη ἐν τάφῳ 10, ἐν τῷ νεκροταφείῳ Καψάλων.

Τὰ ἐκ τῶν τάφων τῆς Πάρου, Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ ἀγγεῖα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀμοειδῆ· ὁ πηλὸς αὐτῶν εἶναι πάλιν οὐχὶ καθαρὸς, μέλας δὲ — σπανιώτερον πολὺ ὑπέρυθρος — καὶ ἡ ὀπτησις ἀτελεστέρα ἢ ἐπὶ τῶν πλείστων ἐξ Ἀμοργοῦ ἀγγείων. Ἡ ἐπιφάνεια ὅμως συνήθως εἶναι ὀμαλὴ καὶ ἐστιλβωμένη διὰ τοῦ στιλβωτηρίου, καλύπτεται δὲ συχνὰ ὑπὸ κοσμημάτων χαραχθέντων πρὸ τῆς ὀπτήσεως τῶν μὲν δι' ὀξέος, τῶν δὲ δι' ἀμβλυτέρου ἐργαλείου· τὰ κοσμήματα δὲ τῶν πυξίδων, ὡς τὰ τῆς πίν. 9,31, μοὶ φαίνεται ὅτι δὲν ἐγαράχθησαν πάντα ἄνευ μηχανικοῦ τινος βοηθήματος. Ἐξαίρεσιν, δύναται τις νὰ εἴπη, ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐκ τῶν τάφων ἀγγείων ἀποτελεῖ ἡ ἐν τάφῳ 11 ἀνακαλυφθεῖσα πυξίς πίν. 9,22, ἥτις εἶναι καλῶς ὠπτημένη, χρώματος ἐρυθροῦ ἀνοικτοῦ καὶ πηλοῦ σχετικῶς καθαρῷ. Τὰς ιδιότητας δὲ ταύτας, ἥτοι ὀπτησιν καλὴν καὶ χρῶμα ἀνοικτόν, συχνὰ δὲ καὶ πηλὸν μᾶλλον ἢ ἥττον καθαρὸν, ἔχουσι καὶ τὰ ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ Πύργου ἀνακαλυφθέντα θραύσματα ἀγγείων· ἐνεκα τούτου ἡ γενικὴ ἐντύπωσις, ἣν προξενοῦσι ταῦτα, εἶναι ὅτι, ἂν καὶ δὲν ἐξέρχονται τῶν ὀρίων τῆς κυκλαδικῆς ἐποχῆς, ὅμως παριστώσι βαθμὸν ἀναπτύξεως τῆς κεραμεικῆς ἀνωτερον τοῦ ὑπὸ τῶν τάφων ἐκπροσωπούμενου. Ἐπίσης ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τάφων καὶ ἐρειπίων ὡς πρὸς τὰ σχήματα καὶ τὰ κοσμηματα τῶν ἀγγείων· διότι ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου, Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ δὲν ἀπαντῶσιν ὑπὸ τοῦς πυθμένας τῶν ἀγγείων τὸ ἐντυπον φύλλον καὶ τὸ πλέγμα, εὐρέθησαν ὅμως ἐν τοῖς ἐρειπίοις Πύργου ἐπὶ ποτηρίων, ὧν τὸ σχῆμα εἶναι κοινὸν μὲν ἐν Ἀμοργῷ ἐν τε τοῖς τάφοις καὶ τῷ λάκκῳ, ἄγνωστον δ' ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου. Ἡ κυλινδρική πάλιν πυξίς μετὰ κοσμημάτων ἢ ἄνευ κοσμημάτων λείπει ἐκ τῶν ἐρειπίων, ὅπως λείπει ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν τάφων τῆς Ἀμοργοῦ· ὡσαύτως δὲν ἐβεβαιώθη ὅτι ἐν τοῖς ἐρειπίοις Πύργου ὑπῆρχον δοχεῖα μετὰ βύσεως,

¹ Santorin et ses éruptions, σ. 98: partout les angles des murs sont arrondis en dedans des chambres... Cette particularité doit être attribuée certainement à la grossièreté origininaire de la construction, mais beaucoup plus encore au tassement qui s'est opéré à la longue par l'écrasement des morceaux de bois décomposés.

² Τὴν ἐξ Ἀμοργοῦ πυξίδα, Athen. Mitth. 1886 σ. 16 κέξ., Beilage I, A⁴, χαρακτηρίζει καὶ ὁ Much, Kupferzeit σ. 147, ὡς eine Art Hausurne.

οἷον τὸ πίν. 9,6. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι τὰ ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ Πύργου ἀγγεῖα συγγενεούσι μᾶλλον πρὸς τὰ ἀγγεῖα τῆς Ἀμοργοῦ ἢ πρὸς τὰ ἐκ τῶν νεκροταφείων τῆς Πάρου καὶ τῶν παρ' αὐτὴν δύο μικροτέρων νήσων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο δυνατὸν νὰ σημαίνει ὅτι τὰ ἐρειπία Πύργου δὲν εἶναι ἀκριβῶς σύγχρονα τοῖς ἐν Πάρῳ τάφοις· πιθανώτερα ὅμως φαίνεται εἰς ἐμὲ ἄλλη ἐξήγησις. Εἶναι δηλαδὴ περιέργον, ὅτι ἐν τοῖς τάφοις τῶν περὶ τὴν Πάρου νήσων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνον δύο εἰδῶν ἀγγεῖα ἀπαντῶσιν, ἤτοι πυξίδες κυλινδρικοὶ ἢ σφαιρικοὶ καὶ δοχεῖα μετὰ βάσεως ἢ ἄνευ βάσεως. Ὑποθέτω λοιπὸν ὅτι τῶν ἀγγείων τούτων τὰ σχήματα εἶχον καθιερωθῆ ὑπὸ τῆς πολυχρονίου χρήσεως ὡς κτερίσματα τῶν τάφων καὶ ἔνεκα τούτου ἀπαντῶσιν ἐν αὐτοῖς τόσον συχνά, ἐνῶ ἐν τῷ βίῳ ἄλλα ἀγγεῖα ἦσαν βεβαίως χρησιμώτερα καὶ συνηθέστερα τῶν πυξίδων, ὧν πολλαὶ τοῦλάχιστον ἐχρησίμευσαν ἢ πρὸς φύλαξιν κοσμημάτων (προβ. τάφ. 88, 93, 107, 138) ἢ πρὸς ἄλλας ἀνάγκας τοῦ στολισμοῦ. Ἐκ τούτου δὲν μοι φαίνεται παράδοξον, ὅτι ἐν τοῖς ἀνασκαφεῖσιν ἐρειπίοις δὲν εὑρομεν πυξίδας οὐδὲ δοχεῖα μετὰ βάσεως· διότι καὶ ταῦτα, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ὁμοίων μαρμαρίνων δοχείων (ἴδε κατωτέρω), πρὸ πάντων ὡς κτερίσματα πρέπει νὰ κατεσκευάζοντο. Τὸ δ' ἔντυπον πλέγμα καὶ τὸ φύλλον δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου, διότι δὲν ἀπηντήσαμεν ἐν αὐτοῖς τὰ ποτήρια, ἐφ' ὧν ἐκεῖνα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εὐρίσκονται. Ἐπίσης ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἀτελής ὀπτησις καὶ ἐν γένει ἡ ἀρχαικωτέρα κατασκευὴ τῶν ἐκ τῶν τάφων ἀγγείων· φαίνεται δηλαδὴ ὅτι τὰ διὰ κτερίσματα προωρισμένα ἀγγεῖα ἐξηκολούθουν νὰ πλάττωσι καὶ ὀπτῶσι κατὰ τὸν παραδεδομένον τρόπον καὶ ὅταν ἀκόμη ἢ κατασκευῆ τῶν ἐν τῷ βίῳ χρησίμων εἶχεν ἤδη προοδεύσει πολὺ.

Ὁ τροχός, οὗ τὰ ἴχνη ἐν Ἀμοργῷ ἐπὶ ἐν' ἑς μόνου ἀγγείου παρετηρήσαμεν, φαίνεται ὅτι ἦτο ἄγνωστος καὶ ἐν Πάρῳ καὶ Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ· ἐπὶ πολλῶν ὅμως ἀγγείων, μάλιστα ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ Πύργου, ἐγένετο πιθανῶς χρῆσις μηχανικοῦ τινος βοθητικοῦ μέσου¹.

¹ Ὁμοίον τι παραδέχεται ὁ Dümmeler, Athen. Mitth. 1886 σ. 221, περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων κυπριακῶν ἀγγείων καὶ ὁ Poppelreuter,

τὰ συνηθέστερα τῶν ἐπὶ τῶν ἀγγείων ἀπαντῶντων κοσμημάτων βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἐπὶ τοῦ πίνακος 9¹. Πάντα εἶναι ἐγγάρακτα, ἐπὶ οὐδενὸς δὲ ἀγγείου εἶδον ἐγὼ κοσμήματα γραπτὰ οὔτε χρῶμα ἐν γένει· μόνον ἐν τεμάχιον εὔρον ἐν τοῖς ἐρειπίοις Χειρομύλου ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Δεσποτικοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ τραχεῖα ἐπιφάνεια καλύπτεται ὑπὸ ἀραιοῦ ἀμαυροῦ μέλανος χρώματος, ἐνῶ ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός. Ἐκ δὲ τῶν ὑπὸ τοὺς πυθμένας ἐντυπωμάτων τὸ μὲν φύλλον νομίζω ὅτι νῦν πρῶτον γίνεται γνωστὸν, τὸ πλέγμα ὅμως παρετήρησαν ἐπὶ τεμαχίων ἀγγείων ἤδη ὁ Dümmeler² καὶ ὁ Myres³, ὧν ὁ πρῶτος ἀναφέρει καὶ «ἀνέκδοτον ἀναλογίαν» ἐκ τάφου τῆς Κύπρου τρωικῆς ἐποχῆς· κατὰ πόσον ὅμως τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἀγνοῶ, διότι ὁ Dümmeler μικρὸν μόνον τεμάχιον πυθμένος ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν δὲν ἀντελήφθη, ὡς φαίνεται, ὀρθῶς οὔτε τῆς θέσεως οὔτε τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐντυπώματος· ὁ δὲ Myres μνημονεύει ὅτι ἐπὶ ἀγγείων τῶν ἰθαγενῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς συνήθης εἶναι ἡ χρῆσις ὁμοίων ποικιλμάτων. Πλησιέστερα ὅμως καὶ συμφωνώτερα εἶναι ἄλλα δύο παραδείγματα. Ὁ Schliemann⁴ εὔρεν ἐπὶ τοῦ λόφου Μπεσίικια (Besika Tepih) ἐν Τροίᾳ ἀγγεῖα, ὧν οἱ πυθμένες εἶναι «παχεῖς, ἐπίπεδοι καὶ φέρουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸν τύπον τῆς ἐξ ἀχύρων ψιάθου, ἐφ' ἧς μετὰ τὴν πλάσιν ἐτέθησαν». Ὁ δὲ Montelius δημοσιεύει⁵ τεμάχιον ἐκ τοῦ πυθμένος ἀγγείου εὑρεθὲν ἐν λιμναίᾳ οἰκῆσει τῆς βορείου Ἰταλίας καὶ σώζον τὸν τύπον «πλέγματος ἐκ σχοίων ἢ ἀχύρων, τὸ ὁποῖον ἄγει εἰς τὴν εἰκασίαν ὅτι τὸ ἀγγεῖον ἐτέθη ἐπὶ ψιάθου ὅπως ξηρανθῆ».

Ἐξ Ἀμοργοῦ καὶ Πάρου ἔχω πρὸς σύγκρισιν ὀκτώ ἀγγεῖα φέροντα ἔντυπον τὸ πλέγμα· ἐκ τούτων τὰ μὲν ἐξ εἶναι ποτήρια σχήματος πίν. 9, 39, ὧν τὰ μέγιστα ἔχουσι διάμετρον τοῦ πυθμένος 0,07^μ, ἐν εἶναι κυλινδρική πυξὶς διαμέτρου 0,10^μ καὶ ἐν τὸ τετράπλευρον σχεῦος οὗ ὁ πυθμὸν

Archäol. Anzeiger 1896 σ. 115, περὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τρωικῶν.

¹ Προβ. καὶ Blinkenberg ἔ. ἀ. σ. 40 κέξ.

² Dümmeler, Athen. Mitth. 1886, σ. 38, Beilage 2, C 2.

³ Journal of the Anthropol. Institut XXVII (1897) πίν. 12, σ. 178 ἔξ.

⁴ Ilios σ. 873.

⁵ Civilisation primitive en Italie, Serie B, pl. 2, 22 καὶ σ. 46.

ἀπεικονίζεται πίν. 9, 24 και οὐ τὸ μῆκος εἶναι 0,155^μ. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι δὲν ἀπαντᾷ τὸ πλέγμα συνήθως ἐπὶ τῶν μεγαλειτέρων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν μικροτέρων ἀγγείων· τὸ εἶδος δὲ και τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἀρκετὰ σαφῶς. Ἐπὶ τινῶν τὸ χόρτον εἶναι παχύτερον, ἐπὶ ἄλλων λεπτότερον, ἢ δὲ πλοκὴ εἶναι, συνήθως τούλάχιστον, ὡς ἢ τῶν πυθμένων τῶν καλάθων, ἀποτελεῖται ὀηλαδὴ ἐκ συγκεντρικῶν κύκλων περιπλεκόμενων περὶ στήμονας, οἵτινες ἀκτινοειδῶς διευθύνονται ἀπὸ τοῦ κέντρου πρὸς τὴν περιφέρειαν· ἐκ τούτου ἀκολουθεῖ ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ πλέγματος ἦτο κυκλικόν. Ἐπὶ τῆς μνημονευθείσης κυλινδρικής πυξίδος τὸ κέντρον τοῦ πλέγματος εἶναι ἐντετυπωμένον ἐπὶ τοῦ κέντρου τοῦ πυθμένου και ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι δυνατὸν ἢ διάμετρος τοῦ πλέγματος νὰ μὴ ἦτο μεγαλιτέρα τῆς διαμέτρου τῆς πυξίδος· ἐν ἄλλαις περιπτώσεσιν ὁμως τὸ πλέγμα ἦτο προφανῶς μεγαλιτερον τῶν πυθμένων και τὰ ἀγγεῖα δὲν ἐτέθησαν ἐπὶ τοῦ κέντρου αὐτοῦ, ἔνεκα τούτου δὲ τὰ ἐπὶ τῶν πυθμένων ἐντυπώματα δὲν σχηματίζουσιν ὀλοκλήρους συγκεντρικούς κύκλους, ἀλλὰ μόνον συγκεντρικὰ τόξα.

Ὅτι τὰ ἐντυπα ταῦτα πλέγματα δὲν εἶναι κυρίως κοσμήματα, φαίνεται πιθανόν ἔνεκα τῆς θέσεως, ἢν κατέχουσιν· εἶδομεν δ' ὅτι ὁ Schliemann και ὁ Montelius ὑποθέτουσιν, ὅτι τὰ ἀγγεῖα ἐτίθεντο ἐπὶ ψιαθῶν ὅπως ξηρανθῶσιν· ἢ εἰκασία αὕτη εἶναι ἢ πρώτη, ἢ τις ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν ἐκάστου, ὁ Myres ὁμως φρονεῖ ὅτι πιθανωτέρα εἶναι ἄλλη ἐξήγησις. Τὰ μικρὰ ἀγγεῖα, λέγει, ἠδύνατο ὁ κεραμεὺς νὰ πλάττῃ ἐπὶ ἐπιπέδου ἐπιφανείας ἄνευ τινὸς κινδύνου, ἀλλὰ τὰ μεγαλιτερα και βαρύτερα δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ περιστρέφονται κατὰ τὴν πλάσιν και ἐκινδύνεον νὰ διαστραφῶσιν· ἐὰν ὁμως ὁ πηλὸς ἐτίθετο ἐπὶ κυκλοτεροῦς πλέγματος ἔχοντος τὸ μέγεθος τοῦ σκοπομένου πυθμένου και κόμβον ἐν τῷ κέντρῳ, ἀπέφευγον τὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐδάφους και ὁ ἐν τῷ κέντρῳ κόμβος ἀντικαθίστα μέχρι τινὸς τὸν κεραμεικὸν τροχόν.

Ἐὰν ἢ ἐξήγησις αὕτη ἦτο ὀρθή, θὰ εἶχομεν ἐν τῶν μέσων, τὰ ὅποια πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ τροχοῦ ἢ πρὸ τῆς γενικῆς αὐτοῦ χρήσεως μετεχειρίζοντο οἱ νησιῶται κεραμεῖς· δυστυχῶς ὁμως τὸ πρᾶγμα δὲν φαίνεται ὅτι ἔχει οὕτως· διότι εἶδομεν

ὅτι τὸ ἐντυπον πλέγμα ἀπαντᾷ συνήθως ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν μικροτέρων ἀγγείων, ὁ πυθμὴν δὲ, ἐν δημοσιεύει ὁ Myres, ἔχει τὴν μεγίστην πάντων τῶν εἰς ἐμὲ γνωστῶν διάμετρον, ἦτοι 0,25^μ. ἔπειτα τὸ πλέγμα ἦτο συχνὰ μεγαλιτερον τοῦ πυθμένου και οὗτος δὲν ἔκειτο ἐπὶ τοῦ κέντρου τοῦ πλέγματος, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ. Πλὴν τούτου δὲ βεβαίως πρέπει νὰ ζητηθῇ ἢ αὕτη ἐξήγησις δι' ἀμφοτέρα τὰ εἶδη τῶν τυπωμάτων, τὰ τε φύλλα και τὰ πλέγματα· τὰ φύλλα ὁμως δυσκόλως ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσωσιν ὅπως περιστρέφονται ἐπ' αὐτῶν και μετ' αὐτῶν τὰ ἀγγεῖα, ἐνῶ φυσικώτατον εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀπέθετον αὐτὰ ἐπὶ φύλλων πρὸ τῆς ὀπτήσεως πρὸς ξήρανσιν. Ἐκ τῶν φύλλων τὸ πίν. 9,11^α εἶναι κατὰ τὸν καθηγητὴν τῆς βοτανικῆς κ. Μηλιαράκη φύλλον λεύκης.

Πλὴν τῶν πηλίνων μετεχειρίζοντο και λίθινα, συνήθως μαρμάρινα, ἀγγεῖα και σκεύη, ἦτοι δοχεῖα σφαιρικά μετὰ βάσεως και δοχεῖα κωνικά (πίν. 10,18), πυξίδας, φιάλας μετὰ βάσεως ἢ ἄνευ βάσεως, πινάκια τετράπλευρα ἐπίπεδα και πινάκια σκαφιδοειδῆ μετὰ περιχειλώματος ἢ ἄνευ περιχειλώματος. Ἐκ τούτων συνθηδέτερα εἶναι τὰ σφαιρικά δοχεῖα (πίν. 10, ἀρ. 16, 17), ἅτινα εἶναι ὁμοιότατα τοῖς πηλίνοις, ἔχουσιν ὁμως πάντοτε βᾶσιν, ἐνῶ τὰ πλεῖστα τῶν πηλίνων στεροῦνται βᾶσεως, παριστῶσι δηλαδὴ τὰ μαρμάρινα τὸν νεώτερον και μᾶλλον ἀνεπτυγμένον τύπον· διότι βεβαίως ἀρχαιότερον εἶναι τὸ σχῆμα τῶν ἄνευ βᾶσεως· τὰ ὅσα αὐτῶν εἶναι τέσσαρα και πάντοτε ὀριζοντίως τετρημένα, ἐνῶ ἐκ τῶν πηλίνων τὰ μὲν μετὰ βᾶσεως ἔχουσι συνήθως ὡσαύτως ὀριζοντίως τετρημένα τὰ ὅσα, τὰ δὲ ἄνευ βᾶσεως συνήθως καθέτως. Κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τὰ πηλίνα ἀγγεῖα ἐν γένει, ἐφ' ὧν ἅπαξ μόνον εὐρομεν σαφῆ τεκμήρια χρήσεως τοῦ τροχοῦ, ταῦτα τὰ μαρμάρινα δοχεῖα φαίνονται πάντα διὰ τοῦ τῶνου εἰργασμένα¹. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν δὲν φέρει κοσμήματα, εἶναι ὁμως ἐπιμελῶς λελειασμένη, ἢ δὲ χωρητικότης αὐτῶν εἶναι πολὺ μικρά, διότι ἢ ἐσωτερικὴ κοιλότης συνήθως οὔτε πλατυτέρα οὔτε βαθυτέρα πολὺ τοῦ λαιμοῦ εἶναι· ἔνεκα τούτου δὲ και τὸ βάρος τῶν ἀγγείων εἶναι μέγα. Ἐν γένει

¹ Τοῦτο παρετήρησε και ὁ Evans, Cretan Pictographs σ. 123 ἐν Κρήτῃ.

δὲν φαίνονται τὰ ἀγγεῖα ταῦτα λίαν κατάλληλα πρὸς τὰς χρεῖας τοῦ καθημερινοῦ βίου καὶ ἔνεκα τούτου πιστεύω ἐγὼ ὅτι κατεσκευάζοντο μόνον ὡς κτερίσματα, ἅτινα οἱ εὐπορώτεροι κατέθετον εἰς τοὺς τάφους ἀντὶ τῶν συνήθων πηλίνων.

Μετὰ τὰ δοχεῖα δεύτεροι κατὰ τὸ πλῆθος ἔρχονται αἱ φιάλαι καὶ τὰ φιαλίδια, ὧν ἐν τῶν ἐλαχίστων βεβαίως εἶναι τὸ ἐν εἰκόνι 7 ἀνεστραμμένον ἀπεικονιζόμενον. Πᾶσαι αἱ ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθεῖσαι φιάλαι εἶναι ἄνευ βάσεως καὶ τινες μὲν ἄνευ ὠτίων, ἄλλαι μὲθ' ἐνός ἢ καὶ δύο διατρήτων ὠτίων καὶ ἢ πίν. 10,6 μετὰ δύο μικρῶν ἀτρήτων ἀποφύσεων· αὕτη φέρει ὑπὸ τὸν πυθμένα καὶ μικρὰν κοιλότητα, κατ' ἀπομίμησιν βεβαίως τῶν πηλίνων ἀγγείων, ἐφ' ὧν συχνὰ ἀπαντᾷ τὸ γινώρισμα τοῦτο¹. Ἐντὸς δὲ δύο (τάφ. 14 καὶ 98) σώζονται ζωηρὰ ἴχνη χρώματος ἐρυθροῦ, τὸ ὅποιον ἔτριβον ἐν αὐταῖς, καὶ μία ἄλλη δὲν φέρει μὲν νῦν τοιαῦτα ἴχνη, εὐρέθη ὅμως παρ' αὐτὴν ὁ τριπτῆρ (τάφ. 113). Πρὸς τὴν αὐτὴν δὲ ἢ ὁμοίαν χρῆσιν συνδεομένην μετὰ τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἦσαν βεβαίως προωρισμένα καὶ ἐκ τῶν ἄλλων φιαλῶν πολλαὶ καὶ οὐχὶ αἱ μικρότεραί μόνον², ἐπίσης τὰ ἐπίπεδα καὶ τὰ σκαφιδοειδῆ πινακία· διότι καὶ ἐπὶ τριῶν ἐξ αὐτῶν σώζονται ἴχνη χρώματος ἐρυθροῦ. Τὸ μέγιστον τῶν πινακίων τούτων (πίν. 10,12), τὸ ἐν τάφῳ 129 ἀνακαλυφθέν, ἔχει μῆκος 0,265^μ καὶ πλ. 0,15^μ, εἶναι δὲ τετρημένον εἰς τὰς τρεῖς σωζόμενας γωνίας· ἐν ἄλλο εἶναι ὁμοίως τετρημένον εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας (πίν. 10, 13), ἄλλο μόνον εἰς τὰς δύο (πίν. 10, 11) καὶ ἄλλα δύο (πίν. 10, 14 καὶ 15) οὐδὲν τρημα ἔχουσιν³.

Ἐκ τῶν εἰρημένων βλέπομεν ὅτι τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν λιθίνων ἀγγείων καὶ σκευῶν ἢ κατεσκευάζοντο ἐξ ἀρχῆς ὡς κτερίσματα ἢ ἦσαν προωρισμένα δι' εἰδικὰς χρήσεις, δι' ἃς τὰ πήλινα δὲν ἦσαν ἴσως λίαν κατάλληλα· διότι βεβαίως τὰ χρώματα τρίβονται καλλίτερον ἐντὸς λιθίνου ἢ ἐντὸς πηλίνου σκεύους. Δὲν εἶναι λοιπὸν ὀρθὸν ἐκ τῆς παρουσίας

¹ Blinkenberg ἔ. ἀ. σ. 26, σημ. 1.

² Ἰχνη ἐρυθροῦ χρώματος παρατήρησεν ὁ U. Köhler, Athen. Mitth. 1884 σ. 160, 161, ἐντὸς φιάλης μαρμαρίνης ἰκανῶς μεγάλης. Ἐν ἄλλῃ δὲ ὁ Dümmler, αὐτόθι, 1886 σ. 18.

³ Ἐν ἀκαριδοειδῶς πινακίον ἐκ Νάξου ἐδημοσίευσεν ὁ Fiedler, Reise durch Griechenland. II πίν. 2, εἰκ. 3, ὅστις ὑποθέτει (σ. 314) ὅτι εἶναι ἱερὸν λίκνον, ἐν ᾧ ἐλίκνιζον θεὸν τινα ἢ ἄλλο τι ἱερὸν.

τῶν λιθίνων ἀγγείων ἐν τοῖς τάφοις νὰ συμπεραίνωμεν, ὅτι ἢ νησιωτικὴ κεραμεικὴ εὐρίσκετο ἐν νηπιῶδει καταστάσει. Ἡ κεραμεικὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠδύνατο ἤδη νὰ κατασκευάζῃ ἀγγεῖα διαφόρων μεγεθῶν καὶ διαφόρων σχημάτων καλῶς ὠπτημένα καὶ στερεὰ (ἀγγεῖα ἐκ τῶν ἐρειπίων Πύργου), ταῦτα δὲ καὶ μετεχειρίζοντο οἱ νησιῶται ἐν τῷ κοινῷ βίῳ. Ἄλλ' ὅσονδῆποτε ἀνεπτυγμένη καὶ ἂν εἶναι ἢ κεραμεικὴ, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτὴν· ζητεῖ καὶ ἄλλας ὕλας, ἐξ ὧν κατασκευάζει ἔργα διαρκέστερα ἢ τιμιώτερα ἢ ἀμφοτέρω. Ἐν ὅσῳ δὲ τὰ μέταλλα ἦσαν λίαν σπάνια, τὰ κομψότερα καὶ πολυτελέστερα σκευῆ, τὰ διὰ προσφιλεῖς νεκροὺς προωρισμένα ἢ τὰ χρήσιμα εἰς τὸν καλλωπισμὸν, κατεσκευάζοντο ἐκ λίθου καὶ συνήθως μαρμάρου, οὗ ἢ λάμπουσα λευκότης ἐπαυξάνει τὸ κάλλος τοῦ σχήματος.

Τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα¹ ἔτριβον ἐν ταῖς φιάλαις καὶ τοῖς πινακίοις ἢ διὰ κοινῶν χαλίκων (ἴδε τάφον Ἀμοργοῦ, ἐν ᾧ εὐρέθη τὸ ἀργυροῦν διάδημα, καὶ τάφους 56, 113, 129) ἢ δι' ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο εἰργασμένων τριπτῆρων (τάφ. 17. 21. 56. 98, πίν. 8, ἀρ. 9. 10. 12. 13). Οἱ ἐξεργασμένοι ὅμως οὗτοι τριπτῆρες, οἵτινες εἶναι μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας λελειασμένοι, ἴσως ἐχρησίμευον οὐχὶ μόνον ὅπως τρίβωσι τὰ χρώματα ἐντὸς τῶν φιαλῶν, ἀλλὰ καὶ ὅπως στιλβῶνῃσι δι' αὐτῶν τὸ ἐπὶ τοῦ σώματος ἐπιτεθειμένον χρῶμα, ἴσως δηλαδὴ ἦσαν μᾶλλον στιλβωτήρια· ἔνεκα τούτου εὐρίσκονται ἐνίοτε ἐν τοῖς τάφοις χάλιξ καὶ τριπτῆρ ὁμοῦ (τάφ. 56).

Ἐκ τῶν κοσμημάτων, ἅτινα νῦν πρῶτον γίνονται γνωστά, μνημονεύω πρῶτον τὸ ἀργυροῦν διάδημα καὶ τὰ ἄλλα μετ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντα ἐν τάφῳ τῆς Ἀμοργοῦ. Τὸ διάδημα (πίν. 8, 1) ἔχει μῆκος ὄλον 0,49^μ καὶ εἶναι πλατύτερον μὲν πρὸς τὸ μέσον, στενότερον δὲ πρὸς τὰ ἄκρα· τὸ μέγιστον πλάτος τοῦ ἄνευ τῆς τεθλασμένης γραμμῆς εἶναι 0,03^μ περίπου. Ἐκάτερον τῶν δύο ἄκρων φέρει τρεῖς ὀπὰς, δι' ὧν διήρχετο ἢ κλωστή ἢ συνδέουσα αὐτά. Ἡ τεθλασμένη γραμμὴ ἐσχηματίσθη ἀποτμηθέντων τριγωνικῶν τμημάτων τοῦ ἐλά-

¹ Ἐν τοῖς τάφοις εὔρον ἐγὼ μόνον ἐρυθρὸν χρῶμα, ὃ δὲ Dümmler (Athen. Mitth. 1886 σ. 24. Πρὸς Wolters, αὐτ. 1891 σ. 58) ἐπληροφόρηθη, ὅτι ἐν τάφῳ τῶν Νοτιῶν τῆς Ἀμοργοῦ εὐρέθη τεμάχιον ἐξεργασμένου ὄστου πλήρους κυανοῦ χρώματος. Περὶ τῆς χρήσεως δὲ τῶν χρωμάτων ἴδε κατωτέρω.

σματος διὰ σφύρας καὶ κοπέως, δὲν ἔγεινε δὲ λίαν κανονικῶς ἢ ἀποτομῇ καὶ τοῦτο εἶναι καταφανές. Τὸ παρὰ τὸ διάδημα ἀνεστραμμένον ἀπεικονιζόμενον κολοβὸν ἀργυροῦν φιαλίδιον (πίν. 8,3) εἶναι ἐξ ἐλάσματος λεπτοῦ καὶ φέρει ἐντύπους ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω ἀκτινοειδεῖς γραμμὰς, ὁμοιάζει δηλαδὴ πρὸς τὸ μαρμάρινον φιαλίδιον τοῦ τάφου 106 (εἰκ. 7). Ἡ δὲ ἀργυρᾶ καρφίς (πίν. 8,66), ἧς ἡ κεφαλὴ ἐπιστέφεται ὑπὸ κριοῦ, εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν ἐκ τοῦ τετάρτου τάφου τῆς Ἀκροπόλεως Μυκηναίων, μόνον ὅτι ἐπὶ ἐκείνης ὁ κριὸς ἀντικαθιστάται δι' ἐλάφου.

Τὸ διάδημα καὶ τὸ φιαλίδιον ὑπέβαλεν εἰς χημικὴν ἀνάλυσιν ὁ καθηγητῆς κ. Χρηστομάνος καὶ εὔρεν ὅτι περιέχουσι

	διάδημα	φιαλίδιον
ἄργυρον	93.35	92.73
χρυσόν.	4.90	5.14
χαλκόν (ἐν μέρει ὀξειδίων)	1.72	1.96
σίδηρον	ἴχνη
	<u>99.97</u>	<u>99.83</u>

ὑποθέτει δὲ ὁ κ. Χρηστομάνος, ὀρθῶς βεβαίως, ὅτι ἡ ἀνάμιξις τοῦ χρυσοῦ εἰς τὸν ἄργυρον δὲν εἶναι σκόπιμος, ἀλλ' ὅτι ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ ἐξ ἀρχῆς.

Τὰ ψέλια, ὧν τὸ ἐν ἀπεικονίζεται πίν. 8, 2, εἶναι ἐντελῶς ἀπλᾶ ἦτοι ἄνευ ἐγγαραγμάτων ἢ ἄλλων ποικιλιμάτων. Ἐν ἄλλῳ τάφῳ τῶν Κυκλάδων ἀνεκαλύφθησαν δύο ἄτεχνα ψέλια ἐκ «συγκεντρικῶς κεκαμμένου ἀργυροῦ σύρματος»¹, τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ μυκηναϊκῇ ἐποχῇ, ἐνῶ ὁ νῦν δημοσιευόμενος τύπος εἶναι μᾶλλον συνήθης ἐν τῇ χαλκῇ ἐποχῇ τῆς βορειοτέρας Εὐρώπης. Ἐσέματα ἐκ τοῦ ἐνός τῶν ψελίων τούτων, σχεδὸν μόνον ἐξ ὀξειδώσεων συνιστάμενα, ἀναλύσας ὁ κ. Χρηστομάνος εὔρεν αὐτὰ περιέχοντα

χαλκὸν μεταλλικόν	68.03
κασσίτερον	13.52
ξένας οὐσίας (ὑδρῶν, χλώριον, ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὀξυγόνον) . .	18.45
	<u>100.00</u>

εἰκάζει δὲ ὅτι τὸ ἀρχικὸν μέταλλον ἦτο χρυσίζον καὶ περιεῖχε 16% περίπου κασσίτερον.

Ἄλλα κοσμήματα ἐκ μετάλλου ἐγὼ δὲν εὔρον.

¹ Köhler, Athen. Mitth. 1884 σ. 160.

Αἱ ψῆφοι καὶ τὰ ἐξαρτήματα πίν. 8, ἀρ. 16-65 εἶναι πάντα λίθινα, πλὴν τῶν ὑπ' ἀρ. 18 καὶ 19, περὶ ὧν εἵπομεν (ἀνωτ. τάφ. 105) ὅτι εἶναι πιθανῶς ἐξ ὀστράκων εἰργασμένα. Ὅτι δὲ ἐφόρουσαν τὰς ψῆφους καὶ τὰ ἐξαρτήματα πρὸ πάντων περὶ τὸν λαιμὸν, εἶναι πιθανώτατον· καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους ἐνός τῶν ἐξ Ἀμοργοῦ εἰδωλίων (πίν. 10, 1) σώζονται μεταξὺ τῶν μαστῶν ἴχνη δύο ταινιῶν χρώματος ἰώδους κατερχομένων ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ — λείψανα ὄρου γραπτοῦ, ὑποθέτω¹. Ἐν τάφῳ 42 ὁμοίως ἐφαίνετο ὡς ἐὰν ὁ νεκρὸς ἐφόρει ψῆφους περὶ τὰς χεῖρας, ἀληθῶς δὲ φρονῶ ὅτι αἱ μορφὴν ζῶν ἔχουσαι ψῆφοι ἦσαν καταλληλότεραι πρὸς κόσμησιν τῶν καρπῶν ἢ τοῦ λαιμοῦ· διότι αὐταὶ ἔχουσι τὰ τρήματα κάτω εἰς τὴν κοιλίαν, ὥστε ἐὰν ἦσαν ἐλευθέρως ἀνηρτημένοι ἀπὸ κλωτῆς, ἐπειδὴ τὸ κέντρον τῆς βαρύτητός των κεῖται ὑπεράνω τοῦ τρήματος, θ' ἀνετρέποντο καὶ θὰ ἐφοροῦντο οὕτω ἀνατετραμμένοι. Ἄλλως ὁμοίως εἶχε τὸ πρᾶγμα, ἐὰν ἐφοροῦντο ἐπὶ τῶν καρπῶν, ἐπερραμμένοι ἴσως ἐπὶ ὑφάσματος.

Αἱ ἐν μορφῇ πτηνῶν ψῆφοι παριστῶσι πιθανῶς περιστεράς, ἢ δὲ πίν. 8, 22 παριστᾷ τετράπουρον τι. Αὐταὶ, ὡς καὶ αἱ πλεῖσται τῶν ἄλλων εἶναι, ὑποθέτω, ἀπλᾶ κοσμήματα· αἱ ψῆφοι ὁμοίως πίν. 8, ἀρ. 37. 38 ὁμοιάζουσι πρὸς φαλλούς, καὶ ἴσως ἐφοροῦντο ἀντὶ ἀποτροπαίων.

Μνημονεύομεν ἀκόμη μεταξὺ τῶν κοσμημάτων τὰ φυσικὰ κογχύλια (τάφ. 103), παρατηρῶ δ' ὅτι τὸ πλῆθος αὐτῶν δὲν εἶναι τόσον μέγα ὅσον ἡδυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ἀφοῦ καὶ ἐν τῇ νεωτέρῃ μυκηναϊκῇ ἐποχῇ ἦσαν ἐν χρήσει ὄροι ἐκ κογχυλίων². Μεταξὺ δὲ τῶν ἐργαλείων τοῦ καλλωπισμοῦ, ὅποια εἶναι αἱ πυξίδες καὶ φιάλαι καὶ τὰ πινάκια καὶ οἱ τριπτῆρες καὶ αἱ λεπίδες ὀψιανοῦ, δι' ὧν ἐξυρίζοντο³, καταλέγονται καὶ αἱ χαλκαὶ λαβίδες, δι' ὧν ἀπέσπων τρίχας τοῦ σώματος. Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο (πίν. 12, 4) ἄπαξ μόνον εὔρεθη, ἐν τάφῳ 9 τῆς Ἀμοργοῦ, ἐνῶ ἐν τῇ μυκηναϊκῇ ἐποχῇ εἶναι συχνόν⁴.

¹ Πρβ. τὸ ἐκ Μυκηναίων εἰδωλίον Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1888 πίν. 9, 15. Ἰχνη χρώματος ἐρυθροῦ παρετήρησεν ἐπὶ τοῦ στήθους ἄλλου εἰδωλίου ὁ Wolters, Athen. Mitth. 1891 σ. 49, σημ. 1.

² Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1888 σ. 136.

³ Ὁρα Blinkenberg ἔ. ἀ. σ. 53 κέξ.

⁴ Ἐν Κύπρῳ ἡ λαβὴ δὲν ἀπαντᾷ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν μυκη-

Ἐξ ὄπλων ἀνεκαλύφθησαν ἐν τοῖς τάφοις τῆς Ἀμοργοῦ δύο αἰχμαὶ δοράτων χαλκαῖ, δύο ἐγχειρίδια καὶ τμήμα τῆς λεπίδος ἐνὸς μαχαιρίου ὡς ἐργαλεῖον δὲ πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ μία μικρὰ σμίλη. Ἐν τοῖς τάφοις 12 καὶ 14 ὑπῆρχον ἐν ἐγχειρίδιον καὶ μία αἰχμὴ δόρατος, φαίνεται δὲ ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὄπλα ἐφόρουσι οἱ νησιῶται, ἢ τοῦλάχιστον οἱ εὐπορώτεροι ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐν εἰρήνῃ¹, ὅπως οἱ ὁμηρικοὶ ἥρωες, καὶ μετ' αὐτῶν ἐθάπτοντο, ἐνῶ τὰ τόξα πιθανῶς δὲν ἦσαν ὄπλα φορούμενα καθ' ἐκάστην, ἀλλὰ μόνον ἐν πολέμῳ ἢ θήρᾳ, καὶ ἔνεκα τούτου δὲν εὐρίσκονται ἐν τοῖς τάφοις βέλη. Τὸ ἐγχειρίδιον πίν. 12, 6 δὲν εἶχε φαίνεται μακρὸν καυλόν, ἀλλὰ βραχεῖαν γλῶσσαν εἰσδύουσαν εἰς τὴν ξυλίνην ἢ ὀστείνην λαβὴν καὶ συνηλωμένην μετ' αὐτῆς δι' ἐνὸς μόνου ἤλου· λείψανα τοῦ χείλους τρήματος στρογγύλου, δι' οὗ διήρχετο ὁ ἤλος, διακρίνονται ἄνω εἰς τὴν ρίζαν τῆς λεπίδος. Πιθανῶς δὲ πλὴν τοῦ ἤλου ὑπῆρχε καὶ ἰμάς περιδέων στερεώτερον τὴν λαβὴν². Ἡ λεπίς ἔχει ἐν τῷ μέσῳ ράχιν πεπλατυσμένην διήκουσαν ἀπὸ τῆς ρίζης μέχρι τῆς αἰχμῆς, ἥς τὸ ἄκρον λείπει· τὸ σωζόμενον μῆκος τοῦ ἐγχειριδίου εἶναι 0,195^μ.

Τὸ ἄλλο ἐγχειρίδιον (πίν. 12, 8), οὗ τὸ μῆκος εἶναι 0,24^μ, ἔχει ράχιν ταπεινὴν, ἀλλ' ὄξειαν, ἢ δὲ λαβὴν ἦτο συνηλωμένη μετὰ τῆς λεπίδος διὰ τεσσάρων ἀργυρῶν ἤλων, ὧν οἱ δύο ἀνώτεροι εἶναι μεγαλειότεροι, οἱ δ' ἄλλοι δύο μικρότεροι· διότι ἡ ξυλίνη ἢ ὀστείνη ἐπέδυσσε τῆς πτέρνης ἦτο ἄνω παχύτερα, πρὸς τὴν λεπίδα δὲ λεπτότερα. Ἡ ἐπέδυσσις αὕτη εἶχε πιθανῶς ἐκατέρωθεν ἐντομήν, ἃν καὶ δὲν διακρίνεται νῦν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἄλλο τι ἢ λείψανα ὀλίγα ὑφάσματος. Τὴν ἐντομήν ὅμως βλέπομεν ἐπὶ ἄλλου ὁμοίου κατὰ τὸ σχῆμα καὶ ὁμοίως ἐν Ἀμοργῷ ἀνακαλυφθέντος ἐγχειριδίου³. Ξέσματα ἐκ τῆς ὠξειδωμένης ἐπιφανείας τοῦ ἐγ-

ναϊκῶν ἀγγείων (Ohnefalsch-Richter, Kypros, εἰς πίν. 146, 6 B p) ἐν Kahun τῆς Αἰγύπτου ὅμως ἀνεκαλύφθη λαβὴς ἐκ χαλκοῦ καθαροῦ (copper) ἀνήκουσα εἰς τὴν δωδεκάτην δυναστείαν (Flinders Petrie, Illahun Kahun and Gurob, πίν. VIII 6, σ. 12).

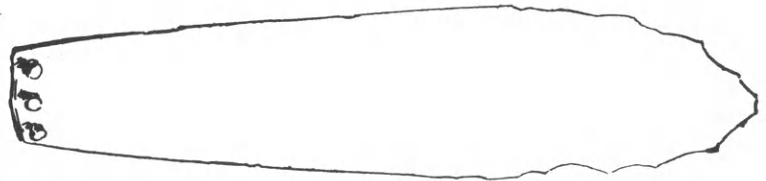
¹ Δύο ὅμως ἐγχειρίδια ἐν ἐνὶ τάφῳ τῆς Ἀμοργοῦ, Athen. Mitth. 1891 σ. 48 (Wollers).

² Ὅρα Ἀρχ. Ἐφημ. 1897, σ. 114.

³ Sophus Müller, Ursprung und erste Entwicklung der europ. Bronzekultur, σ. 27, εἰκ. 34. Ἐπίσης ὅμοιον εἶναι τὸ σχῆμα τοῦ ἐγχειριδίου, Athen. Mitth. 1891 σ. 49, εἰκ. 4, τὸ ὅποιον πάλιν ἐξ Ἀμοργοῦ προέρχεται.

χειριδίου ἀναλυθέντα ἀπέδειξαν κατὰ τὸν κ. Χρηστομάνον, ὅτι ὁ χαλκὸς δὲν περιέχει κασσίτερον.

Τὸ σωζόμενον τεμάχιον τοῦ μαχαιρίου πίν. 12, 3 ἔχει μῆκος 0,095^μ, λείπει δὲ πιθανῶς πλέον τοῦ ἡμίσεος· τὸ σχῆμά του ὅμως δὲν εἶναι ἀμφισβητήσιμον, διότι ὅμοια μαχαιρία εἶναι γνωστὰ καὶ ἐκ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν¹ καὶ ἐκ θαλαμοειδῶν μυκηναϊκῶν· πλὴν τούτων δ' ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ δύο ἄλλα ἀνακαλυφθέντα ἐν Ἀμοργῷ, ἴσως ἐντὸς κυκλαδικῶν τάφων· τὸ ἐν τούτων οὗ τὸ μῆκος εἶναι 0,20^μ· ἀπεικονίζεται ἐνταῦθα εἰκ. 11. Ἡ λαβὴ τοῦ ἐν πίν.

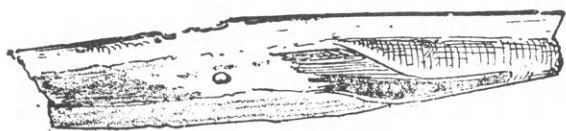
11

12, 3, ὅπως καὶ ἡ τοῦ ἐν εἰκ. 11, ἦτο συνηλωμένη διὰ τριῶν ἤλων, ἢ δὲ λεπίς εἶναι λεπτή, στερεῖται ράχεως καὶ ἦτο πλατυτέρα πρὸς τὴν αἰχμὴν. Ὁ κύριος Χρηστομάνος ὑπέβαλε καὶ τοῦτο τὸ μαχαιρίον εἰς χημικὴν ἀνάλυσιν, ἐξ ἧς ἀπεδείχθη ὅτι ὁ χαλκὸς περιέχει 12,8% κασσίτερον.

Αἱ ἐκ τῶν τάφων λόγχαι (πίν. 12, 2 καὶ ἰ) ἔχουσιν ἀμφότεραι ράχιν καὶ ἀνὰ δύο ὁπᾶς ἐν τῷ μέσῳ, αἵτινες ἐχρησίμευον ὅπως διέρχεται δι' αὐτῶν ἰμάς συνδέων τὴν αἰχμὴν μετὰ τοῦ ἐσχισμένου ἄκρου τοῦ δόρατος. Ὡς γνωστόν, αἰόπαὶ αὗται εἶναι συνήθεις ἐπὶ τῶν νησιωτικῶν λογχῶν, αἵτινες στεροῦνται ἀκόμη τοῦ αὐλοῦ, ὅπως καὶ αἱ ἐκ Τροίας καὶ αἱ ἀρχαιότεραι τῶν κυπριακῶν· πιθανῶς δὲ ὁ αὐλὸς ἐξηυρέθη ἐν τῇ ἀρχαιότερᾳ μυκηναϊκῇ ἐποχῇ, διότι αἱ ἐκ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν λόγχαι ἔχουσιν αὐλόν, μία ὅμως ἐκ τοῦ τετάρτου τάφου (εἰκ. 12), ἣτις εἶναι δυστυχῶς λίαν κολοβή, παριστᾷ βαθμὸν ἐξελιξέως κείμενον μεταξὺ ἐκείνων καὶ τῶν ἄνευ αὐλοῦ νησιωτικῶν. Τὸ σωζόμενον μῆκος αὐτῆς εἶναι 0,10^μ, ἔχει δὲ εἰς τὸ μέσον ὀπὴν στρογγύλην, δι' ἧς συνηλοῦτο μετὰ τοῦ δό-

¹ Ἐν τούτων ἀπεικονίσθη ὑπὸ S. Müller, Ursprung und erste Entwicklung der europ. Bronzekultur, σ. 9 εἰκ. 23. Ὁ Müller παραβάλλει τὰ μαχαιρία ταῦτα πρὸς ξυρὰ εὐρισκόμενα ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ξυρὰ δὲ ὑποθέτει ὅτι ἦσαν καὶ ὁ De Ridder, Catalogue des Bronzes de la Société archéologique, σ. 100.

ρατος· ἐφ' ἑκατέρας τῶν ἐπιφανειῶν ὑψοῦται ράχης διήκουσα οὐχὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς λόγχης,

12

ἀλλ' ἀπὸ τῆς αἰχμῆς (ἥτις λείπει) μέχρι τινὸς μόνον, αἱ ράχεις δ' αὐταὶ εἶναι κοῖλαι καὶ σώζουσιν ἔτι λείψανα ξύλου, ἀλλὰ δὲ λείψανα ξύλου διακρίνονται καὶ ἀνωτέρω τῶν ράχεων. Προφανῶς λοιπὸν τὸ ξύλον ἦτο κατὰ τὸ ἄκρον εἰς δύο ἐσχισμένον, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν νησιωτικῶν δοράτων, καὶ ἡ λόγχη ἐνετίθετο εἰς τὴν σχισμὴν καὶ συνηλοῦτο μετὰ τοῦ ξύλου δι' ἧλου· ἵνα μὴ φθείρωνται ὁμοῦς τὰ ἄκρα αὐτοῦ καὶ ἵνα στερεώτερον συνδέηται μετὰ τῆς λόγχης, ἐπενόησαν τὰς βραχείας κοίλας ράχεις, εἰς ἃς εἰσῆρχοντο τὰ ἄκρα τοῦ ἐσχισμένου ξύλου. Ἀπὸ τοῦ σχήματος δὲ τούτου προχωροῦντες εὐκολὸν ἦτο νὰ προεκτείνωσι τὰς κοίλας ράχεις καὶ ἐπὶ τέλος νὰ ἐνώσωσιν αὐτὰς εἰς ἓνα αὐλόν. Τὴν τοιαύτην γένεσιν καθιστῶσι πιθανὴν καὶ λόγχαι τινὲς μετ' αὐλοῦ, ἐφ' ὧν αἱ ράχεις διακρίνονται σαφῶς ἀπὸ τῆς λοιπῆς αἰχμῆς, ὡς ἐὰν ἦσαν ἐπικεκολλημέναι· ἐπὶ ἄλλων ὁμοῦς ὁ αὐλὸς ἐσχηματίσθη πλατυνθείσης τῆς ρίζης τῆς λόγχης εἰς ἔλασμα, τὸ ὁποῖον κατόπιν ἐκάμφθη εἰς σωλῆνα. Ὅπως δὲ ποτε ἀκόμη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν ὑπῆρχον λόγχαι στερούμεναι αὐλοῦ.

Ἡ σμίλη πίν. 12, 7 καὶ εἰκ. 13 ἔχει μῆκος

13

0,069 μ, παρεμφερῆ δ' ἐργαλεῖα ἔχουσιν ἀνακαλυφθῆ ἐν τοῖς κυκλαδικοῖς τάφοις ἤδη ἐπανειλημμένως, καὶ ἐπειδὴ τὸ σχῆμα εἶναι ὁμοίον τῷ τῶν ἀρχαιοτάτων χαλκῶν πελέκεων, οἵτινες καὶ περὶ τὸ Αἰγαῖον καὶ ἀλλαχοῦ συχνὰ εὐρίσκονται, δύνανται τὰ μεγαλείτερα νὰ εἶναι ἀληθῶς πελέκες· τῶν μικροτέρων ὁμοῦς ἡ χρῆσις ἦτο βεβαίως διάφορος. Τοῦ ἡμετέρου τὸ βᾶρος εἶναι μόνον 24

γραμμάρια, πλὴν τούτου δὲ ἡ πλαγία ὄψις τῆς ἀκμῆς (ἴδε τὴν ἐν τῷ κειμένῳ εἰκόνα) προσεπιμαρτυρεῖ, ὅτι τὸ ἔνομα σμίλη ἀρμόζει αὐτῷ πολὺ περισσότερον. Ἡ χρῆσις τοῦ ἐργαλείου πρέπει νὰ ἦτο οὐχὶ περιορισμένη εἰς μίαν τέχνην, ἀλλὰ ποικίλη, πιθανῶς δὲ πολλοὶ ἔφερον αὐτὸ καθ' ἑκάστην ἐν τῇ ζώνῃ καὶ ἕνεκα τούτου εὐρίσκεται ἐν τοῖς τάφοις. Τῷ ὄντι δὲ καὶ ξύλα ἠδύναντο νὰ ξέσωσι δι' αὐτοῦ καὶ ὡς κοπέα νὰ τὸ μεταχειρισθῶσι καὶ ὡς σύνηθες μαχαίριον πρὸς πολλὰς ἄλλας χρεῖας, ὡς ἡ ἀλιεῖα καὶ ἡ κατανάλωσις τῶν κογχῶν καὶ ἄλλων μαλακίων· αἱ πεταλίδες π. χ., ὧν τόσον πλῆθος εὐρομεν ἐν Ἀμοργῷ, δὲν ἀποσπῶνται ἀπὸ τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ εἶναι προσκεκολλημέναι, ἄνευ τοιοῦτου τινὸς ὄργανου, αἱ δὲ διάφοροι κόγχαι ἀνοίγονται εὐκολώτατα.

Τὰ χαλκᾶ πράγματα πιθανὸν εἶναι ὅτι κατεσκευάζοντο ἐπὶ τόπου· τοῦλάχιστον τὰ ἐν Ἀβύσσῳ ἀνακαλυφθέντα τεμάχια σκωρίας φαίνονται ἀποδεικνύοντα, ὅτι οἱ νησιῶται ἐγνώριζον ἤδη ἔκτοτε νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὸν χαλκόν. Ὁ κ. Σκουφός δέ με πληροφορεῖ, ὅτι ἐν Πάρῳ εὐρίσκεται πλησίον τῆς Ναούσης μεταλλεῖον χαλκοῦ, τόσον ἰσχυρὰ ὁμοῦς εἶναι αἱ φλέβες αὐτοῦ, ὥστε ἡ ἐκμετάλλευσις δὲν εἶναι σήμερον σύμφορος. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν ἀποδεικνύει περὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· διότι διὰ τῶν τρόπων, οἵτινες τότε ἦσαν γνωστοί, βεβαίως μόνον μικρὰς ποσότητας μεταλλεύματος ἠδύναντο νὰ κατεργασθῶσι καὶ παρασκευάσωσι πρὸς καμίνευσιν, κατ' ἀκολουθίαν καὶ αἱ κάμινοι ἦσαν πολὺ μικραί. Ἐπὶ τοῦ ὄρους Mitterberg τῆς Σαλτσβούργης ἐν Αὐστρίᾳ ἀνεκαλύφθη παρὰ μεταλλεῖον χαλκοῦ, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐν ἐνεργείᾳ εἰς χρόνους προϊστορικούς, κάμινος ἔχουσα μῆκος καὶ πλάτος μόνον 0,50 μ., ὄγκοι δὲ σκωριῶν σωθέντες ὀλόκληροι ἔχουσι βᾶρος 15 περίπου χιλιογράμμων¹. Δι' ἐκκαμινεύσεις λοιπὸν τόσον μικρὰς δὲν ἦσαν βεβαίως ἀσύμφορα καὶ μεταλλεῖα, ὧν τὸ πάχος καὶ ἡ ἔκτασις δὲν θεωροῦνται σήμερον ἐπαρκῆ πρὸς ἐκμετάλλευσιν. Ἄλλως δὲ ἐὰν δὲν ἐξεμεταλλεύοντο τὸν χαλκόν ἐν Πάρῳ, ἢ τοῦλάχιστον ἐν ἄλλῃ τινὶ πλησίον κειμένη νήσῳ, πόθεν θὰ προήρχοντο αἱ ἐν Ἀβύσσῳ ἀνακαλυφθεῖσαι σκωρίαι; Ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῆς Hallstatt ἐν Αὐστρίᾳ εὐρέθησαν ἐντὸς δύο τάφων

¹ Much, Die Kupferzeit in Europa, 1893, σ. 265.

τεμάχια ὁμοίας σκωρίας, ὁ δὲ ἀναγράφων τὴν ἀνακάλυψιν von Sacken παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι τὰ τεμάχια ταῦτα, ἅτινα οὔτε ἀξίαν τινὰ ἔχουσιν οὔτε τὴν ὄψιν εὐμορφα εἶναι, δυσκόλως ἐξηγοῦνται ἄλλως ἢ διὰ μεταλλείας ἐπὶ τόπου ¹.

Πλησίον τῆς Ἀβύσσου δὲν εἶναι σήμερον γνωστὴ ἡ ὑπαρξίς μεταλλείου χαλκοῦ· ἐὰν καὶ τότε δὲν ὑπῆρχεν, ἴσως μετέφερον τὸ μετάλλευμα διὰ πλοίων ἐκ Ναούσης. Αἰτία δὲ τῆς μὴ καμινεύσεως αὐτοῦ ἐπὶ τόπου δυνατόν νὰ ἦτο ἡ ἔλλειψις καυσίμου ὕλης· διότι τὰ δάση περίξ τῆς πηγῆς τοῦ μετάλλου ταχέως θὰ κατηναλώθησαν καὶ τότε συμφορώτερον πιθανῶς ἦτο, ἀντὶ νὰ προσκομίζωσι μακρόθεν ξυλείαν, νὰ μεταφέρωσιν αὐτὸ τὸ μετάλλευμα διὰ θαλάσσης εἰς ἄλλους δασώδεις τόπους. Ἐν Ἀβύσσῳ δὲ φαίνεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἠσχολοῦντο ἐν γένει μᾶλλον τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς νήσου εἰς τὰς τέχνας· διότι ἐν Πάρῳ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ παρατήρησα ἐγὼ οὕτω πολλὰ ἄμορφα θραύσματα λίθου ὀψιανοῦ, ὡς ἐν Ἀβύσσῳ, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἐργαστήριον λεπίδων ὀψιανοῦ. Ὅπως δὲ ἔφερον τὸν ἀκατέργαστον ὀψιανὸν ἐξ ἄλλης νήσου, τῆς Μήλου ἴσως, οὕτω ἠδύναντο νὰ φέρωσι καὶ τὸ μετάλλευμα τοῦ χαλκοῦ.

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν σκωριῶν τούτων δὲν συμβιβάζεται μετὰ τῆς γνωστῆς καὶ τόσον διαδεδομένης γνώμης, ὅτι αἱ πρῶται μεταλλευτικαὶ ἐργασίαι ἐν Ἑλλάδι ὀφείλονται εἰς τοὺς Φοίνικας· διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν κυκλαδικῶν τάφων δυσκόλως οἱ Φοίνικες διέπλεον τὰς ἐλληνικὰς θαλάσσας.

Τὰ μαρμάρινα εἰδῶλια συνδέονται βεβαίως μετὰ τῆς ὀρησκείας ἢ μετὰ τῶν περὶ μελλούσης ζωῆς ἰδεῶν τῶν νησιωτῶν. Ἡμεῖς εὕρομεν τέσσαρα μὲν ἐν τοῖς τάφοις 5, 13 καὶ 14 τῆς Ἀμοργοῦ, ἄλλο δ' ἐν εἰς πολλὰ τεμάχια τεθραυσμένον καὶ τὸν κορμὸν ἔκτου πάλιν ἐν Ἀμοργῷ ἐν τῷ νεκροταφείῳ Δωκαθισμάτων πλησίον τάφων κατεστραμμένων. Ταῦτα πάντα ἀνήκουσιν εἰς τὸν αὐτὸν τύπον, ὅστις εἶναι ἐκ τῶν τελειοτέρων, διότι ἔχουσι διακεκριμένα καὶ πλαστικῶς μεμορφωμένα τὰ κυριώτερα μέλη, ἦτοι τὰς κεφαλὰς, τὰς χεῖρας καὶ τὰ σκέλη· τὸ στόμα ὅμως, οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ ὦτα δὲν εἶναι νῦν δεδηλωμένα. Αἱ χεῖρες εἶναι τεθειμέναι ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ δὴ ἡ ἀριστερὰ ὑψηλότε-

¹ Von Sacken, Das Grabfeld von Hallstatt, σ. 141.

ρον τῆς δεξιᾶς· ἀλλήλων δὲ διαφέρουσι τὰ δημοσιευόμενα κατὰ τοῦτο, ὅτι τὰ ὑπ' ἀρ. 2 καὶ 3 (τάφ. 5. 13) ἔχουσι τὴν κεφαλὴν μᾶλλον ὡσειδῆ καὶ τὸ ὄλον σῶμα στρογγυλώτερον καὶ πλαστικώτερον, τὸ δὲ ὑπ' ἀρ. 1 (τάφ. 14) εἶναι πολὺ μᾶλλον πλακωτὸν καὶ ἡ κεφαλὴ πλατυτέρα ἄνω, ἐπίσης δ' ὁ κορμὸς πλατὺς κατὰ τοὺς ὤμους καὶ στενότερος πρὸς τὰ κάτω. Τέλος τὰ σκέλη ἐπὶ μὲν τῶν δύο πρώτων εἶναι ἐντελῶς ἢ σχεδὸν ἐντελῶς κεχωρισμένα, ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπ' ἀρ. 1 συνηνωμένα· τὰ σκέλη τοῦ ἀρ. 2 εἶναι πρὸς τούτοις καὶ ὀλίγον κεκαμμένα. Τὸ ἄλλο ἐν τάφῳ 14 ἀνακαλυφθὲν εἰδῶλιον εἶναι καθ' ὅλα ὁμοίον τῷ δημοσιευόμενῳ καὶ ἀναμφιβόλως ἀμφότερα ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου. Ὡσαύτως δὲ τὰ ἐν τῷ νεκροταφείῳ Δωκαθισμάτων ἐν τοῖς χώμασιν εὐρεθέντα ὁμοιάζουσι μᾶλλον πρὸς τὸ ὑπ' ἀρ. 1.

Ἐν Πάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ εὕρομεν ἐν μόνον εἰδῶλιον (πίν. 10, 4, τάφ. 23) ἔχον τελείως μεμορφωμένον τὸν κορμὸν, τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ἄκρα τοῦ σώματος, πρὸς δὲ τούτοις τὴν κεφαλὴν ἐνὸς ἄλλου (πίν. 10, 5, τάφ. 112). Τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 ὁ λαιμὸς εἶναι πολὺ μακρὸς, τὸ στόμα καὶ τὰ ὦτα πλαστικῶς μεμορφωμένα, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ ἐδηλοῦντο διὰ χρώματος, ὡς δεικνύει στιγμὴ μέλαινα διακρινομένη ἐν τῇ θέσει τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ. Αἱ χεῖρες δὲν κεῖνται ἐπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἐφάπτονται ἀλλήλων ἐπὶ τοῦ στήθους, πάντοτε ὅμως ὑπὸ τοὺς μαστούς, καὶ τὰ σκέλη εἶναι ἀτελῶς διακεκριμένα, ἐπὶ τῆς κοιλίας δὲ φαίνεται καὶ ὁ ὀμφαλός. Τῆς κεφαλῆς δὲ ἀρ. 5 τὰ μὲν ὦτα εἶναι πλαστικῶς μεμορφωμένα, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ στόμα· ἀντὶ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν ὑπάρχει ἐκατέρωθεν τῆς ῥινὸς γραμμὴ διήκουσα μέχρι τῶν ὠτων καὶ χωρίζουσα οὕτω τὸ μέτωπον, ὅπερ προέχει, ἀπὸ τοῦ λοιποῦ προσώπου.

Τὸ ἄλλα ἐν ταῖς περὶ τὴν Πάρῳ νήσοις ἀνακαλυφθέντα εἰδῶλια, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνέρχεται εἰς 46 (τάφ. 21. 24. 77. 100. 103. 117. 121. 127. 129. 137. 139 καὶ ἐν ἐκ τῶν χωμάτων Καμαρίου), εἶναι μᾶλλον ἢ ἥττον ἄμορφα· τὰ κυριώτερα σχήματα αὐτῶν εἶναι συνηνωμένα ἐπὶ τοῦ πίνακος 11, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ὑπ' ἀρ. 2 καὶ ἐν τῶν πλακωτῶν χαλικίων τοῦ τάφου 137, ἅτινα πιθανῶς δεόν νὰ θεωρηθῶσιν ὡσαύτως ὡς εἰδῶλια. Τὸ ἐν συγχρίσει πρὸς τὰ ἄλλα τοῦ πίνακος τούτου

τελειότερον ειδώλιον είναι τὸ ὑπ' ἀρ. 6, τὸ ὁποῖον εἶναι δυστυχῶς ἀκέφαλον, καὶ πιθανῶς ἀκέφαλον κατετέθη εἰς τὸν τάφον· αἱ χεῖρες καὶ ἐπ' αὐτοῦ δὲν εἶναι πλαστικῶς μεμορφωμένοι, αἱ δὲ κνήμαι λείπουσιν ὅλως, ἡ κεφαλὴ ὅμως ἴσως δὲν ἦτο ἀπλή ραβδοειδῆς ἐξοχή¹.

Ὅπως δὲ τὰ δύο ειδώλια τοῦ τάφου 14 ὁμοιάζουσιν ἀλλήλοις καὶ φαίνονται ἔργα τῆς αὐτῆς χειρὸς, οὕτω καὶ ἐκ τῶν ἀμόρφων τὰ ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἀνακαλυφθέντα συγγενέουσιν τὰ πλεῖστα ἀλλήλοις καὶ καθιστῶσι πιθανόν, ὅτι ἐποιήθησαν συγχρόνως καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου. Οὕτω ἐν τῷ τάφῳ 103, ἐξ οὗ προέρχεται καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 6, ἀνεκαλύφθησαν δεκατρία ἄλλα ειδώλια, τούτων δὲ τὰ ἑνδεκά εἶναι ἐνὸς τύπου, οὗ δείγματα ἀπεικονίζονται ὑπ' ἀρ. 4 καὶ 10. Ἐπίσης ἐν τάφῳ 117 ἀνεκαλύφθησαν δεκατρία ειδώλια, ὧν τὰ ἐξ ἐνὸς τύπου (δείγματα ὑπ' ἀρ. 1. 5. 9), τὰ δύο ἐκ τοῦ τάφου 127 ειδώλια εἶναι ἀμφότερα ὅμοια τῷ ὑπ' ἀρ. 18, ὡσαύτως δὲ ὅμοια ἀλλήλοις εἶναι τὰ δύο ἐκ τάφου 139, ὧν τὸ ἐν ἀπεικονίζεται ὑπ' ἀρ. 19.

Ἐπὶ πλείονων ειδωλίων, τῶν τε τελειότερων καὶ τῶν ἀμόρφων, σώζονται λείψανα χρωματισμοῦ, δυστυχῶς ὅμως οὐχὶ πολλὰ· ἀνωτέρω (σ. 188) εἶπομεν ὅτι ἐπὶ τοῦ ειδωλίου πίν. 10 ἀρ. 1 διακρίνονται μεταξὺ τῶν μαστῶν ἴχνη χρώματος ἰώδους, ἅτινα ἴσως προέρχονται ἀπὸ ὄρου γραπτοῦ. Ἐπίσης ἀνεφέραμεν ἤδη ὅτι ἐπὶ τοῦ πίν. 10, 4 ἐν τῇ θέσει τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ ὑπάρχει στιγμὴ μέλαινα· πλὴν τούτου διακρίνονται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς παρεῖας τοῦ ειδωλίου τούτου καὶ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ ἴχνη ἀμυδρὰ χρώματος ἐρυθροῦ. Ἐπὶ τοῦ ειδωλίου δὲ πίν. 10, 3 ὑπάρχουσιν ἴχνη ὡσαύτως ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς παρεῖας καὶ πρὸς τὸ μέτωπον. Ἐκ τῶν ἀμόρφων ειδωλίων τὸ πίν. 11, 16 σώζει ἴχνη ἐρυθροῦ χρώματος ὡσεὶ λείψανα ταινίας κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ραβδοειδοῦς κεφαλῆς (τὸν λαιμόν), τὸ δὲ πίν. 11, 18 φέρει κατὰ τὸ μέσον τῆς ραβδοειδοῦς κεφαλῆς οἶονεὶ ταινίαν χρώματος πάλιν ἐρυθροῦ, κατωτέρω αὐτῆς κατὰ τὸν λαιμόν ἄλλα λείψανα καὶ πλείονα ἔτι κατὰ τὸ ἄκρον, ἕπερ φαίνεται νὰ ἦτο ὅλως ἐρυθρόν. Ἐκτὸς

τούτων σώζουσιν ὀλίγα λείψανα χρώματος ἐρυθροῦ δύο ἄλλα ειδώλια. Ὅμοια λείψανα χρωματισμοῦ, καὶ πολλάκις ἔτι σαφέστερα, παρατηρήθησαν ἤδη συχνὰ ἐπὶ ἀρχαιοτέρων εὐρημάτων. Ὡς φαίνεται δὲ τὸ μὲν μέλαν χρῶμα μετεχειρίζοντο ὅπως δηλώσωσι ἡ ἐξάρωσι λεπτομερείας τοῦ σώματος, πρὸ πάντων τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ δὲ ἐρυθρόν δεικνύει πρὸς τίνα σκοπὸν ἦσαν προσωρισμένοι οἱ ἐν τοῖς τάφοις ἀνακαλυπτόμενοι βῶλοι ἐρυθροῦ χρώματος. Ὁ Blinkenberg¹ φρονεῖ ὅτι οἱ νησιῶται τῆς κυκλαδικῆς ἐποχῆς ἔστιζον τὸ σῶμά των, ὅπως πολλοὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος ἔπραττον, ἀληθῶς δ' εἰς τινὰς περιπτώσεις φαίνεται ὅτι ἔχει δίκαιον· εἰς ἄλλας ὅμως πιθανώτερος εἶναι ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματος, ὑπὲρ ταύτης δὲ τῆς υποθέσεως συνηγορεῖ, ὡς ὀρθῶς παρατήρησεν ἤδη ὁ Wolters², καὶ ἡ συγχὴ εὐρεσις τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἐν τοῖς τάφοις· διότι τούτο ἀποδεικνύει ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ σώματος γραφόμενα κοσμήματα εἶχον ἀνάγκην ν' ἀνανεώνωνται.

Τὰ εἰς τοὺς τελειότερους τύπους ἀνήκοντα ειδώλια παριστῶσι πάντα γυναῖκας· περὶ δὲ τῶν ἐν πίνακι 11 δὲν δυνάμεθα ἐννοεῖται ν' ἀποφανθῶμεν, πλὴν μόνον περὶ τοῦ ὑπ' ἀρ. 6· διότι τοῦτο ἀποδεικνύεται γυναικεῖον ἐκ τῆς παραβολῆς αὐτοῦ πρὸς τὰ δύο ὑπὸ Wolters καὶ Löwy δημοσιευθέντα³. Ἐπίσης ὅμως γυναικεῖον φαίνεται καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 20, διότι ἐπὶ τοῦ κάτω μέρους αὐτοῦ διακρίνεται, ἂν καὶ ἐλαφρῶς ἐγκεχαραγμένον, τρίγωνον, ἕπερ εἰκονίζει γυναικεῖον αἰδοῖον. Ἐκ τούτου ἀκολουθεῖ ὅχι μόνον ὅτι καὶ τῶν ἀμόρφων ειδωλίων πολλὰ παριστῶσι γυναῖκας, ἀλλ' ὅτι παριστῶσι καὶ γυναῖκας γυμνίας, ὅπως τὰ τοῦ πίνακος 10.

Τὰ ἔχοντα τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους ειδώλια γνωστὸν εἶναι ὅτι θεωροῦνται γενικῶς ὡς ἀπομιμήσεις τῆς βαβυλωνίας θεᾶς τῆς γονιμότητος ἐκ-θλιβούσης γάλα ἐκ τῶν ἑαυτῆς μαστῶν⁴. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ ὅτι τὰ ειδώλια δὲν πιέζουσι τοὺς μαστούς των, διότι αἱ χεῖρες εἶναι τεθειμέναι κάτω

¹ E. ἀ. σ. 45 κέξ.

² Athen. Mitth. 1891 σ. 58.

³ Ἀνωτ. σ. 195 σημ. 1.

⁴ Ὅρα Blinkenberg E. ἀ. σ. 12 καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ αὐτ. σημ. 2 ἀναφερομένους. Τὴν γνώμην ταύτην συνεμερίσθη ἄλλοτε καὶ ἐγώ, νῦν ὅμως φρονῶ ὅτι ἀπέδειξεν ὁ Reinach, La sculpture en Europe avant les influences gréco-romaines, σ. 91 κέξ., ἐπαρκῶς ὅτι ἡ θέσις τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ στήθους οὐδεμίαν βαθυτέραν ἔνοιαν ἔχει.

¹ Πρὸς τὸ ἐξ Ἀμοργοῦ ειδώλιον Athen. Mitth. σ. 51 (Wolters). Ὅμοιον, ἀλλ' ἀκέφαλον καὶ τοῦτο, εἶναι τὸ ἐκ Πάρου, Archäol. - epigr. Mitth. aus Oesterreich, XI σ. 152, εἰκ. 1 (Löwy).

τῶν μαστῶν, καὶ τὰ σπάνια ἀνδρῖκὰ εἰδώλια, τὰ ἐν τοῖς αὐτοῖς τάφοις μετὰ τῶν γυναικειῶν εὐρισκόμενα, ἔχουσιν ἀκριβῶς οὕτω τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους κειμένας· ὥστε οἱ ποιήσαντες αὐτὰ τεχνῖται βεβαίως οὐδεμίαν σημασίαν ἀπέδιδον εἰς τὴν θέσιν ταύτην τῶν χειρῶν, τοῦλάχιστον οὐδεμίαν σημασίαν σχέσιν ἔχουσιν πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν φύσιν τῶν γυναικῶν. Ὁρθότερα ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται νεωτέρα τις γνώμη¹, ὅτι δηλαδὴ τὰ γυναικεῖα εἰδώλια εἶναι εἰκόνες τῆς Ἀστάρτης ἐν Ἄδου καὶ ὅτι ἡ γυμνότης αὐτῶν καὶ ἡ θέσις τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ στήθους οὐδὲν ἄλλο δηλοῦσιν ἢ ὅτι ἡ θεὰ παριστᾶται νεκρά· ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν βαβυλωνιακὸν μῦθον ἡ Ἀστάρτη καταβᾶσα εἰς τὸν Ἄδην ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἡ κατάθεσις τῶν εἰκόνων αὐτῆς εἰς τοὺς κυκλαδικούς τάφους εἶναι, κατὰ τὸν Reichel, τεκμήριον πίστεως εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ἡ γνώμη αὕτη δὲν στηρίζεται· διότι εἶδομεν ὅτι οἱ νησιῶται ἔθαπτον τοὺς νεκρούς των κατὰ τρόπον ἀκριβῶς ὠρισμένον, ἐὰν δὲ ἤθελον νὰ παραστήσωσι τὴν ὑπ' αὐτῶν λατρευομένην θεὰν νεκράν, ἀναμφιβόλως δὲν θὰ ἐξέλεγον ἄλλο σχῆμα ἢ τὸ παρ' αὐτοῖς ἀρχαίῳθεν καθιερωμένον. Πρὸς τοῦτο τὸ σχῆμα ὅμως ἐλάχιστα συμφωνεῖ καὶ ἡ τοῦ ὄλου σώματος τῶν εἰδωλίων στάσις καὶ ἡ κανονικὴ τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ στήθους θέσις.

Ὁμοίως δὲν τεκμηριοῖ βαβυλωνιακὴν ἐπίδρασιν ἡ γυμνότης τῶν εἰδωλίων· διότι εἶδομεν ὅτι γυμνὰ ὑποτίθενται καὶ τινὰ τοῦλάχιστον τῶν μᾶλλον ἢ ἥττον ἀμόρφων, περὶ τούτων δὲ οὐδεὶς βεβαίως θὰ παραδεχθῆ, ὅτι ἐποιήθησαν κατ' ἀπομίμησιν βαβυλωνιακῶν προτύπων· ἀναμφιβόλως εἶναι γνήσια προϊόντα τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος τῶν νησιωτῶν καὶ ἔχουσι πολὺ μεγαλειτέραν ὁμοιότητα πρὸς εἰδώλια τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Πρωσσίας ἢ πρὸς βαβυλωνιακὰ ἢ γυμνότης των δὲ πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ ὅπως ἡ γυμνότης τῶν γυναικῶν ἐπὶ ἀγγείων τοῦ Διπύλου² ἢ τῶν ἐξ Ὀλυμπίας παναρχαίων πηλίνων εἰδωλίων³, ὅτι δηλαδὴ οἱ τεχνῖται ἤθελον νὰ παραστήσωσιν ἀπλῶς εἰκόνα τῆς γυναι-

κὸς μετὰ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς γνωρισμάτων καὶ ἐν τῇ ἀπειρίᾳ των παρέστησαν αὐτὴν ὡς ἡδύνατο, χωρὶς νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐσθῆτα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ν' ἀποδίδωσιν εἰς τὴν γυμνότητα ἰδιαιτέραν τινὰ σημασίαν. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι δυνατόν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν βαθμιαίαν ἐξέλιξιν τῶν τύπων ἀπὸ τοῦ μᾶλλον ἀμόρφου μέχρι τοῦ τελειότερου, δὲν βλέπω διὰ τίνα λόγον δὲν πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὰ τελειότερα εἰδώλια παρήχθησαν ἀπὸ τῶν ἀμόρφων κατὰ φυσικὴν τῆς τέχνης πρόοδον⁴. Ταῦτα τὰ τελειότερα εἰδώλια εἶναι ἀληθῆς ὅτι ὁμοιάζουσιν ἐν πολλοῖς πρὸς εἰκόνας θεᾶς γυμνῆς ἀπαντώσης ἐπὶ βαβυλωνιακῶν κυλίνδρων· ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅμως ἡ ὁμοιότης αὕτη δὲν μοι φαίνεται τόσο μεγάλη, ὥστε νὰ παραδεχθῶμεν ἐξάπαντος στενοτάτην συγγένειαν μεταξὺ τῶν νησιωτικῶν εἰδωλίων καὶ τῶν εἰκόνων τῆς βαβυλωνίας θεᾶς⁵.

Κατὰ ταῦτα πᾶν συμπέρασμα περὶ τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν τῶν νησιωτῶν ἐκ τῶν βαβυλωνιακῶν μύθων εἶναι λίαν ἀμφίβολον. Ἀμφίβολον πρὸς τούτοις δύναται νὰ θεωρηθῆ καὶ τὸ ὅτι πάντα ἢ τὰ πλεῖστα τῶν γυναικειῶν εἰδωλίων εἶναι εἰκόνες θεῶν· ὁ δὲ Evans³ παραβάλλει αὐτὰ πρὸς ἄλλων χωρῶν ἐντάφια εἰδώλια παριστῶντα δούλους καὶ γυναῖκας τοῦ θανόντος. Ἀλλ' ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν εἰκονίζωσιν, ἐν πράγματι μοι φαίνεται βεβαίως ἀποδεικνυόμενον ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν, ὅτι δηλαδὴ ἡ παρουσία τῶν εἰδωλίων ἐν τοῖς τάφοις δὲν εἶχε τοιαύτην σπουδαιότητα, ὥστε ἐξ αὐτῆς νὰ ἐξαρτᾶται ἡ εὐδαιμονία τοῦ νεκροῦ ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ ἢ ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ εἰς νέαν ζωὴν. Διότι ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀληθές, ἔπρεπε νὰ εὐρίσκωνται εἰδώλια ἐν τοῖς πλείστοις ἢ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς τάφοις· ἢ ποιήσις δὲ τῶν ἀπλουστέρων εἶναι τόσο εὐκόλος καὶ προϋποθέτει τόσο ὀλίγην τεχνικὴν δεξιότητα,

¹ Πρὸς Perrot et Chipiez ἔ. ἀ. VI σ. 737 κέξ.

¹ Reichel, Ueber Vorhellenische Götterkulte, σ. 77 κέξ.
² Πρὸς Furtwängler, Archäol. Zeitung 1885, σ. 136. Perrot et Chipiez, Hist. de l'art VII σ. 174 κέξ.

³ Olympia IV, πίν. 17 ἀρ. 290. 291. Πρὸς καὶ G. Körte, Archäol. Studien Brunn dargebracht, σ. 30.

² Ἰδίως δὲν ἔχει ἐπὶ τῶν κυλίνδρων ἡ θεὰ τὰς χεῖρας πάντοτε ἐπὶ τοῦ στήθους, ὅπως ἔχουσιν αὐτὰς ἕνευ ἐξαιρέσεως τὰ νησιωτικὰ εἰδώλια· ὅρα S. Reinach, Revue archéol. 1895, I σ. 385 καὶ Mé-nant, Recherches sur la glyptique orientale, I σ. 172 κέξ. Ἐν νεωτάτῳ ἄρθρῳ (L'Anthropologie 1898 σ. 26 κέξ.) καὶ ὁ Reinach δὲν θεωρεῖ ἀδύνατον τὸ ἀνεξάρτητον τοῦ κυκλαδικοῦ τύπου ἀπὸ τοῦ βαβυλωνιακοῦ, ἐπίσης ὁ Evans, Cretan Pictographs, σ. 127 κέξ., δὲν παραδέχεται ὅτι τὰ νησιωτικὰ εἰδώλια ἀπομιμοῦνται γαλδικὰ πρότυπα, φρονεῖ ὅμως ὅτι δυνατὴ εἶναι ἡ γαλδικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων, καὶ ὡς πιθανὰς ἐνδείξεις τῆς ἐπίδρασεως ταύτης ἀναφέρει λεπτομερείας τινὰς δευτερευούσης σημασίας.

³ Cretan Pictographs, σ. 130. 131.

ώστε ἕκαστος ἠδύνατο νὰ κατασκευάσῃ ἐν τῷ βίῳ του δεκάδας πολλὰς.

Περὶ τοῦ βίου τῶν νησιωτῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους μόνον εἰκασίας δυνάμεθα νὰ κάμωμεν. Σπόροι ἢ καρποὶ δὲν ἐσώθησαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ γεωργία ἦτο ἄγνωστος. Ἐκ τῶν ὀστῶν δὲ ζῶων, τῶν ἐν Ἀμοργῷ καὶ Πάρῳ εὐρεθέντων, ἐξάγεται ὅτι εἶχον πρόβατα, βοῦς καὶ αἰγας. Βεβαίως ὅμως δὲν ἔζων μόνον ἐκ τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας· ἡ θέσις τῶν κατοικιῶν αὐτῶν καὶ τῶν νεκροταφείων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐγγύτατα τῆς θαλάσσης, ἐνίοτε ἐπὶ βραχυδῶν ἀκρωτηρίων περιωρισμένης ἐκτάσεως καὶ ἐκτεθειμένων εἰς παντοίους ἀνέμους, ἀποδεικνύει ὅτι ἐν τῷ βίῳ τῶν ἡ ἀλιεία δὲν εἶχε μικροτέραν σπουδαιότητα τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας. Τὰ ὄστρακα δέ, ἅτινα ἀνεκαλύφθησαν ἐν Ἀμοργῷ καὶ Πάρῳ, μαρτυροῦσιν ἐν μέρει τί ἠλίευσον. Ἀλλὰ ταῦτα μόνον ἀδύνατον εἶναι νὰ παρείχον διαρκῶς πολλὴν τροφήν εἰς συνοικισμοὺς τόσοσιν πυκνοὺς, ὀλιγανθρώπους μὲν τὸ πλεῖστον, μονίμως ὅμως κατωκημένους· διότι τὰ παράλια τῶν νήσων δὲν εἶναι, σήμερον τοῦλάχιστον, πολὺ πλούσια εἰς μαλάκια τῶν εἰδῶν τούτων, εἰς δ' ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην ἰκανοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ὅπως κορέσῃ τὴν πεῖνάν του. Πλὴν τούτου δέ, ἐὰν ταῦτα ἀπετέλουν μέρος οὐσιῶδες τῆς τροφῆς τῶν, βεβαίως θὰ εὕρισκοντο σωροὶ μεγάλοι ὀστρέων καὶ κογχῶν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει. Ἐπι ὀλιγωτέραν σπουδαιότητα φαίνεται ὅτι εἶχον οἱ ἰχθύες, ὧν οὐδὲν ὄστοῦν ἀνεκαλύφθη· τοῦτο, ἐὰν δὲν εἶναι τυχαῖον, δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ μόνον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ὄστᾶ τῶν ἰχθύων φθειρόνται εὐκολώτερον· διότι ἀλλαχοῦ ἐσώθησαν πολλὰ ὄστᾶ ἰχθύων ἀπὸ παναρχαίων χρόνων. Ἴσως ὀρθότερον εἶναι ὅτι, ἐπειδὴ οἱ ἰχθύες ὅπως καὶ τὰ μαλάκια δὲν εἶναι πολὺ ἀφθονοὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ θαλάσσει, ἡ δὲ ἀλιεία αὐτῶν ἀπαιτεῖ καὶ ἐργαλεῖα ὅπως οὖν περίπλοκα καὶ ἐμπειρίαν οὐχὶ μικράν, οἱ νησιῶται δὲν ἠσχολήθησαν εἰς αὐτὴν ἐνωρὶς καὶ μετὰ ζήλου. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλα θαλάσσια ζῶα, τὰ ὅποια καὶ εὐκολώτερον ἀγρεύονται καὶ ἀφθονώτερα εἶναι καὶ ἡ δὲν ἔχουσιν ὄστᾶ, ἀλλὰ καταναλίσκονται ὀλόκληρα ὥστε οὐδὲν μένει ὑπόλοιπον, ἢ τὸ ὄστοῦν τῶν σύγκειται ἐκ χόνδρου ταχέως φθειρομένου. Τὰ ζῶα

ταῦτα εἶναι τὰ λεγόμενα κεφαλόποδα μαλάκια, ἢτοι πολυπόδες σηπία τευθίδες, ἅτινα εὕρισκονται εἰς πάντα τὰ παράλια, ἀφθονοῦσι δὲ πρὸ πάντων ἐν Ἀντιπάρῳ, τῶν κατοικῶν τῆς ὁποίας ἀποτελοῦσι καὶ σήμερον οὐχὶ εὐκαταφρόνητον πόρον ζωῆς. Ἀλιεύονται δὲ ἢ ἀπὸ λέμβων ἢ ἄνευ λέμβων εἰς ὕδατα ἀβαθῆ καὶ πολλάκις διὰ μόνων τῶν χειρῶν, ἄνευ ἐργαλείου τινός· συνήθως ὅμως μεταχειρίζονται τὰ καμάκια, ἅτινα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ οἱ τριόδοντες ἢτοι αἱ τρίαίνας, ἃς οἱ ἀρχαῖοι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν μετεχειρίζοντο καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων διαφέρουσι μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ἔχουσι τέσσαρας ὀδόντας ἀντὶ τριῶν¹. οἱ ὀδόντες φέρουσιν εἰς τὰ ἄκρα ἄγκιστρα, ὅποια καὶ οἱ τῶν ἀρχαίων τριόδοντες εἶχον² καὶ ἡ τρίαίνα τοῦ Ποσειδῶνος, διὰ τῶν καμακίων δὲ τούτων διαπερῶσι τοὺς πολυπόδας ἅμα ἰδῶσιν αὐτοὺς ἐκτὸς τῆς θαλάμης καὶ ἀνασπῶσι ταχέως ἔξω τῆς θαλάσσης, τὰ δὲ ἄγκιστρα ἐμποδίζουσι τὸ ζῶον ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξολισθήσῃ. Ὅταν ὁ πολυπόδος εὕρισκῆται ἐντὸς τῆς θαλάμης, οἱ ἀλιεῖς ἀνεκαλύπτουσιν αὐτὸν εὐκόλως καὶ τὸν προσελκύουσιν ἔξω εἰσάγοντες εἰς τὸ στόμιον τῆς θαλάμης δόλωμα, τεμάχιον δηλαδὴ ἄλλου πολυπόδος ἢ τοιοῦτό τι προσδεδεμένον εἰς τὸ ἄκρον καλάμου. Ἡ σηπία θεωρεῖται ζῶον πανοῦργον, τοῦ πολυπόδος ὅμως ἡ ἠλιθιότης ἦτο παροιμιώδης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· «πρὸς γὰρ τὴν χεῖρα τῶν διωκόντων βαδίζει καὶ διωκόμενος ἔστιν ὅτε οὐχ ὑποχωρεῖ»³. Ἐν γένει ἡ ἀλιεία αὐτοῦ δὲν εἶναι δύσκολος καὶ ἄνθρωπος ἔχων πεῖρᾶν τινα δύναται πολλάκις ν' ἀγρεύσῃ ἐντὸς ὥρων τὴν τροφήν ἡμερῶν· ξηραίνεται δ' ὁ πολυπόδος εἰς τὸν ἥλιον καὶ διατηρεῖται ἄνευ ἄλλης παρασκευῆς πολὺν χρόνον.

Τούτων οὕτως ἐχόντων δὲ ἀμφιβάλλω ὅτι οἱ νησιῶται τῆς ἐποχῆς, περὶ ἧς ὀμιλοῦμεν, ἐκ τῆς ἀλιείας τῶν κεφαλοπόδων ἐπορίζοντο μέγα μέρος τῆς τροφῆς τῶν⁴. Ὅσονδῆποτε δὲ πρωτογενῆ καὶ

¹ Καὶ ἡ τρίαίνα ὅμως ἔχει ἐνίοτε τέσσαρας ὀδόντας, Antike Denkmäler I πίν. 7, 2 = Journal of hell. Studies XIII σ. 17, εἰκ. 21.

² Πλάτ. Σοφ. 220· ἐχόντων ἐν ἄκροις ἄγκιστρα καὶ τῶν τριόδοντων.

³ Κλέαρχος παρ' Ἀθηναίων VII 317 b. Πρβ. καὶ Lenz, Zoologie der alten Griechen und Römer, σ. 615.

⁴ Κατὰ πληροφορίας, ἃς ὀφείλω εἰς τὸν ἐν Πάρῳ φιλόν μου κ. Ἰωάννην Καμπάνη καὶ αἵτινες βεβαίως δὲν εἶναι ὑπερβολικαί, ἐν Ἀντιπάρῳ ἀλιεύονται σήμερον κατ' ἔτος 25 χιλιάδες περίπου χιλιόγραμμα πολυπόδων (ὀκταπόδων). Οἱ κάτοικοι εἶναι 600 καὶ ἀσχο-

ἀν ὑποθέσωμεν τὴν κατάστασιν αὐτῶν ἐν ἀρχῇ, ἠδύναντο, ἐν ᾧ συνέλεγον παρὰ τὴν παραλίαν ὄστρεα, πορφύρας, πίννας, πεταλίδας, κόγχας, ἐχίνους καὶ τὰ παρόμοια, νὰ συλλαμβάνωσι καὶ πολυπόδας διὰ τῶν χειρῶν ἢ διαπερῶντες αὐτοὺς διὰ τοῦ αὐτοῦ δόρατος, τὸ ὅποιον καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν μετεχειρίζοντο. Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν ἔκτοτε ἤδη προέβησαν εἰς τὴν κατασκευὴν καμακίων μετὰ πλειόνων ὀδόντων, τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν εἶναι ἀπίθανον· ἴσως μάλιστα ὑπάρχουσι λόγοι καθιστῶντες αὐτὸ λίαν πιθανόν¹. Διὰ τὰ ἄλλα μαλάκια δὲν εἶχον συνήθως ἀνάγκην ἰδίου ἐργαλείου ἢ ἠδύνατο ὁ τριόδους νὰ χρησιμεύσῃ καὶ πρὸς ἄγραν ὄχι μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἰχθύων ἔτι· αἱ μύραινα μάλιστα καὶ οἱ γόγγροι ἀλιεύονται συνήθως διὰ τριόδοντος εἰς ὕδατα ἀβαθῆ περὶ τὰς θαλάμας τῶν πολυπόδων, ἐξ ὧν τρέφονται².

Οὕτω ὁ τριόδους ἢ μορφή τις ἀρχαϊκώτερα τοῦ τριόδοντος ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὸ κύριον, μᾶλλον δὲ τὸ μόνον ὄπλον καὶ σύμβολον τοῦ ἀλιέως, ὅστις κρατῶν αὐτὸ ἐν χερσὶ καὶ ἐπὶ τῆς μικρᾶς λέμβου του ἰστάμενος ἢ γυμνὸς ἐν τῷ ὕδατι βαδίζων, σιωπηλὸς καὶ τὸν νοῦν προσέχων, ἀνίχνευε τὸ θήραμά του ἕτοιμος νὰ διατρυπήσῃ αὐτὸ διὰ τῆς αἰχμῆς. Ὑπὸ τοιαύτας δὲ συνθήκας βίου καὶ διαίτης ἔζων, ὑποθέτω, οἱ λαοί, οἵτινες διὰ τῆς τρια-

λοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, ἀμπελοργίαν, κτηνοτροφίαν, ἀλιείαν ἰχθύων καὶ τινες εἰς τὰ μεταλλεῖα· εἰς τὴν ἀλιείαν δὲ τῶν πολυπόδων ἠσχολοῦντο πέρυσι τακτικῶς ὀκτὼ μόνον λέμβοι, ὧν τὸ προῖόν ἐργαζομένων ἕνεκα τοῦ χειμῶνος καὶ τῶν ἐορτῶν διακοσίας ἡμέρας τὸ ἔτος ὑπολογίζεται εἰς 12 χιλ. χιλιόγραμμα, εἰς ἄλλα δὲ τόσα περίπου τὸ προῖόν τῆς ἐργασίας τῶν ἀπὸ ξηρᾶς, εὐκαιρίας τυχούσης, ἀκαταποδολογούντων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἐν τῇ κυκλαδικῇ ἐποχῇ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ἦτο πυκνότερος τοῦ σημερινοῦ, τοῦναντίον ἀραιότερος, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν Ἀντιπάρῳ κατῶνον τότε ἑκατὸν περίπου οἰκογένειαι· ἐὰν δ' αὐταὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀλιείαν τῶν πολυπόδων μετὰ ζήλου ἴσου τῷ τῶν σημερινῶν κατοίκων, ἠλίευν ἑκάστη 250 χιλιόγραμμα κατ' ἔτος. Πρέπει ὅμως νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὀλιγώτερον, ὡς εἶναι πιθανώτατον, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ εἰς ἄλλα ἔργα ἐπιτιθέμενοι καὶ πολὺ ἀπειρότεροι ὄντες τῆς ἀλιείας τῶν ἰχθύων κατεγίνοντο μᾶλλον εἰς τὴν τῶν πολυπόδων ἔπειτα δ' ὅτι πιθανῶς οἱ πολυπόδες, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ μαλάκια, ἦσαν τότε ἀφθονώτεροι ἢ σήμερον.

¹ Ἐν Φαιστῷ τῆς Κρήτης ἀνεκαλύφθη ὁμοῦ μετ' εἰδωλίων νησιωτικῶν αἰχμῆ χαλκῆ δόρατος διπλῆ, Evans, Cretan Pictographs, σ. 136 εἰκ. 139. Τρίαίαν δ' ἔχουσαν δύο μόνον ὀδόντας κρατεῖ ἐπὶ δακτυλιοῦ (S. Reinach, Pierres gravées, πίν. 124, 47) νέος φορῶν κράνος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ γυμνὸς κατὰ τὰ ἄλλα, καθήμενος δ' ἐπὶ βράχου καὶ ἔχων ἐν τῇ ἀριστερᾷ ἰχθύν. Ὁμοίως εἰκονίζεται ἀλιεῖα ἐν τῷ Νείλω διὰ καμακίου ἔχοντος δύο αἰχμὰς παρὰ Maspero, Hist. ancienne des peuples de l'Orient, I σ. 297.

² Lenz, ἔ. ἀ. σ. 615.

νης ἐφαντάσθησαν ὠπλισμένον καὶ τὸν μέγαν δαίμονα τῆς θαλάσσης, τὸν βλοσυρὸν δεσπότην τῶν ὕδατων καὶ παντὸς ἐμφύχου ἐν αὐτοῖς¹. Ὡσαύτως δ' ἐκ τοιοῦτου βίου ἐξηγεῖται καὶ ἡ μεγίστη σπουδαιότης, ἣν τὰ θαλάσσια ζῶα — ἐν τοῖς πρώτοις τὰ κεφαλόποδα, ἐλάχιστα δ' οἱ ἰχθύες — ἀπέκτησαν ἐν τῇ τέχνῃ πρὸ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς καὶ κατ' αὐτήν. Ὑπάρχουσι μάλιστα ἐνδείξεις, ὅτι οἱ πολυπόδες ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς μυθολογίας τῶν Ἑλλήνων².

Ἐννοεῖται ὅτι ὁ βίος δὲν ἦτο οὔτε ἐν πάσαις ταῖς νήσοις οὔτε ἐν μιᾷ ἐκάστη ἐντελῶς ὁμοειδῆς· πολλὰ οἰκογένειαι βεβαίως ἠσχολοῦντο μᾶλλον εἰς τὴν γεωργίαν, ἄλλαι ὅμως πρέπει νὰ ἦσαν ἐλάχιστα γεωργικαί· αὐταὶ ἔζων ἐκ τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἀλιείας. Ἐνεκα τούτου δὲν εἶναι παράδοξον, ὅτι πολλοὶ τάφοι εὐρίσκονται ἀκριβῶς ἐπὶ ἀκτῶν καὶ νησιδρίων ἢ ὄλως ἢ σχεδὸν ἀκατοικήτων ὄχι μόνον σήμερον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ὁ πληθυσμὸς ἐν τῇ κυκλαδικῇ ἐποχῇ ἦτο πυκνότερος ἢ κατόπιν· διότι αἱ πρὸς γεωργίαν ἦττον κατάλληλοι μικραὶ νῆσοι ἦσαν λίαν κατάλληλοι πρὸς νομὴν αἰγῶν καὶ ἀλιείαν μαλακίων, μάλιστα δὲ ὅσον ἐρημοτέρα ἦτο ἀκτὴ τις, τόσον μᾶλλον περιζήτητος καθίστατο· διότι εὐκολώτερον παρείχε τροφήν εἰς ὀλίγας οἰκογενεῖας παρ' αὐτὴν οἰκούσας. Περὶ τῆς πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν μόνον ἐκ τοῦ συνόλου τῶν νεκροταφείων·

¹ Συχνὰ ὑποτίθεται ὅτι ἡ τρίαίνα συνδέεται μετὰ τῆς ἀλιείας τῶν θύνων, ἢ σπουδαίτης ὅμως ταύτης βεβαίως οὔτε τόσον γενικὴ ἦτο οὔτε εἰς τόσον παλαιὸς χρόνος ἀνέρχεται, ἐνῷ ἡ τρίαίνα εἶναι προφανῶς σύμβολον τοῦ Ποσειδῶνος πανάρχαιον. Ὁ δὲ Walters (Journal of hell. Studies XIII σ. 13 κέξ.) φρονεῖ ὅτι ἡ τρίαίνα ἀρχικῶς οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ σκῆπτρον, ὅποτον φέρουσιν ἄλλοι θεοί, ἐπιστεφόμενον δι' ἄνθους λωτοῦ, καὶ ὅτι πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ σκῆπτρου τοῦ Διὸς καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἄλλο σύμβολον τοῦ Ποσειδῶνος, τὸν θύνον, τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ προσέλαβε τὴν μορφήν τριόδοντος. Τὴν θεωρίαν ὅμως ταύτην προβάλλει καὶ αὐτὸς ὁ Walters μετὰ δισταγμοῦ.

² Ἀθήναιος VII 317 b. «περὶ δὲ Τροίζηνά τὸ παλαιόν», φησὶν ὁ αὐτὸς Κλέαρχος, «οὔτε τὸν ἱερόν καλούμενον πολυποῦν οὔτε τὸν κωπηλάτην νόμιμον ἦν θηρεύειν». Κατὰ δὲ τὸν Roscher (Lexikon der Myth. I σ. 142) λίαν πιθανόν εἶναι ὅτι εἰς τὴν γέννησιν τῶν μύθων περὶ πολυχείρων θαλασσίων δαιμόνων, οἷος ὁ ἐκατόγχειρ Βριάρεως, συνετέλεσαν καὶ οἱ πολυπόδες, οἵτινες οὐχὶ σπαγγίως γίνονται μεγάλη θηρία λίαν ἐπικίνδυνα εἰς τοὺς δύτας, οὗς περιβάλλουσι διὰ τῶν πλοκάμων των καὶ πνίγουσιν. Ἴδε καὶ Lenz ἔ. ἀ. σ. 618 κέξης. — Λυποῦμαι ὅτι δὲν ἤδυνήθη νὰ ἴδω τὴν διατριβὴν τοῦ Tümpel, Der Mykenische Polyp und die Hydra (Festschrift für Overbeck, 1893).

ἐὰν δὲ ληφθῶσι ὑπ' ὄψιν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἐκάστῃ ἀνακαλυφθέντων τάφων καὶ ὁ μακρὸς χρόνος, ὃν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διήρκεσεν ὁ κυκλαδικὸς πολιτισμὸς, δὲν φαίνεται στηριζομένη ἢ γνώμη, ὅτι αἱ νῆσοι κατ' ἄνωγον τότε πυκνότερον ἢ ἐν πάσῃ μεταγενεστέρᾳ ἐποχῇ.

6. Χρονολογία τῶν εὐρημάτων. Ἔθνολογία.

Ὅτι ὁ χρόνος, ὃν πληροῖ ἡ ἐποχὴ τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ, ὑπῆρξεν ἰκανῶς μακρὸς, δυσκόλως δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ. Ἡ ἀπὸ τῶν ἀτελεστέρων ἔργων τῆς κεραμεικῆς πρόοδος πρὸς τὰ τελειότερα ἐχρηιάσθη βεβαίως χρόνον ἵνα συντελεσθῇ, τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν μαρμαρίνων εἰδωλίων. Ἐπίσης τὰ δύο ἐξ Ἀμοργοῦ ἐγχειρίδια δὲν φαίνονται, ὑπὸ τυπολογικὴν ἔποψιν, σύγχρονα ἀλλήλων· τοῦ ἐν πίν. 12, 6 ὁ τύπος εἶναι ὁ ἀπλούστατος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀρχαιότατος, ὁ δὲ τοῦ πίν. 12, 8 νεώτερος, ὡς μᾶλλον ἀνεπτυγμένος. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἂν καὶ αἱ διαφοραὶ εἶναι προφανεῖς, ὅμως δύσκολον εἶναι νὰ διακριθῶσι πλείονες χρονολογικαὶ περιόδοι καὶ νὰ κατανεμηθῶσιν εἰς αὐτάς τὰ εὐρήματα μετ' ἀσφαλείας· διότι τὸ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης συχνὰ παρατηρούμενον, ὅτι τρόποι ἐργασίας καὶ τύποι ἀρχαιότεροι ἐξακολουθοῦσιν ἐπὶ πολὺ νὰ συνυπάρχωσι μετὰ τρόπων καὶ τύπων νεωτέρων καὶ τελειοτέρων, τοῦτο φαίνεται συνέβαινε, μάλιστα ἐν μείζονι ἴσως μέτρῳ, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν. Περὶ τῆς διαφορῆς ποιότητος τῶν ἐκ τῶν τάφων τῆς Πάρου ἀγγείων καὶ τῶν ἐν τοῖς ἐρείπιοις τοῦ Πύργου ἀνακαλυφθέντων ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω καὶ εἶδομεν ὅτι πιθανῶς δὲν προέρχεται ἐκ χρονολογικῆς διαφορᾶς· ἐν τῷ νεκροταφείῳ δὲ Καψάλων τῆς Ἀμοργοῦ, ἐν ᾧ ἀνεκαλύφθη ἡ χαλκῆ λαβὴ καὶ τὸ μαχαίριον πίν. 12, 3 καὶ τὸ ἀγγεῖον πίν. 9, 25, ἐφ' οὗ φαίνονται τὰ ἴχνη τοῦ τροχοῦ, ἐν νεκροταφείῳ δηλαδὴ τὸ ὁποῖον κατὰ ταῦτα ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐν τῶν νεωτάτων, τὰ ἔργα τῆς κεραμεικῆς ἦσαν ἐπίσης βαναυσικά, ὅπως καὶ τὰ πλεῖστα τῶν λοιπῶν νεκροταφείων τῆς αὐτῆς νήσου· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ τροχοποίητον ἀγγεῖον δὲν ὑπερέχει τοῦ πολλοῦ πλήθους τῶν ἄλλων κατὰ τὴν τεχνικὴν τελειότητα. Ἐν

γένει πῶσον μακρὸν χρόνον διασώζονται ἐνίοτε σχήματα καὶ τρόποι ἐργασίας παλαιότεροι ἀποδεικνύονται ἐκ τούτου, ὅτι μεταξὺ τῶν ἐν Σαλαμῖνι ἐντὸς τάφων τῆς νεωτάτης μυκηναϊκῆς περιόδου ἀνακαλυφθέντων ἀγγείων ὑπάρχει καὶ ἐν πῶμα πυξίδος (εἰκ. 14) ὅμοιον τοῖς ἐκ τῶν κυκλαδικῶν τάφων¹.

14

Ὡσαύτως δὲν μοι φαίνεται ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμεύσωσιν οἱ διάφοροι τύποι τῶν εἰδωλίων ὡς κριτήρια ἀρχαιότερων ἢ νεωτέρων χρόνων. Ἐν τῷ νεκροταφείῳ Γλυφῶν τῆς Πάρου εὐρομεν ἐντὸς μὲν ἑνὸς τάφου τὸ εἰδωλίον πίν. 10, 4, ἐντὸς δὲ δ' ἄλλων τέσσαρα ἄμορφα· τὸ ὅλον νεκροταφεῖον ὅμως ἦτο τόσον μικρὸν καὶ οἱ τάφοι οὕτω πλησίον ἀλλήλων κανονικῶς ἐν δύο γραμμαῖς διατεταγμένοι καὶ ἡ κατασκευὴ πάντων οὕτως ὅμοια, ὥστε ἀδύνατον εἶναι νὰ ὑπῆρχε μεγάλη χρονολογικὴ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν. Ἐτι ὀλιγώτερον δὲ δύναται νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν τὰ χαλκᾶ πράγματα· διότι καὶ ὀλίγα εἶναι καὶ ἡ ἐργασία αὐτῶν ὁμοειδῆς καὶ οἱ τύποι, ὡς φαίνεται, μᾶλλον μακρόβιοι².

Ἀλλὰ καὶ ὁ γενικὸς ὀρισμὸς τῆς ἡλικίας τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι δυνατός μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος· οὐχ ἦττον ὑπάρχουσιν ἰκανοὶ λόγοι πείθοντες ὅτι ἤκμασε κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς τρίτης πρὸ Χρ. χιλιετηρίδος, ἂν καὶ δυνατόν

¹ Ἀνάλογος εἶναι ἡ ἀνακάλυψις ἐν Ἀθήναις καὶ Σαλαμῖνι (Brückner καὶ Pernice, Athen. Mitth. 1893 σ. 138, 139), ἐν Ἐλευσίνι (Σκιας, Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1898, σ. 105, 115) καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ ἐντὸς τάφων τῆς ἐποχῆς τοῦ Διπύλου ἀγγείων, ἅτινα καὶ ἔνεκα τοῦ πληθοῦ καὶ ἔνεκα τοῦ τρόπου τῆς διακοσμῆσεώς των συγγενέουσι πολὺ περισσότερο μετὰ τῶν πρώτων μυκηναϊκῶν ἀγγείων (Θορικοῦ, Ἀφιδῶν) ἢ μετὰ τῶν τοῦ Διπύλου.

² Πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν ἐν τῷ κειμένῳ εἰρημένων ἀναφέρω ὡς παράδειγμα καὶ τὸν τάφον 14. Τὸ εἰδωλίον πίν. 10, 1 φαίνεται ἀρχαιώτερον τῶν εἰδωλίων πίν. 10, ἀρ. 2, 3 καὶ τὸ ἐγχειρίδιον πίν. 12, 8 εἶναι κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ κ. Χρηστομάνου ἐκ καθαροῦ χαλκοῦ, ἐνῶ ἄλλα χαλκᾶ περιέχουσι πολὺν κασσίτερον· τὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου ὅμως ἀγγεῖον πίν. 9, 21 εἶναι ἴσως τὸ τελειότερον τῶν ἐν Ἀμοργῷ ὑπ' ἑμοῦ ἀνακαλυφθέντων. Ποῦ πρέπει νὰ κατατάξωμεν νῦν τὸν τάφον, μεταξὺ τῶν ἀρχαιότερων ἢ μεταξὺ τῶν νεωτέρων;

είναι νὰ κατέρχεται ἐνιαχοῦ ἢ ἐποχὴ μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς δευτέρας¹.

Ὡς πρὸς τὸ ἐθνολογικὸν δὲ ζήτημα, τὸ σκότος, τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὴν ἐποχὴν ταύτην, εἶναι πολὺ πυκνότερον καὶ δὲν φαίνεται δυνατὸν νὰ διαλυθῇ διὰ τῶν ὑπαρχόντων μέσων. Γνωστὸν εἶναι ὅτι πλεῖστοι τῶν ἀρχαιολόγων ἀπέδιδον ἢ ἀποδίδουσι τοὺς κυκλαδικούς τάφους εἰς τοὺς Κᾶρες, τὴν γνώμην των δὲ ταύτην στηρίζουσιν ἐπὶ χωρίου τοῦ Θουκυδίδου (I 8), ἐν ᾧ ὁ ἱστορικὸς ἀναφέρει, ὅτι καθαίροντες οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Δῆλον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἀνασκάπτοντες τοὺς τάφους αὐτῆς εἶδον ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν νεκρῶν ἦσαν Κᾶρες· «Δήλου γὰρ καθαίρομένης ὑπὸ Ἀθηναίων ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ καὶ τῶν θηκῶν ἀναιρεθειῶν, ὅσαι ἦσαν τῶν τεθνεώτων ἐν τῇ νήσῳ, ὑπὲρ ἡμισυ Κᾶρες ἐφάνησαν, γνωσθέντες τῇ τε σκευῇ τῶν ὄπλων ξυντεθαμμένη καὶ τῷ τρόπῳ, ᾧ νῦν ἔτι θάπτουσι». Τοῦναντίον ὁ Blinkenberg, ἐν σ. 59 κέξ. τῆς πλειστάκις μνημονευθείσης ἐξαιρέτου αὐτοῦ διατριβῆς, πρῶτον ἀμφιβάλλει ὅτι ὁ Θουκυδίδης ὁμιλεῖ περὶ τάφων τοῦ εἶδους τούτου· ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὑποτεθῇ, λέγει, βέβαιον τοῦτο, πάλιν οὐδὲν ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Θουκυδίδης δὲν ἐπλανήθη ὑπὸ «ἀναλογιῶν ἐπιπολαίων». Ἐγὼ ὡς πρὸς τὸ πρῶτον πιστεύω ὅτι ἡ γνώμη τῶν πλείστων εἶναι ἢ πιθανωτέρα· διότι ὁ ἱστορικὸς ὀνομάζει τοὺς τάφους θήκας², διότι μνημονεύει ὄπλα εὐρισκόμενα ἐν αὐτοῖς³ καὶ διότι ὡς ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ σαφῶς ἐξάγεται, οἱ νεκροὶ ἦσαν τεθαμμένοι κατὰ τρόπον ἀσυνήθη παρ' Ἑλλησι. Τὰ τρία δὲ ταῦτα γνωρίσματα ἀνευρίσκομεν ἐν ταῖς νήσοις πρὸ πάντων ἐν τοῖς τάφοις, περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος· διότι ἂν καὶ δὲν ἀνεκαλύφθησαν ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου καὶ τῶν δύο ἄλλων παρ' αὐτὴν

¹ Ὁ Blinkenberg σ. 54 κέξ. παραδέχεται ἡλικίαν τῶν τάφων κατὰ τὰ νεώτερα. Καὶ οὕτως ὁμοίως ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ σχετικῶς μεγάλη ποσότης τοῦ κασσιτέρου, ἣν περιέχουσι τὰ χαλκᾶ (ψέλιον, μαχαίριον πίν. 12, 3, σμίλη) ἐν χρόνοις τόσοσιν ἀρχαίοις. Ὁ Bent (Ε. ἀ. σ. 52) λέγει ὅτι ἀνεκάλυψεν ἐν Ἀντιπάρῳ a band of bronze with about seventy-five per cent of copper in it, δὲν σημειοῖ ὁμοίως τὴν ποσότητα τοῦ κασσιτέρου.

² Ἴδε Furtwängler καὶ Löschke, Myk. Vasen σ. VI, σημ. 2.

³ Ἀναμφισβήτητόν μοι φαίνεται, ὡς ἡρμήνευσεν ἤδη ὁ U. Köhler (Athen. Mitth. 1878 σ. 10. 11), ὅτι κατὰ τὸν Θουκυδίδην οἱ τάφοι ἐγνωρίσθησαν ὡς καρικοὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν ὄπλων, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκ τοῦ ἐθίμου τῆς καταθέσεως ὄπλων εἰς αὐτοὺς ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ τρόπου τῆς ταφῆς.

κειμένων νήσων ὄπλα, ὁμοίως οὐδὲν κωλύει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐν Δήλῳ συνέβαιεν ὅτι ἐν Ἀμοργῷ, ἔνθα αἱ αἰχμαὶ δοράτων καὶ τὰ ἐγχειρίδια δὲν εἶναι σπάνια. Ἄλλο ὁμοίως εἶναι τὸ ζήτημα, ἐὰν τὸ ἐκ τῶν τάφων τούτων συμπέρασμα τοῦ Θουκυδίδου εἶναι ὀρθόν, φρονῶ δ' ὅτι δικαίως ὁ Blinkenberg ἀρνεῖται εἰς αὐτὸ πᾶσαν ἀποδεικτικὴν σημασίαν. Ἄλλως εἶναι εὐκόλον νὰ φαντασθῶμεν, τίνι τρόπῳ οἱ καθαίροντες τὴν Δῆλον Ἀθηναῖοι ἐμόρφωσαν τὴν περὶ καρικῆς καταγωγῆς τῶν τάφων γνώμην των, ἣν ἀπεδέχθη ὁ Θουκυδίδης. Οἱ σκελετοὶ τῶν κυκλαδικῶν τάφων πρὸ 2300 ἐτῶν διετηροῦντο πολὺ κάλλιον ἢ σήμερον καὶ πιθανῶς πολλοὶ τάφοι δὲν εἶχον ἔτι πληρωθῆ γωμάτων (δρα ἀνωτ. σ. 150), ὥστε διεκρίνετο τότε σαφῶς ὅτι οἱ νεκροὶ ἐτάφησαν οἰονεὶ κοιμώμενοι. Τοῦτο ὁμοίως ἐνεποίησε βεβαίως μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀνασκάπτοντας Ἀθηναίους, οἵτινες δὲν ἦσαν συνειθισμένοι νὰ θάπτωσιν οὕτω τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς. Ἄλλο, οὐχὶ μὲν ἐξ ἴσου παράδοξον, οὐχ ἤττον ὁμοίως ἀσύνθητες αὐτοῖς κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ἔθιμον ἦτο ἢ ἐνταφίαισις ὄπλων μετὰ τοῦ νεκροῦ. Ὡς συμβαίνει δὲ πάντοτε εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ἢ περιέργεια τῶν ἀνασκαπτόντων καὶ τῶν παρισταμένων εἰς τὰς ἀνασκαφὰς ἐζήτει νὰ μαντεύσῃ εἰς τίνα λαὸν ἀνήκον οἱ ἀλλόκοτοι ἐκεῖνοι τάφοι. Τότε, φαίνεται, ἐνεθυμήθησαν τινες — καὶ μετὰ τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρχον πολλοὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ὡς στρατιῶται ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν ἐπισκεφθέντες — ὅτι καθ' ὁμοίον τρόπον καὶ μετ' ὄπλων ἔθαπτον τοὺς νεκρούς οἱ σύγχρονοι Κᾶρες· συνεπέραναν λοιπὸν ὅτι καὶ οἱ τάφοι τῆς Δήλου ἦσαν καρικοί.

Ἡμεῖς ἐκ τούτου δὲν δυνάμεθα, νομίζω, νὰ εἰκάσωμεν ἢ, τὸ πολὺ, ὅτι μέχρι τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐσώζετο ἐν Καρίᾳ τρόπος ταφῆς ὁμοίος τῷ τῶν παναρχαίων νησιωτῶν. Τὸ ἄλλο συμπέρασμα ὁμοίως, ὅτι πάντες οἱ οὕτω θάπτοντες ἦσαν ἀναγκαίως Κᾶρες, βεβαίως δὲν ἐπιβάλλεται· διότι ὁ αὐτὸς τρόπος ἀπαντᾷ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη ἀπὸ παμπαλαίων χρόνων. Ἐν αὐτῇ τῇ Μ. Ἀσίᾳ, ἐν Τροίᾳ, ἀνασκάπτων ὁ Frank Calvert τὰ ἐπὶ τοῦ Ἀνατ. Τεπέ ἐρείπια εὗρεν ἐν τοῖς βαθυτάτοις στρώμασιν, ὧν ἡ ἡλικία δὲν δύναται νὰ εἶναι πολὺ διάφορος τῆς τῶν κυκλαδικῶν τάφων, ἀνθρωπίνους σκελετοῦς, τὴν θέσιν τῶν ὁποίων περιγράφει ὡς

ἐξῆς¹. «οἱ νεκροὶ ἦσαν τεθαμμένοι ἔχοντες τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν γῆν ἐστραμμένον², τὰς κεφαλὰς πρὸς δυσμὰς καὶ τὰ γόνατα συνεπτυγμένα· ἐνὸς σκελετοῦ ἡ κεφαλὴ εὐρέθη κειμένη ἐπὶ μυλολίθου. Συνήθως οἱ νεκροὶ ἀπετίθεντο ἐπὶ τῆς μαλακῆς γῆς χωρὶς νὰ παρασκευασθῇ λάκκος ἢ τάφος ἴδιος πρὸς ὑποδοχὴν αὐτῶν. Δύο παιδίων ὁμοιωτὰ ὅστ᾽ εὐρέθησαν ἐν τάφοις μικροῖς ἐκ πλίνθων ὠμῶν. Τὸ ἐν ἦτο νήπιον καὶ ἔκειτο ἐπὶ τῶν νώτων Τὸ ἄλλο ἦτο παιδίον νέον, ἔκειτο δ' ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ εἶχε τὰ γόνατα συνεσταλμένα, τὸν δεξιὸν βραχίονα τεταμένον καὶ τὸν ἀριστερὸν ἐπὶ τοῦ σώματος κεκαμμένον, τὴν δὲ κεφαλὴν ἐστηριγμένην ἐπὶ τοῦ στήθους Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου εἶχε μῆκ. 0,40^μ, πλ. 0,22 καὶ βάθος 0,20». Ὁ Calvert παραθέτει καὶ εἰκόνα (ἀριθ. 1703) ἐνὸς τῶν σκελετῶν, ἧτις ἔτι μᾶλλον καταδεικνύει τὴν ὁμοιότητα μεταξὺ τούτων τῶν ταφῶν καὶ τῶν νησιωτικῶν.

Ὁμοίαν περίπου θέσιν εἶχον ὄχι μόνον δύο νεκροὶ ἐν τάφῳ μυκηναϊκῷ τοῦ Ναυπλίου³, ἀλλ' ὡς φαίνεται καὶ οἱ νεκροὶ ἐν τοῖς τάφοις τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς, οὓς ἀνεκάλυψεν ὁ Φίλιος ἐν Ἐλευσίνι⁴. Ἐπίσης ἐν Σικελίᾳ, ἐν τοῖς συγχρόνοις τῇ μυκηναϊκῇ ἐποχῇ τάφοις τῶν Σικελῶν ἡ θέσις τῶν νεκρῶν κατὰ τὴν τρίτην περίοδον εἶναι οἰοῦνται ἀνθρώπων κοιμωμένων καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ προσκεφαλαίου ἐρειδόντων⁵, τὸ αὐτὸ δὲ παρατηρεῖται καὶ ἐν τάφοις τῆς χαλκῆς ἐποχῆς ἀνακαλυφθεῖσιν ἐν τῇ βορείῳ Ἰταλίᾳ, ἐν οἷς οἱ νεκροὶ κεῖνται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἢ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς καὶ ἔχουσι τὰ σκέλη συνεσταλμένα⁶. Εἰς τὴν λιθίνην δ' ἐποχὴν ἀνήκει ταφὴ ἐν σπηλαίῳ τῆς Λιγυστικῆς, ἣν ὁ Evans⁷ περιγράφει οὕτω πως: «ὁ σκελετὸς ἦτο κατακεκλιμένος ὀλίγον

τι πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευράν, ὡς ἐν θέσει κοιμωμένου, ἐπ' αὐτοῦ δ' ὑπῆρχον εἰς μὲν μείζων πλακωτὸς λίθος κείμενος ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ σώματος, δύο δὲ μικρότεροι παρ' αὐτὸν καὶ εἰς ἄλλος ὁμοίως μείζων ἐπὶ τῶν ποδῶν. Ὁ ἀριστερὸς βραχίον ἦτο κεκαμμένος ὑπὸ τὴν κεφαλὴν, ὡς ἐὰν ἐχρησίμευεν ὡς προσκεφάλαιον¹.

Ἀνέφερα τὰς ταφὰς ταύτας, ἐν αἷς ὁ νεκρὸς εἶχε τὴν αὐτὴν θέσιν, ἣν καὶ ἐν τοῖς κυκλαδικοῖς τάφοις, οὐχὶ μόνον ἵνα ἀποδείξω, ὅτι ἐξ αὐτῆς δὲν ἐξάγεται τι ὑπὲρ τῶν Καρῶν, ἀλλὰ καὶ διότι μοὶ ἐφάνη ἀξία σημειώσεως ἡ ὁμοιότης καὶ ἐν τισι τῶν λεπτομερειῶν· τοιαῦται εἶναι π. χ. τὰ λίθινα προσκεφάλαια ἢ ἡ θέσις τῆς χειρὸς ἀντὶ προσκεφαλαίου καὶ ἡ εὕρεσις λίθων ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σώματος τοῦ νεκροῦ ἢ παρ' αὐτὸ (πρβ. ἀνωτ. σ. 147. 148).

7. Νεώτεροι τάφοι ἐν Ἀμοργῷ.

Κατὰ τὰς πληροφορίας, ἃς ἐν Ἀμοργῷ ὦν συνέλεξα καὶ ἃς θεωρῶ ἀκριβεῖς, περὶ τὴν Ἀρκεσίην δὲν εἶχον ἀνακαλυφθῆ πρὸ ἐμοῦ τάφοι ἀνήκοντες εἰς τὴν κυκλαδικὴν ἐποχὴν· ὥστε τὰ ἐξ Ἀρκεσίης ἀγγεῖα, ἅτινα ἐδημοσίευσεν ὁ Dümmler², πρέπει νὰ εἶναι νεώτερα· τοῦτο ἄλλως ἀπέδειξεν ἤδη ὁ Blinkenberg³. Ἐνα τάφον ὁμοιωτὰ ὅστ᾽ εὐρέθησαν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν κτερίσμα περιεῖχε, δὲν εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος περὶ τῆς ἡλικίας του. Ἦτο δὲ καὶ ὁ μόνος τοῦ εἶδους τούτου ἐνταῦθα ἀνακαλυφθεῖς, ἂν καὶ ὁ ἀγρὸς ἦτο πλήρης ἄλλων τάφων ὑστερωτέρων, ὧν πολλοὺς μὲν ἀνεκάλυψε τὸ ἄροτρον τοῦ καλλιεργοῦντος αὐτόν, ἄλλους δ' εὗρον ἐγώ. Πάντες οὗτοι ἦσαν πίθοι ἢ ἄλλα εὐμεγέθη ἀγγεῖα περιέχοντα ὅστ᾽ εὐρέθησαν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν κτερίσμα περιεῖχε, δὲν εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος περὶ τῆς ἡλικίας του. Ἦτο δὲ καὶ ὁ μόνος τοῦ εἶδους τούτου ἐνταῦθα ἀνακαλυφθεῖς, ἂν καὶ ὁ ἀγρὸς ἦτο πλήρης ἄλλων τάφων ὑστερωτέρων, ὧν πολλοὺς μὲν ἀνεκάλυψε τὸ ἄροτρον τοῦ καλλιεργοῦντος αὐτόν, ἄλλους δ' εὗρον ἐγώ. Πάντες οὗτοι ἦσαν πίθοι ἢ ἄλλα εὐμεγέθη ἀγγεῖα περιέχοντα ὅστ᾽ εὐρέθησαν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν κτερίσμα περιεῖχε, δὲν εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος περὶ τῆς ἡλικίας του.

¹ Ὁ Cartailhac (La France préhistorique, σ. 99) περιγράφων σύγχρονον καὶ ὁμοίαν ταφὴν ἐν ἄλλῳ σπηλαίῳ τῆς Λιγυστικῆς παρατηρεῖ ὅτι παρὰ τὸν νεκρὸν ὑπῆρχον λίθοι χρησιμεύοντες πρὸς στήριξιν τοῦ σώματος ἐν τῇ θέσει του.

² E. ἀ. σ. 21 κέξ., Beilage 2 G.

³ E. ἀ. σ. 30 κέξ.

¹ Παρὰ Schliemann Ilios, σ. 954.

² Ὑποθέτω ὅτι ἐννοεῖ οὐχὶ ὄλον τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ μόνον τὴν ἐτέραν τῶν παρειῶν· πρβ. εἰκόνα αὐτόθι, ἀρ. 1703.

³ Κονδάκης, Ἀθην. τόμ. 8 (1879) σ. 522. — Lolling, Athen. Mitth. 1880, σ. 152. 153.

⁴ Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1889 σ. 171 κέξ. Πρβ. νῦν καὶ Σικιαν, Ἀρχ. Ἐφημ. 1898, σ. 96. 97.

⁵ Orsi, Thapsos, Monum. antichi publ. per cura dell' Acad. dei Lincei, VI σ. 142.

⁶ Bull. di palet. ital. XI σ. 140-145. XIX σ. 19. 20. XXIV σ. 13. 19 κέξ.

⁷ The Eastern Question in Anthropology, British Association for the Advancement of Science, 1896.

λου ἀρύβαλλος ἀττικὸς ἐρυθρόμορφος φέρων γραφὴν σφιγγός. Ἀρχαιότερος τούτων ἦτο εἷς πίθος, ἐν ᾧ εὗρομεν δύο μικρὰ χειροποίητα ἀγγεῖα εἰς τεμάχια τεθραυσμένα, παρὰ δὲ τοῦ ιδιοκτῆτος τοῦ ἀγροῦ ἔλαβον ἄλλο ἀγγεῖον ὕψ. 0,105^μ (εἰκ. 15)

15

εὐρέθην ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ, τὸ ὁποῖον καὶ ἔνεκα τοῦ σχήματος καὶ ἔνεκα τοῦ τεφροῦ ὑπομέλανος χρώματος τοῦ πηλοῦ ἀνήκει εἰς τὰ πρῶτα μυκηναϊκά. Τέλος ἐν τοῖς περὶ τοὺς τάφους χώμασιν ἀνεκαλύφθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς μεταξὺ ἄλλων τεμαχίων ἀρχαιωτάτων ἀγγείων, ἐπὶ τῆς λείας ἐπιφανείας τῶν ὁποίων ἐσώζοντο γραμμαὶ χρώματος ἀμαυροῦ, καὶ τρία ῥαμφόσχημα στόμια προχόων μετὰ τῶν λαιμῶν. Ἐπίσης ἐν τοῖς χώμασι τοῦ νεκροταφείου εὐρέθη καὶ ἡ χαλκῆ λόγχη πίν. 12, 1, ἥτις προέρχεται ἴσως ἐκ τινος πίθου καταστραφέντος ἢ σήμερον ἢ ἐν τῇ ἀρχαιότητι· διότι κατὰ τὰς ὑστερωτέρας ἐνταφιάσεις τῶν ἀρχαίων συχνὰ βεβαίως συνέβαινε ν' ἀνακαλυφθῶσι καὶ θραυσθῶσι παλαιότεροι πίθοι, νὰ διασκορπισθῶσι δὲ τὰ ἐν αὐτοῖς κτερίσματα.

Ἐκ τούτων φανερόν ἐστίν ὅτι ὁ ἀγρὸς οὗτος ἐχρησίμευσεν ὡς νεκροταφεῖον ἤδη κατὰ τοὺς πρῶτους μυκηναϊκοὺς χρόνους καὶ κατόπιν ἐπὶ πολὺ· ἀμφίβολον ὅμως εἶναι ἐὰν συνεχῶς ἔθαπτον ἐν αὐτῷ· διότι ἀγγεῖα γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ καὶ στιλπνόχρωμα μυκηναϊκὰ δὲν παρετήρησα ἐγώ. Ὁ Dümmler λέγει¹ ὅτι εὔρε παρὰ τὴν Ἀρκεσίνην τεμάχιον ἀγγείου μυκηναϊκοῦ μετὰ κοσμήματος πορφύρας, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω ποῦ ἀκριβῶς τὸ εὔρε. Κατὰ πάσας δὲ τὰς ἐποχὰς, καθ' ἃς ἔθαπτον ἐν τῷ ἀγρῷ τούτῳ, ὁ συνήθης τρόπος τῆς ταφῆς ἦτο ὁ ἐντὸς πίθων. Σημεῖα καύσεως τῶν νεκρῶν δὲν πα-

¹ Ἐ. ἀ. σ. 40.

ρετήρησα, ἀπεναντίας δὲ εἰς τινὰς περιπτώσεις ἦτο προφανές, ὅτι τὰ ὄστᾶ ἦσαν ἀκαυστα. Δις δ' εὔρον ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ πίθου δύο κρανία, ἀμφοτέρω δ' οὗτοι οἱ τάφοι ἦσαν πιθανῶς τοῦ πέμπτου πρὸ Χρ. αἰῶνος.

Ἡ ἐντὸς πίθων ἐνταφιάσις ἀκαύστων σωμάτων δὲν ἦτο, ὡς γνωστόν, ἀσυνήθης ἐν Ἑλλάδι, ἀπαντᾷ δὲ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς· διότι καὶ ἐν Θορικῷ¹ καὶ ἐν Ἀφίδναις² καὶ ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸ Δίπυλον³ καὶ πολλαχοῦ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐν Κριμαίᾳ τῆς Ῥωσσίας ἀκόμη⁴ ἀνεκαλύφθησαν πίθοι περιέχοντες ἀκαυστα ὄστᾶ. Ἐπίσης δ' ἐν Τίρυνθι παρὰ τὴν μεταξὺ Ἄργους καὶ Ναυπλίου ἀμαξιτὴν ὁδὸν εὐρέθησαν κατὰ τὴν καλλιέργειαν ἀγροῦ ἀνήκοντος εἰς τὸν αὐτόθι γεωργικὸν σταθμὸν πίθοι περιέχοντες, ὡς μ' ἐβεβαίωσαν, ὄστᾶ νεκρῶν ἀκαυστα· ἐντὸς ἐνὸς ὑπῆρχε πλὴν τῶν ὄστων καὶ ἀγγεῖον γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ, ἐντὸς δ' ἄλλου ἀγγείου πηλοῦ ἐρυθροῦ ὅμοιον ἐντελῶς τῷ παρὰ Schliemann, Tiryns, εἰκ. 1. Περὶ ἐνὸς τῶν ἐν Ἀφίδναις ἐντὸς πίθων εὐρεθέντων σκελετῶν υποθέτει ὁ Wide, ὅτι τὰ ὄστᾶ τοῦ στήθους ἐκόπησαν πρὸ τῆς ἐνταφιάσεως· τοιοῦτό τι δὲν παρετήρησα ἐγώ ἐν Ἀμοργῷ, εἰς πολλὰς περιστάσεις ὅμως προφανές ἦτο, ὅτι ὁ νεκρὸς δὲν ἐχώρησεν εἰς τὸν πίθον ἄνευ μεγίστης δυσκολίας καὶ ἄνευ πολλῆς βίας.

Ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἀρκεσίνην νεκροταφείῳ τῶν πίθων δὲν εὔρον οὔτε εἰδῶλιον οὔτε τεμάχιον πηλίνου ἢ μαρμαρίνου ἀγγείου ὁμοιάζον πρὸς τὰ ἐκ τῶν κυκλαδικῶν τάφων γνωστά· ἔνεκα τούτου ἐσημείωσα ἔκτοτε ἐν τῷ ἡμερολογίῳ μου τὰ ἑξῆς· «ἐξ ὄσων ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ ἀγροῦ τούτου βλέπω, συμπεραίνω ὅτι πρέπει νὰ χωρισθῶσι δύο περίοδοι τῆς προϊστορικῆς ἐν Ἀμοργῷ ἐποχῆς· ἡ πρώτη περιλαμβάνει τοὺς κυρίως καρικοὺς λεγομένους τάφους, ἐν οἷς εὐρίσκονται αἱ λόγχαι καὶ τὰ μαρμάρια εἰδῶλια καὶ ἀγγεῖα πήλινα ἐκ πηλοῦ ἀκαθαρίστου, ἀγάνωτα καὶ μὲ κοσμήματα, ἐγγράρακτα ἢ ἔντυπα, ὅπως εἶναι τὰ ὑπὸ τοὺς πυθμένους (τὸ πλέγμα καὶ τὸ φύλλον). Ἐν τοῖς αὐτοῖς τάφοις εὐρίσκονται καὶ

¹ Στάης ἐν Πρακτικῶς τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας 1893 σ. 16 καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1895 σ. 232 κέξ.

² Sam Wide, Athen. Mitth. 1896 σ. 385 κέξ.

³ Brückner καὶ Pernice, Athen. Mitth. 1893 σ. 118.

⁴ Virchow, Ueber alte Schädel aus Assos und Cypem, σ. 11 κέξ.

τὰ μαρμάρινα ἀγγεῖα, ἰδίως φιάλαι καὶ κανδήλαι¹. Εἰς τὴν δευτέραν δὲ περίοδον φαίνεται ὅτι ἀνήκουσι τὰ κάλλιον ἐσχηματισμένα καὶ ἐκ πηλοῦ καθαρωτέρου ἀγγεῖα, ὅπως εἶναι τὰ ἔχοντα ῥαμφοειδῆς στόμιον, καὶ τὰ διὰ γραμμῶν γραπτῶν κεκοσμημένα, ὅποια εὐρίσκονται περὶ τὴν Ἀρκεσίην. Μαρμάρινα εἰδώλια δὲν ἠκούσθη νὰ εὐρέθησαν αὐτόθι (ἐν Ἀρκεσίῃ), ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀγγεῖα μὲ γραφὰς ἢ μὲ ῥαμφοειδῆς στόμιον οὐδέποτε ἀνεκαλύφθησαν,

ὡς πληροφοροῦμαι, εἰς τοὺς καρικοὺς λεγομένους τάφους. Αἱ λόγχοι δύνανται καὶ πρέπει νὰ εἶναι κοινὰ ἀμφοτέραις ταῖς περιόδοις». Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐπεβεβαιώθη κατὰ πιν καὶ ὑπὸ τῶν ἀνατκαφῶν τῆς Πάρου, εἰς τοῦτο δὲ κατέληξε καὶ ὁ Blin-kenberg ἐξετάζων τὴν κεραμεικὴν τῆς κυκλαδικῆς ἐποχῆς.

Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΣΚΗΝΑΙ ΤΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

(Πιν. 13)

Εἰς τὸν κύκλον τοῦ οἰκιακοῦ βίου τῶν ἀρχαίων γυναικῶν εἰσάγουσιν ἡμᾶς τὰ ἐπὶ τοῦ πίνακος XIII ἀπεικονιζόμενα τέσσαρα πῆλινα.

Τὰ ὑπὸ τοὺς ἀρ. 1 καὶ 2 ἀνήκουσιν εἰς τὸν κύριον Παπαδῆμον καὶ εὐρέθησαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ ἐν τάφοις, ἐν Θήβαις, τὰ δ' ὑπὸ τοὺς ἀρ. 3 καὶ 4 εἶνε κτῆμα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου καὶ εὐρέθησαν ἐν Τανάγρα ἐν ταῖς ὑπὸ Κορομάντζου τῷ 1888 ἐνεργηθείσαις ἀνασκαφαῖς τάφων.

Ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας καὶ τῶν τεσσάρων εἶνε σχεδὸν ὁ αὐτός, δὲν διαφέρει δὲ πολὺ ἀπὸ τῆς ἐργασίας τῶν συνήθως μετὰ μελανομόρφων ληκυθίων ἐν τάφοις εὐρισκομένων, καθημένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀρχαϊκῶν εἰδωλίων τῆς ποικιλοτρόπως ἤδη ὀνομασθείσης ἐνταφίας θεότητος², τοῦ τύπου τῶν ὁποίων πολλὰ καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν εὐρέθησαν.

Ὁ Winter ὁμιλῶν³ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει εὐρεθέντων λέγει « αἱ μορφαὶ εἶνε ἐν σμικρῷ καὶ μετ' οὐκ ὀλίγης ἀδεξιότητος πεπλασμένοι καὶ ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς διὰ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς, τοῦ πεπλατυσμένου σχήματος αὐτῶν καὶ

τῆς ἐλλείψεως τῆς πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ὀπτήσεως ὀπῆς τὰ σανιδοειδῆ εἰδώλια. Τὸ περίγραμμα τοῦ σώματος αὐτῶν εἶνε ἀπλούστατον, οἱ δὲ βραχίονες κρέμανται ἀμφοτέρωθεν ἐν πλήρει ἀκίνησι καὶ ὅπως καὶ οἱ πόδες καὶ οἱ μαστοὶ μόλις δηλοῦνται πλαστικῶς. Ἔτεροι λεπτομέρειαι συμπληροῦνται διὰ τῆς γραφῆς ».

Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα ἀρμόζουσι κάλλιστα καὶ εἰς τὰ ἡμέτερα πῆλινα, μόνον ὅτι ἐν τούτοις ὁ κοροπλάθος βιαζόμενος βεβαίως καὶ ὑπὸ τοῦ πρὸς παράστασιν ἀντικειμένου προέβη εἰς τροποποιήσεις τινὰς τοῦ γενικοῦ τύπου· αἱ χεῖρες λ.χ. τῶν ἡμετέρων πηλίνων ὡς ποιοῦσαι τι εἶνε ἀπεσπασμένοι τοῦ σώματος καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σῶμα ἐπιρραζόμενον ὑπὸ τῆς ιδέας τῆς ἐνεργείας δὲν παρεστάθη ἐν τῇ συνήθει ἀπολύτῳ ἀπαθείᾳ καὶ οἶονεὶ νεκρικῇ ἀκίνησι.

Κατὰ ταῦτα οἱ χρόνοι τῆς κατασκευῆς καὶ τῶν ἡμετέρων πηλίνων ἀνάγονται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ε' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἐπὶ τοῦ ἀρ. 1 παρίσταται ἐπὶ μικρᾶς τετραγωνικῆς πλινθίδος¹ γυνή² καθημένη ἐπὶ δυσδιαγνώστου ἀντικειμένου περίπου κυλινδρικοῦ, κιονίσκου ἢ ἄλλου καθίσματος, καὶ κρατοῦσα διὰ τῶν δύο χειρῶν ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς μικρὸν

¹ Οὕτω καλοῦνται ἐν ταῖς νήσοις τὰ μαρμάρινα καὶ πῆλινα δοχεῖα, διότι ἕνεκα τοῦ σχήματος καὶ τῶν πρὸς ἀνάρτησιν τετρημένων ὡτίων τῶν ὁμοιάζουσι κατὰ τι πρὸς τὰς κρεμαστὰς κανδήλας τῶν ἐκκλησιῶν.

² Furtwängler Collect. Sabouroff II, σ. 62.

³ Arch. Anz. 1893 σελ. 141.

¹ Μγκ. 0,062 πλ. 0,038.

² Υψ. 0,09.

στρογγύλον ἄρτον¹, ὃν σκοπεύει νὰ ἐνθέσῃ εἰς μικρὸν ἵπνον² πρὸ αὐτῆς εὐρισκόμενον. Ἡ γυνὴ φέρει χιτῶνα καθήκοντα μέχρι τῶν ἀστραγάλων, ὅστις συμφώνως πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας τῶν ἡμετέρων πηλίνων πρόσκειται στενῶς τῷ σώματι αὐτῆς, ἔχει δ' ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καλύπτραν, ἣτις ἀφίνουσα ἀκάλυπτον τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ κρανίου καταπίπτει ὀπισθεν τῶν ὠτων ἐπὶ τοῦ τραχήλου καὶ τῶν ὤμων. Ἰχνος θραύσεως ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς τῆς γυναικὸς δεικνύει ὅτι αὕτη πρὸς τῇ καλύπτρᾳ ἔφερε καὶ ἕτερον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἄγνωστον ἂν σκιαδίου ἢ ἄλλο τι.

Ὅπως καὶ τὸ ὄλον πῆλινον τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς φέρει λεπτὸν λευκὸν ἐπίχρισμα, ἐφ' οὗ ἐγράφησαν δι' ἀνοικτοῦ μὲν ἐρυθροῦ χρώματος τὰ χεῖλη καὶ τὸ περίγραμμα τῶν ὀφθαλμῶν τῆς γυναικὸς, διὰ βαθυτέρου δ' ἐρυθροῦ πρὸς τὸ ἰῶδες ἀποκλίνοντος ἢ παρυφῆ τῆς καλύπτρας· ἀσθενὲς ροδίζον χρῶμα ἐκάλυπτε τὴν κόμην, ἶχνος δὲ κιτρίνου χρώματος παρὰ τὸ οὖς δεικνύει ἴσως, ὅτι ἡ γυνὴ ἔφερον ἐνώτιον, καὶ δι' ἐρυθροῦ τοιοῦτου ὑπὲρ τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς ἦτο γεγραμμένον ψέλιον δι' οὗ αὕτη ἐκοσμεῖτο. Τὸ χρῶμα τῆς παρυφῆς τῆς καλύπτρας λείπει ἀπὸ τοῦ δεξιῦ μέρους τῆς κεφαλῆς τῆς γυναικὸς, φαίνεται δ' ὅτι οὐδ' ἐδηλώθη κἂν ἡ καλύπτρα κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, ὅπερ ἐν γένει εἶνε ἀμελέστερον εἰργασμένον, ἄγνωστον ἂν ἐκ σφάλματος τοῦ ἐργάτου ἢ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν.

Ὁ ἵπνός, ὡς συνήθως ἐν τοῖς τοιοῦτου εἶδους πηλίνοις εἶνε κατεσκευασμένος ἐν σχήματι πεπλατυσμένου κυλίνδρου κενοῦ, οὔτινος ἢ μία πλευρά, ἢ προσθία, ἔχει, ὡς πάντοτε, μείζονας διαστάσεις ἢ ἢ ὀπισθία, κεῖται δ' ἐπὶ μικροῦ ὕψους τετραγώνου ἀνοικτῆς εἰς τὴν μίαν πλευρὰν κενῆς κρηπίδος³, ἣτις ἐχρησίμευε συγχρόνως, ὅπως δέχεται τὴν ἀναγκαίαν πρὸς θέρμανσιν τοῦ ἵπνου πυρὰν καὶ ἐκαλεῖτο καθ' Ἡσύχιον *ἱπνοκίμιον*⁴.

Τὰ χεῖλη τοῦ ἵπνου, ὅπως καὶ τὰ ἄκρα τῆς πλινθίδος εἶνε ἐρυθρῶς κεχρωματισμένα.

Ἐντὸς τοῦ ἵπνου φαίνονται δύο μικροὶ στρογγύλοι ἄρτοι. Ἀριστερὰ τῆς γυναικὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους

¹ Μήκ. 0,023.

² Μήκ. 0,038 καὶ πλάτ. ὁμοίως, πλάτος ἀνοίγματος 0,013.

³ Ὑψ. 0,02 πλ. 0,028.

⁴ Ἡσύχιος ἐν λέξει «*ἱπνοκίμιον*· Φρύγιον· οἱ δὲ τὴν ὑπόκεινον τοῦ ἵπνου».

εὐρηται μικρὸν πινάκιον¹ πλήρες λευκῆς τινος ὕλης, πιθανῶς φυράματος, ἀφ' οὗ φαίνεται τρώγον ἐλάχιστον ζῶον, κυνάριον², ἀτέχνως λίαν κατεσκευασμένον.

Ὅτι τοὺς ἄρτους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γυναῖκες κατεσκεύαζον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἶνε πλειστάκις μεμαρτυρημένον³, ἐν προηγουμένῳ δὲ τεύχει τοῦ παράντος περιοδικοῦ⁴ ἐδημοσιεύσαμεν πῆλινά τινα δι' ὧν κάλλιον ἐξηγήθη ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐγίνετο ἡ θέρμανσις τοῦ ἵπνου καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ὀπτησις τῶν ἄρτων. Ὅμοιον πρὸς τὸ ἡμέτερον πῆλινον εἶνε τὸ παρὰ Heuzey⁵ δημοσιευόμενον, ἐκ τούτων δὲ φαίνεται, ὅτι ἐν τοῖς μικροτέροις ἵπνοις, ὁποῖοι ἦσαν συνήθως οἱ ἐν ταῖς οἰκίαις, ἢ εἰς τὸν ἵπνον ἐνθεσις τῶν ἄρτων ἐγίνετο ἀμέσως διὰ τῶν χειρῶν καὶ οὐχὶ ὡς ἐν τοῖς μεγάλοις δι' ἐργαλείου πτυαροειδοῦς.

Παραπλησίαν πρὸς τὴν τοῦ ἀνωτέρω πηλίνου σκηνὴν εἰκονίζει καὶ τὸ ὑπ' ἄρ. 2 πῆλινον.

Καὶ ἐνταῦθα⁶ ὁμοία γυνὴ φέρουσα ὀξύν πιλίσκον προσπαθεῖ νὰ εἰσαγάγῃ ἐντὸς ἵπνου ὑπερμεγέθη ἄρτον ἢ πλακοῦντα ὑπερβάλλοντα κατὰ τὸ μέγεθος τὸ στόμιον τοῦ ἵπνου, τοῦθ' ὅπερ προσδίδει εἰς τὸ πῆλινον ἡμῶν κωμικὸν τινα χαρακτήρα, ὃν βεβαίως δὲν ἐσκόπει ὁ κοροπλάθος νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸ ἔργον του. Ὁ ἄρτος εἶνε στρογγύλος, ἔχει δ' ἐν τῷ κέντρῳ μικρὰν προεξοχὴν καὶ ἀπὸ ταύτης πρὸς τὴν περιφέρειαν ἀκτινωτὰς ἐντομάς χωριζούσας αὐτὸν εἰς ἐννέα μέρη, ἔχει δῆλα δὴ τὸ σύνηθες σχῆμα τῶν ἄρτων, οἷους ἀπαντῶμεν ἐπὶ παραστάσεων συμποσίων ἢ νεκρικῶν προσφορῶν ἐπὶ ἀγγειογραφῶν τοῦ Ε' καὶ Δ' αἰῶνος. Ὅμοιοι τούτῳ ἄρτοι εὐρέθησαν καὶ ἐν Πομπηταῖ⁷ ἀπηνθρακωμένοι, τοιοῦτου δὲ περίπου σχήματος θὰ ἦσαν βεβαίως καὶ οἱ ὑπὸ Ἡσιόδου⁸ ἤδη μνημονευόμενοι τετράτρυφοι ὀκτάβλωμοι ἄρτοι.

Τὸ πῆλινον καλύπτεται δυστυχῶς ὑπὸ μέλανος ἐπιχρίσματος προελθόντος ἐκ πυρᾶς, ὅπερ κατέστρεψεν, ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν.

¹ Διαμ. 0,02.

² Μήκ. 0,02 πλ. καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1896, πίν. 11, 1.

³ Benndorf, Eranos Vindobonensis σ. 379.

⁴ Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1896 σελ.

⁵ Figurines du musée du Louvre pl. 39, 1.

⁶ Μήκ. βάσ. 0,047 πλ. 0,027. Μήκ. ἵπνου 0,03, πλ. 0,034. Μέγεθος ἄρτου 0,03. Ὑψ. μορφῆς 0,05.

⁷ Overbeck, Pompeii. σελ. 385. πλ. αὐτόθι εἰκ. 300.

⁸ Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι στ. 35.

Ἐτέραν γυναικείαν ἐργασίαν παρουσιάζει ἡμῖν τὸ ὑπ' ἀρ. 3 πηλίνον¹. Παρίσταται ἐνταῦθα ἐπὶ μικρᾶς τραπέζοειδοῦς βάσεως γυνή καθημένη ἐπὶ στρογγύλου βαθριδίου, ἐνδεδυμένη ὡς αἱ προηγούμεναι καὶ ἔχουσα τὴν κόμην περιβεβλημένην ὑφάσματι. Πρὸ ταύτης εἰς τὸ δεξιὸν αὐτῆς μέρος ἴσταται ἐπὶ τῆς πλινθίδος ὀλίγον ὑψηλὸν μόνωτον ἀγγεῖον ἔχον εὐρείαν γαστέρα καὶ στόμιον ὀλίγον τι στενότερον τῆς γαστρός, προσκεκολλημένα δὲ τούτῳ ἀτάκτως ἐπ' ἄλληλα κείμενα εὐρηγνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἕξ μικρὰ ἐπιμήκη τεμάχια πηλοῦ· ἐπὶ τοῦ ἐτέρου μέρους τῆς βάσεως ἐπίσης πρὸ τῆς γυναικὸς ὑπάρχει ἀβαθὲς πινάκιον ἔχον μίαν τριγωνικὴν λαβὴν, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ εὐρίσκειται κυαθίσκος φέρων κάθετον ἐπὶ τοῦ χείλους λαβὴν, ἥτις εἶνε τεθραυσμένη καὶ φαίνεται, ὅτι ἦτο ἀρχῆθεν πολλῶ μακροτέρα. Τῆς γυναικὸς ἡ κεφαλὴ εἶνε ἐστραμμένη ὀλίγον πρὸς ἀριστερά, τὸ δ' ἄνω σῶμα αὐτῆς κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὰ πρόσω, ἡ ἀριστερὰ χεὶρ ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ γόνατος, ἡ δὲ δεξιὰ τεθραυσμένη νῦν ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος φαίνεται ὅτι ἠσχολεῖτο εἰς τὸ δεξιόθεν ἀγγεῖον.

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ πηλίνου ἐφθάρη δυστυχῶς ὑπὸ τῆς καλυπτούσης αὐτὸ ἰλύος, ἔχνη δὲ χρώματος διακρίνονται μόνον εἰς τὸ κατώτατον ἄκρον τοῦ χιτῶνος, οὗ ἡ παρυφὴ ἦτο ἐρυθρὰ καὶ εἰς τὰ χεῖλη τοῦ πρὸ τῆς γυναικὸς ἀγγείου, ἅτινα ἦσαν κίτρινα. Τὰ ἐπὶ τῆς πλινθίδος σκεύη, ὅπως ἐν γένει καὶ τὰ λοιπὰ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων πηλίνων παριστώμενα ἀντικείμενα πλὴν τοῦ σώματος καὶ τῆς κεφαλῆς τῶν γυναικῶν εἶνε χειροποίητα, κατεσκευάσθη δὲ τὸ δεξιόθεν τῆς γυναικὸς μεγαλείτερον ἀγγεῖον περὶ ὅξυ τι μικρᾶς διαμέτρου ἐργαλεῖον, τὸ ὁποῖον ἐνεπάγη εἰς τὸ μέσον τοῦ τεμαχίου πηλοῦ, ἕξ οὗ ἀπετελέσθη τὸ ἀγγεῖον, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐν τῷ ἀγγεῖῳ ἀπομείναντος τύπου τοῦ ἐργαλείου τούτου.

Καίτοι τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς ἐπὶ τοῦ πηλίνου τούτου δὲν εἶνε σαφές, νομίζω ὅμως ὅτι παριστᾷ τούτο γυναῖκα ἀσχολουμένην εἰς τὸ νὰ βράζῃ τι ἐντὸς τοῦ δεξιόθεν αὐτῆς εὐρισκομένου ἀγγείου, τὰ ἄμορφα ἐπιμήκη τεμάχια πηλοῦ, ἅτινα εὐρίσκον-

¹ Ἐν τῷ Μουσεῖῳ κατατεταγμένον ὑπ' ἀρ. 4045. Μήκ. βᾶσ. 0,075 πλάτ. ἐμπρὸς 0,07 ὀπίσω 0,045. Ὑψ. γυναικὸς 0,10. Ὑψ. ἀγγείου δεξιὰ 0,023. Ἀγγεῖον ἀριστ. πλάτ. 0,018. Μικροῦ κυαθίσκου πλάτ. 0,008. Ὑψ. βαθριδίου ἐφ' οὗ κἀθῆται ἡ γυνή 0,018.

ται προσκεκολλημένα τῷ ἀγγεῖῳ, εἰκονίζουσι τὴν ἐκ μικρῶν ξύλων, σχιζῶν, πυρᾶν, τὸ μικρὸν δ' ἀβαθὲς πινάκιον ἐχρησίμευεν, ὅπως ἀποτίθηται ἐν αὐτῷ, ἵνα μὴ κηλιδώνηται ἀποτιθέμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὁ μακρὰν λαβὴν ἔχων κυαθίσκος, δι' οὗ ἡ γυνὴ ἠρύετο ἐκ τοῦ ἐν τῷ ἀγγεῖῳ βραζομένου καὶ ἀνεκίνει τοῦτο ἐν ἀνάγκῃ.

Ὅπως καὶ σήμερον ἔτι ἐν χωρίοις αἱ μαγειρικαὶ ἐργασίαι τῶν οἰκογενειῶν θὰ ἐξετελοῦντο καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἐκτὸς τῆς συνήθους ἐστίας τοῦ μαγειρίου, ἐν τῇ αὐλῇ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ· καὶ ἐπὶ ἐσχάρων μὲν ἢ ὄπτησις, τῇ βοθηείᾳ δὲ μικρῶν τριπόδων ἢ καὶ ἄλλων σκευῶν¹ ἐπιτηδείων νὰ ἀναλαμβάνωσι τὴν χύτραν καὶ νὰ δέχωνται ὑπ' αὐτὴν τὴν πυρᾶν ἐγένετο ἢ βράσις, ἀλλ' ἐκτὸς τούτων καὶ ἡ ὄπτησις καὶ ἡ βράσις ἠδύναντο ὅπως καὶ σήμερον ἐνίοτε νὰ γίνωνται τιθεμένου τοῦ πρὸς ὄπτησιν ἀντικειμένου ἢ τοῦ περιέχοντος τὸ πρὸς βράσιν ὑγρὸν ἀγγείου ἀμέσως ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως εἰδικοῦ τινος σκεύους.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος μαγειρίου μοὶ φαίνεται ὅτι παρεστάθη ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πηλίνου. Πόσον ἦτο δύσκολον νὰ εἰκονισθῇ πλαστικῶς ἢ ἐκ ξύλων πυρὰ κατανοεῖ πᾶς τις, φαίνεται δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ πηλίνου Ἀρχ. Ἐφ. πίν. 11, 1 ἐν τῇ ὑπὸ τὸν ἰπνὸν ἐκ ξύλων πυρᾶς, ὥστε δικαίως ὁ ἐργάτης τοῦ πηλίνου ἡμῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ σαφηνίσῃ κάλλιον τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς. Τὸ δεξιόθεν μόνωτον ἀγγεῖον δύναται ὡς ἐκ τοῦ γαστρῶδους σχήματος αὐτοῦ κάλλιστα νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ὃν καὶ αἱ συνήθεις χύτραι σκοπόν.

¹ Ἐσχάραι ἐν Ἀριστ. Ἀχαρν. 888. Πρόδρομοι τῆς ἐσχάρης ἦσαν βεβαίως οἱ Ὀμηρικοὶ κρατευαὶ καὶ τὸ ἐσχαροειδὲς σκεῦος ἐπὶ τοῦ πηλίνου Arch. Ztg. 1874 πίν. 14, ἐφ' οὗ αἱ ὀρίζονται ῥάβδοι. Ἐσχάρα ἐκ Πομπηίας πρβλ. ἐν Daremberg Saglio Dict. ἐν λ. craticula. Τοιοῦτος τρίπους ἐκ Πομπηίας ἐν Overbeck ἔ. α. f. 241, ὅμοιοι εἶνε αἱ εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν χρησιμεύουσαι σημεριναὶ πυροστιαί. Εἰς τὸ νὰ ἀναλαμβάνωσι τὴν χύτραν, ἐν ἣ τὸ πρὸς βράσιν ὑγρὸν, ἐχρησίμευον βεβαίως καὶ τὰ τελευταῖον ὑπὸ Mau, Röm. Mitt. 1895, 38-46 χυτρόποδες ὀνομασθέντα σκεύη (Kohlenbecken), ὅτι δ' οὐχὶ δικαίως ὁ Benndorf ἔ. α. σελ. 384 ὀνομάζει αὐτὰ κλιβάνους καὶ περιορίζει τὴν χρῆσιν αὐτῶν μόνον εἰς τὴν παρασκευὴν ἄρτου, κατέδειξεν ἤδη ὁ Mau, βεβαιούται δ' ἡ ὑπὸ Mau ἀποδιδόμενη αὐτοῖς χρῆσις καὶ ἐκ τριῶν παραπλησίων σκευῶν εὐρεθέντων ἐν Χίῳ, ἐντὸς κτιστοῦ τάφου ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἐφ' ὧν ὑπῆρχον κατὰ τὸν χρόνον τῆς εὐρέσεως καὶ αἱ χύτραι. Ἐλπίζω ἐν προσεγγεῖ τεύχει τῆς Ἐφημερίδος νὰ δημοσιεύσω ἀπεικόνισμα τῶν σκευῶν τούτων, ἅτινα ἀνήκουσι νῦν εἰς τὸν φιλάρχαιον κ. Ig. Pasqua πρόξενον τῆς Α.Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας ἐν Χίῳ, μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν χυτρῶν.

Ἄνάλογος πρὸς τὴν ἀνωτέρω σκηνὴν παρίσταται καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ Τανάγρας ἐν Arch. Ztg. 1874 πίν. 14, 1 ἀπεικονιζομένου πηλίνου. Καὶ ἐκεῖ παρίσταται ἀνὴρ ὀπτῶν τι ἐπὶ ἐσχαροειδοῦς σκεύους εὐρισκομένου πρὸ αὐτοῦ, ὑφ' ὃ ἐνταῦθα παρίσταται πυρὰ ἀνθράκων. Τὸ σανιδοειδὲς σκεῦος, ὅπερ ὁ ἀνὴρ ἔχει ἐν τῇ ἀριστερᾷ κακῶς ἐρμηνευόμενον, ἄλλοτε μὲν ὡς πλάθανον¹, ἄλλοτε δ' ὡς σανὶς προωρισμένη νὰ μεταποιηθῆ εἰς λεύκωμα², ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἀνδρὸς ὡς πλακουντοποιοῦ καὶ λευκαντοῦ. Ἡ ὀλίγον πλαγία θέσις τοῦ σκεύους, οὐδόλως ἀρμόζει εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς πλάσεως τοῦ ἄρτου ἢ τῆς ἀλείψεως τοῦ λευκώματος. Ἐγὼ πιστεύω, ὅτι τὸ σκεῦος, ὅπερ ἔχει ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὁ ὀπτητῆς ἢ μάγειρος ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως τοῦ ἐν λόγῳ πηλίνου οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πρόχειρος ῥίπις³ δι' ἧς ἀναρριπίζει τὴν πυρὰν.

Καὶ νῦν ἔτι καὶ ἐν οἰκίαις σπανίως ἀπαντᾷ τις εἰδικὸν σκεῦος ἔχον τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τῆς ἀναρριπίσεως τῆς πυρᾶς, χρησιμεύει δὲ πρὸς τοῦτο πᾶν πρόχειρον ἀντικείμενον ἐπιτήδειον νὰ παραγάγῃ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα καὶ κατὰ προτίμησιν λεπταὶ σανίδες ἢ πλάκες ἐκ λευκοσιδήρου, εἰδικώτερον δ' ὁμοῦς εὐρίσκει τις τοῦτο, ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὸ πλησιέστερον παράδειγμα, παρὰ τοῖς ἐνοδίοις καστανοπώλαις, οὓς συχνάκις δύναται τις τὸν χειμῶνα νὰ ἴδῃ ἐν τῇ στάσει τοῦ ἡμετέρου ὀπτητοῦ διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς ἀναρριπίζοντας τὴν πυρὰν δι' ἐργαλείου ὁμοίου πρὸς τὸ τοῦ πηλίνου, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας τοποθετοῦντας συγχρόνως ἐπὶ τῆς πυρᾶς τὰ πρὸς ὀπτησιν κάστανα⁴.

Τὸ μικρὸν πινάκιον ἐν ᾧ ὁ κυαθίσκος, ὅπερ βλέπομεν ἐν τῷ ὑφ' ἡμῶν δημοσιευομένῳ πηλίῳ, εὐρηγεται καὶ ἐν τῷ ἐν λόγῳ ἐκ Τανάγρας πηλίῳ, ὥστε ἦτο, ὡς φαίνεται, σὺνήθης ἐξάρτημα τοῦ ἀρχαίου μαγειρίου.

Εἰδὸς τι μικροῦ οἰκιακοῦ εἰδυλλίου παρέστησεν ἡμῖν ὁ κυροπλάθος διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 πηλίνου.

Τὰ μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντα πῆλινα ἐνεῖχόν τι

¹ Arch. Ztg. 1874 σ. 140.

² Arch. Ztg. ἔ.ἀ. σ. 47.

³ Περὶ Daremberg-Saglio Diet. ἔ. λ. flabellum.

⁴ Ἐν Ἀριστοφάνους Ἀγαρνεῦσι στ. 25 ὁ Δικαιοπόλις θέλων νὰ ὀπτήσῃ τοὺς Θεβαίκοις ἐγγέλεις ζητεῖ ῥίπιδα καὶ ἐσχάραν. Τὸ ἐκ Τανάγρας πηλίνον θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ τὴν καλλιτέραν ἐξοκόνισιν τῆς ἐν λόγῳ σκηνῆς.

τὸ βαναυσικὸν ἐν τῷ ἔργῳ, ὅπερ ἐκτελοῦσιν αἱ γυναῖκες καὶ τοῦτο ἠλάττωνε τὴν χάριν τῶν μικρῶν τούτων καλλιτεχνημάτων, τὸ βαναυσικὸν δὲ τοῦτο λείπει ἀπὸ τῆς παρεχούσης τροφῆν εἰς τὸν ὄρνιν αὐτῆς γυναικὸς τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 πηλίνου.

Ἰσταται ἐνταῦθα ἡ γυνὴ ἐπὶ τῆς τετραπλεύρου πλινθίδος καὶ κρατεῖ διὰ τῶν προτεταμένων αὐτῆς χειρῶν ἐλλειψοειδὲς τι κοῖλον σκεῦος, ἔχον κατὰ τὰς τρεῖς μόνον πλευρὰς ὑψηλὰ χεῖλη, ἀπὸ δύο ἡμικυκλικῶν λαβῶν καθέτων ἐφ' ἑκατέρας τῶν στενῶν πλευρῶν τοῦ σκεύους. Τούτου τοῦ σκεύους τὸ περιεχόμενον, πολλοὺς μικροὺς στρογγύλους σπόρους, φαίνεται κενοῦσα ἡ γυνὴ εἰς μικρὸν στρογγύλον πινάκιον πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῆς εὐρισκόμενον. Ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ πινακίου ἴσταται μικρὸς ὄρνις τρώγων ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ ἐξ ὁμοίων πρὸς τοὺς ἐν τῷ προμνημονευθέντι σκεύει σπόρων. Τῆς γυναικὸς ἡ ἀριστερὰ χεὶρ εἶνε δυσαναλάγως μεγάλη.

Ἡ κόμη αὐτῆς περιβάλλεται ὑπὸ ὑφάσματος, ἐξ οὗ καλύπτοντος ὄλον τὸ κρανίον, ἐξέρχονται ὀπισθεν κάτωθεν τῆς κεφαλῆς δύο πλόκαμοι καὶ ἀποτελοῦντες οἰοῦν στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς συνδέονται ἐμπρὸς ἄνωθεν τοῦ μετώπου. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διαθέσεως τῆς κόμης ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τῶν Ἀρχ. Ἐφημ. 1896 πίν. II δημοσιευθέντων πηλίνων καὶ ἦτο, ὡς φαίνεται, σὺνήθης ταῖς γυναιξίν ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Τὸ σκεῦος, ὅπερ ἐν χερσίν ἔχει ἡ γυνὴ εἶνε τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ κρατούμενον ὑπὸ τῆς τρίτης ἐκ δεξιῶν γυναικὸς ἐπὶ τοῦ πηλίνου Ἀρχ. Ἐφ. 1896 πίν. II, 1, ὅπερ, ὡς εἶδομεν, ἐχρησίμευεν, ἵνα ἐν αὐτῷ γίνηται ἡ κοσκίνισις τῶν πρὸς ἄλεσιν προωρισμένων πηρῶν, κριθῶν ἢ ἄλλων σπόρων, γίνεται δὲ τοῦτο καταφανέστερον καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ σκεύει τοῦ ἡμετέρου πηλίνου σπόρων, φαίνεται δ' ὅτι ὁ κοροπλάθος παρέστησε γυναῖκα, ἥτις ἀφ' οὗ ἐκοσκίνησε, τοὺς μέλλοντας νὰ ἀλεσθῶσι καρπούς, φέρει νῦν μέρος αὐτῶν ἢ τὰ ἐξ αὐτῶν σκύβαλα ὡς τροφὴν εἰς τὸν μικρὸν αὐτῆς ὄρνιν.

Ἡ σὺνήθεια τῆς διατροφῆς ὀρνίθων ἐν ταῖς οἰκίαις ἦτο κοινὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις¹, ἀπετέλει δὲ τοῦτο μίαν τῶν εὐαρέστων ἐνασχολήσεων τῶν ἀρ-

¹ Guhl und Koner Das Leben der Griechen und Römer σελ. 325. Blümner Griech. Privatalt. σ. 115. V. Hehn Kulturpfl. und Haustiere.

χαιών γυναικῶν· τρεφόμενα πτηνὰ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ καὶ σήμερον ἔτι παρ' ἡμῖν, αἱ χῆνες αἱ νῆσσαι, αἱ ὄρνιθες, πλὴν τούτων δ' ὅμως διέτρεφον οἱ ἀρχαῖοι καὶ ὄρτυγας, πέρδικας καὶ ἄλλα. Τὸ εἶδος τοῦ πτηνοῦ τοῦ ἡμετέρου πηλίνου εἶνε

λίαν δυσδιάγνωστον, πρὸς ἀλεκτορίδα φαίνεται τοῦτο λίαν μικρόν, οὐδόλως δ' ἀπίθανον νὰ παριστᾷ πέρδικα ἢ ὄρτυγα¹.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΚΕΩ

(Πίν. 14)

Τὸ ὄνομα τῆς Κέω, τῆς πατρίδος τοῦ Βακχυλίδου, ἤρχισε καὶ αὐθις ἐπ' ἐσχάτων ἀνὰ τὰ στόματα πάντων φερόμενον, διότι τύχη ἀγαθὴ ἀπέδωκεν ἡμῖν πολλὰ τῶν ποιημάτων τοῦ ποιητοῦ τούτου ἀποκαλύψασα ἀπροσδοκῆτως τὴν «μελιγλώσσου χάριν Κηίας ἀηδόνας». Ἡ ἀνεύρεσις τῶν ποιημάτων τούτων ηὔξησεν, ὡς εἰκός, τὸ διάφορον πρὸς πᾶν ὅ,τι σχετίζεται πρὸς τὸν ποιητὴν καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Κέων, ὥστε ἐπίκαιρον ἐνόμισα ν' ἀνακοινώσω ἀρχαιολογικά τινα μελετήματα, προῖόν ἐρευνῶν τῆς ἐν ἔτει 1893 περιηγήσεώς μου ἀνὰ τὴν ὠραίαν νῆσον, ἧς ὄχι ἀδίκως, ὡς ἐκ πείρας ἔμαθον, οἱ ἀρχαῖοι ἐπήνουν τὸ δῆθεν παρὰ τοῦ Ἀρισταίου δωρηθὲν αὐτῇ ὕγεινόν κλίμα.

Μετὰ τὰς ἀνασκαφάς, ἃς ὁ Broendsted ἐνήργησεν ἐν Καρθαίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1811¹ καὶ τὰς βραχείας τοῦ Ross ἐπισκέψεις², ἡ νῆσος δὲν ἠρευνήθη ὑπ' ἀρχαιολόγων εἰμὴ μόνον ὑπὸ τοῦ διδασκάλου μου Φρειδερίκου Halbherr, ὅστις πολλὰς ἐκεῖ συνέλεξεν ἐπιγραφάς καὶ εἶτα ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Museo Italiano³. Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι καὶ ὁ φίλος μου Ἄντ. Μηλιαράκης ἐν τῇ σπουδαίᾳ καὶ λεπτομερεῖ τῆς νήσου περιγραφῇ πολλαχοῦ ποιεῖται λόγον περὶ ἀρχαιολογικῶν πραγμάτων⁴. Σκοπός μου

δὲν εἶνε νὰ παράσχω πλήρη πραγματείαν περὶ τῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ εὐδοκιμησάσης νήσου², ἀλλὰ μόνον νὰ δημοσιεύσω ἀνέκδοτά τινα ἢ ἀνακριβῶς ἐκδοθέντα μνημεῖα καὶ νὰ συμπληρώσω τὰ ἤδη ὑπὸ τῶν πρὸ ἐμοῦ γεγραμμένα διὰ σημειώσεων εἰλημένων ἐκ τῆς ἐπιτοπίου ἐπιθεωρήσεως τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων τῆς νήσου.

Α. ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΩΝ ΕΡΕΙΠΙΑ

α. Ἰουλίς, Κορησός, Ποιήεσσα.

Τῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εὐεξίας τῆς Κέω τεκμήριον εἶνε ἡ τετράπολις αὐτῆς. Ὡς γνωστόν, μόνη ἡ Κέως εἶχε τέσσαρας πόλεις, τὴν μὲν μεσόγειον, τὴν Ἰουλίδα, τὰς δὲ λοιπὰς τρεῖς, ἧτοι τὴν Κορησὸν ἢ Κορησίαν, τὴν Ποιήεσσαν καὶ τὴν Καρθαίαν, παρὰ τὴν θάλασσαν.

Περὶ τῶν τριῶν πρώτων ὀλίγα ἔχω νὰ προσθέσω εἰς τὰ ἤδη γνωστά. Ἡ Ἰουλίς ἔκειτο ἐν ὄρεινῳ τόπῳ, ἔνθα καὶ ἡ σημερινὴ πόλις, καταλαμβάνουσα κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῆς κωνοειδῆ λόφον. Τὰ ἐρείπια τοῦ τείχους, τὰ σωζόμενα περὶ αὐτῆς καὶ ἐκ τετραγωνικῶν πλίνθων σχιστολίθου ἐκτισμένα, μαρ-

¹ Ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ἐλευσίνας εὐρηται τεμάχιον πηλίνου παριστῶν ἐπὶ πλινθίδος μέγα πτηνὸν ἔχον ὕψηλούς πόδας καὶ μακρὸν λαιμὸν καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ δύο μικρότερα τῆς αὐτῆς κατασκευῆς, τρώγοντα ἀπὸ μικροῦ ὕψηλοῦ πινακίου. Καὶ τούτων τῶν πτηνῶν τὸ εἶδος εἶνε δυσδιάγνωστον, ὁμοιάζουσι δὲ μᾶλλον πρὸς πελαργούς ἢ γεράνους.

² Γενικὴ πραγματεία περὶ τῶν τῆς Κέω πραγμάτων ἐγράφη ὑπὸ Pridik, De Cei insulae rebus, 1892.

¹ Voyage et recherches dans la Grèce, Paris, 1826.

² Inselreise I σελ. 127 κ. ἐ., Griechische Königsreisen I σελ. 239 κ. ἐ.

³ Τόμος I σελ. 191 κ. ἐ.

⁴ Ὑπομνήματα περιγραφικὰ τῶν Κυκλάδων νήσων. Ἄνδρος, Κέως. 1880. Πρὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ Κυκλαδικὰ σελ. 46 κ. ἐ.

τυροῦσι χρόνους οἰκοδομίας οὐχὶ ἀρχαιοτέρους τῶν Ἑλληνικῶν. Παρὰ τὴν κορυφὴν, ἔνθα ἡ ἀκρόπολις, καὶ ἄνω τῆς ὁδοῦ τῆς εἰς ταύτην ἀγοῦσης καὶ δὴ πλησίον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Σταυροῦ σφύζονται λείψανα κτισμάτων ὀλίγων μέτρων μήκους, περὶ ὧν δὲν δύναται τις πρὸς τὸ παρὸν ν' ἀποφανθῆ, ἂν ἀνήκωσιν εἰς κρηπίδωμα μεγάλου οἰκοδομήματος ἢ, ὅπερ πιθανώτερον, εἰς δεύτερον τεῖχος (δευτερον περίβολον τῆς ἀκροπόλεως¹). Διακρίνει τις τρεῖς δόμους ἐξ ὀρθογωνίων μεγάλων καὶ καλῶς ἐξεργασμένων λίθων, ὧν τὴν κατασκευὴν δύναται τις ν' ἀναβιβάσῃ καὶ εἰς τὴν Ε' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα.

Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς Ἰουλίδος ἀρχαῖα λείψανα, σημειῶ ὅτι πλὴν τῶν γνωστῶν ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένων θαλάμων καὶ φρεάτων εἶδον κατὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ λόφου κατακειμένους δύο στύλους ῥαβδωτοὺς ὁμοίους Δωρικοῦ ῥυθμοῦ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ὧν ὁ κάλλιον σφζόμενος ἔχει ὕψος 2,18 μ. καὶ διάμετρον πρὸς μὲν τὰ κάτω 0,38, πρὸς δὲ τὰ ἄνω 0,27. Τρίτον στύλον μαρμαρίνον, ἀλλ' ἄνευ ῥαβδώσεων, καὶ μετὰ συμφοῦς βάσεως (ἢς ἡ διάμετρος 0,53, τὸ ὕψος 0,10) εἶδον ἐνωκοδομημένον ἐν ἐρήμῳ Ἐκκλησιδίῳ μετ' ἄλλων ἀρχαίων θραυσμάτων.

Περὶ τῶν ὀλίγων λειψάνων τῆς Κορησσοῦ καὶ τῆς Ποιήσεως, ἃς ἐσπευσμένως ἐπεσκέφθην, οὐδὲν νέον ἔχω ν' ἀνακοινώσω. Δύναμαι ὅμως οὐχ ἥττον νὰ προσθέσω ὅτι τὰ σφζόμενα μέρη τῶν τειχῶν αὐτῶν μοὶ ἐφάνησαν ἔχοντα χαρακτῆρα οὐχὶ πολὺ διάφορον τῶν τῆς Ἰουλίδος. Οἱ λίθοι ἐν γένει δὲν εἶνε μεγάλοι καὶ μόνον ὀλίγοι τούτων ἐν Ποιήσεσσι, πλησίον τῆς βορείου πύλης, ἔχουσι μῆκος μὲν τρία περίπου μέτρα, ὕψος δὲ ἓν. Μικρότεροι δὲ τινες καὶ φαιοῦ χρώματος λίθοι φαίνονται ἀνήκοντες εἰς μεταγενεστέρως ἐπισκευάς.

Τῶν στύλων, ὧν μνημονεῖ ὁ Μηλιαράκης², ἀνεῦρον δύο ἐν οἰκίσκῳ κειμένῳ ἐν τῷ βορειοανατολικῷ μυγῷ τῆς αὐλῶνδος τῆς Ποιήσεως. Ἀμφότεροι εἶνε ἀββάδωτοι καὶ προέρχονται ἐκ διαφόρων μικρῶν οἰκοδομημάτων, διότι ὁ μὲν εἶνε ἐκ φαιοῦ φλεβώδους μαρμάρου πεπονημένος (μῆκος 1,75,

διάμετρος κάτω 0,25, ἄνω 0,20), ὁ δὲ ἐκ πόρου (μῆκος 1,20, κάτω διάμετρος 0,25), ἔχων τὴν ἐπιφάνειαν τεχνητῶς σφυροκοπημένην, πρὸς εὐκόλον καὶ στερεὰν τοῦ κονιάματος ἐπίθεσιν. Ὁ τρόπος οὗτος ὑποδεικνύει ἴσως ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν.

6. Καρθαία.

Ἄξια μείζονος προσοχῆς ἐθεώρησα τὰ ερείπια τῆς Καρθαίας, τῆς μόνης ἐν τῇ νήσῳ θέσεως, ἔνθα ἐγένοντό ποτε ἀνασκαφαὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μεθοδικαί, καίπερ λίαν περιωρισμένα. Ἀνεξερεῦνητον ἀπομένει εἰσέτι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πόλεως καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς πολυάνδριον¹. Κανονικαὶ ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ χώρῳ ἐκείνῳ θὰ προσέφερον, νομίζω, σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος παναρχαίου πολιτισμοῦ, ἐπειδὴ ἡ Καρθαία φέρει ὅλως τὸν χαρακτῆρα πόλεως ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις κτισθείσης. Ἡ πόλις ἔκειτο ἐπὶ προβούνου πετρώδους καὶ ἐπιμήκους, οὐτινος ἢ πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρὰ ἀπολήγει εἰς ἀπότομον καὶ σχεδὸν ἄβατον βράχον ὑπὲρ ταύτην αἰωρούμενον. Ὁ βράχος, ὁ σημειούμενος διὰ τοῦ γράμματος Α ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ Broendsted, φαίνεται ὅτι οὐδέποτε εἶχε χρεῖαν τεχνητῆς ὀχυρώσεως ἐκ φύσεως ὀχυρὸς ὢν. Ἄλλ' ἡ ἀκρόπολις περιεφράσσετο κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τείχους μεγάλου καὶ ὀχυροῦ. Τὸ μᾶλλον χαρακτηριστικὸν τμήμα αὐτοῦ εἶνε αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ εἰκονίζεται ἐν τῇ ὀπισθεν εἰκόνι (ἀρ. 1). Τὸ τεῖχος ἦτο προφανῶς κατὰ τὸν λεγόμενον Κυκλώπειον τρόπον ὀικοδομημένον· μεγάλοι ὀγκόλιθοι ἐπ' ἀλλήλους ἐπικείμενοι ἀποτελοῦσι τὸ κύριον μέρος· τὰ μεταξὺ κενὰ ἔφρασσον λίθοι μικροί. Τινὲς τῶν λίθων εἶνε ἀληθῶς κολοσσικοί· ὁ φέρων π. χ. ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς ἐγκεχαρραγμένα τὰ ὑπὸ τοῦ Broendsted, πίναξ XXV, ἀριθ. 19 ἀναγραφόμενα τέσσαρα ὀνόματα ἔχει μῆκος 6,20 καὶ ὕψος 1,17 μ. Ἐν γένει δὲ οἱ λίθοι εἶνε ἱκανῶς ὠμαλισμένοι, πρὸ πάντων κατὰ τὰς ὀριζοντίους πλευρᾶς, ἔνθα ἡ ἐξομάλισις ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ σχιστολίθου ἦτο εὐκολωτέρα.

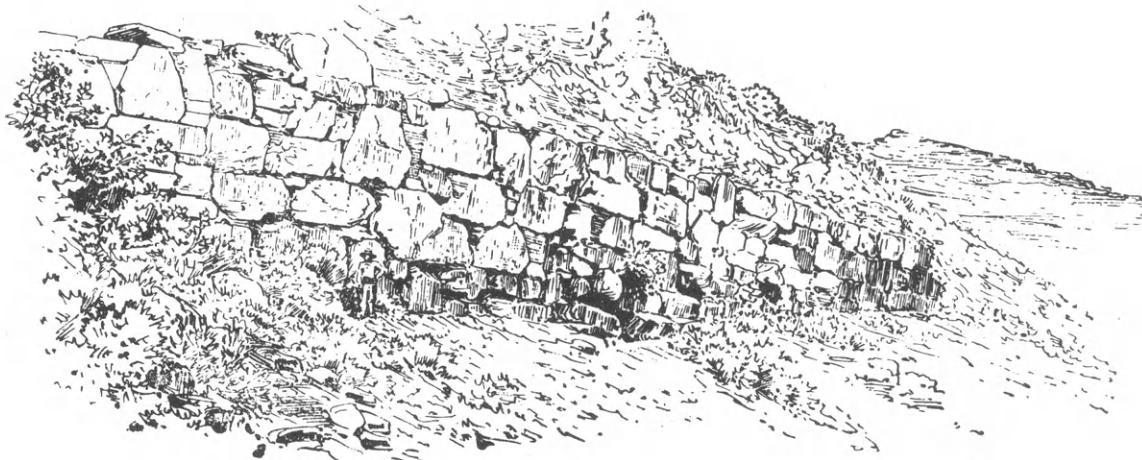
¹ Μνεῖα αὐτῶν καὶ παρὰ τῷ Broendsted αὐτόθι σελ. 27 καὶ Μηλιαράκη σελ. 248.

² Αὐτόθι, σελ. 257.

¹ Λείψανα κτιρίου ἐξ ὀγκωδῶν λίθων τῆς αὐτῆς οἰκοδομικῆς ὑπάρχουσι καὶ ὀλίγον μακρὰν παρὰ τὸν Βαθυπόταμον· περὶ αὐτῶν ἴδε Μηλιαράκη σελ. 214. Ὁ Broendsted ἀρνείται ὅτι εἶνε κυκλωπεῖου κατασκευῆς (σελ. 14).

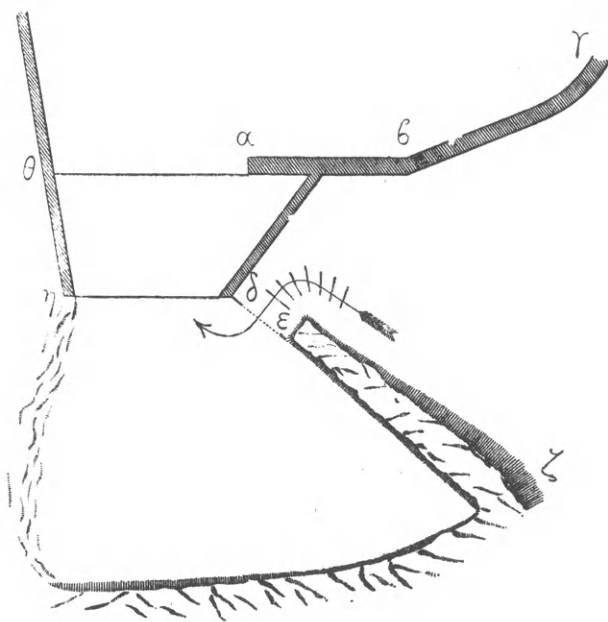
Ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος μέρει τοῦ τείχους, ὅπερ ἐν τῷ παρατεθειμένῳ σχεδιάσματι¹ (εἰκὼν 2) σημειοῦται διὰ τῆς γραμμῆς αβγ παρατηρεῖται διαφορά τις ἐργασίας μεταξύ τοῦ τμήματος αβ καὶ τοῦ τμήματος βγ. Ἐπιμελεστέρα εἶνε ἡ κατασκευὴ τοῦ τμή-

ματος αβ· οὐ μόνον οἱ λίθοι αὐτοῦ ἐν γένει κανονικώτεροι καὶ κάλλιον πρὸς ἀλλήλους συνηρμοσμένοι εἶνε, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἔξω ἐπιφάνειαν φέρουσι πυκνὰς στιγμαὺς ἐκ σφυροκοπημάτων, ἐνῶ κατὰ τὸ τμήμα βγ διακρίνονται μὲν ἐπίσης τοιαύ-

Εἰκὼν 1

της τινὸς σφυροκοπήσεως ἴχνη, ἀλλὰ τραχυτέρας καὶ οὐχὶ τοσοῦτον συνεχοῦς, ἀλλὰ κατὰ μείζονα

Εἰκὼν 2

διαλείμματα. Ἐπειδὴ ὁμοίως τῆς ὅλης οἰκοδομῆς τὸ σύστημα οὐσιωδῶς εἶνε τὸ αὐτό, ἡ ἐπιμελεστέρα

¹ Σημειωτέον ὅτι τοῦτο εἶνε κατὰ προσέγγισιν οὐχὶ δὲ μαθηματικῶς ἀκριβές.

ἐκείνη ἐργασία κατὰ τὸ τμήμα τοῦ τείχους αβ δὲν προέρχεται, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐκ νεωτέρας τινὸς ἀνοικοδομήσεως, ἀλλ' ἐγένετο χάριν τῆς ἐγγύς κειμένης εἰσόδου. Αὕτη δέ, πρὸς ἣν ἀναβαίνει τις διὰ βαθμίδων ἐν μέρει σφζομένων, κεῖται ἐν γωνία μεταξύ τοῦ τείχους αβγ καὶ τοῦ προειρημένου βράχου, ὅστις ἀποτελεῖ εἶδος προμαχῶνος ἔχοντος τὴν κατὰ ταύτην πλευρὰν τεχνικῶς οὕτω τετμημένην, ὥστε ν' ἀποτελῆ καθ' ἑαυτὴν τοῖχον ἰσχυρόν. Ἡ εἰσόδος σχηματίζει στενὸν (2 μέτρων τὸ πλάτος) ἔχον ἀνίσους πλευράς, ὧν ἡ μακροτέρα εἶνε 4,40 μ. Διὰ τῆς πύλης τῆς σημειουμένης διὰ τῶν γραμμάτων δε (σφύζεται μέρος ἀναβαθμοῦ κατ' αὐτὴν ἔχοντος κοίλωμα πρὸς τὰ ἔξω) εἰσέρχεται τις εἰς μικρὸν χῶρον, ὅθεν δύο ἔτι ἀναβαθμοὶ (ηδ, θα) φέρουσι πρὸς τὰ ἄνω τῆς πόλεως. Φανερόν ὅτι τοιοῦτοτρόπως οἱ εἰσβάλλοντες πολέμιοι ἠναγκάζοντο νὰ ἐκθέτωσιν ἐκτός τε καὶ ἐντὸς τῆς εἰσόδου εἰς τὰς προσβολὰς τῶν ἀμυνομένων τὴν μὴ κεκαλυμμένην ὑπὸ τῆς ἀσπίδος δεξιὰν πλευρὰν καὶ προσέτι καὶ τὰ νῶτα, τοῦθ' ὅπερ ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς τὴν κατασκευὴν τῆς εἰσόδου τῆς Τίρυνθος.

Ἡ ὁμοιότης αὕτη τῶν τειχῶν τῆς Καρθαίας πρὸς τὰ τῆς Τίρυνθος, τῶν Μυκηνῶν, τῆς Σαμοθράκης κλ. πείθουσιν ἡμᾶς νὰ ὑπολάβωμεν αὐτὰ

ὡς ἔργον οὐχὶ τῶν ὕστερον εἰς Κέων ἐποικησάντων Ἰώνων, ἀλλὰ τῶν προδρόμων αὐτῶν, τῶν κοιμιστῶν δηλ. τοῦ *Μυκηναίου*, ἢ ὀρθότερον εἶπεῖν, τοῦ *Αἰγαίου* πολιτισμοῦ. Ἡ Καρθαία εἶνε ὁμολογουμένως ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν πόλεων τῆς νήσου¹ καὶ ἡ κτίσις αὐτῆς εἶνε ἴσως ἔργον τῶν Καρῶν, οἵτινες ἐν προϊστορικῇ ἐποχῇ κατώκησαν τὰς πλείστας τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὡς ἱστοροῦσιν οἱ ἀρχαῖοι καὶ νῦν παραδέχονται καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ διστακτικώτεροι τῶν ἀρχαιοδιφῶν², ὧν τινες, ὡς γνωστόν, φρονοῦσιν ὅτι αὐτοὶ οὗτοι εἰσήγαγον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν ἐν λόγῳ πολιτισμόν. Ἡ κοινὴ γνώμη, καθ' ἣν Φοίνικες ἦσαν μόνον οἱ κτίσαντες τὴν Καρθαίαν³, μοι φαίνεται ἀπαράδεκτος· τοῦτο μὲν, διότι τὰ τεῖχη αὐτῆς ἄλλοιον ἔχουσι χαρακτηρῆρα ἢ τὰ γνωστὰ Φοινικικὰ κτίσματα⁴, τοῦτο δέ, διότι δὲν εἶνε πιθανόν ὅτι οἱ Φοίνικες ἰδρύσαν κατὰ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἄλλα κτίσματα ἢ ἀπλᾶ ἔμπορεῖα⁵. Λόγος ὑπὲρ τῆς Φοινικικῆς καταγωγῆς προβάλλεται ἢ δῆθεν παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ταύτης ἀπὸ Φοινικικῆς ῥίζης⁶: ἀλλ' εἶνε γνωστόν πόσον ἀπατηλὰ εἶνε πολλάκις τὰ ἐκ τοιούτων ἔτυμολογιῶν συμπεράσματα, καὶ μάλιστα, ἔταν ὑπ' ἄλλων μὴ κυρῶνται λόγων. Ἐὰν δὲ ἤθελε ν' ἀναγνωρίσῃ τις ἐν τῷ ὀνόματι τῆς Καρθαίας τὸ ὄνομα τῶν Καρῶν, δὲν θὰ ἐφαίνετο ὀρθότερον ἔτυμολογῶν;

Ὁ παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως προειρημένος βράχος, εἰς ὃν δύναται τις ν' ἀνέλθῃ ἀναρριχώμενος ἀπὸ τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς ἀπέναντι τῆς εἰσόδου διαιρεῖται εἰς δύο διάφορα ὑψώματα, ὧν τὸ κατώτερον ἔφερε τὸν ὑπὸ τοῦ Broendsted ἀνασκαφέντα ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ δὲ ἀνώτερον ἕτερον μέγα κτίριον, οὗτινος τὰ θεμέλια ἀνεῦρον ἡμιεκαλυμμένα ὑπὸ χώματος καὶ παντοίων θραυσμάτων.

¹ Πρβ. Pridik σελ. 4.

² Beloch, Griech. Geschichte, I, σελ. 39, 60, 164 κ. ἔ. Πρβ. καὶ Pridik αὐτόθι σελ. 4 καὶ σελ. 12.

³ Τοιαύτη π. χ. εἶνε ἡ γνώμη τοῦ Pridik σελ. 4, τοῦ Busolt, Griech. Geschichte I² σελ. 269 καὶ τοῦ Leake, Numism. hell. Is. σελ. 5, Carthaea.

⁴ Ἴδε π. χ. Perrot-Chipiez, Histoire de l'Art, III, σελ. 25, καὶ 104. Καὶ τῶν Βαλανεῶν (Βάνιας), τὰ τεῖχη, καίπερ ὁμοιάζοντά πως πρὸς τὰ πελασγικά, δὲν διαφέρουσι πολὺ τῶν προειρημένων (αὐτόθι σελ. 327 κ. ἔ. εἰκ. 238).

⁵ Beloch αὐτόθι σελ. 72 καὶ 103 κ. ἔ. Pridik αὐτόθι σελ. 13 κ. ἔ.

⁶ Καρθαία ἐκ τοῦ Μελαρτεία κατὰ τὸν Olshausen. Ἴδε τὴν βιβλιογραφίαν παρὰ τῷ Pridik σελ. 4 κ. ἔ.

Ἡδυνήθην μόνον ν' ἀναγνωρίσω ἐν τοῖς κάλλιον σφζομένοις μέρεσιν αὐτοῦ τρεῖς δόμους ἐξ ὀρθογωνίων σχιστολίθων ἀνίσου μήκους· τοῦ μεσαίου δόμου οἱ λίθοι εἶνε καὶ χαμηλότεροι τῶν ἄλλων· εἶδον δὲ ὅτι οἱ λίθοι, οἱ καλῶς πεπελεκημένοι, ἦσαν συγκεκολλημένοι δι' ἀσβέστου, τοῦθ' ἔπερ μαρτυρεῖ χρόνους οἰκοδομίας οὐχὶ λίαν ἀρχαίους¹. Τοῦναντίον τῶν καλλίστων Ἑλληνικῶν χρόνων κτίσμα ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, οὗ τὰ ἐρείπια δηλοῦσιν ἐπιμελῆ ἔργασίαν. Ἀτυχῶς τὰ νῦν ὄλως ἐγκαταλελειμμένα λείψανα αὐτοῦ, ἄτινα βεβαίως δὲν ἦσαν πολλὰ οὔτε ἔταν ἀνεσκάφησαν καὶ ἄτινα λίαν ἐφθαρμένα ἐφαίνοντο καὶ πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν², ἐν οἰκτροτέρᾳ εὐρέθησαν ὑπ' ἐμοῦ καταστῆσαι· μόλις ἀνεγνωρίζοντο τὰ ἴχνη τοῦ ναοῦ καὶ ὀλίγοι μόνον λίθοι· ἔκειντο τῆδε κάκεισε, τῶν πλείστων καταπεσόντων εἰς τὴν θάλασσαν.

Μεγάλη ἐπίσης εἶνε ἡ καταστροφὴ καὶ ἐντὸς τῆς περιπεφραγμένης πόλεως, ἔνθα οὐδὲν ἀξιοσημείωτον ἀνεῦρον, πλην τῶν ὑπὸ τοῦ Broendsted ἐξερευνηθέντων καὶ διὰ τῶν γραμμάτων D καὶ DD σημειουμένων λειψάνων. Ταῦτα ἀνήκουσι βεβαίως εἰς κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων οἰκοδομήματα διαφόρων, ὡς φαίνεται, χρόνων, πολὺ πιθανῶς εἰς ναοὺς, οὐχὶ δὲ εἰς προτύλαια, ὡς ὁ Broendsted ἀπεφῆνατο. Τοῦ ἐνὸς σφύζεται τὸ κρηπίδωμα μετὰ τριῶν βαθμίδων, ἐξ ὀγκωδῶν λίθων πεποιημένων, τοῦ δ' ἐτέρου διατηροῦνται ἔτι κατὰ χώραν τέσσαρες βαθμίδες ἐπιμελῶς κατεσκευασμέναι διὰ δόμων ἐκ μικροτέρων λίθων. Ἡ ἐπίχωσις καὶ τὸ ὀλιγόριθμον τῶν λειψάνων δὲν ἐπέτρεψαν ἀκριβεστέρως παρατηρήσεις. Δύναμαι ὁμως νὰ προσθέσω συμπληρωτικὰς τινὰς εἰδήσεις, ἃς ἀρύομαι ἐξ ἀνεκδότου τινὸς περιγραφῆς τῆς νήσου Κέω ἐκπονηθείσης ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κων. Μάνθου Κείου³. «Τὸ πρῶτον

¹ Ὁ Pridik αὐτόθι σελ. 5 λέγει ὅτι ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας ἐπιφανείας τοῦ βράχου ἦτο σὺν τῷ Χορηγεῖῳ καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος. Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε πιθανόν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐξάγεται σαφῶς ἐκ τοῦ ἀναφερομένου χωρίου τοῦ Ἀντωνίνου Λιβεραλ. 1. "Ἄν δὲ εἰς αὐτὸν ἀνήκουσι τὰ ἐν λόγῳ θεμέλια, ἄδηλον. Ὡς πρὸς τὸ Χορηγεῖον, τὸ τοῦ Ἀθηναίου X, 456 f «ἄνω πρὸς Ἀπόλλωνος ἱερῶ μακρὰν τῆς θαλάσσης» οὐδεμίαν ἀνάγκη νὰ μεταβάλλωμεν εἰς «οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης», ὡς ἐποίησαν ὁ Broendsted καὶ ὁ Pridik, διότι ἀναλόγως πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, πλησιέστερον πρὸς τὴν θάλασσαν κείμενον, τὸ Χορηγεῖον εὐρίσκειτο μακρὰν αὐτῆς.

² Halbherr, αὐτόθι σελ. 212 σημ. 4.

³ Μνεῖας ἄξιος εἶνε ὁ ἀνὴρ, ὅς, καίπερ μὴ ἐπιστήμων, ὑπὸ μεγάλῃς ὁμῶς πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἀγάπης ὠθούμενος, ἐξερεύνησε

οικοδόμημα ἔχει μῆκος ποδῶν 50 καὶ πλάτος 25 τὰ προαύλια αὐτοῦ εἶνε ἐκτισμένα με λίθους μεγάλους τιτανώδεις καλῶς εἰργασμένους, οἷτινες ὡς ἐκ τῆς παλαιότητος αἱ προσαρμόσεις τῶν λίθων τούτων ἠνώθησαν καὶ ἔγειναν ὡς ἐν σῶμα στερεόν, μολονότι διακρίνονται ὅτι ἦσαν πρότερον κεχωρισμένοι. Τὸ δ' ἔσωθεν τοῦ οικοδομήματος τούτου εἶνε ἐκτισμένον με λίθους σχιστούς. Ἐκ τοῦ ἐρείπιου τούτου τὸ ἔτος 1818 ἀφῆρεσαν τρεῖς κίονας ῥαβδωτοὺς ἐκ λίθου Παρίου, οὓς μετέφερον εἰς τὸν λιμένα Κέας καὶ ἔθεσαν εἰς τὴν προκυμαίαν. Αἱ ἄκραι τῶν δύο φαίνονται, ὁ δὲ τρίτος εἶνε παρὰ τὴν αὐτὴν θέσιν εἰς τὴν θάλασσαν». Ὁ Μάνθος εἰκάζει ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ναὸς τῆς Ἥρας καὶ ὅτι τὰ ἐρείπια τοῦ ἐτέρου ἀνήκουσιν εἰς τὸ βουλευτήριον, οὗτινος ἀναφέρει διάφορα θραύσματα Παρίου μαρμάρου καὶ κοσμήματα κίωνων καὶ ἡμικίωνων καλῆς τέχνης. Ὁ δὲ Broendsted, ὅστις ἀνέσκαψεν ἀμφοτέρω τὰ κτίρια, ὀλίγας λέξεις μόνον γράφει περιφρονήσας αὐτὰ ἕνεκα τοῦ ἀκαλλοῦς ὀρισμοῦ των.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως παρετήρησα Βυζαντινὸν ναῖσκον ἐν ἐρείπιοις ἔχοντα ἀψίδα καὶ νάρθηκα καλῶς διατηρούμενον¹· εἶνε ἐκτισμένος ἀνευ ἀσβέστου ἐκ μικρῶν σχιστολίθων προφανῶς ἐξ ἀρχαιότερων οικοδομημάτων εἰλημμένων. Τινὲς αὐτῶν διατηροῦσιν ἔτι καὶ νῦν τοὺς ἀρχικούς των ἀγκῶνας. Παραπλεύρως ὑπάρχουσι δύο μικρὰ καὶ χαμηλὰ οἰκῆματα τῆς αὐτῆς οικοδομίας.

Ἐν τῇ μικρᾷ ἀνατολικῇ κοιλάδι τῆς Καρθαίας ἔκειτο τὸ πολυάνδριον αὐτῆς². Ὁ Μάνθος (ἐ. ἀ.) ἀναφέρει τάφους τινὰς ἠρειπωμένους, ἐν οἷς διακρίνονται αἱ θέσεις τῶν ποτε ἐνφοδομημένων ἀναγλύφων. Ἐν ἐξ αὐτῶν (περὶ οὗ κατωτέρω ὁ λόγος) εὐρέθη αὐτόθι τυχαίως κατὰ τὸ 1857.

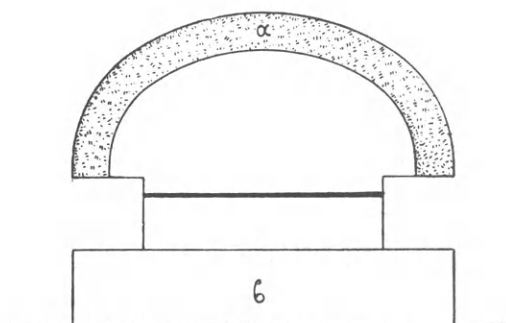
Ἐν τῷ Β. Α. μυθῷ τῆς αὐτῆς κοιλάδος σφύζονται τὰ ἐρείπια μικροῦ οικοδομήματος, ὅπερ Λουτρήν ὑπὸ τῶν ἐγγωρίων καλεῖται καὶ ὅπερ εἶνε κτίσμα τῶν χρόνων τῆς παρακμῆς, ὡς ὁ τρόπος τῆς οικοδομίας αὐτοῦ διὰ λίθων οὐχὶ λίαν ἐπιμελῶς εἰργασμένων καὶ δι' ἀσβέστου συνδεδεμένων μαρτυρεῖ.

πάντα τ' ἀρχαῖα τῆς νήσου λείψανα καὶ πόλλας ἐπιγραφὰς ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν τότε διευθυντὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος Πιπτάκη καὶ τοῖς ἄλλοις ἔδειξε τὸν δρόμον τῶν ἐρευνῶν.

¹ Φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ αὐτὸ οικοδόμημα, ὅπερ σημειοῦται διὰ τοῦ γράμματος F παρὰ τῷ Broendsted.

² Πρὸς Μηλιαράκην σελ. 263.

Ἦτο δὲ ὀρθογώνιον τὸ σχῆμα (5,20 ἐπὶ 4,13) καὶ ἐστεγασμένον διὰ καμάρας τανῦν ἐντελῶς σχεδὸν καταπεπτωκυίας. Ἐν ἐκάστη πλευρᾷ ὑπῆρχε τοξοειδῆς κόγχη (ἰδ. τὸ παρακείμενον σκαρίφημα, εἰκὼν 3) καὶ πρὸ αὐτοῦ ὀρθογώνιος λουτήρ (6). Τρεῖς

Εἰκὼν 3

μόνον κόγχας εἶδον ἐγώ, διότι μέγα μέρος τοῦ τοίχου, ἔνθα ἡ εἴσοδος, ἦτο καταπεπτωκός, κεχωσμένος δὲ ὁ αὐτόθι λουτήρ καὶ ὁ ἀντίθετος αὐτοῦ κατεστραμμένος. Αἱ κόγχαι εἶνε πᾶσαι σχεδὸν τοῦ αὐτοῦ μεγέθους (μῆκος 2 μ. πλάτ. 1,85) καὶ ἔχουσι παρὰ τὸ ἄκρον τοῦ τόξου λελαξευμένην αὐλακα (πλάτ. περίπου 0,20, καὶ βῆθος 0,05) πρὸς ἔνθεσιν πράγματός τινος, ἴσως θερμοαγωγῶν σωλήνων συγκοινωνούντων μεθ' ὑποκαύστου. Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πλευραῖς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου καὶ εἰς ὕψος τριῶν μέτρων περίπου ὑπάρχουσι τέσσαρες ὀπαὶ ὀρθογώνιοι ἀντικρύζουσαι ἀλλήλας (πρὸς ἔνθεσιν δοκῶν), δύο δ' ἕτεραι διαμπερεῖς σφύζονται εἰς ὕψος ἑνὸς μέτρου παρὰ τὴν εἴσοδον. Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ἴχνη ἐπιχρίσματος διατηροῦνται ἐν τοῖς λειψάνοις τῆς θόλου καὶ ἐν τοῖς λουτήρσι.

Τὸ μικρὸν οικοδόμημα ἐμφαίνει σαφῶς τὸν χαρακτῆρα βαλανείου· καὶ τὴν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους χρῆσιν αὐτοῦ ὑποδηλοῖ ἔτι καὶ νῦν ἡ σημερινὴ αὐτοῦ ὀνομασία¹.

Ὁ πύργος τῆς Ἀγίας Μαρίνης.

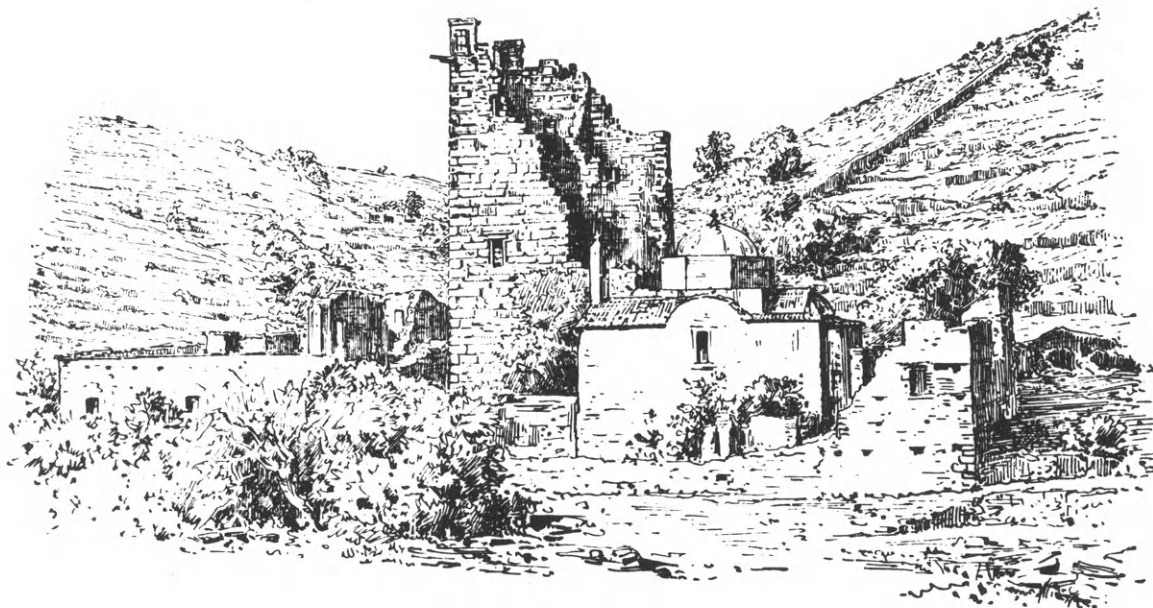
Ὁ πύργος τῆς Ἀγ. Μαρίνης εἶνε πασίγνωστος καὶ ἀπεικονισμένος ἐν τῷ πίνακι X σελ. 26 τοῦ βιβλίου τοῦ Broendsted. Εὐπρόσδεκτος ὅμως, νομίζω,

¹ Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Μηλιαράκη (αὐτόθι σελ. 253) ὅτι τοῦτο ἦτο οἰκογενετικὸν ἱεῖον (τοὺς λουτήρας ἐκλαμβάνει ὡς τάφους) ἀνασκευάζουσιν τὰ ἄνω εἰρημένα περὶ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ.

θά εἶνε καὶ ἡ παρακειμένη ἐκ νέου παρ' ἐμοῦ γενομένη ἀπεικόνισις, ὡς καὶ αἱ παρὰ πόδας περὶ αὐτοῦ σημειώσεις.

Τοῦ σπουδαίου τούτου οἰκοδομήματος σχεδὸν ἀκεραίου σφζομένου μέχρι τοῦ χειμῶνος τοῦ 1840 λαίλαψ ἐντελῶς σχεδὸν κατέστρεψε τὴν κορυφὴν καὶ τὴν μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ¹. Ἐκτοτε ὁ πύρ-

ργος οὗτος, ὃς ἔτι καὶ νῦν, καίπερ βεβλαμμένος, εἶνε τὸ κάλλιστον παράδειγμα τῶν ἀρχαίων τετραγῶνων πύργων, ὡς ὁ τῆς Ἄνδρου τῶν κυκλικῶν, ἡμέρα τῆ ἡμέρα φθείρεται καὶ ἐπὶ τέλους τέλεον θὰ καταστραφῆ, ἂν μὴ ἔγκαιρος φροντίς προλάβῃ τὴν καταστροφὴν. Ἐκάστη τῶν πλευρῶν τοῦ πύργου ἔχουσα μῆκος 10 μέτρων καὶ πάχος 1,12 σύγκει-

Εἰκὼν 4

ται ἐκ διπλῆς σειρᾶς πλίνθων σχιστολίθου, ὧν αἱ κατὰ τὴν βᾶσιν εἶνε ὀγκώδεις. Ἐν γένει δὲ αἱ πλίνθοι εἶνε ἱκανῶς μεγάλαι, ἀλλὰ διαφόρου μήκους καὶ οὐχὶ πᾶσαι ὀρθογώνιοι, ἀλλὰ τινες τραπεζιοειδεῖς, ἢ δὲ ὀριζοντία αὐτῶν ἐπιφάνεια, ἢτοι ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἐφαρμογῆς, λεία καὶ ἐπιμελῶς ἐξεργασμένη, ἐνῶ ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια ἢ τὸ πρόσωπον ἀποτελοῦσα εἶνε μᾶλλον ἀνώμαλος. Εἶνε δὲ αἱ πλίνθοι συνδεόμεναι πρὸς ἀλλήλας οὐχὶ διὰ συγκολλητικῆς ὕλης, ἀλλὰ διὰ σιδηρῶν συνδέσμων ἐχόντων σχῆμα χελιδονείου οὐρᾶς. Ἐκάστη πλευρὰ ἔχει θυρίδας, τινὰς μὲν ἱκανῶς μεγάλας ἐχούσας καὶ παραστάδας, τινὰς δὲ μικροτέρας, καὶ πρὸς τὰς κοινῶς καλουμένας *πολεμιστρὰς* ὁμοίας τὴν κατασκευὴν, τ. ἔ. στενάς μὲν πρὸς τὰ ἔξω, πρὸς δὲ τὰ ἔσω πυραμιδοειδῶς ἀναστομουμένας.

Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐσφζοντο ἔτι κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου, καθὼς ἐσφζοντο καὶ πλείονες περὶ τὴν κορυφὴν τῶν προεξεχουσῶν λιθίνων δοκῶν, αἵτινες ὑπεβάσταζον ἐξωτερικὸν ἐξώστην.

Ἡ εἰς τὸν πύργον εἴσοδος ἐγένετο διὰ θύρας ἐν τῇ Μ.Δ. πλευρᾷ ἠνεωγμένης καὶ πολὺ τοῦ ἐδάφους ὑψηλοτέρας. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πύργου διαιρεῖται, ὡς γνωστὸν, εἰς δύο ἰσομεγέθη τμήματα διὰ τοῖχου πάχους 0,60 καὶ τῆς αὐτῆς κατασκευῆς, οἷας καὶ αἱ πλευραὶ αὐτοῦ. Μέρος αὐτοῦ ἐσφζετο ἔτι κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου, καὶ παρετήρησα ἐν αὐτῷ θύρας, ὧν αἱ μὲν ἐχρησίμευον, ὡς φαίνεται, πρὸς συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν ὀρωματίων τοῦ αὐτοῦ πατώματος, αἱ δὲ εἶχον σχέσιν πρὸς τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος, ἣτις διερχομένη δι' αὐτῶν διῆκε περίξ τῶν τεσσάρων πλευρῶν. Τὰ πλάγια τῶν θυρῶν τούτων δὲν εἶνε ἀκριβῶς κάθετα, ἀλλὰ μικρὸν τι πρὸς τὰ ἄνω κεκλιμένα· τῶν δύο ἐξ αὐτῶν, ἃς ἠδυνήθην νὰ μετρήσω, ἡ μὲν πρὸς ἀνατο-

¹ Ross, Griechische Koenigsreisen, I, σελ. 241. Περὶ τοῦ πύργου πρὸς τὸν αὐτόν, Inselreisen, I, σελ. 132 κ. ἑ., Μηλιαράκη αὐτόθι σελ. 258 κ. ἑ.

λάς (ἐκ τῶν τοῦ πρώτου εἴδους τῶν χρησιμευουσῶν δηλ. πρὸς συγκοινωνίαν δωματίων τοῦ αὐτοῦ πατώματος) εἶχε ὕψος 2,27, κατὰ τὴν βάσιν πλάτος 1,07 καὶ 1,00 κατὰ τὸ ὑπέρθυρον, ἡ δὲ πρὸς δυσμᾶς (ἐκ τῶν τοῦ ἐτέρου εἴδους) ὕψος μέτρα 2,55, πλάτος τὰ κάτω 1,17 καὶ τὰ ἄνω 1,04. Αἱ βαθμίδες κατὰ τὸ πλεῖστον εἶνε κατεστραμμέναι, καὶ ὡσαύτως ὀλίγαί ἐτι σφίζονται τῶν λιθίνων δοκῶν, αἵτινες ὑπεβάσταζον τὰς τρεῖς ὀροφάς, ὧν ὁ Broendsted ἐθαύμασε τὸ τολμηρὸν τῆς κατασκευῆς.

Τῶν δύο ἄλλων πύργων, ὧν τὰ ἐρείπια σφίζονται οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἀγ. Μαρίνης¹, ὁ εἶς, ὃν ἐγὼ ἐπεσκέφθην, εἶνε ὡσαύτως τετράγωνος καὶ ὁμοίως ἐκτισμένος, ἀλλὰ μεγαλείτερος (μέτρ. 12,40 καθ' ἐκάστην πλευράν). Ἐξ ὅλης δὲ τῆς κατασκευῆς τῶν πύργων καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν συνδέσμων τῶν λίθων αὐτῶν δηλὸν ὅτι δὲν ἀνήκουσιν εἰς χρόνους παλαιότερους τῆς τετάρτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ὁ Μάνθος γράφει ὅτι πλὴν τούτων σφίζονται καὶ ἄλλων πολλῶν πύργων ἐρείπια καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Κέω διαφόρων σχημάτων, τετράγωνοι, στρογγύλοι, ἡμιστρόγγυλοι, καὶ τινες ἐκτισμένοι κατὰ τὸν Κυκλώπειον τρόπον. Λέγει δὲ ὅτι πλησίον ἐκάστου πύργου φαίνονται συνήθως ἴχνη χωρίων. Ἐνίοτε δὲ «ὕπάρχουσι κεκρυμμένα ὁδοὶ συγκοινωνοῦσαι ἐκ τοῦ πύργου εἰς πλησίον αὐτῶν οἰκοδομήματα, καὶ τοῦτο φαίνεται εἰς θεμέλια πύργου τινὸς εἰς θέσιν Κάτω Μεροῦ Ἀγ. Νικολάου ἐντὸς τοῦ κτήματος τοῦ Ἀντωνίου Ποδογύρου, ὁμοίως καὶ εἰς τὸν Ὀρούκουνα, θέσιν τῆς ἐξοχῆς Κέως, ἐντὸς τοῦ κτήματος τοῦ Γεωργίου Παγκάλου».

Β' ΓΛΥΠΤΑ

α. Ὁ παρὰ τὴν Ἰουλίδα λέων.

Τῶν ἐν Κέω σφζομένων μνημείων τῆς γλυπτικῆς τὸ σπουδαιότατον βεβαίως εἶνε ὁ κολοσσιαῖος λέων, ὅστις κεῖται ἐπὶ μικρᾶς καὶ γραφικωτάτης παρωρείας πλησίον τῆς σημερινῆς πόλεως. Ἐφ' ὅσον μοὶ εἶνε γνωστόν, ὁ λέων οὗτος ἀπεικονίσθη μόνον ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ τοῦ Broendsted

¹ Broendsted, αὐτόθι, Μηλιαράκης αὐτόθι, σελ. 260.

(πίναξ XI σ. 30) κατὰ ἰχνογράφημα τοῦ Cockerell, ὅπερ ὁμοίως παριστᾷ τὸ θηρίον ὡς ἔργον τῆς γλυπτικῆς τέλειον καὶ οὕτως ἀκέραιον, ὥστε δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ εἰκὼν ἐκείνη φανταστικὴ μᾶλλον ἢ πραγματικὴ εἶνε¹. Ἐνταῦθα δ' ἐγὼ παραθέτω νέαν κατὰ φωτογραφίαν μου ἀπεικόνισιν τοῦ μνημείου τούτου (ἰδ. πίνακα 14), ὅπερ μοὶ φαίνεται ἄξιον μείζονος ἢ ὅσης ἔτυχε μέχρι τοῦδε προσοχῆς. Ὁ λέων εἶνε λελαξευμένος σὺν τῷ βάθρῳ αὐτοῦ ἐπὶ ὀγκώδους τεμαχίου σχιστολίθου, τῆς αὐτῆς δηλ. φύσεως τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ καὶ εὐρηται τὸ μνημεῖον, ἐξ οὗ ἀριδῆλως προκύπτει ὅτι ἐλαξεύθη αὐτόθι καὶ ἦτο συμφυῆς τῷ λόφῳ. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ τὰ ὕδατα καὶ τὰ ἐκ τούτων ρεύματα ὑπέσκαψαν, ὡς φαίνεται, τὸ τοῦ βάθρου αὐτοῦ στῤῥωμα τοῦ λίθου καὶ οὕτω τὸ μνημεῖον ἐξωλίσθησε πρὸς τὰ κάτω ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νῦν ἀπέχει 3 1/2 περίπου γαλ. μέτρα ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς τοῦ θέσεως, ἐντελῶς νῦν μεμονωμένον καὶ ἐπικλινὲς παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ ὑποκειμένου κρημοῦ κείμενον². Τὸ ἐλλειψοειδὲς τοῦ βάθρου ἔχει περιφέρειαν 15,50 μ., τοῦ δὲ ζώου αἱ διαστάσεις εἶνε αἱ ἐξῆς: μῆκος μέγιστον 6, πλάτος μέγιστον 2,70, περιφέρεια τῆς κεφαλῆς 3,70, μῆκος τοῦ στόματος 1,00, τῶν ὀφθαλμῶν 0,37 καὶ ὕψος αὐτῶν 0,17³.

Ἡ θέα τοῦ μνημείου ἔχει τῷ ὄντι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Μηλιαράκης, πολὺ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβάλλον. Ὁ τὸ πρῶτον ἐξερχόμενος τῆς πόλεως ἐκ τοῦ ἄνω αὐτῆς μέρους καὶ ὀλίγα βήματα προχωρήσας, ἔταν ἀντικρύση πέραν ἐπὶ τοῦ κρημοῦ τὸ μέγα ἐκεῖνο ζῶον, ὀκλάζον ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ἐλαιῶν ἐν μέσῳ ἀγροτικῆς ἐρημίας, δὲν δύναται νὰ μὴ αἰσθανθῆ κατὰπληξιν ἐπὶ τῷ θεάματι. Ὁ λέων, κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς καὶ τοὺς μὲν ἐμπροσθίους πόδας προτεταμένους, τοὺς δ' ὀπισθίους

¹ Αὐτὸς ὁ Broendsted ὁμολογεῖ αὐτόθι σημ. 1 ὅτι σκοπὸς τοῦ ἦτο νὰ ἀπεικονίσῃ ἐπληρωθῶμενον (restauré) τὸ μνημεῖον, ἵνα ἀναπαραστήσῃ μόνον «l'effet, que ce lion devait avoir à l'endroit où il se trouve, quand les détails, surtout la tête et les pieds de devant étaient moins maltraités».

² Πρὸς Broendsted αὐτόθι καὶ Ross, Inselreisen, I, σελ. 130. Ὁ κίνδυνος τοῦ νὰ καταπέσῃ τὸ μνημεῖον, περὶ οὗ ὁ τε Broendsted καὶ ὁ Ross ποιοῦνται λόγον, ἀπεσοδῆθη νῦν εὐτυχῶς διὰ τεχνικοῦ ὑποστηρίγματος τῆς μέριμνῃ τοῦ δημάρχου Γρηγ. Ἱερομνήμονος κατασκευασθέντος. Ἀπαράδεκτος εἶνε ἡ γνώμη τοῦ Μηλιαράκη, σελ. 249, ὅτι ὁ λέων τὸ πάλαι ἔκειτο ἐπὶ βάθρου κτιστοῦ τὰ νῦν ἐξαφανισθέντος.

³ Ἡ καταμέτρησίς μου διαφέρει πῶς ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν πρό ἐμοῦ γενομένης ἴσως διότι εἶχε βάσιν ἄλλα σημεῖα.

κεκαμμένους κατὰ τὸ γόνυ καὶ παρ' αὐτοὺς τὴν οὐρανὸν ἔχων, στρέφει τὴν κεφαλὴν ὀρθίαν πρὸς τὴν ἀντίθετον ὁδὸν ὡς φύλαξ παρατηρῶν τοὺς παρερχομένους. Καὶ ὅμως οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ οὔτε τὸ κλειστόν στόμα ἐμφαίνουσι τι τὸ ἀπειλητικόν, ἢ ὅλη δ' αὐτοῦ στάσις εἶνε στάσις ζώου ἠρέμου καὶ ἀναπαυομένου. Αἰῶνας ὅλους εἰς τὴν ἐπήρεια τῆς ἀτμοσφαιράς ἐκτεθειμένον τὸ μνημεῖον ὑπέστη πολλάς κακώσεις, ἀποτριβέντος καὶ σχασθέντος τῆδε κάκεισε τοῦ λίθου, πρὸ πάντων κατὰ τοὺς πόδας, ὥστε νὰ μὴ εἶνε νῦν καταφανῆ πανταχοῦ τὰ καθ' ἕκαστα τῆς μορφῆς αὐτοῦ. Ἄλλ' ἴσως καὶ αὐτὸ τὸ κολοσσικόν τοῦ ἔργου καὶ τῆς ὕλης ἢ φύσις, ἐξ ἧς εἶνε πεποιημένον, παρώρμησαν τὸν τεχνίτην εὐθύς ἐξ ἀρχῆς νὰ περιορισθῆ, ἀποφεύγων τὰς λεπτομερείας, ἀπλῶς εἰς τὴν καθόλου διάπλασιν τοῦ λεοντείου σώματος. Φανερά δὲ εἶνε ἐν αὐτῷ τὰ γνωρίσματα τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης. Ἡ κεφαλὴ εἶνε μικροτέρα καὶ στρογγυλοτέρα τοῦ δέοντος, ἀπλοῦν δ' ὀριζόντιον ἀνοιγμα ἀποτελεῖ τὸ στόμα. Ἄλλὰ καὶ τὴν ῥίνα ἀφορίζουσι δύο κάθετοι γραμμαί, οἱ δ' ὀφθαλμοὶ διαγράφονται ἐν εἶδει τόξου. Ἡ χαιτή εἶνε ἐσχηματισμένη ὡς ὄγκος συμπαγῆς καὶ ὁμαλός, καὶ ὑποσημαίνεται μὲν τὸ περίγραμμα αὐτῆς κατὰ τὸ μέτωπον ἀρκετὰ σαφῶς ὑπὸ τινων ῥυτίδων, ἀλλὰ κατὰ τὴν ῥάχιν μόλις διακρίνεται, ἴσως ἕνεκα καὶ τῆς κακῆς τοῦ λίθου διατηρήσεως. Τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος ἀπλῆν ἐπίσης δεικνύουσι κατασκευὴν, χωρὶς ὅμως ἐν αὐτοῖς νὰ εἶνε ὅλως παρημελημένα τὰ καθ' ἕκαστα τῆς μορφῆς, ὡς π.χ. αἱ ἐπὶ τῆς πλευρᾶς πτυχώσεις τοῦ δέρματος, αἵτινες δηλοῦνται δι' ἐγγαράτων καμπύλων γραμμῶν. Καὶ ὅμως, ὅσῳ καὶ ἂν εἶνε ἀτελὲς τὸ ἔργον ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, ἐν τῷ καθόλου σχήματι καὶ τῇ στάσει τοῦ ζώου πολλὴν δεικνύει πρὸς τὴν φύσιν ὁμοιότητα.

Ὁ τύπος λέοντος ἀναπαυομένου εἶνε, ὡς γνωστόν, οἰκειὸς τῇ Αἰγύπτῳ, ὅπου ἀπαντῶσιν οὐχὶ σπανίως ἀγάλματα ὅμοια τῷ τῆς Κέω, οἷον λ. χ. τὸ ἐν Gebel Barkal εὐρεθὲν¹. Ἐκεῖθεν ὁ τύπος, ὡς καὶ ἐν γένει ἢ τεχνικῇ τοῦ λέοντος μορφῇ, εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων· τεκμήριον τὸ ἐκ Μυκηνῶν χρυσοῦν λεόντιον². Ἀλλὰ,

¹ L. Mitchell, hist. of sculpture σελ. 51 εἰκ. 26.

² Schliemann, Mykenae, σελ. 410 ἀριθ. 532. Perrot-Chipiez, Hist. de l'art, VI, σελ. 824 εἰκ. 402.

εἰ καὶ ὁ ἐκ Μυκηνῶν οὗτος λεοντίσκος δεικνύει ὁμοιότητά τινά πρὸς τὸν ἡμέτερον κολοσσόν, οὐδαμῶς ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι πρέπει καὶ τοῦτον ν' ἀναγάγωμεν εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν, ὡς αὕτη καλεῖται, ἐποχὴν, οὔτε δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔργον τῆς Φοινικικῆς τέχνης, ἐπειδὴ ἔχνη τῶν προελληνικῶν χρόνων ἐν Ἰουλίδι δὲν σφύζονται. Ὡς δὲ πρὸς τοὺς Φοινικας παρατηρητέον προσέτι πρῶτον μὲν ὅτι, καὶ ἂν οὔτοι κατώκησάν ποτε ἐν τῇ νήσῳ, ἀκατάλληλος ἦτο δι' αὐτοὺς ἢ θέσις τῆς Ἰουλίδος, ἅτε ἐν τῇ μεσογείῳ κειμένης, ἔπειτα δὲ ὅτι πρὸς τὴν παρά φύσιν καὶ ὅλως τυπικὴν ἀπεικόνισιν τοῦ λέοντος ὑπὸ τῆς Φοινικικῆς τέχνης¹ ἀντίθετος εἶνε ἡ σπουδὴ πρὸς ἀπομίμησιν τῆς φύσεως, ἣτις παρατηρεῖται ἐν τῷ ἔργῳ τῆς Κέω. Ἔργα τοιαύτην ἀποπνέοντα ζῶν ἰσχυροῦς τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην, ἣτις καὶ τοὺς τύπους, οὓς παρελάμβανεν ἔξωθεν, δὲν ἀντέγραφε δουλικῶς, ἀλλ' ἐπὶ τὸ βέλτιον μετεποίει. Πρῶτοι δὲ τῶν Ἑλλήνων φαίνεται ὅτι οἱ Ἴωνες, (ὧν κλάδος ἦσαν καὶ οἱ τὴν Κέων κατοικήσαντες) πολλὴν ἐποιούοντο χρῆσιν τῆς λεοντείου μορφῆς, καὶ ἐντεῦθεν συνηθέστατα ἀπαντᾷ αὕτη εἰς ἔργα, ἅπερ ἐν τῷ κύκλῳ τῆς Ἰωνικῆς τέχνης συμπεριλαμβάνονται. Ἐκ τῶν γλυπτῶν ἔργων ἀρκοῦμαι νὰ μνημονεύσω τῶν δύο λέοντων τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ τῆς Μιλήτου² καὶ ἐτέρου ἐκ τοῦ ἀρχαίου πολυανδρίου τῆς αὐτῆς πόλεως³, ὡς καὶ τοὺς ἀναγεγλυμμένους ἐπὶ σαρκοφάγου ἐκ Εἰάνθου τῆς Λυκίας⁴. Τούτοις δ' ὅμοια ἀγαλμάτια λεόντων ἐκ χαλκοῦ μάλιστα ἀπαντῶσιν ὡς κοσμήματα ἐπὶ ἔργων τῆς μικροτεχνίας⁵. Πᾶσαι αἱ μορφαὶ αὗται ἔχουσι τὴν αὐτὴν στάσιν καὶ ἔκφρασιν τοῦ ἐν Κέῳ λέοντος ἢ ὀλίγον τι παρηλλαγμένην καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν τέχνην. Ἐν συγκρίσει ὅμως πρὸς τοῦτον δεικνύουσι μείζονα περὶ τὴν ἐργασίαν πρόοδον, τοῦ ἐν Κέῳ λέοντος διασφύζοντος πλείονά τινα

¹ Πρὸς π. χ. τὸν λέοντα τὸν δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Perrot αὐτόθι III, σελ. 437 εἰκ. 310.

² Müller-Wieseler, Denkm. a. K. I, IX. ἀριθ. 33. Πρὸς Smith, Catal. of sculpt. in British Mus. I σελ. 22 ἀριθ. 17-18. Overbeck, Plastik⁴ I σελ. 103. Collignon, Hist. de la sculpture Grecque, I, σελ. 176.

³ Rayet et Thomas, Milet, πίν. 22.

⁴ Perrot-Chipiez αὐτόθι V σελ. 392 εἰκ. 277-280. Dieulafoy, Art anc. de la Perse III πίν. XVI.

⁵ Πρὸς Furtwängler, Olympia IV ἀρ. 964 x. εἰκ. καὶ τὸ ἐμὸν σύγγραμμα περὶ ἰωνικῶν τριπόδων ἐν Monumenti dei Lincei VII, σελ. 332.

γνωρίσματα τῶν αἰγυπτιακῶν πρωτοτύπων. Ἡ κεφαλή αὐτοῦ δεικνύει συγγενείαν τινα καὶ πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Ναξίου Φιφικαρτίδου ἐπειρασμένης Γοργουῆς κεφαλᾶς, ὣν ὁ ἐκδότης ὀρθῶς ἐσημείωσε τὰ λεόντεια γνωρίσματα¹, αἱ δὲ τοῦ σώματος κολοσσικαὶ διαστάσεις ὑπενθυμίζουσιν ὑμᾶς τὰ ἐν Δήλῳ καὶ Νάξῳ κολοσσικὰ ἀγάλματα τοῦ τύπου τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὡς δ' ἐκεῖνα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ νησιωτικῇ τέχνῃ εἶνε τὰ μέγιστα ἀπεικασματα τοῦ ὀρθίου ἀνθρωπίνου τύπου, οὕτως ὁ κολοσσὸς τῆς Κέω εἶνε τὸ ἐπιφανέστατον παράδειγμα τῆς λεοντείας μορφῆς. Τοῦτο δὲ συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν πιθανώτατα ἰδρῦθη τὸ μνημεῖον.

Ποικίλη ἦτο ἡ χρῆσις τῆς μορφῆς τοῦ λέοντος παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οἷτινες ἴδρουν αὐτὸν εἴτε ὡς σύμβολον ἀριστείας τινὸς εἴτε ὡς φύλακα τάφων ἢ τῆς εισόδου πόλεων, οἰκοδομημάτων κλ.² Ἀλλὰ πρὸς ἴδρυσιν τοῦ ἐν Κέῳ λέοντος δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ἀφορμὰς, οἷαι αἱ δύο τελευταῖαι τῶν προειρημένων, τοῦτο μὲν, διότι ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὸ μνημεῖον, σχετικῶς ἀπέχει πολὺ τῆς πόλεως, τοῦτο δέ, διότι τάφων ἔχνη δὲν φαίνονται πού ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ πῆριξ χῶρος λίαν κρημνώδης καὶ πρὸς τοιαύτην χρῆσιν ἥκιστα κατάλληλος εἶνε. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἀγνώστῳ ἡρωικῷ ἔργῳ περιττὸν ν' ἀναζητήσωμεν τὸν λόγον τῆς ἰδρύσεως τοῦ μνημείου³, ἀφοῦ ὑπάρχει εὐάρμοστος ἐπιχώριος μῦθος, καθ' ὃν λέων ἐφόδισε τὰς Νύμφας, τὰς πρώτας οἰκητριάς τῆς νήσου, αἵτινες τότε κατέφυγον εἰς τὴν ἀπέναντι Κάρυστον, διὸ καὶ ἀκρωτήριον τῆς Κέω Λέων ἐκλήθη. Ἡ παράδοσις αὕτη, ἣτις ἐλλιπῆς σφίζεται ἐν ἀποσπάσματι τινὶ Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ⁴, συμπληροῦται πως ὑπὸ ἄλλης, νεωτέρας ὡς φαίνεται, καθ' ἣν ὁ Ἀρισταῖος, ὁ θεῖος τρόφιμος τῶν αὐτῶν Νυμφῶν, Βρισῶν καλου-

¹ Homolle, Bull. corr. hell. XII, 1888, σελ. 463 κ. ἐ. πίν. XIII. Collignon, αὐτόθι, σελ. 131, εἰκ. 65.

² Πρὸς Welcker, Alte Denkm. V, σελ. 71 κ. ἐ. Usener, De Iliadis carmine quodam phocaico σελ. 14. Μηλιαράκης ἐνθα ἀνωτ. σελ. 250.

³ Ὁ Μηλιαράκης, κατ' εἰκασίαν βεβαίως καὶ μὴ ἀποκλείων τὴν κοινὴν γνώμην, προτείνει ν' ἀναγνωρισθῇ ἐν τῷ λιθίνῳ τούτῳ λέοντι κενότατον τῶν ἐν τῷ Μηδικῷ πολέμῳ ἡρωικῶς πεσόντων Κέων. Κατὰ τῆς ὡραίας ταύτης ὑποθέσεως ἀντιστρατεύεται ὁ παλαιότερος χαρακτήρ τοῦ μνημείου. Πού δὲ βασιζόμενος ὁ Bent γράφει (Journal of hell. st. 1884 σελ. 44), ὅτι ὁ Λέων ἔκειτο παρὰ τὴν ἀκρὰν σταδίου, καὶ μάλιστα ἐν τῷ κρημνώδει ἐκείνῳ τόπῳ, ἀγνοῶ.

⁴ Πολιτ. 9 (Müller F. H. G. II σελ. 214). Πρὸς Broendsted αὐτόθι σελ. 31.

μένων, ἔσωσε τὴν Κέων καὶ τὰς Κυκλάδας πάσας ἀπὸ τοῦ ὀλεθρίου καύσωνος τοῦ Σειρίου, ἐξιλασάμενος αὐτὸν καὶ τυχὼν παρὰ τοῦ Διὸς τῶν ἐτησίων, οἱ « πνέουσι καταψύχοντες τῷ θέρει τὴν γῆν » καὶ εἶνε ἔτι καὶ νῦν εὐεργετικώτατοι εἰς τοὺς κατοίκους τῶν νήσων ἐκείνων¹. Εἷς καὶ μόνος εἶνε ὁ πυρὴν τοῦ μύθου ἐν ἀμφοτέραις ταῖς μορφαῖς, ὑφ' ἃς παρεδόθη ἡμῖν. Ὁ λέων, ὡς καὶ ὁ Σείριος, σημαίνουσιν ἐνταῦθα ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ἦτοι τὴν δύναμιν τοῦ φλέγοντος ἡλίου². Οἴκοθεν λοιπὸν ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τὸ αὐτὸ γεγονὸς ἠδύνατο νὰ σημανθῇ δι' ἑκατέρου τῶν συμβόλων τούτων, ἐνταῦθα μὲν διὰ τῆς εἰκόνας τοῦ λέοντος, ἐν δὲ τοῖς ἐγχωρίοις νομίσμασι διὰ τοῦ τύπου τοῦ Σειρίου³. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομισθῇ τις ὅτι ὁ λέων οὗτος εἶνε ἀπλοῦν ἀστέρειον σύμβολον μᾶλλον ἢ ἰδιαιτέρα παράστασις τῆς βλαβερᾶς ἐνεργείας τῶν ἡμερῶν τῶν κυνικῶν καυμάτων καὶ ἴσως καὶ τῆς ἀγρίας ἅμα κατ' ἀρχὰς καταστάσεως τῆς νήσου⁴. Καὶ ἡ κατάστασις ἐκείνη ἐξέλιπε χάρις εἰς τὸν Ἀρισταῖον, ὅστις ἀπαλλάξας τὴν Κέων τοῦ λέοντος ἐδίδαξε τοὺς κατοίκους αὐτῆς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν μελισσοργίαν, ὥστε αὐτὸς ὁ θεὸς παρίσταται ἡμῖν εὐεργέτης, ὡς συμβολικῆ εἰκὼν τοῦ αὐτόσε τὸ πρῶτον εἰσαχθέντος Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ ὑπολάβωμεν τὸν ἐν λόγῳ κολοσσὸν ὡς τὸ ἀρχαιότατον σφζόμενον μνημεῖον τῶν ἐν Κέῳ ἐγκαταστάντων Ἰώνων, οὐχὶ μὲν ὡς ἐξ ἰδιοτροπίας τινὸς ἐπὶ πέτρας ἐγγεγλυμμένον⁵, ἀλλὰ πιθανώτατα ὡς ἀνάθημα ἰδρυμένον τῷ Ἀρισταίῳ ἕνεκα τῶν εὐεργετημάτων αὐτοῦ⁶, ὡσπερ οἱ

¹ Ἀπολλών. Ῥόδιος, Ἄργον. II, 500 κ. ἐ., Σχολ. εἰς αὐτὸν II, 498 κτλ.

² Πρὸς Welcker, Griech. Goetterlehre I, σελ. 489, Preller-Robert, Griech. Mythol. I, σελ. 455.

³ Broendsted αὐτ. πίν. IV, ἀρ. 4, καὶ XXVII. Catal. of greek coins in British Mus., Creta and islands πίν. XXI κ. ἐ.

⁴ Ὁ λέων οὗτος ἀνήκει βεβαίως εἰς τὴν μυθολογίαν, τοῦτο ὅμως οὐδὲν ἀναίρει τὴν γνώμην περὶ τῆς ἐν προϊστορικοῖς χρόνοις ὑπάρξεως λεόντων ἐν Ἑλλάδι. Τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν πολλὰ ἐνδείξεις καὶ μαρτυρίαι ἀποδεικνύουσιν, ὡς ὀρθῶς διέσχυρισθησαν ὁ Furtwaengler (Arch. Zeitung 1883, σελ. 160, πρὸς Roscher's Lexikon I σελ. 2195) καὶ ὁ Perrot ἐνθα ἀνωτ. VI σελ. 824. Αἱ ἀντιλογίαι τοῦ Usener ἐνθα ἀνωτ. σελ. 35 καὶ τοῦ Wilamowitz Heraclides, σελ. 290 σημ. 41 δὲν εἶναι πειστικά. Πάνυ δ' ἀυθαίρετος εἶνε ἡ ὑπόθεσις τούτου, ἐκ λόγων τινῶν τοῦ Broendsted σελ. 30 πηγάζουσα ὅτι τὸ πρῶτον ἐν αὐτῇ τῇ φυσικῇ μορφῇ τῆς πέτρας ἢ φαντάσασα ὅτι τὸ πρῶτον ἐν αὐτῇ ὕστερον τοῦ γλύπτου ἡ τέχνη ἐτελειοποίησε.

⁵ Πρὸς τὴν προηγουμένην σημείωσιν ἐν τῷ τέλει.

⁶ Περὶ τῆς ἐν Κέῳ λατρείας τοῦ Ἀρισταίου ὄρα κατωτέρω. Ὡσαύ-

προειρημένοι λέοντες οί κατά τήν ιεράν ὁδὸν τῆς Μιλήτου τῷ πατρὶ αὐτοῦ Ἀπόλλωνι ἀνατεθειμένοι ἦσαν¹. Καί σημειωτέον ὅτι ἀγάλματα λέοντων ἦσαν συνήθη ἀναθήματα ἰδίως τῷ Ἀπόλλωνι καὶ ὅτι ὁ Ἀρισταῖος οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἄλλη μορφή τοῦ Νομίου καὶ Ἀγρέως Ἀπόλλωνος².

6. Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον.

Καὶ ἕτερον ἔχομεν μνημεῖον, ὅπερ πιθανῶς τῇ λατρείᾳ τοῦ Ἀρισταίου συνδέεται. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ἀνάγλυφον τὸ ἀπεικονισμένον ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ὑπ' ἀριθ. 2· εὐρέθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν Κέφ (ἐν Ἰουλίδι) καὶ ἀπόκειται τανῦν αὐτόθι ἐν τῷ Δημαρχεῖῳ. Ἡ πλάξ ἐκ Πεντελησίου μαρμάρου ἔχει μῆκος 0,59, ὕψος 0,48 καὶ πάχος 0,13 μ. Κακίστη δυστυχῶς εἶνε ἡ διατήρησις αὐτῆς· αἱ ἄνω γωνίαι εἶνε ἀποκεκρουσμέναι μετὰ μέρους τῶν μορφῶν, αὐταὶ δ' αὐταὶ αἱ σφζόμεναι μορφαὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἶνε ἀποτετριμμέναι, ὥστε μόλις διακρίνονται. Καὶ ὁμοίως οὐδὲν ἐξέλιπεν ἐκ τῶν ἀναγκαίων εἰς κατανόησιν τῆς παραστάσεως, ἥτις ἀπέληγεν ἐκεῖ, ἔνθα νῦν αἱ κανονικαὶ γραμμαὶ τῶν ἐκατέρωθεν πλευρῶν τῆς πλακός, αὐτῆς δὲ ταύτης σφζονται κατὰ μὲν τὰ ἄνω ἴχνη γεισώματος μετὰ ὀρθοκεράμων, ὑπὸ δὲ τοὺς πόδας τῶν μορφῶν προεξοχῆ δίκην πλίνθου. Αὐτόδηλον ὅτι τὸ ἔργον εἶνε ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον φέρον ὅλα τὰ γνωρίσματα τῶν Ἀττ. ἀναγλύφων τῆς πέμπτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Εἰκονίζονται δ' ἐν αὐτῷ ἐξ πρόστυποι μορφαί, ἧτοι τέσσαρες θεότητες, ὧν ἡ μία ἀνδρική, αἱ δὲ λοιπαὶ πᾶσαι γυναικεῖαι, ἀπέναντι δ' αὐτῶν ἀνὴρ σεβίζων τὸ θεῖον, ὃ ἀκολουθεῖ παῖς, ὁ υἱὸς ἢ ὁ δοῦλος αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν παῖς, οὔτινος ἐλλείπει ἢ κεφαλὴ καὶ τὸ στῆθος, εἶνε γυμνὸς καὶ τὴν μὲν δεξιὰν χεῖρα ἔχει καθειμένην κατὰ τὸν γλουτόν, τὴν δ' ἀριστεράν ὀλίγον τι προτεταμένην· ὁ δ' ἀνὴρ,

τως ἐν σχέσει πρὸς τὴν λατρείαν ταύτην εὐρηναὶ τὰ ἐν Κεῖοις νομίμασι σύμβολα τοῦ Σειρίου, τῆς μελίσης καὶ τοῦ βότρου· πρβ. Broendsted αὐτόθι σελ. 41.

¹ Ἴδε ἄνωτ. σελ. 234 σημ. 2.

² Πρβ. Πίνδαρ. Πύθ. IX. Preller-Robert αὐτόθι I σελ. 456 (πρβ. 272), Broendsted σελ. 46. Λέοντας τῷ Ἀπόλλωνι ἀνατεθειμένους μνημονεύουσιν ὁ Ἡρόδοτος. VII, 50 καὶ 92 (ὑπὸ Κροίσου), Πaus. X, 18, 6, Πλούταρχ., Ἀλέξανδρ. 40; Κλήμης Ἀλεξ., Πρωτρ. IV, 47 σελ. 41 (Pott). Περὶ τῆς σχέσεως τῶν λέοντων πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα πρβ. Homolle, Bull. corr. hell. XII, 1888, σελ. 475 κ. ε.

πρωγωνοφόρος καὶ ποδῆρες ἐνδεδυμένος ἱμάτιον, ἀνατείνει τὴν δεξιὰν πρὸς τὸν θεόν, ὅστις φαίνεται ὅτι ἀκροᾶται αὐτοῦ εὐμενῶς. Ὁ θεὸς εἶνε περιβεβλημένος πολύπτυχον ἱμάτιον καταλείπον γυμνὸν τὸ στῆθος, καὶ διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς συνέχει τὸ ἕτερον ἄκρον αὐτοῦ, ὅπερ συνεπτυγμένον κρέμαται πρὸς τὰ κάτω, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς ἀνέχει τὸ ἕτερον στρέφων αὐτὸ μικρὸν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὑπὲρ τὸν ὦμον. Αἱ συνοδεύουσαι αὐτὸν τρεῖς θεαὶ εἶνε ἐνδεδυμέναι ποδῆρη χιτῶνα περὶ τὴν ὀσφὺν διὰ ζώνης ἐζωσμένον καὶ σχηματίζοντα οὕτως οἰονεὶ κόλπον. Ἡ πρώτη τούτων φέρει, ὡς φαίνεται, κατὰ τὰ νῶτα καὶ ἱμάτιον, οὗ τὸ μὲν ἕτερον κράσπεδον ἀνέχει παρὰ τὸν ὦμον διὰ τῆς ἀνωψωμένης ἄκρας δεξιᾶς χειρὸς, τὸ δ' ἕτερον κρατεῖ παρὰ τὸ σκέλος διὰ τῆς ἀριστερᾶς. Ἡ θεὰ αὕτη ἀντωπὸς ἰσταμένη στρέφει μικρὸν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν κατόπιν τῆς, ἥτις ἐπερείδουσα τὴν ἀριστεράν ἐπὶ τοῦ ὦμου τῆς πρώτης στρέφει ἐπίσης τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν ὀπισθεν ἀκολουθοῦσαν, ἥτις, ὡς φαίνεται, περιεπτύσσετο αὐτήν. Ἄλλ' ἡ τελευταία αὕτη μορφή εἶνε λίαν κολοβή.

Ὁ συνήθης οὗτος τύπος, δι' οὗ ἡ Ἀττικὴ τέχνη ἐν ἀναγλύφοις πρὸ πάντων¹ ἀπεικονίζει θεότητος στενωῶς πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένας (καθ' ἅπερ λ.χ. ἐν τοῖς ἀναγλύφοις, ἐν οἷς εἶνε ἀπεικονισμένος ὁ Ἀκκληπιὸς μετὰ τῶν θυγατέρων του², εἶνε τεκμήριον τῆς συγγενείας καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου μορφῶν. Καὶ δὴ ἔνεκα τῆς ὁμοιότητος ταύτης τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου πρὸς τινὰ Ἀττικὰ τῷ Ἀσκληπιῷ ἀνατεθειμένα (πρὸ πάντων πρὸς τὰ ἐν Athen. Mitth. 1877 πίν. 14 καὶ 15 ἀπεικονισθέντα) αὐτόματος ἐπέρχεται εἰς τὸν νοῦν τοῦ παρατηρητοῦ ἡ ἔννοια μήπως καὶ ἐν αὐτῷ ὁ αὐτὸς εἰκονίζεται θεὸς μετὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ θυγατέρων Ἀκεσοῦς, Ἴασοῦς, Πανακείας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀνάγλυφον κατὰ τε τὴν ὕλην, ἐξ ἧς εἶναι πεποιημένον, καὶ τὴν τέχνην φαίνεται ὅν Ἀττικόν, δυνάμεθα περαιτέρω προχωροῦντες νὰ υποθέσωμεν ὅτι οἱ Κεῖοι οὐ μόνον

¹ Ἴδε π. χ. τὴν ζωοφόρον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς-Νίκης καὶ τοῦ Ἐρεχθίδου, καὶ τὰ ἀνάγλυφα Athen. Mitth. IV, 1880, πίν. VII, Ἐφημ. ἀρχ. 1893 πίν. VIII κτλ. Πρβ. Aug. Herzog, Studien zur Gesch. d. griech. Kunst σελ. 7 κ. ε., Loewy, Jahrb. d. Inst. II 1887 σελ. 108.

² Καθὼς π. χ. ἐν τῷ ἀναγλύφῳ Ath. Mitth. XVI, 1892, σελ. 243 εἰκ. 7. Πρβ. Preller-Robert, Griech. Mythol. I σελ. 527.

τὸν Ἀσκληπιόν, ὡς ἐξ ἐπιγραφῶν¹ γινώσκουμεν, ἀλλὰ καὶ τὰς μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀττικῇ συλλατρευομένας θεότητας ἐλάτρευον. Καὶ αἱ τῶν κατοίκων τῆς νήσου πρὸς τοὺς γείτονας Ἀθηναίους σχέσεις, πολλαὶ καὶ ποικίλαι, θὰ ἐδικαίουν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Καὶ ὅμως πάντα ταῦτα δὲν εἶνε ἀποχρῶντες λόγοι εἰς ἀποδοχὴν τῆς ἀνωτέρω ἐρμηνείας. Ὁταν μάλιστα ἀναμνησθῶμεν τοὺς ἐπιχωρίους μύθους καὶ παραδόσεις, ἀκριβέστερον δ' ἐξετάσωμεν τὰ κατὰ τὸ ἀνάγλυφον, ἴσως ἄλλη ἐξήγησις φανῇ ἡμῖν πιθανωτέρα. Καὶ ἀληθῶς ὁ θεὸς στερεῖται παντὸς συμβόλου καὶ ἅμα τῆς συνήθους καὶ τυπικῆς, οὕτως εἰπεῖν, στάσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οὐ μόνον δ' αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἔτι θεότητες οὐχὶ σπανίως εἰκονίζονται καθ' ὅμοιον τρόπον, ἰδίως ἐν ἀναγλύφους τῆς αὐτῆς περιήτου ἐποχῆς καὶ τῆς αὐτῆς κατηγορίας· οὕτω π. χ. οἱ δύο θεοὶ τοῦ ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1893 πίν. 10 ἀπεικονισθέντος ἀναγλύφου δὲν εἶνε ἀνόμοιοι πρὸς τὸν θεὸν τοῦ προκειμένου ἔργου, καθάπερ καὶ τὸ σύμπλεγμα τῶν ἐν αὐτῷ τριῶν γυναικῶν ἀναλογεῖ πρὸς τὰς τρεῖς Νύμφας τὰς εἰκονιζομένας ἐν τε ἐκείνῳ καὶ ἐν τῷ ὠραιότατῳ ἀναγλύφῳ τῷ ἐν Athen. Mitth. 1880 πίν. VII ἀπεικονισθέντι. Τὰ παραδείγματα δεικνύουσιν ἡμῖν ὅτι πρὸς συναπεικόνισιν κυρίως τῶν Νυμφῶν, τριῶν συνήθως κατὰ τὸν ἱερὸν ἀριθμόν, ἦτο ἐν χρήσει ἡ τόσον ἀρμονικὴ καὶ χαρίεσσα σύνθεσις τῶν μορφῶν τούτων τῶν ἀναγλύφων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀρισταῖος καὶ αἱ μετ' αὐτοῦ στενωῶς συνδεδεμένοι Νύμφαι Βρῖσαι ἦσαν, ὡς εἶδομεν, αἱ ἐπιχωριοὶ τῆς Κέω θεότητες, οὐδόλως ἀπίθανον νὰ ἔχωμεν τὴν παράστασιν αὐτῶν ἐν τῷ τῆς Ἰουλίδος ἀναγλύφῳ. Ἐννοεῖται δ' οἰκοθεν ὅτι αἱ Βρῖσαι ἠδύνατο νὰ εἰκονίζονται κατὰ τὸν Ἀττικὸν τύπον τὸν διὰ τὰς Νύμφας ἐν γένει ὠρισμένον. Τῷ Ἀρισταίῳ δέ, (οὗ κεφαλὴ πωγωνοφόρος ὑπάρχει ἐν νομίσμασι τῆς Κέω), θὰ εὐηρμόσται ἢ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ παράστασις, ἣτις ἀναπολεῖ ὅχι μόνον τὸν τύπον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ Διός, μεθ' οὗ, καθῶς καὶ μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν τοῖς τοῦ Πινδάρου

¹ Roehl, J.G.A. ἀριθ. 398, Μηλιαράκης αὐτόθι σελ. 254, Halbherr αὐτόθι σελ. 216 (ἐπιγραφαὶ ἐκ Καρθαίας).

ρου ποιήμασι συγγέεται¹. Ἐὰν δὲ θελήσῃ τις ν' ἀποδώσῃ μείζονα σημασίαν εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἀσκληπιὸν ὁμοιότητα τοῦ Ἀρισταίου, πάλιν τὸ πρᾶγμα εἶνε εὐκατάληπτον, ἐπειδὴ οὗτος ὁ εὐμενῆς θεός, «ἀνδράσι χάριμα φίλοις», δὲν εἶνε μόνον ὁ διανομεὺς ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ οἰκογενειακῶς μετέχει σὺν τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τῷ Ἀσκληπιῷ τῆς ἰαματικῆς δυνάμεως, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ μῦθος, καθ' ὃν αὐτὸς ἀπήλλαξε τοῦ λοιμοῦ τὰς Κυκλάδας². Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ προσὸν τοῦτο ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις ἀπεδίδεδετο εἰς διαφόρους ἐπιχωρίους δαίμονας κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους (ὡς εἰς τὸν ἥρωα Ἰατρὸν ἐν Ἀθήναις, τὸν Ἀμφιάραον ἐν Ὀρωπῷ), καὶ ὅτι ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ τῆς Ἐπιδαύρου ἀντικατέστησεν ἢ καὶ συνεχωνεύθη τῇ λατρείᾳ ἐκείνων³. Οὕτως ἐν τινὶ ἀναγλύφῳ προερχομένῳ ἐκ μιᾶς τῶν Κυκλάδων, ἄγνωστον τίνος⁴, σὺν τῷ Ἀσκληπιῷ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ συναπεικονίζεται καὶ ἕτερος ἐγγώριος ἥρωας ἢ θεὸς ὑγειοφόρος κατὰ τὸν Ziehen, ὅστις ὅμως δὲν τολμᾷ καὶ νὰ ἐπνομάσῃ αὐτόν. Ἀρὰ γε ἀδύνατον νὰ εἶνε ὁ Ἀρισταῖος, ὅστις, ὡς ἐκ τοῦ μύθου ἔξεστι νὰ συμπεράνωμεν, θ' ἀπήλαυεν ἰδιαιτέρου σεβασμοῦ ἐν πάσαις ταῖς Κυκλάσι⁵; Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ὡς πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον ἢ δευτέρα ἐξήγησις αὐτοῦ ὡς μᾶλλον τῇ ἐπιχωρίῳ λατρείᾳ συνάδουσα φαίνεται μοι λίαν πιθανή· δὲν ἐννοῶ ὅμως ὅτι παντάπασιν ἀπορριπτέα εἶνε καὶ ἡ ἕτερα εἰκασία. Θὰ παρατηρήσω μόνον ὅτι τοῦ μὲν Ἀρισταίου ἢ λατρεία ἦτο κοινὴ εἰς ὅλην τὴν νήσον, τοῦ δὲ Ἀσκληπιοῦ μαρτυρεῖται μόνον μέχρι τοῦδε διὰ τὴν Καρθαίαν, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τὴν Ἰουλίδα, ἐνθα εὐρέθη τὸ ἡμέτερον ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον. Ἀλλὰ καὶ δὲν θέλω νὰ ἐξάρω ἐνταῦθα γεγονός, ἔπερ δύναται νὰ εἶνε τύχης μόνον ἔργον.

¹ Πύθ. IX, 63. Ἰδε ἀνωτέρω σελ. 237 σημ. 2.

² Πρβ. Ἀπολλ. Ρόδ. II, 511 «τῷ καὶ ἀζηθέντι θεαὶ γάμον ἐμνήστευσαν Μοῦσαι, ἀκιστορίην τε θεοπροπίας τ' ἐδίδαξαν» καὶ Νόννον XVII, 357 κ. ἐ. Πρβ. καὶ τὸν Ἀπόλλωνα Ἀσκληπιὸν ἐπὶ βάρου Θρασυμήδους ἐν Ἐφημ. ἀρχ. 1895 σελ. 183 σημ.

³ Καὶ ὁ Ἀμφιάραος ἐν ἀναγλύφῳ τινὶ ἐκ τοῦ Ὀρωποῦ εἰκονίζεται κατὰ τὴν μορφήν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, Roscher's Lexikon I σελ. 2588 (Φωτογραφία παρὰ τῷ Γερμανικῷ Ἰνστιτούτῳ «Oropos 18»).

⁴ Athen. Mitth. XVI, 1892, πίν. XI, σελ. 246 κ. ἐ. Ὁ Ziehen ὑποθέτει ὅτι προέρχεται ἐκ Κύνου.

⁵ Πρβ. τὸ Κύνιον νόμισμα ὅμοιον πρὸς τὰ τῆς Κέω παρὰ τῷ Leake, Numism. hell., Ins. Greece σελ. 16.

γ. Ἐπιτύμβιος στήλη.

Εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν ἀνήκει ἡ ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ἀριθ. 3 εἰκονιζομένη ἐπιτύμβιος στήλη, ἀνέκδοτος ἔτι καὶ αὐτὴ πλὴν τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐγκεχαραγμένης ἐπιγραφῆς, ἥτις, ὡς ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι 1857 σελ. 1592 ἀριθ. 3160, ἔνθα καὶ τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθη, λέγεται, ἀνευρέθη τῷ 1857 ἐν Καρθαίᾳ καὶ τανῦν ἀπόκειται ἐν τῷ Δημαρχεῖῳ τῆς Κέω ὁμοῦ μετὰ τοῦ προειρημένου ἀναγλύφου¹. Ἡ στήλη ἐκ παρίου μαρμάρου σφάζεται σχεδὸν ἀκεραία καὶ ἔχει ὕψος μὲν 1,17, πλάτος δὲ 0,64. Τὸ κάτω μέρος αὐτῆς εἶνε ἀκατέργαστος, φέρει δ' αὐτόθι πέντε ὁπὰς πρὸς ἐγγόμφωσιν, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τοῦ βάρου δύο ἕτεραι ὁπαὶ ἐπάνω πλησίον τῶν κιονοκράνων ἐχρησίμευον πρὸς ἀνάρτησιν στεφάνων ἢ ταινιῶν². Ἡ στήλη ἔχει σχῆμα ναίσκου καταλήγουσα ἄνω εἰς γείσωμα μετὰ ὀρθοκεράμων (ὧν τὰ ἀνθέμια θὰ ἦσαν ποτε κεχρωματισμένα), ὅπερ στηρίζεται ἐπὶ ἡμικιόνων Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, ὧν αἱ ῥαβδώσεις κατὰ τὸ κάτω ἡμισυ δὲν εἶνε διεξεσμένοι τοῦθ' ὅπερ ἦτο σύνηθες κατὰ τοὺς Ἑλληνορωμαίκοις χρόνοις³.

Εἰκονίζεται ἐν αὐτῇ ἐν ἐκτύπῳ ἀναγλύφῳ ἐπὶ τῆς προεξεχούσης πλίνθου ἰσταμένη γυνή, ἡ ἀποθανοῦσα, μετὰ τῆς παιδίσκης αὐτῆς. Εἶνε ἐνδεδυμένη ποδῆρη χιτῶνα χειριδωτὸν καὶ ἐπ' αὐτῷ ἱμάτιον, οὗ ἡ ἑτέρα ἄκρα, ὑπὲρ τὸν ἀριστερὸν ὤμον ἐπερριμμένη, κατέρχεται ὀπισθεν μέχρι τῆς κνήμης. Οἱ πόδες φέρουσι πέδιλα, ἡ δ' οὐλὴ αὐτῆς κόμη περιβάλλεται ὑπὸ στεφάνης δίκην μεταλλίνου κρίκου. Καὶ τῇ μὲν πρὸς τὰ ἄνω ὑψωμένη δεξιᾷ ἀνέχει μικρὰν δᾶδα, τῇ δὲ πρὸς τὰ κάτω τεταμένη ἀριστερᾷ κρατεῖ ὁμοίαν δᾶδα πρὸς τὰ κάτω ἐστραμμένην. Ἡ παιδίσκη, ἥτις εἶνε ἐνδεδυμένη ποδῆρη χιτῶνα μετὰ ἀποπτύγματος, προσβλέπει τὴν γυναῖκα καὶ φέρει ἐπίσης εἰς μὲν τὴν δεξιᾷ δᾶδα πρὸς τὰ κάτω ἐστραμμένην, εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν πυξίδα μεστὴν ὕλης τινός, ἴσως λιθάνωτοῦ, ἥτις φαίνεται ἀπλῶς ὡς

¹ Μνημονεύει αὐτῆς καὶ ὁ Μηλιαράκης αὐτόθι σελ. 261.

² Πρὸς. Arch. Zeitung XXIX, 1871-2, σελ. 16. Sybel, Sculpturen 147.

³ Πρὸς. Brueckner, Ornament u. Form d. att. Grabst. σελ. 54 κ. ἑ.

ἀκατέργαστος ὄγκος. Ἐπὶ τοῦ γεισώματος εἶνε ἐγκεχαραγμένη ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ:

Χαρίτιον Σωτηρίωνος καὶ Τρυφερίου θυγάτηρ ἡρώε.

Ἡ στήλη ἀνήκει εἰς χρόνους, καθ' οὓς τὸ ἔθος τοῦ ἀφηρωῖζειν ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας ἦτο κοινότατον, οἱ δ' ἡρώες πολλάκις εἰκονίζοντο ἐν εἶδει θεοτητός τινός¹. Ἀπεικονίζει ἄρα καὶ ἡ προκειμένη στήλη τὴν ἀποθανοῦσαν ὡς ἡρωίδα μετ' αὐτῶν τῶν συμβόλων τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης συνοδευομένην ὑπὸ ἱεροδούλης φερούσης τὰ ἱερά, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι αὕτη ἦτο ἰέρεια τῶν ἐν λόγῳ θεοτήτων, εἰς ἃς γινώσκωμεν ὅτι ἐν Καρθαίᾳ ὑπῆρχε ναὸς ἀφιερωμένος². Παράδειγμα ἀποθανούσης εἰκονιζομένης ὡς ἰερείας κρατούσης τὰ τῶν θεῶν σύμβολα παρέχει ἡμῖν καὶ στήλη τοῦ ἐν Βερολίῳ μουσείου³, ἔνθα ἐπίσης εἰκονίζεται παρ' αὐτὴν ἰσταμένη ἡ παιδίσκη μικροτάτου ἀναστήματος κατὰ τὸν τρόπον συνήθη ἐν ἐπιτύμβιοις στήλαις τῶν μεταγενεστέρων Ἑλληνικῶν χρόνων⁴.

Ἡ ὄψις τοῦ μνημείου εἶνε εὐάρεστος, τὸ περίγραμμα καὶ ἡ διάπλασις τῶν μορφῶν εἶνε ἰκανῶς ἐπιτυχῆς, ὀλίγην ὁμως ἀποπνέει ζωὴν καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας δὲν διακρίνεται ἐπὶ μεγάλῃ ἐπιμελείᾳ καὶ λεπτότητι. Πρὸς δὲ τοῖς γνωρίσμασι τούτοις τῆς τέχνης καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφῆς καταδεικνύει ὅτι ἡ στήλη εἶνε ἔργον τῆς πρώτης ἢ μᾶλλον τῆς δευτέρας π.Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἄξια δὲ σημειώσεως εἶνε ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τὰ ὑποκοριστικὰ τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων Χαρίτιον καὶ Τρυφερίον, ὧν τὸ μὲν, ὅσον γινώσκω, δις μόνον ἀπαντᾷ, (ἐν τῷ ἑτέρῳ τῶν παραδειγματικῶν Χαρίτιν γεγραμμένον)⁵, τὸ δὲ εἶνε τὸ πρῶτον παράδειγμα ἀντὶ τοῦ συνήθους τύπου Τρυφέρα.

¹ Ἴδε Deneken ἐν Roscher's Lexikon I σελ. 2547 κ. ἑ., καὶ 2587. Furtwaengler, Samml. Sabouloff, Einl. σελ. 35 σημ. 5. Τὸ ἀφηρωῖζειν γυναῖκας φαίνεται ὅν ἴθος ἴδιον μᾶλλον τοῖς κατοικοῖς τῶν νήσων καὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Πρὸς. τὴν ἐξ Ἐφέσου στήλην παρὰ τῷ Le Bas, Voyage, πίν. 141.

² Museo Ital. I σελ. 223 κ. ἑ. ἀρ. II. Πρὸς. Pridik, ἔνθα ἀνωτ. σελ. 154 ἀρ. 15, ὅστις ἀποδίδει τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν Καρθαίαν, καὶ αὐτόθι σελ. 172 ἀρ. 84, 85 (Ἐφημ. ἀρχ. 1856 σελ. 1460 ἀρ. 2999-3000).

³ Beschr. der ant. Sculpturen ἀρ. 767.

⁴ Πρὸς. τὰς ἐκ Πηνείας στήλας, Exped. sc. de la Morée III πίν. 20 ἀρ. II, III καὶ 21 ἀρ. I, II.

⁵ Ἐφημ. ἀρχ. 1856 σελ. 1490 ἀρ. 3036. C. I. G. II, ἀρ. 3394 (Χαρίτιν). Τὸ δεύτερον μόνον παρὰ τῷ Pape-Benseler Eigenn.

Γ'. ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

1. Τεμάχιον ὑποφαίου μαρμάρου ἐνφοδομη-
 μένον ἄνω τῆς θύρας τῆς οἰκίας τοῦ Μανώλη Κρη-
 τικοῦ κειμένης ἐν τῇ δυτικῇ κατωφερείᾳ τοῦ Κά-
 στρου. Ὁ λίθος εἶνε ἄνω, κάτω καὶ δεξιὰ τεθραυ-

σμένος, πρὸς δὲ τ' ἀριστερὰ ὀλίγον τι ἐλλιπής.
 Τὰ γράμματα πολὺ ἀποτετριμμένα καὶ δυσανά-
 γνωστα. Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου ἀντίγραφον καὶ χάρ-
 τινον ἀποτύπωμα. Τῶν τε πρώτων καὶ τῶν τε-
 λευταίων στίχων ἡ συμπλήρωσις δὲν εἶνε εὐκολος.
 Σαφῆς ὁμως εἶνε ἡ ἔννοια τῆς ὅλης ἐπιγραφῆς.

Λ Ι Δ Λ / Ν Ι Λ Ι Ε Α Ν Δ Ε Τ Ι <

· · · Ι Γ Η Ι Ε Σ Ι Σ Τ Ι Λ Ι Α Ν Η Τ Η Ν Ι Σ Τ Ι

· Κ Ε Σ Θ Ω Η Π Σ Λ Ι Σ : Ε Α Ν Ο Ι Σ Τ Ι Α Ι

· · · Ι Π Ο Λ Ι Τ Ε Υ Ε Σ Θ Α Ι Ε Λ Θ Ω Ν Α Π Ο

5 · · Λ Κ Α Σ Τ Ο Ε Α Υ Τ Ο Υ Ο Ν Ο Μ Α Ο Ι

· · Ν Τ Ω Ν Φ Υ Λ Η Γ Κ Α Ι Τ Ρ Ι Π Τ Υ Ν

· · · Ο Κ Ε Ι Ο Σ Β Ο Υ Λ Η Τ Α Ι Ε Ν Ι Σ Τ

· Λ Ι Τ Ε Υ Ε Σ Θ Α Ι Π Ρ Ο Σ Τ Ο Υ Σ Σ Τ Ι

· · Ι Ι Α Ι Α Ι Α Π Ο Γ Ρ Α Ψ Α Σ Θ Ω Τ Ο Ο Μ

10 · Ρ Α Τ Η Γ Ο Ι Φ Υ Λ Η Ν Κ Α Ι Δ Η Μ Ο Ν

Λ Ε Λ Η Η Ι Π Ο Λ Ι Τ Ε Υ Ε Σ Θ Α Ι Ε Ξ Λ Γ

Ι Σ Τ Ι Α Ι Α Ι Ε Ι Ε Κ Κ Ε Ω Κ Α Θ Α Π Ε Ρ Τ Σ

Ι Σ Τ Ι Α Ι Α Σ Κ Α Θ Α Π Ε Ρ Τ Ω Ι Σ Τ Ι Α

· Ε Κ Α Τ Ε Ρ Ο Υ Σ Κ Α Ι Τ Ω Ι Ο Ρ Κ Ω Ι Π Ρ

15 Β Ο Υ Λ Η Σ Κ Α Ι Π Ε Ρ Ι Ι Σ Τ Ι Α Ι Ε Ω Μ Ι

Δ Υ Ν Ω Ν Τ Α Ι Ε Ν Ι Σ Τ Ι Α Ι Λ Ι Δ Ε Τ Ω

Κ Ε Ι Ω Μ Β Ο Υ Λ Ε Υ Σ Ε Ι Ν Α Γ Α Ι

Ν Ε Λ Ε // Θ // // Α Ν Ε Γ Κ Ε Ω Ι

· Ρ Ο Β Υ Λ Ο Υ Σ Κ Α Ι Τ

20 · Γ Υ Ν Ο Μ Ο Υ Σ Τ Ο

· Ο Τ Α

..... ἐὰν δέ τις)

..... ἐς Ἴστι(α)ίαν ἢ τὴν Ἴστι[αίων χώραν; ...

· κέσθω ἢ πόλις· ἐὰν ὁ Ἴστια[εὺς βούληται ἐγ Κ-

5 ἐω] πολιτεύεσθαι ἐλθὼν ἀπο[γραψάσθω εἰς π-

· ἰν](α)κας τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα, οἱ [δὲ στρατηγοὶ ἀναγρα-

ψάντων φυλῆγ καὶ τρι(τ)τὺν [αὐτῶι· κατὰ δὲ τὰ αὐτὰ;

ἐὰν] ὁ Κεῖος βούληται ἐν Ἴστ[ιαίαι π-

ολ]ιτεύεσθαι, πρὸς τοὺς στρ[ατηγοὺς τοὺς ἐν

Ἴστ]ιαίαι ἀπογραψάσθω τὸ ὄνομα ἑαυτοῦ. οἱ δὲ σ-

10 τ]ρατηγοὶ φυλὴν καὶ δῆμον [ἀναγραψάντων ὅπου

μ]έλλη πολιτεύεσθαι· ἐ(ξ)α[γωγὴν δὲ εἶναι τῶι

Ἴστια(αι)εῖ ἐκ Κέω καθάπερ τῶι Κεῖωι, καὶ τῶι Κεῖωι ἐξ

Ἴστιαίας καθάπερ τῶι Ἴστια[εῖ]

ἐκατέρους καὶ τῶι ὄρκωι πρ.

15 βουλῆς καὶ περὶ Ἴστιαίωμ. [βουλευσεν

δύνωνται, ἐν Ἴστιαίαι δὲ τω

Κεῖωμ βουλευσεν [. εἶσοδο-

- ν;] έλε[υ]θ[έρ]αν έγ Κέωι
 πρ]οβούλους και τ
 20 άσ]τυνόμους

Ἡ παροῦσα ἐπιγραφή εἶνε προφανῶς θραῦσμα συνθήκης συνωμολογημένης μεταξύ τῶν πολιτῶν τῆς Κέω καὶ τῶν τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Ἰστιάιας καθ' οὓς χρόνους αἱ τέσσαρες πόλεις τῆς Κέω ἀπετέλουν μίαν καὶ μόνην συμπολιτείαν, ἐπειδὴ ἡ συνθήκη εἶνε συντεταγμένη ἐν ὀνόματι τῶν Κείων ἐν γένει. Τοῦτο δὲ συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς, ἥτις ἐξ αὐτοῦ δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸν Γ' ἢ Β' π. Χ. αἰῶνα.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης οἱ τε Κεῖοι καὶ οἱ Ἰστιαιεῖς δίδουσιν ἀλλήλοις τὴν ἰσοπολιτείαν μετὰ πλήρους ἐλευθερίας ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ συμμετοχῆς ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἐκάστοτε βουλῆς. Ὑπὸ τίνος περιστάσεως συνωμολογήθη ἡ συνθήκη ἄγνωστον ἡμῖν· ἐννοεῖται ὅμως οἶκοθεν ὅτι, ἐν τοῖς χρόνοις μάλιστα τῆς ἰδίας ἀνεξαρτησίας, ἡ Κέως ἐπεζητήσε, ὡς λίαν συμφερούσας αὐτῇ ἀγαθὰς σχέσεις μετὰ τῶν γειτόνων, καὶ πρὸ πάντων μετὰ τῶν πό-

λεων τῆς τόσον σπουδαίας καὶ πλησιέστερον αὐτῇ κειμένης νήσου Εὐβοίας. Τοιούτων σχέσεων ἔχνη εὐρίσκομεν ἀπὸ τῶν παναρχαίων ἡδὴ χρόνων¹, καὶ αὐτῶν τεκμήριον εἶνε καὶ τὰ οὐχὶ σπάνια ὀνόματα πολιτῶν τῆς μεγαλονήσου ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν τῆς Κέω προξένων².

2. Τεμάχιον μαρμάρου ὑποφαίου χρώματος καὶ φλεβώδους. Παρὰ τῷ Κωνστ. Γρυπάρῃ ὅστις εὔρε αὐτὸ ἐνφοδομημένον ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, ἐν τῷ Κάστρω. Κολοβὸν ἄνω, δεξιὰ καὶ κάτω. Τὰ γράμματα, ἃ εἶνε τῶν πρώτων ῥωμαϊκῶν χρόνων, εἶνε τανῦν δυσδιάκριτα. Περιέχει δύο τεμάχια τιμητικῶν ψηφισμάτων, ἅτινα ὡσαύτως ἐπιμαρτυροῦσι τὰς ἀγαθὰς σχέσεις τῆς Κέω πρὸς τὰς πλησίον νήσους. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου σφύζονται αἱ τελευταῖαι λέξεις μόνον, τοῦ δὲ ἐτέρου δύναται ν' ἀποκατασταθῇ ὀλόκληρον τὸ κείμενον.

Ι ΕΡΓΕΤΗΝΙΟΥ
 Ι Ι Ι Ι Ι Ι Υ Ρ Ε Σ Θ Α Ι Α Γ Α Θ Ο Τ Ι Ι

Ι Ι Ι Ο Ξ Ε Ν Τ Η Β Ο Υ Λ Η Κ Α Ι Τ Ω Ι Δ Η Μ Ω Ι
 Ο Ν Ο Σ Ι Υ Θ Ν Ι Ο Σ Α Ν Η Ρ Α Γ Α Θ Ο Σ Δ Ι Α Τ Ι
 5 Ι Ο Υ Λ Ι Η Τ Ω Ν Ε Ι Ν Α Ι Α Υ Τ Ο Ν Π Ο Λ Ι Τ Η Ν Ι
 Μ Ε Τ Ε Χ Ο Ν Τ Α Π Α Ν Τ Ω Ν Ω Ν Π Ε Ρ Κ Α Ι
 Ι Ι Λ Ι Δ Ε Λ Υ Τ Ω Ι Τ Η Μ Π Ο Λ Ι Τ Ε Ι Α Ν Ε Ν
 Ε Ν Τ Ω Ι Ι Ε Ρ Ω Ι Τ Ο Υ Α Ρ Ο Λ Λ Ω Ν Ο
 Τ Ο Ν Τ Α Μ Ι Α Ν

.....πολίτην καὶ εὐεργέτην Ἰου[λιητῶν, εἶναι δὲ αὐτῷ καὶ εὐρέσθαι ἀγαθὸ(ν ὅ)τι [ἂν βούληται.

Ἐδ]οξεν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ· [ἐπειδὴ ὁ δεῖνα τοῦ
 ον[ο]ς [Κ]ύθνιος ἀνὴρ ἀγαθὸς δι[α]τε[λεῖ] περὶ τὴν πόλιν τὴν

- 5 Ἰουλιητῶν, εἶναι αὐτὸν πολίτην [καὶ εὐεργέτην Ἰουλιητῶν, μετέχοντα πάντων, ὧν περ καὶ [οἱ ἄλλοι πολῖται· ἀναγράψα]ι δ(ἐ) αὐτῷ τὴν πολιτείαν ἐν [στήλῃ λιθίνῃ καὶ στήσαι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλων[ος τοῦ Πυθίου· τὸ δὲ ἀνάλωμα δοῦναι τὸν ταμίαν.

¹ Πρὸς τὰς σχέσεις μετὰ τῆς Κέω καὶ τῆς Ἐρετρίας, Pridik σελ. 23.

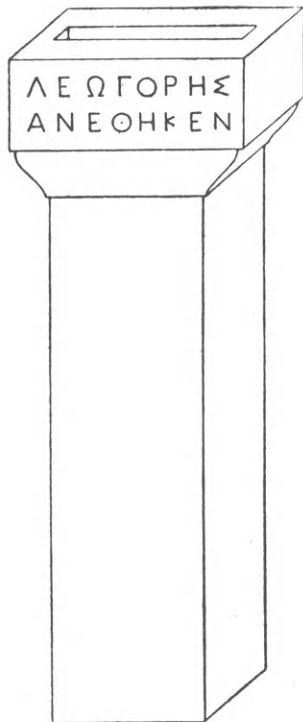
² Pridik, σελ. 76.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ 4 στίχου . . . ον[ο]ς εἶνε ἡ κατάληξις τοῦ πατρωνυμικοῦ, οὗ τὸ ἕτερον μέρος μετὰ τοῦ ὀνόματος ἀπωλέσθη ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ. Ἡ δὲ λέξις [Κ]ύθνιος φαίνεται βεβαία, καίτοι ἡ ἐν τῷ γράμματι Θ στιγμὴ οὐχὶ ἐντελῶς φανερά εἶνε.

Ἄλλος Κύθνιος ὑπὸ τῶν Κείων τετιμημένος εὑρηται ἐν *G. I. G. II* ἀρ. 2357.

Προσθέτω δὲ νῦν παρατηρήσεις τινὰς περὶ δύο ἤδη γνωστῶν ἐπιγραφῶν, ἃς ἐγὼ ἀνεῦρον ἔτι ἐν Κέα σφζομένας.

3. Ἡ ἐπιγραφή ἡ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πιττάκη ἐν τῇ *Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι* τοῦ ἔτους 1856 σελ. 1459 ἀρ. 2997 εἶνε ἐγκεχαραγμένη ἐπὶ τῆς πλίνθου τοῦ ἐπικράνου στήλης τετραγώνου, ἧς ἐνταῦθα παρέχω ἰχνογράφημα (εἰκ. 5). Ἡ στήλη αὕτη,

Εἰκὼν 5

ἧτις τανῦν ἀπόκειται ἐν τῷ ἐξώστῃ τῆς οἰκίας τοῦ Γεωργίου Τηνίου, ἔχει ὕψος 0,88 μ., καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῆς τετραγώνου πλίνθου, (0,31 × 0,31), ὑπάρχει κοίλωμα ἑτερόμηκες (μ. 0,25 × 0,08), ἐνῶ ἦτο ποτὲ ἐγγεγραμ-

φωμένον ἀναθηματικὸν τι ἀνάγλυφον ὡς ἐπὶ τῶν ὁμοίων στηλῶν τῶν ἀπεικονιζομένων παρὰ Schoene, *Griech. Reliefs* πίν. 14 ἀριθ. 66, 67. Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς, στοιχηδὸν ἐγγεχαραγμένων καὶ ἴσον ἀπεχόντων ἀλλήλων, μαρτυρεῖ τοὺς καλοὺς χρόνους τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Σημειωτέον δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος, γέγραπται Λεωγόρης κατὰ ἰωνικὸν τύπον, οὐχὶ δὲ Λεωγόρας ὡς συνήθως, καὶ ὡς ἀνακριβῶς ἀνέγραψε ὁ Πιττάκης. Ὅποσον τὸ ἱερὸν τέμενος, ἔνθα ἴστατο τὸ ἀνάθημα τοῦτο, ἄγνωστον. Λέγεται μόνον ὅτι εὑρέθη ἐν Ἰουλίδι.

4. Ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας τοῦ κ. Στεφάνου ἐν Κάστρῳ εἶδον ἐνφοδομημένην μικρὰν στήλην ἐπιτύμβιον, ἐν ἧ παρίσταται ἐν προστύπῳ ἀναγλύφῳ γυνὴ περιβεβλημένη χιτῶνα καὶ ἱμάτιον καὶ στηριζομένη διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἄγκωνος ἐπὶ στυλίσκου (πρβ. Conze, *Grabreliefs* πίν. 150). Ἡ εἰκὼν εἶνε λίαν ἀποτετριμμένη καὶ κολοβὴ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα. Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή

ΑΛΕΙΝΗΔΙΟΝΥΣΙΣ //
ΕΚΚΟΛΩΝΕΩΝ

Ἄλεινη Διονυσί[ου]
ἐκ Κολωνέων.

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἐξεδόθη τὸ πρῶτον λίαν ἀνακριβῶς ὑπὸ τοῦ Πιττάκη αὐτόθι σελ. 1463 ἀριθ. 3009, κατὰ ἀντίγραφον τοῦ κ. Μάνθου, ὅστις ἡμαρτημένως ἀπέστειλε τῷ Πιττάκῃ ὅτι δῆθεν ἡ ἐν λόγῳ ἐπιγραφή εὑρηται ἐπὶ λίθου παριστάνοντος τρεῖς ἄνδρας ἴσταμένους. Ὁ λίθος δὲ ἐδημοσιεύθη κατόπιν ἐν τῷ *C. I. G. II* σελ. 1072 ἀριθ. 2372 κατ' ἀντίγραφον τοῦ Ross, ἀκριβῶς μὲν ἀναγράψαντος τὰ κατ' αὐτόν, ἀλλὰ παραδόξως ὑποθέντος ὅτι τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς δὲν σφίζεται ὀλόκληρον, καὶ ἀναγνόντος . α.λείνη. Ἀλλὰ οὐδὲν γράμμα ἐλλεῖπει ἐπὶ τοῦ μαρμάρου. Τὸ δὲ ξενίζον, ὡς φαίνεται, ὄνομα Ἀλείνη δὲν εἶνε πρωτάκουστον. Οὕτως ὠνομάζετο, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή, καὶ ἡ γυνή, ἧς ἐσχάτως ἀνευρέθη ὁ τάριχος καὶ ἡ εἰκὼν δημοσιευθεῖσα ἐν *Antike Denkmäler* II, 2, πίν. 13 καὶ σελ. 1 κ. ἐ.

Ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον 1898

LUIGI SAVIGNONI

ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΣ ΝΟΜΟΣ ΙΕΡΟΣ

(*Άλλας επιγραφάς Λυκοσούρας ὄρα ἐν 'Εφημ. 'Αρχ. 1895 σελ. 263, 1896 σελ. 101 καὶ σελ. 217 ἑξ.).

('Αριθ. 30). Πίναξ 15.

Ὁ ἐξῆς νόμος τοῦ ἱεροῦ τῆς Δεσποίνης κεχάρακται ἐπὶ στήλης ἀπλῆς ἐγγχωρίου ἀσβεστολίθου ὑπολεύκου¹. Ὁ λίθος σφίζεται τριχῆ τετραυμένως, ἐλλιπῆς τὰ κάτω, τὰλλα δὲ σῶος. Ὑψος σφζ. 0.58, πλάτος 0.48, πάχος 0.17. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ περιωθέντος λίθου, ὡς φαίνεται, δὲν ἔφερε τόρμους γόμφων ἢ δεσμῶν, ἢ δὲ ὀπίσθιος ἐπιφάνεια εἶνε τραχυτέρα· πιθανῶς ἢ στήλη ἴστατο πρὸς τοίχῳ.

Δεσποίνας.

(Μὴ παρέρπην ἔχοντας) Μὴ ἐξέστω
παρέρπην ἔχοντας ἐν τὸ ἱερόν τὰς
Δεσποίνας μὴ χρ[υ]σία ὄσα [μὴ ἰν] ἀν[ά-
5 θεμα, μὴδὲ περφυρέ[ο]ν εἰματισμὸν
μὴδὲ ἀν[θι]νὸν μὴδὲ [μέλα]να, μὴδὲ ὑπο-
δήματα, μὴδὲ [δ]ακτύλιον· [εἰ] δ' ἂν τις
παρέρπην ἔχων [τ]ι τῶν ἄ στάλα [κ]ωλύει,
ἀναθέτω ἐν τὸ ἱερόν· μὴδὲ τὰς [τρί-
10 χας ἀμπεπλεγμένας, μὴδὲ κεκαλυμ-
μένος, μὴδὲ ἄνθεα παρφέρην, μὴδὲ
μυέσθαι (μυεσθαι) κυένσαν μὴδὲ θη-
λαζομέναν. Τὸς δὲ θύοντας [π]ῶ[ς] θύ[η-
σ]ιν χρέεσθαι ἐλαίαι, μύρτοι, κηρίο[ι],
15 ὄλοαῖς ἀ[ί]ρολογημέναις, ἀγάλα[τι],
μάκων[σ]ι λευκαῖς, λυχνίοις, θυμιά-
μασιν [ζ]μύρναι, ἀρώμασιν· τὸς δὲ θύ-
οντας τᾶι Δεσποίνοι θύματα θύ[η]ν
19 θήλεα [λευκά]ς καὶ κ;

Εὐρέθη, καθ' ἃ παρὰ Ν. Ζέρβα ἤκουσα καὶ ἐν «Πρακτικοῖς» τῆς 'Αρχ. 'Εταιρ. τοῦ 1896² σελ.

¹ Περὶ τοῦ ἀσβεστολίθου πρὸς ἄλλως καὶ Philippon Peloponnes 334, 339.

² Ἐκεῖ ἐν μὲν σελ. 102 σημ. 16 στ. 3 προστεθήτω «Normand Corpus des Monuments grecs II Lycosoura 1895» καὶ «Ath. Mitth. XX 375-6». Ἐν δὲ σελ. 101 στ. 7 (τυπ. ἀμάρτ.) γράφει «προχειρότατα» καὶ ἐν σελ. 114 στ. κάτωθεν 6 μετὰ τὸ «θυρώματος» ἐξέπεσον «ἐπὶ»· σελ. 126 πρὸς Α. de Ridder Cat. d. br. S. A. 858.

98 ἐμνημόνευσα, ἐν θέσει ἔς τὰ Σελὰ καλουμένη. Ἐν τῷ αὐτόθι ἀγρῷ Ζέρβα ἐποίησάμην ἀτελῆ τινα σκαφικὴν πρόπειραν, καθ' ἣν εὐρέθησαν κέραμοι μετ' ἀσβέστου, πλίνθοι καὶ πυθμὴν πίθου (κατὰ χῶραν) περιεκτισμένος διὰ πλίνθων ὀριζοντίως κειμένων. Ὅτι ἡ ἐπιγραφή προέρχεται ἐκ τοῦ γνωστοῦ ἱεροῦ τῆς Δεσποίνης, τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ δις καὶ τρίς μνημονευομένου ὀνόματος σημαίνεται καὶ δὲν εἶνε θαυμαστὸν ὅταν τις ἐνθυμηθῆ ὅτι ἐνίοτε καὶ πορρωτέρω μετηνέχθησαν λίθοι¹ καὶ δὴ καὶ ἤττονος ἀξίας. Ἀναφέρομεν λ. χ. τὰ κατὰ τὸν ἐν χωρίῳ Δεληχασάνη «Πύργον τοῦ Ἄγᾶ»². Ὁ Gell³ ἀναγράφει ἐν Δεληχασάνη λευκὸν πύργον νεόδμητον ὠκοδομημένον διὰ μαρμάρων κομισθέντων from an ancient city near Stalla, ἣγουν ἐκ Λυκοσούρας. Ὁ Dodwell⁴ ὡσαύτως ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ ἐν Δεληχασάνη πύργου, ἣτοι πρωτευούσης οἰκίας, τοῦ Τούρκου Ἄγᾶ· ἐν τῇ τῶν περίξ ἐρεύνη ὁ Dodwell ἐβεβαιώθη ἔπειτα περὶ τοῦ Ἄγᾶ (ὅστις, ὅτε ἠρωτήθη, αἰσχυρόμενος προσεποιεῖτο ὅτι δὲν ἐγίνωσκεν ἐκεῖ ὑπαρξίν ἀρχαίων μνημείων καὶ ἀπέτρεπεν αὐτὸν ἐπιπόνου καὶ ματαίας δῆθεν ἐρεύνης) ὅτι τρισὶν ἔτεσι πρότερον κατέστρεψε the most perfect of the temples and several other remains of the ancient city, ἵνα ποιήσῃται χρῆσιν τῶν λίθων ἐν τῇ οἰκοδομήσει τοῦ ἑαυ-

¹ Πρὸς «Πρακτικά» 1896 σελ. 97 (13), καὶ περὶ τῆς ἐκ Μεγαλοπόλεως κεραμίδος Φιλίππειον σελ. 123. Πρὸς Ἐφ. 'Αρχ. 1896, σελ. 224 σημ. 1· ἐν τῇ ἐκεῖ ἐπιγρ. ἀρ. 17 στ. 14 παρελείφθη ἡ πιθανὴ συμπλήρωσις «δι[καίως] πωλῶν» (πρὸς Michel Reueuil ἀρ. 414 κ. 415, στ. 7 ἑξ.), στ. 32 «[τῶν ἀνδρῶν]» καὶ σελ. 232 ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀρ. 20 τῶν ὀνομάτων κλπ. κατὰ τὰ ἐν ἀρ. 17 στ. 21 καὶ 23· ἐν ἀρ. 17 στ. 30 ἀφαιρεθῆτω ἡ ὑποστιγμῆ.

² «Πρακτικά» ἄνωτ. σελ. 95.

³ Gell Itinerary of the Morea, London 1817 σελ. 101.

⁴ Dodwell Classical and topographical tour through Greece II London 1819 σελ. 379, 396.

του πύργου. Καὶ ὁ Rouqueville¹ ἀκολουθῶν τῷ Dodwell ἐν τοῖς περὶ Λυκοσούρας ἀναφέρει καὶ τὸ Δεληχασάνη οὐ l'on voit une tour bâtie avec des débris d'architecture ancienne. Ὁ δὲ Bory de Saint-Vincent² λέγει: nous cherchâmes vainement dans les murailles du pyrgo turc les marbres et les débris d'architecture ancienne que nous y avait promis M. de Rouqueville.

Κατὰ ταῦτα διαπιθόμενος τὰ περὶ τοῦ πύργου ἐν Δεληχασάνη μετέβην εἰς ὕψωμα τι $\frac{15}{60}$ ὥρ. πρὸς Β. τοῦ χωρίου ἀπέχον, ὅπου ὡς μοι εἶπον, ἔκειτό ποτε ὁ πύργος τοῦ Ἀγᾶ. Αὐτόθι (παρὰ μεγάλην συκῆν) οὐδὲν ἄλλο σφύζεται ἢ ἴχνη θεμελίων ἢ μανδρῶν ἐκ λίθων μᾶλλον μικρῶν. Τοὺς λίθους τοῦ καταστραφέντος πύργου μετεκόμισεν ἔπειτα, ὡς λέγεται, ὁ ἐκ τῆς κωμοπόλεως Στεμνίτζης Δημ. Σακελλαριάδης εἰς τόπον $\frac{1}{2}$ ὥραν πρὸς ΒΑ. τοῦ Δεληχασάνη κείμενον (πλησίον κτήματος καὶ οἰκίας κληρονόμων Ἰωάννου Μανίκα, Κασιμαίου τὴν πατρίδα) καὶ δι' αὐτῶν ὑποδόμησε μέγα πανδοχεῖον (χάνι), τανῶν κατερρημμένον. Ἐνταῦθα φαίνονται καὶ νῦν λίθοι τινὲς εἰργασμένοι παρεμφερεῖς πῶς τοῖς ἐν Λυκοσούρα.

Οὕτως οὐδὲν ἄπορον ἂν μετηνέχθη καὶ ἡ προκειμένη ἐπιγραφή εἰς τὰ Σελά ἐκ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Δεσποίνης. Εἶνε δὲ λίθου τοῦ αὐτοῦ, οὗ καὶ ἄλλα μνημεῖα τοῦ Ἱεροῦ οἶον τὸ βᾶθρον τῆς Ἀριστοῦς (Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 101). Πόθεν δὲ ἀκριβῶς προέρχεται, ἂν ἐκ τῆς Ἀνατ. ἄκρας τοῦ Τερζῆ, ὅπου τὸ Μέγαρον τῆς θεοῦ, διότι ἐντεῦθεν κατέπεσον ἀρχαῖοι λίθοι ἐπὶ τῶν ἐκατέρωθεν κλιτύων, τῆς τε πρὸς Ν. καὶ τῆς πρὸς τὸν ναὸν καὶ τὴν στοᾶν ὅπου καὶ ἄλλως ἔμεινεν ἐπ' ἐμοῦ ἀτελής ἢ σκαφικὴ ἔρευνα, ἢ ἂν προέρχεται ἐκ τῆς εἰσόδου τοῦ Ἱεροῦ, τῆς στοᾶς³, τοῦ ναοῦ ἢ ἄλλοθεν, τοῦτο

¹ Rouqueville Voyage de la Grèce, 2me éd., τόμ. Β' (1827) σελ. 497-505.

² Bory de Saint-Vincent Relation (de l'Expédition scient. de Morée) τόμ. Α' 1836 σελ. 400. Ἐν «Πρακτικῶς» Ἀρχ. Ἐτ. 1896 σελ. 96 σημ. 6 ἀντὶ «σελ. 397 . . . 398» γράφει «397-400».

³ Παρὰ Παισανίαν (VIII 37, 2) φέρεται ἐν τῇ στοᾷ καὶ πινάκιον γεγραμμένον, ἔχον τὰ ἐς τὴν τελετὴν (τὸ κατωτέρω «τῶν τύπων» ἢ «τὸν τύπον» γράφεται νῦν «τρίτῳ τύπῳ»)· πρβ. Στράβ. 374, Canadada: Éridaure σ. 23, Νῦ 1 στ. 24 (πρβ. στ. 8), Lycosoura livr. I σ. 13. Παισ. V 4, 11 (πρβ. VIII 15, 2). Πρβ. C.I.A. IV 1, σ. 59, 27 b = L. Ziehen Leges Gr. sacrae ἀρ. 4 στ. 27 ἐ[μ] πινάκιοι. Ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ (στ. 8) λέγεται σιάλα. Ἐν τῷ τοῦ Ἀμφιαρείου ἱερῷ νόμῳ τὰ ὀνόματα τῶν ἐγκαθευδόντων

ἄλλως τε καὶ ἐλλείποντος τοῦ κάτω τῆς στήλης διατελεῖ ἄδηλον. Ὅπωςδὴποτε ἔδει ἐγκαίρως νὰ μανθάνωσιν οἱ προσερχόμενοι τὰς διατάξεις τοῦ νόμου.

Ἡ ἐπιγραφή, καίπερ εὐθύς οὐ στοιχηδὸν ὄψιν παρέχουσα, φαίνεται ὅμως οὕτω κεχαραγμένη, τὰ δὲ στοιχεῖα μᾶλλον ἢ ἤττον ἀντιστοιχοῦσιν ὑπ' ἀλλήλοις ἕκαστα. Ὑψος γραμμάτων τοῦ μὲν 1^{ου} στίχου ὡς 0.035, τῶν δὲ λοιπῶν περὶ τὰ 0.015. Οἱ πλεῖστοι τῶν στίχων¹ (ἔνδεκα συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ 12^{ου} περὶ οὗ κατωτέρω ἐν οἰκίῳ τόπῳ) εἶχον ἀνὰ 27 γράμματα, ὁ 2^{ος} 25 γράμματα, δύο (ὁ 9^{ος} καὶ 10^{ος}) ἀνὰ 26, ἕτεροι δύο (6^{ος} καὶ 15^{ος}) ἀνὰ 28. Ἡ διαφορὰ αὕτη προκύπτει ἐκ τοῦ κατὰ τὸ τέλος τῶν στίχων μείζονος ἢ ἐλάσσονος ἀριθμοῦ γραμμάτων, λόγον δ' ἔχει τὴν κατὰ συλλαβὴν περάτωσιν τῶν στίχων². Ἐξαιρέσει κέχρηται ὁ 14^{ος} στίχος (29 γράμμ.), ἐν ᾧ ταρασσεται ἡ στοιχηδὸν γραφή ἀπὸ τοῦ ι τῆς λέξεως μύρτοι καὶ ἐξῆς ὅπου καὶ συμπίπτουσι τρία ἰῶτα (γράμματα ἰσχνά) ἐν ταῖς δυσὶ τελευταίαις λέξεσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐγένετο διὰ τὸν εἰρημένον λόγον καὶ ἵνα μὴ ἀπολειφθῇ ἐν τῷ ἐξῆς στίχῳ μόνη ἢ κατάληξις τοῦ κηρίοι. Ὁ 15^{ος} στίχος καὶ οἱ ἐξῆς (μέχρι καὶ τῶν τελευταίων σφωζομένων γραμμάτων τοῦ 19^{ου} στίχου) ἀκολουθοῦσι πάλιν τῇ τάξει τῶν πρὸ τοῦ 14^{ου} στίχων.

Ὁ παρῶν νόμος ἀναμνησκεί ἡμᾶς ἐν πολλοῖς τὸν τῆς Ἀνδανίας (ἀνωτ. σελ. 251 σημ. 3) ἐν-

ἐγράφητο ἐν πετέυροι (Ἐφ. Ἀρχ. 1885 σ. 96 στ. 42 = C.I.G.S. 235). Πρβ. ἄλλως «ἐς σαρίδι» CIA. II 38 σ. 7. Ἐν τῷ γνωστῷ τῆς Ἀνδανίας νόμῳ (ἐκδοθ. ὑπὸ Στ. Κουμανοῦδη, Saurpe, [πρβ. Conze-Michaelis ἐν Ann. 1861, 52-4], Foucart, Cauer, Dittenberger, Collitz-Meister GDI. 4689) φέρεται διάγραμμα στ. 5, 25, 28, 81, 95, 113, 114, 181, 189, 192, πρβ. ὑπέχθεμα στ. 59 (πρβ. ἐκ|χθέματα Paton-Hicks Inscr. of Cos 367=GDI. 3705 στ. 61/2 [Meyer Gr.³ σ. 287], ἔκθεμα Πολύδ. XXXI 10,1· Φρόνιχος ἐκδ. Lobbeck 249 «ἔκθεμα βάρβαρον· σὺ δὲ λέγε πρόγραμμα»· καὶ παρὰ Λουκιανῷ Περί θυσιῶν 13 πρόγραμμα)· Saurpe σελ. μετατυπώσεως 55. — Θέσεις ἄλλαι ἐν Michel Recueil d'inscr. gr. 473, 434 (= Ditt. 357, πρβ. 358), 520 (= Ditt. 470), 461 (= Ditt. 116), 478 (πρβ. ἐν Λυκοσούρα Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σ. 223), 543 κλπ. Περί νόμων κατωτ. ἐν τοῖς περὶ στ. 2 τῆς παρουσίας ἐπιγραφῆς.

¹ Περί τοῦ 1^{ου} στίχου, ὡς εἰκός, οὐδεὶς λόγος.

² Ὁ συνήθης συλλαβισμὸς λ. χ. καὶ ἐν Περγάμῳ Schweizer Gramm. der perg. Inscr. (Berlin 1898) σελ. 131. Πρβ. Διονύς. Ἄλικ. Περί συνθέσ. ὀνομάτων XXV καὶ τοῦ αὐτοῦ Περί τῆς λεκτ. Δημοσθ. δεινότη. LII «γράφειν τε καὶ ἀναγινώσκειν κατὰ συλλαβὴν», Παπαδημητρακόπουλος Βάσανος σελ. 304-5,1, Wilhelm Jahreshefte I 153.

νοια, φράσις, γραμματικοί τύποι, σχῆμα γραμμάτων, τυγχάνουσι πολλαχοῦ (ἐν τοῖς καθόλου) συγγενῆ, ἀλλὰ καὶ διαφοραὶ ὁμοῦ οὐκ ὀλίγαι ἀπαντῶσιν, ὧν εἰρήσθησαν ἐνθάδε αἱ ἐξῆς γραμματικάι. Ἐν τῇ Ἀνδανικῇ ἐπιγραφῇ τὸ τελικὸν τῆς ὑποτακτικῆς *η* γράφεται διὰ τοῦ *ει* ὡς *ἀρρωσ[τεῖ]* στ. 1, *θέλει* στ. 6, *κατασκευασθεῖ* 13, *ζεῖ* 85 κ.λ.π. (πρβ. *ρεῖ* στ. 104, *ποιεῖ* . . . *ἀδικοῖ* ἢ *ποιοῖ* 44· *παριστάει* 71· ἔτι ἄλλως συντελεῖται 39, *πωλοῦντι* 100, πρβ. τὸ ἀκλιτὸν *εἶ* 27¹· ἐν δὲ τῇ τῆς Λυκοσούρας διὰ τοῦ ἀρχαιοτάτου καὶ διαλεκτικοῦ *η* (παρένθη στίχ. 8) *Meister Gr. Dial. II* 113². Ὁσαύτως τὸ ἀπαρέμφατον ἐν μὲν τῇ Μεσσηνιακῇ ἔχει τὸ κοινὸν *ειν* (*ἔξειν* στ. 3, *ποιήσειν* 4, *ἐπιτρέψειν* 4 κλπ.), ἐν δὲ τῇ Ἀρκαδικῇ τὸ διαλεκτικὸν *ην* (*παρέρπην* στ. 3, *παρφέρην* στ. 11, *θύ[ην]* στ. 18)· ἔτι δ' ἐνταῦθα μὲν εὔρηται ἕτεροι διαλεκτικοὶ τύποι *τὸς*, *πὸς*, *κύνσαν*, ἐκεῖ δὲ οἱ κοινοὶ ἢ ἄλλοι οὐχὶ τοῦ αὐστηροῦ Δωρισμοῦ ἀπαντῶσι κλπ.³ Αἱ δύο ἐπιγραφαὶ τὰ μὲν τῶν γραμμάτων ἔχουσι κοινὰ ἤτοι ὁμοία τὸ σχῆμα, τὰ δὲ ἀνόμοια καὶ πὼς ἀντιφατικά (ὡς ζ, θ), ὥστε ἐκ μόνου τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων θὰ ἐξήγετο ἰσως ἐπισηφάλης πόρισμα περὶ τοῦ χρόνου τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς. Ἐν τούτοις, ὅσον κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, ὁ τῆς Δεσποίνης νόμος (ἐν Ἰωνικῷ ἀλφabethῶ γεγραμμένος) δὲν ἀνάγεται εἰς δοκίμους χρόνους (ἐλλείπει δὲ καὶ τὸ F καὶ τὸ *δασύ*), συγγενῆς δὲ μᾶλλον φαίνεται ὧν (καὶ δὴ πιθανῶς ἀρχαιότερος, ἰσως οὐ μακρῶ) πρὸς τὸ ἐν Λυκοσούρα βῆθρον τῆς Ἀριστοῦς (Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 101), ἕπερ φέρει καὶ τὸν Ἀρκαδικὸν τύπον τῆς γενικῆς (Ἀριστόλαν).

Στίχ. 1. Δεσποίνης (καὶ ἐν στίχ. 4 τῆς Δεσποίνης). Ἡ γνωστὴ τῆς γενικῆς τοῦ ἐνικοῦ κατάληξις *ας*. Ἐν Τεγέα ἢ Ἀρκαδικῇ κατάληξις τοῦ ἀρσενικοῦ *αν* (ἐν Λυκοσούρα Ἀριστόλαν EA. 1896, 101) μετεδόθη καὶ εἰς τὸ θηλυκὸν ἐν ἑπτὰ ἀρχαιότεροις καὶ νεωτέροις παραδείγμασι⁴: *Φεκά-*

σαν (δῖς), *κακειμέναν*¹, *ζαμίαν* (δῖς), *ἔσοδοκαῦ*, *ἐργωνίαν*², *γαῦ*, *οἰκίαν*³ Ἡ γενικὴ τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου διατηρεῖ καὶ ἐν Τεγέα τὸν συνήθη τύπον (τῆς).

Στίχ. 2. Αἱ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου λέξεις εἰσὶν ἐπιμελῶς ἐξαληλιμμέναι· κατὰ τὰ ἀνωτέρω περὶ τῆς στοιχηδὸν τάξεως εἰρημένα εἰκάζω ὅτι ἐλλείπουσι 17 γράμματα. Ὁ χῶρος δύναται πλεοναχῶς νὰ πληρωθῇ. Ἄν ὑποθετῆ χρονολογία, ἰσως ἦν γεγραμμένον «ἐπὶ ἱερέος δεῖνος», ἂν δὲ ὁ ὀρισμὸς τῆς ἐπιγραφῆς, πιθανῶς ἐγγεγραπτο «ὄδε ἔστω νόμος ἱερός», ἕπερ ἀκριβῶς πληροῖ τὸν χῶρον 17 γραμμάτων· ἐπαγόμεθα παραδείγματά τινα νόμων: «οἶδε νόμοι περὶ τῶν καταφθιμένων» (Ἰουλίδος)⁴, «νόμος ἱερός ἐν ἅματι πάντα» (Τεγέας)⁵, «νόμος ἂ οὐχ ὅσιον κλπ.» (Ἰηλυσοῦ)⁶, «νόμος· αἶ κε κλπ.» (Θεσσαλίας)⁷, «νόμον εἶναι Γαμβρειώταις»⁸. Ἄλλ' ἂν οὕτω πως εἶχεν ἡ ἀρχή, δὲν πρόκειται δῆλος ὁ λόγος τῆς ἐξαλείψεως. Ἀδύνατος δὲν εἶνε ἰσως ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἐγένετο ἕναρξις διὰ τινος ἀντιστοίχου πρὸς τὸ κατωτέρω (στίχ. 13) «τὸς δὲ θύοντας» ὡς «τὸς μὲν παρέρποντας» (πρβ. «εἰσπορεύεσθαι» Ἀνδανίας στίχ. 37, «ἔσοδοποιεῖν» IGIns. 677). Πιθανωτάτη ὁμοῦ πασῶν τῶν εἰκασιῶν φαίνεται ἡμῖν ὅτι γενομένου σφάλματος ἤτοι παραλείψεως ἐξεκολάφθησαν αἱ (ἀνωτέρω ἐν τῇ μεταγραφῇ παρεντεθεῖσαι) λέξεις «μὴ παρέρπην»

¹ Bérard ἐν BCH. 1889, 281, Meister ἐν Ber. der sächs. Ges. d. Wiss. 1889, 71, Hoffmann ἀνωτ. ἀρ. 29.

² Collitz-Bechtel G.DInscr. 1223, Cauer Delectus² 457, Hoffm. ἀρ. 30. Ὁ λίθος οὗτος, νῦν ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ κείμενος, φέρει καὶ ἐπὶ τῆς ὀπίσθου ἐπιφανείας ἐπιγραφὴν ἐφαρμένην. Ἡ ἀριστερὰ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου φέρει ἀναθύρωσιν, ἐξ ἧς συμπεραίνεται ὅτι προσῖδρυτο καὶ ἕτερος λίθος καὶ δὴ ἐπιγεγραμμένος ὡς δηλοῦσι τὰ ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας (ἀριστεροῦθεν τῆς ἐκδεδομένης ἐπιγραφῆς) τοῦ σφζομένου λίθου λείψανα τελευταίων γραμμάτων καὶ λέξεων στίχων ἰκανῶν. Καὶ ἡ δεξιὰ ἐπιφάνεια φέρει ἀναθύρωσιν, ἐξ ἧς ὡσαύτως συνάγεται ὅτι συνεθεῖτο μετὰ (δεξιῶ) λίθου, ἀλλὰ δεξιόθεν τῆς ἐκδεδομένης ἐπιγραφῆς δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη ἐπιγραφὴ. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια εἶνε ἐλλιπὴς ἤτοι τετραυμένη.

³ Collitz-Bechtel 1233, Hoffm. ἀρ. 31.

⁴ Dittenberger SIG. 468 = O. Hoffmann Gr. Dial. III 42 = Pridik De Cei insulae rebus ἀρ. 34 = Michel Recueil 398.

⁵ Bérard ἐν BCH. 1893, 12 ἀρ. 18 = H. von Protz Fasti Sacri ἀρ. 16.

⁶ Ditt. 357 = Hiller von Gaertringen IGIns.-677.

⁷ A. Δημητριάδης ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1884 σ. 224 = Hoffmann II ἀρ. 5 = Michel Recueil 304.

⁸ Ditt. 470 = Newton ἐν S. Reinach Traité d'Épigr. gr. σ. 156 = Dareste-Haussoullier-Th. Reinach Rec des inscr. jurid σελ. 18 ἀρ. III = Michel 520.

¹ Πρβ. Wide-Kjellberg Kalaureia ἐν Athen. Mitth. 1895 σελ. 293.

² Πρβ. Meyer Gr. Gramm.³ σ. 655.

³ Ἐν μέρει, ἐννοεῖται, ἡ σύγκρισις ὑφίσταται (πρβ. καὶ Ahrens Dial. II σελ. 405-6, Sauppe σελ. 56 ἐξ. κλπ.).

⁴ O. Hoffmann Gr. Dial. I σ. 241, Meyer Gr. Gramm.³ σ. 449.

ἔχοντας», αἵτινες καὶ ἀποτελοῦνται ἀκριβῶς ἐκ τῶν ἐλλειπόντων 17 γραμμάτων.

Μή (καὶ στίχ. 4). Μόνον ἐν Ἑλιδί μὰ *Collitz-Blass* GDInscr. 1149 (*Meyer Gr.*³ σελ. 74-76)· πρβ. κατωτ. μηδὲ (10^{κς}), ὑποδήματα, θηλαζομένα, θήλα¹, κήριοι, α[ίρ]ολογημένας.

Μή ἐξέστω. Πρβ. καὶ ἐν Τεγέας ἐπιγραφῇ *Hoffmann* Dial. I ἀρ. 30 στίχ. 21 μὴ ἐξέστω· καὶ ἐν τῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ (ἀνωτ.) ἐξ[έσ]τω (στίχ. 83|4). Σύνηθες τὸ ἀπλοῦν ἀπαρέμφατον ἄνευ προηγούμενου ῥήματος οἷον λ.χ. ἐν Ἀμφιαρείῳ «μὴ τοιχοδομῆν» (CIGS. 422) καὶ ἐν τῷ ἱερῷ νόμῳ «τὸν ἱερέα τὸν Ἀμφιαράου φοιτᾶν» (CIGS. 235) κλπ.².

Στίχ. 3· παρέρπηρ. Τὸ ῥῆμα καὶ ἐν τῇ Ἀνδαν. ἐπιγρ. στ. 36 «μηδὲ παρερπέτω μηθεὶς ἀμύητος» καὶ ἐν Κρήτ. CIG. II 2599 στίχ. 3 «παρέρπων», πρβ. ἐν Ἀστυπαλ. IGIns. III 183 «[έ]ς τὸ ἱερόν μὴ ἐσέρπεν ὅστις μὴ ἄγνός ἐστι». — Ἡ ἀλλαχόθεν γνωστὴ κατάληξις τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀπαρεμφάτου ἦν ἐνταῦθα μόνον τῆς Ἀρκαδίας (καὶ κατωτ. παρφέρην στίχ. 11, θύ[η]ρ στίχ. 18· πρβ. ἀπαρέμφ. ἀορ. παθητ., ὡς καὶ παρ' Αἰολεῦσι, «θύσθη» ἐν τῷ Τεγεατικῷ νόμῳ στίχ. 23). Αἱ διαλεκτικαὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ καταλήξεις εἰσὶν εἰ³ (τῶν βαρυτόνων) καὶ ναι (πρβ. Κυπρ. «δοφεναι», Ἀρκαδ. «ἦναι», «ἀνθῆναι», «ἀπειθῆναι» *Hoffmann* I σελ. 261-5, *Meister* Dial. I σ. 190, II σ. 113 πρβ. 277, *J. Spitzer* Lautlehre des arkad. Dial. σελ. 56, *Brugmann* Gr. Gr.² σ. 175, *Meyer Gr.*³ σ. 666-69).

Στίχ. 4-5· μὴ χρυσία. Καὶ ἐν Ἀνδανίᾳ ἀπαγορεύονται τὰ χρυσία «μὴ ἐχέτω μηδεμία χρυσία» (στίχ. 22). Πρβ. κατωτ. περὶ στ. 9 σημ. 3.

ὅσα μὴ ἰν ἀνάθεμα. Τὰ μετὰ τὸ ὅσα τέσσαρα γράμματα δὲν διακρίνονται σαφῶς ἐπὶ τοῦ

λίθου. Ἀντὶ ἄλλης ζητήσεως, οἷον ῥήματος μετ' ἐκθλίψεως τοῦ ὅσα κλπ., προκρίνω νὰ γράψω ὡς ἀνωτέρω, ἢ ἀνάγνωσις δὲ αὕτη συμφωνεῖ καὶ κατὰ τὴν στοιχηδὸν τάξιν πρὸς τε τὰ ὑπερκείμενα κείμενα καὶ τὰ ὑποκείμενα γράμματα· πρβ. τὸ ἐν τῷ Τεγεατικῷ νόμῳ (*Hoffm.* I 29) ἀνάλογον «ος μὲ ἰν τῷ περιχόροι» (στίχ. 9-10). Ἡ χρῆσις τῆς ἰν προθέσεως ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, καίπερ τῆς ἐν δις ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ ἀπαντώσεως (ἔχοντας ἐν τὸ ἱερόν στ. 3 καὶ ἀναθέτω ἐν τὸ ἱερόν στ. 9), οὐδαμῶς προσκρούει· παραδείγμα συμπτώσεως τοῦ ἰν καὶ ἐν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ καὶ δὴ ἐγγύτατα ἀλλήλων ἔστω τὸ ἐν Τεγ. ψηφίσματι «ἴνπασιν... καὶ ἰν πολέμοι καὶ ἐν ἰράναι καὶ αὐτοὶ καὶ ἐργασίαι» (*Foucart* Még. et Pélop. 340° = *Hoffm.* Dial. I 31). Περὶ τῆς ἀρχῆθεν γενέσεως τοῦ Ἀρκαδικοῦ καὶ Κυπριακοῦ ἰν πρὸ συμφώνου (*Meyer Gr.*¹ σ. 34, *Spitzer Lautlehre* σελ. 14 ἐξ.) πρβ. *Hoffmann* I σελ. 160, 309, *Meyer*³ σελ. 107 ἐξ., γνωστὸν δὲ τὰ νῦν τυγχάνει ὅτι ἤδη ἀπ' ἀρχαίων χρόνων ἐγένετο ἀδιακρίτως ἀμφοτέρων χρῆσις πρὸς τε συμφώνου καὶ πρὸς φωνήεντος. Παραδείγματα αὐτῶν μετὰ δοτικῆς καὶ αἰτιατικῆς ἔστωσαν πρὸς τοῖς εἰρημένοις («ἰν ἄματα» κλπ.) τάδε: «ἰν Φοικαίαι . . . ἰν δᾶμον . . . ἰν δᾶμον» *Fougères* ἐν Bull. de Corr. hellén. σελ. 577 στίχ. 4, 11, 14, «ἀνγράψαντας . . . εἰς στάλαν, ἀνθῆναι ἰν τὰν ἀγοράν . . . γράψαι δὲ ἰν τὰν [στάλ]αν» *Bérard* ἐν BCH. 1892 σελ. 544, «ἰν τοἰεροἰ» *Fougères* ἐν BCH. 1892 σελ. 570 (καὶ ἐν Mantinée, τῷ ἄρτι ἐκδοθέντι ἀξιολόγῳ συγγράμματι αὐτοῦ, 1898 σελ. 525) στίχ. 25· (πρβ. στίχ. 32)¹· ἄλλως «ἐν Ἀρκαδίᾳ» *Roehl* Inscr. Ant. 95 = *Dittenberger* und *Purgold* Inscr. von Olympia 266 (τὸ τέλος τοῦ 2^{ου} στίχου ἀναγινώσκειται «πρόσθ' ἄρ' [ἢ «πρόσθα ρ'»];] ἐ(μ) Μαντινέαι»² ἢ [χάριν τοῦ μέ-

¹ Ἄλλως τιθᾶται (Πινδ. Πυθ. I 20) καὶ ἰράναι *Meister* Dial. II 93, 1, *Meyer Gr.*³ σ. 98· *Spitzer Lautlehre* 20· *Hoffm.* Dial. I σ. 135.

² Ἐν CIA. IV, I σελ. 138 (*Kirchhoff*, πρβ. *Lolling, Dörpfeld, Wilhelm, Furtwängler, Ziehen* Leges sacrae ἀρ. 4, *Körte* ἐν Rhein. Mus. 1898) στ. 11 ἴσως συμπληρωτέον «μεδ' ὄνθον ἐγλ[εί]πεν· ἄν δ[έ] τις» καὶ στίχ. 18|9 «μὲ ὄ[λε]ζον. . . .» πρβ. καὶ *Körte* ἀνωτ. σ. 164, IGS. 235 στ. 4 ἐξ.

³ Οὕτω μεταγράφεται (ἐκ τῆς ἐν Ἰωνικῷ ἀλφαβῆτι γειραμένης Τεγεατικῆς συγγραφῆς *Hoffm.* I ἀρ. 30) καὶ τὸ ΕΝ τοῦ αὐτοῦ ἀρχαίου νόμου ἀρ. 29.

¹ Δὲν συμπεριλαμβάνομεν τὸ ἐν τῷ Μεταποντίῳ ἐπιγράμματι (*Cauer* Del.² 277, *E. Hoffmann* S. Epigramm. 305) ἅτε ἀναγινωσκόμενον καὶ *Fir* (ἀντωνυμ.) *Collitz-O. Hoffmann* 1643, *Meyer Gr.*³ σ. 309 (πρβ. σ. 315, 510, πρβ. *Ahrens* Dial. II σ. 54). Ἐν παρέργῳ εἰρήσθω ὅτι, εἰ τὰ κατὰ τὸ γ πρὸς τὸ δίγαμμα ἐπέτρεπον (*Ahrens* Dial. II σελ. 52 ἐξ., *Meyer Gr.*³ σ. 341, 345, πρβ. ἐπιγραμ. Βαλβίλλης, «Γρυγγεῖς, — ἦθεν» *Δ. Σταυρόπουλλος* ἐν EA. 1895, 148, «γίνος» IGIns. 677), ἐδύνατο ἐν τῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ στ. 125|6, κατὰ τὴν παρὰ *Collitz-Meister* (σημ.) βᾶσιν, νὰ ἀναγνώσθῃ ἴσως καὶ «τὸν γίον ἐνιαυτόν».

² Τὸ IGA. 77^b δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα.

τρου κλπ.] « πρόσθα (δ)ε Μαντινέαι », « ἐν Ὀλυμπία » *Roehl* IGA. 105 = *Dittenberger und Purgold* Inschr. von Olympia 30. Ἄλλα παραδείγματα παρὰ *Meyer Gr.*³ ἄνωτέρω.

Ἀνάθεμα. Τὸ ἀττικὸν εἶνε ἀνάθεμα· τὸ θέμα καὶ ἀνάθεμα κρίνονται νεώτερα. Καὶ ἐν τῇ Ἀνδανικῇ ὁ αὐτὸς εὔρηται τύπος ἀνάθεμα (στίχ. 88), ἀναθέματα (στίχ. 89· πρβ. ἀνάθεμα στίχ. 22). Κατωτέρω ὅμως ἐν τῇ παρουσίᾳ ὑποδήματα (στίχ. 6|7) ὁ καὶ ἐν Ἀνδαν. (στ. 22|3) ὅπου καὶ ἀνυπόδετοι (στίχ. 15)¹.

Στίχ. 8· πορφύρεον. Πορφύρα ἀπαγορεύεται καὶ ἐν Ἀνδανίᾳ ἐν τοῖς περὶ δίφρων κλπ. (στίχ. 24). Πορφύριον² δὲ στρόφιον αὐτόθι ἐπιβάλλεται τοῖς δέκα ἐν τοῖς μυστηρίοις (στίχ. 179)³. Περὶ τῆς καταλήξεως πρβ. Ἀνδαν. ἐπιγρ. λίπεον (στίχ. 17, ἀλλὰ εὐχρουν στίχ. 67· πρβ. χρῶνται στίχ. 100, χρωμένους στίχ. 100, 105). Ἐν τῇ παρουσίᾳ ἑκασταχοῦ τύποι ἀσυναίρετοι ἄνθεα (στ. 11) (ἐννοεῖται καὶ τὸ θήλεα⁴ στίχ. 19), χρέεσθαι (στίχ. 14).

εἰματισμόν. Ἡ αὐτὴ λέξις ὡσαύτως δι' εἰ γραμμένη καὶ ἐν Ἀνδανίᾳ (στίχ. 15, 16, 24, 25, 27), ὅπου καὶ εἰμάτιον (στίχ. 16, 17, 18 δίς, 19, 20, 21 δίς). Πρβ. καὶ ἐν τῷ Ἰουλίδῳ νόμῳ (Ἴων.) « εἰμ(δηλ. ΕΜ)ατίους τρισὶ λευκοῖς » στίχ. 2 (πρβ. στίχ. 7|8) *Michel* Recueil 398 = *Hoffmann Gr. Dial.* III 1898 ἀρ. 42 σελ. 372, 391, ἐν Ἐπιδαύρῳ « εἰμασιν ἐν λευκοῖς » (*Cannadias* *Épid.* 7 = *E. Hoffmann* *Syll. Epigramm.* 420 B 10)· δωριστὶ γῆμα, Κρητ. Φῆμα, Αἰολ. γέμματα (*Φέσ-μα), *Ahrens* *Dial.* II σ. 54, 158, I σελ. 51, *O. Hoffmann Gr. Dial.* II σ. 236, *Meyer Gr. Gramm.*³ σ. 125, 181.

Στίχ. 6· ἀνθ[.]ρόν. Κατὰ τε τὸν χῶρον καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑπερκείμενα καὶ ὑποκείμενα γράμματα ἀντιστοιχίαν κρίνοντας εἰκάζομεν, ὅτι μεταξὺ τοῦ θ καὶ ν ἐλλείπει ἐν μόνον γράμμα. Ὅθεν ἐω-

μένης τῆς δι' εἰ γραφῆς¹, ἥτις θὰ προσέκρουε μὲν πῶς τῷ πρώτῳ λόγῳ, θὰ ἀντέβαινε δὲ τῷ δευτέρῳ, ἤτοι τῇ στοιχηθὸν τάξει, ἐκλογὴ πρόκειται μεταξὺ η καὶ ι. Ἄν ὁ σχηματισμὸς τῆς λέξεως μὴ ἀκολουθῆ τῷ Φαηρὸς (*Collitz-Prellwitz* *DI.* ἀρ. 3312), Φαηρὰ (*Le Bas-Foucart* *Még. et Pélop.* 352ⁱ) κλπ.², δύναται νὰ γένηται χρῆσις τῆς ἄλλως τε καὶ παρ' ὑστέροις συγγραφεῦσι συχνῆς γραφῆς ι³· πρβ. « ἰμάτια ἀνθινὰ » Λουκιαν. Λούκ. IV, (πρβ. 6. Δημῶν. XVI), « ἐσθῆσιν ἀνθιναῖς » Δίων Κάστ. LIX 17, « ἀνθινῶ περιβολαίῳ » Πολυδ. Δ' 120 πρβ. 117-8, « θρόνα (Κύπρ.) = ἀνθινὰ ἰμάτια » Σχολ. Θεοκρ. II 59⁴, *Hoffmann* *Dial.* I σ. 115 (πρβ. Ἡσύχ. τρόνα, θρόνα) κλπ. Ἄλλὰ καὶ ὁ χῶρος φαίνεται πῶς εὐρύτερος ἢ πρὸς ι. — Ἡ ἀπαγόρευσις τῶν τοιούτων ἰματίων καὶ τῆς ἄλλης πολυτελείας λόγον εἶχε τὸ σεμνὸν τῆς τελετῆς⁵.

μέλανα. Οὕτω προδήλως συμπληρωτέον. Ἐν Ἀνδανίᾳ οἱ τελούμενοι τὰ μυστήρια εἶχον « τὸν εἰματισμὸν λευκόν » (στίχ. 16), οἱ δὲ ἱεροὶ καὶ αἱ ἱεραὶ πῆλον λευκόν (στίχ. 13), τὸ αὐτὸ δὲ χρῶμα ἐπιβάλλεται ἐκεῖ ἐν τοῖς περὶ δίφρων (στίχ. 24). Πρβ. ἐν τῇ παρουσίᾳ κατωτέρω *λευκαῖς* (στίχ. 16), *λευκὰ* (στίχ. 19)⁶.

¹ Πρβ. « ἐσθῆσιν ἀνθιναῖς » Διόδωρ. IV 4.

² *Meyer Gr.*³ σ. 124, (ἀντι « arkad. » γράψε ὡς ἐν τῇ 1η ἐκδ. « ach. » *Mionnet* II σ. 233 ἀρ. 29 πρβ. ἀρ. 28, *Suppl.* IV σ. 5 ἀρ. 20, *P. Gardner* *Cat. of the Gr. coins in the Br. Mus. Pelop.* σ. 13 ἀρ. 155, 156), πρβ. *Ahrens* *Dial.* II 158, 405, I 234. Πρβ. ἦναι πρὸς ἄλλοις καὶ *Fougères* *Mantinée* σ. 525 = ἐν BCH 1892, 569. *Hoffmann* *Dial.* I σ. 149, 262· πρβ. ἀνθῆναι *Bérand* ἐν BCH. 1892, 544 στ. 9. Ἄλλο τὸ ἡλεμα = εἰλεμα ἐν Ἀνδαν. (*Collitz-Meister* *GDI.* 4689 στ. 104).

³ Περὶ τοῦ ἰράναι (*Hoffm.* *Dial.* I 31) *Hoffm.* σ. 163, 178, *Spitzer* *Lautlehre* 22, *Meister* *Dial.* II σ. 93 (1). Πρβ. καὶ καίρατας *Martha* ἐν BCH. VII 491 = *Michel* *Rec.* 192 (Στυμφ.).

⁴ Πρβ. « σπῆραν » Ἀνδαν. *Coll.-Meist.* 4689 στ. 24.

⁵ Σχολ. Σοφ. (ἰδ. Κολ. 681 Πολυδ. Δ 119 (δούλων ἐπίρριμμα ἢ ἐπίθλημα λευκόν, ἱερειῶν ἐσθῆς λευκή), Αἰσχίν. III 77 Πλούτ. Ἀριστ. XXI, Λουκιαν. Νιγρ. XIV, Ἀθῆν. 200^a, 521^b, 523^a, 528^e, *Sauppe* σ. 13. *Marquardt* *Röm. Alt.* VII² σελ. 533.

⁶ *Sauppe* ἀνωτ. σημ. 5, *Foucart* 326^a σ. 170, Πλάτ. Νόμ. 956^a « χρώματα δὲ λευκὰ πρέποντ' ἂν θεοῖς εἶη καὶ ἄλλοι καὶ ἐν ὑφῇ ». Πρβ. ἐν Ἐπιδαύρῳ ἀνωτ. περὶ στίχ. 5. Ἄλλὰ παρὰ Φιγαλεῦσι Δημήτηρ Μέλαινα Πaus. VIII 42. Ἐν Ἰουλίδῳ (ἀνωτ.) ὀρίζεται περὶ τῶν νεκρῶν. Ἐν Ἀργεῖ ἐν τοῖς πένθεσιν ἐφόρου λευκὰ ὑδατόκλυστα καὶ παρὰ Γαμβρειώταις ὁ γνωστὸς νόμος ὠρίζε νὰ χρωῦνται οἱ ἄνδρες καὶ οἱ παῖδες οἱ πενθοῦντες « ἐσθῆτι φαῖται, ἐὰμ μὴ βούλωνται λευκῆ » (Πλούτ. Ἡθ. 270^f, *Dittenberger* *SIG.* 470 σημ. 2 = *Michel* *Recueil* 520ⁱ *Iw. v. Müller* *Privatalt.*² 220). Πολυδ. Ζ' 69 « τὰ δὲ μέλανα ἰμάτια ὄφρηναι ἐκάλου ».

¹ *Meyer Gr.*³ σελ. 74, *Schweizer* *Gr. der pergam. Inschr.* σελ. 47-49.

² Περὶ τοῦ ι τοῦ πορφύριον πρβ. *Meyer Gr.*³ σ. 113 (πρβ. ἐκδ. Α' σ. 38), περὶ Δωρ. *Ahrens* *Dial.* II σ. 121, περὶ Αἰολ. I σ. 80, *Meister* *Gr. Dial.* I σ. 91, Σαπφ. 64 « πορφύριαν χλάμυν ».

³ Πρβ. *Hermann* *Gottesd. Alt.*² § 35, 16 καὶ κατωτ. περὶ στ. 6.

⁴ Περὶ τοῦ τύπου θήλεα (τά), *θηλείος* *Brugmann* *Gr.*² σελ. 426, *Meyer Gr.*³ σελ. 465.

Στίχ. 6-7· υποδήματα. Καὶ ἐν Ἀνδανία ἀπαγορεύονται τοῖς τελουμένοις τὰ μυστήρια (ἀνυπόδετοι στίχ. 15), ταῖς δὲ γυναῖξιν ἐν τῇ πομπῇ ἢ παντάπασιν ἀπαγορεύονται ἢ ἐπιτρέπονται ἀπλᾶ ὠρισμένων εἰδῶν (στίχ. 22/3· πρβ. *Dittenberger, Sauppe* ἀνωτ.). Ἐν Ἰηλυσῶ ὁ νόμος (*Dittenberger SIG. 357* στίχ. 25/6 = *IGIns. 677*) ὡσαύτως ἀποκλείει τὰ υποδήματα.

Στίχ. 7· δακτύλιον. Πρβ. ἐν Περγάμῳ *Frankel* *Inschr. v. Perg. 264* «μήτε δακτ[ύλιον]· δακτυλίου τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων *Michel* *Recueil 551* στ. 18.

εἰ δ' ἄν τις. Ἡ αὐτὴ φράσις παρ' ἄλλας ἐν Τεγέας συγγραφῇ πλεονάκις (στίχ. 15, 37, 45 *Hoffmann* *Dial. I* ἀρ. 30, *Spitzer* *Lautl. 52* 1^ο 1/2 3^η ἑκατονταετηρίδος π. Χρ. πρβ. «εἰ κ' ἄν» κλπ. *Hoffm.* ἀρ. 30 καὶ 29). Ἐν Ἀνδανία «ἄν δέ τις» (στίχ. 6, 25, 43, 75, 79, 110· τὸ *εἰ* μόνον ἐν «εἰ δέ . . .» 180, «εἰ μὴ» 23, «εἰ δὲ μὴ», 38, 61, 78, 190). Ἐκθλιφίς ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ δὲν γίνεται («μηδὲ ἀνθ[.]νόν», «μηδὲ υποδήματα» στίχ. 6, «μηδὲ ἄνθεα» στίχ. 11) πλὴν τοῦ παρόντος χωρίου ἦτοι τοῦ δὲ πρὸ τοῦ ἄν ὡσαύτως ἐν τῇ ἄρτι εἰρημένῃ Τεγεατικῇ ἐπιγραφῇ τὸ δὲ μόνον πρὸ τοῦ ἄν πάσχει ἐκθλιφίς (*Hoffmann I 30* σελ. 290 καὶ 231). Ἐν τῇ ἀρχαιότερα ἀρ. 29 ἐπικρατεῖ πανταχοῦ ἐκθλιφίς· ἀμφοτέρω παρὰ *Fougères* *Mantinée* σ. 525 = *BCH. 1892* σ. 570 (= *Homolle* αὐτ. σ. 580 ἐξ.), ἐν ἑτέρω δὲ *BCH. 1892* σ. 577 ἐκθλιφίς δις. Ἐν τῇ Ἀνδανικῇ ἐπιγραφῇ ἐκθλιφίς εὔρηται ἐκάστοτε ἐπὶ τῶν προθέσεων καὶ δις μόνον ἐπὶ τοῦ συνδέσμου δὲ («οἱ δ' ἐν» στίχ. 52 «τόν δ' ἄλλον» στίχ. 91)¹ χωρία ἐκθλίψεως ἐν συντάξει: «ἄφ' ὧν» στίχ. 37, «ἄφ' ἐκάστου» στίχ. 95, «ἐφ' ἵπποδρόμῳ» στίχ. 31, «ἐπ' [αὐ]τῶν» στίχ. 23, «ἐπ' ὀνόματος» στίχ. 49, «κατ' ἐνιαυτόν» στίχ. 93, «καθ' ὃ» 25, «καθ' ἕκαστον» 111, (καὶ «κατ' ἀμέραν» στίχ. 109, πρβ. «κατεσταμένοι» στίχ. 52, 90, 113/4, «ἐπιφοροῦντι» στίχ. 6· πρβ. *Collitz-Meister 4689* σημ., *Brugmann* *Gramm.*² σελ. 66, *Meyer* *Gr. Gramm.*³ σελ. 324 ἐξ., *Schweizer* *Gramm. der pergam. Inschr. 1898* σελ. 116-21

¹ Παρὰ *Collitz-Meister* καὶ «τὰν δ' ἄλλαν» στίχ. 92/3, «τόν γ' ἰόν» στ. 125/6.

πρβ. σελ. 111, *Meister* *Gr. Dial. II* σελ. 103, *Hoffmann I* σελ. 197-8· ἔτι ἐν Ἀμφιαρείῳ «ἐφ' ἱερέως»¹ καὶ ἐν ἄλλῃ αὐτόθι ἐπιγραφῇ «ἐπ' ἱερέως» Ἐφημ. Ἀρχ. 1892 σελ. 43, ἀρ. 71· ἐν Λίνδῳ *IGIns. 890* στίχ. 29 «ἐπ' ἱερέως» καὶ Ῥόδ. *IGIns. 155* στίχ. 1 «[ἐ]π' ἱερέως»²).

Στίχ. 8· παρένθη. Ἡ ἀλλαγῶ ἀπαντῶσα Δωρικὴ καλουμένη τροπὴ τοῦ λ εἰς ι πρὸ τοῦ τ ἢ θ ἐν Ἀρκαδίᾳ γινώσκειται ἐξ ἐνὸς μόνου παραδείγματος (*Φίντων*, κύριον ὄνομα, τῆς Τεγεατικῆς ἐπιγραφῆς *Collitz-Bechtel 1230*, *Hoffmann* *Dial. I 32* πρβ. σελ. 209, *Meister* *Dial. II* σ. 107-8). Τὸ παρὸν εἶνε τὸ δεύτερον παράδειγμα. Τὰ ἀλλαχόθεν ἐκ συγγραφέων καὶ ἐπιγραφῶν γνωστὰ παραδείγματα ὄρα ἐν *Ahrens* *Dial. II* σελ. 110, *Meister I* σελ. 125 (ὁ *Meister* παραδέχεται τὸ ἐν Ἀλκαίου ἀποσπάσματι 84 παραδεδομένον ἠνθον), *Kühner-Blass* *Gramm. der gr. Sprache*³ II 145, 430, *Meyer* *Gr.*³ σελ. 242.

τῶν. Ἀναφορικόν ὡς καὶ ἄλλα τῆς Ἀρκαδικῆς καὶ Κυπριακῆς διαλέκτου *Hoffmann* *Dial. I* σελ. 257· ἀνωτ. ὅσα (στίχ. 4).

κωλύει. Τὸ ρῆμα ἀπλοῦν ἢ σύνθετον (διὰ- ἢ ἀπο-) καὶ ἐν Τεγέᾳ (*Hoffm.* I 30 στ. 6|7, 10, 13, σελ. 169) καὶ ἐν Ἀνδανία (στίχ. 25, 105, 41, 105).

Στίχ. 9· ἀναθέτω ἐν τὸ ἱερόν. Πρβ. ἐν Ἀνδανία «ἔστω ἱερά τῶν θεῶν» (στίχ. 26) καὶ «ἱερά ἔστω τῶν θεῶν» (στίχ. 39, 88)³.

Στίχ. 9|10· μηδὲ τὰς τρίχας ἀμπεπλεγμένας. Ἐνν. ὑποκείμενον γυναικῆς· ἐν Ἀνδανία ἢ σύνταξις ἄλλως: «μηδὲ τὰς τρίχας ἀμπεπλεγμένας» (στίχ. 22)⁴. Περὶ τῆς ἐν τῇ προθέσει ἀποκοπῆς (καὶ κατωτ. στίχ. 11 *παρφορήν*) καὶ τῆς τροπῆς τοῦ ι πρβ. λ.χ. «ἀγκαρυσόντω» ἐν τῇ Τεγεατικῇ συγγραφῇ (στίχ. 19), «ἀν[καρύξ]αι», «ἀνγράφαντας» *Bérard* ἐν *BCH. 1892*, 543 στίχ. 6 καὶ 7 καὶ πρβ. *Αἰολ.*

¹ Οὕτω ἐπὶ τοῦ λίθου, οὐχὶ δὲ (*CIGS. 318*) «ἐφ' ἱερέως».

² Καὶ ἐν Περγάμῳ (πρβ. Ῥόδ.) *Schweizer* σ. 120 (πρβ. καὶ ἀρ. 912, 1215; 1231; 1245). Πρβ. «ἀπηνῆς, ἀπηνιάζειν» *Meyer* *Gr.*³ σ. 250.

³ *Foucart* 326* σ. 170, πρβ. Ἀρποκρ. (καὶ *M.* Ἐτυμολ.) ἐν λ. «ἀρρηφορεῖν».

⁴ Ἐν Ἀνδαν. στίχ. 30 ὁ λίθος ἔχει ὀρθῶς «ἐπιεικέμενας κ. ἐχ.» λαμβανομένων τῶν λέξεων ὡς πτώσεως γενικῆς ἐνικοῦ.

«ὄγκαρυσσέτω» *Collitz-Bechtel* 304 A στίχ. 37, *Hoffm. Dial.* I 30, σ. 154, 209 ἐξ., 311, *Spitzer Lautlehre* σελ. 58, *Meyer Gramm.*³ σελ. 402-3)· ἐν Ἀνδανίᾳ πρβ. καὶ «συνλειτουργούντω»¹ στίχ. 115, «συνλειτουργήσοντας» στίχ. 159|1, «ἀνάγκαι» στίχ. 46, ἐν δὲ συντάξει «ἄμ μή» στίχ. 1, «τάμ μὲν» στίχ. 14, «ἐμ πάντοις» στίχ. 48. Ἀλλὰ ἀνάθεμα, ἀναθέτω ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ (στίχ. 4|5, 9). Ἐν νεωτέραις ἐπιγραφαῖς τῆς Λυκοσοῦρας «ἀνενεγκάτωσαν» (ἐν Νικασίππου ψηφίσματι ΕΑ. 1896 σελ. 106, ἀρ. 5 στίχ. 30), «ἐπανγείλατο», «ἐπάνγελται» (ΕΑ. 1896 σελ. 219 στίχ. 9, 27). Πρβ. ἐν τῇ εἰρημένῃ Τεγεατικῇ ἐπιγραφῇ «ἐπίκρισι καὶ», «ἐπίκρισιγ κατάπερ» στίχ. 19, 50 (*Hoffm. ἀνωτ.*). Πρβ. *Meisterhans Gramm. der att. Inscr.*² σελ. 85-88.

Στίχ. 10|11· μηδὲ κεκαλυμμένος. Αἰτιατικὴ πληθυντικοῦ.— Πρβ. *Hermann Gottesd. Alt.*² § 21, 13 *Stengel Sakralalt.* (ἐν *Iw. v. Müller Handbuch* V 3) σελ. 58, 15· *Marquardt Röm. Alt.* VI² σελ. 176 (VII² σελ. 572, 582), πρβ. *Macrobius, Saturnal.* I 8, 2 «Graeco ritu capite aperto», I 10, 22, III 6, 17 κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «aperto capite» αὐτ.

Στίχ. 11· μηδὲ ἀνθεα παρφόρη. Πρβ. «παργεγεννημένος» (Στυμφ.) *Martha* ἐν BCH. VII σελ. 489 κλπ. *Hoffmann Dial.* I σελ. 133, 229, 311, *Meyer*³ ἀνωτ. ἐν στίχ. 9|10. Πρβ. *Σχολ. Σοφ. Οἰδ.* Κολ. 681.

Στίχ. 12· μνεσθαι. Ἐν τῷ 3^ῳ γράμματι τῆς λέξεως ὑποφαίνονται ἐπὶ τοῦ λίθου ὡσεὶ ἀμυδρά τινα ἴχνη δευτέρας καθέτου γραμμῆς, ἀλλ' εἰς ταῦτα δὲν παρέχομεν πολλήν πίστιν τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσον καὶ ἄλλας ἀνωμαλίας φυσικὰς φέρει ὁ λίθος καὶ ἐκ τῶν ἄλλων γραμμῶν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος στοιχείου εἶνε ἀπίθανον ὅτι ἐγγράπτο ἐνταῦθα ὁ δὲ ἠ (πρβ. λ.χ. «ἀδικήμενος» *Hoffm.* I σ. 263, *Brugmann Gr.*² σ. 159) διαλεκτικὸς τύπος τοῦ «μυεῖσθαι». Ὅθεν πρόκειται ε. Ἐὰν μὴ παραδεχθῆ βραχύτονος τύπος μνεσθαι (μύστης, μυστήριον κλπ.) κατὰ τὸ «ἐπιμέλεσθαι» — «ἐπιμε-

λεῖσθαι» (*Meisterhans Gr. der att. Inscr.*² σ. 139, «ἐπιμελομένοις» ἐν τῇ Τεγεατικῇ συγγραφῇ στίχ. 47), ἴσως κεῖται ἐνταῦθα ὑφαίρεσις μνεσθαι (*Meyer Gramm.*³ σ. 198, *Σκιάς Κρητ. Διαλ.* σ. 99, 97, ἄλλως *Ahrens Dial.* II σ. 201). Περὶ τοῦ κατωτ. (στίχ. 14) χροέσθαι πρβ. παρὰ Δωριεῦσι *Ahrens* II 131, 311, 353, παρ' Ἴωσι *Hoffmann Dial.* III σ. 336, 506, 514 κλπ. πρβ. *H. Lindemann De dial. Ion. recentiore* (Kiliae 1889) σελ. 62-63. — *Meyer Gr.*³ σ. 97 κλπ., *Kühner-Blass Gr.*³ II σ. 140, 572.

Τὸ κατωτέρω (ἐν τῷ παρόντι στίχῳ) κνένσαν φέρει τὸν ἀναμενόμενον κατὰ τὰ εἰς μι Αἰολικὸν καὶ Ἀρκαδικὸν τύπον, ὡς λ.χ. ἐν τῷ Τεγεατικῷ νόμῳ ἀδικέντα στίχ. 4, κλπ. Τὸ δὲ ν πρὸς τῇ ἐνταῦθα περιπτώσει (-ντι-) τηρεῖται καὶ πρὸ τοῦ ἀρχηγόνου σ (κατωτ. στίχ. 16 μάκωνσι), ἀποβάλλεται δὲ πρὸ τοῦ ς (εἴτε συμφώνου εἴτε φωνήεντος ἐπομένου) τὸς δὲ θύοντας πὸς (στίχ. 13), τὸς δὲ θύοντας τᾶι (στίχ. 17|8)¹ ἔχοντας ἐν (στίχ. 3), πρβ. ἐν Τεγεατ. νόμῳ (στίχ. 7) ἱεροθυτές (*Hoffmann Dial.* I σελ. 24, 210), *Meister Dial.* II σελ. 107, 108. *Meyer Gramm.*³ σελ. 356-7.

Πρὸ τοῦ κνένσαν κενὸν 7 γραμμάτων. Ἐὰν μὴ ὁ χαράκτης ἔγραψε πάλιν ἐκ παραδρομῆς τὴν προηγούμενην λέξιν (ὁ καὶ πιθανώτερον τοῦ ὡσαύτως ἐπτὰ γράμματα ἔχοντος κνένσαν καὶ τῶν ἐπομένων γραμμάτων), ἴσως λανθάνει τὸ γυναῖκα παραλειφθὲν ὑπὸ τοῦ χαράκτου ἢ κριθὲν περιττὸν ὡς ἐξυπακουόμενον.

Στίχ. 12|3· θηλαζόμεναν. Ὡς πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ ρήματος πρβ. Ἀριστοτ. Περὶ ζῴων γενέσ. Δ' 8 σελ. 777 ἐκδ. *Bekker*: «οὐ γίνονται δὲ οὔτε θηλαζόμεναις αἰ καθάρσεις κατὰ φύσιν, οὔτε συλλαμβάνουσι θηλαζόμεναι», πρβ. Πλούτ. Ρωμύλ. IV, Πλάτ. Πολιτ. 460^d, Θησ. Στεφάνου.

Στίχ. 13-4· πὸς. Τοῦ Ἀρκαδ. καὶ Κυπριακοῦ τούτου τύπου τῆς πρὸς εὔρηται παράδειγμα πρὸ τοῦ ὀδοντοφώνου τ² (τοῦ ἄρθρου) ἐν συντάξει μετὰ

¹ Δὲν συμπεριλαμβάμενον, ἐννοεῖται, τὸ ἐν στίχῳ 2^ῳ ὑποτιθέμενον ἔχοντας ἄλλως τε καὶ διότι κατὰ τύχην συμπίπτει πρὸ τοῦ μή.

² Πρβ. κατ. πὸς παρὰ Δωριεῦσι *Ahrens Dial.* II 354, 358. Ἐν τῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ ποτὶ πρὸ συμρώνου, ποτ (ποθ) πρὸ φωνήεντος· εἰρήσθω ἐκ παρέργου ὅτι αὐτῷ πρὸς τῇ προθέσει «πρὸς» («ποτὶ τᾶι κράναι» 4^α, στίχ. 91, 85, 86, 87) εὔρηται ἐν τῇ αὐτῇ φράσει καὶ ἡ (ἄλλη, ἐννοεῖται) πρόθεσις «παρὰ» («παρὰ τᾶ: κράναι» ἀπαξ, στ. 92).

¹ Ἐν τῷ αὐτῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ στίχ. 34 τὸ μετὰ τὸ ἐπιτρεπόντω γράμμα, καθ' ἃ ἐπὶ χαρτοτύπου δανεισθέντος μοι εὐγενῶς ὑπὸ Wilhelm παρετήρησα, κατ' ἀρχὰς ἦν κεχαραγμένον ν, ὃ ἔπειτα διωρθώθη εἰς ο.

δοτικῆς (*Hoffm. Dial. I σ. 311-12*): ἐνταῦθα ἔχομεν καὶ πρὸ τοῦ θ, μετ' αἰτιατικῆς (ἐν τῇ Κυπριακῇ ἀπαντᾷ μετ' αἰτιατικῆς τρίς *Hoffm. αὐτ.*). Περὶ τῆς γενέσεως τοῦ πὸς καὶ τῶν * ποσί, ποτι, πορτι, ποτί, πὸτ, πο, ποῖ¹ διάφοροι γινώμαι *Baunack Die Inschrift von Gortyn 22, Spitzer Lautlehre σελ. 58-59, Meister Dial. II σ. 107, 267, Brugmann Gramm.² σ. 58, 78, 219, Hoffmann I σ. 200, 204 ἐξ., 311-12, Meyer Gr.³ σ. 245, 270, 388, 396, 402.*

θυ. | σιν. Ἐν τέλει τοῦ στίχου 13, ὅπου βεβλαμμένος ὁ λίθος, χῶρος ἐνός γράμματος (δύο γραμμάτων καὶ δὴ παχέων, οἷον μα, δὲν ὑπάρχει). Ἡ λέξις ἐνδέχεται νὰ ληφθῆ ἐν συνθέσει ἢ ἀπλῆ ἐν συντάξει μετὰ τῆς προηγουμένης προθέσεως πὸς. Τῆς πρώτης περιπτώσεως οὐσης ἀπιθάνου, πρόκεινται πάλιν δύο ὑποθέσεις: δοτικὴ πληθυντικῶ οὐδετέρου ἢ αἰτιατικὴ ἐνικοῦ θηλυκοῦ. Κατὰ τὴν πρώτην, συμπληρουμένου ε, θὰ παρήγετο ἡ (κοινὴ) δοτικὴ θύσειν τοῦ παρὰ συγγραφῆς καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶντος θύος (τὸ)². Ἀλλὰ καὶ ἡ εἰκασία αὕτη δὲν φαίνεται πρόσφορος (περὶ τοῦ ἐφελκυστικοῦ ν κατωτ. περὶ στίχ. 16-17). Ὅθεν στρεφόμεθα πρὸς τὴν δευτέραν ὑπόθεσιν. Θηλυκὸν εἰς σις λῆγον ὄνομα ἀρμόδιον ἐνταῦθα οὐχ εὔρηται, ἔσον ἐγὼ οἶδα, παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ἀπαντῶσιν ὅμως «θύημα», «θυητής» κλπ. καὶ τὰ συνήθη «θυώ», «θύωμα». Ἐν τέλει τοῦ στίχου μετὰ τὸ ν ἀντιστοίχως τῷ ἀριστερῷ σκέλει τοῦ ὑπερχειμένου γράμματος η (τοῦ στίχου 12) ὁ λίθος φέρει ἴχνος τι ὡσεὶ τοῦ κάτω ἄκρου γραμμῆς καθέτου· ἐὰν οὕτως ἔχη καὶ μὴ προέρχηται τοῦτο ἐκ τυχαίας αἰτίας, ἢ περὶ ἧς πρόκειται λέξις θὰ εἶνε θύ[η]σιν· εἰ δὲ μή, θύ[ω]σιν. Τὸ «θυσις» καὶ τὰ ἐκ τοῦ «θυι—» εἶτα δὲ καὶ τοῦ «θυάζω» δὲν προσήκουσιν ἐνταῦθα.

¹ Ἀπαντᾷ ἐν Τροζήνι, Ἐπιδ. (E. A. 1886 σ. 149 στ. 41 π[ε]ρι-σ[τ]άσει), Κάλαιρα. *Wide-Kjellberg Kalauria* ἐν Athen. Mitth. 1895 σ. 242, M. Ἐτυμ. «παῖ, παρ' Ἀργείοις ἀντὶ τοῦ ποτί, ἀφαιρέσει τοῦ τ, εἶτα συνόδοι» κ.λ.π. Πρβ. *Meyer Gr.*³ σελ. 388-9 σημ. 1.

² Κλίνεται καὶ κατὰ τὴν δευτέραν κλίσιν (θύον). Πρβ. πρὸς ἄλλοις καὶ λ. χ. Εὐρ. Ἥλ. 1141, Ἀπολλ. Ρόδ. I 437, Ἀνθολ. VI, 321, *Meister Dial. II* σελ. 219, 270, *Hoffmann Dial. I* σελ. 115, 274, *Roehl Inser. Gr. Ant. 91* καὶ Add. σελ. 175, *Paton-Hicks Inser. of Cos 37* στίχ. 38 (= v. *Prott Fasti Sacri* ἀρ. 5 = *Collitz-Muellensiefen GDI. 3636*), *Hoffm. Dial. III* 42 στ. 17.

Στίχ. 14. ἐλαίαι. Ὁ κοινὸς τύπος, ἐκ τοῦ «ἐλαίφα» (λατιν. *olīva*)¹. περὶ τῆς διφθόγγου *Hoffmann Dial. I* σελ. 173 ἐξ. πρβ. περὶ τοῦ F σελ. 194 (ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ χρόνου τῆς ἐπιγραφῆς ἐνταῦθα). Ἐν Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς τῆς 5^{ης} π.Χ. ἑκατονταετηρίδος «ἐλαία» καὶ «ἐλία», ἐν δὲ ταῖς τῆς 4^{ης} μόνον «ἐλάα»· ἐξ αὐτῶν διαφορὰ τῶν λέξεων περὶ τοῦ δένδρου καὶ τοῦ καρποῦ ἐκεῖ δὲν ἐξάγεται². Περὶ τοῦ δένδρου ἐν Λυκοσοῦρα πρβ. Πausan. VIII 37, 10 «ἐντὸς δὲ αὐτοῦ (τοῦ ἄλλου τῆς Δεσποίνης) δένδρα καὶ ἄλλα καὶ ἐλαία καὶ πρίνος ἐκ ρίζης μιᾶς πεφύκασιν· τοῦτο οὐ γεωργοῦ σοφίας ἐστὶν ἔργον». Καὶ Πausan. VIII 37, 7 «τῶν δὲ ἡμέρων οἱ Ἀρχάδες δένδρων ἀπάντων πλὴν ροιᾶς³ ἐσκομίζουσιν ἐς τὸ ἱερόν». Πρβ. ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Μελαίνης Δήμητρος (Φιγαλ.) Πausan. VIII 42, 11 «τὰ δὲ ἀπὸ τῶν δένδρων τῶν ἡμέρων τὰ τε ἄλλα καὶ ἀμπέλου καρπὸν», ἀλλ' ἐν Ὀλυμπίᾳ περὶ οἴνου ἐξαιρέσεις Πausan. V 16 (4 καὶ) 10⁴ κ.λ.π., *Stengel Sakralalt.* σελ. 73 (περὶ Δήμητρος πρβ. καὶ Ὀμηρ. Ὑμν. Δήμ. 207).

μύρτοι, κηρίοι. Περὶ τῆς καταλήξεως τῆς (τοπικῆς) δοτικῆς (πρβ. ἐλαίαι, ζυμόναι, τᾶι, Δεσποίνοι) *Meyer Gramm.*³ σ. 449, 452 ἐξ., *Hoffmann Dial. I* σελ. 235, 241, 185 (πρβ. Μαντιν. ΤΟΙΕΡΟΙ BCH. 1892, σελ. 569 στ. 25). Πρβ. τοὺς ἀναγλύπτους κλάδους ἐπὶ τοῦ ἐκ Λυκοσοῦρας μαρμαρίνου ἐσθήματος⁵. Περὶ Μεσσήνης καὶ Ἀνδανίας καὶ τῆς τελετῆς τῶν Μεγάλων θεῶν Πausan. IV 26 § 5-6⁶, 27, 6. Περὶ τῶν Ἐλευσινίων κτλ. Ἀριστοφ. Βατρ. 330 (Ἰάχου) Σχολ., Σοφοκλ. Οἰδ. Κολ. 681 Σχολ., *Foucart* ἐν BCH. VI 435 (= CIA. IV 2, 605), CIA II 485, IV 2 385d, 597b, III 5, Πορφύρ. 6. Πυθαγόρ. 36,

¹ *Meyer Gramm.*² σελ. 119, *Kretschmer Einleit. in die Gesch. der gr. Spr.* σελ. 112.

² *Meisterhans Gr. der att. Inschr.*² σελ. 25.

³ Περὶ Ἐλευσίνος Πορφύρ. Περὶ ἀποχῆς ἐμφύχων IV 16 πρβ. Ὀμηρ. Ὑμν. Δήμ. 372, Ἀπολλόδ. I 53.

⁴ Πρβ. αὐτόθι περὶ τῶν ἀπαξ τοῦ μηνὸς κατ' ἀρχαῖον τρόπον θυσιῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ: «λιθαιωτὸν γὰρ ὁμοῦ πυροῖς μεμαγμένοις μέλιτι θυμῶσιν ἐπὶ τῶν βωμῶν. τιθέασιν δὲ καὶ κλῶνας ἐλαίας ἐπ' αὐτῶν, καὶ οἶνον χρῶνται σπονδῆ».

⁵ «Πρακτικά» Ἀρχ. Ἐταιρ. 1896 σελ. 112, 4 (κ. 8), *Cavvadias Fouilles de Lycosoura, livraison I*, πίν. IV.

⁶ Αὐτόθι καὶ περὶ Διοσκόρων, τῶν ἄλλων Μεγάλων θεῶν (VIII 21, 4). Ἐν τῇ Ἀνδανικῇ ἐπιγραφῇ ἐννοοῦνται οἱ Κάθειροι ἐν στ. 34 κλπ. (*Sauppe, Dittenberger, Meister*).

ν. *Prott Fasti Sacri* σελ. 13, *Hermann Gottesd. Alt.*² § 55, 12. Πρβ. ἄλλως τοὺς ἐξ Ἀκροπόλεως πίνακας *Καββαδίας* ἐν *EA*. 1897 σ. 8 ἐξ. κ. 87. *Busolt Staatsalt.*² (ἐν *Iw. v. Müller Handbuch IV 1, 1*) σ. 224.

κηρίοι. Καὶ τῆ Μελαίνῃ Δήμητρι «μελισσῶν τε κηρία» *Παυσαν.* VIII 42, 11. *CIA II* 1662, 1667. Ἄλλως «γλήνις» (= «γλήνη» ν. *Prott Fasti sacri* 15 στίχ. 9 σελ. 37). Πρβ. Ἡσίοδ. Θεογον. 597 («κηρία λευκά»), Ὀμηρ. Ὑμν. Ἑρμ. 559. Μελιτώδης ἐπίθ. Κόρης (Θεόκρ. XV 94). Ἀθῆν. 38^f, 645^c = μέλι. Καὶ «κηρίω σφηκῶν» Ἡρόδ. II 92¹.

Στίχ. 15. *όλοαις*. Ἐν τῇ λέξει τὸ δεύτερον ο ἐκ τοῦ F. Καὶ ὅτι μὲν ὑπῆρχε τὸ F, ἐξάγεται ἐκ τοῦ «*όλβακίη*» καὶ τῶν συγγενῶν λέξεων (*Ahrens Dial.* II σελ. 50-51, πρβ. σελ. 44 σημ. 7, σελ. 58-59 πρβ. καὶ «*όλβος*»)². Ἀνάλογόν πως ἄλλως τὸ Κυπριακὸν «*άλφω*» *Meister Dial.* II 243, *Hoffmann Dial.* I σελ. 71, 107, 113, 195-6 καὶ μετὰ τὸ ρ ἐν τῷ Τεγεατικῷ νόμῳ (στ. 45) «*κάταρφο*» πρβ. ἐν *Κερκύρα* «*[ῥ]όρφο*» καὶ «*όρβος*»³ *Collitz-Blass GDIInscr.* 3192, 3194 (καὶ τὸ H ἐν «*λίων*», «*μᾶγέλο*» κλπ.) *Meyer Gr.*³ σελ. 327-8. Ὅτι δὲ τὸ F μετέπεσεν ἐνταῦθα εἰς ο, εἰκάζομεν ἐξ ἄλλων ἀναλόγων παραδειγμάτων «*Ὀλισσῆν*», «*Ὀάζος*»⁴, «*δοάν*», «*Ὀίτυλος*» πρβ. καὶ «*(Ζεὺς) Ὀράτριος*»⁵ καὶ τὰ ἐκ τοῦ Λατινικοῦ ν «*Νέροα*», «*Σεροίλιος*», «*Ὀαλέριος*», «*Ὀάδμων*», «*Σεοῆρος*», «*Κοῖντος*» κλπ. (*Παπαδημητρακόπουλος Βάσανος* 1889 σ. 510-11 καὶ *Le poète Aristophane* 1892

σ. 46, *Meyer Gr.*³ σ. 320, *Schweizer Gr. der perg. Inscr.* σελ. 69 ἐξ.). Πρβ. καὶ «*όλοοίτροπα*» (ἄλλ. *όλοοίστροφα* ἢ *όλοοίτροχα* *Schneider* εἰς Ὀρφῆως Ἀργοναυτικά περὶ τοῦ ἐν στ. 957-960 «*κύ(α)οπλάσμαθ'*» σελ. 180 πρβλ. σελ. 76)· παρὰ *Ροδίοις* ἐπτὰ (κατὰ *Perger λεπτά*)¹ πλάσματα εἰς θυσίαν» (Ἡσύχ. III σελ. 198). Ὁ τοῦ ἀπλοῦ τύπος *όλοαι* (= *ούλαι* - *όλαι* πρβ. *Ahrens* ἀνωτ. 51, *Meyer Gr.*³ σ. 137) πρῶτον ἐνταῦθα ἀπαντᾷ. Περὶ ὄλων, οὐλοχυτῶν, προχυτῶν *Schoemann Gr. Alt.*³ II σελ. 239, *Hermann Gottesd. Alt.*² § 28, 11, *Stengel Sakralalt.* σελ. 77, 3, ν. *Fritze* ἐν *Hermes* 1897, 235, σημειωτέον δὲ ὅτι ἐνταῦθα ὀρίζονται *α[ιρ]ολογημένα*.

*α[.]ολογημένα*ς. Μετὰ τὸ 1^{ον} α χῶρος δύο ἐφθαρμένων γραμμάτων. Ἐπὶ τοῦ λίθου φαίνονται λείψανα καθέτου γραμμῆς ἐν τῷ χῶρῳ τοῦ πρώτου τῶν ἐλλειπόντων γραμμάτων, ἐξ οὗ καὶ ἐδύνατο νὰ συμπληρωθῇ τὸ γνωστὸν ρῆμα «*ἀχρολογεῖν*» (πρβ. καὶ «*ἀχροθίνια*»), ἀλλὰ τοῦτο, εἰ καὶ κατὰ τὸν ἐνταῦθα χῶρον δὲν εἶνε ὅλως ἀδύνατον, φαίνεται μοι ἀπρόσφορον² ἄλλως τε καὶ διότι ἡ εἰρημένη κάθετος κεῖται μᾶλλον ἀντιστοίχως τῷ κέντρῳ τοῦ τε ὑπερκειμένου γράμματος (σ) καὶ τοῦ ὑποκειμένου (λ). Οὕτω πιστεύω ὅτι τὸ πρῶτον ἐκεῖνο γράμμα εἶνε ι εἰκάζω ἀναλόγως ὅτι τὸ ἕτερον ἐλλείπον εἶνε ρ. Καὶ δὲν ὑπάρχει μὲν ρῆμα ἐκ τοῦ *αἶρα*³ σύνθετον, οὐδὲν ὅμως, ὡς ἐγὼ μαι, τοιαύτη συνθέσει ἀντιβαίνει (πρβ. *αἶρας ἐκλέγειν* *Διογέν.* *Λαέρτ.* VI 6, *αἰρόπιον* = *κόσκιον* κλπ. ἢ ἐκ τοῦ οὐσιαστ. «*πῖνον*»); «*καρφ(π)ολογεῖν*»

¹ Περὶ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους πρβ. Ἄνδαν. (*Collitz - Meister* 4689, 11).

² Προστεθῆτω ἄλλως «*οὐλόμετρον* *Paton - Hicks Inscr. of Cos* 39 στ. 5|6 = *GDI.* 3638, ν. *Prott Fasti sacri* σελ. 28.— Πρβ. *Γ. Τσερέπης* Σύνθετα 1880, 471 σημ. 1.

³ Πρβ. καὶ *Κυπρ.* «*ἐξορύξη*» κατὰ *Hoffm.* I 181, ἀλλὰ *Meister* II 220.

⁴ Πρβ. καὶ *J. Svoronos Num. de la Crète anc.* I σ. 33. Ἐπειτα παρὰ *Σβορώνου* ἤκουσα ὅτι εὐρέθη καὶ νόμισμα (διδραχμον, ἀνέκδοτον) ΟΑΚΜΣΟΝ ἀπαράλλακτον κατὰ τύπους καὶ ρυθμὸν πρὸς τὰ φέροντα ἐν ἀρχῇ τὸ δίγαμμα (ὅπου ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ο).

⁵ Πρβ. ἄλλως *Meyer Gr.*³ σελ. 75 σημ. 1. *Schweizer Gr. d. perg. Inscr.* σελ. 69 σημ. 1. Ὡς πρὸς τὸ «*Φράτριος*» εἰρήσθω ὅτι, ὡς μοι εὐγενῶς ὑπὸ *K. Μυλωνᾶ* ἀνεκοινώθη, ἀπαντᾷ («*Διὸς Φρατρίο*») καὶ ἐν ἐπιγραφῇ εὐρεθῆσθαι τῆτες ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοῦ διευθυνομέναις ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀθήνησι στοᾶς τοῦ Ἀττάλου καὶ προσεχῶς ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος ἐκδοθησομένη.

¹ Ἴσως γραπτέον ὀπτὰ (πρβ. Ἡρόδ. II 47 «*σταίτινας πλάσαντες ὕς καὶ ὀπτήσαντες ταύτας θύουσι*»)· πρβ. *ρασά* (*Ρόδ.*), *στρεπτά* κτλ. *Lobeck Aglaoph.* σ. 1072-4. Ἀλλὰ καὶ ἱερός ὁ ἀριθμὸς ἐπτὰ (ν. *Prott* ἀνωτ. σ. 22, *Stengel Sakralalt.* σ. 69, 83, *CIA.* II 1666, 1668, *Σουῖδ.* λ. «*θῦσον*», λ. «*βροῦς ἔδδομος*» καὶ λ. «*ἀνάστατοι*»). Ἐν Ἐπικτήτας διαθήκῃ VI 12 συνεπλήρωσα ἰδέα, ὡς καὶ ἦδη ἄλλοι (ἔτι τελευταῖον ἐν τῷ ἀρτιφανεί τόμῳ *Hiller v. Gärtringen IGIns.* III 330), «*ὀψάρια τ[ρ]ία*». Τὸν παρ' Ἀρποκρ. ἐν λ. *πελανός* στίχον ἴσως γραπτέον ὦδε:

«*πελανόν ἀπλῶς καλοῦμεν ἡμεῖς οἱ θεοὶ*»

(πρβ. *L. Ziehen Leges Sacrae* σ. 22, 4 καὶ 18, 1).— Πρβ. κατωτ. ἐνθάδε περὶ στίχ. 19.

² Οὐχ ἦττον ἀπροσφόρος ἔχουσι καὶ ἄλλαι εἰκασίαι οἷον ὑποτιθεμένου τοῦ μὲν πρώτου γράμματος γ ἢ ε ἢ ρ, τοῦ δὲ ἑτέρου γ, κ, μ, ρ ἢ τ.

³ Ἄλλως «*θῦαρος*» κατὰ *Διοσκορίδ.* Περὶ ὕλης ἱατρ. Β' 122: «*αἶρα*· οἱ δὲ θῦαρος [*Ρωμαῖοι* λόλιουμ], . . . σὺν ἀλφίτῳ δὲ ἡ σμύρνη . . . ἢ λιθανωτῶ ὑποθυμιωμένη συνεργεῖ ταῖς συλλήψεσιν».

οἷον παρὰ Θεοφράστῳ Περί φυτ. αἰτ. I, 15, 1, κλπ. Διὸ καὶ γραπτέον *αἰρολογημέραις*: ὁ τύπος τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου καὶ τοῦ (κατὰ τὰ εἰς μὴ ὡς τὸ « ἀδικήμενος ») ἐνεστῶτος συμπίπτουσιν ἐν τῇ γραφῇ ἐνταῦθα, ἀλλ' ὁ νοῦς τοῦ χωρίου ὑποτίθησι παρακείμενον.

ἀγάματι. Πρβ. καὶ *Hermann Gottesd. Alt.² § 18, 16, Schoemann Griech. Alt.³ II σελ. 185, 213.*

Στίχ. 16-17· *μάκωνσι*. Περί τοῦ *ν* ὄρα ἄνωτ. ἐν τοῖς περὶ τοῦ στίχου 12. Ἀλλαχοῦ τῆς Ἀρκαδίας ἀπαντᾷ καὶ ἡ Αἰτωλικὴ καλουμένη δοτικὴ (πληθ.) δις « -αγόντοις » (Τεγέας) *Le Bas-Foucart 340^d = Collitz-Bechtel 1235*, « Φαλόντοις » (Στυμφ.) *Martha* ἐν BCH. 1883 σ. 489 = *Meister Dial. II σελ. 78, 109 = Hoffmann Dial. I 24 σελ. 247*. Καὶ ἐν τῷ Ἀνδανίας νόμῳ πολλάκις (στίχ. 5|6, 12, 41|2, 47, 48, 71, 176). *Meyer Gr.³ σελ. 475*. Ἐν τῷ ἐνικῷ θηλυκοῦ γένους (Ἡρόδοτ. II 92 πρβ. μέσον λωτοῦ· Θουκυδ. IV 26 « μήκωνα μεμελιτωμένην »· Πausan. V 20, 9 κλπ.¹ Ἐν τῷ πληθυντικῷ γένους ἀρσενικοῦ λ.χ. Ἀθήν. 476^f « μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί . . . » καὶ 478^d « μήκωνες λευκοί . . . ζεαί, βρέμος, παλάθιν² μέλι, ἔλαιον . . . ». Ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ πληθυντικῷ θηλυκόν.

λυχρίσις. Πρβ. *C. Bötticher Baumkultus σελ. 49, Hermann Gottesd. Alt.² § 24, 18. 19, 11.*

θυμιάμασιν. Τὸ ἐφελκυστικὸν *ν* ἀπαντᾷ ἐνταῦθα πρὸ τοῦ ζ καὶ ἐν ἀρώμασιν³ ἐν τέλει λόγου (πρὸ τ), δὲν τίθεται δὲ ἄνωτ. ἐν *μάκωνσι* ἴσως ἔνεκα τοῦ ἐπομένου λ. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀρκαδικῇ (πρβ. καὶ Μαντιν. *Fougères* ἐν BCH. 1892 σελ. 569 στίχ. 1, 18, 26;) καὶ τῇ Κυπριακῇ δὲν ἀπαντᾷ τὸ ἐφελκυστικὸν *ν* (*Hoffmann Dial. I σ. 214, 262*,

¹ Πρβ. Ἀριστοφ. Ὀρν. 159-60 « λευκά σήσασμα|καὶ μύρτα καὶ μήκωνα καὶ σισύμβρια ».

² Πρβ. Σοφοκλ. ἀπόσπ. παρὰ Πορφυρ. Π. ἀπ. ἐμφ. Β' 19 ἔκδ. *Rhoer*: « ἦν μὲν γὰρ . . . ἦν δὲ κάμπελων| . . . |ἐνῆν δὲ παγκάρπεια συμμιγῆς ὀλαῖς|λίπος τ' ἐλαίας καὶ . . . |κρηόπλαστον ὄργανον » (*Rubensohn* ἐν Ath. Mitth. 1898, 278-9 ἐν τοῖς περὶ κέρχου· περὶ τοῦ ὄρθου τῆς λέξεως σελ. 273-4, 306)· πρβ. v. *Pratt F. S. 10*. Προθύματα, ἀγνά θύματα κλπ. πρβ. *Hermann Gottesd. Alt.² § 28, 10, CIA. IV 2, 385 d κλπ. Πλάτ. Νόμ. 782 c. Θουκ. I 126 (γρφ. διάφ., Πολυδ. I 26), Στ. Δραγοῦμης ἐν Ath. Mitth. 1897, 386.*

³ Πρβ. ἄλλως Πολυδ. Α' 26 « τὰ δὲ ἀρώματα καὶ θυμιάματα καλεῖται ».

Meister Dial. II 104, 255. Αὐτόθι διαφόρως περὶ τῶν εὐαρίθμων ἐξαιρέσεων). Ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἀρκαδικῇ παράδειγμα πρὸ συμφώνου ἐκ τῆς κοινῆς εἰλημμένον « ἀναλώμασιν μῆ » (ἐν τῷ Τεγέας νόμῳ στίχ. 41), ἀλλὰ καὶ « χρήμασι » (ἐν τέλει ψηφίσματος Τεγέας *Foucart Még. et Pélopor. 340^c = Hoffmann I 31*)¹.

Στίχ. 17· *ζυύρα*. Τὸ πρῶτον γράμμα εἶνε βεβλαμμένον, ἀλλὰ ἐκ τῶν περισφζομένων λειψάνων συνάγεται ὅτι εἶνε ζ καὶ δὴ τοῦ καλοῦ σχήματος (I), ὅπερ εὔρηται καὶ ἐν τῷ 13^ο στίχῳ. Ἀλλαχοῦ ἀπαντᾷ ζ ἐν « ἐνεφανίζθη » Δελφ. *Bourguet* ἐν Bull. de corr. hellén. 1896 σελ. 206 II στίχ. 41 (= *Michel Rec. d'inser. gr. 591 στ. 148*), « δεζμῶν » Ἐπιδαύρου *Canadias Fouilles* ἀρ. 242 (στίχ. 80, 83, 112, 114· αὐτόθι καὶ διὰ τοῦ σ ἢ αὐτὴ λέξις πολλάκις, ἐν δὲ ἀρ. 241 μόνον διὰ τοῦ σ). Ἄλλα παραδείγματα ζ καὶ σζ κλπ. ὄρα *Meyer Gr.³ σελ. 302-303*² ὅπου καὶ περὶ τοῦ ἐν παπύροις *ζυύρα* καὶ τοῦ ἐπὶ Λουκιανοῦ (Δίκη φωνέντων § 9) *Ζυύρα*, (πρβ. καὶ νομίσματα Σμύρνης *Head Hist. Num. σελ. 509-10 Meisterhans Gramm. d. att. Inschr.² σελ. 68-70*³, *Schweizer Gr. d. pergam. Inschr. σελ. 128-9*. Καὶ ἐν Δελφοῖς ἀπαντᾷ, καθ' ἃ μοι εὐγενῶς ὑπὸ *Perdrizet* ἀνεκοινώθη, *ζυύρη*ς (τρὶς) ἐν τεμαχίῳ τοῦ διατάγματος τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐκδιδομένῳ ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ τυπομένῳ τεύχει τοῦ BCH. 1898 σελ. 404 στίχ. 21-3 καὶ *Ζευραίων*⁴ (προηγείται « Ἐφεσίων ») ἐν ἀνεκδότῳ Δελφικῇ ἐπιγραφῇ, ἥτις, καθ' ἃ μοι εὐγενῶς ὑπὸ *Homolle* ἀνεκοινώθη, εἶνε κατάλογος νικῶν ἀθλητοῦ τοῦ τέλους τῆς 2^{ης} μ. X. ἑκατονταετηρίδος (πρβ. *Meyer Gr.³ § 179* ἐξ.). Κατωτέρω δημοσιεύομεν καὶ τρία παραδείγματα « Βυσζάντιος », « Ζυμυρναία » καὶ « Ζυύρα » (ὄνομα

¹ Ἐν τῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ εἶνε ἄγνωστον καὶ πρὸ φωνήεντος καὶ συμφώνου καὶ ἐν τέλει λόγου (στίχ. 143, 181· 12, 60, 64, 67, 102, 106, 114, 162· 77).

² Ἐκεῖ ἐν σελ. 303 ἀντὶ « ἀναβασζιμούς » γράφει « ἀναβασζιμούς » (*CIA. IV 2, 834 b* στίχ. 96), εἰρήσθω δὲ καὶ τὸ ἐν σελ. 302 ἔλαττον παρόραμα « Ζυμυρναῖοι » ἀνθ' οὗ γραπτέον « Ζυμυρναῖος » (*CIA. II 470, στίχ. 109, στήλ. 5*)· αἱ ἐκδόσεις φέρουσιν ἀκριβῶς τὰς οἰκειάς γραφάς, ὡς ἀναγινώσκονται ἐπὶ τῶν ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ κειμένων λίθων.

³ Ἐν σελ. 68 δι' οὗ καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσεται ἡμῶν λόγους ἀντὶ « Ἐραζμία » γράφει « Ἐρασζμία » (*CIA. III 1553*).

⁴ Ἄλλο τὸ « ζυββάλλεσθαι » *Meisterhans Gr. d. att. Inschr.² σ. 88*.

γυναικός) ἀπαντῶντα ἐπὶ λίθων ἐπιτυμβίων τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου.

Στίχ. 19. *θήλεα* [λευκά]. Παρὰ Πausanία VIII 37, 8 (πρβ. — 10) ἐν τοῖς περὶ τοῦ μεγάρου φέρεται «καὶ τελετήν τε δρῶσιν ἐνταῦθα καὶ τῇ Δεσποίνῃ θύουσιν ἱερεῖα οἱ Ἀρχάδες πολλά τε καὶ ἄφθονα. θύει μὲν δὴ αὐτῶν ἕκαστος ὅτι κέκτηται . . . κῶλον δὲ ὅτι ἂν τύχη, τοῦτο ἕκαστος ἀπέκοψε τοῦ θύματος». Διαφορὰ ἴσως ἕνεκα τῶν χρόνων. Καὶ ἀλλαγῶ παρεμπερῆς ἄδεια ἐν τῷ θύειν, οἷον ἐν Ἀμφιαρείῳ (CIGS. 235 στίχ. 31) «ὅτι ἂν βόληται ἕκαστος», ἐν Μυτιλήνῃ Hoffmann Dial. II ἀρ. 92 «ὅτι κε θέλη, καὶ ἄρσεν καὶ θῆλυ, π(λ)[άν] . . .» πρβ. Ἡροδότ. I 50 «ὅτι ἔχει ἕκαστος». Περὶ τοῦ γένους τῶν θυμάτων καθόλου πρβ. Arnobius adv. gent. VII 19 «diis feminis feminas, mares maribus hostias immolare» κλπ., Stengel Sakralalt. σελ. 103-104. Τῇ Δήμητρι πολλάκις ὡς ἔγκυος¹ οἷον ἐν τῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ (στίχ. 33, 68), v. Prot Fasti Sacri ἀρ. 4 (Μυκόνου) στίχ. 16 (πρβ. στίχ. 11, ἀρ. 20, Κρήτης), ἀρ. 5 (Κῶ) στ. 61 πρβ. Richardson Amer. Journ. of Arch. V 209 ἐξ. = v. Prot ἀρ. 26 στίχ. B 48 καὶ 49. Τῇ Κόρῃ κριὸς αὐτ. στίχ. B 44 (κάπρος τέλεος v. Prot ἀρ. 4 στίχ. 17, Μυκόνου). Ἐν CIA. III 77 (= v. Prot ἀρ. 3) στίχ. 6|7 «Δήμητρι, Κόρῃ δέλφακα». Πρβ. καὶ τὸ γνωστὸν χάλκωμα καμουνεθυσεταικορFai Ἀθην. Μουσ. ἀρ. 7959 (τελευτ.: Ἀ. Οἰκονόμου φροντιστήριον [= ἐν MAI. XIX 528], Γ. Ν. Χατζιδάκις ἐν Ἀθηνῶν τόμ. Ζ' 85, Studniczka ἐν MAI. XXI 240, Fränkel αὐτ. 440)². «Δεσ[σ]ποίηνα χοῖρον ἄρ-

¹ Ἄοις δὲ ἐν Κῶ «κυέουσα» (παρὰ τὰ γνωστά) Ἀθηνῶν Πολιάδι v. Prot FS ἀρ. 5=GDI. 3636 στ. 56|7. Stengel σελ. 104. 106. Ἐν CIG. 3599 «βοὶ θηλεία καὶ προβάτωι ἄρρени» ἀναφέρεται καὶ Ζεὺς Πολιεὺς. Πρβ. καὶ ἐν ἐμῇ διατριβῇ περὶ τοῦ ἐν τῇ Ἀθ. Ἀκροπόλει μοσχόφρου ([B]όνος κλπ.), ἐστοιχειοθετημένη ἐν τοῖς ὑπὸ τῆς Ἀρχ. Ἐταιρείας ἐκδοθησομένοις «Μνημεῖοις τῆς Ἑλλάδος» (πίν. 13-13A).

² Εἰρήσθω ὅτι τὸ βον γράμμα κατ' ἀρχὰς ἐχαράχθη, φαίνεται, ἄνευ τῆς τελευταίας γραμμῆς (Καρῶ εἰ οὕτως εἶχε καὶ μὴ ἀντέκειντο καὶ ἄλλως πλείονες λόγοι, θὰ ἀνεγινώσκето καὶ «κανοῦν» κλπ.), εἶτα δὲ συνεπληρώθη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ τοῦ χαρακτοῦ ἀδελφῶς πω εἰς μ. Προσθετήτω ὅτι τὸ ο (δις) δὲν εἶνε κρικοειδές, ἀλλὰ ἀπλοῦν βόθριον, οἷον ἀπαντᾷ καὶ ἐν τοῖς πηλίνους συμβόλοις ἢ εἰσιτητηρίοις τῆς Μαντινείας πρβ. καὶ τὸ ἐκ Διβρίτζης τῆς Ἀρκαδίας (πάλαι μετὰ λαβῶν) ἀγγείου ΚΟΡΑΙ (ὁ κριὸς τοῦ ο λίαν μικρός Ἀθ. Μουσ. 7957, Ἀρχ. Δελτ. 1891 σ. 99 [αὐτόθι ἐν τέλει τῆς § μετὰ τὸ «χρόνου» παρελείφθη ἐν τῷ τύπῳ «καὶ ἐξῆς»), Πρακτ. ΑΕ. 1891, 25, A. de Rid-

σενα» Collitz-Meister 4495, Wide Lakon. Kulte σελ. 242. Τῷ Ποσειδῶνι κριὸς (πρβ. Fougeres Mantinée σελ. 235, 243, 234) λευκός ἐν Μυκόνῳ (ἀνωτ. στίχ. 5|6)¹. Περὶ τοῦ χρώματος πρβ. Stengel σελ. 102-3. Περὶ καθαρμῶν καὶ μυστηρίων² πρβ. ἐν τῷ Ἀνδανικῷ νόμῳ στίχ. 64 ἐξ. «πρὸ τοῦ ἄρχεσθαι τῶν μυστηρίων ἄρνας δύο λευκούς, ἐπὶ τοῦ καθαρμοῦ κριὸν εὐχρουν, καὶ ὅταν ἐν τῷ θεάτρῳ καθαίρει, χοιρίσκους τρεῖς» πρβ. στίχ. 37 «ἀναγραφάντω δὲ καὶ ἀφ' ὧν δεῖ καθαρίζειν καὶ ἃ μὴ δεῖ ἔχοντας εἰσπορεύεσθαι» CIA. III 73, 74 ἐν Λίνδῳ IGIns. 789 κλπ.

Μετὰ τὸ [λευκά] δύο γραμμάτων τεθραυμένῳ χῶρος, μεθ' ἃ β ἢ ρ καὶ εἶτα ο ἢ θ. Κατόπιν πάλιν χῶρος δύο γραμμάτων καὶ τέλος ο (ἢ ω;) ς καὶ κ; . . . Ἄν τυχὸν ὑπῆρχεν ὁ ἐκ τῆς κοινῆς τύπος «παρόντος»³, ἴσως ἐνδέχεται νὰ συμπληρωθῇ ἢ συνέχεται ὡδὲ πως «λευκά, παρόντος καὶ κατευχομένῳ⁴ τῷ ἱερέος κλπ.». Ἄντι τοῦ ἱε-

der Cat. d. br. S. A. 41 πρβ. 665, 211. Ὡς πρὸς τὴν ἐκεῖ θεὸν πρβ. τὰ ἄλλα αὐτόθεν [νῦν ἐν Ἀθην. Μουσ.] ἀρχαῖα Ἀθηνῶν τὰ δύο κυμβάλια πωματοειδῆ οὐχὶ ἐντελῶς ὅμοια ἀλλήλοις). Παραλείποντες τὰ κατὰ πίνον καὶ στίλβον ὡς οὐ πολὺ χρήσιμα ἐνταῦθα, ὑπομνήσκωμεν τὴν ἑτέραν τῶν περὶ τοῦ χαλκώματος ὑπὸ Ἀθ. Κουμανούδη ἀξιαγάτως ἀναγραφομένων δύο εἰδητῶν (Εὔρ. Ἀρχ. Ἐτ. 516), τὴν περὶ τῆς ἐν τοῖς πέριξ τῆς Δημιτρίανης εὐρέσεως, ἧτις καὶ θὰ μετέχε πλείστης πιθανότητος εἰ μὴ ἦν πάνυ ἀξιοπίστως ἡ ἑτέρα εἰδησις (ὁ Π. Καρνουσκόπουλος, νῦν Ἐπιστάτης ἐν τῷ Ἀθ. Μουσείῳ, λέγει ὅτι εὐρέθη ἐν Μεσσηνίᾳ μετ' ἄλλων μικρῶν ἀρχαίων, ἧτοι χρυσοῦ ἀλεκτροῦνος καὶ χαλκοῦ λέοντος καὶ χαλκοῦ ἱππέως).

¹ Μνημονευθήτωσαν ἐνταῦθα τὰ ἐν Δεσποίνῃ; πηλίνῃ κριοπρόσωπα, κριῶν καὶ συνεπαραμμένων ὄρων εἰδώλια (Πρακτικὰ Ἀρχ. Ἐταιρ. 1891 σελ. 114, 123, 96 α⁴).

² Περὶ τελετῆς καὶ μυστηρίων (πρβ. στίχ. 12), ΑΕ. 1895, 123 κλπ. καὶ ἀλλαχῶς Nauppe σ. 41, 52. Πρβ. ἄλλως ἐνταῦθα «ἐλάται, μύρτοι» κλπ. Ὡς πρὸς τὸ «θηλαζόμενον» πρβ. περὶ λογεία, Εὔρ. Ἰφ. Ταῦρ. 382, Διογ. Λαέρτ. VIII 33, Σουῖδ. λ. «ἀμφιδρόμιον», Hermann Gottesd. Alt.² § 23, 15, 17. Ἐνταῦθα μνημονευθήτωσαν καὶ τὰ ἐν τῇ περὶ Ἀθηνῶν Πολιάδος γνωστῇ ἐπιγραφῇ τῆς Κῶ, ὅπου ἐν στίχ. 43 συμπληρώσας ἰδίᾳ ἀ[νδρ]ς συνέπεσον εἰς τὰ τὸ τῷ Müllensiefen (ἐν Collitz GDI. 3636), πρβ. Inscr. v. Perg. 255. Πρβ. καὶ τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐπίγραμμα:

«ἀγνὸν χρῆ νηοῖο θυώδεος ἔνδον ἰόντα
ἔμμεναι ἄγνεῖθ δ' ἐστὶ φρονεῖν ὄσια»

Πορφύρ. Π. ἀπ. ἐμψ. II 19 ἐκδ. Rhoer (ἄλλ. «έόντα» πρβ. σημ. Valentin κλπ.) καὶ ἐκδ. Nauck Lobeck Aglaoph. σ. 17, Stengel 106.

³ Ἄν ἦτο ο]ς, τοῦτο δύναται νὰ ὑποθεθῇ καὶ ὡς αἰτιατ. πληθ. οὔσιαστ. ἢ ἐπιθέτου(;) λ.χ. «[εὐρώστο;]ς» κλπ. Ἀλλὰ περὶ τούτων καὶ ἄλλων ἀδεβαίων εἰκασιῶν ἐῶμεν πάντα λόγον.

⁴ Οἷον ἐν Ἀμφιαρείῳ Ἐφ. Ἀρχ. 1885, 93 ἐξ. (=CIGS. 235) στ. 12|3, 23|4, 25.

ρέως δύναται τότε να υποτεθῆ και ὁ ιεροθύτης (πρβ. ἐν τῷ Τεγεατικῷ νόμῳ *Hoffmann Dial.* I 29 στίχ. 5 και μετοχ. στ. 7· παρὰ Φιγαλεῦσι τρεῖς, Πausan. VIII 42, 12· και ἐν τῷ Ἀνδανικῷ ἀναγρά-

φονται ιεροθύται στίχ. 29, *Sauppe* σελ. 40). Ἴσως εἶποντο τὰ δικαιώματα και καθήκοντα τοῦ ιερέως ἢ προσεγράφοντο τὰ περὶ τοῦ εἶδους κλπ. τῶν θυμάτων.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΛΙΘΟΙ

1. Στήλη μετ' αετώματος, λίθου Πεντελησίου, κάτω (ὅπου και δὲν ἔφερεν ἄλλην ἐπιγραφήν) ἐλλιπής· ὕψ. σωζ. 0.39-0.45, πλάτ. 0.40, πάχ. 0.065. Τεθραυμένη εἰς δύο τεμάχια, ὧν τὸ δεξιὸν εἶνε ἐκδεδομένον ἐν CIA. II 2857¹.

(κλίμαξ 1/5)

Ἀπολλόδωρος
Θράσωνος
Βυσζάντιος.

Οὕτω χρήζει μεταβολῆς ἢ ἐν CIA. μεταγραφῆ μετὰ τοῦ οἰκείου πίνακος. Ἰστέον ὅτι τὸ ἐθνικὸν ὁ λιθοξόος ἐχάραξεν, ἴσως ἐκ τῆς συνηθείας, κατ' ἀρχὰς *Βυζάντιος* (μόνον διὰ ζ), ἔπειτα ἐντέθηκε τὸ σ, ἀλλ' ἵνα μειώσῃ ἅμα τὴν οὕτως ἐπερχομένην πύκνωσιν τῶν γραμμῶν ἐξήλειψε τὸ εἰρημένον ζ (αἱ γραμμαὶ τούτου πᾶσαι σαφῶς διακρίνονται ἀντιστοίχως τὸ ὑπερκειμένῳ α τοῦ Θράσωνος) και ἐχάραξεν ὀλίγον τι δεξιὰ νέον ζ συναφές τῷ ἐξαληλιμμένῳ. Περὶ τῆς γραφῆς σζ (πρβ. «*Βυζζάντιοι*» *Meisterhans Gr.*² σ. 70) ἀνωτ. περὶ τῆς ἐκ Λυκοσοῦρας ἐπιγραφῆς σελ. 268.

Ἡ ἐπιγραφή ἀνάγεται εἰς τὰ τέλη τῆς 4^{ης} π.Χ. ἑκατονταετηρίδος.

2. Κιονίσκος λίθου Ὑμηττίου, ἐλλιπής τὰ κάτω. Ὑψ. σωζ. 0.40, διάμ. περ. 0.18.

ΑΙΣΧΡΑ
ΣΜΥΡΝΑΙΑ
ΧΡΗΣΤΗ

(κλίμαξ 1/5)

¹ Τὰ δύο τεμάχια προσηρμώθησαν ἔπειτα πιθανῶς ὑπὸ Lolling.

Αἰσχρο
Σμυρναία
χρηστή.

Χρόνων ρωμαϊκῶν, πιθανῶς τῶν μ. Χρ.
Περὶ τῆς γραφῆς *Σμυρναία* πρβ. ἀνωτ. σελ. 268 ἐν τοῖς περὶ τοῦ ζμύρναι τοῦ ἐν Λυκοσοῦρα ἱεροῦ νόμου.

3. Κιονίσκος λίθου Ὑμηττίου. Ὑψ. 0.61, διάμετρος 0.17.

Σ Μ Υ Ρ Ν Α
Η Ρ Α Κ Λ Ε Ι Τ Ο Υ
Α Ν Τ Ι Ο Χ Ε Ω Σ
Γ Υ Ν Η

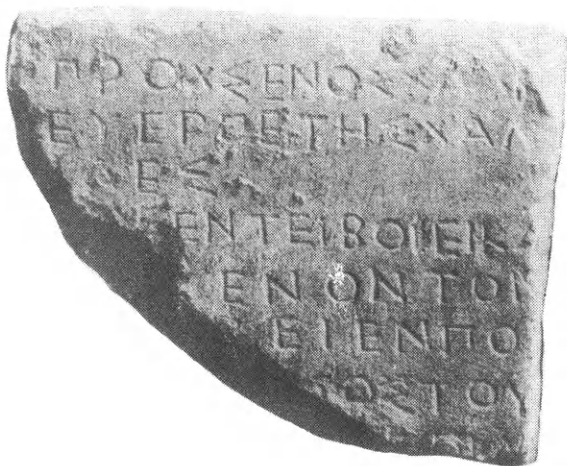
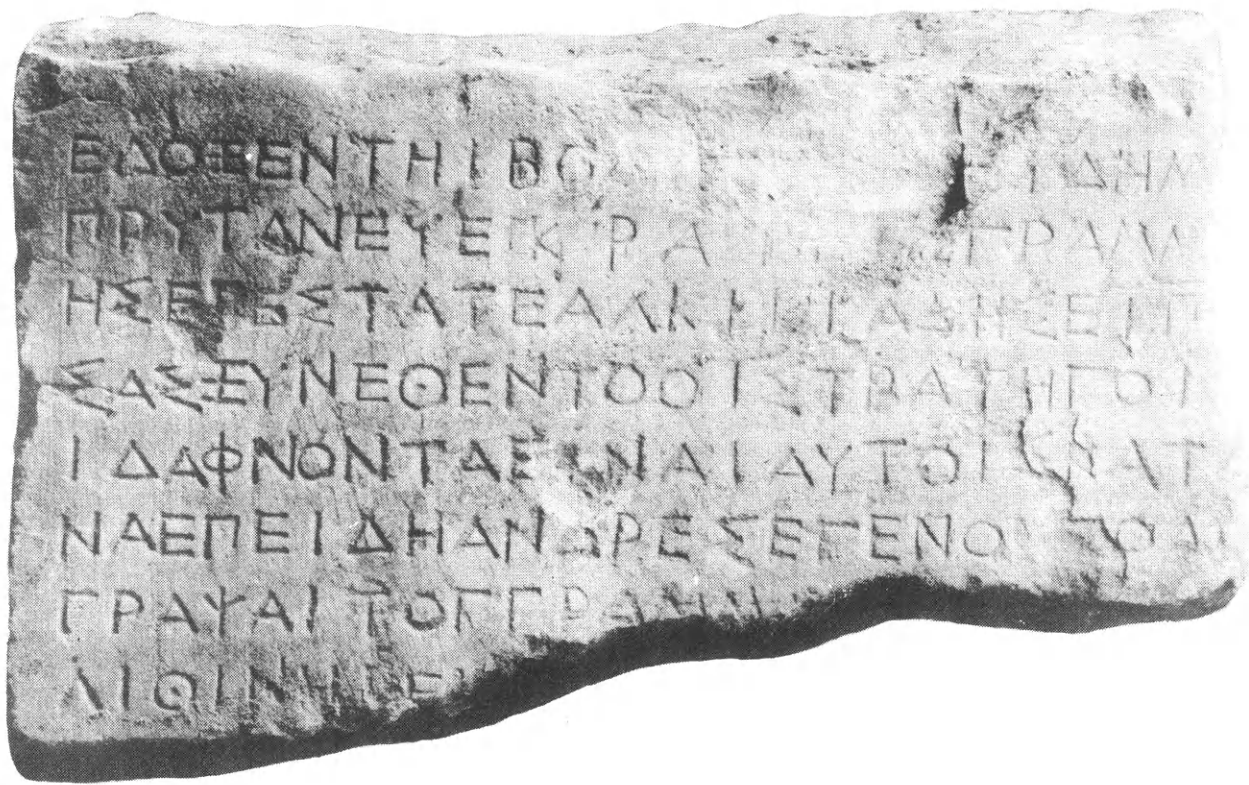
(κλίμαξ 1/5)

Σμύρνα
Ἡρακλείτου
Ἀντιοχέως
γυνή.

Χρόνων ρωμαϊκῶν. Πρβ. και *Κουμανούδη* Ἐπιγρ. Ἐπιτύμβ. 2502 = CIA. III 3777 (ἄνω τεμάχιον κιονίσκου, λίθου Ὑμηττίου· διαστάσεις σωζ. 0.35 × 0.29 × 0.14· νῦν ἀπόκειται ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ· ἢ ἐπιγραφή συνεπληρώθη ἤδη τότε ἐπαρκῶς ὑπὸ Κουμανούδη· ἢ ἐκεῖ γυνή, συμπληρουμένων κατὰ τὰ ἐνθάδε τῶν αὐτόθι πρώτων στίχων ὧδε:

[Σμύ]ρνα
[Ἡρακλεί]του
[Ἀντιόχι]σσα,

δύναται να υποτεθῆ θυγάτηρ τῆς προκειμένης.
Περὶ τοῦ ζ πρβ. ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ἀριθ. 2.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ.

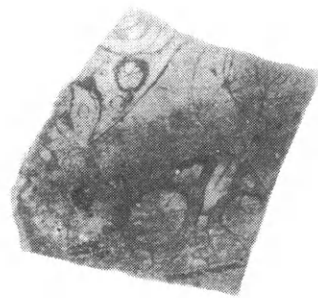

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

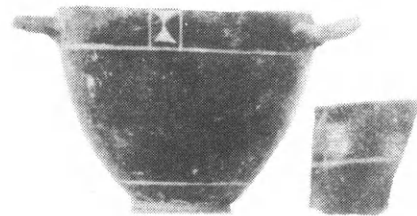

1. ΣΩΖ. ΥΨΟΣ 0,065.

2. ΜΗΚΟΣ 0,055, ΠΛΑΤ. 0,05

3. ΥΨ. 0,069.

4. ΥΨ. 0,038.

5. ΥΨ. 0,084.

6. ΥΨ. 0,033.

7. ΥΨ. 0,102.

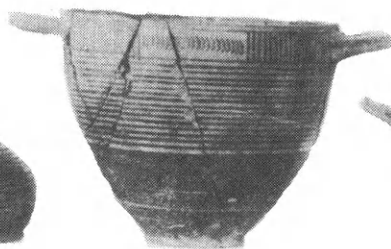
8. ΥΨ. 0,028.

9. ΥΨ. 0,052.

10. ΥΨ. 0,09.

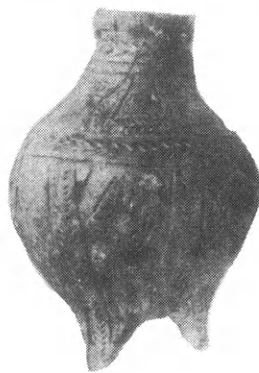
11. ΥΨ. 0,094

12. ΥΨ. 0,065.

13. ΥΨ. 0,035, ΜΗΚ. 0,09.

14. ΥΨ. 0,085.

15. ΥΨ. 0,098.

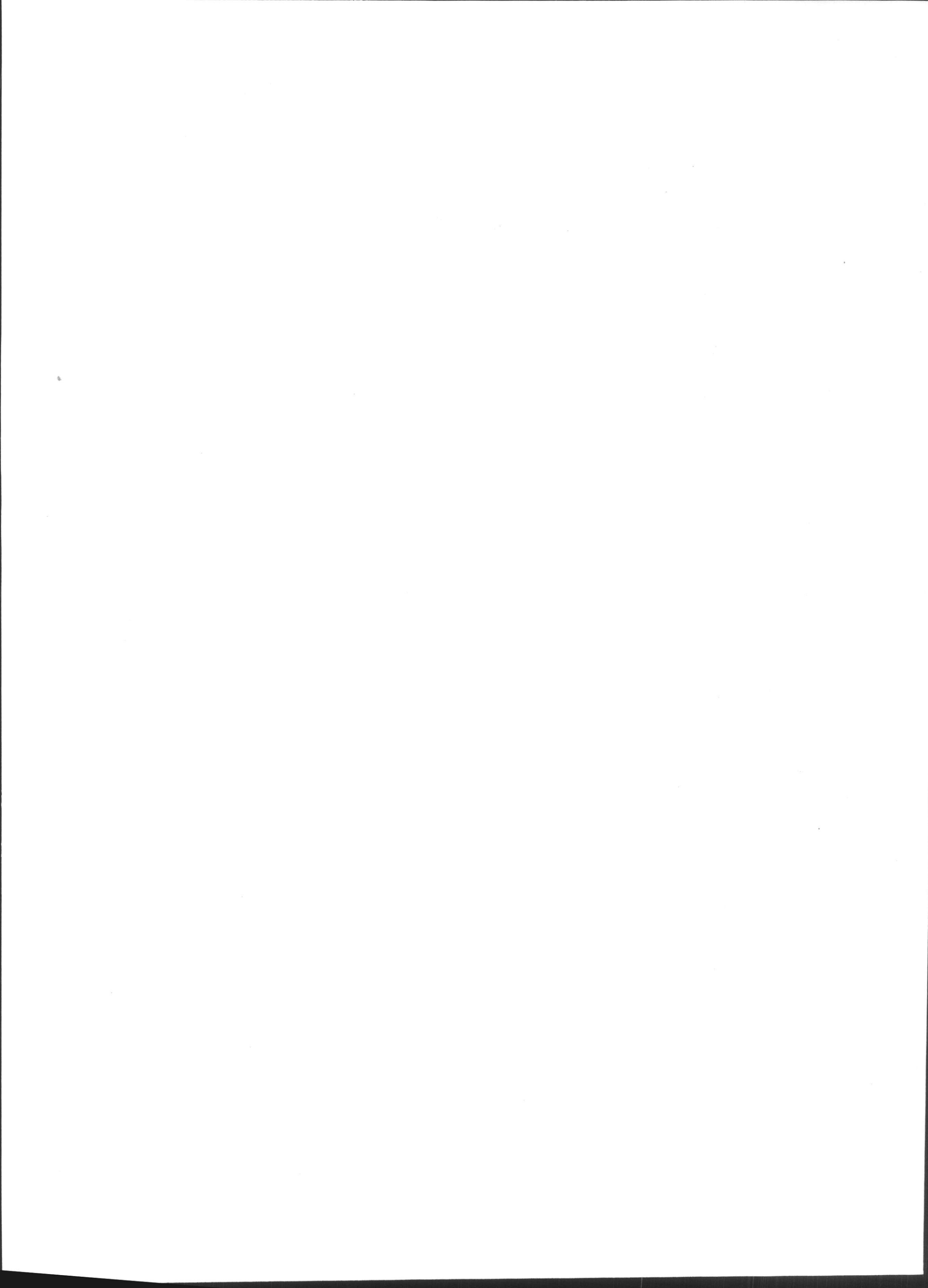

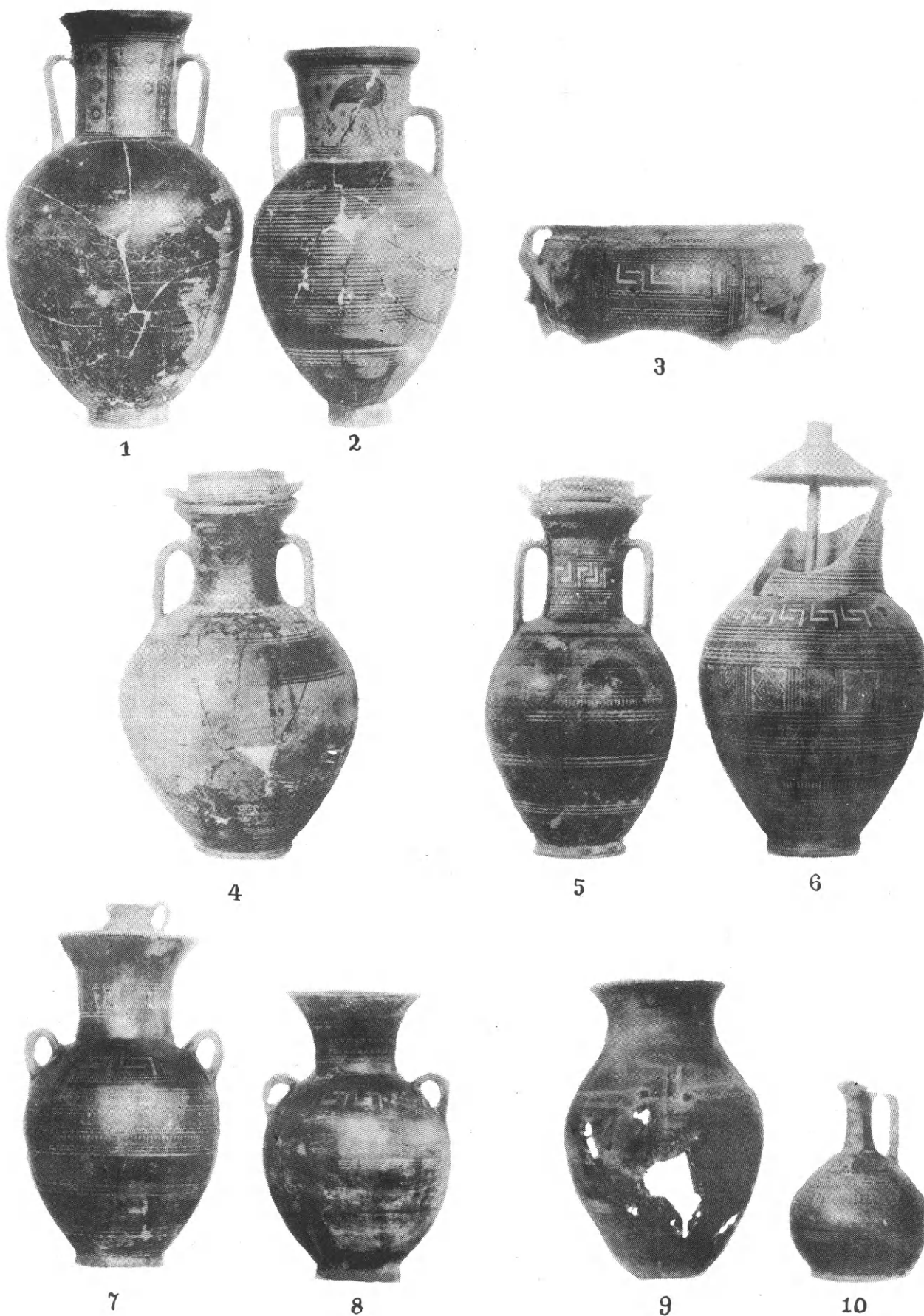
16. ΥΨ. 0,18.

17. ΥΨ. 0,095

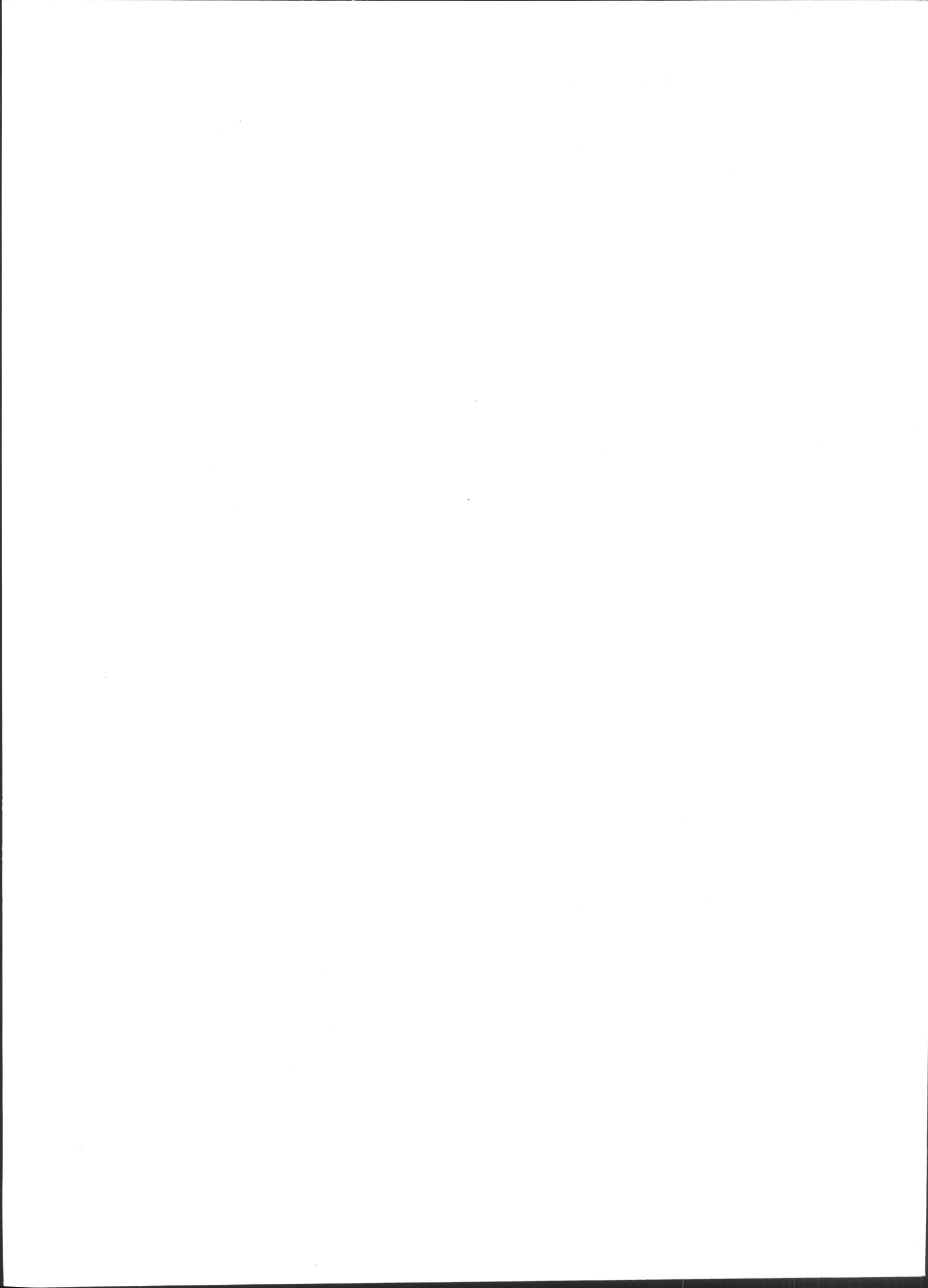
ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑΣ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑΣ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Ἄριθ. 1 ὕψος 1,16, περίμετρος τῆς κοιλίας 2,09. Ἄριθ. 2 ὕψ. 1,04, περίμετρος τῆς κοιλίας 1,85. Ἄριθ. 3 ὕψ. 0,22, σωζ. περίμετρος 0,77. Ἄριθ. 4 ὕψ. 0,485. Ἄριθ. 5 ὕψ. 0,50. Ἄριθ. 6 σωζ. ὕψ. 0,53. Ἄριθ. 7 ὕψ. 0,515. Ἄριθ. 8 ὕψ. 0,425. Ἄριθ. 9 ὕψ. 0,42. Ἄριθ. 10 ὕψ. 0,27.

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑΣ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

'Αριθ. 1 ὕψ. 0,265 (μετὰ τῆς λαβῆς 0,30). 'Αριθ. 2 ὕψ. 0,283. 'Αριθ. 3 ὕψ. 0,235. 'Αριθ. 4 ὕψ. 0,09, μήκος τοῦ πέλματος 0,10. 'Αριθ. 5 ὕψ. 0,114. 'Αριθ. 6 ὕψ. 0,19 (μετὰ τῆς λαβῆς). 'Αριθ. 7 ὕψ. 0,143. 'Αριθ. 8 ὕψ. 0,16 (ἄνευ τῆς λαβῆς). 'Αριθ. 9 ὕψ. 0,095.

1
ΥΨΟΣ 0,64. ΔΙΑΜΕΤΡΟΣ ΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ 0,10.

1α

2α

3

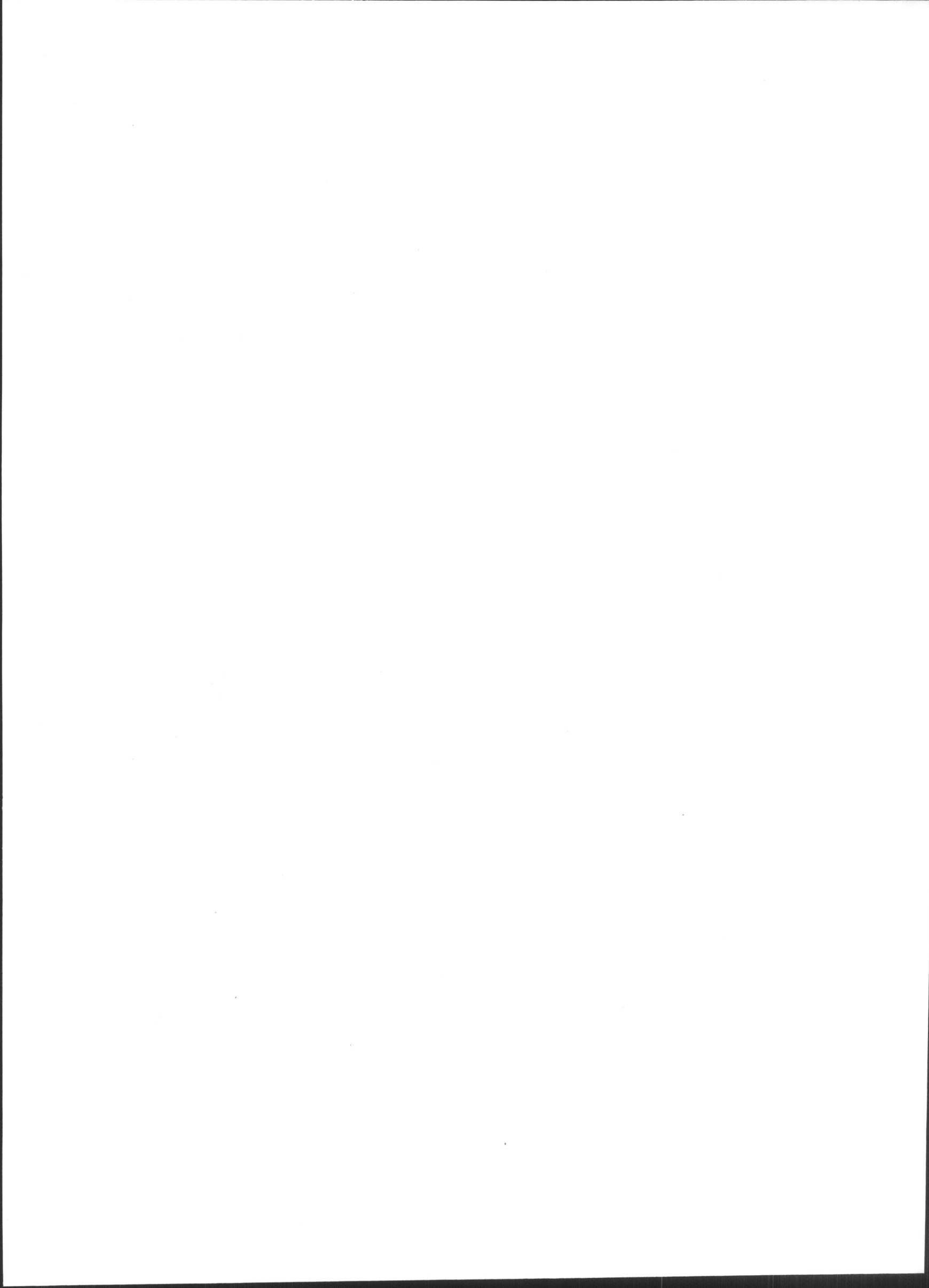
ΔΙΑΜΕΤΡΟΣ ΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ 0,118.

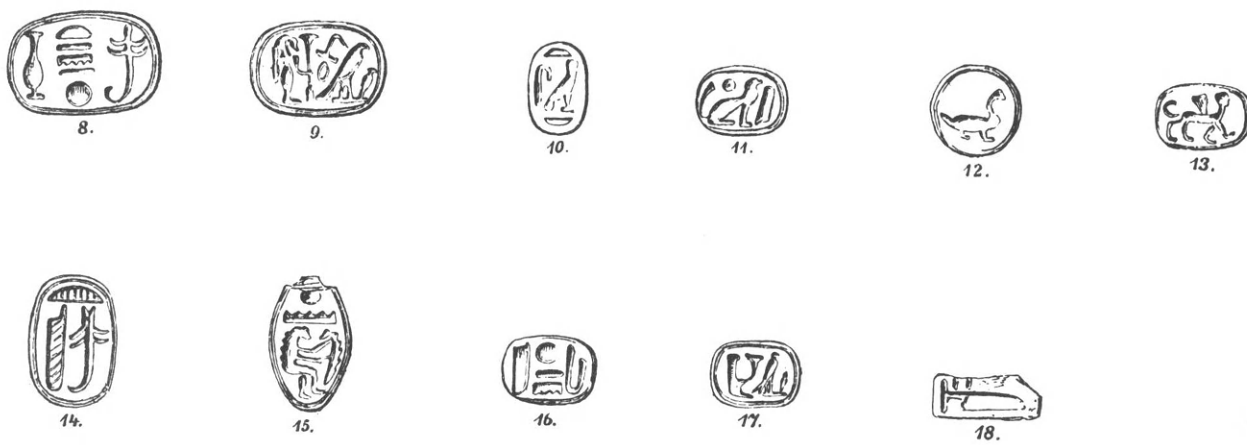
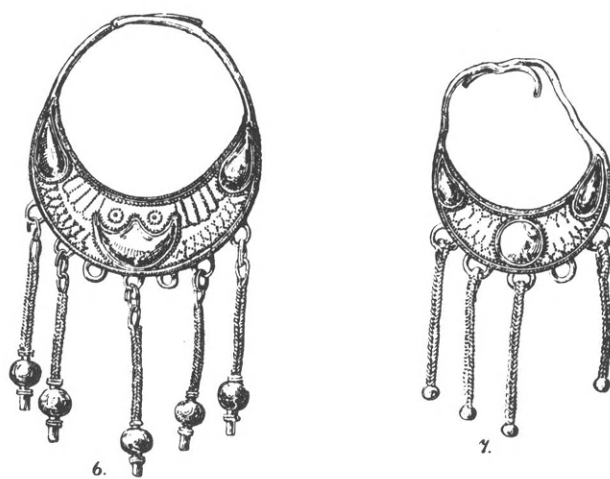

2

ΥΨΟΣ 0,19.

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑΣ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

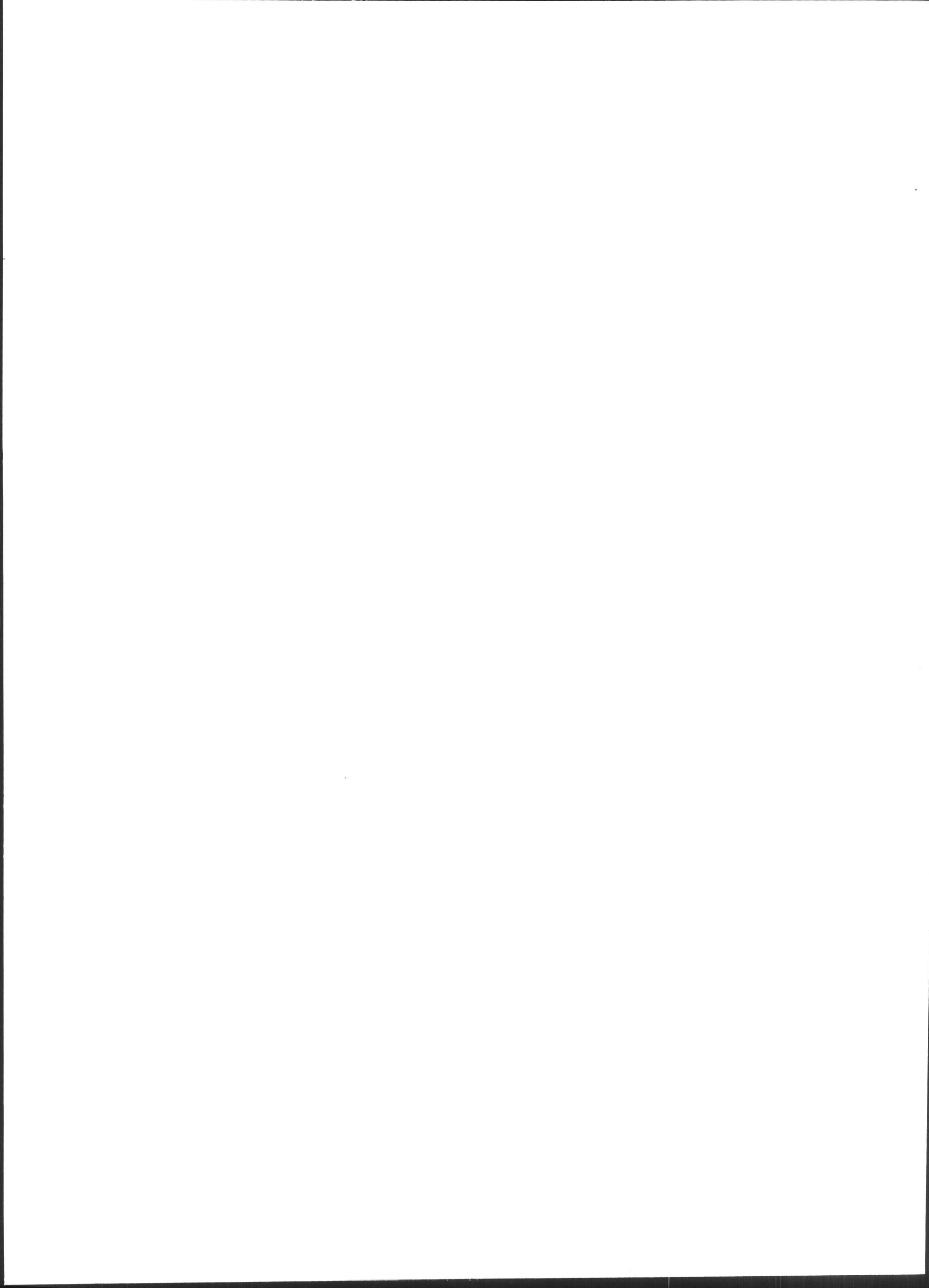

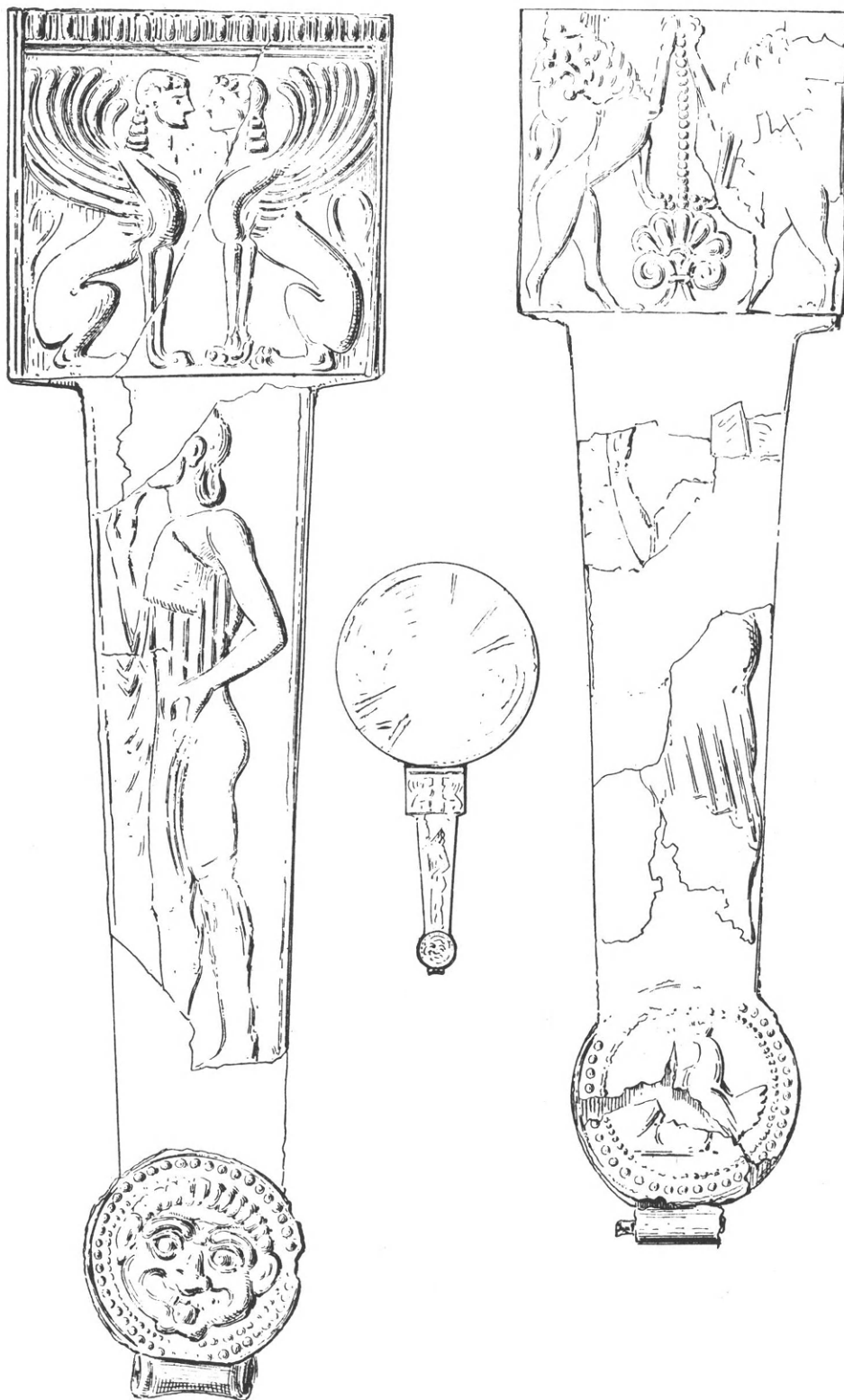
ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑΣ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΣ (Αριθ. 1-7)

Αριθ. 1-1 α Ειδώλιον Ίσιδος. Αριθ. 2-4 σκαρabaίοι εκ του τάφου της Ίσιδος. Αριθ. 5 σκαρabaίος εξ έτέρου τάφου. Αριθ. 6 χρυσοῦν ένώτιον εκ του τάφου της Ίσιδος. Αριθ. 7 χρυσοῦν ένώτιον εκ του τάφου α.

ΣΚΑΡΑΒΑΙΟΙ ΕΥΡΕΘΕΝΤΕΣ ΕΝ ΤΩΙ ΙΕΡΩΙ (Αριθ. 8-18)

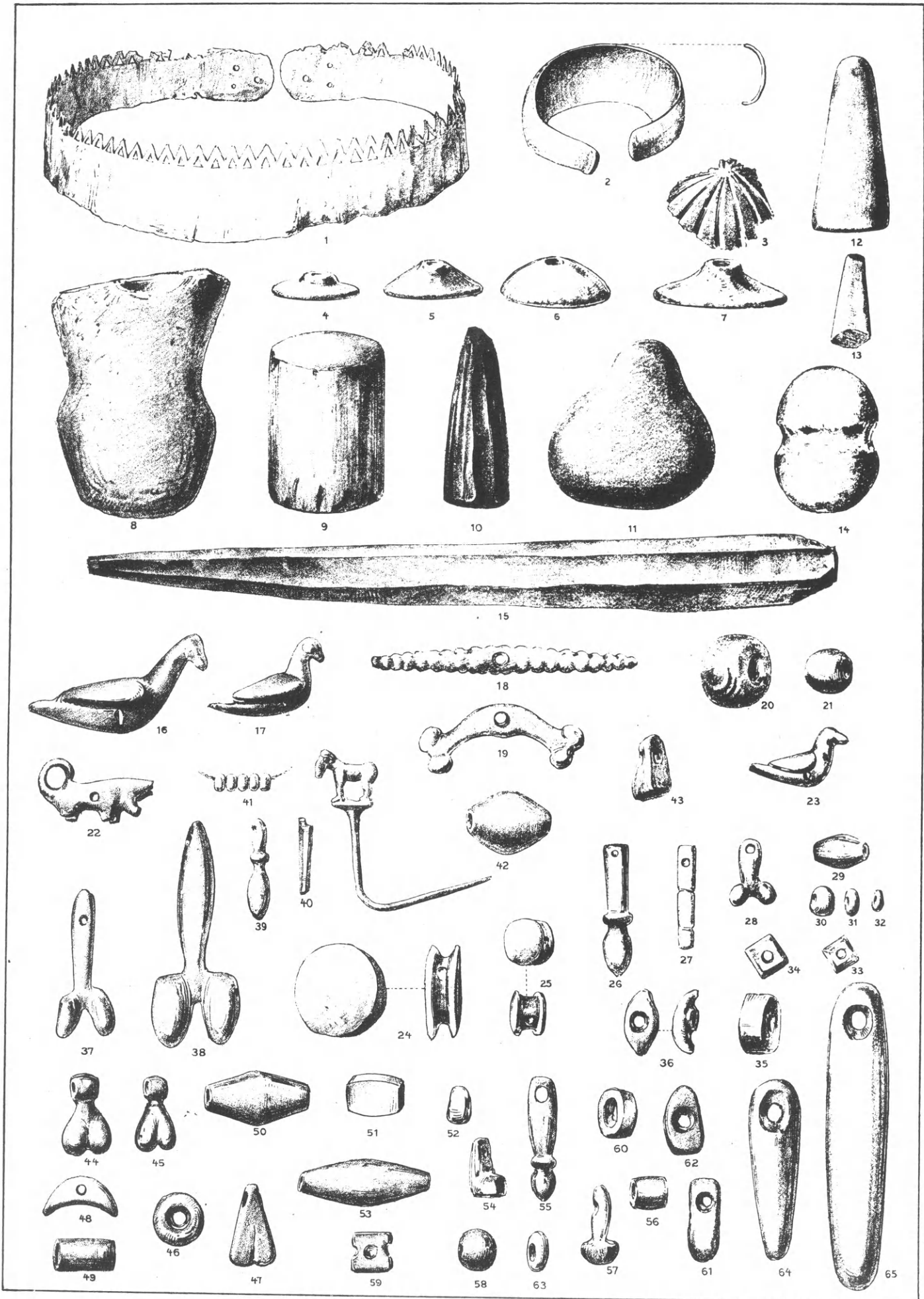
(Απαντα άπεικονίσθησαν εις τό πραγματικόν μέγεθος).

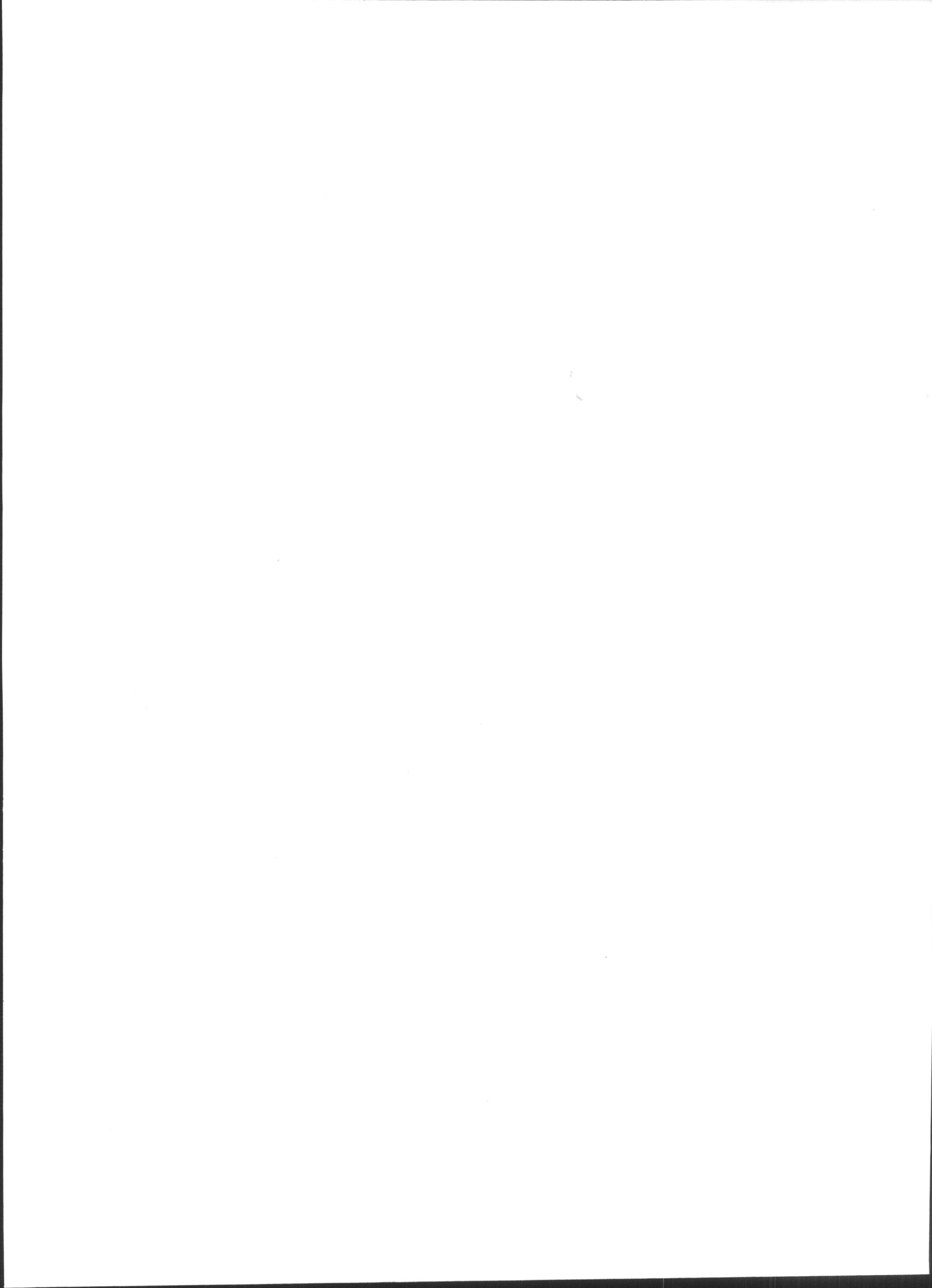
ΔΥΟ ΚΑΤΟΠΤΡΑ ΜΕΤΑ ΛΑΒΩΝ

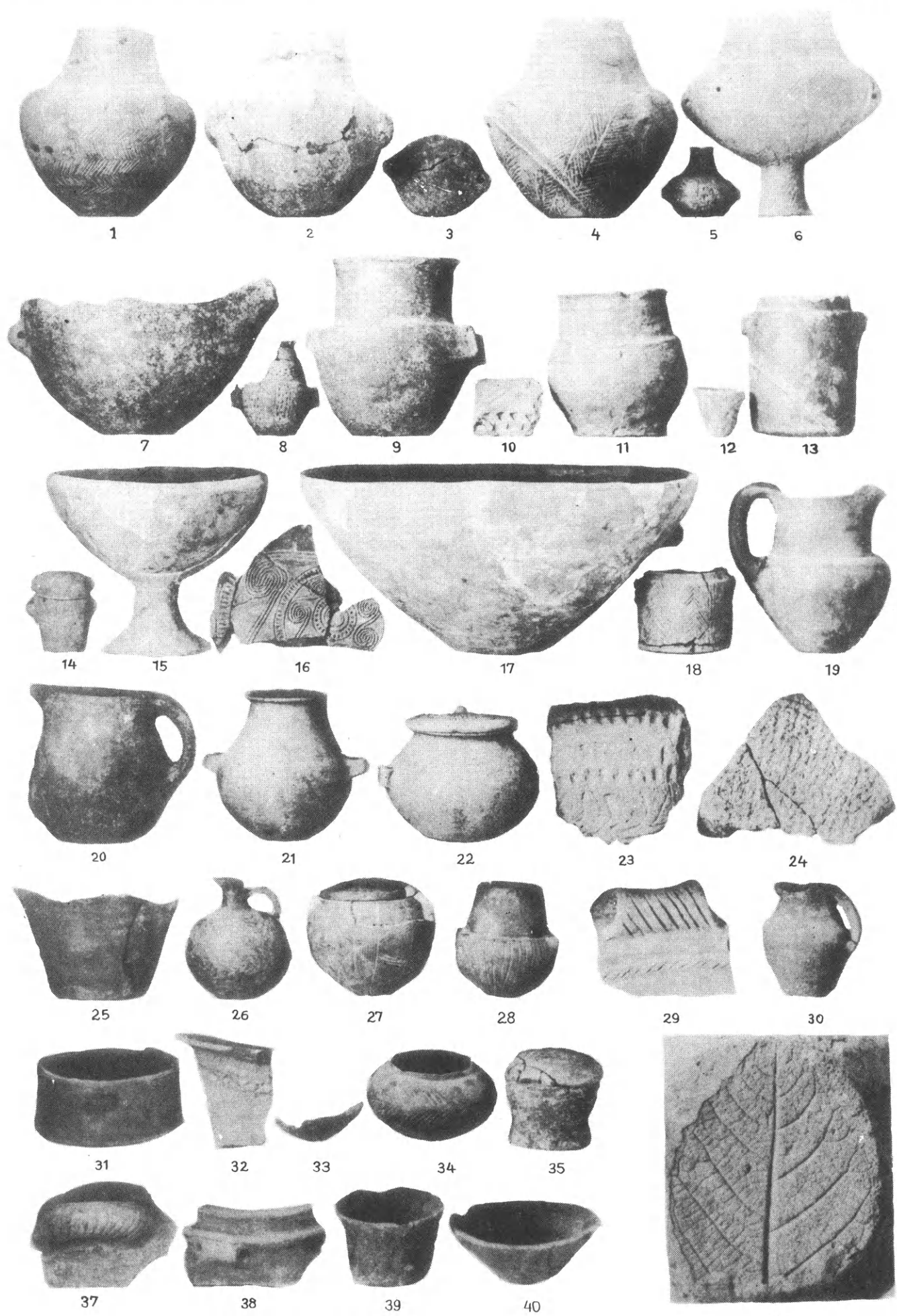

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΚ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

ΜΕΓΕΘΟΣ ΑΡ. 1-15 ΩΣ 1:2. ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΩΣ 1:1.

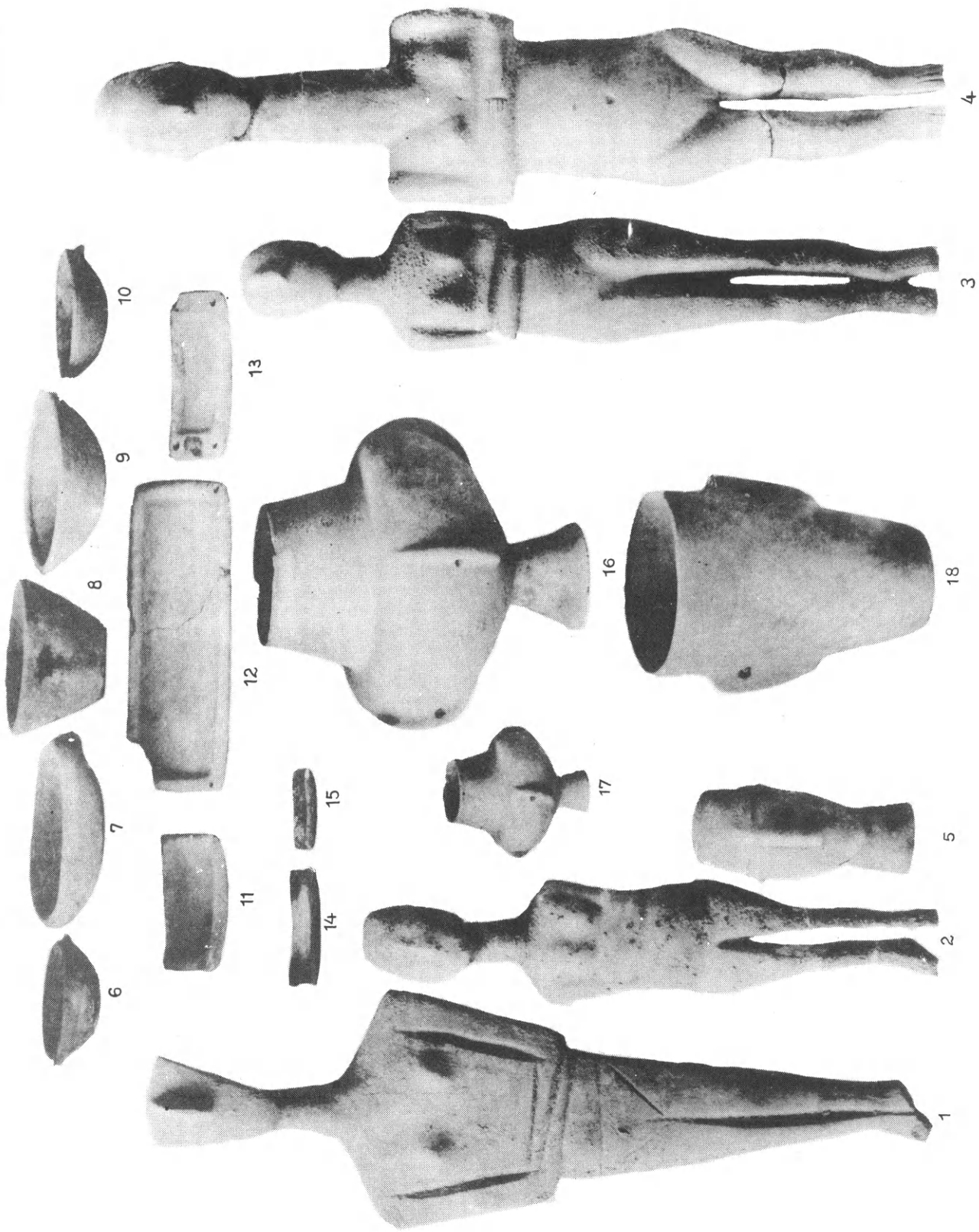
ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΑΡ. ΡΩΜΑΪΔΟΥ

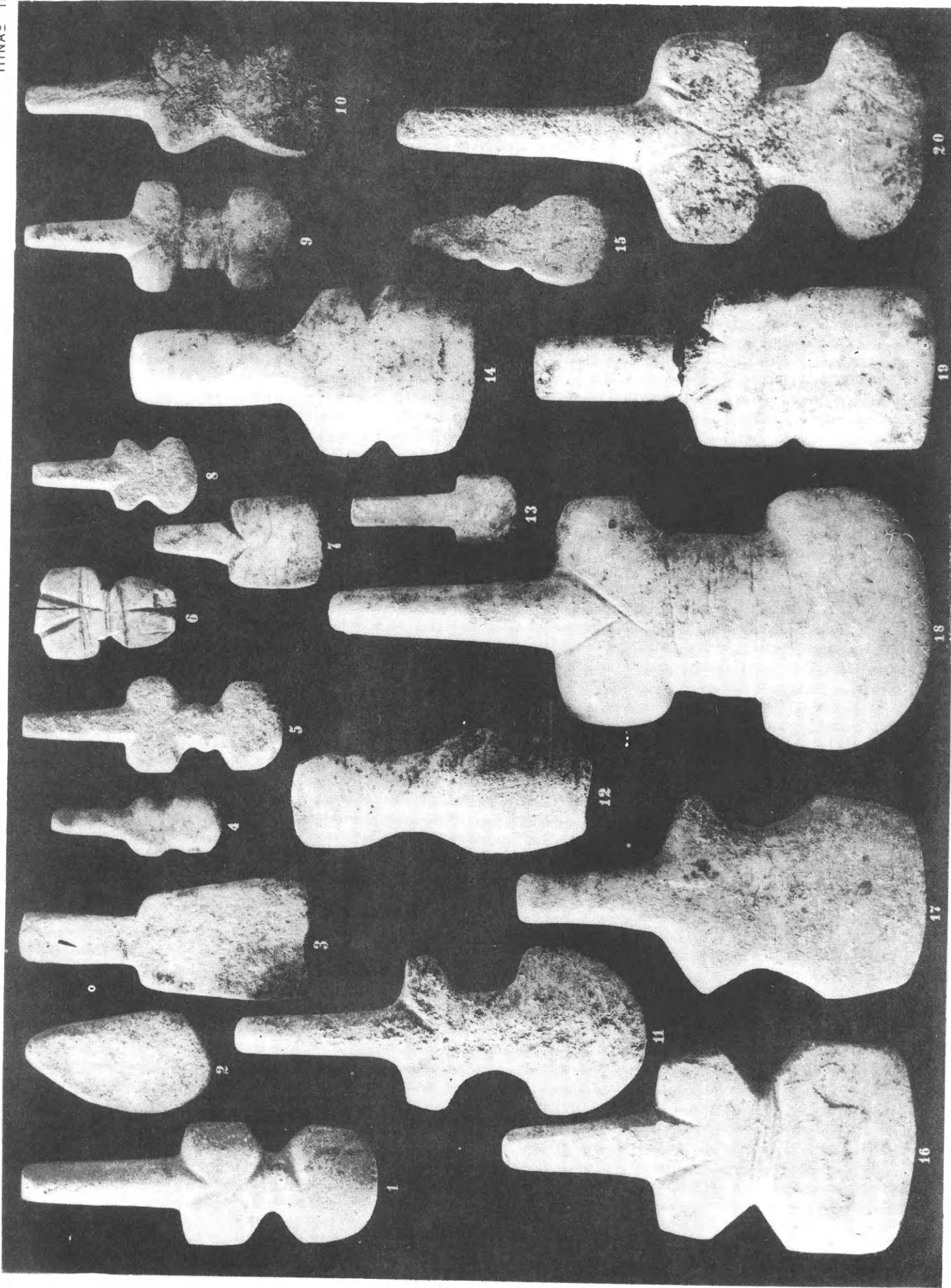
ΠΗΛΙΝΑ ΑΓΓΕΙΑ ΕΚ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

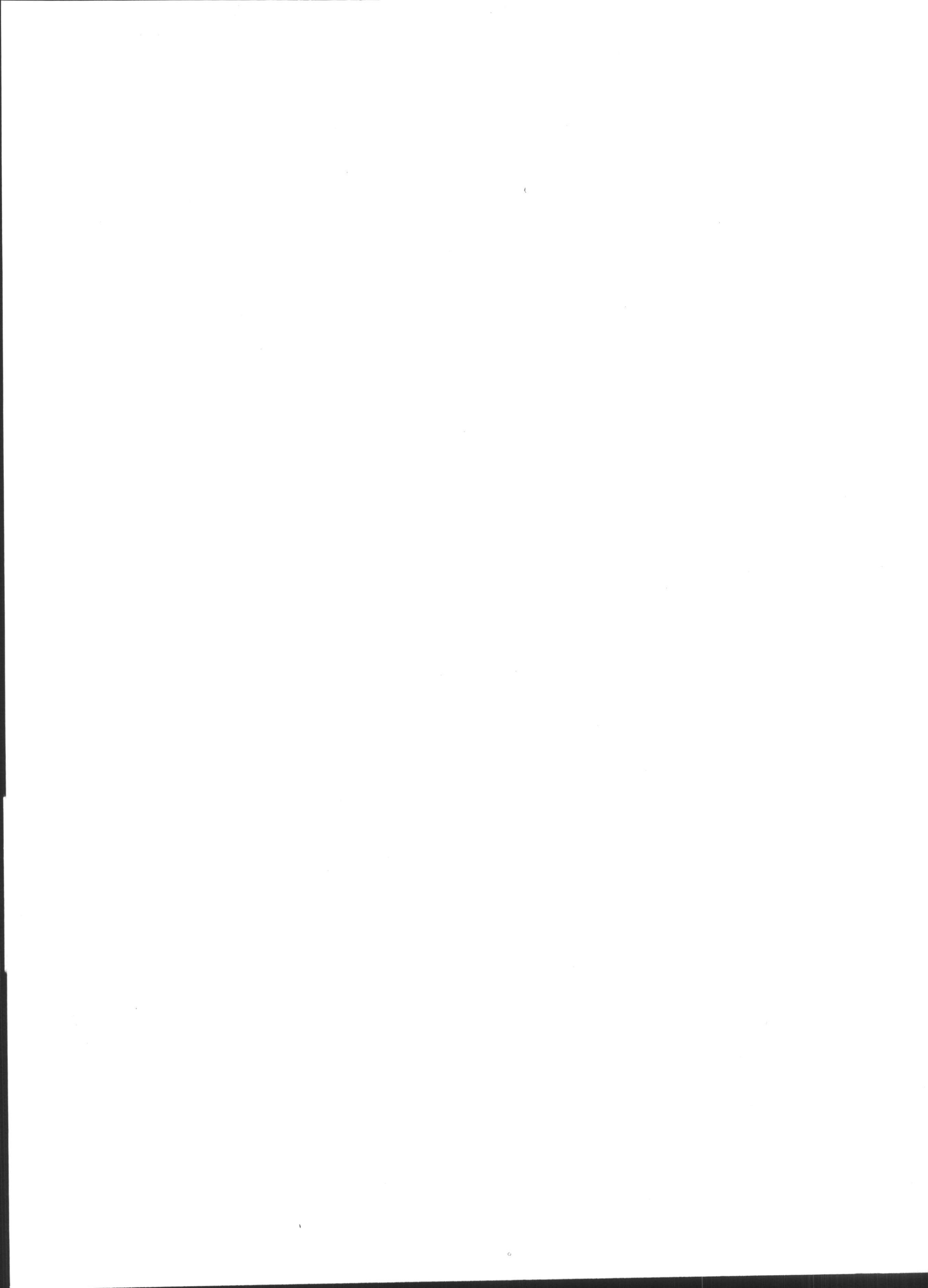
ΜΕΓΕΘΟΣ, ΠΛΗΝ ΑΡ 11φ, ΩΣ 1:5 ΠΕΡΙΠΟΥ

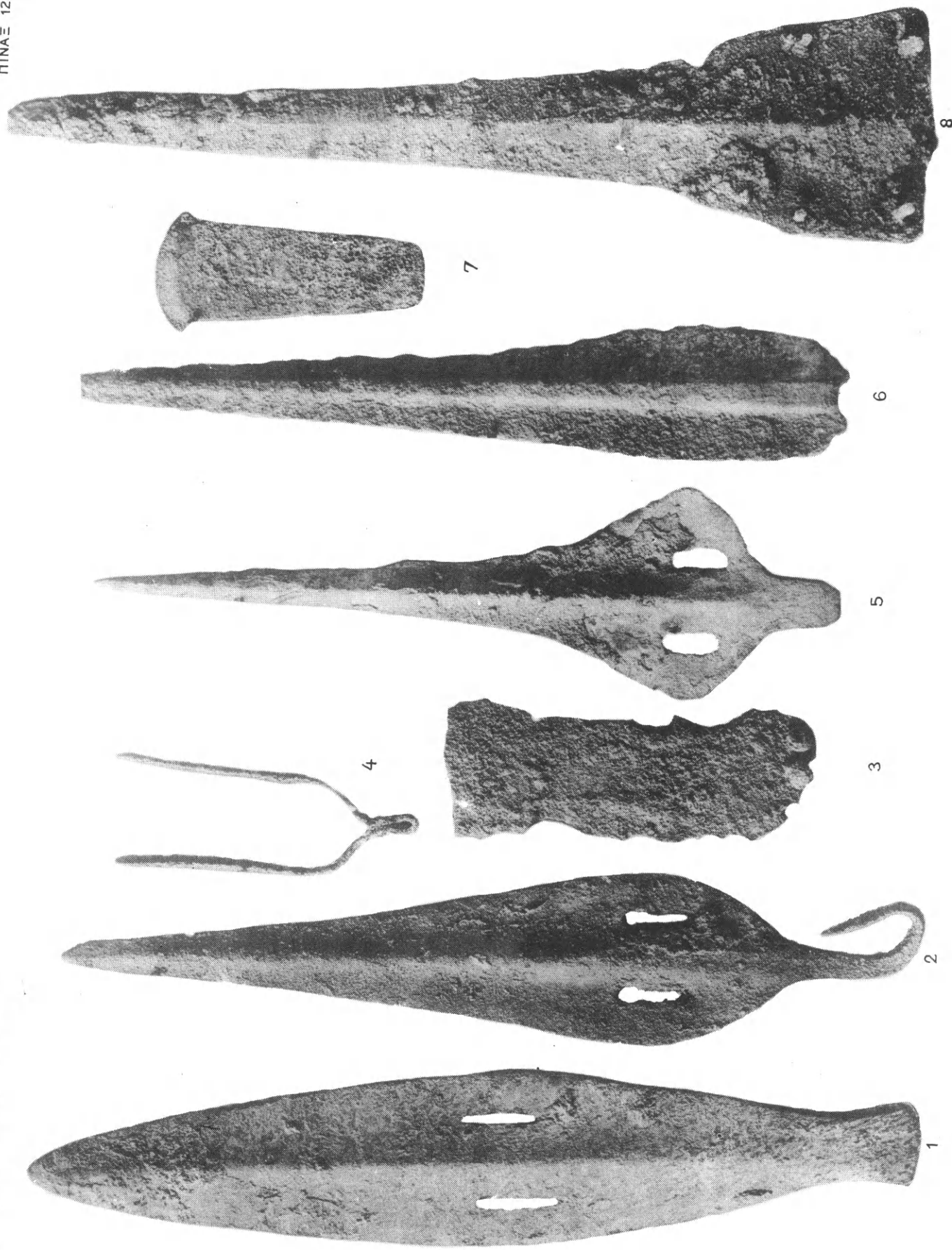
11φ

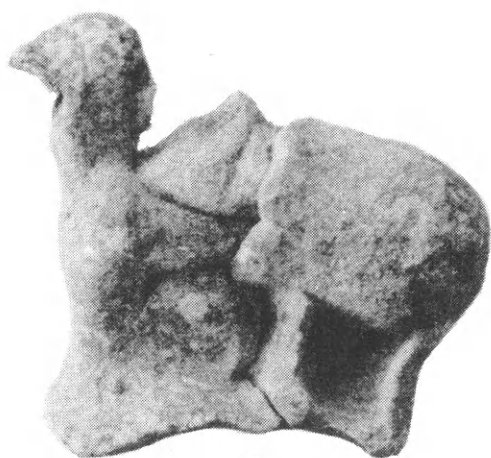

1

2

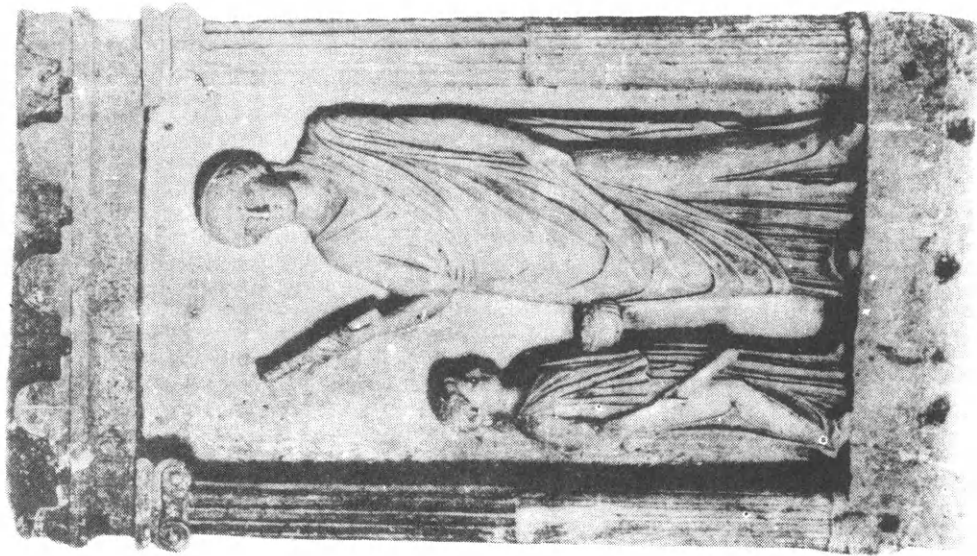
3

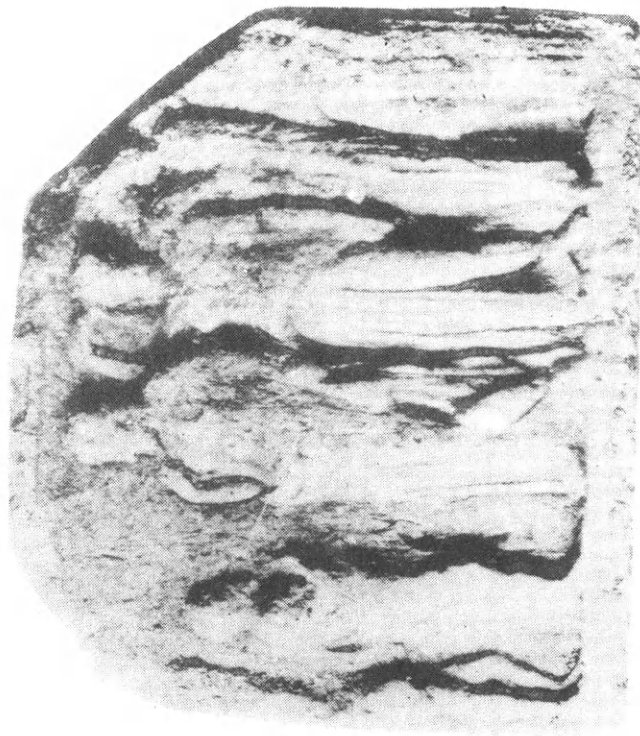
4

ΕΙΔΩΛΙΑ ΕΚ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

3

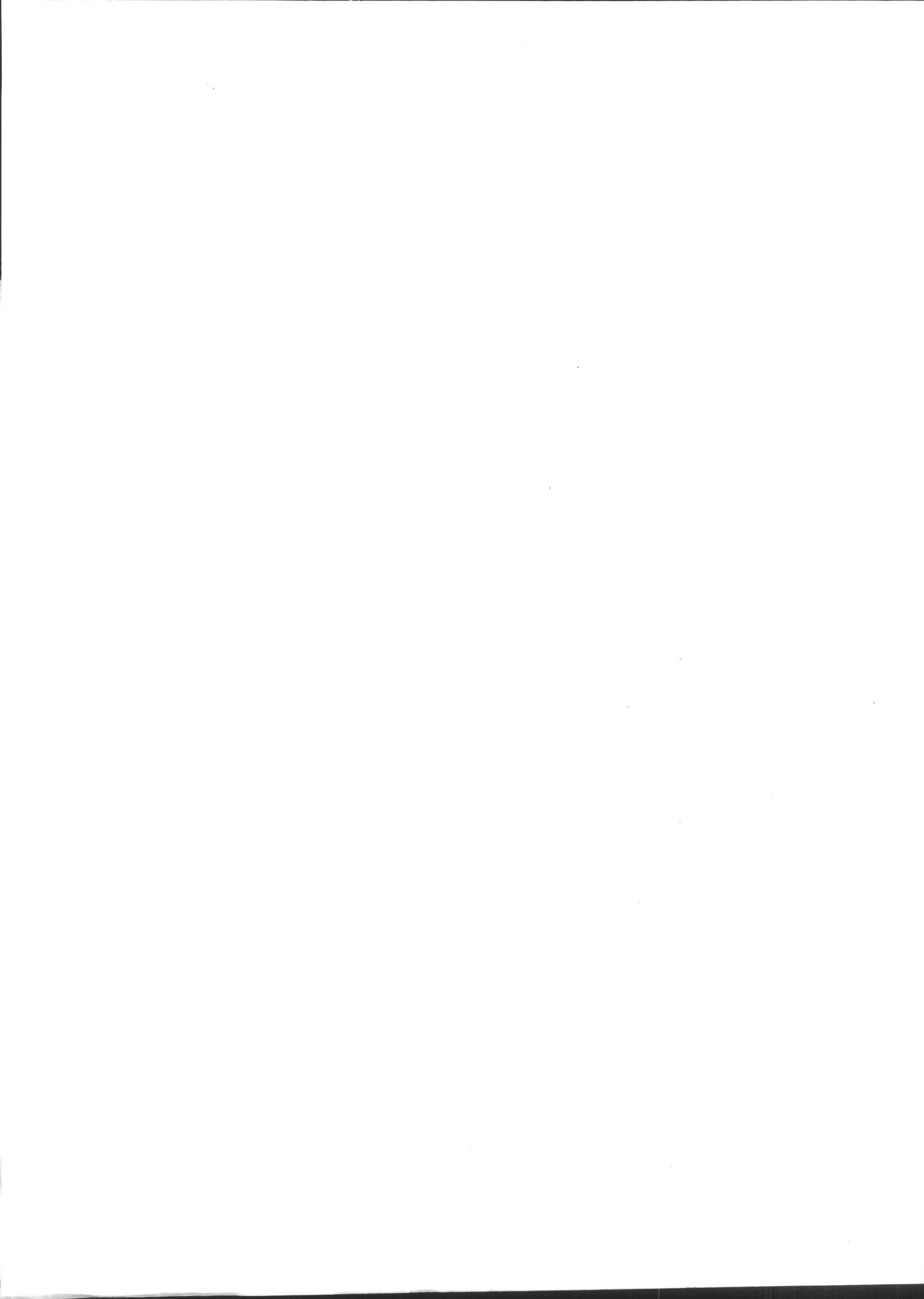

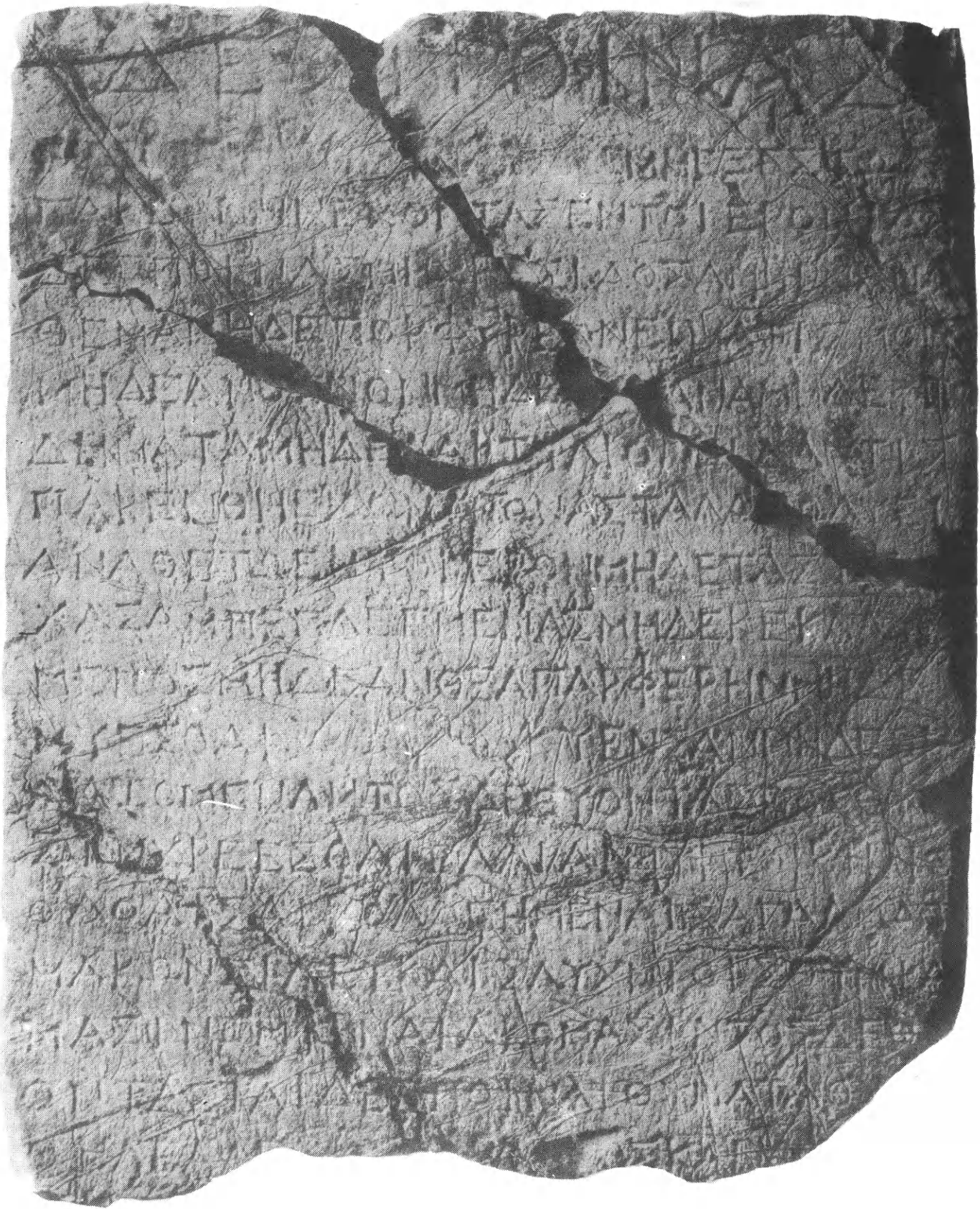
2

1

ΓΛΥΦΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΕΩ

ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΣ ΝΟΜΟΣ ΙΕΡΟΣ

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΗ ΝΕΚΡΟΠΟΛΙΣ

1895 - 1897

